STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10284

SOTSYALE DENKER UN KEMFER

David Shub

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

סאָציאַלע דענקער און קעמפער

אין צוויי בענד

דוד שוב

סאציאלע דענקער און קעמפער

צווייטער באנד

פרויסגעגעבן פון פארלאג
שלמה מענדעלסאן-פאנד
ביי דער געזעלשאפט „קולטור און הילף"
מעקסיקע, ד. פ. 1968

Social Thinkers and Fighters for Freedom and Justice

Volume II

Copyright by
MONA SHUB

Published by

FARLAG MENDELSON FOND OF THE SOCIETY
FOR CULTURE AND ASSISTANCE.

Printed in Mexico

PENSADORES Y LUCHADORES SOCIALES

Volumen II

Editado por

EL FONDO MENDELSON, DE LA SOCIEDAD
PRO-CULTURA Y AYUDA

Impreso en México, por:
"IMPRENTA MODERNA PINTEL", S. A.
Dr. Garciadiego No. 28
México 7, D. F.
1968

אינהאַלט

	זייט
פּיאָטר קראַפּאָטקין	9
יעקאַטערינאַ ברעשקאָווסקאַיאַ	65
אהרן זונדעלעוויטש	83
ווערא פֿיגנער	115
הערמאַן לאָפּאַטין	129
סערגיי סטעפּניאַק־קראַוטשינסקי	171
געאָרגי פּלעכאַנאָוו	201
זשאַן זשאָרעס	269
עדואַרד בערנשטיין	305
קאַרל קאַוטסקי	347
וויקטאָר טשערנאָוו	385
ביבליאָגראַפּיע	399

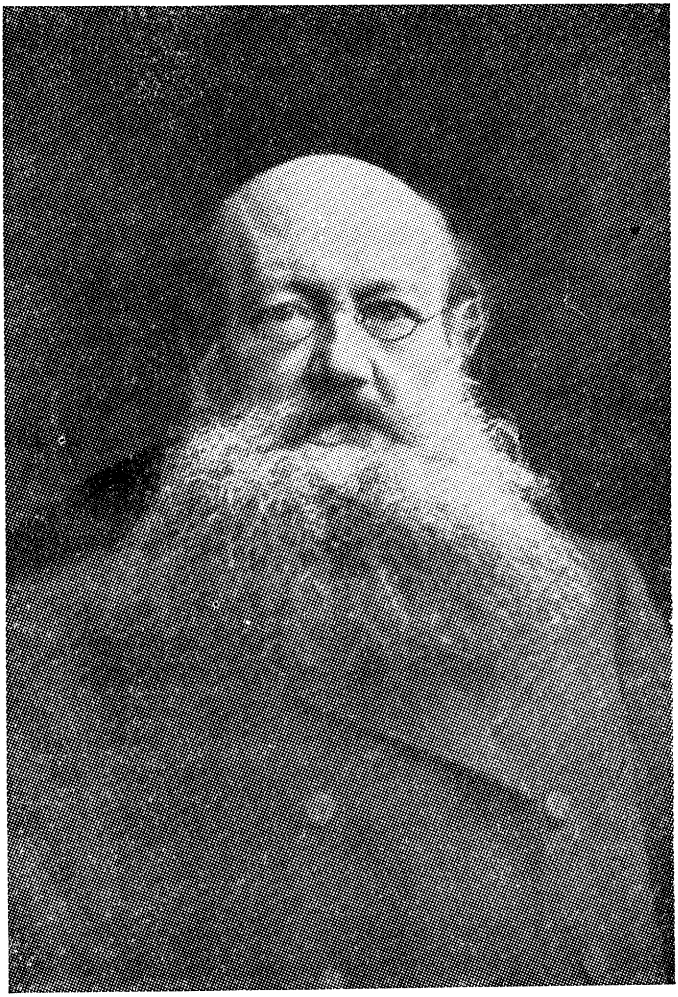

פּיאָטר קראָפּאָטקין

(1921 — 1842)

פּיאָטר קראַפּאָטקין

(1921 — 1842)

1

ווען עס זיינען צוערשט אַרויס אין ענגליש פּיאָטר קראַפּאָטקינס „מע־מואַרן פֿון אַ רעוואָלוציאָנער", האָט דער באַרימטער אייראָפּעאישער ליטעראַטור־קריטיקער געאָרג בראַנדעס געשריבן אין דעם פֿאָרוואָרט צו די דאָזיקע מעמואַרן:

„היינט־צו־טאָג זיינען פאַראַן נאָר צוויי גרויסע רוסן, וועלכע דענקען פֿאַרן רוסישן פֿאָלק און וועמענס געדאַנק עס געהערט דער מענטשהייט: לעוו טאָלסטאָי און פּיאָטר קראָפּאָטקין. הגם די צוויי מענטשן אונטערשיידן זיך ראַדיקאַל איינער פֿון צווייטן, קען מען דאָך אָנמערקן אַ פּאַראַלעל אין זייער לעבן און אין זייער אויפֿפֿאַסונג פֿון לעבן. טאָלסטאָי איז אַ קינסט־לער, קראַפּאָטקין — אַ געלערנטער. אָבער אין דעם לעבן פון דעם און פון יענעם איז געווען אַ מאָמענט, ווען זיי האָבן ניט געקענט מער געפֿינען קיין באַרואיקונג אין זייער אַרבעט, אין וועלכער יעדער פֿון זיי האָט אַריינגע־טראָגן זיינע גרויסע געבוירענע פֿעאיקייטן. טאָלסטאָין האָבן געצוווּנגען אַרונטערצוגיין פֿון דעם וועג, אויף וועלכן ער איז ביז דאַן געגאַנגען, רע־ליגיעזע באַטראַכטונגען, קראַפּאָטקינען — סאָציאַלע באַטראַכטונגען. ביידע האָבן ליב די מענטשהייט און ביידע פֿאַראורטיילן שטרענג די גלייכגילטי־קייט, די געדאַנקען־אָרעמקייט, די גראָבקייט און גרויזאַמקייט פֿון די הע־כערע קלאַסן. זיי ביידן ציט צו די „דערנידעריקטע און באַליידיקטע".

מיט אַ פֿיר־פֿינף יאָר שפּעטער האָט טאָלסטאָי געשריבן צו זיין פֿריינט וולאַדימיר טשערטקאָוו: „ווען מען ליגט קראַנק, דענקט זיך גוט... אין פֿאַר־לויף פֿון דער איצטיקער קראַנקהייט האָבן מיך באַזונדערס פֿאַראינטערע־סירט דעראינערונגען. (מיטגעהאָלפֿן אין דעם האָט דאָס לייענען פֿון קראַ־פּאָטקינס פּרעכטיקע מעמואַרן). און אין אַ מאָנאַט אַרום האָט טאָלסטאָי

ווידער געשריבן צו טשערטקאָוון, וועלכער האָט דאָן געלעבט אין לאָנדאָן און ער פֿלעגט זיך דאָרט אָפֿט באַגעגענען מיט קראָפּאָטקינען: „גיט איבער אין מיין נאָמען מער ווי א גרום קראָפּאָטקינען. איך האָב ניט לאַנג צוריק געלייענט זיינע מעמוארן און האָב זיך זייער דערנענטערט מיט אים".

זייער ווייניק מענטשן, האָט בראַנדעס געשריבן, זיינען אזוי גוט באַקאַנט מיטן לעבן פֿון אלע שיכטן פֿון דער געזעלשאַפֿט, ווי קראָפּאָטקין. דאָס איז דערפֿאַר וואָס ער האָט געלעבט צוויישן זיי. ער איז געבוירן געוואָרן א פֿירשט. ער האָט געפֿירט א לעבן פֿון אַריסטאָקראַט און פֿון א האָרעפּאַשניק. ער איז געווען א קאַמערפּאַזש פֿון דעם רוסישן צאַר ניקאָלאַי דעם ערשטן. ער איז געווען א סטודענט, אן אפֿיצער, א געלערטער, אן אויספֿאָרשער פֿון אומבאַקאַנטע לענדער, א הויכער־רעגירונגס־באַאַמטער און א רעוואָלוציאָנער. שפּעטער אין גלות איז ער אפֿט אויסגעקומען צו לעבן ווי א רוסישער פּויער אויף ברויט מיט טיי. די צאַרישע פּאָליציי האָט אים איבעראַל נאָכגעשפּיאָנירט. מען האָט אים געוואָלט דערמאָרדן, פֿונקט ווי מען האָט דערמאָרדעט דעם קייסער אלעקסאַנדער דעם צווייטן. זייער ווייניק מענטשן אויף דער וועלט האָבן אזוי פֿיל איבערגעלעבט, ווי ער.

„קראָפּאָטקין, האָט בראַנדעס געשריבן, זאָגט אויף זיך אליין, אז ער איז א רעוואָלוציאָנער און דאָס איז דורכאוים אמת. אָבער עס זיינען זעלטן פֿאַראַן אזוינע הומאַניטאַרע און וויי־הערציקע רעוואָלוציאָנערן, ווי ער... ער איז קיינמאָל ניט געווען קיין נקמה־זוכער, נאָר איז אלעמאָל געווען א מאַרטירער. ער האָט ניט געפֿאַדערט קיין זעלבסט־אויפֿאָפּפֿערונג פֿון אַנדערע. ער האָט דאָס שטענדיק איבערגעלאָזט פֿאַר זיך. דעם גאַנצן לעבן האָט ער אזוי געהאַנדלט".

קראָפּאָטקין האָט, נאָכדעם ווי בראַנדעס האָט וועגן אים געשריבן די דאָזיקע ווערטער, נאָך געלעבט מיט א פֿולן לעבן עטלעכע־און־צוואַנציק יאָר. דורך דער צייט האָט ער פֿאַרפֿאַנטלעכט א רייע נייע וויכטיקע ווערק. ער האָט דערלעבט צו זען מיט זיינע אייגענע אויגן ווי אזוי די זון פֿון פֿרייהייט איז ענדלעך אויפֿגעגאַנגען אין זיין היים־גלעיבטן פֿאָטערלאַנד און ווי אזוי זי איז נאָכדעם אויסגעלאָשן געוואָרן אין דעם בלוטיקן בירגער־קריג. וועלטן האָבן זיך אין אָט די עטלעכע און צוואַנציק יאָר איבערגעקערט, קראָפּאָטקין אָבער איז ביזן טויט פֿאַרבליבן דער זעלבער ריטער פֿון פֿרייהייט, דער זעלבער גרויסער אידעאַליסט און גרויסער הומאַניטאַריער, וואָס ער איז געווען פֿון זיין פֿריסטער יוגנט אָן.

פּיאָטר קראַפּאָטקין איז געבוירן געוואָרן אין מאָסקווע אין יאָר 1842. זיין טאַטע־מאַמע האָבן ביידע געשטאַמט פֿון דער העכסטער רוסישער אַריס־טאָקראַטיע. קראַפּאָטקינס טאַטע איז געווען ניט סתם אַ פֿירשט און אַ גע־נעראַל, נאָר איינער, וואָס האָט דירעקט אָפּגעשטאַמט פֿון דעם ערשטן הער־שער פֿון רוסלאַנד, פֿירשט ריוריק. אין רוסלאַנד פֿלעגט אַרומגיין אַ ווערטל, אַז קראַפּאָטקין, האָט מער רעכט אויפֿן רוסישן טראָן, ווי די מיטגלידער פֿון דער ראָמאַנאָוו־דינאַסטיע, מחמת די ראָמאַנאָווס האָבן ניט געשטאַמט פֿון ריוריקן, און די לעצטע רוסישע קייסאָרים האָבן אין זיך געהאַט מער דייט־שיש בלוט, ווי רוסישן.

קראַפּאָטקינס אור־עלטערן זיינען געווען צווישן די יעניקע רוסישע פֿירשטן און קריגס־פֿירער, וועלכע האָבן אויפֿגעבויט די רוסישע מלוכה, און קראַפּאָטקינס טאַטע האָט שטאַרק שטאָלצירט מיט זיין גרויסן יחוס.

קראַפּאָטקינס מאַמע איז אויך געווען אַ טאָכטער פֿון אַ גענעראַל. זי איז פֿאַר איר צייט געווען אַ מערקווירדיקע פֿרוי. זי איז געווען זייער אַ שיינע, אַ געבילדעטע, אַ פֿריילעכע און האָט פֿאַרמאָגט אַן אַרטיסטישע נאַ־טור. זי איז נאָך קיין דרייסיק יאָר ניט אַלט געווען, ווען זי האָט זיך איינ־מאָל אויף אַ באָל פֿאַרקילט, האָט געקראָגן אַ לונגן־ענטצינדונג און איז אינגיכן געשטאָרבן פֿון שווינדזוכט. פּיאָטר קראַפּאָטקין איז דעמאָלט אַלט געווען דריי און אַ האַלב יאָר. אַ חוץ אים זיינען געווען נאָך דריי קינדער, צוויי יינגלעך און אַ מיידל. פּיאָטר, אָדער פּעטיאַ, ווי מען האָט אים גערופֿן, איז געווען דער מוזיניק. דער צווייטער ברודערל זיינער, אַלעקסאַנדער, איז אַלט געווען פֿינף יאָר. קראַפּאָטקין האָט גוט געדענקט זיין מאַמען. ער דער־ציילט אין זיינע מעמואַרן ווי אַזוי מען האָט אין דעם טאָג, ווען זי איז געשטאָרבן, אים מיטן עלטערן ברודערל אַוועקגעפֿירט אין אַן אַנדער גע־ביידע אויפֿן הויף, ווי אַזוי ביי די ניאַנקעס זייערע זיינען די פּנימער געווען נאַס פֿון טרערן, ווי אַזוי מ'האָט אים מיטן ברודער אַוועקגעלייגט שלאָפֿן, נאָר זיי האָבן עפּעס לאַנג ניט געקענט איינשלאָפֿן און זיינען ענדלעך אויפֿגעשפּרונגען פֿון זייערע בעטלעך און געפֿרעגט: „ווו איז די מאַמע?" ווו איז די מאַמע?" ער געדענקט ווי אַזוי די פֿרויען האָבן אָנגעהויבן וויינען אויפֿן קול און גלעטן זייערע געקרויזטע קעפּעלעך און ווי ענדלעך האָט איינע פֿון די פֿרויען ניט אויסגעהאַלטן און האָט זיי געזאָגט: „אייער מאַמע איז אַוועקגעפֿלויגן אַהין, אין הימל אַריין צו די מלאכים".

וואָס דאָס מיינט האָבן די קינדערשע מחלעך דעמאָלט ניט פֿאַרשטאַנען.

אין פֿיל יאָרן אַרום, נאָך דער מאַמעס טויט, דערציילט קראַפּאָטקין, האָט ער אין זייער דאָרפֿישן מאַיאָנטעק געפֿונען אין אַ באַהאַלטענעם ווינקל אַ סך פּאַפּירן, וואָס זיינען געווען פֿאַרשריבן מיט איר פֿעסטער און

שיינער האנטשריפֿט. דאָס איז געווען איר טאָג־בוך, אין וועלכן זי האָט באשריבן איר רייזע איבער דייטשלאַנד, די שיינקייט פֿון דער נאַטור אין דייטשלאַנד, און האָט דערציילט וועגן אירע זאָרגן און וועגן איר דורשט נאָך גליק. דאָרט זיינען אויך געווען העפֿטן מיט פֿאַרבאָטענע רוסישע נעדיכטן, צווישן זיי אויך די לידער פֿון דעם דיכטער רילעיעוו, וועלכער איז הינגע־ריכטעט געווארן פֿאַר זיין אַנטיי אין דעם ערשטן רעוואָלוציאָנערן אויפֿ־שטאַנד אין רוסלאַנד אין יאָר 1825. אין אַנדערע העפֿטן זיינען געווען פֿאַרשידענע נאָטן, ווי אויך פֿראַנצויזישע דראַמען און באירָאָנס פּאָעמעס. קראָפּאָטקין האָט דאָרט אויך געפֿונען א סך אָקווארעלן (וואַסער־קאָלירן), וואָס זיין מאַמע האָט אליין געמאָלן,

אין יענע צייטן האָט אין רוסלאַנד נאָך נעהערשט לייב־אייגנטום אָדער „פּאַנסטשיזנע", ווי די יידן פֿלעגן עס רופֿן. די פּויערים זיינען געווען דער אייגנטום פֿון די פּריצים. כמעט יעדער פּריץ האָט פֿאַרמאָגט א געוויסע צאָל פּויערים־שקלאַפֿן, וועלכע מען פֿלעגט קויפֿן און פֿאַרקויפֿן ווי פֿי. קראָפּאָטקינס טאַטע האָט אויך פֿאַרמאָגט א פּאָר טויזנט שקלאַפֿן. די פּויערים האָבן געווויינלעך געהאַסט זייערע פּריצים, וועלכע פֿלעגן זיי אָפֿט באַהאַנדלען א סך ערגער ווי פֿי. קראָפּאָטקינס מאַמען אָבער האָבן אויך די פּויערים שטאַרק ליב געהאַט, וויל זי איז געווען א זעלטן גוט־האַרציקער מענטש. די הויז־באַדינער און דינסטן האָבן איר איינפֿאַך פֿאַר־געטערט, און צוליב איר אָנדענק האָבן זיי אויך שטאַרק ליב געהאַט אירע קינדער.

קראָפּאָטקין דערציילט ווי אַזוי איינע פֿון די דינסטן פֿלעגט אין אוונט פֿאַרן שלאָפֿ זיי איבערצלמען און פֿלעגט אָפֿט זאָגן: „אַרעמע יתומימלעך, איצט קוקט אייער מאַמעלע פֿון הימל אַרונטער אויף אייך און זי ווייניט נאָך אייך".

זייער אָפֿט פֿלעגט א פּויערטע, באַגענדיק זיי ערגעץ אויפֿן פֿעלד, פֿרעגן ביי זיי: „וועט איר אויסוואקסן אזוינע גוטע מענטשן, ווי אייער מאַמע איז געווען? זי האָט אויף אונדז רחמנות געהאַט, וועט איר אויך אויף אונדז רחמנות האָבן?..."

„אונדז" האָט געמיינט די פּויערים, די שקלאַפֿן.

„איר ווייס ניט", שרייבט קראָפּאָטקין, „וואָס עס וואָלט פֿון אונדז גע־ווארן, וועט מיר וואָלטן ניט געפֿונען אין אונדזער הויז צווישן אונדזערע באַדינער יענע אטמאָספֿערע פֿון ליבע, מיט וועלכער קינדער דאַרפֿן זיין אַרומגערינגלט. מיר זיינען געווען די קינדער פֿון אונדזער מאַמען, מיר זיי־נען געווען ענלעך אויף איר און דערפֿאַר האָבן די פּויערים־שקלאַפֿן אַרויס־געוויזן צו אונדז אַזוי פיל ליבע".

„מענטשן דורשטן נאך אומשטערבלעכקייט. זיי באמערקן אבער אפט ניט דעם פאקט, אז די דעראינערונג וועגן אמת־גוטע מענטשן לעבט אייביק. זי, די דעראינערונג, שטעמפלט זיך אפ אויפן צווייטן דור און גיט זיך דערנאך ווידער איבער בירושה צו די קינדער".

פון זיין מאמען האט קראפאטקין געירשנט ניט נאר זיין שיינעם פנים, נאר אויך זיינע פעאיקייטן, זיין אויסערגעווייניקלעך דעליקאטע נאטור און זיין גילדענע נשמה.

אין צוויי יאר ארום נאך דער מאמעס טויט, האט קראפאטקינס טאטע געהיראט א צווייטן מאל. די צוויי יינגערע זין זיינע, פיאטר און אלעקסאנדער, האבן באקומען א זייער גוטע דערציאונג. צו פינף יאר האט שוין פיאטר געקאנט לייענען און שרייבן. מען האט פאר זיי געהאלטן עטלעכע לערער. אין די זונטיקס פלעגן זיי אפט פארן צו־גאסט צו זייערע אריסטאקראטישע קרובים.

פיאטר אין נאך קיין אכט יאר ניט אלט געווען, ווען מען האט אים איין מאל געזומען צו א מאסקאראד־באל, וואם די מאסקוער אריסטאקראטיע האט פאראנשטאלטעט לכבוד דעם צאר ניקאלאי דעם ערשטן. ניקאלאי אליין איז דארט אנוועזנד געווען און פעטיאם זיידע, דער פירשט גאגארין, האט דעם שיינעם אייניקל אויפגעהויבן אויף די הענט און אוועקגעשטעלט אויף דער פלאטפארמע, וווּ דער קייסער איז געזעסן. דארט איז אויך געזעסן דער נאסליערניק, דעם קייסערס עלטסטער זון אלעקסאנדער צוזאמען מיט זיין פרוי מאריא אלעקסאנדראוונא. זי האט דעמאלט געשוואנגערט מיטן דריטן קינד. אירע ערשטע צוויי קינדער זיינען געווען מיידלעך. ניקאלאי וועלכער האט ליב געהאט פארשידענע סאלדאטסקע חכמות, האט אנגענומען פארן האנט דעם קליינינקן פעטיאן, האט אים צוגעפירט צו דער שנור און האט מעשה סאלדאט א זאג געטאן: „אט אזוינע חברהלייט דארף איך האבן!"...

דער צאר האט אים דערנאך טראקטירט מיט בייגעלעך און די איידעלע און גוטע מאריא פיאדארוונא האט אים אוועקגעזעצט לעבן זיך אויף א שטול. פעטיא איז אינגיכן אינגעשלאפן, אוועקלענדיק דעם קאפ ביי אירע זוים, און זי איז די גאנצע צייט פון באל ניט אויפגעשטאנען פון פלאץ, כדי אים ניט אויפצוועקן. דעם זעלבן אוונט נאך האט דער קייסער באפוילן צו פארשרייבן פעטיאן פאר א קאנדידאט אינם פאזשען־קארפוס, וווּ עם האבן זיך געלערנט די מיטגלידער פון דער קייזערלעכער משפחה. צו 15 יאר איז קראפאטקין טאקע אנגעקומען לערנען זיך אין פאזשען־קארפוס און אין יאר 1861 איז ער פון דעם נייעם קיסר אלעקסאנדער דעם צווייטן באשטימט געוואָרן אלס קאמער־פאזש.

אין יאָר 1862 איז קראַפּאָטקין ווי א אָפּיצער אַרויסגעטראָטן אין א קאָזאַקן־רעגימענט, וועלכער האָט זיך געפֿונען אין ווייטן־מזרח, דאָרט איז ער אָפּגעווען פֿינף יאָר.

נאָך אלם קינד האָט ער א סך געלייענט. אין פּאָזשען־קאָרפּוס האָט זיך ביי אים אַנטוויקלט א גרויסער אינטערעס צו וויסנשאַפֿט. דער פּאָזשען־קאָרפּוס האָט זיך געפֿונען אין פּעטערבורג, און אין פּעטערבורג האָט ער־לעבט קראַפּאָטקינס שוועסטער. זי איז געווען פֿאַרהייראָט און איר מאַן האָט פֿאַרמאָגט א רייכע ביבליאָטעק, אין וועלכער עס האָבן זיך געפֿונען די בעסטע ווערק פֿון די פֿראַנצויזישע געלערטע און פֿילאָזאָפֿן. א סך פֿון די דאָזיקע ביכער זיינען דאָן געווען פֿאַרבאָטן אין רוסלאַנד. קראַפּאָטקין פֿלעגט יערן שבת אָוונט קומען צו דער שוועסטער און פֿלעגט ביז שפּעט אין דער נאַכט לייענען די דאָזיקע ווערק. ער האָט אויך שטאַרק ליב ge־האָט פּאָעזיע. זיינע באַליבטסטע קענגשטאַנדן זיינען דעמאָלט געווען מאַטע־מאַטיק, פיזיק און אַסטראָנאָמיע. אָבער מער פון אלץ האָט אים שוין אויך דעמאָלט אינטערעסירט דער לעבעדיקער מענטש מיט זיינע ליידן און פֿרייַדן.

קראַפּאָטקין דערציילט, אז ווען ער איז נאָך געווען א קליין יינגל, האָט איינמאָל איינער פֿון זייערע הויז־דינער זיך מיט עפּעס פֿאַרזינדיקט, האָט קראַפּאָטקינס טאַטע באַפֿוילן, אז מען זאָל אים געבן דערפֿאַר הונדערט שמיַיס. דאָס איז דאָן געווען א געוווינלעכע שטראָף, אָבער אויף דעם קליי־נעם פּעטיאַן האָט עס געמאַכט אַן דערשיטערנדיקן איינדרוק, און ווען מען האָט זיך דערנאָך געזעצט צום טיש מיטאָג עסן, זיינען ער און זיין ברו־דער אלעקסאַנדער געזעסן פֿאַראומערטע און האָבן זיך ניט געוואָלט צורירן צום עסן. ענדלעך האָט מען אַריינגערופֿן דעם געשמיסענעם הויז־דינער. ער איז אַריינגעקומען א בלאַסער, מיט א פֿאַרקרימט פּנים, א דער־נידעריקטער און מיט אַרונטערגעלאָזענע אויגן.

„טרערן האָבן מיך געשטיקט", דערציילט קראַפּאָטקין. „נאָכן מיטאָג בין איך אַרויסגעלאָפֿן, האָב אַנגעיאָגט מאַקאַרן (דעם הויז־דינער) אין פֿינסטערן קאָרידאָר און האָב געוואָלט א קוש־טאָן זיין האַנט, אָבער ער האָט זי אַרויסגעריסן און א זאָג־געטאָן: „לאָז מיך אָפּ, ווען דו וועסט אויסוואַקסן, וועסטו דאָך אויך זיין אזא, ווי דיין טאַטע?"

„ניין, ניין, קיינמאָל ניט!" — האָט פּעטיא אים פֿאַרזיכערט. און ער האָט געהאַלטן וואָרט.

2

ווי אַן אָפֿיצער האָט קראַפּאָטקין אַ סך אַרומגערייזט איבער סיביר, מאַנדזשוריע און צפֿון־כינע.

אין יאָר 1867 האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין פּעטערבורג און איז אָנגעקומען שטודירן אין דאָרטיקן אוניווערזיטעט אויפֿן פֿיזיק־מאַטעמאַ־טישן פֿאַקולטעט. אין אוניווערזיטעט האָט ער זיך באַזונדערס פֿאַרנומען מיט געאָגראַפֿיע און געאָלאָגיע. אין אַ יאָר אַרום איז ער אינגאַנצן אַרויס־געטראָטן פֿון דער אַרמיי און איז אָנגעקומען אַרבעטן אין צענטראַלן סטאַטיסטישן קאָמיטעט פֿון דער רעגירונג. אין דער זעלבער צייט איז ער אויך דערוויילט געוואָרן פֿאַר אַ מיטגליד פֿון דער קייזערלעכער געאָגראַ־פֿישער געזעלשאַפֿט און איז געוואָרן איר סעקרעטאַר. ער איז שוין דע־מאָלט געווען אַ ראַדיקאַל.

אין יאָר 1872 איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין אויסלאַנד. ער האָט געלעבט אין דער שווייץ און אין בעלגיע. דאָרט האָט ער זיך באַקענט מיט די מיטגלידער פֿון דעם ערשטן סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל, און ער איז צוגעשטאַנען צו דעם אַנאַרכיסטישן פֿליגל פֿון אינטערנאַציאָנאַל פֿון וועלכן מיכאַאיל באַקונין איז געווען דער פֿירער.

מיט אייניקע מאָנאַטן שפּעטער, ווען קראַפּאָטקין האָט זיך צוריקגע־קערט קיין פּעטערבורג, איז ער גלייך אַריינגעטראָטן אין דעם געהיימען רעוואָלוציאָנערן קרייזל, וועלכער איז געגרינדעט געוואָרן פֿון דעם יידישן רעוואָלוציאָנער מאַרק נאַטאַנסאָן און וועלכער האָט שפּעטער באַקומען דעם נאָמען דער „טשאַיקאָווסקי קרייזל". (איינער פֿון די גרינדער און הויפּט־טוער פֿון יענעם קרייזל איז געווען דער שפּעטער באַרימט־געוואָרענער רעוואָלוציאָנער ניקאָלאַי טשאַיקאָווסקי).

„קיין מאָל שפּעטער", שרייבט קראַפּאָטקין אין זיינע מעמואַרן, „האָב איך ניט באַגעגנט אַזאַ גרופּע פֿון אידעאַל־ריינע און מאָראַליש־הויכע פּערזענלעכקייטן, ווי די צוואַנציק מענטשן, וועלכע איך האָב באַגעגנט אויף דער ערשטער זיצונג פֿון דעם טשאַיקאָווסקי־קרייזל. איך שטאָלציר עד היום, וואָס מען האָט מיך אַריינגענומען אין דער דאָזיקער משפּחה".

צו יענער צייט זיינען צווישן די מיטגלידער פֿון קרייזל פֿאָרגעקומען היציקע דעבאַטן וועגן דעם, וואָס פֿאַר אַ ריכטונג זיי זאָלן געבן זייער טע־טיקייט. אַ טייל זיינען געווען דערפֿאַר, אַז מען זאָל ווייטער פֿאָרטזעצן די סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן דער שטודירנדער יוגנט. אַנדערע האָבן געדענקט, אַז דער איינציקער ציל פֿון קרייזל דאַרף זיין צוצוגרייטן מענטשן, וועלכע זאָלן זיין גרייט אויפֿצואַוועקן די אַרבעטנדע מאַסן און

דעריבער דאַרף די הויפּט־טעטיקייט זיין צווישן די אַרבעטער פֿון די שטעט און צווישן די פּויערים פֿון די דערפֿער. די זעלבע דיסקוסיעס זיינען דע־מאָלט אָנגענאָנגען אויך אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך פֿון אַנדערע שטעט און אומעטום האָט די צווייטע ריכטונג ביסלעכווייז געוואָנען די אויבערהאַנט.

די מיטגלידער פֿונם טשאיקאָווסקי־קרייזל האָבן באַלד איינגעזען די נויטוואַנדיקייט פֿון פּאָליטישער פֿרייהייט פֿאַרן לאַנד. די פֿראַגע פֿון אַגי־טירן פֿאַר אַ קאָנסטיטוציע אין לאַנד פֿלעגט שטענדיק אויפֿגעהויבן ווערן אין דעם טשאיקאָווסקי־קרייזל און קראַפֿטקין האָט פֿאַרגעשלאָגן, אז מען זאָל איינמאָל פֿאַר אַלעמאָל באַשליסן די פֿראַגע אַהין אָדער אַהער.

„אויב איר וועט באַשליסן צו אַרבעטן פֿאַר אַ קאָנסטיטוציע", האָט קראַפֿטקין זיך געוואַנדט צו זיינע חברים, „איז מיין פּלאַן אזוי: איך ווער זיך לפּנים ווענן אָפּזאָגן פֿון אייך. ווער שטייען אין פֿאַרבינדונג בלויז מיט איין מיטגליד פֿון קרייזל, לאָמיר זאָגן, מיט טשאיקאָווסקין, ווער מיט אינפֿאָרמירן ווענן אייער אַרבעט, און איך פֿון מיין זייט ווער אים איבערגעבן אין אַלגעמיין וואָס איך טו. מיין אַרבעט ווער זיין צווישן די מענטשן פֿון קייזערלעכן הויף און צווישן די הויכע רעגירונגס־באַאמטע. איך האָב שוין צווישן זיי אַ סך באַקאַנטע און איך קאָן פֿיל, וואָס זיינען אומצופֿריידן מיט די עקזיסטירנדע צושטאַנדן. איך ווער זיי אַלעמען צו־זאַמענברענגען און, אויב מעגלעך, פֿאַראייניקן אין אַ מין אַרגאַניזאַציע און מיט דער צייט ווער זיך זיכער מאַכן אַ געלענהייט אויסצונוצן אָט־די אַלע כחות אויף צו צווינגען דעם קיסר, אז ער זאָל געבן אַ קאָנסטיטוציע. עס ווער זיכער קומען אַ צייט, ווען אָט־די אַלע מענטשן, פֿילנדיק, אז זיי זיינען קאַמפּראָמעטירט, ווערן אין זייערע אייגענע אינטערעסן זיין געצ־ווונגען צו מאַכן אַן אַנטשיידענעם שריט. אויב נויטיק קענען אייניקע פֿון אונדז, ווען זיינען געווען אָפּיצערן, באַהילפֿיק זיין אין פֿאַרשפּרייטן די פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אָפּיצערן אין דער ארמיי. אָבער די דאָזיקע טעטיקייט מוז אינגאַנצן זיין אָפּגעזונדערט פֿון אייערער, הגם ביידע טע־טיקייטן פֿירן צו איין־און־דעם זעלבן ציל. איך האָב ערשט נאָכגעדענקט ווענן דעם. איך וויים וואָסערע פֿאַרבינדונגען איך האָב און אויף ווועמען מען קען זיך פֿאַרלאָזן, און איך גלויב, אז אייניקע אומצופֿריידענע קוקן שוין אויף מיר ווי אויף אַ מענלעכן מיטלפֿונקט פֿאַר אזא טעטיקייט. דעם דאָזיקן שריט ווילן איך אַליין ניט מאַכן. אָבער אויב איר דענקט, אז דאָס איז דאָס בעסטע, ווער איך זיך איבערגעבן צו דעם מיט לייב און לעבן".

דער טשאיקאָווסקי־קרייזל האָט דעם דאָזיקן פֿאַרשלאָג ניט אָנגענומען, און קראָפּאָטקין האָט זיין גאַנצע טעטיקייט געווידמעט דער פֿראָפּאַגאַנדע צווישן די פּעטערבורגער אַרבעטער.

אויף דעם אויפֿטראָג פֿון דעם קרייזל האָט קראָפּאָטקין אָנגעשריבן א בראָשור אונטערן נאָמען „צי דאַרפֿן מיר זיך פֿאַרנעמען מיט באַטראַכטן דעם אידעאַל פֿון דער צוקונפֿטיקער אָרדנונג?" די דאָזיקע בראָשור איז געווען א מין פּראָגראַם פֿון טעטיקייט ניט נאָר פֿאַר די מיטגלידער פֿון דעם פּעטערבורגער קרייזל, נאָר אויך פֿאַר די רעוואָלוציאָנערן פֿון די אַנדערע שטעט. קראָפּאָטקין האָט זיך אָבער ניט באַנוגנט מיט דעם, וואָס ער האָט אָנגעשריבן די בראָשור. ער האָט פּערזענלעך אויך אָנגעפֿירט אַן ענערגישע סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער, הויפּטזעכלעך צווישן די פּעטערבורגער וועבער. ער האָט אויך געלייענט פֿאַר די אַרבעטער לעקציעס איבער דער געשיכטע פון דער איראָפּעאישער אַרבעטער־באַוועגונג. די אַלע פֿאַרזאַמלונגען זיינען, פֿאַרשטייט זיך, פֿאַרגעקומען אויף געהיימע אָדער „קאָנספּיראַטיוויע", ווי מען האָט דאָס גערופֿן, קוואַרטירן, ווייל אפֿילו האַלטן אַן אומשולדיקע לעקציע פֿאַר אַרבעטער וועגן דער געשיכטע פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין אַנדערע לענדער איז אין יענע יאָרן אין צאַרישן רוסלאַנד געווען שטרענג פֿאַרבאָטן און ווען די פּאָליציי פֿלעגט אַנטדעקן אזא פֿאַרזאַמלונג, פֿלעגט מען אַרעסטירן ניט נאָר דעם לעקטאָר, נאָר אויך זיינע צוהערער, און זייער אפֿט פֿלעגט מען זיי אַן א משפּט פֿאַר אָט דעם „שרעקלעכן פֿאַרברעכן" פֿאַרשיקן קיין סיביר.

וועגן דער ערשטער אַרבעטער־פֿאַרזאַמלונג אין פּעטערבורג, וואָס קראָפּאָטקין האָט אין יאָר 1873 באַזוכט, האָט ער שפּעטער דערציילט אין זיינע מעמוארן:

„די פֿאַרזאַמלונג איז פֿאַרגעקומען אין א קעלער, אין א פֿינסטערן צימער. איך בין געווען אָנגעטאָן ווי א פּויער און האָב זיך פֿאַרלאָרן אין דער מאַסע פֿון די איבעריקע שעפּסענע פּעלצן. מיין חבר, וועלכער איז געווען באַקאַנט מיט די אַרבעטער, האָט מיך פֿאַרגעשטעלט איינפֿאַך: „בּא־ראָדין, א פֿרייַנט". „דערציילט אונדז, באָראָדין — האָט ער געזאָגט — וואָס דו האָסט געזען אין אויסלאַנד".

„באָראָדין" (קראָפּאָטקין) האָט זיי דערציילט וועגן דער אַרבעטער־באַוועגונג אין מערב־אייראָפּע, וועגן אירע קאַמפֿן, שווערִיקייטן און האָפֿענונגען. דער עולם, וואָס איז באַשטאַנען מערסטנס פֿון מיטלייריקע אַרבעטער, איז געווען שטאַרק פֿאַראינטערעסירט אין דעם, וואָס ער האָט זיי דערציילט, און זיי האָבן אים פֿאַרוואָרפֿן מיט פֿראַגן וועגן די אַלע איינצל־

הייטן פֿון דער ארבעטער באוועגונג אין אירֿאפּע און אויך וועגן דעם וואָס מען קען טאָן אין רוסלאַנד.

„איך האָב קיין מאָל ניט פֿארמינערט די געפֿאָר פֿון אונדזער ארבעט", שרייבט קראָפּאָטקין, „און האָב אפֿנהארציק געזאָגט, וואָס איך האָב גע־דענקט, אז אונדז וועט מען וואַרשיינלעך פֿארשיקן קיין סיביר אין איינעם פֿון די טעג און אויך — א טייל פֿון אייך — וועט מען אפֿהאלטן מאָנאטן לאַנג אין טורמע דערפֿאר וואָס איר הערט זיך צו צו אונדז". אָבער דאָס האָט די ארבעטער ניט אפּגעשראָקן. „נאָך אלעמען זיינען דאָך אין סיביר אויך פֿאַראַן מענטשן, ניט נאָר בערן". „וו מענטשן לעבן, קענען אנדערע אויך לעבן". „דער טייוול איז ניט אזוי שווארץ ווי מען מאָלט אים". „ווען מען האָט מורא פֿאַר וועלף, גייט מען ניט אין וואַלד", — אָט די באַמער־קונגען האָבן זיך געהערט, ווען מיר האָבן זיך געזעגנט מיט די ארבעטער. שפּעטער, ווען מערערע פֿון זיי זיינען ארעסטירט געוואָרן, האָבן זיי כמעט אלע זיך געהאלטן מוטיק, באשיצנדיק אונדז און ניט פֿאַרראַטנדיק קיינעם".

דעם 23טן מערץ, 1874, איז קראָפּאָטקין ארעסטירט געוואָרן אויפֿן גאָס. אויפֿן פּערזענלעכן באַפֿעל פֿון צאר אלעקסאַנדער דעם צווייטן האָט מען אים איינגעשפּאַרט אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג אין אַן איינצלנער קאַמער.

ארעסטירט געוואָרן איז ער צוליב דעם, וואָס ביי איינעם פֿון די רעוואָ־לוציאָנערן האָט די זשאַנדאַרמעריע געמאַכט א רעוויזיע און געפֿונען ביי אים דעם מאַנוסקריפּט פֿון קראָפּאָטקינס אויבנדערמאַנטער בראָשור, וועל־כע די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציע האָט געהאַט אָפּגעדרוקט. די זשאַנ־דאַרן האָבן אויסגעפֿונען, אז דער פֿאַרפֿאַסער פֿון דער בראָשור איז קרא־פּאָטקין. ביי קראָפּאָטקין אליין האָט מען בעתן ארעסט געפֿונען א „פּראָג־ראַם פֿון רעוואָלוציאָנערער פּראָפּאַגאַנדע". די זשאַנדאַרמעריע האָט פֿאַר־דעכטיקט, אז ער אליין איז טאַקע דער פֿאַרפֿאַסער אויך פֿון דער דאָזיקער פּראָגראַם.

איינמאָל, ווען מען האָט דעם ארעסטירטן קראָפּאָטקינען געטומען אויף א פּאַרהער, האָט דער זשאַנדאַרמסקער פּאָלקאָווניק, וואָס האָט אים אויסגע־פֿרעגט, מיט גרויס געפֿיל פֿאַרגעלייענט פֿאַר אים הויך אויפֿן קול זיין בראָשור און ער, קראָפּאָטקין, האָט נאָכגעפֿאָלגט נאָכן מאַנוסקריפּט וואָרט פֿאַר וואָרט. פּלוצלונג האָט דער זשאַנדאַרמסקער פּאָלקאָווניק זיך אָפּ־געשטעלט און האָט זיך געוועדעט צו אים מיט אזא פֿראָגע:

„צי דען דענקט איר טאַקע, פֿירשט, אז דאָס קען פֿאַרווירקלעכט ווערן פֿריער ווי אין צוויי הונדערט יאָר אָרום? שיין, אויסגעצייכנט, אָבער

פֿריער ווי אין צווייי הונדערט יאָר אַרום וועט דאָס וואָס איר שילדערט ניט זיין"...

„און דערווייל, זייט מוחל, הייסט עס, פֿוילט אין טורמע, ניט אַזוי?" — האָט קראָפּאָטקין סאַרקאַסטיש באַמערקט, — „דערפֿאַר וואָס איך האָב פֿאַרויסגעזען מיט צווייי הונדערט יאָר פֿריער?..."

דער זשאַנדאַרמסקער פּאָלקאָווניק האָט נאָרניט געענטפֿערט, נאָר ער האָט פֿאַרגעלייגט קראָפּאָטקינען א פּאָפּיראָס.

איינמאָל, וועלן קראָפּאָטקין איז אַזוי געזעסן אין זיין האַלב־פֿינצטערער קאַמער אין פעסטונג, האָט זיך די טיר פון דער קאַמער פּלוצלונג האַסטיק אַן עפֿן־געטאָן און עס איז אַריינגעקומען דער גרויספֿירשט ניקאָלַאַי ניקאָלַאַ־יעוויטש, אַלעקסאַנדער דעם צווייטנס ברודער. ער איז אַריינגעקומען אין דער באַגלייטונג בלויז פֿון זיין אַדיוטאַנט און די טיר האָט זיך גלייך פֿאַר־שלאָסן הינטער זיי. דער גרויספֿירשט איז שנעל צוגעקומען צו קראָפּאָט־קינען, מיט וועמען ער איז געווען זייער גוט באַקאַנט, האָט אים באַגריסט מיט א פֿריינטלעכן „גוט מאָרגן, קראָפּאָטקין!" און האָט באַלד זיך צו אים געוואַנדעט ווי צו א גוטן באַקאַנטן מיט א פֿראָגע: „ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך, קראָפּאָטקין, אז איר, א קאַמער־פּאָזש, א וואַך־מייסטער פֿון פּאָזשען־קאָרפּוס, זאָלט זיין פֿאַרמישט אין אַזוינע זאַכן, און זאָלט זיך איצט געפֿינען אין אָט דעם שרעקלעכן קאָזעמאַט?"

„יעדער איינער האָט זיך זיינע אייגענע איבערצייגונגען", האָט קראָפּאָט־קין קאַלטבלוטיק געענטפֿערט.

דער גרויספֿירשט האָט ניט אַנדערש געוואָלט דערגיין ביי קראָפּאָט־קינען ווי אַזוי ער איז געווען א רעוואָלוציאָנער. קראָפּאָטקין האָט אויף אַלע זיינע פֿראַגן געענטפֿערט:

„איך בין אַלעמאָל געווען דער זעלבער".

„וואָס הייסט!" — האָט דער גרויספֿירשט מיט שרעק אויסגערופֿן, — „זייט איר שוין געווען אַזעלבער אויך אין פּאָזשען־קאָרפּוס?".

„אין פּאָזשען־קאָרפּוס בין איך געווען נאָך א יינגל, און דאָס וואָס עס איז נאָך אומקלאָר, ווען מען איז א יינגל, ווערט קלאָר, ווען מען ווערט א מאַן".

דער גרויספֿירשט האָט אים געשטעלט נאָך א פּאָר פֿראַגן און ווען קרא־פּאָטקין האָט ניט אַרויסגעוויזן קיין גרויס חשק מיט אים אַריינצולאָזן זיך אין א וויכוח וועגן זיין רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט, האָט דער גרויס־פירשט אָן אַנטוישטער פֿאַרלאָזן די קאַמער.

ערשט אין דעצעמבער 1874 האָט מען קראָפּאָטקינען דערלויבט צו זען זיך אין דער פֿעסטונג מיט זיין שוועסטער און מיטן ברודער אַלעקסאַנדער.

אינגיכן האָט מען דעם ברודער אויך אַרעסטירט. אַלעקסאַנדער איז ניט געווען קיין רעוואָלוציאָנער. ער האָט זיך מער אָפּגעגעבן מיט וויסנשאַפֿט. ער איז געווען באַפֿריינט מיט דעם באַרימטן סאָציאַליסטישן דענקער פּיאָטר לאַוואָוו, וועלכער האָט דעמאָלט געלעבט אין לאָנדאָן און האָט דאָרט אַרויסגעגעבן אַ רעוואָלוציאָנערן זשורנאַל. באַלד נאָכדעם ווי אַלעקסאַנדער האָט באַזוכט דעם ברודער אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג, האָט ער אָנגעשריבן לאַוואָוון אַ בריוו. אין דעם בריוו האָט ער אויסגעדריקט זיין זאָרג וועגן זיין ברודערס געזונט־צושטאַנד. ער האָט אויך דערציילט וועגן די פֿיל אַרעסטן, וואָס קומען פֿאָר אין פּעטערבורג און אין אַנדערע שטעט, און האָט אָפֿן אַרויסגעזאָגט זיין האַס צום רוסישן דעספּאָטיזם. דער בריוו איז אַריינגעפֿאַלן אין די הענט פֿון דער געהיים־פּאָליציי. און אינגיכן האָט אַ גאַנצע כאָפּטע זשאַנדאַרן און פּאָליציאַנטן, אונטער דער אָנפֿירונג פֿון אַ זשאַנדאַרמסקן אָפֿיצער און פֿון פּראָקוראָר זיך אין מיטן נאַכט אַריינגעריסן צו אַלעקסאַנדערן אין הויז און גענומען זוכן און נישטערן דאָרט געווער אָדער פֿאַרבאָטענע ליטעראַטור. זיי האָבן, פֿאַרשטייט זיך, גאָרניט געפֿונען. אַלעקסאַנדער קראַפּאָטקין אָבער איז געווען שטאַרק ענטריסטעט פֿונם אופֿן ווי אַזוי די רעוויזיע איז דורכגע־פֿירט געוואָרן און ער האָט מיט זיין געוויינלעכער אָפֿנהאַרציקייט זיך געווענדעט צום זשנאַדאַרמסקן אָפֿיצער: „קעגן אייך, קאַפּיטאַן, קען איך ניט זיין אויפגעבראַכט. איר האָט באַקומען אַזאַ נישטיקע בילדונג, אַז איר פֿאַרשטייט קוים וואָס איר טוט. אָבער איר, הער — האָט ער זיך געווענדעט צום פּראָקוראָר און געזאָגט, — איר ווייסט דאָך וואָס פֿאַראַ ראָלע איר שפּילט אין דעם אַלעם. איר האָט דאָך באַקומען אַן אוניווערזיטעט־ביל־דונג. איר קאָנט דאָך דעם געזעץ און ווייסט, אַז איר אַליין טרעט מיט די פֿיס דעם געזעץ און איר דעקט־צו מיט אייער אָנוועזנהייט די געזעצ־לאָזיקייט פֿון אָט די מענטשן. איר, גנעדיקער הער, זייט איינפֿאַך אַ לומפּ".

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז מען האָט אים באַלד אַרעסטירט. מ'האָט אים אייניקע מאָנאַטן געהאַלטן אין טורמע און דערנאָך פֿאַרשיקט קיין סיביר. קראַפּאָטקינס שוועסטער האָט זיך געווענדעט מיט אַ ביטע צום קיסר, אַז מען זאָל אַלעקסאַנדערן באַפֿרייען, ווייל ער איז ווירקלעך געווען אומשול־דיק. איר ביטע האָט דערלאַנגט אַלעקסאַנדער דעם צווייטן אין האַנט אַריין זייער קאָזין, דער פֿירשט דמיטרי קראַפּאָטקין, וועלכער איז דעמאָלט גע־ווען כאַרקאָווער גענעראַל־גובערנאַטאָר און דעם קיסרס אַ ליבלינג. דער צאַר האָט איבערגעלייענט די ביטע און האָט אָנגעשריבן אויף איר: „זאָל ער ווייטער זיצן".

אַלעקסאַנדער קראַפּאָטקין האָט פֿאַרבראַכט אין סיביר צוועלף יאָר. ער איז דאָרט געווארן א גרויסער אַסטראָנאָם. ער האָט אָבער ניט געקענט אַריבערטראָגן די איינזאַמקייט און דעם אומעט, האָט ער זיין פֿרוי און קינדער אַוועקגעשיקט קיין מאָסקווע און אַליין איז ער באַגאַנגען זעלבסט־מאָרד. (דאָס איז געשען שוין מיט יאָרן שפּעטער, וועלן פּיאָטר קראַפּאָטקין האָט שוין געלעבט אין אויסלאַנד).

3

די גאַנצע צייט, וואָס פּיאָטר קראַפּאָטקין איז געזעסן אין פּעטראָפּאַוו־לאָווסקער פֿעסטונג, האָבן זיינע חברים אין פּעטערבורג ניט אויפֿגעהערט צו טראַכטן ווי אַזוי באַפֿרייט מען אים פֿון דאָרט. נאָכדעם ווי ער איז אָפּגע־זעסן אין דער פֿעסטונג באַלד צוויי יאָר, איז ער קראַנק געוואָרן און די קרו־בים זיינע האָבן אויסגעווירקט ביי דער רעגירונג, אַז מען זאָל אים אַריבער־פֿירן אין א שפּיטאָל. מען האָט אים דאַן אַריבערגעפֿירט אין דער אַרעס־טאַנטן־אָפּטיילונג פֿון א פּעטערבורגער מילִיטערישן שפּיטאָל.

יערן טאָג, אַרום פֿיר א זייגער נאָכטימאָג, פֿלעגט מען אים אַרויספֿירן אויפֿן הויף אויף א שפּאַציר פֿאַר א שעה צייט. דער הויף איז געווען ביי א דריי הונדערט טריט די לענג און מער ווי צוויי הונדערט טריט אין דער בריים און איז געווען אין גאַנצן באַדעקט מיט גראָז. דער טויער פֿון הויף איז אָפֿט געווען אָפֿן. אין עק פֿון הויף איז געשטאַנען די טורמע. אויף דער אַנטקעגנדיקער זייט פֿון הויף האָבן פּויערים דעמאָלט גראָד געהאַלטן אין אויסלאָדן פֿון וועגענער האָלץ אויף צו הייצן. דער הויף איז געווען אַרומגערינגלט מיט א הויכן פּאַרקן פֿון דיקע ברעטער. דער טויער איז שטענדיק לאַנג געשטאַנען אָפֿן, כדי אַריינצולאָזן און אַרויסצולאָזן די וועגענער.

גלייך דעם ערשטן טאָג, וועלן מ'האָט קראַפּאָטקינען אַרויסגעפֿירט אויפֿן שפּאַציר, האָט ער באַשלאָסן ביי זיך, אַז דאָ האָט ער א געלעגנהייט צו אַנטלויפֿן. ער האָט אויסגעארבעט דעם פּלאַן, וועלכן ער האָט איבערגעשיקט אין א פּאַרשטעלטער שפּראַך צו זיינע חברים אויף דער פֿרייַ: א דאַמע זאָל צופֿאָרן אין אָפּענער קאַרעטע צום טויער פֿון טורמע, זי זאָל אַרויס פֿון דער קאַרעטע און די קאַרעטע זאָל בלייבן וואַרטן אויף איר אויף דער גאַס, ביי א פֿופּצן טריט פֿון טורמע. וועלן מען וועט אים, פֿיר א זייגער בייטאָג, אַרויספֿירן אויפֿן הויף שפּאַצירן, וועט ער א געוויסע צייט האַלטן זיין הוט אין האַנט. דערמיט וועט ער געבן א סיגנאַל דעם רעוואָלו־

ציאַנער, וואָס וועט פֿאַרבייגיין דעם טויער, אז אַלץ אין טורמע איז אין אָרדענונג. די חברים פֿון דרויסן זאָלן אים דאַן ענטפֿערן מיט א סיגנאַל אז די גאַס איז פֿריי און אז ער קען לויפֿן. ער וועט אַרויסלויפֿן פֿון טויער, וועט אַרויפֿשפרינגען אויף דער קאַרעטע און זיי וועלן דאַן שנעל אַנטלויפֿן.

„עס זיינען געמאַכט געוואָרן אויך א פּאָר אַנדערע פֿאַרשלאָגן", שרייבט קראַפּאָטקין, „אָבער ענדלעך האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אָט אויף דעם פּראָיעקט. אונדזער קרייזל האָט זיך געזומען פֿאַר דער זאַך. מענטשן, וועלכע האָבן מיך קיינמאָל ניט געקענט, האָבן אַנטייל‌גענומען אין דעם, פֿונקט ווי עס וואָלט זיך געהאַנדלט וועגן א ברודער, וועלכער איז זיי טייער".

איינער פֿון די רעוואָלוציאָנערן האָט זיך באַלד באַוצט אין א הויז, די פֿענסטער פֿון וועלכעם עס זיינען אַרויסגעקומען פונקט אַנטקעגן דעם טורמע־שפּיטאָל. פֿון די פֿענסטער פֿון דער ווינונג האָט מען גוט געזען דעם הויף, אויף וועלכן קראַפּאָטקין פֿלעגט שפּאַצירן. איינער פֿון קראַפּאָטקינס פֿרייַנט האָט פֿאַר צווויי טויזנט מיט פֿינף הונדערט רובל געקויפֿט א פֿערד, וואָס האָט ערשט מיט א קורצער צייט פֿריער געווינען דעם ערשטן פּרייז אויף די פֿערד־געיעגן אין פּעטערבורג. ער האָט אויך געקויפֿט א גוטע באַקוועמע קאַרעטע. פֿאַר אָט דעם טייערן פֿערד האָט מען אויך געדאַרפט האָבן א זייער געניטן קוטשער, איבערהויפט דאַן, וען אים וועט אויסקומען אַוועקצופירן דעם אַנטלאָפענעם. און א געניטער „קוטשער" האָט זיך באַלד געפֿונען צווישן די רעוואָלוציאָנערן. א חוץ דעם האָט מען אויך געמוזט האָבן א „פּאַסאַזשיר", וועלכער זאָל העלפֿן דעם ארעסטאַנט אַרויפֿשפרינגען אויף דער קאַרעטע און דערנאָך אים העלפֿן שנעל איבערצוטאָן זיך. די דאָזיקע ראָלע האָט אויף זיך געזומען דער אייגנטימער פֿון דעם פֿערד. כדי אָבער קראַפּאָטקין זאָל קענען אומגעשטערט אַרויסלויפֿן אויפֿן גאַס, איז נויטיק געווען אַוועקצופירן אין א זייט דעם וועכטער, וואָס איז געשטאַנען מיט א ביקס אין דרויסן, ניט ווייט פֿון טורמע. דאָס האָט געזונ־מען אויף זיך איינער פֿון די רעוואָלוציאָנערן, וועלכער איז געווען א מיים־טער צו פֿאַרשטעלן זיך פֿאַר א נאַיוון פּראָסטן נייגעריקן מענטשן, וועל־כער איז א בייסל אונטערגעשנאשקעט. מען האָט אויך געמוזט זען אַוועק־פֿירן פֿון זיין פּאָסטן דעם פּאָליציאַנט, וואָס איז געשטאַנען אויף דער גאַס ניט ווייט פֿון שפּיטאָל. איינער פֿון די רעוואָלוציאָנערן האָט אויסגעפֿונען, אז ביי אָט דעם פּאָליציאַנט איז פֿאַראן א צימער צו פֿאַרדינגען. האָט ער אין דער שעה, וואָס קראַפּאָטקין האָט געמוזט אַנטלויפֿן, פֿאַרפֿירט מיטן פּאָליציאַנט וועגן דעם א געשפּרעך און ער האָט אים איינגערעדט אריבערצוגיין מיט אים שנעל אַהיים און ווייזן אים דאָס צימער. אַן אַנדער רעוואָלוציאָנער האָט זיך אויפֿן עק גאַס אַוועקגעזעצט אויף א קלעצל מיט

א היטל פֿול מיט קאַרשן אין די הענט. ער האָט געזען אַלץ וואָס עס טוט זיך אויף די גאַסן און האָט פֿון דאָרט געגעבן סיגנאַלן צו די מענטשן, וואָס האָבן זיך געפֿונען אנטקעגן אויף דער קוואַרטיר קעגנאיבער דעם טורמע־שפּיטאָל. ער האָט געוואָרפֿן די קאַרשן אין מויל אַריין, וועו ער האָט אויף דער גאַס ניט געזען קיין שטערונגען. אַזוי שנעל אָבער ווי ער פֿלעגט בא־מערקן א וועלכע־ניט־איז געפֿאַר, פֿלעגט ער גלייך אויפֿהערן וואַרפֿן די קאַרשן אין מויל אַריין.

אַן אַנדער רעוואָלוציאָנער, וועלכער איז געווען א גוטער פֿידל־שפּילער, האָט געזאָלט, לויט די צייכנס פֿון דעם וואָס איז געזעסן אויפֿן גאַס און האָט געשלונגען די קאַרשן, געבן די סיגנאַלן צו קראַפֿטקינען. ער האָט געזאָלט שפּילן אויפֿן פֿידל „וועו די גאַס איז פֿריי" און אויפֿהערן, וועו עס איז געווען עפּעס א געפֿאַר אָדער א שטערונג.

אין דער באַשטימטער שעה איז צום טויער פֿון שפּיטאָל צוגעפֿאָרן קראַפֿטקינס פֿרייַנט, אָנגעטאָן אין א היטל פֿון א נאָבעלמאַן מיט א רויטן באַנד און מיט א קאָקאַרדע. געקומען איז ער אין דער באַגלייטונג פֿון א יונגער דאַמע, וועלכע איז אין אויסזען געווען ענלעך צו א סטודענטין פֿון די מעדיציניש קורסן, וואָס האָבן זיך געפֿונען ביים שפּיטאָל. די דאַמע איז אַראָפּ פֿון דער קאַרעטע און איז צוגעקומען צום טויער. איר באַגלייטער איז אַוועקגעפֿאָרן א ביסל אָן א זייט, אַזוי ווי ער וואָלט געבליבן וואַרטן אויף איר צוריקקומען.

קראַפֿטקינס פֿרייַנט האָבן פֿריער צוגעגרייט א מאַנטל און צוויי צו־זאַמענגעלעגטע ציליִנדער־הוט, כדי וועו קראַפֿטקין וועט אַרויפֿשפּרינגען אויף דער קאַרעטע, זאָלן זיי ביידע קענען זיך איבערטאָן שנעל און מען זאָל זיי ניט קענען דערקענען.

אַלץ איז געשען אַזוי ווי מען האָט פֿריער אויסגערעכנט. אין דער באַשטימטער שעה איז קראַפֿטקין אַרוים אויפֿן הויף שפּאַציִרן און וועו די פֿידל האָט אָנגעהויבן שפּילן, איז ער שנעל אַרויסגעלאָפֿן אויף דער גאַס.

„צו מיין שרעק", האָט מען יאָרן שפּעטער דערציילט קראַפֿטקין, „האָב איך באַמערקט, אז אין דער קאַרעטע איז געזעסן א ציווילער מענטש, וועל־כער האָט געטראָגן א מיליטעריש היטל. ער איז געזעסן, ניט אומקערנדיק דעם קאָפּ צו מיר. „פֿאַראַט!" איז געווען מיין ערשטער געדאַנק. די חברים האָבן אין זייער לעצטן בריוו געשריבן: „איינמאָל וועסטו שוין זיין אויפֿן גאַס, גיב זיך ניט אונטער. עס וועלן דאָרט זיין פֿרייַנט דיך צו פֿאַרטיי־דיקן, אויב עס וועט נויטיק זיין", און איך האָב ניט געוואָלט אַרויסשפּרינ־גען אין דער קאַרעטע".

וועו קראפאטקין איז אבער צוגעקומען נענטער צו דער קארעטע האט ער באמערקט, אז דער מאן, וואס איז דארט געזעסן, האט געהאט רויטע באקנבארדן און ער האט אויסגעזען ווי זיינער א פרויענט. דער דאזיקער פרויענט איז אליין ניט געווען קיין מיטגליד פון דעם רעוואלוציאנערן קרייזל. ער איז אבער געווען זייער א מוטיקער מענטש און האט סימפאטיזירט מיט דער רעוואלוציאנערער באווענונג.

„ווי קומט ער אהער? איז דאס מעגלעך?" — האט קראפאטקין א טראכט געטאן און ער האט געוואלט אויסשרייען זיין נאמען. ער האט זיך אבער באלד געכאפט, און לויפנדיק האט ער א פאטש געטאן מיט די הענט, כדי צוציען צו זיך זיין אויפמערקזאמקייט. דער מאן האט אומגעקערט דעם קאפ צו קראפאטקינען און קראפאטקין האט אים גלייך דערקענט.

„שפרינגט ארויין געשווינד, געשווינד!" — האט ער געשריען מיט א שרעקלעכן קול, האלטנדיק א רעוואלווער אין האנט, און וועו קראפאטקין איז ענדלעך ארויפגעשפרונגען, האט ער גענומען שרייען צום „קוטשער": „גאלאפ, גאלאפ. איך וועל דיר טויטן!"

אין איין רגע איז דאס פערד, געטריבן פון דעם געניטן קוטשער, אוועק־געפלויגן פון שפיטאל. אויפן וועג האט קראפאטקין אנגעטאן דעם מאנטל און דעם צילינדער־הוט. אויך זיין פרויענט האט ארונטערגענומען זיין מי־ליטערישן־היטל און אנגעטאן א צילינדער־הוט. איצט האט זי שוין קיינער ניט געקענט דערקענען. זי זיינען צוגעפארן צו א געווישער הויז. דארט זיינען זי אראפ פון דער קארעטע און זיינען אוועק צופוס צו אן אנדער הויז. ביי יענער הויז האט שוין אויך זי געווארט אן אנדער קארעטע, וואס האט זי אוועקגעפירט אין א הויז, וווּ עס האט אויך זי געווארט קראפאט־קינס שוועגערין, אלעקסאנדערס פרוי. קראפאטקין האט זיך דארט איבער־געטאן אין אנדערע קליידער, האט אפגעשוירן די בארד. דערנאך האט ער צוזאמען מיט זיין פרויענט גענומען א דראשקע און איז אוועקגעפארן אויף אן אינדזעל, וווהין די פעטערבורגער אריסטאקראטיע פלענט זיך פאר־זאמלען אין די שיינע טעג צו באאבאכטן דעם זון־אונטערגאנג. אויפן וועג האבן זיי זיך אפגעשטעלט ביי א פריזירער אפצוראזירן זיך. זיי זיינען אוועקגעפארן אין איינעם פון די אריסטאקראטישסטע פעטערבורגער רעסטאראנען.

„קיינעם וועט ניט איינפאלן דיך דא צו זוכן", האט קראפאטקינס פרויענט באמערקט. „זיי וועלן דיך ארומזוכן אומעטום, אבער ניט דא, און מיר וועלן דערווייל אפעסן מיטאג און טאקע אויסטרינקען אויך לכבוד דעם דערפאלג פון דיין אנטלויפן".

קראַפּאָטקין האָט מיט אים איינגעשטימט און זיי זיינען טאַקע גלייך אַוועקגעפֿאָרן אין יענעם רעסטאָראַן, האָבן געגומען דאָרט אַ באַזונדערן צימער און האָבן דאָרט פֿאַרבראַכט דעם גאַנצן אָוונט. דערנאָך זיינען זיי אַוועקגעפֿאָרן אין אַ הויז, וווּ איניקע פֿון זייערע חברים האָבן שוין אויף זיי געווארט.

דאָס איז געשען אין יולי 1876. דער צאָר אַלעקסאַנדער דער צווייטער איז געווען ווילד פֿאַר כעס, וואָס אזא אַנטלויפֿן האָט געקענט פֿאַרקומען אין זיין הויפּט־שטאָט און נאָך אין מיטן העלן טאָג. ער האָט געגעבן אַ באַפֿעל, אז „מען מוז אים כאַפּן". די גאַנצע פּאָליציי און זשאַנדאַרמעריע פֿון פּעטערבורג איז געשטעלט געווארן אויף די פֿים. בלייבן אין פּעטערבורג איז פֿאַר קראַפּאָטקינען געווען אומעגלעך. האָט ער זיך אויסבאַהאַלטן אויף די דאַטשעס, אין די אַרומיקע דערפֿער. ענדלעך האָבן קראַפּאָטקינס חברים באַשלאָסן, אז ער מוז אַוועקפֿאָרן קיין אויסלאַנד. אין דער באַגלייטונג פֿון אַ חבר האָט ער זיך אַריבערגעקליבן קיין פֿינלאַנד און פֿון דאָרט איז ער מיט אַ שיף אַוועקגעפֿאָרן קיין שוועדען. דאָרט האָט ער זיך דערוווסט, אז באַלד נאָך זיין אַוועקפֿאָרן פֿון פּעטערבורג האָט די פּאָליציי אַרעסטירט זיין שוועסטער און אויך די שוועסטער פֿון זיין שוועגערין. קראַפּאָטקינס שוועסטער האָט אין דער אמתען קיין אנונג ניט געהאַט וועגן די פֿאַרבאַרייטונגען, וואָס זיינען געמאַכט געווארן צו העלפֿן אים אַנטלויפֿן פֿון טורמע. זי האָט זיך דערוווסט וועגן דעם שוין נאָכדעם ווי ער איז אַנטלאָפֿן. דאָך האָט מען זי געהאַלטן צוויי וואָכן אין טורמע און דערנאָך באַפרייט. דער שוועגערינס שוועסטער האָט יאָ געווווסט, אז מען קלייבט זיך אים צו באַפֿרייען, זי האָט אָבער קיין שום אָנטייל ניט גענומען אין דעם. וועג איר מאַן, אַ באַוווסטער אַדוואָקאַט, איז געקומען פּאָדערן, אז מען זאָל זי באַפרייען, האָט דער זשאַנדאַרמסקער פּאָלקאָווניק אים אָפּגעהאַרציק געזאָגט:

„מיר ווייסן שוין איצט, אז זי האָט קיין שום שייכות ניט געהאַט מיט קראַפּאָטקינס אַנטלויפן, אָבער מיר האָבן באַריכטעט, דעם קייסער, וועג מיר האָבן זי ארעסטירט, אז די פּערזאָן, וואָס האָט אָרגאַניזירט דעם אַנטלויפן, איז אַנטדעקט געווארן און איז ארעסטירט. איצט איז נויטיק אַ געווויסע צייט צוצוגרייטן דעם קייסער צום געדאַנק, אז מען האָט ארעסטירט ניט דעם אמתן שולדיקן".

מען האָט זי געהאַלטן אין טורמע איבער צוויי מאָנאַטן און דערנאָך באַפרייט.

קראַפּאָטקין איז פֿון שוועדען אַוועקגעפֿאָרן קיין נאָרוועגן, וווּ ער האָט פֿאַרבראַכט עטלעכע טעג און דערנאָך איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין ענגלאַנד.

„איך האָב געפֿילט", שרייבט קראָפּאָטקין, „אז איך קען דאָ, אין מערב־אייראָפּע, זיין מער נוצלעך ווי אין רוסלאַנד. אין רוסלאַנד האָט מען מיך צורגוט געקאָנט, אז איך זאָל קענען פֿירן אַן אָפּענע פּראָפּאַגאַנדע, איבער־הויפּט צווישן די אַרבעטער און פּויערים. שפּעטער, ווען די רוסישע רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג איז געוואָרן א פֿאַרשווערונג און האָט זיך פֿאַרוואַנדלט אין א באַוואָפֿנטן קאַמף קעגן דער זעלבסטהערשונג, איז יעדער געדאַנק וועגן א פֿאָלקס־באַוועגונג אין גאַנצן אויפֿגענעבן געוואָרן. מיינע סימ־פּאַטיעס אָבער האָבן מיך אָלץ מער און מער געצווונגען צו דעם, אז איך זאָל מיין שיקזאָל פֿאַרבינדן מיט די אַרבעטנדע מאַסן".

4

אָנקומענדיק קיין ענגלאַנד, האָט קראָפּאָטקין זיך צוערשט באַוצט אין עדינבורג, הויפּט־שטאָט פֿון סקאָטלאַנד. די ענגלישע שפּראַך האָט קראָפּאָטקין נאָך אויסגעלערנט זיך אין רוסלאַנד. נאָך מיט יאָרן פֿריער האָט ער צוזאַמען מט זיין ברודער אָלעקסאַנדער איבערגעוצט אויף רוסיש צוויי ווייסנשאַפֿטלעכע ווערק פֿון ענגליש. אָבער אזוי ווי ער האָט די שפּראַך זיך אויסגעלערנט פֿון ביכער, פֿלעגט ער די ענגלישע ווערטער אַרויסרעידן אזוי, אז די ענגלישע באָלעבאָסטע, ביי וועלכער ער האָט געווויינט, האָט אים כמעט ניט פֿאַרשטאַנען. דאָס ביסל געלט, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך פֿון רוסלאַנד, איז באָלד אויסגעגאַנגען. און אזוי ווי זיינע בריוו קיין רוסלאַנד פֿלעגן איבערגעכאַפּט ווערן פֿון דער צאַרישער געהיים־פּאָליציי, האָט ער ניט געקענט לאָזן וויסן זיינע קרובים זיין אַדרעס. ער איז דעריבער געצווונגען געווען אין א פּאָר וואָכן אָרום אַוועקצופֿאָרן קיין לאָנדאָן זוכן אַרבעט. ער איז געוואָרן א מיטאַרבעטער פֿון דעם וויסנשאַפֿטלעכן זשורנאַל „נעיטשור" און פֿון לאָנדאָנער „טאַימס", וווּ ער פֿלעגט פֿון צייט־צו־צייט פֿאַרעפֿנטלעכן קורצע אַרטיקלען וועגן פֿאַרשיידענע רוסישע וויסנשאַפֿטלעכע עקספּעדיציעס. עס זיינען אָבער געווען וואָכן, וועלן ער האָט ניט געקענט געפֿינען אין די רוסישע צייטונגען און זשורנאַלן קיין מאַטעריאַל, וואָס זאָל קענען אינטערעסירן די ענגלישע זשורנאַלן, און דאַן האָט ער, ווי ער דערציילט, „וואָכן־לאַנג געמוזט זיך באַגנוגענען מיט טיי און ברויט".

איינמאָל, וועלן ער איז געקומען אין דער רעדאַקציע פֿון דעם זשורנאַל „נעיטשור", האָט אים דער רעדאַקטאָר דערלאַנגט עטלעכע נייע רוסישע בי־כער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס באַקומען פֿון פּעטערבורג און געבעטן אים, אז

ער זאָל אָנשרייבן וועגן זיי א רעצענזיע פֿאַרן זשורנאַל. צו זיין גרויסער איבעראַשונג האָט קראַפּאָטקין דערזען, אַז די דאָזיקע ביכער זיינען זיינע אייגענע צווויי וויסנשאַפֿטלעכע ווערק וועגן אזיע, וואָס זיינען אַרויס אין רוסלאַנד שוין נאָך זיין אַנטלויפֿן פֿון טורמע און וועלכע זיין ברודער אלעקסאַנדער האָט צוגעשיקט צום רעדאַקטאָר פֿון „נעיטשור".

די ברידער קראַפּאָטקין זיינען געווען שטענדיקע אבאָנענטן פֿון דעם דאָזיקן זשורנאַל פֿאַר יאָרן לאַנג. קראַפּאָטקין איז געווען אין א גרויסער פֿאַרלעגנהייט. ער האָט ניט געוווסט וואָס צו טאָן. „לויבן די ביכער קען איך דאָך ניט", האָט ער זיך געטראַכט, „זידלען, ווידער, דעם פֿאַרפֿאַסער קען איך אויך ניט, ווייל איך בין דאָך איינשטימיק מיט זיינע אָנזיכטן". האָט ער באַשלאָסן אויף מאָרגן צוריק אַוועצוטראָגן די ביכער און דערקלערן דעם רעדאַקטאָר, אז כאָטש ער האָט אים פֿריער געזאָגט, אז זיין נאָמען אין לעוואַשאָוו, איז ער אין דער אמתן דער פֿאַרפֿאַסער פֿון די ביכער און דער־פֿאַר קען ער וועגן זיי ניט שרייבן קיין רעצענזיע. דער רעדאַקטאָר פֿון „נעיטשור" האָט שוין געהאַט געלייענט אין די ציטונגען וועגן קראַ־פּאָטקינס אַנטלויפֿן פֿון טורמע און ער איז איצט געווען העכסט צופֿרידן אויסצוגעפֿינען, אז ער, קראַפּאָטקין, געפֿינט זיך שוין אין דער פֿרייער ענגלאַנד. און וואָס איז שייך קראַפּאָטקינס ספֿקות וועגן זיינע ביכער, האָט ער אים דערקלערט, אז ער דארף דעם פֿאַרפֿאַסער פֿון די ביכער ניט לויבן און ניט אַרונטעררייסן, נאָר איבערגעבן דעם אינהאַלט פֿון די ביידע ווערק. פֿון דעמאָלט אָן איז קראַפּאָטקין אויפֿן גאַנצן לעבן באַפֿריינדט געווארן מיטן רעדאַקטאָר און איז געווארן א שטענדיקער מיטאַרבעטער פֿון זיין זשורנאַל, אין וועלכן ער האָט פֿאַרעפֿנטלעכט א רייע פֿון זיינע וויסנ־שאַפֿטלעכע ווערק.

אין לאָנדאָן איז אָבער קראַפּאָטקין יענעם מאָל לאַנג ניט פֿאַרבליבן. ער איז אוועקגעפֿאָרן קיין שווייץ. דאָרט האָט ער זיך פֿאַרנומען מיט זיינע וויסנשאַפֿטלעכע געאָגראַפֿישע ארבעטן און אין דער זעלבער צייט איז ער געווארן טעטיק אין דער „פֿעדעראַציע פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלן אַרבע־טער־פֿאַרבאַנד", אַרום וועלכן עם האָבן זיך גרופּירט די רעוואָלוציאָנערע כאָציאָליסטן אָדער אַנארכיסטן, וועלכע האָבן זיך אָפּגעשפּאָלטן פֿון דעם סאָציאָליסטישן אינטערנאַציאָנאַל, פֿון וועלכן קאַרל מאַרקס איז געווען דער הויפּט־פֿירער.

„דער אינטערנאַציאָנאַל" האָט, ווי קראַפּאָטקין שרייבט, זיך געשטעלט די אויפֿגאַבע „צוצוגרייטן א ריזיקע איבערקערעניש, פֿריער אין די מוחות און דערנאָך אין לעבן גופֿא. דער אינטערנאַציאָנאַל האָט געזאָלט אין דער צוקונפֿט דורכפֿירן א רעוואָלוציע, וועלכע וואָלט געפֿנט פֿאַר דער

מענטשהייט א נייע עפאָכע פֿון פֿראָגרעס, וואָס זאָל זיין באַזירט אויף אַלגעמיינער סאָלידאַריטעט. אָט דאָס איז געווען דער אידעאַל, וואָס האָט אויפֿגעוועקט פֿון שלאָף מיליאָנען אייראָפּעאישע אַרבעטער און האָט צוגעצויגן צו אים די בעסטע גייסטיקע קרעפֿטן פֿון יענער צייט".

אינגיכן אָבער איז פֿאַרגעקומען די שפּאַלטונג אין אינטערנאַציאָנאַל. דער אָנפֿירער פֿון דעם אַנאַרכיסטישן פֿליגל איז געווען מיכאַאיל באַקונין. וועג קראָפּאָטקין איז געקומען אין דער שווייץ, איז באַקונין שוין געווען טויט (ער איז געשטאָרבן דעם 1טן יולי, 1876), און קראָפּאָטקין איז באַלד געוואָרן דער אָנפֿירער פֿון דער אַנאַרכיסטישער אינטערנאַציאָנאַלער פֿעדעראַציע.

אין הערבסט 1877 זיינען אין בעלגיע פֿאַרגעקומען צוויי אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסן, איינער פֿון דעם סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל און דער צווייטער פֿון דער אַנאַרכיסטישער אינטערנאַציאָנאַלער אסאָסיאַציע. קראָפּאָטקין איז אַוועקגעפֿאָרן קיין בעלגיע אונטערן נאָמען לעוואָשאָוו. אין א דריי־פֿיר טעג אַרום ווי דער סאָציאַליסטישער קאָנגרעס האָט זיך אָנגעהויבן, האָט די בעלגישע פּאָליציי זיך דערוווּסט ווער עס איז דער דאָזיקער לעוואָשאָוו און זי האָט באַקומען א באַפֿעל אים צו אַרעסטירן דערפֿאַר, וואָס ער האָט זיך אין האָטעל פֿאַרשריבן אויף א פֿאַלשן נאָמען. קראָפּאָטקינס חברים אָבער האָבן אים אין צייט געלאָזט וויסן וועגן דעם און ער איז אַוועקגעפֿאָרן צוריק קיין ענגלאַנד.

אויך יענעם מאָל איז ער לאַנג נית פֿאַרבליבן אין ענגלאַנד. ער האָט דאָרט אין בריטישן מוזעאום געמוען שטודירן די געשיכטע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע. אָבער אין גיכן איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז, ווו ער האָט צוזאַמען מיטן איטאַליענער קאָסטאַ און מיטן שפּעטער בארימט־געוואָרענעם פֿירער פֿון די פֿראַנצויזישע סאָציאַליסטן זשול געד אָנגעהויבן אָרגאַניזירן די ערשטע סאָציאַליסטישע גרופּעס אין פֿראַנקרייך נאָך דער אונטערדריקונג פֿון דער פּאַריזער קאָמונע. אין אַפּריל 1878, האָט די פּאָליציי אַרעסטירט קאָסטאַן צוזאַמען מיט א פֿראַנצויזישן אַנארכיסט און דער פֿראַנצויזישער געריכט האָט זיי ביידע פֿאַראורטיילט צו אַנדערהאַלבן יאָר טורמע פֿאַר געהערן צום אינטערנאַציאָנאַל. קראָפּאָטקין איז דעמאָלט נית אַרעסטירט געוואָרן בלויז דורך א צופֿאַל. ער האָט דעמאָלט אין פּאַריז זיך פֿאַרשריבן אונטער זיין אמתן נאָמען. די פּאָליציי אָבער האָט אַרומגעזוכט לעוואָשאָוון. אין א מאָנאַט אַרום אָבער איז קראָפּאָטקין אַוועקגעפֿאָרן אין דער שווייץ. דאָרט האָט ער צוזאַמען מיט זיינע צוויי פֿריינט געגרינדעט אין זשענעווע א צוויי־וואָכנטלעכע אַרבייטערצייטונג, „לע רעוואָלט". דער קאָפּיטאַל, מיט וועלכן זיי האָבן געגרינדעט

די צייטונג, איז באַשטאַנען פֿון 23 פֿראַנק. אָבער נאָכדעם ווי דער ערשטער נומער איז אַרויס, האָבן זיי אָנגעהויבן זאַמלען געלט צווישן די סימפּאַטיקער. דער ערשטער נומער איז אויספֿאַרקויפט געוואָרן אין פֿאַרלויף פון אַ פּאָר טעג צייט, און די צייטונג האָט עקזיסטירט עטלעכע יאָר (זי איז שפּעטער אונטער אַן אַנדערן נאָמען אַרויסגעגאַנגען אין פּאַריז). דעם ערשטן יאָר איז קראַפּאָטקין געווען דער אייניציקער וויכטיקער מיטאַרבעטער פֿון דער דאָזיקער צייטונג. אָבער ביסלעכווייז האָט זיך מיט דער צייטונג פֿאַראינטערעסירט דער באַרימטער פֿראַנצויזישער געאָגראַף עליזע רעקלי און ער איז געוואָרן אירער אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער. רעקלין האָט איינגעלאַדן קראַפּאָטקינען, אַז ער זאָל אים העלפֿן צוזאַמענשטעלן דעם באַנד פֿון זיין גרויסער געאָגראַפֿיע, וואָס איז געווידמעט אַזיאַטישער רוסלאַנד. רעקלין האָט זיך אַליין אויסגעלערנט די רוסישע שפּראַך, אָבער ער האָט געהאַלטן, אַז אַזוי ווי קראַפּאָטקין האָט יאָרן־לאַנג פֿאַרבראַכט אין סיביר, קען ער אים אַ סך אַרויסהעלפֿן ביים צוזאַמענשטעלן די געאָגראַפֿיע פֿון אַזיאַטישן רוסלאַנד.

קראַפּאָטקין איז שוין דעמאָלט געווען פֿאַרהייראַט. זיין פֿרוי, סאָפֿיע גריגאָריעוונאַ, איז געווען אַ יידישע. זי האָט געשטאַמט פֿון סיביר. זי האָט אויך שטודירט נאַטור־וויסנשאַפֿט און האָט אים פֿיל אַרויסגעהאָלפֿן אין זיינע וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעטן. אין יאָר 1880 איז זי קראַנק געוואָרן און די דאָקטוירים האָבן איר געראַטן צו פֿאָרלאָזן זשענעווע. זיינען זיי אַריבערגעפֿאָרן קיין קלאַראַן, וווּ רעקלין האָט דעמאָלט געווווינט. „דאָרט, — שרייבט קראַפּאָטקין, — מיט דער הילף פֿון מיין פֿרוי, מיט וועלכער איך פֿלעג אַרומרײַדן יעדע וויכטיקע פּאַסירונג און יעדן אַרטיקל, וועלכן איך האָב זיך געקליבן צו שרייבן און וועלכע איז געווען אַ שטרענגער קריטיקער פֿון מיינע ווערק, האָב איך אָנגעשריבן די בעסטע אַרטיקלען מיינע פֿאַר דער צייטונג „רעוואָלט", צווישן זיי אויך דעם רוף „צום יונגן דור", וואָס איז זיך צוגאַנגען אין הונדערטער טויזנטער עקזעמפּלאַרן אויף פֿאַרשיידענע שפּראַכן. אין גרונד־גענומען האָב איך דאָרט אויסגעאַרבעט דעם פֿונדאַמענט פֿון אַלץ דעם, וואָס איך האָב אין די שפּעטערדיקע יאָרן אויפֿגעשריבן".

דעם 1טן מערץ, 1881 (דעם 12טן מערץ ל׳ויט דער נייער צייט־רעכענונג), האָבן די רעוואָלוציאָנערן אין פעטערבורג דערהרגעט דעם קיסר אַלעקסאַנדער דעם צווייטן. דער צאַרישער גערעכט האָט שפּעטער זעקס פֿון די הויפּט־אָנטיילנמער אין דעם טעראָריסטישן אקט פֿאַראורטיילט צום טויט. צווישן די פֿאַראורטיילט זיינען געווען די צוויי פֿרויען סאָפֿיע פּעראָווסקאַיאַ און העסיע העלפֿמאַן. דאָס איז געווען דעם ערשטן מאָל,

וואָס אַ פֿרוי איז אין רוסלאַנד פֿאַראורטיילט געוואָרן צו טויט־שטראָף. קראַפּאָטקין האָט אויפֿגעהויבן אין דער אייראָפּעאישער פּרעסע אַ שטאַרקע אַגיטאַציע פֿאַר דעם, אַז מען זאָל די צוויי פֿאַראורטיילטע פֿרויען ניט הינריכטן. און ווען די איינפֿלוסרייכסטע שווייצאַרישע צייטונג „זשורנאַל דע־זשענעוואַ" האָט אָפּגעדרוקט אַ שענדלעכן אַרטיקל וועגן די צוויי רוסישע רעוואָלוציאָנערקעס, איז קראַפּאָטקין אַוועק אין דער רעדאַקציע און האָט געגעבן דעם רעדאַקטאָר פֿון דער צייטונג אַזאַ גאָב, אַז די צייטונג האָט אויף מאָרגן זיך אַנטשולדיקט פֿאַרוואָס זי האָט אָפּגעדרוקט דעם שענדלעכן אַרטיקל.

אין אַ פּאָר מאָנאַטן אַרום אָבער האָט די שווייצאַרישע רעגירונג, אונטער דעם דרוק פֿון דער רוסישער רעגירונג, געצוווּנגען קראַפּאָטקינען צו פֿאַרלאָזן די שווייץ. ער האָט זיך דאַן ווידער באַזעצט אין לאָנדאָן. דאָרט האָט דעמאָלט געהאַט אַ גרויסן איינפֿלוס אַ רוסישע דאַמע מיטן נאָמען נאָוויקאָוואַ. זי האָט פֿאַרבראַכט אין די קרייזן פֿון דער לאָנדאָנען אַריסטאָקראַטיע און איז געווען אַ געהיימער דיפּלאָמאַטישער אַגענט פֿון דער רוסישער רעגירונג. זי איז געווען זייער אַ שיינע, אַן אויסערגעוויינלעך קלוגע און פֿעאיקע פֿרוי, און איז געווען נאָענט באַפֿריינט מיט גלאַדסטאָנען, דעם באַרימטן ליבעראַלן פּרעמיער־מיניסטער. זי האָט, פֿאַרשטייט זיך, געטאָן אַלץ צו שאַפֿן דער צאַרישער רעגירונג אַ גוטן נאָמען אין ענגלאַנד. פֿאַר די קעגנער פֿון צאַרישן רעזשים איז די ענגלישע פּרעסע דעמאָלט געווען כמעט אין גאַנצן פֿאַרשלאָסן. קראַפּאָטקין, איז אין גיכן באַקאַנט געוואָרן מיטן פֿירער פֿון די דעמאָלסטיקע ראַדיקאַלן אין פּאַרלאַמענט, דזשאָזעף קאַון, וועלכער איז געווען דער אַרויסגעבער פֿון דער צייטונג „וויקלי קראָניקל". קאַון האָט איינגעלאַדן קראַפּאָטקינען צו שרייבן רעגלמעסיק אין זיין צייטונג און באַקענען דעם ענגלישן פּובליקום מיט דעם וואָס עס קומט פֿאָר אין רוסלאַנד. קראַפּאָטקין האָט, פֿאַרשטייט זיך, מיט פֿאַרגעניגן אָנגענומען די איינלאַדונג און ער האָט אין דער צייטונג פֿאַרעפֿנטלעכט אַ רייע אַרטיקלען. קאַון האָט קראַפּאָטקינען אויך באַקאַנט געמאַכט מיטן באַרימטן לאָרד דזשאָן מאָרלעי, וועלכער איז געווען גלאַדסטאָנס אַ פֿריינט, און ווען די מאַדאַם נאָוויקאָוואַ האָט ווי אַן ענטפֿער אויף קראַפּאָטקינס אַרטיקלען אָנגעהויבן שרייבן אַ סעריע אַרטיקלען אין דער לאָנדאָנער „טאַימס", האָט לאָרד מאָרלעי געבעטן קראַפּאָטקינען צו ענטפֿערן אויף אירע אַרטיקלען. דער רעזולטאַט פֿון קראַפּאָטקינס אַרטיקלען איז געווען, אַז גלאַדסטאָן האָט באַזייטיקט די מאַדאַם נאָוויקאָוואַ און זי האָט אין גיכן פֿאַרלאָזן לאָנדאָן. נאָך דעם האָט מען פֿון אַלע זייטן זיך גענומען ווענדן צו קראַפּאָטקינען, אַז ער זאָל שרייבן וועגן רוסלאַנד.

ער האָט אָרגאַניזירט א רייע מיטינגען און לעקציעס וועגן רוסלאַנד מיטן צווועק צו זאַמלען געלט פֿאַר די פּאָליטישע ארעסטירטע און פֿארשיקטע אין רוסלאַנד. אין לאָנדאָן האָט דאָן געלעבט זיין יוגנט־חבר ניקאָלַאַי טשאַי־קאָווסקי און זיי האָבן צוזאַמען אָנגעפֿירט א פּראָפּאַגאַנדע צווישן די ענגלישע אַרבעטער, ווי אויך צווישן דער אינטעליגענץ.

קראָפּאָטקין האָט אָבער ניט געקענט פֿארטראָגן דעם שלעכטן לאָנדאָנען קלימאַט. א חוץ דעם איז די סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין ענגלאַנד דעמאָלט געווען כמעט טויט.

„איך און מיין פֿרוי", שרייבט קראָפּאָטקין, „האָבן זיך דעמאָלט גע־פֿילט אַזוי איינזאַם אין לאָנדאָן און אונדזערע באַמיאונגען אויפֿצולעבן א סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין ענגלאַנד האָבן אונדז געשיינט צו זיין אַזוי האָפֿנונגסלאָז, אַז מיר האָבן אין הערבסט 1882 באַשלאָסן ווידער צו באַזעצן זיך אין פֿראַנקרייך. איך בין געווען זיכער, אַז מען וועט מיך דאָרט אין גיכן ארעסטירן, אָבער מיר פֿלעגן אָפֿט זאָגן איינע די אַנדערע: „בעסער א פֿראַנצויזישע טורמע, אַיידער אָט דער קבר".

5

קראָפּאָטקין האָט זיך אריבערגעקליבן קיין פֿראַנקרייך. ער האָט דאָרט, ווי פֿריער, רעדאַקטירט דעם זשורנאַל „רעוואָלט" און האָט אויך געשריבן ארטיקלען פֿאַר דער „ענציקלאָפּעדיע בריטאַניקא" און פֿאַר דער ענגלישער „קראַניקעל". אָבער אין א פּאָר מאָנאַטן אַרום האָט די פֿראַנצויזישע פּאָליציי אים ארעסטירט. מען האָט אים באשולדיקט, אַז ער האָט געהאַט א האַנט אין די באָמבן־אַטענטאַטן, וואָס זיינען דורכגעפֿירט געוואָרן פֿון אייניקע אַנארכיסטישע גרופּעס אין א רייע שטעטלעך ארום ליאָן. אין דער אמתן האָט קראָפּאָטקין קיין שום שייכות ניט געהאַט צו דעם. אָבער אַזוי ווי מען האָט ביי איינעם פֿון די ארעסטירטע אַנארכיסטן געפֿונען א מא־נוסקריפּט פֿון אַן ארטיקל, וועלכער איז געווען קאָרעגירט פֿון קראָפּאָטקי־נען, האָט מען קראָפּאָטקינען אויך צוגעצויגן צום פּראָצעס צוזאַמען מיט 52 אַנדערע אַנארכיסטן. דער ליאָנער געריכט האָט קראָפּאָטקינען פֿאַראורטיילט צו פֿינף יאָר טורמע. די רוסישע רעגירונג האָט נאָכן אורטייל דערפֿאַר צוגעשיקט א מעדאַל דעם פּראָקוראָר און אויך דעם פֿאָרזיצער פֿון געריכט. א באַדייטנדע צאָל ענגלישע געלערטע און שריפֿטשטעלער האָבן זיך געוועג־דעט מיט א פּעטיציע צו דער פֿראַנצויזישער רעגירונג, אַז מען זאָל קראָפּאָטקינען באַפֿרייען. צווישן די, וואָס האָבן אונטערגעשריבן די פּעטי־

ציע, זיינען געווען הערבערט ספענסער און פֿיל מיטאַרבעטער פֿון דער „ענציקלאָפּעדיע בריטאַניקאַ", ווי אויך דער באַרימטער ענגלישער פּאָעט סווינבורן און דער גרעסטער פֿראַנצויזישער שריפֿטשטעלער פֿון יענער צייט וויקטאָר הוגאָ. באַפֿרייט האָט מען אים ניט, אָבער מען האָט אין טורמע אים זייער גוט באַהאַנדלט און געגעבן די מענלעכקייט פֿאַרטצוזעצן זיינע וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעטן. ווען קראַפּאָטקינס פֿרוי האָט אין פּאַריז דערציילט, אז איר מאַן נויטיקט זיך אין ביכער, האָט די פֿראַנצויזישע וויסנשאַפֿטלעכע אַקאַדעמיע אים גלייך געלאָזט וויסן, אז ער קען זיך באַנוצן מיט איר ביבליאָטעק. אויך דער באַרימטער פֿראַנצויזישער היסטאָריקער ערנעסט רענאַן האָט צוגעשיקט קראַפּאָטקינען א בריוו און אים פֿאַרגעלעגט, אז ער קען זיך באַנוצן מיט זיינע ביכער.

קראַפּאָטקין האָט אין טורמע איינגעאָרדנט אן אמתן אוניווערזיטעט. אין פֿאַרלויף פֿון דריי יאָר צייט האָט ער פֿאַר די חברים, וואָס זיינען געזעסן צוזאַמען מיט אים אין טורמע, געלייענט לעקציעס איבער געאָגראַפֿיע, פֿיזיק, קאָסמאָגראַפֿיע און ער האָט זיי אויך אַרויסגעהאָלפֿן צו שטודירן פֿרעמדע שפּראַכן. קראַפּאָטקין אַליין האָט געלייענט כמעט אויף אַלע אייראָפּעאישע שפּראַכן.

קראַפּאָטקין איז שוין דעמאָלט געווען באַרימט ווי אַן אַלזייטיקער געלערטער. ער איז געווען א געאָגראַף, א געאָלאָג, א ביאָלאָג, א היסטאָריקער און שפּעטער איז ער אויך באַרימט געוואָרן ווי א גלענצנדער שריפֿטשטעלער און ליטעראַטור־קריטיקער. ער איז, אגב, אויך געווען א טאָלאָנטפֿולער מוזיקער און צייכענער.

דריי יאָר איז ער אָפּגעזעסן אין דער פֿראַנצויזישער טורמע און איז באַפֿרייט געוואָרן לויט אן אמנעסטיע. נאָכן אַרויסגיין פֿון טורמע, האָט ער מיט דער פֿרוי זיך באַזעצט אין פּאַריז. די פֿראַנצויזישע פּרעסע, וועלכע איז דעמאָלט געווען פֿרייגעלעך צו דער צארישער רעגירונג, האָט באַלד אָנגעהויבן א קאַמפּאַניע, אז מען זאָל קראַפּאָטקינען אַרויסשיקן פֿון פֿראַנקרייך. דעם מאָל האָט קראַפּאָטקין ניט געוואָרט ביז מען וועט אים אַרעסטירן. ער איז אַליין צוריק אַוועקגעפֿאָרן קיין ענגלאַנד און האָט זיך באַזעצט אין א שטעטל לעבן לאָנדאָן.

דעמאָלט, אין יאָר 1886, האָט קראַפּאָטקין שוין געטראָפֿן אין ענגלאַנד א גאַנץ באַדייטנדע סאָציאַליסטישע באַוועגונג און ער האָט זיך מיט לייב און לעבן אַרייngעגעבן אין דער דאָזיקער באַוועגונג. ער איז אין גיכן אויך געוואָרן א שטענדיקער מיטאַרבעטער פֿון דעם באַרימטן ענגלישן זשורנאַל „ניינטינט סענטשורי", וווּ ער האָט פֿאַרעפֿנטלעכט פֿיל אַרטיקלען וועלכע זיינען דערנאָך אַרויס אין באַזונדערע ביכער.

וועלן קיין מערב־איראָפּע זיינען דערנאָנגען די ידיעות וועגן דעם שרעקלעכן רעזשים, וואָס האָט געהערשט אין דער שליסלבורגער פֿעסטונג, וווּ עס זיינען געווען איינגעשפּאַרט פֿיל פֿון די באַרימטע העלדן און מאַרטירער פֿון דער רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי „נאַראָדנאיא וואָליא", האָט קראָפּאָטקין פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער לאָנדאָנער „טאיימס" אַן אַרטיקל וועגן דער לאָגע פֿון די געפֿאַנגענע אין שליסלבורגער פֿעסטונג. דער אַרטיקל האָט געמאַכט אַזא טיפֿן איינדרוק, אַז וועלן די קעניגן וויקטאָריא האָט איבערגעלייענט דעם אַרטיקל, האָט זי דעם אַרטיקל גלייך אַוועקגעשיקט צו איר אייניקל, דעם דעמאָלסטיקן יורש פֿון דעם דענישן טראָן, און אין זיין נאָמען האָט מען גלאָזט וויסן קראָפּאָטקינען, אַז ער זאָל אַלץ וואָס ער האָט צו דערציילן וועגן די גרויזאַמקייטן, וואָס קומען פֿאָר אין די רוסישע טורמעס, תיכף אים צושיקן און ער וועט עס איבערגעבן דעם צאַר ניקאָלאַי דעם צווייטן (ניקאָלאַיס מאַמע איז געווען א דענישע פּרינצעסין). אין א קורצער צייט אַרום האָט מען קראָפּאָטקינען גלאָזט וויסן, אַז די אַרעסטאַנטן פֿון שליסלבורגער פֿעסטונג איז דערלויבט געוואָרן דורכצושרייבן זיך מיט זייערע נאָענטסטע קרובים. דאָס איז געווען אין יאָר 1896.

ווען עס האָבן אין 1901 אויסגעבראָכן אין רוסלאַנד די סטודענטישע אומרועלן און די צאַרישע רעגירונג האָט געשלאָסן די אוניווערזיטעטן און האָט פֿיל סטודענטן אָפּגענעבן פֿאַר סאָלדאַטן, האָט קראָפּאָטקין פֿאַרעפֿנטלעכט אין דעם דעמאָלט באַרימטן אמעריקאַנער זשורנאַל „נאָרט אַמעריקען רעוויו" אַן אַרטיקל וועגן דער רעאַקציאָנערער פּאָליטיק פֿון דער צאַרישער רעגירונג אויפֿן געביט פֿון פֿאָלקס־בילדונג. דער אַרטיקל האָט געמאַכט אַזא שטאַרקן איינדרוק אין אַמעריקע און אין ענגלאַנד, אַז ניט קיין אַנדערער ווי דעם צאַרס דעמאָלסטיקער הויפּט־ראַטגעבער, דער אַבערפּראָקוראָר פֿון היליקן סינאָד, פּאָבעדאָנאָסצעוו, האָט געפֿונען פֿאַר נויטיק צו ענטפֿערן אין דעם זעלבן זשורנאַל אויף קראָפּאָטקינס אַרטיקל. פּאָבעדאָנאָסצעוו האָט אין זיין ענטפֿער געשריבן, אַז קראָפּאָטקין וווינט שוין לאַנג אין אויסלאַנד און ער האָט פֿאַרגעסן די באַדינונגען פֿון רוסישן לעבן. קראָפּאָטקין האָט אים דעמאָלט געענטפֿערט און האָט צוקלאַפּט אַלע זיינע אַרגומענטן.

קראָפּאָטקין איז צווי מאָל געווען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן. איין מאָל אין יאָר 1896 און דעם צווייטן מאָל אין 1901. ביידע מאָל איז ער אַרויסגעטראָטן אין ניו יאָרק און אין אַנדערע שטעט אויף גרויסע פֿאָרזאַמלונגען און ער איז אויפֿגענומען געוואָרן מיט גרויס ענטוזיאַזם פֿון די אַמעריקאַנער, אַזוי גוט ווי פֿון די רוסיש־יידישע ראַדיקאַלן.

נאָך זיין אָפּפֿאָרן פֿון רוסלאַנד האָט קראַפּאָטקין ווי א רעוואָלוציאָנערער שרייבער געשריבן ניט פֿאַר רוסלאַנד, נאָר פֿאַר דער גאַנצער מענטשהייט. זיינע ביכער, סיי די ריין־ווישנשאַפֿטלעכע און סיי די רעוואָלוציאָנערע, ווי „ברויט און פֿרייהייט", „פֿעלדער, פֿאַבריקן און ווערקשטאַטן", „רעדעס פֿון א בונטאַר" און אַנדערע, זיינען געשריבן געווארן פֿאַר אַלע פֿעלקער פֿון אַלע לענדער.

קראַפּאָטקין פֿלעגט זאָגן, אַז ער איז אַן אַנארכיסט־קאָמוניסט אָדער א פֿרייהייטלעכער סאָציאַליסט. די גרונד־געדאַנקען פֿון זיין לערע זיינען אין קורצן ווי פֿאָלגט: די מענטשלעכע געזעלשאַפֿט באשטייט פֿון איינצלנע מיטגלידער, וועלכע האָבן זיך פֿאַראייניקט, כדי אמבעסטן צו קענען באַפֿרידיקן זייערע באַדערפֿענישן. צוגלייך מיט דעם געזעץ פֿון „קאַמף פֿאַר עקזיסטענץ ווירקט אין דער געזעלשאַפֿט אויך דער געזעץ פֿון „קענזייטיקער הילף", דאָס הייסט די סאָלידאַריטעט פֿון מענטשן. א דאנק אָט דער „קענזייטיקער הילף" איז מענלעך די עקזיסטענץ פֿון א פֿעסטער געזעלשאַפֿטלעכער סיסטעם. דער מענטש איז, לויט קראַפּאָטקינען, פֿון נאַטור גוט און אויב עס וואָלט זיך אים נאָר איינגעגעבן צו באַפֿרייען זיך פֿון דער גוואַלט פֿון שטאַט, וואָלט ער זיך אויפֿן בעסטן אופֿן איינגעאָרדנט.

קראַפּאָטקין האָט אָנגעשריבן פֿיל ווערק, אין וועלכע ער האָט באַגרינדעט דעם אַזוי גערופֿענעם פֿילאָזאָפֿישן אַנארכיזם. אין זיינע ווערק האָט ער זיך באמיט צו באַווייזן, אַז א סאָציאַליסטישע אָרדנונג איז מעגלעך נאָר אויפֿן באָדן פֿון א פֿרייער אָרגאַניזאַציע, פֿון א קאָאָפּעראַטיווער אר־בעט וואָס זאָל זיין פֿרייַ פֿון יעדער אַריינמישונג מצד דער מלוכה. קראַפּאָט־קינס אידעאַל איז נעווען: אַזא געזעלשאַפֿטלעכע אָרדנונג, וואָס זאָל זיין געבויט אויף פֿרייהייט, גערעכטיקייט און דער סאָלידאַריטעט פֿון אַלע מענטשן און ווו דער שטאַט זאָל מיט דער צייט אין גאַנצן פֿאַרשווינדן.

ווי דעם הויפּט־ציל פֿון זיין לעבן האָט קראַפּאָטקין זיך געשטעלט די פֿאַרשפּרייטונג פֿון די אידעען פֿון שטאַטנלאָזן סאָציאַליזם און די אויס־אַרבעטונג פֿון א וויסנשאַפֿטלעכן פֿונדאַמענט פֿאַר דער אנארכיסטישער וועלט־אָנשויאונג. ער האָט געוואָלט באַווייזן דער מענטשקייט, אַז אנארכיע מיינט ניט אומאָרדנונג און כאָאָס, נאָר פֿאַרקערט, אַז דאָס איז די אידעאַלסטע געזעלשאַפֿטלעכע אָרדנונג, וואָס איז אין איינקלאַנג מיט די אויספֿירן פֿון דער מאָדערנער וויסנשאַפֿט, אַז דאָס איז „גאַטס קענינגרייך" אויף דער ערד, ווו עס וועלן ניט זיין קיין אָרעמע, ניט קיין דערנידעריקטע און עקספּלואָאטירטע.

קראַפּאָטקין האָט זיך אין פֿיל הינזיכטן אונטערשיידט פֿון באַקונינען. ביי באַקונינען האָבן מאַראַלישע פֿראַגן ניט געשפּילט קיין שום ראָלע. אין

סענטייל, ער האָט אפֿט זיך געהאַלטן ביי דעם כלל, אז דער צוועק הייליקט די מיטלען, דאָס הייסט, אז א רעוואָלוציאָנער מעג אָנוועגדן אירגענד וועלכע מיטלען, אַבי נאָר צו דערגרייכן זיין ציל. קראָפּאָטקין, דאָקעגן, איז געווען א טיף־מאָראַלישע פערזענלעכקייט. ער איז געווָארן א סאָציאַליסט דערפֿאַר, וואָס ער איז געקומען צום שלום, אז ער האָט ניט קיין מאָראַלע רעכט צו פֿאַרנעמען א הויכן אָרט אין דער געזעלשאַפֿט און לעבן אין לוקסוס, בעת ארום אים איז פֿאַראן אזוי פֿיל אָרעמקייט און עס גייט אָן אזוי ביטערער קאַמף פֿאַר א טרוקן שטיקל ברויט. ער האָט דעריבער באַשלאָסן צו ווידמענען זיך דעם קאַמף פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון דער מענטשהייט פֿון די קייטן פֿון עקאָנאָמישער און פּאָליטישער שקלאַפֿערייַ.

קראָפּאָטקין איז געווען איינער פֿון די ערשטע סאָציאַליסטן, וועלכער האָט נאָך אין די זיבעציקער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט געפֿרעדיקט די אידעע, אז סאָציאַליזם קען פֿאַרווירקלעכט ווערן נאָר דורך די געמיינזאַמע אָנשטרענגונגען פון די אָרבעטער, פּויערים און אינטעליגענץ. ער איז אויך געווען איינער פֿון די ערשטע סאָציאַליסטן, וואָס האָט כסדר אונטערשטרעכן, אז סאָציאַליזם מוז זיין פֿאַרבונדן מיט מאָראַל. ער אליין איז געווען א העכסט מאָראַלישע פערזענלעכקייט און ער האָט געפֿאָדערט אויך פֿון די אַנדערע רעוואָלוציאָנערן און סאָציאַליסטן, אז זיי זאָלן מיט לייב און לעבן דינען דער סאָציאַליסטישער אידעע. „מיר אַלע דאַרפֿן לעבן פֿאַר דער גרויסער זאַך פֿון דעם טריומף פֿון דער גערעכטיקייט און פֿרייהייט, האָט ער געשריבן, אָבער פֿאַר דעם זיינען נויטיק מוטיקע און מאָראַלישע פערזענלעכקייטן".

אויך צום אַנארכיזם איז קראָפּאָטקין צוגעגאַנגען אַנדערש ווי באַקונין. פֿאַר באַקונינען איז דאָס וויכטיקסטע אין אַנארכיזם געווען זיין נעגאַטיווע צעשטערישע זייט. וועגן דער צוקונפֿטיקער בויאונג האָט ער זיך וויניק געקימערט. קראָפּאָטקין אָבער האָט זייער פֿיל אויפֿמערקזאַמקייט געשענקט דער צוקונפֿטיקער שעפֿערישער אַרבעט, דער פֿרייער מיטאַרבעטערשאַפֿט פֿון די מענטשן אין דער געזעלשאַפֿט, וואָס וועט באַפֿרייט ווערן פֿון דער רעגירונגס־מאַכט. עלעמענטן פֿון אָט דער פֿרייער מיטאַרבעטערשאַפֿט האָט קראָפּאָטקין געזען שוין אין דער איצטיקער געזעלשאַפֿט. ער האָט געמיינט, אז דער הויפּט־געזעץ פֿון דער געזעלשאַפֿט איז ניט דער קאַמף צווישן זיינע טיילן, נאָר זייער מיטאַרבעטערשאַפֿט און ער האָט געהאַלטן אין איין אויפֿוואַיזן, אז אָט דער געזעץ פֿון קעגנזייטיקער הילף און מיטאַרבעטערשאַפֿט עקזיסטירט אפֿילו אויך ביי חיות.

קראָפּאָטקין איז געווען איינער פֿון די סאָציאַלע דענקער, וואָס האָט, נאָך מיט פֿיל צענדליקער יאָרן פֿאַר דער באַלשעוויסטישער איבערקערעניש

אין רוסלאנד, איינגעזען די געפאר פון א רעוואלוציאנערער דיקטאטור. אין איינעם פון זיינע ארטיקלען האט ער געשריבן:

„יעדער רעוואלוציאנער טרוימט וועגן א דיקטאטור, צי דאס וועט זיין א „דיקטאטור פון פראלעטאריאט", דאס הייסט פון די פירער, ווי מארקס האט געזאגט, אדער א דיקטאטור פון רעוואלוציאנערן שטאב, ווי עס באהויפטן די בלאנקיסטן. אין אלגעמיין איז דאס די זעלבע זאך. אלע טרוימען וועגן א רעוואלוציע, ווי וועגן א מעגלעכקייט אויף א געזעצלעכן וועג צו פארניכטן זייערע פיינט מיט דער הילף פון רעוואלוציאנערע טריבונאלן, פון א געזעלשאפטלעכן פראקוראר, פון א גילאטינע און פון אירע דינער — דעם הענקער און דעם טורמע־שומר אלע טרוימען וועגן דעראבערן די מאכט, וועגן שאפן א שטארקע, אלמעכטיקע און טאטאליטארע מלוכה, וועלכע באגייט זיך מיטן פאלק ווי מיט אן אונטערטאן, און הערשט איבער אים מיט דער הילף פון טויזנטער און מיליאנען פארשיידענע טשינאווניקעם, וועלכע ווערן אויסגעהאלטן פון דער מלוכה... אלע רעוואלוציאנערן פרעדיקן אבסאלוטע אונטערוואַרפנקייט אונטער די געזעצן, וואס זיינען ארויסגעגעבן פון דער דיקטאטארישער מאכט. אלע רעוואלוציאנערן טרוימען וועגן א „קאמיטעט פון געזעלשאפטלעכער רעטונג", וואס זיין צוועק איז צו באזייטיקן יעדן איינעם, וועלכער וועט וואגן צו דענקען ניט אזוי, ווי עס דענקען די פערזאנען, וועלכע שטייען אין שפיץ פון דער רעגירונג. דער רעוואלוציאנער, וואס וועט וואגן צו דענקען אוי האנדלען אנדערש, ווי די רעוואלוציאנערע מאכט — דאס אומגעבראכט ווערן... דענקען, — זאגן פיל רעוואלוציאנערן, — דאס איז א קונסט און א וויסנשאפט, וואס איז געשאפן געווארן ניט פאר פראסטן פאלק. און אויב שפעטער, אויפן צווייטן טאג פון דער רעוואלוציע, וועט דעם פאלק נעגעבן ווערן א מעגלעכקייט אויסצודריקן זיין ווילן, וועט עס נעגעבן ווערן נאר כדי דאס פאלק זאל דערוויילן זיינע פירער, וועלכע וועלן טראכטן פאר פאלק און מאכן די געזעצן אין זיין נאמען".

„א סאציאלע רעוואלוציע", האט קראפאטקין געשריבן אין אן אנדער וועלק, „קען ניט נעפירט ווערן פון איין פערזאן אדער פון א גרופקע פון עטלעכע מענטשן... נאר די פרייע איניציאטיוו פון פאלק קען שאפן עטוואס גוטעס און דויערהאפטעס".

קראפאטקין האט אין זיינע ווערק מיט ציפערן און פאקטן אויפגעוויזן, אז ביי דעם איצטיקן צושטאנד פון דער וויסנשאפט און פון דער טעכניק איז דורכוים מעגלעך צו פארזיכערן מיט אן אנשטענדיקן לעבן יעדן איינציקן — דאס איז דער ערשטער שריט אויפן וועג צום סאציאליסטישן אידעאל. זיין פארווירקלעכונג איז אפהענגיק נאר פון דער זעלבסטעטיקייט

און פֿון דער אָנשטרענגונג פֿון דעם ווילן פֿון די אַרבעטנדע מאַסן. אין זיין בוך „ברויט און פֿרייהייט" האָט קראָפּאָטקין אַנטוויקלט דעם געדאַנק, אַז די מאָדערנע טעכניק קען ביי אַ געהעריקער אָרגאַניזאַציע פֿון די אַר־ בעטנדיקע אַזוי פֿאַרלייכטערן די אַרבעט פון יעדן איינעם, אַז עס וועט בלייבן אַ סך פֿרייע צייט אויף צו באַפֿרידיקן די קולטורעלע, אינטעלעק־ טועלע און עסטעטישע באַדערפֿענישן פֿון דעם מענטשן. ווי אַן אַנטשוידע־ נער קעגנער פֿון יעדער רעגידונגם־מאַכט האָט קראָפּאָטקין געפֿרעדיקט, אַז די נייטיקע באַדינגונגען פֿון דער נייער סאָציאַלער אָרדנונג דאַרף זיין די אומבאַגרענעצטע פֿרייהייט פֿון דער מענטשלעכער פּערזענלעכקייט און פֿון די מאַסן, זייער זעלבסטבאַשטימונג איון זעלבסטבאַגרענעצונג, זייער זעלבסט־ טעטיקייט, אָן שום שטערונגען און באַגרענעצונגען, ער האָט נעגלויבט קודם כל אין גלייכהייט. אָן גלייכהייט, האָט ער געהאַלטן, איז ניטאָ קיין נערעכטיקייט. אָבער נערעכטיקייט אַליין איז אַ טויטע זאַך, וועָן זי אין ניט באַלויכטן מיט יענער טיפֿער מענטשן־ליבע, וואָס איז געווען איינער פֿון די הויפּט־שטריכן פֿון זיין אייגענעם כאַראַקטער.

.6

קראָפּאָטקין האָט אויך צו דער יידן־פֿראַגע און צום יידישן נאַציאָנא־ ליזם געהאַט אָן אַנדער באַציונג ווי די מערסטע ניט־יידישע סאָציאַליסטן און אַנאַרכיסטן פֿון זיין דור.

אין די ערשטע פּאָר צענדליק יאָר, וואָס קראָפּאָטקין האָט געלעבט אין אייראָפּע, איז ער געשטאַנען אָן אַ זייט פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אים איז ניט געווען סימפּאַטיש די ריכטונג, וואָס די באַוועגונג האָט אין יענע יאָרן אָנגענומען. ער האָט זייער הויך געשעצט די קעמפֿער פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" און מיט אייניקע פֿון זיי איז ער געווען אינטים באַפֿריינדעט. ער האָט אָבער ניט געגלויבט אין דער מעגלעכקייט פֿון אַ רעוואָלוציע פֿאַרן פֿאַלק אָן דעם פֿאַלק. ער איז געווען איבערצייגט, אַז קיין גרופּע פֿון די סאַמע איבערגענבנסטע רעוואָלוציאָנערן און קיין סאָציאַליסטישע פּאַרטיי קען ניט גליקלעך מאַכן דעם פֿאַלק און אויפֿבויען אַ נייע פֿרייע אָרדענונג אָן דער איניציאַטיווע פֿון דעם פֿאַלק גופֿא. ער האָט אויך ניט געגלויבט, אַז מען קען פֿאַרניכטן די צאַרישע זעלבסטהער־ שונג דורך אַ פּאַרשוועורונג פון אַ הייפּל העלדישע רעוואָלוציאָנערן. קראָ־ פּאָטקין איז געווען איבערצייגט, אַז דער צאַריזם קען און וועט געשטירצט ווערן נאָר דורך אַ פֿאַלקס־אויפֿשטאַנד, און אַז די קומענדיקע רעוואָלוציע

אין רוסלאנד וועט זיין ניט נאר א פאליטישע, נאר אויך מיט א סאציאל־עקאנאמישן אונטערשלאק.

נאך וויניקער סימפאטיש איז אים געווען די סאציאל־דעמאקראטישע באוועגונג, וועלכע איז שפעטער אנטשטאנען אין רוסלאנד. קראפאטקין איז קודם־כל געווען א פאנאטישער קעגנער פון דער מארקסיסטישער לערע. ער האט אויך ניט געקענט מוחל זיין די סאציאל־דעמאקראטן, וואס זיי האבן איגנאָרירט די אינטערעסן פון די פויערים, דאס הייסט, פון דער ריזיקער מערהייט פון רוסישן פאלק, און אויך וואס זייער אידעאל איז געווען א צענטראליזירטע מלוכה. קראפאטקין איז געווען אן איבער־צייגטער פעדעראליסט. ער האט נעהאלטן, אז רוסלאנד דארף איבערגע־בויט ווערן אויף פעדעראטיוון יסודות.

ווען אין זשענעווע האט אין יאר 1902 אנגעהויבן ארויסגיין די ערשטע רוסישע אנארכיסטישע צייטונג, „כליעב אי וואליא" (ברויט און פרייהייט), איז קראפאטקין געווארן אירער א שטענדיקער מיטארבעטער. ער האט אבער אנגעהאלטן די פרײנדלעכסטע באציונגען מיט די פירער פון אלע רעוואלוציאנערע פארטייען און האט געשעצט יעדן אייגעם, וואס האט געקעמפט קעגן דעם צארישן דעספאטיזם, פאר דער אײנפירונג פון א פרייער קאנסטיטוציאנעלער ארדנונג אין רוסלאנד.

ווען דער געווען מארקסיסטישער טעארעטיקער פיאטר סטרוווע האט אין יאר 1902 אנגעהויבן אין אויסלאנד ארויסצוגעבן פאר רוסלאנד דעם זשורנאל „אסוואבאזשדעניע" (באפרייונג), וואס איז געווען דער ארגאן פון די רוסישע ליבעראלן, האט קראפאטקין אים צוגעשיקט אן עקזעמפלאר פון זיין בוך „מעמוארן פון א רעוואלוציאנער" מיט א זייער פרײנדלעכער אויפשריפט, אין וועלכער ער האט געווינטשן דעם ליבעראלן זשורנאל דערפאלג.

איינער פון קראפאטקינס אמאליקע נאענטסטע מיטארבעטער, איוואן קניזשניק־וועטראוו, האט נאך קראפאטקינס טויט געשריבן: „אין יענער צייט האט די „אסוואבאזשדעניע" געקעמפט קעגן דער זעלבסטהערשונג און קראפאטקין, וויסנדיק ווי שטארק עס איז דער שונא, האט געשעצט יעדן קעמפער קעגן אים. ניט אזוי האבן זיך באצוינגן צו סטרוווען און צו דער „אסוואבאזשדעניע" די פירער פון די סאציאל־דעמאקראטן און סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן. זייערע צייטונגען האבן אין יעדן נומער געקעמפט קעגן דער „אסוואבאזשדעניע". עס איז אוממעגלעך פארצושטעלן זיך, אז לענין וואלט געקענט שיקן סטרוווען זיינעם א בוך מיט א פריינדלעכער אויפשריפט. קראפאטקין אבער האט עס יע געטאן. פאר לענינען איז סטרוווע געווען א „קלאסן־פיינט", פאר קראפאטקינען — א רעוואלו־

ציאָנערער קעמפֿער, ווי שטאַרק עס האָבן זיך ניט אונטערשיידט די צילן און מיטלען פֿון קאַמף פֿון איינעם אין דעם צווייטן".

ווען עס איז אין דעצעמבער 1904 פֿאַרגעקומען אין לאָנדאָן א קלייניער צוזאַמענפֿאָר פֿון רוסישע אנאַרכיסטן און אייניקע פֿון די יונגע דעלעגאַטן האָבן אויסגעדריקט די מיינונג, אז די אַנאַרכיסטן דאַרפֿן זיך באַציען פֿיינטלעך צו יעדער ריין־פּאָליטישער אגיטאַציע, וואָס גייט ניט ווייטער ווי פֿון ארונטערוואַרפֿן די זעלבסטהערשונג, האָט קראָפּאָטקין דערקלערט, אז דאָס איז א פֿאַלשער אין שעדלעכער שטאַנדפונקט.

„זאָלן די ליבעראַלן", האָט ער געזאָגט, „אָנגיין מיט זייער ארבעט. מיר קענען ניט זיין קעגן זיי. אונדזער זאַך איז ניט צו קעמפֿן קעגן זיי, נאָר אַרייַנטראָגן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אונדזער אידעע, אויסברייטן די געשטעלטע פֿאַדערונגען, פֿירן די באַוועגונג ווייטער פֿון דעם ציל, וועלכן עס שטעלן זיך די אַנדערע פּאַרטייען".

קראָפּאָטקין איז אויף יענעם צוזאַמענפֿאָר אויך אַרויסגעטראָטן זייער שאַרף קעגן די אַזוי־גערופֿענע „עקספּראָפּריאַציעס" (באַוואָפֿנטע האַלב־אפֿס), וועלכע די אנאַרכיסטישע גרופּעס אין רוסלאַנד האָבן פּראַקטיצירט.

„קראָפּאָטקין, — דערציילט די באַווסטע אַנאַרכיסטישע טוערין מ. גאָלדסמיט־קאָרן, — האָט פֿאַרשוואָרן די יונגע אָפּצוזאָגן זיך פֿון אָט דעם געפֿערלעכן וועג, אָנווייזנדיק אויף א רייע ביישפּילן וואָס פֿאַר א שעדלעכע ווירקונג די טאַקטיק פֿון „עקספּראָפּריאַציעס" האָט געהאַט אויף דער באַוועגונג אין די אַנדערע לענדער. און זיין פֿייערדיקע רעדע איז געווען אזוי איבערצייגנדיק, אז אייניקע פון די חברים, וואָס איז געקומען צופֿאַרן פון רוסלאַנד, האָט זיך צעווייגט".

ווען עס האָט אין אָקטאָבער 1905 אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, האָט קראָפּאָטקין זיך געמומען קלייבן פֿאַרן קיין רוסלאַנד. ער האָט געטרויעט צו גרינדן דאָרט א גרויסע צייטונג פֿאַר די בריטע מאַסן פֿון פֿאָלק. אָבער די רעוואָלוציע איז אינגיכן אונטערדריקט געווארן און קראָפּאָטקין איז פֿאַרבליבן אין ענגלאַנד.

קראָפּאָטקין איז געווען אַן אינטערנאַציאָנאַליסט אין בריטסטן זין פֿון וואָרט. דאָס האָט אים אָבער ניט געשטערט ליב צו האָבן זיין אייגן פֿאָלק און זיין אייגן לאַנד. ער האָט זייער געליטן פֿון דעם, וואָס די צאַרישע רעגירונג אונטערדריקט די אַנדערע ניט־רוסישע נאַציאָנאַליטעטן, וועלכע ווינען אין רוסלאַנד, און שטערט זייער קולטורעלע אַנטוויקלונג. ווי א פריינד און פֿאַרטיידיקער פון אלע אונטערדריקטע קלאַסן און פעלקער, האָט קראָפּאָטקין אויך געהאַט א וואַרעמע באַציונג צו דעם פֿיל־ליידנדן יידישן פֿאָלק. ווי אַן אַנאַרכיסט און קענגער פֿון יעדער רעגירונג האָט ער

ניט געגלויבט, אז די ישועה פֿאר דעם יידישן פֿאָלק קען קומען פֿון דעם, וואָס יידן וועלן האָבן אַן אייגענע מלוכה אין פּאַלעסטינע אָדער ערגעץ אַנדערשוואו. ער איז דעריבער געווען א קעגנער פֿון ציוניזם און טעריטאָריאַליזם. ער האָט זיך אָבער באַצויגן מיט דער טיפֿסטער סימפּאַטיע צו דער יידישער נאַציאָנאַלער באַוועגונג.

וועז אייניקע אַנארכיסטן האָבן אין יאָר 1909 זיך באַקלאָגט פֿאַר אים, אז א סך יידישע סאָציאַליסטן און אַנארכיסטן זיינען געווארן יידישע נאַציאָנאַליסטן, האָט קראָפּאָטקין זיי געענטפֿערט, אז זיי דאַרפֿן ניט באַדויערן, נאָר, פֿאַרקערט, באַגריסן דעם פֿאַקט, וואָס די אַסימילירטע און האַלב־אַסימילירטע יידישע אינטעליגענץ קערט זיך צוריק אום צום יידישן פֿאָלק.

„מיר באַגריסן עס", האָט קראָפּאָטקין געשריבן אין דער „פֿרייע אַרבייטער שטימע" פֿון 2טן אָקטאָבער, 1909, „ווייל מיר ווייסן, אז אמתע פֿאַראייניקונג איז מעגלעך נאָר צווישן אומפֿאָהענגיקע גרופּעס, וועלכע לעבן און אַנטוויקלען זיך יעדערע לויט איר אייגענע און נאַטירלעכע קרעפֿטן, סיי אין איר עקאָנאָמישער און פּאָליטישער אָרגאַניזאַציע, סיי אין בילדונג און אין דער אַנטוויקלונג פֿון אַלע אירע פֿעיקייטן. אין יעדער פֿולקאָם פרייער אַנטוויקלונג פון וועלכער־ניט־איז נאַציאָנאַליטעט זעען מיר אויך א נויטוועניקן שריט, וואָס ברענגט אונדז נענטער צו דער אינטערנאַציאָנאַלער פֿאראייניקונג פון די אַרבעטנדיקע פון אַלע לענדער.

„מיר באַגריסן יעדע נאַציאָן, ווי קליין זי זאָל ניט זיין, אין איר שטרעבונג צו באַפֿרייען זיך פֿונם צענטראַלן שטאַטס־יאָך אָדער אפֿילו בלויז פון אינטעלעקטועלן יאָך פון וועלכער ניט איז אַנדערער נאַציאָן.

„יעדע נאַציאָנאַליטעט ברענגט אריין אינם געמיינזאמען אוצר פֿון דער מענטשהייט אירע אייגענע עלעמענטן, וואָס געהערן אויסשליסלעך נאָר איר אַליין, און אָט־די עלעמענטן זיינען דעריבער טייער, ווייל זיי ברענגען אריין פֿאַרשיידנאַרטיקייט, נייע לעבנס־קראַפֿט אין דער אַלגעמיינער אַנטוויקלונג פֿון דער מענטשהייט".

און קראָפּאָטקין האָט נערופֿן די יידישע אינטעליגענץ אומצוקערן זיך צוריק צום יידישן פֿאָלק, „צו לעבן מיטן זיין לעבן, אויסדריקן זיינע ליידן, זיינע אידעאַלן" און „העלפֿן דער אַנטוויקלונג פֿון די עלעמענטן פֿון דעם פֿאָלקס־גייסט — העלפֿן דער אַנטוויקלונג פֿון זיינע לידער, זיין מוזיק, זיין פֿילאָזאָפֿיע און זיין סאָציאָלאָגישן שאַפֿונגס־גייסט, כדי דאָס פֿאָלק זאָל ענדלעך קענען דערגרייכן די העכערע אידעאַלן פֿון דער מענטשלעכער אַנטוויקלונג".

נאָך אין 1906, אויף דער אַנארכיסטישער קאָנפֿערענץ אין לאָנדאָן, האָט קראָפּאָטקין פֿאַרויסגעזאָגט, אַז עס איז מעגלעך, אַז דייטשלאַנד זאָל אינגיכן אָנהייבן א מלחמה קעגן רוסלאַנד. דעם דייטשן קייזער ווילהעלם דעם צווייטן האָט ער אָנגערופן „דער געקרוינטער זשאַנדאַרם", און ער דאָט מיט גרויס האַס גערעדט וועגן ווילהעלמס טייוולישע פֿלענער. דערביי האָט ער אַרויסגעזאָגט אזא פֿראַזע: „אויב עס וואָלט זיך אָנגעהייבן א מלחמה צוישן דייטשלאַנד און רוסלאַנד, וואָלט איך אויף מיינע אַלטע פֿליצעס געזומען א ביקס און וואָלט געגאַנגען שלאָגן זיך קעגן די דייטשן". קראָפּאָטקין האָט געהאַלטן די רוסישע דייטשן פֿאַר די הויפּט־שולדיקע פֿון דעם שרעקלעכן פּאָליטישן רעזשים אין רוסלאַנד. פֿאַר די מיטגלידער פֿון דעם צאַרס משפּחה, די ראָמאַנאָוום, האָט ער ניט געהאַט קיין אַנדער נאָמעי ווי „די האָלשטיין־גאָטאָרפּס", און ווילהעלם דעם צוויי־טן און די גאַנצע אָפּיציעלע דייטשלאַנד האָט ער באַטראַכט פּאַר די הויפּט־זיילן פון דער איראָפּעישער רעאַקציע. טיילוויים צוליב דעם און טיילוויים דערפֿאַר, וואָס די דייטשן קאָרל מאַרקס און פֿרידריך ענגעלס האָבן אזוי שטאַרק באַקעמפֿט באַקונינען אין דעם אינטערנאַציאָנאַל, האָט קראָפּאָטקין אויך באַצוויגן זיך פֿיינטלעך צו די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן, פֿאַר די מאַרקסיסטן, פֿלעגט ער זאָגן, איז קאָרל מאַרקס' „קאַפּיטאַל" דאָס זעלבע וואָס דער תלמוד פֿאַר פֿרומע יידן. זיי שטודירן אים און טייטשן אים אויף אַלערליי אופֿנים. אין דער אמתן איז דער וויכטיקסטער פֿאַקטאָר אין דער מענטשלעכער געשיכטע די אומווישנהייט פֿון די פֿאַלקס־מאסן. נאָר צוליב דעם זיינען אַלערליי אַוואַנטוריסטן, קיסאָרים און גלחים אימ־שטאַנד זיי צו פֿירן פֿאַרן נאָז. כדי צו באַפֿרייען די מענטשהייט פֿון עקספּלואָאַטאַציע, דאַרף מען פֿרעדיקן ניט קלאַסן־קאַמף, נאָר א פֿאַראייני־קונג פֿון אַלע ערלעכע מענטשן, צו וועלכן קלאַס זיי זאָלן ניט געהערן.

אין יענע יאָרן (1906-1917) האָט קראָפּאָטקין געווויגט אין בראָמלעי, א שטעטל ניט ווייט פֿון לאָנדאָן. קראָפּאָטקין האָט געלימן פֿון הארץ־קראַנקייט. זיין הויז, פֿריער אין לאָנדאָן, דערנאָך אין בראיטאָן און אין בראָמלעי, איז געווען אפֿן פֿאַר יעדן איינעם, וואָס האָט אים געוואָלט זען. די באַרימטע רעוואָלוציאָנערקע וועראַ פֿיגנער דערציילט, אַז ווען זי האָט אים צום ערשטן מאָל באַזוכט אין בראָמלעי אין יאָר 1908, איז קראָפּאָטקין שוין געווען אין די ווייטע זעכציקער, אָבער ער האָט נאָך אַלץ געהאַט א שלאַנקע פֿיגור און איז געווען זייער רירעוודיק, ווי אין דער יונגט. זיינע בלויע אויגן האָבן געקוקט קלאָר אין צערטלעך און די גרויע באָרד האָט ווי א פֿעכער זיך אַרונטערגעלאָזן אויף זיין ברוסט. ער איז דאָן

שוין געווען באַרימט איבער דער גאַנצער וועלט. זיינע ביכער זיינען גע־ליינט געוואָרן פֿון מיליאָנען מענטשן אין אַלע וועלט־טיילן.

„וען איך האָב זיך באַגעגנט מיט אים אָן מיט זיין פֿאַמיליע", שרייבט פֿיגנער, „איז זייער מאַטעריעלע לאַגע געווען א צופֿרידנשטעלנדע, אָבער ניט מער. קיין שום לוקסום האָבן זיי זיך ניט געקענט דערלויבן. עס איז אָבער געווען א צייט, די ערשטע יאָרן נאָכדעם ווי זיי זיינען אַריבערגעפֿאָרן קיין ענגלאַנד פֿון דער שווייץ, וען זיי האָבן געלעבט אין נויט. סאָפֿיע גריגאָריעוונא (קראָפּאָטקינס פֿרוי.—ד. ש.) האָט מיר דערציילט, אַז זי פֿלעגט קוים מיט צרות קענען קויפֿן איינמאָל אין וואָך א שטיקל פֿלייש פֿאַרן מאָן. מען האָט באַדאַרפֿט אַרבעטן, אָן אַן אויפֿהער אַרבעטן אום צו קענען מאַכן א לעבן פֿון ליטעראַרישער אַרבעט — וואָס איז פֿאַר קראָפּאָטקינען דעם גאַנצן לעבן געווען דער אייניציקער קוואַל פֿון עקזיסטענץ".

7.

וען עס האָט אין זומער 1914 אויסגעבראָכן די וועלט־מלחמה, האָט קראָפּאָטקין דערקלערט, אַז עס איז די אויפֿגאַבע פֿון אַלע פֿרייהייטס־ליבנדע מענטשן צו שטעלן זיך אויף דער זייט פֿון די עלאַיִם און העלפֿן זיי פֿאַרניכטן דעם דייטשן מיליטאַריזם. דער צענטער פֿון דער אייראָפּעישער רעאַקציע, האָט ער געזאָגט, איז דייטשלאַנד, וויל איר מיליטאַריסטישער רעזשים איז דער שטאַרקסטער, דער בעסט־אָרגאַניזירטער און שטאַנד־האַפֿטיקסטער פֿון אַלע אַנדערע מיליטאַריזמען. וען דער דייטשער מי־ליטאַריזם וועט באַזיגט ווערן, וועט עס נאָך ניט מיינען די באַפֿרייונג פֿון דער מענטשהייט, אָבער די מענטשהייט וועט דורך דעם זיך ראַטעוון פֿון דער נאָנטסטער געפֿאָר.

פֿונקט ווי דער פֿאָטער פֿון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע געפֿרג פֿלעכאַנאָוו, האָט אויך דער אַנאַרכיסט קראָפּאָטקין, אַפּעלירט צו די אַר־בעטער און פֿרייהייטס־ליבנדע מענטשן פֿון דער גאַנצער וועלט, אַז זיי זאָלן העלפֿן אין דער מלחמה די עלאַיִם. קראָפּאָטקין איז געווען איבערצייגט, אַז א זיג פֿון די דייטשע מיליטאַריסטן וואָלט געווען דער גרעס־טער אומגליק פֿאַר דער גאַנצער וועלט. דייטשלאַנד, האָט קראָ־פּאָטקין באַהויפּטעט, איז, ניט געקוקט אויף דער מעכטיקער סאָ־ציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי מיט אירע מיליאָנען אָנהענגער, נאָך אַלץ א רעאַקציאָנערע מאַנאַרכיסטישע מלוכה. פֿונקט ווי באַקונין, האָט אויך קראָפּאָטקין ניט געהאַט קיין צוטרוי צו די דייטשע מאַסן, וועלכע זיינען

דערצויגן געוואָרן אין מיליטאַריסטישן און אימפּעריאַליסטישן גייסט. באַקונין האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט, אַז „יעדער דייטש טראָגט אין זיין נשמה זיין אייגענעם זשאַנדאַרם".

אין די יאָרן צוויישן די צוויי רוסישע רעוואָלוציעס איז קראָפּאָטקין געווען באַרימט און שטאַרק געאַכטעט אין דער גאַנצער ציוויליזירטער וועלט. אין ענגלאַנד איז זיין אינפֿלוס געווען זייער גרויס. צו זיין וואָרט האָבן זיך צוגעהערט אַפֿילו ענגלישע מיניסטאָרן. געווויינט האָט ער שטענדיק ניט אין לאָנדאָן, נאָר פֿריער אין בריטאָן, דערנאָך אין בראָמלעי און צוריק ווידער אין בריטאָן. און פֿון דער רוסישער קאָלאָניע אין לאָנדאָן האָט ער זיך גע־האַלטן א ביסל אָפּגעזונדערט. נאָר זעלטן פֿלעגט ער קומען צו די פֿאַרזאַמ־לונגען פֿון דעם הערצען־קרייזל, וואָס האָט דעמאָלט עקזיסטירט אין לאָנדאָן. אין סאָציאַל־פּאָליטישע פֿראַגן האָבן א סך פֿון די דעמאָלטיקע רוסישע עמי־גראַנטן אין לאָנדאָן מיט אים ניט מסכים געווען. אָבער אַלע האָבן אייג־שטימיק אָנערקענט, אַז ער איז א גרויסער רעוואָלוציאָנער. דורך אהרן זוג־דעלעוויטשן, דעם אַלטן מיטגליד פון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" איז דער יונ־גער מענשעוויץ, איוואַן מאַיסקי, דער שפּעטערדיקער סאָוויעטישער דיפּלא־מאט, באַקאַנט געוואָרן מיט קראָפּאָטקינען, און ער איז א פּאָר מאָל געווען ביי אים אין בריטאָן. מאַיסקי האָט נאָך דעם זיג פֿון דער רעאַקציע אין רוס־לאַנד נאָך דער ערשטער רעוואָלוציע געלעבט פֿריער עטלעכע יאָר אין דייטש־לאַנד, דערנאָך האָט ער זיך באַזעצט אין לאָנדאָן. קראָפּאָטקין האָט אין בריטאָן געווויינט אין א גרויסער הויז און ער האָט פֿליסיק געאַרבעט אין זיין קאַבינעט, וועלכער איז געווען פֿאַרוואַלגערט מיט ביכער. מיט יאָרן שפּעטער האָט מאַיסקי דערציילט, אַז קראָפּאָטקינס הויז אין בריטאָן איז געווען ענלעך אויף אַן אמתער נחם תיבה. וואָר איז דאָרט ניט געווען? — א רעוואָלוציאָנערער אימיגראַנט פֿון רוסלאַנד, א שפּאַנישער אנארכיסט פֿון דרום־אַמעריקע, אַן ענגלישער פֿאַרמער פֿון אויסטראַליע, א ראַדיקאַלער דעפּוטאַט פֿון ענגלישן פּאַרלאַמענט, א פּראָגרעסיווער גלח פֿון סקאָטלאַנד, א באַרימטער געלערנטער פֿון דייטשלאַנד, א ליבעראַלער דעפּוטאַט פֿון דער רוסישער גאָסודאַרסטוואַנאיא דומא, אַפֿילו א ענגעראַל פֿון דער צאַרישער ארמיי. אַלע פֿלעגן זיך צוזאַמענקומען אין קראָפּאָטקינס הויז יעדן זונטיק, כדי אויסצודריקן זייער אַכטונג צום באַלעבאָם און טוישן זיך מיט אים מיט די מיינונגען וועגן פֿאַרשידענע פֿראַגן.

„קראָפּאָטקין, — האָט געשריבן מאַיסקי — שוין מיט עטלעכע און צוואַנציק יאָר נאָך קראָפּאָטקינס טויט — „איז פֿון איין זייט מיר שטאַרק געפֿעלן געווען. מיך האָט שטאַרק אימפּאָנירט זיין גרויסער וויסן, זיינע פֿאַרשידנאַרטיקע טאַלאַנטן, זיין אַלוועלטלעכע באַרימטקייט, זיין מוט, זיין

נאָבעלער כאַראַקטער, די גאַנצע גרויסאַרטיקע געשיכטע פֿון זיין לעבן. איך האָב באַזונדער שטאַרק ליב געהאַט צו קוקן אויף קראָפּאָטקינען, ווען ער האָט גערעדט. מיר איז ניט אויסגעקומען אים צו הערן אויף גרויסע פֿאַרזאַמלונגען. איך האָב נאָר פֿון אַנדערע מענטשן געהערט ווי אויסער־געוויינלעך שטאַרק עס פֿלעגן אין אַזוינע פֿאַלן קלינגען זיינע ווערטער. אויף גרויסע פֿאַרזאַמלונגען פֿלעגט קראָפּאָטקין ממש פֿאַרשיכורן דעם עולם און פֿלעגט צוגעבן אַן אויסערגעוויינלעכן גלאַנץ זיין רעדע. אַליין איז מיר אויסגעקומען צו זען קראָפּאָטקינען נאָר אין אַ באַשיידענער אַטמאָס־פֿערע, ביי אים אין הויז, ביים טיי־טיש אָדער אין זאַל ביי אַ ברענענדיקן קאמין. אַפֿילו דאָ איז קראָפּאָטקינס רעדע געווען אנגענעם און האָט געמאַכט אַ טיפן איינדרוק. הערנדיק קראַפּאָטקינען אין ברייטאָן, האָב איך גוט פֿאַרשטאַנען פֿאַרוואָס זיינע לעקציעס אויף די אומלעגאַלע פֿאַר־זאַמלונגען פֿון די פּעטערבורגער אַרבעטער אין די זיבעציקער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט האָבן געהאַט אַזאַ ריזיקן דערפֿאָלג ביי די אַרבעטער".

פֿון דער אַנדער זייט האָט אָבער מאַיסקי זיך ניט געקענט באַפֿרייען פֿון אַ געוויסן אומצוטרוי צו קראָפּאָטקינען, דערפֿאַר ווייל קראָפּאָטקין איז געווען אַן אַנאַרכיסט, אַ קעגנער פֿון מאַרקסיזם און מאַיסקי איז געווען אַ מאַרקסיסט, אַ קעגנער פֿון אַנאַרכיזם.

„איך געדענק — שרייבט מאַיסקי, — ווען איך בין געקומען צו קראָ־פּאָטקינען צוזאַמען מיט זונדעלעוויטשן האָב איך אים געטראָפֿן זיצנדיק אויף אַ שטול ביים קאמין, אַרומגערינגלט מיט אַ קליינער גרופּע ענגלישע און רוסישע געסט, און ער האָט אַוי ווי אַ נביא געהאַלטן אין דערקלערן זיי דעם תמצית פֿון זיין לערע. איך האָב זיך צוגעזעצט נעענטער צו אים. קראָפּאָטקינס געדאַנקען־גאַנג איז געווען אַ טיפּיש אַנאַרכיסטישער, און זיין גאַנצע לעקציע איז געווען דורכגעדרונגען מיט אַ שאַרף־נעגאַטיווער באַציונג צום מאַרקסיזם. מיר האָט זיך געדוכט, אַז זיין שאַרפֿער טאָן האָט זיך פֿאַרשטאַרקט. ווען ער האָט מיך באַמערקט צווישן זיינע צוהערער. נאָכדעם ווי ער האָט פֿאַרענדיקט די רעדע האָט ער, ווענדנדיק זיך צו מיר מיט אַ שמייכל אַ זאָג געטאָן: „נו, איר וועט פאַרשטייט זיך, אָנהויבן גלייך צו אַטאַקירן מיך?".

איך האָב זיך לאַנג ניט געלאָזט בעטן און האָב מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ אָנגעהויבן ענטפֿערן קראָפּאָטקינען. אַ פּאָר מינוט האָט קראָפּאָטקין מיר אויסגעהערט שווייגנדיק. דערנאָך אָבער האָבן מיינע ווערטער אים קענטיק אָנגעהויבן אויפֿרעגן. איבער קראָפּאָטקינס פּנים איז אַריבער עפּעס אַ שאָטן, און אונטערברעכנדיק מיך אויף אַ ניט זייער איידעלן אופן, האָט ער אויסגערופֿן: „נו, קומט, לאָמיר טרינקען אַ גלעזל טיי"!

מייסקי דערציילט, אז אין זומער 1916 איז ער, צוזאמען מיט געאָרגי טשיטשערינען, דעם שפּעטערדיקן סאָוויעטישן קאָמיסאַר פֿון אויסלענדישע ענינים, געקומען צו קראָפּאָטקינען אין ברייטאָן וועגן די ענינים פֿון דעם הילפֿס־קאָמיטעט פֿאַר די פּאָליטישע קאַטאָרזשניקעס און פֿאַרשיקטע אין רוסלאַנד. דער קאָמיטעט האָט געוואָלט אריינציען אין זיינע רייען עט־לעכע אָנגעזעענע ענגלענדער און האָט געבעטן קראָפּאָטקינען אז ער זאָל זיך וועגן מיט א בריוו צו זיי. קראָפּאָטקין האָט גערן צוגעשטימט צו דעם, אָבער וועז זיי האָבן שוין געהאַלטן ביים אַוועקגיין, האָט מען קראָפּאָטקינען דערלאַנגט א צייטונג מיט די לעצטע נייעס. ער האָט א קוק געטאָן אויף דער צייטונג און האָט פּלוצלונג הויך זיך שטאַרק אויס־געזידלט.

„וואָס איז געשען" ? האָבן מיר ביי אים א פֿרעג געטאָן.

„אָט, ווייטערע נידערלאָגעס אויפֿן רוסישן פֿראָנט".

טשיטשערין, וועלכער איז שוין דעמאָלט געווען אן „אינטערנאַציאָנאַ־ליסט" פֿון מאָרטאָוס און טראָצקים חדר, האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטן און האָט א פֿרעג געטאָן ביים אים:

— „צי דען ווילט איר טאָקע א זיג פֿאַרן צאַריזם"?

— „וואָס הייסט פֿאַרן רוסישן צאַריזם? — האָט קראָפּאָטקין, א שטאַרק אויפֿגערעגטער, געזאָגט: — „עס האַנדלט זיך ניט וועגן דעם גורל פֿון דעם צאַריזם, נאָר וועגן דעם גורל פֿון דער מענטשהייט. מיר זיינען גוט באַקאַנט די אַלע געשווירן פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט, און איך האָב, דאָכט זיך, גענוג געטאָן זיי אויפֿצודעקן... אויב אָבער דער דייטשער אימפּעריאַליזם וועט זיגן, וועט דער וועג צו דער באַפֿרייונג פֿון דער מענטשהייט פֿון די קאַפּיטאַליסטישע איבלען זיך שטאַרק פֿאַר־לענגערן. דערפֿאַר בין איך פֿאַר א זיג פֿון ענגלאַנד און פֿראַנקרייך, ניט געקוקט אויף דעם וואָס זייער פֿאַרבינדעטע איז דער צאַריזם".

טשיטשערין האָט אָנגעהויבן אויפֿווייזן קראָפּאָטקינען, אז אַן אמתער סאָציאַליסט און רעוואָלוציאָנער דארף פֿירן א קאמף קעגן דעם דייטשישן אימפּעריאַליזם און פונקט אזוי אויך קעגן דעם ענגלישׂ־פֿראַנצויזישן אים־פּעריאַליזם. דער ויכוח צווישן טשיטשערינען און קראָפּאָטקינען איז מיט יעדער מינוט געוואָרן אלץ שאַרפֿער. ביידנס פּנימער זיינען געוואָרן רויט, זיי האָבן גערעדט אלץ העכער, און אין ביידנס אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן פֿיינטלעכע פֿייערלעך. ביים געזונענען זיך האָב איך אים געזאָגט: „דער פּראָלעטאַריאַט איז ניט פּאַראינטערעסירט, נישט אין א דייטשישן זיג, נישט אין אן ענגלישׂ־פֿראַנצויזישן זיג. דער פּראָלעטאַריאַט איז פּאַראינטערעסירט אין זיין אייגענעם זיג. דאָס דארף מען שטענדיק האָבן אין זינען ביים

באַשטימען די טאַקטיק". קראַפּאָטקין איז געוואָרן אַן אויפגעקאָכטער און ווענדנדיק זיך צו מאַיסקין, האָט ער געזאָגט:

„איר אַלע זייט קראַנק אויפֿן מאַרקסיסטישן דאָגמאַטיזם. דער פּראָ־לעטאַריאַט איז געוויס פֿאַראינטערעסירט אין זיין זיג, אָבער פֿאַר דעם איז פֿריער נייטיק אַ זיג פֿון ענגלאַנד און פֿראַנקרייך איבער דייטשלאַנד. דאָס איז אַ נויטווענדיקע און אומפֿאַרמיידלעכע שטופֿע. דעריבער בין איך פֿאַר אַ מלחמה ביזן סוף: ביז דער פֿאַרניכטונג פֿון דייטשן מיליטאַריזם".

טשיטשערין און מאַיסקי האָבן זיך אויפֿגעהויבן פֿון זייערע פּלעצער, זיך קאַלט געזעגנט מיט אים און זיינען אַוועק.

קראָפּאָטקין האָט געהאַלטן, אַז יעדע נאַציע דאַרף האָבן דאָס רעכט פֿריי צו אַנטוויקלען זיך ווי אַזוי זי וויל, און אַז זי האָט אַ רעכט צו רע־וואָלטירן קעגן די יעניקע, וואָס זאָגן איר אָפּ אין דעם דאָזיקן רעכט, און אַז עס איז די פֿליכט פֿון די אַרבעטנדע מאַסן פֿון אַלע לענדער צו פֿאַראייניקן זיך און שטעלן זיך קעגן יעדן פֿאַרזוך פֿוו איין נאַציע צו אונטערדריקן אַ צווייטע.

אין אַ בריוו צו ש. יאַנאָווסקין, דאַטירט דעם 10טן סעפּטעמבער, 1914, האָט קראָפּאָטקין געשריבן:

„פּונקט ווי אין 1870-1871 האָבן באַקונין, גאַריבאַלדי, דער אַלטער ליבקנעכט, בעבעל און אַלע דענקענדע מענטשן פֿאַרשטאַנען, אַז אויב פֿראַנקרייך זאָל באַזיגט ווערן, וועט עס מיינען אַ האַלבער יאָרהונדערט רעאַקציע, מיליטאַריזם, דער טריומף פֿון דער געלטזיכטיקער בורזשואַזיע און פֿון רעגרעס אין דעם גאַנצן אינטעלעקטועלן לעבן פֿון אייראָפּע — אַזוי דאַרפֿן מיר אויך איצט ווערן די פֿאָרקעמפֿער פֿאַר אָט די אמתן און רופֿן זיי צו פֿאַרטיידיקן פֿראַנקרייך און בעלגיע. גאַריבאַלדיס דריי אייניק־לעך האָבן אָן שום פֿראַזן גענומען ביקסן און צוזאַמען מיט דריי טויזנט אַנדערע איטאַליענער, וועלכע האָבן זיך אָנגעשלאָסן אָן דעם איטאַליענישן לעגיאָן, קעמפֿן זיי איצט אויף די שלאַכטפעלדער פֿאַר דעם רעכט פון די פֿעלקער ניט אונטעריאָכט צו ווערן פֿון די באַרבאַרן־דעראָבערער. אויב ניט מיינע אַלטע יאָרן און די צעפוילטע לונגען, וואָלט איך איצט דאָ ניט געזעסן! זאָגט עס די גענאָסן"...

ווען מען האָט קראַפּאָטקינען אָנגעוויזן, אַז אַ זיג פון די עלאַיס אין דער מלחמה מיינט דאָך אויך אַ זיג פֿון דער צאַרישער רוסלאַנד, האָט ער אויף דעם געענטפֿערט, אַז ער איז איבערצייגט, אַז די צאַרישע זעלבסט־הערשונג וועט אינגיכן פאַלן און אַז אין רוסלאַנד וועט איינגעפירט ווערן אַ פֿרייע פּאָליטישע אָרדענונג.

וועז מען פֿלעגט ביי אים פֿרעגן: „פֿאַרוואָס זייט איר אזוי זיכער, אז אין רוסלאַנד וועט אינגיכן פֿאַרקומען א רעוואָלוציע"? פֿלעגט ער ענטפֿערן: „שוין הערפֿאר אליין, וואָס אלע אין רוסלאַנד וואַרטן אויף א רעוואָלוציע".

8

די רעוואָלוציע איז געקומען פֿריער, ווי מען האָט געדענקט. קראַפֿאָטקין איז געווען אויסער זיך פֿאַר פֿרייד. שוין די ערשטע טעג פֿון דער רעוואָלוציע האָט ער אָנגעהויבן באַקומען פֿון רוסלאַנד טעלעגראַמעס, אז ער זאל וואָס שנעלער קומען אהין, און ביי דער ערשטער מעגלעכקייט האָט ער גלייך פֿאַרלאָזן די ברעגן פֿון דער גאַסטפֿרײַנדלעכער ענגלאַנד, וווּ ער האָט אָפּגעלעבט א העלפֿט פֿון זיין לעבן, און איז אַוועקגעפֿאָרן מיט זיין פֿרוי און טאָכטער קיין רוסלאַנד.

ער איז געפֿאָרן מיט דער שיף דורך שטאָקהאָלם און אין פּעטראָגראַד איז ער אָנגעקומען דעם 30סטן מאי (12טן יוני לויט דער נייער צייט-רעכענונג) פֿון 1917.

אויפֿן פּעטערבורגער וואָקזאל האָט אן עולם פֿון 60 טויזנט מענטשן געווארט אים צו באַגריסן. אויף דער פּלאַטפֿאָרמע פֿון וואָקזאל איז געווען אויסגעשטעלט אן ערן־וואַך פֿון דעם באַרימטן סעמיאָנאָווסקער גווארדיע-רעגימענט. עטלעכע מילִיטעריש ארקעסטערס האָבן אויפֿגעשפּילט די „מאַרסעלִיעזע", וועז קראַפֿאָטקין און זיין פּרוי זיינען אַרויסגעשטיגן פון צוג און די סאָלדאַטן האָבן אים באַגריסט מיט הילכיקע הורא־געשרייען. אין אויפֿנאַם־צימער פֿון וואָקזאל האָבן אויף אים געווארט קערענסקי, וועלכער איז דעמאָלט געווען דער יוסטיץ־מיניסטער פֿון דער צייטווויליקער רעגירונג, און פֿיל אלטע קראַפֿאָטקינס פֿרײַנט, צווישן זיי אויך טשאַיקאָווסקי. קערענסקי האָט די קראַפֿאָטקינס באַגריסט אין נאָמען פֿון דער צייטווויליקער רעגירונג. זיי זיינען אויך באַגריסט געווארן פֿון די פֿאַרטרעטער פֿון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען און פֿון פֿאַרשוידענע געזעלשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי אויך פֿון א פֿאַרטרעטער פֿון דער קלײנער גרופּע אנאַרכיסטן, וואָס איז געווען אינשטימיק מיט קראַפֿאָטקינס שטעלונג צו דער מלחמה און צו דער רעוואָלוציע. די מערסטע רוסישע אנארכיסטן זיינען דעמאָלט געווען קעגן קראַפֿאָטקינען. זיי האָבן געהאַלטן מיט די באַלשעוויקעס און זיי זיינען ניט געקומען מקבל פּנים זיין זייער אלטן גרויסן לערער.

קראַפּאָטקין איז שוין דעמאָלט געווען אַן אַלטער מאַן. ער האָט אָבער ניט פֿאַרלאָרן זיין יוגנטלעכן ענטוזיאַזם און די רעוואָלוציאָנערע באַגייסטערונג. פֿונקט ווי אַלע זיינע אמאָליקע חברים, די פּיאָנערן פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פֿון די 70טער און 80טער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט, האָט אויך קראַפּאָטקין געשטיצט די צייטווייליקע רעגירונג און איז געווען א ביטערער קעגנער פֿון די באָלשעוויקעס.

ווי אַן אַנארכיסט איז קראַפּאָטקין, פֿאַרשטייט זיך, ניט צוגעשטאַנען צו קיין פֿאַרטיי. אָבער זיינע סימפּאַטיעס זיינען געווען אויף דער זייט פֿון די רעכטע סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן און פֿאַלקס־סאָציאַליסטן, צו וועלכע עס האָבן געהערט כמעט אַלע זיינע אמאָליקע אַלטע פֿרײַנט פֿון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פֿון די זיבעציקער און אכציקער יאָרן.

קערענסקי האָט קראַפּאָטקינען פֿאַרגעשלאָגן צו פֿאַרנעמען אירגענדוועלכן פּאָסטן אין דער רעגירונג, וואָס ער וועט אויסקלייבן, אָבער קראַפּאָטקין האָט זיך אָנטוואָנט.

„איך האָב אים דערקלערט, האָט קראַפּאָטקין דערציילט, אז איך האָב מיין גאַנץ לעבן געקעמפֿט קעגן רעגירונג און איך האָב קיינמאָל ניט בדעה געהאַט צו באַטייליקן זיך אין א רעגירונג".

ער האָט זיך אויך אנטוואָנט צו נעמען א פּענסיע פֿון דער רעגירונג און צו באַוועגן זיך אין ווינטער־פּאַלאַץ. ער האָט אָבער מאַראַליש געשטיצט די קערענסקי־רעגירונג. אין א בריוו צו זיין פֿרײַנט טורין אין לאָנדאָן האָט ער געשריבן:

„איר ווייסט שוין געווים פֿון די צייטונגען וועגן דעם פֿאַרשלאָג, וואָס איז מיר געמאַכט געוואָרן. איך האָב, פֿאַרשטייט זיך, אים תיכף צוריק־געווויזן, אָבער איך וועל מיט אַלע מיינע כוחות העלפֿן די מענטשן (די מיטגלידער פֿון דער צייטווייליקער רעגירונג — ד. ש.) צו אייניקן זיך אויף א פֿראַגראַם און אָנצוועגנדן זייער גאַנצע קראַפט אויף איבערצובויען דעם אינערלעכן לעבן פֿון לאַנד, וועלכער גייט צו א גרויסער קאַטאַסטראָפֿע".

דער יולי־אויפֿשטאַנד אין פּעטערבורג, וועו די באָלשעוויקעס האָבן געמאַכט דעם ערשטן פֿאַרזוך צו פֿאַרכאַפֿן די מאַכט, האָט קראַפּאָטקינען פֿאַרשאַפֿט גרויס ענמת נפֿש. די קראַפּאָטקינס האָבן דעמאָלט געווינט אין א דאַרף לעבן פּעטערבורג. באַלד נאָך דעם יולי־אויפֿשטאַנד האָט פֿירשט גאָרגי לוואָוו, דער ערשטער פֿרעמיער־מיניסטער פֿון דער צייטווייליקער רעגירונג, רעזיגנירט פֿון דער רעגירונג. לוואָוו איז געווען א ליבעראַל און א גרויסער אידעאַליסט, א נאָבעלע פּערזענלעכקייט. קראַפּאָטקין האָט שטאַרק באַדויערט לוואָוס רעזיגנאַציע, און איידער לוואָוו איז אַוועקגעפֿאָרן קיין

מאָסקווע, איז ער געקומען צו קראַפּאָטקינען אין דאָרף מיט אים זיך געזעגענען און „מיר האָבן צוזאַמען געוויינט", האָט קראַפּאָטקין שפּעטער דערציילט.

די מיליטערישע לאַגע אויפֿן פֿראָנט איז געוואָרן אַלץ ערגער. קראַפּאָטקין האָט דערקלערט, אַז אויב ער וואָלט געווען געזינטער, וואָלט ער שוין לאַנג אַוועק צום פֿראָנט. פֿריינט האָבן אים געראָטן, אַז ער זאָל זיך אַריבערקלייבן קיין מאָסקווע, ווו די אַטמאָספֿערע איז דעמאָלט געווען אַ בעסערע ווי אין פּעטערבורג. ער האָט אַ לאַנגע צייט זיך געקווענקלט. „איך פיל, האָט ער געשריבן, אַז דאָ קען איך זיין נוצלעך אין דעם קריטישן מאָמענט".

אָבער אין אויגוסט מאָנאַט איז ער דאָך אַוועקגעפֿאָרן קיין מאָסקווע, ווו ער האָט פֿון אָנהייב זיך געפֿילט גליקלעכער ווי אין פּעטראָגראַד. ער פֿלעגט דאָרט אָפֿט אַרויסטרעטן אויף פֿאַרזאַמלונגען, אויפֿפֿאָדערנדיק די מאַסן צו שטיצן די מלחמה און די נייע אָרדנונג. אויף איין גרויסער פֿאַר־זאַמלנוג איז ער אַרויסגעטראָטן צוזאַמען מיט זיינע אַלטע פֿריינט נאָך פֿון די זיבעציקער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט, די „באַבושקאַ" ברעשקאָווס־קאַיאַ און ווערא זאַסוליטש.

איין טאָג האָט ער אויך באַזוכט דאָס הויז אין מאָסקווע, ווו ער האָט פֿאַרבראַכט זיין קינדהייט. די באַלעבאַטים פֿון הויז זיינען דעמאָלט געווען אַוועקגעפֿאָרן אויף „דאַטשע", האָט אַ דינער אים אַרומגעפֿירט איבער אַלע צימערן. ער האָט ספּעציעל געוואָלט נאָך אַמאָל אָנקוקן דעם צימער, ווו זיין מאַמע איז געשטאָרבן.

סוף אויגוסט איז אין מאָסקווע פֿאָרגעקומען די גרויסע מלוכה־באַראַ־טונג, וואָס די קערענסקי־רעגירונג האָט פֿאַררופֿן און אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליקט די פֿאַרטרעטער פֿון אַלע פּאַרטייען און געזעלשאַפֿט־לעכע און מיליטערישע אָרגאַניזאַציעס פֿון לאַנד, ווי אויך די געוועזענע מיט־גלידער פֿון די דומאַס, דער מיניסטאָרן־קאַבינעט און די פֿירער פֿון דער אַרמיי. קראַפּאָטקין איז געווען איינער פֿון די דריי אַלטע רעוואָלוציאָנערן, וואָס זיינען איינגעלאַדן געוואָרן צו אַדרעסירן די קאָנפֿערענץ. (די אַנדערע צוויי זיינען געווען פּלעכאַנאָוו, דער פֿאָטער פֿון דער רוסלענדישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, און ברעשקאָווסקאַיאַ, די גרינדערין פֿון דער פּאַרטיי סאָ־ציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן).

קראַפּאָטקין האָט געהאַלטן אַ לאַנגע רעדע, אין וועלכער ער האָט גערופֿן די רוסישע סאָציאַליסטן און די רוסישע אַרבעטער און פּויערים „צו שטעלן זיך אַלע צוזאַמען ווי אַ שטאַרקע וואַנד צו פֿאַרטיידיקן אונדזער פֿאָטערלאַנד און אונדזער רעוואָלוציע".

אויב די דייטשן וועלן זיגן, האָט ער פֿאַרויסגעזאָגט, וועט רוסלאַנד צוריסן ווערן אויף שטיקער. די דייטשן וועלן אַרויפֿלייגן אויף רוסלאַנד א ריזיקע קאָנטריבוציע און רוסלאַנד וועט אין די קומענדיקע 25-30 יאָר אַזוי פֿאַראָרעמט ווערן, פונקט ווי פֿראַנקרייך איז פֿאַראָרעמט געוואָרן אין די ערשטע 15 יאָר נאָך איר נידערלאַגע אין 1871.

„אָבער זייט וויסן, חברים", האָט קראָפּאָטקין אויסגערופֿן, „אַז עס איז פֿאַראן עטוואָס אַזוינס, וואָס איז נאָך ערגער, ווי דאָס אַלץ: דאָס איז די פּסיכאָלאָגיע פֿון א באַזיגט לאַנד. די פּסיכאָלאָגיע פֿון א באַזיגט לאַנד האָב איך אַליין איבערגעלעבט אין פֿראַנקרייך. איך בין ניט קיין פֿראַנצויז, אָבער איך האָב זיך מיט זיי שטאַרק איינגעלעבט און מיין הארץ האָט מיר געבלוטיקט, וועז איך האָב געזען ווי אַזוי פֿראַנקרייך האָט זיך דערנידעריקט פֿאַר אַלעקסאַנדער דעם דריטן און ניקאָלאַי דעם צווייטן, ווי אַזוי די רע־פובליק, האָט זיך דערנידעריקט פֿאַרן גענעראַל בולאַנזשע. די רעפובלי־קאַנישע פֿראַנקרייך האָט זיך אַזוי שטאַרק געפֿילט אַלס א באַזיגט לאַנד, אַז זי האָט זיך אָנגעכאַפּט פֿאַר אַלע מיטלען, אַבי נאָר צו באַפֿרייען זיך פֿון דעם יאָך פֿון דער נידערלאַגע. ניט שוין־זשע איז אויך אונדז באַשערט איבערצולעבן דאָס זעלבע? דאָס טאָר בשום אופֿן ניט געשען!".

קראָפּאָטקין האָט גערופֿן צו נאַציאָנאַלער אייניקייט, צו א פֿאַראייני־קונג פֿון אַלע כחות פֿון רוסישן פֿאָלק. וועגדעניק זיך צו די פֿאַרטרעטער פֿון די באַזיצנדע קלאַסן, האָט קראָפּאָטקין אויסגערופֿן: „מיר (די פֿאַר־שטייער פֿון די דעמאָקראַטישע עלעמענטן) וויסן ניט א סך זאָכן, מיר דאַרפֿן זיך נאָך א סך לערנען, אָבער איר, מיינע הערן, פֿאַרמאָגט ניט נאָר קאָפּיטאַלן, איר האָט אויך דאָס וואָס איז וויכטיקער פֿאַר קאָפּיטאַל: איר קענט דאָס לעבן, איר זייט געניט אין האַנדל, אין דער פּראָדוקציע און אין טויש. אָפּעלירן איך צו אייך: גיט אַוועק אַלע אייערע קענטענישן און וויסן דער אַלגעמיינער בויי־אַרבעט. פֿאַראיניקט זיי מיט דער ענערגיע פֿון די דעמאָקראַטישע קאָמיטעטן און סאָוועטן, און העלפֿט בויען דאָס נייע לעבן, וואָס איז פֿאַר אונדז נויטיק".

צום סוף האָט ער אָפּעלירט, אַז רוסלאַנד זאָל תיכף פּראָקלאַמירט ווערן ווי א פֿעדעראַטיווע רעפּובליק, „ניט אויף דעם דייטשן שטייגער, נאָר ווי די פֿעדעראַטיווע רעפּובליק, וועלכע מיר זעען אין די פֿאראיניקטע שטאַטן, וווּ כאָטש יעדער שטאַט האָט אַן אייגענעם פּאַרלאַמענט און דער דאָזיקער פּאַרלאַמענט פֿירט אָן מיט די אַלע אינערלעכע ענינים פֿון דעם שטאַט, איז אָבער אין די אַלע ענינים, וווּ עס פֿאַדערט זיך די צושטימונג פֿון עטלעכע שטאַטן, טרעטן זיי דאָרט אַרויס ווי אַן ענגער פֿאַרבאַנד, ווי אַן אמתע פֿעדעראַציע".

„דאָס לעצטע וואָרט", האָט קראַפּאָטקין געזאָגט, „וועט אין דער פֿראָגע נאַטירלעך האָבן די גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג, אָבער וועט מיר וועלן דאָ אויסדריקן אונדזער וווּנטש, אַז רוסלאַנד זאָל פֿראָקלאַמירט ווערן פֿאַר א רעפֿובליק, וועלן מיר דערמיט נאָר פֿאַרלייכטערן די אַרבעט פֿון דער גרינ־דונגס־פֿאַרזאַמלונג, און אַלע אַנדערע פֿעלקער פֿון איראָפּע און פֿון אמע־ריקע וועלן אונדז דאַנקבאַר זיין. טאָ לאָמיר צוזאָגן אויינע די אַנדערע, אַז מיר וועלן זיך מער ניט טיילן אויף דער לינקער טייל פֿון דער פֿאַרזאַמלונג און אויף דער רעכטער טייל. מיר האָבן דאָך אייַן פֿאָטערלאַנד און פֿאַר איר דאַרפֿן מיר שטיין און אַוועקלייגן אונדזערע קעפּ, אויב נויטיק, מיר אַלע, סיי די רעכטע און סיי די לינקע"...

(זע דעם מאָסקווער זאַמלבוך „גאָסודאַרסטוועננאָיע סאָוויעסטשאַניע", מאָסקוע־לענינגראַד 1930, זייטן 228־229).

אין דער צייט פֿון דעם באָלשעוויסטישן אויפֿשטאַנד האָט קראַפּאָטקין געווויינט אין מאָסקווע. און ווען ער האָט דערהערט דעם ערשטן קאַנאָנען־שאָס, האָט ער אין דער אָנוועזנהייט פֿון עטלעכע פֿון זיינע פֿרייַנט, אויס־גערופֿן: „דאָס באַגראָבט מען די רוסישע רעוואָלוציע!"

קראַפּאָטקין איז אָקטיוו ניט אַרויסגעטראָטן קעגן דער באָלשעוויסטישער מאַכט. אָבער ער האָט שטאַרק געליטן פֿון דעם, וואָס די רעוואָלוציע איז אַוועק אויפֿן וועג פֿון דיקטאַטור. די באָלשעוויסטישע מאַכט האָט זיך צו אים באַצויגן מיט רעספּעקט, אָבער ער האָט זיך אַנטזאָגט אָנצונעמען וועלכע ס'איז שטיצע פֿון דער באָלשעוויסטישער רעגירונג און האָט ניט געוואָלט האָבן קיין שום מגע־ומשא מיט די באָלשעוויקעס. ווען מ'האָט זיך צו אים געוואַנדעט, אַז ער זאָל זיך משתדל זיין ביי דער מאַכט, אַז מען זאָל דערלויבן ווייטער אַרויסגיין דעם אַנאַרכיסטישן זשורנאַל, וועלכער איז צוגעמאַכט געוואָרן פֿון דער רעגירונג, האָט קראַפּאָטקין געענטפֿערט:

„ווי אַזוי קען איך זיך משתדל זיין נאָר פֿאַר אייך? און וואָס איז מיט די אַנדערע, יענע וויילן דען אויך ניט אַרויסזאָגן זיך?"

„די אַנדערע" — דאָס האָט ער געמיינט די אַנטי־באָלשעוויסטישע פֿאַר־טיידן, אָן אונטערשייד פֿון ריכטונג. און אַזוי ווי די באָלשעוויקעס וואָלטן בשום אופֿן ניט צוגעשטימט צוריק אייַנצופֿירן פֿרייַע פּרעסע פֿאַר אַלעמען, האָט קראַפּאָטקין זיך אַנטזאָגט צו פֿאַדערן פֿרייַע פּרעסע פֿאַר אַנאַרכיסטן.

אין פֿרילינג פון 1918 האָט עדנאַר סימאָן, פֿרעזידענט ווילסאָנס דע־מאָלטיקער פֿאַרטרעטער אין רוסלאַנד באַזוכט קראַפּאָטקינען אין מאָסקווע און געהאַט מיט אים א לענגערן געשפּרעך. קראַפּאָטקין האָט אָנגערופֿן די באָלשעוויקעס „פֿיינד פֿון רוסלאַנד, רויבער און גענסטערס, וואָס פֿאַר־נעמען זיך מיט רויב און צעשטערונג".

„לענינען, האָט ער געזאָגט, קען מען ניט פֿאַרגלייכן מיט וועלכער־עס־איז אַנדערע רעוואָלוציננערער פֿיגור אין דער געשיכטע. רעוואָלוציאָנערן האָבן געהאַט אידעאַלן; לענין האָט נייט קיין אידעאַל. ער איז א ווילדער פֿאַנאַטיקער, וואָס איז מקריב קרבנות און וויל נאָר ברענען און קוי־לענען. ער מאַכט ניט קיין אונטערשייד צווישן גוטע טאַטן און אַזוינע, וואָס ווערן פֿון אַלעמען באַטראַכט ווי פֿאַרדאָרבענע טאַטן. ער איז וויליק צו פֿאַרראַטן רוסלאַנד ווי אַן עקספּערימענט".

פֿאַרענדיקט האָט קראַפֿאָטקין מיט דעם, אַז ער דערוואַרט ניט צו דער־לעבן צו זען א בעסערע צוקונפֿט.

אין א בריוו צו זיין פֿרייַנט געאָרג בראַנדעס, דאַטירט סוף אַפּריל, 1919, האָט קראַפֿאָטקין צווישן אַנדערם געשריבן:

„די באָלשעוויקעס באַמיען זיך דורכצופֿירן דורך א דיקטאַטור פֿון א פֿראַקציע פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי די סאָציאַליזאַציע פון דער ערד, פון דער אינדוסטריע און פון האַנדל. די ענדערונג, וואָס זיי זוכן איצט צו דערגרייכן, איז דער פֿונדאַמענטאַלער פּרינציפּ פֿון סאָציא־ליזם. אומגליקלעכערהייט אָבער, זיינען די מעטאָדן, דורך וועלכע זיי זוכן אַרויפצוווינגען א קאָמוניזם ענלעך צו באַבעלם אין א שטרענג צענטראַלי־זירטן שטאַט; אַזוינע, וואָס פּראַליזירן די קאָנסטרוקטיוע ארבעט פֿון פֿאָלק, און דאָס מאַכט אַבסאָלוט אוממעגלעך, אז זייער ארבעט זאָל געקרוינט ווערן מיט דערפֿאָלג. זיי גרייטן צו פֿאַר אונדז א שרעקלעכע רעאַקציע"...

די באַרימטע אַנאַרכיסטקע עמאַ גאָלדמאַן, וועלכע האָט אין די ערשטע יאָרן פֿון דער באָלשעוויסטישער רעוואָלוציע געלעבט אין רוסלאַנד און האָט פֿיל מאָל באַזוכט קראַפֿאָטקינען, האָט נאָך זיין טויט געשריבן:

„קראַפֿאָטקין האָט די לעצטע יאָרן פֿון זיין לעבן שרעקלעך געליטן ניט אַזוי צוליב דער מאַטעריעלער נויט און ניט צוליב דעם גייסטיקן הונגער, וואָס ער האָט געפילט, נאָר פון דעם, וואָס אים האָט שטאַרק וויי־געטאָן דאָס האַרץ פאַר דעם טראַגישן גורל פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע, וועלכע ער האָט באַטראַכט פֿאַר א פֿיל באַדייטנדיק, ווי די פֿראַנצויזישע רעוואָלו־ציע, און די אורזאַך פֿון דעם איז געווען דער טעראָר, דער הארצלאָזער גרויזאַמער טעראָר און דאָס ליידן פֿון פֿאָלק".

די לעצטע פּאָר יאָר פֿאַר זיין טויט האָט קראַפֿאָטקין צוזאַמען מיט דער פרוי געלעבט אין דעם שטעטל דמיטראָוו, ניט ווייט פון מאָסקווע. אין א קליינער הייזקע, אין וועלכער עס האָט שטענדיק געבלאָזן א ווינט. אָפֿט איז ניט געווען קיין האָלץ מיט וואָס צו באַהייצן דאָס הויז. קראַפֿאָטקינס באַ־לִיבסטער צייט־פֿאַרטרייב איז געווען צו שפּילן פּיאַנאָ. אָבער אָפֿט איז אין דעם צימער, וווּ די פּיאַנאָ איז געשטאַנען, געווען אזוי קאַלט, אז ער

פֿלעגט ניט קענען שפּילן. וועלן קראַפֿטקין האָט געלעבט אין אויסלאַנד, פֿלעגט ער באַקומען צייטונגען און זשורנאַלן פֿון דער נאַנצער וועלט אויף אַלע שפּראַכן. אין דמיטראָוו אָבער אונטערן באָלשעוויזם איז ער נעצווונגען געווען צו באַגנוגענען זיך בלויז מיט דער מאָסקווער „איזוועסטיאַ", וועלכע ער האָט אויך ניט באַקומען צוגעשיקט אַהיים, נאָר פֿלעגט אַליין דאַרפֿן יעדן טאָג גיין אין דער דמיטראָווער מלוכה־קראָם זי קויפֿן. ער האָט שרעקלעך געבענקט נאָך דער איראָפּעאישער פּרעסע. זעלטן וועלכע אים פֿלעגט זיך איינגעבן צו קריגן א פּראַנצויזישע אָדער ענגלישע צייטונג. די צייטונגען, וועלכע זיינע פֿרייַנט פֿלעגן אים צושיקן פֿון אויסלאַנד, פֿלעגן קיינמאָל ניט דערגיין צו אים. דערנערט האָט זיך קראַפֿטקין דאָן, ווי אַלע סאָוועטישע בירגער, מערסטנס מיט קאַרטאָפֿל און קאַשע, דאָך האָט ער זיך קיינמאָל ניט באַקלאָגט און ער האָט זיך אָפּגעזאָגט צו נעמען הילף פֿון דער רעגירונג. די קראַפֿטקינס האָבן געהאַט א קליינעם גאָרטן, וועלכן זיי האָבן אַליין באַארבעט, און אויך אַן אייגענע קו, אָבער די מילך האָבן זיי אָפֿט געמוזט פֿאַרקויפֿן, כדי צו קענען קויפֿן אמאָל אַן אייַ אָדער א שטיקל פֿלייש.

אין אַנדערטהאַלבן יאָר אַרום נאָך דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש האָט קראַפֿטקין זיך געטראָפֿן מיט לענינען און זיי האָבן געהאַט א לענגערן געשפּרעך וועגן דעם גאַנג פון דער רעוואָלוציע און דער צוקונפֿט פון רוסלאַנד. אָבער די איינצלהייטן וועגן אָט דער היסטאָרישער באַגעגעניש צווישן דעם באָלשעוויסטישן דיקטאַטאָר מיט דעם אַלטן פֿרייהייטס־קעמפֿער און גרויסן מענטשן־פֿרייַנט זיינען ערשט מיט יאָרן שפּעטער באַקאַנט געוואָרן.

די דאָזיקע באַגעגעניש צווישן לענינען און קראַפֿטקינען איז פֿאָרגעקומען דעם 8טן אָדער דעם 10טן מאַי, 1919, אין קרעמל, ביי באַנטש־ברויעוויטשן אין הויז.

וולאַדימיר באַנטש־ברויעוויטש איז געווען אַן אַלטער רוסישער זשורנאַליסט, א באָלשעוויק, וואָס איז צוגעשטאַנען צו לענינען באַלד ווי עס איז פֿאָרגעקומען די שפּאָלטונג אין דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אויף באָלשעוויקעם און מענשעוויקעם. ער איז געווען לענינס א נאָענטער פֿרייַנט און די ערשטע יאָרן נאָך דער באָלשעוויסטישער רעוואָלוציע איז ער געווען דער הויפּט־סעקרעטאַר פֿון דעם באָלשעוויסטישן מיניסטאַרן־קאַבינעט. שפּעטער איז ער אויך געווען דער רעדאַקטאָר פון פּיל סאָוועטישע אויסגאַבן. מיט קראַפֿטקינען איז ער געווען נאָענט באַקאַנט נאָך פֿון די אמאָליקע יאָרן אין לאָנדאָן אייַדער ער איז געוואָרן א באָלשעוויק. ער איז פֿריער געווען א טאָלסטאָיאַנער.

דעם 13טן פֶעברואר, 1922, אויף א פֶארזאמלונג אין דמיטראָוו צום ערשטן יאָרצייט נאָך קראַפאָטקינעז האָט דר. אַלעקסאַנדער אַטאַבעקיאַן, קראַפאָטקינס א תלמיד און לאַנג־יאָריקער אינטימער פֶריינט דערציילט, אז אין מאי 1919, ווען קראַפאָטקין איז געקומען פֶון דמיטראָוו קיין מאָסקווע, איז ער, אטאַביעקיאַן, געקומען אים באַזוכן. אַזוי שנעל ווי ער איז נאָר אַריינגעקומען און קראַפאָטקין האָט אים דערזען, האָט ער אים גלייך אַריינגעפֶירט אין א צווייטן צימער. קראַפאָטקין איז געווען שטאַרק צעטראָגן, און ער האָט אָן שום דערקלערונגען אים געשטעלט די פֶראַגע, צי טאַדלט ער אים ניט דערפֶאַר, וואָס ער האָט זיך באַגענט מיט לענינען? קראַפאָטקין האָט אים דערציילט, אז די אורזאַך פֶון אָט דער באַגעגעניש מיט לענינען, זיינען געווען די דערשיסונגען פֶון „לעבעדיקע משכנות". אויפֶן צעטל פֶון די דאָזיקע „לעבעדיקע משכנות" האָט זיך געפֶונען אויך קראַפאָטקינס אַלטער פֶריינט, א געווען עזענער פּאָליטישער עמיגראַנט. ער איז געווען דער זעקסטער אָדער דער זיבעטער אין דער רייע. פֶאר אים האָט מען שוין דערשאָסן עטלעכע גרויס־פֶירשטן. קראַפאָטקין האָט פֶארלאַנגט פֶון דר. אטאַבעקיאַנען, אז ער זאָל אים, ווי א חבר, ארויסזאָגן אָפֶן זיין מיינונג, צי האָט ער ריכטיק געהאַנדלט, וואָס ער איז געגאַנגען רעדן מיט לענינען. דר. אטאַביעקיאַן האָט אים געענטפֶערט, אז כדי צו ראַטעוועז דעם לעבן פֶון מענטשן, וואָס זיינען פֶאראורטיילט צום טויט, וואָלט ער גוטגעהייסן אפֶילו א וועגדונג צום צאָר.

„הייסט עס, אז איר טאַדלט מיך ניט?" האָט קראַפאָטקין אויסגערופֶן מיט אויפֶריכטיקער פֶרייד און האָט דעם דאָקטער שטאַרק געדריקט די האַנט.

פֶון דעם וויטערדיקן געשפֶרעך האָט דר. אטאַבעקיאַן זיך דערוווסט, אז קראַפאָטקין האָט געטאָן מער ווי משתדל זיין זיך פֶאר זיין פֶריינד. ער האָט זיך באַמיט צו באַאיינפֶלוסן לענינען, אז די סאָוועט־רעגירונג זאָל אָפּשאַפֶן די סיסטעם פֶון נעמען „לעבעדיקע משכנות" און פֶון דערשיסן מענטשן. ער האָט דערמאָנט לענינען די געשיכטע פֶון דעם „קאָמיטעט פֶון נעזעל־שאַפֶט־עכער רעטונג" אין דער צייט פֶון דער גרויסער פֶראַנצויזישער רע־וואָלוציע וועלכער האָט אומגעבראַכט אזוי פֶיל אָנגעזעענע טויער פֶון דער רעוואָלוציע. און ווי עס האָט זיך שפעטער ארויסגעוויזן, איז אין דעם דאָזיקן קאָמיטעט געזעסן א ריכטער פֶון דעם אלטן רעזשים.

„איך האָב זיי אבים אָנגעשראָקן", האָט קראַפאָטקין באמערקט מיט א שמייכל.

שפעטער זיינען באַקאַנט געוואָרן די אלע איינצלהייטן פֶון דער באַגעגע־ניש צווישן קראַפאָטקינען און לענינען.

וועז קראָפּאָטקין איז געקומען צו באָנטש־ברויעוויטשן אין הויז, איז לענין שוין דאָרט געווען. לענין האָט אים אַרויסגעציגט גרויס אויפֿמערק־זאַמקייט און רעספּעקט. זיי האָבן געשמועסט וועגן דעם גאַנג און דער אַנטוויקלונג פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע, וועגן די רעגירונגס־מעטאָדן פֿון די באָלשעוויקעס, וועגן דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג און וועגן דער אַנטוויקלונג פֿון ביוראָקראַטיזם אין דער סאָוויעטישער מלוכה. לענין האָט מיט היץ אַנטוויקלט זיין פּלאַן פֿון דער רעוואָלוציע. קראָפּאָטקין האָט אים אויפֿמערקזאַם אויסגעהערט און דערנאָך האָט ער אים געזאָגט:

„איך מיט אייך שטייען אויף פֿאַרשיידענע שטאַנדפּונקטן. אונדזערע צילן זיינען די זעלבע, אָבער בנוגע צו גאַנצער רייע פֿראַגן וועגן מיטלען, האַנדלונגען און אָרגאַניזאַציע גייען מיר זיך מיט אייך שטאַרק פֿאַנאַנדער... ניט איך און ניט קיינער פֿון מיינע פֿרײַנט וועט זיך אָפּזאָגן צו העלפֿן אייך און אייערע חברים מיט אַלץ וואָס נאָר מעגלעך, אָבער אונדזער הילף וועט מער פֿון אַלץ באַשטיין אין דעם, וואָס מיר וועלן אייך מעלדן וועגן אַלע אומגערעכטיקייטן, וואָס קומען פֿאָר איבעראַל און אומעטום און פֿון וועלכע דאָס פֿאָלק קרעכצט שטאַרק".

לענין האָט זיך אָנגעכאַפּט אָן קראָפּאָטקינס פּאָרשלאָג און ער האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים שטענדיק געבן די נייטיקע אָנווייזונגען, וועלכע וועלן געזומען ווערן אין אַכט.

דעם 4טן מערץ, 1920, האָט קראָפּאָטקין געשיקט לענינען א לעננגרען בריוו, אין וועלכן ער האָט צווישן אַנדערס געשריבן:

„לעבנדיק אין א גרויסן צענטער, אין מאָסקווע, קען מען ניט וויסן די אמתע לאַגע אין לאַנד. מען דאַרף לעבן אין דער פּראָווינץ, אין נאָענטן קאָנטאַקט מיטן טאָג־טעגלעכן לעבן, מיט זיינע נויטן און אומגליקן, מיט די הונגעריקע דערוואַקסענע מענטשן און קינדער, מיט דער אַרומלויפֿענישער איבער די קאָנצעלאַריעס (רעגירונגס־ביוראָס), כדי צו באַקומען א דער־לויבעניש אויף צו קויפֿן א גראָשנדיקן קראָסין לעמפּל אאַז"וו, און צו דערווייסן זיך דעם אמת וועגן די איצטיקע איבערלעבונגען.

„דער איינציקער אויספֿיר איז, אַז מען מוז זיך צואיילן מיטן אַריבער־גיין צו מער נאָרמאַלע לעבנס־באַדינגונגען. לאַנג קען אַזוי ניט אָנהאַלטן. מיר גיין צו א בלוטיקער קאָטאַסטראָפֿע. קיינע לאָקאַמאָטיוון פֿון אויס־לאַנד, קיינע עקספּאָרטן פֿון רוסישע תבואה, פּלאַקס, פֿלאַקס, פֿעל און אַנדערע רוי־שטאָפֿן, וועלכע זיינען נייטיק פֿאַר אונדז אַליין, וועלן ניט העלפֿן דער באַפֿעלקערונג.

„איין זאַך איז אָן צווייפֿל: אַפֿילו וועז די דיקטאַטור פֿון א פּאַרטיי וואָלט געווען דער פּאַסנדער מיטל אויף צו געבן א טויט־קלאַפּ דער קא־

פּיטאַליסטישער אָרדנונג (אין וואָס איך צווייפֿל שטאַרק), איז זי פֿאַר דער שאַפֿונג פֿון א נייער, סאָציאַליסטישער אָרדענונג אָן שום צווייפֿל שעדלעך. עס איז נייטיק צו בויען אַלץ אויף אַן אָרט דורך אָרטיקע קרעפֿטן אוּן דאָס זעט מען ניט. אַנשטאָט דעם באַגיין די מענטשן, וועלכע האָבן קיינמאָל ניט געקענט דעם אמתן לעבן, די ערגסטע פֿעלערן, פֿאַר וועלכע עס קומט אוים צו באַצאָלן מיט טויזנטער מענטשלעכע לעבנס אוּן מיט דער צע־שטערונג פֿון נאַנצע געגנטן... אָן דער באַטייליקונג פֿון די אָרטיקע קרעפֿטן, אָן דער בוי־אַרבעט פֿון אונטן, פֿון די פּויערים אוּן אַרבעטער אַליין, איז אוממעגלעך אויפֿצובויען א נייעם לעבן... רוסלאַנד איז נע־וואָרן א סאָוויעטן־רעפּובליק נאָר אין נאָמען... איצט רענירן אין רוסלאַנד ניט די סאָוויעטן, נאָר די פּאַרטיי־קאָמיטעטן...

„אויב די איצטיקע לאַגע זאָל לענגער אָנהאַלטן, וועט דאָס וואָרט „סאָציאַליזם" ווערן א קללה, ווי דאָס איז געשען אין פֿראַנקרייך מיטן באַגריף „גלייכהייט" אויף פֿערציק יאָר צייט נאָך דער הערשאַפֿט פֿון די יאַקאָבינער" (די באַלשעוויקעס פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלו־ציע.—ד. ש.).

יענעם בריוו צו לענינען האָט קראָפּאָטקין נאָך פֿאַרענדיקט מיט די ווערטער „מיט חברשן גרוס. דעם צווייטן בריוו האָט ער געשריבן ענדע דעצעמבער, 1920. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דעם באשלוס פֿון דער סאָוויעט־רעגירונג מכוח די „לעבעדיקע משכנות". דער בריוו האָט געלוי־טעט: „נעערטער וולאַדימיר אילִיטש"!

„אין דער „איזוועסטיא" און אין דער „פּראַוודא" איז אָפּגעדרוקט אַן אָפּיציעלע מעלדונג, אז די סאָוויעט־רעגירונג האָט באשלאָסן צו נעמען אַלס לעבעדיקע משכנות די עס־ערן פון סאָווינקאָוום און טשערנאָוום גרו־פּעם, די וויים־נוואַרדיער פֿון נאַציאַנאַלן און טאַקטישן צענטער און די געוועזענע אָפּיצערן פֿון וואַנגעלס ארמיי אוז אין פֿאַל פֿון אַן אטענטאט אויף אימיצן פֿון די סאָוויעטישע פֿירער, איז באשלאָסן געוואָרן „אומבר־חמנותדיק אויסצורוֹפֿן אָט די לעבעדיקע משכנות".

„איך קען זיך ניט פֿאָרשטעלן, אז אָרום אייך האָט זיך ניט געפֿונען קיין איין אייניציקער מענטש צו זאָגן אייך, אז אזעלכע מיטלען שטעלן מיט זיך פֿאַר א צוריקקער צו די פֿינסטערסטע צייטן פֿון מיטלאַלטער און פֿון די קרייץ־צוגן. וולאַדימיר אילאיטש, אייערע קאָנקרעטע מעשים זיינען דורכ־אוים ניט ווירדיק פֿאַר די אידעען, וועלכע איר פֿרעטענדירט צו האָבן, איז עס מגלעך, אז איר ווייסט ניט וואָס עס איז א לעבעדיקער משכון?

„א לעבעדיקער משכון איז אַרייננעזעצט געוואָרן אין טורמע ניט דער־פֿאַר, וואָס ער איז באַנאַנגען א וועלכן עס איז פֿאַרברעכן; אים האַלט די

רעגירונג, כדי צו סטראָשן מיט זיין טויט אירע קענגער. „דערהרגעט אי־
מעצן פֿון אונדזערע און מיר וועלן טויטן אַזוי פֿיל און אַזוי פֿיל פֿון אי־
ערע". אָבער איז דאָס ניט דאָס זעלבע, ווי אַרויספֿירן א מענטשן יעדן
פֿרימאָרגן צו הינריכטן אים אין צוריקברענגען אים אין טורמע, זאָגנדיק:
„וואַרט אויס... ניט היינט, די הינריכטונג איז אָפּגעלעגט געוואָרן אויף
מאָרגן". אויב איר דערלאָזט אַזוינע מעטאָדן, קען מען פֿאָרויסזען, אַז אין
איין פֿרימאָרגן וועט איר אויך אָנהייבן פֿראָקטיצירן פֿיניקונגען, ווי דאָס
איז געטאָן געוואָרן אין מיטל־אַלטער.

„איך האָף, אַז אי וועט מיר ניט ענטפֿערן, אַז מאַכט איז פֿאַר פֿאָליטי־
שע מענטשן א פֿראָפֿעסיאָנעלע פֿליכט און אַז יעדע אַטאָקע אויף דער
מאַכט מוז באַטראַכט ווערן ווי א געפֿאָר, וועלכע מוז פֿאַרמיטן ווערן פֿאַר
יעדן פּרייז. אַפֿילו קעניגן זיינען איצט שוין מער ניט מיט אָט דער מיינונג.
די הערשער פֿון לעצטער, ווו עס עקזיסטירט נאָך א מאָנארכיע, האָבן שוין
לאַנג אויפֿגענעבן די מעטאָדן פֿון זעלבסטבאַשיצונג, וועלכע זיינען איצט
איינגעפֿירט געוואָרן אין רוסלאַנד מיט דעם נעמען פֿון לעבעדיקע משכנות.

„ווי אזוי קענט איר, וולאַדימיר אילִיטש, איר וועלכער ווילט זיין דער
אפֿאָסטאָל פֿון נייע אמתן און דער בויער פֿון א נייער געזעלשאַפֿטלעכער
אָרדנונג, גלויבן אייער צושטימונג צו באַנוצן אַזוינע אָפּשטויסנדיקע, דורכוים
אומאָנענמבאַרע מעטאָדן?

„נאָר פֿילייכט זייט איר מיט נעמען לעבעדיקע משכנות אויסן צו
ראַטעווען שוין ניט אייער אַרבעט, נאָר בלויז אייער אייגענעם לעבן? זייט
איר אזוי בלינד און אויף אזוי פיל א געפאַנגענער פון אייערע אויטאָרי־
טאַרע אידעען, אַז איר זעט ניט, אַז אלם דער קאָפּ פֿון איראָפּפּאישן
קאָמוניזם האָט איר ניט קיין רעכט צו באַפֿלעקן די אידעען, וועלכע איר
פֿאַרטיידיקט מיט שענדלעכע מעטאָדן, מעטאָדן וועלכע זיינען א באַווייז
ניט נאָר פֿון א מוראדיקן טעות, נאָר אויך פֿון א מורא פֿאַר אייער
אייגענעם לעבן, וואָס קען ניט רעכטפֿערטיקט ווערן?

„וואָס קען זיין די צוקונפֿט פֿון קאָמוניזם, וועו אייגער פֿון זיינע וויכ־
טיקסטע פֿאַרטיידיקער טרעט אזוי מיט די פֿיס יעדן ערלעכן געפֿיל?

„איך גלויב, אַז די בעסטע פֿון אייך איז די צוקונפֿט פֿון קאָמוניזם
טייערער ווי דער אייגענער לעבן און דער נעדאַנק וועגן אָט דער צוקונפֿט
דאַרף אייך צווינגען אָפּצוזאָגן זיך פֿון אזוינע מיטלען"...

לענין און זיינע חברים האָבן פֿאַרשטייט זיך, ניט צוגעהערט זיך צו
קראָפּאָטקינען, פּונקט ווי זיי האָבן זיך ניט צוגעהערט צו די ווארנונגען
פֿון א צווייטן, גרויסן רוסישן מענטשן־פֿרייַנט, דעם שריפֿטשטעלער וולאַ־
דימיר קאָראָלענקאָ, וועלכער האָט אין דער זעלבער צייט פֿון פּאָלטאַווע

געשריבן וועגן דעם צו די סאָוויעטישע פֿירער אין מאָסקווע. ביידע האָבן גלייך ביים אָנהויב פֿון דער באָלשעוויסטישער רעוואָלוציע פֿאָרויסגעזען מיט וואָס עס וועט זיך ענדיקן.

ניט אַלע בריוו, וואָס קראָפּאָטקין האָט געשריבן צו לענינען, זיינען ביז איצט פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן. וואָס מען ווייסט נאָר איז, אַז די לעצטע בריוו, קראָפּאָטקינס, האָבן לענינען אויפֿגערעגט, און ער האָט אין אַ געשפּרעך מיט זיינעם אַ פֿריינט, ד״ר וולאַדימיר אָבוך (אַן אַלטער באָלשעוויק) געזאָגט: „דער אַלטער עובר־בטל האָט מיר דערעסן. ער פֿאַר־שטייט גאָרנישט אין פּאָליטיק און רוקט זיך מיט זיינע עצות, מערסטנטיילס זייער נאַרישע".

ווי די באַוווּסטע רוסישע פּובליציסטין און כלל־טוערין יעקאַטערינאַ קוסקאָוואָ, וועלכע איז געווען באַפֿריינדעט מיט קראָפּאָטקינען און פֿלעגט זיך אָפֿט מיט אים טרעפֿן אין מאָסקווע, האָט אין אַ בריוו צו דעם שרייבער פֿון די ציילן דערציילט, זיינען קראַפּאָטקינס „נאַרישע עצות" באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט געראָטן לעניען, אַז ער זאָל געפֿינען אַ זעקס־זיבן פֿעאיקע מענטשן אַזוינע, וואָס זיינען פֿאַר דער רעוואָלוציע, און ער זאָל פֿון זיי צוזאַמענשטעלן אַ רעגירונג. אָבער די הויפּט־ווערט פֿון קראָפּאָט־קינס בריוו איז באַשטאַנען ניט אין די פּראַקטישע עצות, וואָס ער האָט לענינען געגעבן, נאָר אין דער קריטיק פֿון דעם באָלשעוויסטישן טעראָר. קראָפּאָטקין האָט באַהויפּטעט, אַז ער פֿאַרשטייט זייער גוט די נויטווענדי־קייט צו פֿאַרטיידיקן די רעוואָלוציע פֿון אירע פֿיינט, אָבער ניט דורך טעראָר. דער טעראָר, האָט ער געשריבן, „שענדעט די רעוואָלוציע" און וועט פֿירן צו אַ רעאַקציאָנערער דיקטאַטור.

די באָלשעוויקעס האָבן שטאַרק געוואָלט אויסנוצן קראָפּאָטקינס פּאָ־פּולאַריטעט אין אויסלאַנד פֿאַר זייערע פּראָפּאַגאַנדע־צוועקן.

לונאַטשאַרסקי, דער דעמאָלסטיקער קאָמיסאַר פֿון פֿאָלקס־בילדונג, האָט, מיט לענינס צושטימונג, פֿאַרשטייט זיך, פֿאָרגעשלאָגן קראָפּאָטקינען צו באַצאָלן אים 250 טויזנט רובל פֿאַר זיינע געזאַמלטע ווערק, וואָס דער מלוכה־פֿאַרלאַג וועט אַרויסגעבן. קראַפּאָטקין האָט דעם פֿאָרשלאַג צוריק־געוויזן, ער האָט דערקלערט, אַז אַזוי ווי די באָלשעוויקעס האָבן עקס־פּראָפּריאירט אַנדערע מענטשן, קענען זיי עס אויך טאָן מיט זיינע ווערק. ער וועט אָבער קיינמאָל ניט געבן זיין צושטימונג אויף דעם.

.9

אין דמיטראָוו פֿלעגט קראַפֿאָטקין אָפֿט באַזוכן די פֿאַרזאַמלונגען פֿון די דאָרטיקע קאָאָפּעראַטיוון פֿאַרייניגן און ער פֿלעגט אָפֿט שמועסן מיט די טוער. ער האָט ליב געהאַט צו דערציילן וועגן זיינע יונגע יאָרן און וועגן זיין לעבן אין אויסלאַנד. ווי עס האָט באַלד נאָך זיין טויט דערציילט אין דעם היסטאָרישן זשורנאַל „בילאָיע" דער קאָאָפּעראַטאָר ו. ריזשאָוו, האָט קראַפֿאָטקין ניט איינמאָל זיך אויסגעדריקט פֿאַר אים און זיינע פֿרייַנט, אז עס איז מעגלעך, אז אין מאַנכע הינזיכטן האָט ער „א טעות געהאַט". „עס איז ניט געגנוג", פֿלעגט ער זאָגן, „צו שרייבן ביכלעך, כדי ריכטיק אויפֿצובויען דאָס לעבן. מען דאַרף טיפֿער קענען דאָס לעבן גופֿא און עס איז נייטיק, אז אין דער פֿאַרוואַלטונג פֿון לאַנד זאָלן אָנטיילנעמען פּראַקטישע מענטשן, וואָס קענען דאָס לעבן".

קראַפֿאָטקין האָט ליב געהאַט ניט נאָר מענטשן. נאָר אויך היות און עופֿות, און ער פֿלעגט צו זיי רעדן, ווי צו מענטשן, און זיי לאַסטשענען. ער איז געווען א זעלטענער דזשענטעלמאַן. ביי זיך אין הויז פֿלעגט ער יעדן אייניעם, וואָס פֿלעגט אַרייַנקומען צו אים, באַגריסן מיט א ליבלעכן האַרציקן שמייכל, ווי אַן אַלטן באַקאַנטן. ער פֿלעגט שפּאַסן און לאַכן, ווי א קינד. קינדער האָבן אים זייער ליב געהאַט. אין דמיטראָוו פֿלעגן צו אים אָפֿט אַרייַנקומען צוויי פּויערישע יינגלעך, קלוגע, לעבעדיקע, וועלכע האָבן זיך אינטערעסירט מיט ערנסטע פראַגן. קראַפֿאָטקין פֿלעגט מיט זיי גערן שמועסן, פֿלעגט זיי געבן עצות און פֿלעגט זיי אַנווייזן וועלכע ביכער זיי זאָלן לייענען.

אין זיין בריוו צו די מערב־אייראָפּעאישע אַרבעטער האָט קראַפֿאָטקין אין צוויי און א האַלב יאָר אַרום נאָך דער באַלשעוויסטישער רעוואָלוציע געשריבן, אז די אידעע פון אַרבעטער און פּויערים־סאָוויעטן איז א גרויסע אידעע, אָבער אויף אזוי פֿיל אויף וויפֿל רוסלאַנד וועט רעגירט פֿון א פּאַרטיי־דיקטאַטור, פֿאַרלירן די סאָוויעטן פֿון אַרבעטער און פּויערים זייער אמתע באַדייטונג; אַן אַרבעטער־סאָוויעט הערט אויף צו זיין א פֿרייער און נוצלעכער, אויב עס עקזיסטירט מער ניט קיין פּרעסע־פֿרייהייט. ער האָט געהאַלטן, אז די באַלשעוויסטישע דיקטאַטור איז דער גרעסטער אומגליק פֿאַר דעם רוסישן פֿאָלק און פֿאַר דער רוסישער רעוואָלוציע.

קוסקאָווא האָט שפּעטער דערציילט וועגן די געשפּרעכן, וואָס זי האָט אין יאָר 1919 געהאַט מיט קראַפּאָטקינען וועגן באַלשעוויזם. קראַפּאָטקין האָט שטאַרק מורא געהאַט, אז די קאָמוניסטן זאָלן ניט באַקומען די אויבערהאַנט אויך אין מערב־אייראָפּע. וועגן קוסקאָווא האָט אים אָנגע־

וויזן, אז אין רוסלאַנד האָט דער באָלשעוויזם געוויגט נאָר דערפֿאַר, וואָס די רוסישע מאַסן זיינען זייער אומקולטורעל און אז אין מערב־אייראָפּע איז אזא זאַך ניט מעגלעך, האָט קראָפּאָטקין געענטפֿערט:

„יע, געווים האָט מען זיך זייער וויניק געזאָרגט פֿאַר דער אַנטוויקלונג פֿון דעם רוסישן פֿאָלק אָבער איך בין גוט באַקאַנט מיט דער לאַגע אין מערב־אייראָפּע און איך פֿאַרזיכער אייך, אז ווען דאָרט וואָלט פֿאָרגעקומען א קאָמוניסטישע רעוואָלוציע, וואָלט געווען דאָס זעלבע וואָס ביי אונדז. די מאַכט פֿון די קאָמוניסטן באַשטייט אין דעם, וואָס זיי שטיצן זיך אויפֿן „מאָב", אויף די אומאָרגאַניזירטע, מערסטנס ניט־קוואַליפֿיצירטע און שלעכט־באַצאָלטע אַרבעטער. אָט וועלכע עס איז זייער שטיצע. און אזוינע עלעמענטן זיינען אויך אין מערב־אייראָפּע פֿאַראַן א סך. אויב זיי זאָלן באַקומען די אויבערהאַנט, וועט דאָרט זיין דאָס זעלבע וואָס אין רוסלאַנד"...

„אָבער די פֿראַגע איז דאָך", האָט קוסקאָווא באַמערקט, „צי קענען אזוינע עלעמענטן באַקומען די אויבערהאַנט אין מערב־אייראָפּע? צי וועלן זיי אימער און באַצייטנס ניט פֿאַראַליזירט ווערן פֿון דער מאַכט פֿון די אַנדערע שיכטן פֿון דער באַפֿעלקערונג?"

„די וועלט איז צעטרייסלט"... האָט געענטפֿערט קראָפּאָטקין, „די וועלט איז צעטרייסלט פון דער מלחמה און די מעטשן האָבן אין פייער פֿון דער מלחמה־משוגעת פֿאַרלאָרן דעם שכל הישר, דעם „קאָמאָן סענס". אַלץ קען פּאַסירן... אַלץ קען געשען... און דאָן וועט עס גיין לויטן רוסישן מוסטער. ניט אַנדערש. דער „מאָב" איז אומעטום גרויזאַם, אומערליך און מיט נייגונגען פֿון אמתע ווילדע חיות"...

„דער אַלטער רעוואָלוציאָנער". שרייבט קוסקאָווא, „האָט צוגעשאָקלט מיט זיין זילבערנעם קאָפּ און האָט א צייט געשוויגן, פונקט ווי ער וואָלט געזען פֿאר זיינע אויגן אָט דאָס בילד: די ווילדע חיות, וואָס לויפן ארום איבער אייראָפּע.

פֿרייַנט האָבן קראָפּאָטקינען געראָטן, אז ער זאָל פֿאַרלאָזן רוסלאַנד. „ניין, האָט ער געזאָגט, נאָך פערציק יאָר גלות־לעבן האָב איך ניט קיין אַנדערן וווּנטש ווי שטאַרבן אין דעם לאַנד, וואָס איך האָב אזוי ליב און ווו איך גלויב, אז עס איז מיין פֿליכט צו העלפֿן אין אַלע פֿאַזן פֿון דער רעוואָלוציע".

מיט א האַלב יאָר פֿאַר זיין טויט האָט קראָפּאָטקין געשריבן, אז ער גלויבט טיף אין דער צוקונפֿט און אז די וויכטיקסטע ראָלע אין איבער־בויען די נעזעלשאַפֿט אויף נערעכטע יסודות וועלן שפּילן די פֿרייַע טרעיד יוניאָנס און קאָאָפּעראַטיוון. ער האָט אָבער געהאַלטן, אז פֿאַר דעם איז

נויטיק צו דערציען די מאַסן אין דעם גייסט פון פרייהייט, גלייכהייט און געראַכטיקייט. „אָן גלייכהייט", האָט ער געשריבן אין זיין לעצט ווערק, די „עטיק", „איז נישטאָ קיין געראַכטיקייט און אָן געראַכטיקייט איז נישטאָ קיין מאָראַל".

קראָפּאָטקין, שרייבט דער דערמאָנטער ריזשאָוו, „האָט איבערגעלאָזן אין מיין נשמה אַ טיפֿן שפּור. ער האָט אויף אונדז אַלעמען געווירקט ניט בלויז ווי אַ געלערנטער און קולטור־טוער, נאָר אויך ווי אַ טיף־מאָראַלישער און קרישטאַל־ריינער מענטש. ער האָט מיט זיין גאַנצן ווען געווען אין דעם מענטשן דעם מענטש. אָט וואָס עס האָט אים אויפֿגעהויבן אויף אַזאַ גרויסער מאָראַלישער הויך".

דעם לעצטן יאָר פֿון זיין לעבן איז ער געלעגן קראַנק. די אַרומיקע האָבן געפֿילט, אַז זיינע טעג זיינען געציילטע. דעם 7טן פֿעברואַר, 1921, 12 אַ זייגער ביינאַכט, דערציילט באָרים לעבעדיגוו, איז ער אַרוים פֿון קראָפּאָטקינס הויז צוזאַמען מיט זיין פֿרוי (קראָפּאָטקינס טאָכטער) צו כאָפּן אַ ביסל פֿרישע לופֿט נאָך אַ שלאָפֿלאָזער נאַכט.

„פֿלוצלונג", שרייבט ער, „זיינען מיר דערשטוינט געוואָרן פון אַן אויסערגעווייניקלעכן בילד: אויפֿן פֿינסטערן הימל האָט זיך מיט אמאָל באַוויזן אַ ריזיקער מעטעאָר (פֿאַלנדער שטערן), מיט אַ גרויסן עק און האָט מיט אַ העלען גרינעם ליכט באַלויכטן דעם הימל און די ערד. ער איז לאַנגזאַם אַרונטערגעפֿאַלן און איז פֿאַרשוווגנדן געוואָרן נידעריק אונטערן האָריזאָנט. קיין מאָל אין מיין לעבן האָב איך עטוואָס אַזוינס ניט געזען. מיר זיינען געשטאַנען ווי צוגעשמידטע. עס האָט זיך געדוכט, אַז עס איז פֿאַראַן עפּעס אַ געהיימניספֿולע פֿאַרבינדונג צווישן דעם אַרונטערגעפֿאַלענעם שטערן מיטן שטאַרבנדיקן רעוואָלוציאָנער... צען מינוט נאָך דריי איז אויסגענאַנגען דער דאָזיקער גרויסער רעוואָלוציאָנער, גרויסער הומאַניסט און גרויסער מענטש"...

פֿאַרן טויט האָט קראָפּאָטקין אָנגעזאָגט, אַז אויף זיין לויה זאָל מען ניט שפּילן און ניט זינגען דעם „אינטערנאַציאָנאַל", וועלכער דערמאָנט אים, לויט זיין אויסדרוק, „דאָס וואָיען פֿון הונגעריקע הינט" און זיינע פֿרייַנט און תלמידים האָבן אָט דעם וווּנטש זיינעם דערפֿילט.

ד"ר פֿרענק ראָזענבלאָט (בן־יקיר), וועלכער איז אין יענע יאָרן געווען דער פֿאַרטרעטער פֿון דעם „דזשאָינט" אין מאָסקווע, האָט פֿיל מאָל באַזוכט קראָפּאָטקינען אין דמיטראָוו און האָט אַ סך מיט אים געשמועסט וועגן דער רעוואָלוציע און וועגן סאָציאַליזם, האָט, קומענדיק פֿון רוסלאַנד, מיר דערציילט, אַז מיט אַ קורצער צייט, איידער קראָפּאָטקין איז געשטאָרבן, האָט ער אים געזאָגט, אַז ער באַדויערט שטאַרק, וואָס ער קען ניט איבער־

שרייבן אויף דאָס נוי זיין „געשיכטע פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע".
ער זעט איצט אַ סך זאַכן אין אַ גאַנץ אַנדער ליכט ווי אַמאָל. דער באָל־
שעוויזם, האָט ער געזאָגט, האָט געצייגט ווי אַזוי מען דאַרף ניט מאַכן קיין
רעוואָלוציע. ער האָט זיך אָבער ניט אַנטוישט אין דעם סאָציאָליסטישן
אידעאָל. ער איז ביזן טויט פֿאַרבליבן דער זעלבער גרויסער מענטשן־פֿריינט
און גרויסע מאַראָלישע פּערזענלעכקייט, דער אַפּאָסטאָל פֿון אַ נייער נעזעל־
שאַפֿט געבויט אויף פֿרייהייט, גערעכטיקייט און מענטשלעכער סאָ־
לידאַריטעט.

יעקאטערינא ברעשקאוסקאיא

(1934 — 1844)

יעקאטערינא ברעשקאוסקאיא

(1934 — 1844)

יעקאטערינע ברעשקאוסקאיא, די „באבע" פון דער רוסישער רעוואלוציע איז געבוירן געווארן אין יאר 1844 אין טשערניגאווער גובערניע. אירע עלטערן האבן ביידע געשטאמט פון אריסטאקראטישע פאמיליעס. איר פאטערס נאמען איז געווען קאנסטאנטין וועריגא. איר מוטערס פאמיליען־נאמען איז געווען גראעמיקין. ביידע זיינען געווען געביל־דעטע מענטשן. איר פאטער איז דערצויגן געווארן אויף דער פראנצויזישער ליטעראטור. ער האט פארמאמט א זייער רייכע ביבליאטעק פון פראנצויזיש און דייטשע ביכער און האט זיינע קינדער געגעבן א גוטע דערציונג. אין הויז ביי זיי האט מען גערעדט נאר פראנצויזיש. די מוטער איז געווען א רעליגיעזע פרוי. זי פלעגט אפט פארליינען פאר אירע קינדער פארשידענע רעליגיעזע ביכער. ברעשקאוסקאיא דערציילט אין אירע זכרונות, אז אויף איר קינדערשער פאנטאזיע האט א באזונדערס שטארקן איינדרוק געמאכט די לעבנס־באשרייבונג פון דער הייליקער קריסט־לעכער מארטירערין. בארבארא. אין דעם ביכל איז געווען באשריבן ווי אזוי די מארטירערין איז געטויט געווארן פון די געצנדינער, דערפאר וויל זי איז געווען א קריסטין, ווי אזוי זי איז רואיק און שווייגנדיק גע־גאנגען צום עשאפאט, ווי אזוי זי האט מיט די הענט פארלייגט אירע לאנגע האר און אוועקגעלייגט דעם קאפ אויפן שטיין מען זאל אים אפ־האקן. די דאזיקע געשיכטע האט געמאכט אזא שטארקן איינדרוק אויף דער קליינער יעקאטערינא, אז דאס געשטאלט פון אט דער קריסטלעכער מארטירערין פלעגט שפעטער, ווען זי איז שוין געווען א רעוואלוציאי־נערקע, ארויסשווימען פאר אירע אויגן יעדעם מאל, ווען איר פלעגט ווערן שווער אריבערצוטראגן די שרעקלעכע יסורים, וואס זי איז אין איר לעבן אויסגעשטאנען. צו גיינצן יאר איז יעקאטערינא אדער קאטיא, ווי די עלטערן פלעגן זי רופן, אוועקגעפארן צוזאמען מיט איר עלטערער שוועס־טער קיין פעטערבורג שטודירן מוזיק און מאלעריי. אויפן וועג האבן זיי

זיך באַקאַנט מיט א יונגן שיינעם אָפּיצער, מיט וועמען זיי זיינען געפֿאָרן אין איין וואַגאָן. דער דאָזיקער אָפּיצער איז געווען פּיאָטר קראָפּאָטקין.

אַנשטאָט מוזיק און מאָלערייַ האָבן זיך ביידע שוועסטער א וואַרף געטאָן לייענען די „שעדלעכע" ביכער און אין איין שיינעם פֿרימאָרגן האָבן זיי געלאָזט וויסן דער מאַמען, אַז זיי ווילן מער ניט לעבן ווי פּאַראַזיטן, אַז זיי ווילן בעסער אַרבעטן און פֿאַרדינען פֿון זייער אַרבעט אויף צום לעבן. ביידע שוועסטער האָבן זיך אַנגעדונגען אויף שטעלעם אלס גווערנאַנטקעם אָדער קינדער־דערציערינם אין פֿאַרשידענע שטעט. די מוטער האָט זיי געפֿרוווט אָפּצוריידן פֿון דעם, אָבער עס האָט ניט געהאָלפֿן. דער־מאָלט איז די מוטער געפֿאָלן אויף פֿאָלגנדיקן פּלאַן: זי האָט געעפֿנט ביי זיך אין דאָרף א פּאַנסיאָן פֿאַר מיידלעך. די אַרומיקע פּריצים האָבן גערן געשיקט אַהין זייערע טעכטער. האָט די מוטער דעמאָלט אַרויסגעפֿונען אירע צוויי טעכטער צו לערנען מיט די מיידלעך שפּראַכן און אַנדערע קענגשטאַנדן.

וועו קאָטיא האָט זיך אומגעקערט אַהיים, האָט זי איינגעריידט אירע עלטערן צו עפֿענען א שולע אויך פֿאַר די קינדער פֿון די פּויערים און זי אַליין איז דאָרט געוואָרן א לערערין. צו פֿיר און צוואַנציק יאָר האָט קאָטיא חתונה געהאַט מיט א יונגן פּריץ, א סטודענט ניקאָלייַ ברעשקאָווסקי, און צוזאַמען מיט אים האָט זי מיט לייב און לעבן זיך גענומען פֿאַרשפּרייטן בילדונג און אויפֿקלערונג צווישן די פּויערים. זי האָט געעפֿנט נאָך א שולע, האָט אינגעאָרדנט אין דאָרף א ביבליאָטעק און א שפּאָר־קאַסע. איר פֿאָטער און איר קינדהיים־פֿרייַנט, דער שפּעטערדיקער רעוואָלוציאָנער סערגיי קאָוואַליק, זיינען באַשטימט געוואָרן אלס ריכטער אין דעם זעלבן קרייז. ביסלעכווייז האָבן זיי אַרייַנגעצויגן אין קרייז פֿון זייער ווירקונג א רייַע פֿון די אַרומיקע מער ליבעראַלע פּריצים. די רעאַקציאָנערן האָט עס, פֿאַרשטייט זיך, שטאַרק ניט געשמעקט, האָבן זיי פֿאַרמסרט די גאַנצע משפּחה פֿאַר דער רעגירונג און באַלד טאָקע זיינען יעקאַטערינאַס פֿאָטער און סערגיי קאָוואַליק אַראָפּגעזעצט געוואָרן פֿון זייערע שטעלעם אלס ריכטער. די שולן, די ביבליאָטעק און די שפּאָר־קאַסע האָט מען גלייך פֿאַרמאַכט. און קאָטיא אַליין און איר מאַן זיינען געשטעלט געוואָרן אונטער פֿאָליציי־אויפֿזיכט.

„איך האָב דעמאָלט קלאָר געזען" האָט ברעשקאָווסקאיא שפּעטער גע־שריבן, "אַז די רעגירונג פֿון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן האָט נאָר געזוכט צו מאַכן דעם איינדרוק, אַז זי וויל פֿאַרבעסערן די לאָגע פֿון פֿאָלק. אין דער אמתן האָט זי שטאַרק פֿאַרפֿאָלגט יעדן איינעם וואָס האָט געמאַכט דעם קלענסטן פֿאַרזוך צו העלפֿן דעם ארבעטנדיקן פֿאָלק אַרויסצוקריכן פֿון

דער פינצטערניש צו ליכט, באקומען בילדונג און קעמפן פאר זיינע רעכט. עס איז פאר מיר קלאר געווארן, אז ניט נאר אין אונדזערע געגנטן, נאר אין גאנץ רוסלאנד האט די רעגירונג מורא, אז דאס פאלק זאל ניט ווערן באווופסטזיניק, און זי האט זיך באמיט צו האלטן אים אין שקלאפישער רעכטלאזיקייט. דאס האט מיך געצווונגען צו זוכן אנדערע ווענען, אן אנדערן אופן ווי אזוי צו ארבעטן פאר ווילזיין פון פאלק, וואס איז מיר אזוי טייער געווען".

דעמאלט, דאס איז געווען אין יאר 1871, האט זיך נאר וואס געהאט פארענדיקט אין פעטערבורג דער פראצעס פון די „נעטשאיעווצעס" (די מיטגלידער פון דער רעוואלוציאנער ארגאניזאציע, וועלכע דער רעוואלוציאנער, סערגעי נעטשאיעוו האט געהאט געשאפן) די אויספירלעכע באריכטן פון דעם פראצעס האבן זיך געדרוקט אין דער פעטערבורגער רעגירונגס־ציטונג, און די שטודירנדיקע יוגנט האט ליט גרויס אינטערעס געלייענט די דאזיקע באריכטן. ברעשקאווסקאיא אליין האט נעטשאיעוון קיין מאל ניט באגעגנט. זי האט אים געהאסט פאר זיינע אוואנטיורעס. „ער איז געווען א גראבער יונג", האט זי שפעטער געשריבן, „וועלכער האט זיך ניט אפגעשטעלט פאר קיינע מיטלען צו דערגרייכן זיין ציל. ער האט בכיון געצווונגען אוספענסקין און קוזנעצאוון די צוויי מיטגלידער פון זיין ארגאניזאציע, צו דערהרגענען דעם אומשולדיקן סטודענט איוואנאוו, אבער די רעוואלוציאנערע טעטיקייט פאר דעם וויזלזיין פון פאלק פון די אנדערע מיטגלידער פון דער נייטשאיעוו־ארגאניזאציע — זייער קאמף פאר זייערע איבערצייגונגען און זייער גרייטקייט צו גיין אין טורמע, אויף קאטארגע און אפילו אויף דער תליה, האט צו איר שטארק אפעלירט. „ביזטו גרייט אויף דעם אלעם"? האט ברעשקאווסקאיא זיך אליין נעפרעגט — און וואס טוט מען? און וואס האט געטאן די מארטירערין בארבאראַ? — האט זי כסדר געטראכט.

דער גורל האט איר צוגעשפילט. פונקט דאן איז אין קיעוו קראנק געווארן איר שוועסטערס מאן. איז זי אוועקגעפארן קיין קיעוו ארויסהעלפן איר שוועסטער. זי האט אויסגענוצט די צייט וואס זי איז געווען אין קיעוו צו שליסן באקאנטשאפט מיט סטודענטן פון קיעווער אוניווערזיטעט. זי האט זיך דעמאלט פארגעשטעלט, אז אלע סטודענטן און אלע אנשטענדיקע לייט בכלל מוזן דאך איצט זיין רעוואלוציאנערן. זי האט מער ניט געגלויבט, אז מען קען פארבעסערן די לאגע פון פאלק בלויז דורך קולטור־ארבעט, און אין געשפרעכן מיט סטודענטן האט זי אפן ארויסגעזאגט אירע איבערצייגונגען. זי האט אבער לאנג ניט געקענט פארבליבן אין קיעוו, ווייל זי האט אין גיכן געדארפט געבוירן א קינד, איז זי אוועק־

געפֿאָרן צו אירע עלטערן. זי האָט געבוירן אַ יינגעלע. זי האָט אָבער ניט געענדערט איר באַשלוס אָפּצוגעבן זיך אין גאַנצן דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. זי איז אַוועקגעפֿאָרן צו איר מאַן און האָט אים אָפּן געפֿרעגט: „ביזטו גרייט ווייטער צו גיין מיט מיר צוזאַמען? ביזטו אויך גרייט צו גיין אין טורמע, אויף קאַטאָרגע אויב עס וועט נייטיק זיין"? ער האָט איר אָפּגהאָרציק געזאָגט, אַז אים טוט עס שטאַרק ווייַ, אָבער ער קען איר ניט נאָכפֿאָלגן, ער האָט ניט די נייטיקע כוחות פֿאַר דעם. זיי האָבן לאַנג ניט דיסקוטירט, זיי האָבן איינע די אַנדערע צו גוט געקענט, האָבן זיי זיך געשיידט אויף אייביק. זי האָט אָבער געהאַט דאָס קינד וואָס איז דעמאָלט אַלט געווען דריי מאָנאַטן — וואָס טוט מען מיט אים? — האָט זי געטראַכט, איז זי אַוועקגעפֿאָרן קיין מינסק צו איר ברודער, וועלכער איז דאָרט געווען אַ רעגירונגס־באַאַמטער. זיין פֿרוי איז געווען זייער אַ גוטע און אַן אייַ־דעלע. קיין קינדער האָבן זיי ניט געהאַט. קאַטיאַן האָט די שוועגערין שטאַרק ליב געהאַט. האָט קאַטיאַ איר פֿאַרגעשלאָגן, אַז זי זאָל נעמען דאָס יינגעלע און אים דערציען ווי אַן אייגן קינד. די שוועגערין האָט זיך אָנגעכאַפּט אָן דעם. זיי האָבן אָפּגעמאַכט, אַז קאַטיאַ זאָל אין אַלע אירע בריוו צו זיי אָנרופֿן דעם קינד איר „פּלימעניקל". אַ לאַנגע צייט, ווען דאָס יינגל איז שוין אויפֿגעוואַקסן האָט ער גערופֿן דער טאַנטן „מאַמע" און דעם אָנקל „פּאַפּא" און זיין אייגענער מאַמען האָט ער גערופֿן „טאַנטע". שפּע־טער אָבער האָבן זיי אויפֿגעהערט צו קאָרעספּאָנדירן אייניע מיט די אַנדערע, און קאַטיאַ האָט איר זון צום ערשטן מאָל דערזען ערשט אין פֿערציק יאָר אַרום, אין יאָר 1910, וועו ער איז געקומען אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג אין פּעטערבורג צו זען זיך מיט איר.

2.

אין זומער 1872 איז ברעשקאָווסקאַיאַ געווען אין פֿאַלטאַווע. דאָרט האָט זי געטראָפֿן איר אַלטן פֿרייַנט, סערגעי קאָוואַליקן. ער האָט זיך דע־מאָלט געקליבן פֿאָרן אין אַמעריקע צו גרינדן דאָרט קאָמוניסטישע קאָלאָ־ניעס, האָט ער איר געוואָן מיטצופֿאָרן מיט אים קיין אַמעריקע, אָבער זי האָט אַנטשיידן פּראָטעסטירט קעגן פֿאַרלאָזן דעם אייגענעם פֿאָלק און דאָס אייגן לאַנד. זי האָט זיך צוריקגעקערט קיין קיעוו.

איר שוועסטער אָלגאַ איז שוין דעמאָלט געווען אַן אלמנה. דורך דער שוועסטער איז זי באַקאַנט געוואָרן מיט אַ צווייטער רעוואָלוציאָנער ge־שטימטער מיידל, מאַריאַ קאַלענקינאַ, מיט וועמען זי איז באַפֿרייַנדט געוואָרן

אויפֿן גאַנצן לעבן. זיי אַלע דריי האָבן געוואוינט אויף איין קוואַרטיר. צו זיי פֿלעגן אַריינקומען פֿיל ראַדיקאַל־געשטימטע סטודענטן, און מען האָט זייער קוואַרטיר אין שפּאַס אַ נאָמען געגעבן „די קאָמונע". דעם ווינטער פֿון 1873־1874 האָט יעקאַטערינע פֿאַרבראַכט אין פּעטערבורג. דאָרט איז דעמאָלט אויך געווען קאָוואַליק און פֿיל אַנדערע רעוואָלוציאָנערן, מיט וועלכע זי איז שפּעטער געזעסן צוזאַמען אין די טורמעס, אויף קאַטאָרגע און אין סיביר. אין פּעטערבורג האָט זיך דעמאָלט אָנגעהויבן די באַוועגונג פֿון „גיין אין פֿאָלק". אין פֿרילינג, 1874 האָט יעקאַטערינא זיך צוריקגעקערט קיין קיעוו, ווו אַן איבערציונגטע אָנהענגערין פֿון מיכאַאיל באָקונין, אַ „בונטאַרקע". דאָרט איז זי באַקאַנט געוואָרן מיט דעם שפּעטער באַרימט געוואָרענעם רעוואָלוציאָנער, יאָקאָוו סטעפֿאַנאָוויטש, אַ זון פֿון אַ פֿראַוואָסלאַווענעם גלח. זי איז אויך באַקאַנט געוואָרן מיט דעם יידישן רעוואָלוציאָנער, פּאַוועל אַקסעלראָד. „ער איז אין מיר אינפֿאַך געווען פֿאַרליבט", האָט ברעשקאָווסקאיא שפּעטער וועגן אים געשריבן — „אידייאיש פֿאַרליבט, ווייל איך בין געווען אזא „ברען". ער אַליין איז געווען אַן אָנהענגער פון פּיאָטר לאַווראָוו און ער האָט מיך אינמאָל אינגעלאָדן אויף אַ פּאַרזאַמלונג פֿון די „לאַווריסטן" (נאָכפֿאָלגער פֿון לאַווראָוון). דאָרט האָב איך אויך געזען אָנדרע זשעליאַראָוון (דעם שפּעטערדיקן פֿירער פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא"), וועלכער איז אין אַפּריל 1881 אויפֿגעהאָנגען געוואָרן פֿאַר אָרגאַניזירן די דערמאָרדונג פֿון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן. זשעליאַראָוו איז דעמאָלט אין קיעוו געווען אַ „לאַווריסט".

אין זומער פֿון יאָר 1874, האָבן הונדערטער רעוואָלוציאָנערע יונגע בחורים און מיידלעך זיך אַוועקגעלאָזט גיין „אין פֿאָלק", ד. ה. אין דאָרף אַריין, מיטן צוועק צו בילדען די פּויערים, אויפֿהויבן זיי אויף אַ העכערער מדרגה, לערנען זיי און אַליין אויך לערנען זיך פֿון זיי. אזוי ווי אויף אַן אינטעליגענט האָבן די רוסישע פּויערים דעמאָלט געקוקט ווי אויף אַ פּריץ און זיי האָבן זיך דעריבער באַצויגן צו אים מיט פֿאַרדאַכט, אויב ניט מיט אָפּענער שנאה, האָבן די רעוואָלוציאָנערן זיך פּאַרשטעלט פֿאַר פּויערים, אָדער האָבן זיך גאָר אויסגעלערנט עפּעס אַ מלאכה, כדי צו קענען קומען אין דאָרף ווי פֿראָסטע אַרבעטער. דאָס איז געווען אַ מעכטיקע באַוועגונג, נאָר אָן קלאָרע צילן, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט טויזנטער יונגעלייט.

אין פֿרילינג פֿון יאָר 1874 האָט ברעשקאָווסקאיא צוזאַמען מיט אַ פּאָר פֿון אירע חברטעס זיך אַוועקגעלאָזט איבער די דערפֿער אויף פֿראָפּאַגאַנדע. אין יענער צייט האָבן ברעשקאָווסקאיא און אירע חברים געגלויבט, אַז די רוסישע פּויערים זיינען געבוירענע קאָמוניסטן און אַז ס'איז גענוג נאָר

אַ ביסל אונטערצוואַרעמען זיי דורך אַגיטאַציע און זיי וועלן גלייך מאַכן אַן אויפֿשטאַנד קעגן צאַר און קעגן די פּריצים און וועלן איינפֿירן אַ גערעכטע סאָציאַלע אָרדענונג.

איינמאָל זיינען סטעפֿאַנאָוויטש צוזאַמען מיט ברעשקאָווסקאַיאַ אַוועק אין אַ דאָרף פֿון דער רעליגיעזער סעקטע „שטונדיסטן", וועלכע האָבן זיך דאַן גענומען פֿאַרשפּרייטן אין אייניקע רוסישע גובערניעס. די הויפּט־פּראָפּאַגאַנדע צווישן די „שטונדיסטן" האָט אָנגעפֿירט איינער אַ קלוגער פּויער. סטעפֿאַנאָוויטש און ברעשקאָווסקאַיאַ זיינען געקומען פֿאַרשטעלט אַלס פּשוטע פּויערים. זיי האָבן זיך שטאַרק דערפֿרייט ווען זיי האָבן אָנגע־טראָפֿן אויף אַזאַ סעקטע, וואָס איז אַרויסגעטראָטן קעגן דער פּראָוואָס־לאַוונער קירך. דאָס איז געווען פֿאַר זיי אַ נייעם. עס האָבן זיך גלייך אָנגע־הויבן וויכוחים וועגן דעם, מיט וואָס די די סעקטע איז בעסער פֿון דער פּראָוואסלאַוונער רעליגיע. סטעפּאַנאָוויטש און ברעשקאָווסקאַיאַ האָבן גענומען באַווייזן די „שטונדיסטן" מיט פּסוקים פֿון עוואַנגעליום און פֿון דער ביבל, אַז ביידע רעליגיעס זיינען ניט אין איינקלאַנג מיט די ווירקלעכע אידעאַלן פֿון קריסטנטום. ווען דער פּויער האָט אָנגעהויבן מיט זיי צו דע־באַטירן, האָט ער גלייך דערקענט, וואָס פֿאַר אַ סאָרט מענטשן ער האָט דאָ פֿאַר זיך. ער האָט געבעטן דעם יונגן סטעפֿאַנאָוויטש צו דערקלערן אין דער אָנוועזנהייט פֿון די פּויערים, אין וואָס אייגנטלעך זיין גלויבן באַשטייט. ווען סטעפֿאַנאָוויטש האָט אין קורצן איבערגעזאָגט דאָס, וואָס ער האָט שוין ניט איינמאָל דערציילט פֿאַר פֿיל פֿון די „שטונדיסטן", האָט דער פּויער אויסגעשריגן: „אַזוי גאָר, אַזאַ חברה־מאַן ביסטו? איך וואָלט דיך באַדאַרפט פּאַרדרייען די הענט אַהינטער, זיי בינדן און אַוועקשלעפּן דיך אין דער פּאָליציי. איך וועל עס אָבער ניט טאָן, ווייל ערשטנס, ביסטו נאָך זייער יונג און דערצו וויל איך עס ניט טאָן צוליב מיינע רעליגיעזע איבערציי־גונגען". ער האָט אָבער זיי געהייסן אָפּטראָגן זיך פֿון דאָרטן וואָס שענעלער און סטעפֿאַנאָוויטש און ברעשקאָסקאַיאַ האָבן קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט ווי אים צו פֿאָלגן.

פֿון יולי ביז סוף סעפּטעמבער 1874 האָט ברעשקאָווסקאַיאַ צוזאַמען מיט מאַריאַ קאַלענקינאַ און סטעפֿאַנאָוויטשן געוואַנדערט פֿון דאָרף צו דאָרף. זיי האָבן געהאַט ביי זיך פֿאַלשע פּאַספּאָרטן. סטעפֿאַנאָוויטש האָט זיך אַרויסגעגעבן פֿאַר אַ שוסטער און קאַטיאַ, פֿאַר זיינער אַ טאַנטע. ברעש־קאָווסקאַיאַ האָט שפּעטער דערציילט: „איך האָב זיך אָנגעטאָן אין פּויערי־שע קליידער, האָב מיטגענומען מיט זיך אַ טאָרבע און מיט אַ שטעקן אין האַנט בין איך אַוועק וואַנדערן. איך האָב אַזוי געוואַנדערט נאָר איין זו־מער, אָבער איך בין געווען אין אַ סך דערפֿער און האָב אין ערגעץ זיך

ניט אָנגעשטויסן אויף אומצוטרוי צו מיר מצד די פּויערים. די פּויערים האָבן זיך געזאָגט צו מיינע ווערטער און צו די ווערטער פֿון מיינע חברים. מיר האָבן זיי געזאָגט, אַז די ערד דאַרף זיך ניט געפֿינען אין די הענט פֿון באַזונדערע מענטשן, נאָר מען דאַרף דערקלערן, אַז די ערד געהערט צום גאַנצן פֿאָלק, צו אַלע די וואָס ווילן אויף איר אַרבעטן. עס טאָר ניט זיין אַזוי זאָך ווי קויפֿן און פֿאַרקויפֿן ערד, אַז אייניקע זאָלן פֿאַרמאָגן טויזנטער אָקער ערד און אַנדערע זאָלן הונגערן דערפֿאַר ווייל זיי האָבן ניט ווו צו אַרבעטן. די פּויערים האָבן מסכים געווען מיט אונדז און האָבן אויך געזאָגט אַז די ערד דאַרף געהערן צו די וואָס באַארבעטן זי. זיי האָבן אויך געזאָגט, אַז די פּריצים אונטערדריקן דאָס פֿאָלק. זיי האָבן אריינגענומען אין זייערע הענט די גאַנצע מלוכה. די טשינאָווניקעס האַלטן מיט די פּריצים און דערלאָזן ניט דעם פֿאָלק צו לעבן א פֿרייען לעבן. אויך אין דער פֿראַגע זיינען די פּויערים געווען איינשטימיק מיט אונדז, נאָר ווענן דעם צאָר איז געווען שווער צו ריידן מיט זיי. מיר האָבן זיך באַמיט זיי צו דערקלערן, אַז דער צאָר איז מיט די פּריצים און טשינאָווניקעס, אָבער די פּויערים האָבן דאָס ניט געוואָלט גלויבן. זיי זיינען געווען איבערצייגט, אַז דער קיסר איז דער גוטער באַלעבאָס פון גאַנצן לאַנד און ער האַלט אויף אן ארמיי צו באַשיצן זיי פֿון פֿיינד.

זיי האָבן געדענקט, אַז דער צאָר האָט ליב דעם פֿאָלק, און אויב זיינער א טשינאָווניק אונטערדריקט א מאָל דעם פֿאָלק, איז עס א רעזולטאַט פֿון דעם וואָס ער האָט אָפּגענאַרט דעם קיסר. ווען דער קיסר וועט זיך דערוויסן דעם גאַנצן אמת, וועט ער אַרויסטרייבן די שלעכטע טשינאָווניקעס און וועט ווידער זיין פֿאַרן פֿאָלק ווי אן אמתער טאַטע.

„איך בין געגאַנגען איבער די דערפֿער ניט אַליין". האָט ברעשקאָווסקאיא שפּעטער געשריבן. — „דריי טויזנט יוננע מענער און פֿרויען זיינען אין יענער צייט געגאַנגען 'אין פֿאָלק', און מיר אַלע האָבן געריידט צום פֿאָלק וועגן איין און דער זעלבער זאַך. מיר האָבן זיך באַמיט אויפֿצוואוועקן דאָס פֿאָלק צו א גוטן, פֿרייען לעבן. אָבער די רעגירונג האָט זיך שנעל דערוווסט וועגן אונדזער טעטיקייט און האָט פֿיל פֿון אונדז אָנגעהויבן צו אַרעסטירן און איינשפּאַרן אין די טורמעס".

זי אַליין איז אַרעסטירט געוואָרן אין דעם דאַרף טולטשין, פּאָדאָליער גובערניע. מען האָט איר געפֿירט מיטן עטאַפּ איבער פֿאַרשידענע שטעטלעך און אין א מאָנאַט אַרום האָט מען איר געבראַכט אין קיעווער טורמע. דערנאָך האָט מען איר פֿון קיעוו אַוועקגעפֿירט אין א מאָסקווער טורמע און פֿון מאָסקווע האָט מען איר צוזאַמען מיט דריי הונדערט אַנדערע אַזוינע ווי זי געבראַכט קיין פּעטערבורג און איינגעשפּאַרט אין דער פּע־

טראָפֿאוולאָווסקער פֿעסטונג, ווו זי איז אָפּגעזעסן פֿיר יאָר אין איינצל־קאָמער פֿאָר זיך אַליין ביזן משפּט. פֿון די אַרעסטירטע דריי הונדערט זיי־נען אין פֿאַרלויף פֿון די פֿיר יאָר מער ווי אַ הונדערט אויסגעשטאָרבן אין די מורמעס. 193, צווישן זיי, 57 פרויען, האָט מען געמשפּט און פֿאַרשיקט קיין סיביר, אייניקע אויף קאַטאָרגע. ברעשקאָווסקאיאן וועלכע האָט זיך די גאַנצע צייט אנטשיידן אָפּגעזאָגט צו געבן די אויספֿאָרשער וועלכע ניט איז דערקלערונגען וועגן איר טעטיקייט, האָט מען פֿאַראורטיילט אויף פֿינף יאָר קאַטאָרגע. זי איז געווען די ערשטע פֿרוי רעוואָלוציאָנערקע וועלכע די רעגירונג האָט פֿאַרשיקט אויף קאַטאָרגע.

3

אין 1879 האָט מען זי באַפֿרייט פֿון קאַטאָרגע און פֿאַרשיקט אין אַ קליין פֿאַרוואָרפֿן דערפֿל אין סיביר. דאָרט האָט זי אין 1881 צוזאַמען מיט אירע דריי חברים, אויך פֿאַרשיקטע רעוואָלוציאָנערן, געמאַכט אַ פֿאַרזוך צו אַנטלויפֿן. אַ מאָנאַט צייט האָבן זיי אומגעוואַנדערט איבער די פֿינס־טערע, נעדיכטע סיבירער וועלדער, ביז מען האָט זיי געכאַפּט און איבער־געגעבן צום גריכט. פֿאַר דעם פֿאַרזוך צו אַנטלויפֿן איז זי אין 1882 פֿאַר־אורטיילט געוואָרן צו נייע פֿיר יאָר קאַטאָרגע און צו פֿערציק שמיץ. זי האָט געפּאָדערט אַז מען זאָל דורכפירן דעם אורטייל, אָבער מען האָט זי ניט געשמיסן. מען האָט, ניט געקוקט אויף אירע פּראָטעסטן, דערקלערט, אַז זי איז קראַנק, דעריבער קען מען זי ניט שמייסן.

אין פֿרילינג 1885 האָט זיך געענדיקט איר טערמין פֿון קאַטאָרגע און מען האָט זי ווידער פֿאַרשיקט אין דער טויטער שטעטל סעלענגינסק, ניט ווייט פֿון דעם כינעזישן גרענעץ. אין האַרבסט פֿון זעלבן יאָר האָט אַן אמעריקאַנער רייזנדער, דער באַווּסטער זשורנאַליסט דזשאָרדזש קעאָן אין זיין באַזוך אין סעלענגינסק געטראָפֿן דאָרט ברעשקאָווסקאיאן און ער האָט עס באַשריבן אין זיין באַרימט־געוואָרענעם בוך, „די סייבירייען עק־זיל סיסטעם".

אָבט לאַנגע יאָר האָט ברעשקאָווסקאיא אָפּגעפֿינסטערט אין דער פֿאַר־וואָרפֿענער שטעטעלע ביי דער כינעזישער גרענעץ. ערשט אין 1892 האָט זי באַקומען דאָס רעכט פֿרייַ אַרומצופֿאָרן איבער סיביר. זי האָט זיך אריבערגעקליבן קיין אירקוטסק, ווו זי האָט געלעבט ביזן יאָר 1895. אין אַ יאָר אַרום האָט זי באַקומען אַן דערלויבעניש אומצוקערן זיך אין איי־ראָפּעאישן רוסלאַנד. נאָר איין מאָנאַט צייט האָט זי פֿאַרבראַכט מיט אירע

שוועסטער און ברודער און באַלד נאָכדעם האָט זי זיך ווייטער מיט לייב און לעבן אַריינגעוואָרפֿן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אַזוי ווי די פּאָליציי האָט נאָכגעשפּיאָנירט איר יעדן טראָט, האָט זי זיך באַזאָרגט מיט אַ פֿאַלשן פּאַספּאָרט און האָט זיך ווידער געלאָזט וואַנדערן איבער די שטעט און דערפֿער פֿון גרויסן רוסלאַנד, אָרגאַניזירנדיק איבעראַל רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך. אין פֿאַרלויף פֿון אַ פּאָר יאָר צייט איז איר געלונגען צוריק אַריינצוציען אין דער באַוועגונג פֿיל פֿון די אַלטע רעוואָלוציאָנערע טוער, ווי אויך אַ ריי יונגע קרעפֿטן. איינער פֿון די דאָזיקע נייע מענטשן, וועמען ברעשקאָווסקאַיאַ האָט צוגעצויגן צו דער באַוועגונג איז געווען גריגאָרי גערשוני. מיט גערשונין, האָט ברעשקאָווסקאַיאַ מיט פֿיל יאָרן שפּעטער געשריבן, — האָב איך זיך באַקענט, ווען ער איז נאָך ניט געווען קיין רעוואָלוציאָנער. ער האָט כסדר געוואָלט וויסן וואָס איך דענק וועגן טעראָר. איך בין דאַן געווען אַן אָנהענגערין פֿון טעראָר. די צייט איז געווען אַזאַ, און צווישן די דינער פֿון צאַריזם זיינען געווען צופֿיל קרימינעלע מענטשן.

ברעשקאָווסקאַיאַ איז געווען איינע פֿון די גרינדער פֿון דער פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן. זי האָט די אַלע יאָרן געלעבט אומלעגאַל אין רוסלאַנד. דער צאַרישער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט האָט דורך זיינע פּראָוואָקאַטאָרן, נאַטירלעך, גוט געוווּסט, וואָס פֿאַר אַ גוואַלדיקע ראָלע ברעשקאָווסקאַיאַ, וועלכע איז שוין געווען דאַן באַוווּסט אונטערן נאָמען „באַבושקאַ", שפּילט אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. די פּאָליציי האָט דעריבער זי אַרומגעזוכט ווי מיט ליכט איבערן גאַנצן לאַנד. אָבער אין פּאַרלויף פון יאָרן איז דער „אָכראַנע" (פּאָליטישע געהיים־פּאָליציי) ניט געלונגען צו כאַפּן די געפֿערלעכע רעוואָלוציאָנערקע. אין יאָר 1903 איז ברעשקאָווסקאַיאַ געקומען קיין אויסלאַנד, ווו זי האָט פֿאָרטגעזעצט איר רעוואָלוציאָנערע טעטיקייט. זי האָט אַריבערגעשיקט ליטעראַטור און געווער קיין רוסלאַנד און איז אויך געווען אַ דעלעגאַטקע פֿון דער פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן צום אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין אַמסטערדאַם אין 1904. דעם זעלבן יאָר איז זי געקומען קיין אַמעריקע, ווו זי איז מיט גרויס באַגייסטערונג אויפֿגענומען געוואָרן פֿון דער גאַנצער ליבעראַלער און ראַדיקאַלער אַמעריקאַנער אינטעליגענץ און פון די באַוווּסטזיניקע יידישע אַרבעטער־מאַסן. זי האָט באַזוכט פיל אַמעריקאַנער שטעט און אומעטום זיינען טויזנטער מענטשן געקומען זי באַגריסן און אויסדריקן אין זייער סימפּאַטיע צו דעם רעוואָלוציאָנערן קאַמף אין רוסלאַנד.

אין מאי פֿון יאָר 1905 האָט זיך די „באבושקא" אומלעגאל ווידער אומגעקערט קיין רוסלאַנד. ווען דער צאר האָט אין אָקטאָבער 1905 ארויס־געגעבן דעם מאַניפֿעסט וועגן דער קאָנסטיטוציע, איז ברעשקאָווסקאיא געווען אין רוסלאַנד. זי האָט אָבער ניט געגלויבט אין דער אויפֿריכטיקייט פֿון צאר, האָט זי דעריבער באַשלאָסן אויך נאָכן מאַניפֿעסט צו לעבן ניט אונטער איר אייגענעם נאָמען, נאָר אויף א פֿאַלשן פּאַספּאָרט. העכער פֿון דריי יאָר צייט איז די „באבושקא" אַזוי ארומגעפֿאָרן איבער רוסלאַנד, אָנפֿירנדיק די ארבעט פֿון דער פּארטיי, אין יאָר 1908 אָבער האָט דער פּראָוואָקאַטאָר אַזעף איר ארויסגעגעבן צו דער פּאָליציי און זי איז ווידער אמאל ארעסטירט געווארן און ווידער אמאל אייננעשפּאַרט געווארן אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג. צוזאמען מיט איר איז אויך ארעס־טירט געווארן איר אלטער חבר, ניקאָלאַי טשייקאָווסקי, וועלכער האָט זיך מיט א קורצער צייט צוריק געהאַט אומגעקערט קיין רוסלאַנד.

אין יאָר 1910 איז אין פּעטערבורגער גריכט פֿאָרגעקומען דער משפּט איבער די צוויי אלטע רעוואָלוציאָנערן, ברעשקאָווסקאיא און טשייקאָווסקי. טשייקאָווסקין האָט דאָס גריכט פֿרייגעשפּראָכן. ער האָט פֿיל יאָרן פֿאַר דעם געלעבט אין ענגלאַנד און איז געווען דאָרט נאָענט פּאָפּולער. האָט די צאַרישע רעגירונג ניט געוואָלט אייננייסן זיך מיט דער ענגלישער געזעל־שאַפֿט‌לעכער מיינונג, וואָס האָט געפֿאָדערט זיין באַפֿרייאונג. אגב, האָט טשייקאָווסקי אויפֿן גריכט דערקלערט, אז ער גלויבט מער ניט אין טע־ראָר. די „באבושקא" אָבער האָט דערקלערט, אז זי איז דורכאוים אייג־שטימיק מיט דער פּראָגראַם און טאַקטיק פֿון דער פּארטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן.

אויף דער פֿראָגע פֿון הויפּט־ריכטער: „וואָס איז אייער באשעפֿטיקונג?" האָט זי געענטפֿערט: איך האָב מיין גאַנץ לעבן זיך באַשעפֿטיקט מיט פֿאַרשפּרייטן רעוואָלוציאָנערע אידייען".

דאָס צאַרישע גריכט האָט זי פֿאָראורטיילט צו פֿאַרשיקן ווידער קיין סיביר. דאָס מאָל שוין „אויף אייביק".

4

עס האָט זיך פֿאַר איר אָנגעהויבן א סדרה פֿון נייע צרות און פֿיין. איצט איז זי שוין געווען אן אלטע פֿרוי, נאָענט פֿון זיבעציק יאָר. נאָך א לאַנגער, שווערער רייזע מיטן עטאַפּ איז זי אין אויגוסט, 1910, ענדלעך אָנגעקומען אין דעם שטעטל קירענסק, וואָס געפינט זיך אָרום זיבן הונ־

דערט מיינ פֿון אירקוטסק. דאָרט איז זי שטענדיק געווען באַוואכט פֿון זעקס וועכטער, וועלכע זיינען פֿון איר ניט אָפּגעטראָטן טאָג און נאַכט. די פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן האָט אָבער באַשלאָסן אונטער אַלע אומשטענדן זי צו באַפרייען פון דאָרט. צוויי פרויען זיינען ספּעציעל אַראָפּגעקומען פֿאַר דעם צוועק קיין קירענסק פֿון אויסלאַנד. עס איז אויך אַרויסגעפֿאָרן קיין קורענסק דער דאַמאָלסדיקער פֿירער פֿון דער קאַמפֿס־אָרגאַניזאַציע פֿון דער פּאַרטיי, וועלכער האָט געזאָלט אַרויספֿירן די „באַבושקא" פון דער שטאָט. אָבער דער פּאַרזוך זי צו באַפרייען האָט זיך ניט איינגעגעבן. ערשט אין יאָר 1913 האָט מען אין דעם הויז ווו זי האָט געווויינט איבערגעלאָזט אַן איבערגעטאָנעמס רעוואָלוציאָנער און די „באַבושקא", אָנגעטאָן ווי אַן אַלטער סיבירע סוחר, איז אַרויסגעפֿאָרן פֿון קירענסק. מען האָט איבערגעשניטן די טעלעגראַף־דראָטן, כדי די פּאָליציי זאָל ניט קענען טעלעגראַפֿירן וועגן איר אַנטלויפֿן. אָבער וועו די „באַבושקא" איז שוין געווען נאָענט פון אירקוטסק, האָט מען זי געכאַפט און ווידער אַריינגעזעצט אין טורמע. כמעט צוויי יאָר צייט איז זי אזוי אָפּגעזעסן אין אירקוטסקער טורמע. דערנאָך האָט מען זי ערשט פּאַרשיקט אין א דערפֿל אוש ביי דעם אייז־ים. אין אמעריקע האָט זיך אָבער דעמאָלט אָנגעהויבן א שטאַרקע פּראָטעסט־באַוועגונג קעגן דעם, באַרימטע אמעריקאַנער האָבן געפֿאָנעוועט דערלאַנגען א פּעטיציע צו דער צאַרישער רעגירונג אז מען זאָל ברעשקאָווסקאיאן דערלויבן אַרויסצופֿאָרן קיין אמעריקע. די דאָזיקע אמעריקאַנער פֿריינט אירע האָבן איר צונעשיקט א בריוו, אין וועלכן זיי האָבן געבעטן פּרעמיער־מיניסטער סטאָליפּין אז ער זאָל איר אויבערגעבן צו דער אמעריקאַנער רעגירונג און זי זאָל קענען לעבן פֿריי אין אמעריקע. די „באַבושקא" האָט זיך אָפּגעזאָגט צו געבן איר דערלויבעניש אויף דעם. „וואָס וואָלט איר געזאָגט", האָט זי געשריבן אירע אמעריקאַנער פֿריינט „וועגן א מאַמע וואָס וואָלט צוליב אירע פּרעזענטלעכע אינטערעסן אַוועקגעווארפֿן אירע קינדער? איך האָב מיין נאַנצן לעבן פֿאַרבראַכט אין קאמף און איצט אויף דער עלטער זאָל איך אַוועקווארפֿן אַלץ און אַוועקפֿאָרן? נייַן, איך וועל בעסער שטאַרבן מיט זיי צוזאמען, אָבער ניט אַוועקווארפֿן אָט די קינדער וואָס זיינען דאָ פֿאַרוואָרפֿן געוואָרן".

אין דער זעלבער צייט האָבן די ראַדיקאַלע דעפּוטאַטן פֿון דער דומא געזוכט צו פֿועלן ביי דער רעגירונג, אז מען זאָל דער גרייז־גראָער פֿריי־הייטס־קעמפֿערין אַריבערפֿירן אין א וואַרמערען געגנט. ערשט סוף יאָר 1915 האָט מען איר דערלויבט אַריבערצופֿאָרן אין דער סיבירער שטאָט מינוסינסק.

נאָך אין 1915, ווען די „באבושקא" איז געווען אין אירקוטסק, איז צו דעם הויז, ווו זי האָט געווינט ביי אירע פריינד, און ווו ביים אַרויסגאַנג איז טאָג און נאכט געשטאַנען א פּאָליציסט, צוגעפּאָרן א קאַרעטע און פֿון דער קאַרעטע זיינען אַרויס צוויי הויך־געשטעלטע געסט אין פּאַראדנע מונדירן. אַריינקומענדיק אין הויז אַריין, האָבן זיי אין פּאָדער־צימער אַרונטערגענומען זייער מונדירן און אַריין אין צימער, ווו די „באבושקא" איז געזעסן און איינער פֿון זיי האָט פֿייערלעך אויסגערופֿן: „איך בין ביעלעצקי דער דירעקטאָר פון דעם פּעטערבורגער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט. מאַדאָם ברעשקאָווסקאיא, ווי פֿילט איר אין געזונט"?

ניט אויפֿשטייענדיק פֿון איר פּלאַץ און קוקנדיק אויף די באַזוכער פֿון איבער אירע בריל, האָט די „באבושקא" געפֿרעגט: „וואָס עפּעס באַאומרואיקט איר זיך פּלוצלונג וועגן מיין געזונט? פֿאַרוואָס האָט איר זיך פֿריער ניט באַאומרואיקט, ווען איר האָט א קראַנקע, אַלטע פֿרוי פֿאַרשיקט קיין קירענסק? וועגן מיין געזונט וואָלט איר געקענט אויסגעפֿינען פֿון אייער פּאָליציסט וואָס שטייט ביים אַריינגאַנג פֿון הויז און ניט באַדאַרפֿט אַרײַנקומען אַהער".

ביעלעצקי האָט זיך שטאַרק פֿאַרלוירן, ער האָט זיך פֿאַרנויגט און איז אַוועק.

5

דער צאַריזם איז געפֿאַלן. די רעוואָלוציע האָט געזיגט און רוסלאַנד איז געווארן דאָס פֿרייסטע לאַנד אין דער וועלט. די טויערן פֿון די רוסישע באַסטיליעס האָבן זיך בריט געעפֿנט, און די פּאָליטישע געפֿאַנגענע, וואָס האָבן דאָרט יאָרלאַנג געשמאַכטעט, זיינען באַפֿרייט געווארן.

די 73 יאָריקע יעקאַטערינא ברעשקאָווסקאיא האָט זיך אין אָנהייב 1917 געפֿונען אין דער שטאָט מינוסינסק, אין וויטן סיביר וווהין די צאַריסשער רעגירונג האָט זי מיט א יאָר פריער צום דריטן מאָל פֿאַרשיקט אויף אייביק. דעם 15טן מערץ, 1917 האָט זי באַקומען א טעלעגראַמע פֿון פּעטערבורג, אין וועלכער מען האָט איר אָנגעזאָגט די פֿריילעכע בשורה, אז די רעוואָלוציע האָט געזיגט. גלייכצייטיק מיט דעם איז אויך געקומען א באַפֿעל פֿון דעם יוסטיץ־מיניסטער פֿון דער נייער רעוואָלוציאָנערער רעגירונג, אַלעקסאַנדער קערענסקי, אז מען זאָל זי תיכף באַפרייען און אין א ספּעציעלן עקספּרעס־צוג ברענגען קיין פּעטערבורג.

ברעשקאָווסקאיא איז פֿאַר די אַכט מאָנאַטן, וואָס די צייטווייליקע רעגירונג איז געווען ביי דער מאַכט, געווען פֿאַרנומען אַרומפֿאָרנדיק טאָג

און נאכט איבערן לאַנד, אַדרעסירנדיק פֿאַרשידענע פֿאַרזאַמלונגען פֿון אַרבעטער, פּויערים און סאָלדאַטן, אָרגאַניזירנדיק אומעטום נייע סאָציאַליס־טישע צייטונגען און פֿאַרלאַגן.

זי האָט א קורצע צייט געווויינט ביי קערענסקין אין ווינטער־פּאַלאַץ. קערענסקי האָט נאָך פֿאַר דער רעוואָלוציע, ווען ער איז געווען א דומא־דעפּוטאַט, זי באַזוכט אין קירענסק. ער האָט זי ממש פֿארגעטערט און זי אים האָט אויך זייער הויך געשעצט ווי אַן אמתן נאָבעלן אידעאַליסט. זי איז מיט לייב און לעבן געווען איבערגענעבן דער צייטווייליקער רעוואָ־לוציאָנערער רעגירונג. זי האָט פּריער, ווי פיל אַנדערע רוסישע סאָציאַליסטן, געזען די אָנקומענדיקע באָלשעוויסטישע געפֿאַר. מיט יאָרן שפּעטער נאָך דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש האָט זי געשריבן: „וויפֿל מאָל האָב איך אין 1917 געזאָגט קערענסקין; „ארעסטיר לענינען!" אָבער ער האָט ניט געוואָלט. ער האָט געוואָלט, אז אַלץ זאָל זיין לויטן געזעץ, אָבער דאָס איז דען מעגלעך געווען דעמאָלט? און קען מען דען אזוי רענירן איבער מענטשן? אָט וואָקסן שוועמלעך, זיינען פֿאַראַן צווישן זיי גוטע און עם זיינען דאָ פֿאַסקודנע. די פֿאַסקודנע דארף מען אַרויסווארפֿן. און זיינען דען ניטאָ קיין פֿאַסקודנע־שלעכטע מענטשן? זיי זיינען ווי ווילדע חיות, ווי שלאַנגען, זיי מעג מען און מוז מען פֿאַרניכטן. דאָס איז א שרעקלעכע זאַך, אָבער א נויטיקע און אומפֿאַרמיידלעכע".

נאָך דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש איז זי ווידער געצווונגען געווען צו ווערן „אומלעגאַל". פּונקט ווי די אַלע איבעריקע אלטע רעוואָלו־ציאָנערן און פֿרייהייטס־קעמפֿער, איז ברעשקאָווסקאיא געווען א ביטערע קעגנערין פון באָלשעוויזם. די באָלשעוויקעם האָבן זי געזוכט צו ארעס־טירן, האָט זי זיך פֿארשטעלט פֿאַר אַן איינפֿאַכער פּויערטע און האָט אזוי דורכגעריזט גאַנץ רוסלאַנד, פֿון פּעטערבורג ביז וולאַדיוואָסטאָק.

נאָך דער קאָלטשאַק־איבערקערעניש אין סיביר אין נאָוועמבער, 1918 איז זי געווען געצווונגען צו פֿאַרלאָזן רוסלאַנד און זי איז צוזאַמען מיט אירע נאָענטסטע חברים, די פּירער פֿון די רעכטע סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָ־נערן, ניקאָלאַי אוקסיענטיעוו, וולאַדימיר זענזינאָוו און אַנדרעי אַרגונאָוו, אין אָנהויב 1919 געקומען קיין אַמעריקע כדי פֿון ניו־יאָרק צו פֿאָרן קיין פּאַריז. זי האָט אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן דעמאָלט פֿאַרבראַכט נאָר א פּאָר וואָכן. א טייל פֿון אירע אמאָליקע פֿארערער, וועלכע זיינען דורך דער צייט געוואָרן אָנהענגער פֿון לענינען און טראָצקין, האָבן פֿון דער „באבושקא" זיך שוין אָפּגעקערט, אָבער דאָס האָט זי ניט אָנטמוטיקט. אין פּאַריז, און שפּעטער אין טשעכאָסלאָוואקיע, האָט זי פֿאַרגעזעצט איר טעטיקייט. זי האָט געשריבן אַרטיקלען אין די צייטונגען אוּן זשורנאַלן וואָס די סאָציא־

ליסטן־רעוואלוציאנערן און קערענסקי האבן ארויסגענעבן. אין 1934, ווען די סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן האבן געפייערט איר 80טן געבורטסטאג, האט עמיל וואנדערוועלדע דער פירער פון דער בעלגישער סאציאליסטישער ארבעטער־פארטיי און געווען פארזיצער פון סאציאליסטישן אינטערנאציאנאל, צוגעשיקט צו קערענסקים צייטונג דעם פאלגנדיקן בריוו:

„מיטן גאנצן הארצן געפֿין איך זיך אין דעם קרייז פון די רוסישע סאציאליסטן, וועלכע פֿייערן דעם 80טן געבורטסטאג פון יעקאטערינא ברעשקאווסקאיא. זי איז ניט נאר זייער אלעמענס באבע אן אונטערשייד פון פארטיי און סעקטע, זי געהערט אויך אונדז, וועלכע באגריסן אין איר פערזאן איינע פון די סאמע נאבלסטע פיגורן פון דער רוסישער רעוואלוציע, כמעט די איינציקע פון די לעבן־פארבליבענע פארשטייער פון יענעם דור פון די אומערמידלעכע רעוואלוציאנערן, צו וועלכע ס'האבן געהערט פיאטר לאווראוו, הערמאן לאפאטין, פיאטר קראפאטקין, גערארג פלעכאנאוו, ווערא זאסוליטש, מארטאוו און אזוי פֿיל אנדערע. זי האט געהאט דאס גרויסע גליק אנווועזנד צו זיין מיט איר נשמה, מיט איר גייסט ביי אלע פאזן פון דער גראנדיאזער דראמע, וואס האט זיך אנגעהויבן מיט אלעקסאנדער הערצענס „קאלאקאל" און זיך געענדיקט מיטן פאלן פון דער פארהאסטער זעלבסטהערשונג. איך וועל קיינמאל ניט פארגעסן דעם ערשטן איינדרוק וואס זי האט געמאכט אויף אונדז אין אפריל, 1917 אין פעטערבורג. מיר זיינען דעמאלט געקומען — דע־ברוקער, דע־מאן און איך — פון מערב־אייראפע צו ברענגען דעם רוסישן פאלק די באגריסונגען פון בלעגישן ארבעטער־קלאס און פון די סאציאליסטן, וועלכע האבן דעמאלט געשמאכט טעט אין די נעגל פון דייטשישן קייזער.

„וועז זי האט זיך דערוווסט ווער מיר זיינען, און צוליב וואס מיר זיינען געקומען צו פארן, האט די „באבושקא" זיך פארנוינט פאר אונדז און האט יעדערן פון אונדז א קוש געטאן מיט דער אומענדלעכער מוטערלעכער איידלקייט. היינט איז אונדזער ריי, וויט פון איר היימלאנד, אבער נאך אלץ אן איבערגענעבענע אין טיפן עלטער צו די אידייען פון אויפקלערונג און אונטערשטיצונג פון די לוידנדיקע מאסן זאמלט יעקאטערינע ברעשקאווסקאיא ארום זיך די יעניקע וואס האבן זי ליב און זיינען אנציקט פון איר. אין נאמען פון אירע פרייַנט אין בלגיע, בעט איך מיט דער טיפֿסטער אויפריכטיקייט ביי איר די דערלויבעניש איר שטארק א קוש צו טאן.

עמיל וואנדערוואלדע

די „באבושקא" האט זיך קיינמאל ניט באקלאגט אויף אירע לוידן. „די וועלט, האט זי מיט א פאר יאר פאר איר טויט געזאגט צו איר נאענטסטן

פֿרײַנט, וואַדמיר זענזינאָוו, — איז ניט אַזוי שלעכט ווי פֿיל אַנדערע מיינען. ניט געקוקט אויפֿן פֿראָסט, גלויב איך אין פֿרילינג און זומער אוּן איך ווארט געדולדיק אויף זייער צוריקקומען. אומעטום פֿילט זיך גאָטס אָטעם, און ווען דו פילסט אים, געפינט ער דיך".

„דער באבושקאיאס רעליגיע", האָט זענזינאָוו געשריבן, „איז געווען צו דינען מיט אַלע כוחות דעם אמת, און דער אמת איז פֿאַר איר געווען — ליבע צו מענטשן. אָט אין דעם זין האָט זי די קריסטלעכע לערע געשטעלט אומפֿאַרגלייכלעך העכער פֿון דער סאָציאַליסטישער. דער באבושקאס סאָציאַליזם איז געווען ניט אַזוי פֿיל אַן אויסגעהאַלטן לאָגיש־פֿאַרענדיקטע טעאָריע, נאָר אַ סיסטעם, ווו די לערע פֿון גוטס און פֿון ליבע צו מענטשן דריננט דורך טאָג־טעגלעך אין אַלע קלייניקייטן פֿון לעבן. דינען דעם מענטשן — דאָס איז געווען דער זין פֿון איר לעבן, דער זין פֿון איר נאָנצער סאָציאַליסטישער און רעליגיעזער וועלט־אנשויאונג.

6

ברעשקאָווסקאיא האָט דערלעבט ביז 90 יאָר. די לעצטע 15 יאָר האָט זי געווויינט אין טשעכאָסלאָוואקיע ביי אירן אַ פֿרײַנט אוייף אַ פֿאַרם, לעבן פֿראָג. ביז מיט אַ דריי־פֿיר יאָר פֿאַרן טויט האָט זי זיך דאָרט פֿאַרנומען הויפּטזעכלעך מיט קולטורעלער טעטיקייט. זי האָט אָרגאַניזירט שולן פֿאַר די רוסישע יתומים, ווי אויך פֿאַר די קינדער פֿון די רוסישע אימיגראַנטן. זי האָט אויך געשריבן אירע מעמואַרן און פֿון צייט צו צייט פֿלעגט זי אויך שרייבן ארטיקלען אין דער פּרעסע פֿון די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן. די אַלע יאָרן האָט זי פֿאַרגעזעצט מיט דער זעלבער יוגנטלעכער ענערגיע די אַרבעט, וואָס זי האָט אָנגעהויבן מיט זיבעציק יאָר פֿריער. די טרייבקראַפֿט פֿון איר לעבנסלענגלעכער טעטיקייט איז שטענדיק געווען די אומענדלעכע ליבע צו אַלע דערנידעריקטע און באַלײַדיקטע און דער פֿעסטער גלויבן אין דעם ענדגילטיקן זיג פֿון דעם אמת און דער גערעכטיקייט אויף דער וועלט.

מיט אַ פּאָר טעג פֿאַר איר נייַנציק־יאָריקן געבורטסטאָג האָט זי אין אַ בריוו צו אירן אַ פֿרײַנט געשריבן. „איך קוק אין דער ווייט און איך זע און הער רוסלאַנדס ווונדן, אירע קרעכצן, איר בלוט, וואָס רינט אָן אויפֿהער. איך טראָג דאָס אַלץ אין הארצן און איך שלאָף איין מיט אַ נעבעט וועגן אַ רעטונג פֿאַר דעם רוסישן פֿאָלק. צי וועל איך דאָס דערלעבן? אָבער איך גלויב אין דער אומפֿאַרמיידלעכקייט פֿון אַ ווידערגעבורט פֿאַר רוסלאַנד"...

דוד שוב

„...די טעג וואר איך נייגציק יאָר אַלט", — האָט זי געשריבן אין א צווייטן בריוו, — „כאָטש איך בין שוואַך, אָבער איך פֿיל מיך בעסער ...די ראיה איז, דוכט זיך, אויך א ביסל בעסער, אָבער אַליין טאָן עפּעס קען איך ניט, איך קען נאָר ניט באַפֿרייען פֿון זיך די פֿריינט מיינע.

„מיר לעבן זיך דאָ רואיק און אויף דער וועלט האָט זיך אָנגעזאמלט אַזוי פֿיל ברען־שטאָף און אָט וועט עמיצער אָנצינדן א שריפֿה. וואר ווייסט, וואר עס וועט עס טאָן דער ערשטער? איך פֿאָלג נאָך היטלערן און וואַרט אויפֿן טאָג פֿון זיין אונטערגאַנג. איך קען שוין ניט אַרומפֿליען איבער דער וועלט, מוז איך זיצן אויף אַן אָרט און פֿון דער וויטנם קוקן אויף דער וועלט און נאָכפֿאָלגן די באריכטן אין די צייטונגען".

דעם 12טן סעפּטעמבער, 1934 איז ברעשקאָווסקאיא געשטאָרבן.

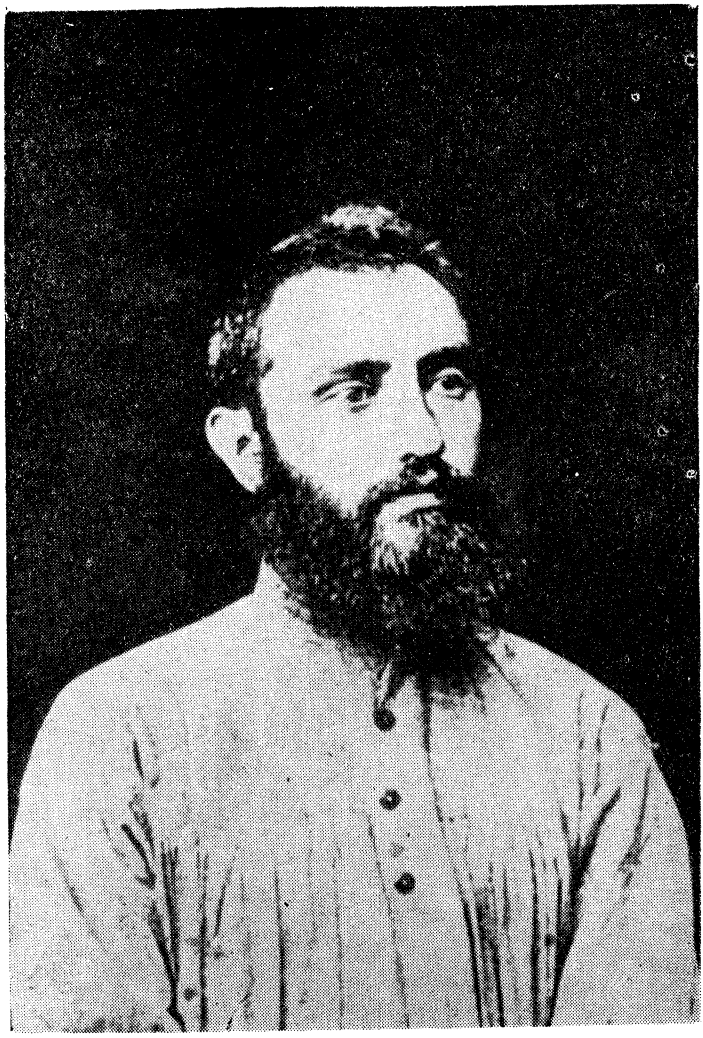

אהרן זונדעלעוויטש

(1923 — 1852)

אהרן זונדעלעוויטש

(1923 — 1852)

1

אהרן זונדעלעוויטש איז געבוירן געוואָרן אין ווילנע דעם 16טן יולי (דעם 4טן יולי לויטן אלטן סטיל) 1852. זיינע עלטערן זיינען געווען אָרעמע באַלעבאַטים. א חוץ אהרנען זיינען געווען נאָך אכט קינדער. דער פאָטער האָט זיך באַשעפטיקט מיט וואָס נאָר עס האָט זיך געמאכט: ער האָט אין פאַרשיידענע צייטן געהאַט א ביר־ברויז, א לעדער־געשעפט, געפֿרובירט עפּענען א שוך־פאַבריק, אָבער די געשעפטן זיינען אים שלעכט געגאַנגען. די הויפּט־פאַרדינערקע איז מערסטנס געווען די מוטער, וועלכע האָט א געוויסע צייט געהאַלטן א שענק אויף דייטשע גאָס. די פאַמיליע האָט אפּט געליטן שרעקלעכע נויט. די מוטער איז געווען א קלוגע פראַקטישע פֿרוי מיט א שטאַרקן כאַראַקטער. דער פאָטער א ייד א למדן אָבער ניט קיין גרויסער פרומאַק. שטילינקערהייט, וועו קיינער פלעגט ניט זען, פלעגט ער אפילו רויכערן אין שבת. ער איז געווען אָנגעשטעקט פון דער השכלה און א אידעאַליסט. אהרנען אָבער האָט ער געגעבן א ריין־רעליגיעזע דערציאונג.

אהרן איז געווען זייער א פֿעאיקער און פֿלייסיקער יינגל און זייער א פֿרומער. אזוי צ. ב. וועו די מאַמע פֿלעגט ביים פֿאַרקנעטן די טייג אויף שבת פאַרגעסן „חלה נעמען", פלעגט דער קליינער פרומער יינגל זיך אנט־זאגן צו עסן נאָך דעם די חלה. זייער אָפט פֿלעגט ער מיטן טאַטן זיך קריגן צוליב דעם, וואָס דער טאַטע האָט ניט איבעריקס געהאַלטן פֿון זיין פֿרום־קייט. אהרן האָט געחלומט צו ווערן א רב. ער האָט געלערנט אין פֿאַר־שיידענע ישיבות אין ווילנע. צו 13 יאָר איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין סמארגאָן אין דער ישיבה פֿון דעם דאָרטיקן רב, וועלכער איז געווען זיינער א קרוב. צוויי יאָר האָט ער אָפּגעלערנט אין דער סמארגאָנער ישיבה. דערנאָך איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין מינסק. וועו ער איז אָנגעקומען אהין, זיינען שוין אלע „טעג", וווּ די קלויזניקעס פֿלעגן עסן, געווען פֿאַרנומען, און אהרן איז

געווען אין גרוים פֿאַרצווייפֿלונג. ענדלעך אָבער האָבן אַ פּאָר באַלעבאַטים זיך אויף אים דערבאַרעמט און זיי האָבן אים באַזאָרגט מיט צוועלף פֿונט ברויט אַ וואָך און שבתים. שפּעטער האָט ער געקראָגן אַן „אוראָק" (לעקציע) פֿאַר צען קאָפּיקעס אַ וואָך און אָט מיט דעם האָט ער עס געדאַרפֿט זיך דורכלעבן. שלאָפֿן פֿלעגט ער אין בית מדרש.

דער יונגער אהרן האָט געהאַט אַ שם פֿאַר אַ וויל־לערנער און ער האָט זיך געגרייט צו ווערן אַ רב. אָבער די „נייע ווינטן", וואָס האָבן דאַן אָנגעהויבן בלאָזן אין רוסלאַנד, האָבן אַריינגעדרונגען אויך אין דער מינסקער ישיבה. דער פֿרומער אהרן האָט אָנגעהויבן פֿלייסיק לייענען פֿאַרשיידענע העברעאישע ביכלעך, וואָס זיינען דאַן אַרוים אין רוסלאַנד. אַ באַזונדערס שטאַרקן אייndרוק האָבן אויף אים געמאַכט די שירים פֿון דעם העברעאישן פּאָעט יצחק בער לעווענזאָן. אונטער דער ווירקונג פֿון דער נייער העברעאישער ליטעראַטור איז אהרן בישלעכווייס געוואָרן אַן אַפּיקורס און האָט אָנגעהויבן טראַכטן וועגן אָנקומען אין ווילנער ראַבינער־שול. פֿאַרווירקלעכן אָבער דעם פּלאַן איז געווען ניט אַזוי לייכט. אין ווילנע האָבן געווויינט זיינע עלטערן. דאָרט וואָלט ער זיך געקענט לייכט צוגרייטן צום ערשטן קלאַס ראַבינער־שול. אָבער ווי קומט מען פֿון מינסק קיין ווילנע, וועו זיין גאַנצער פֿאַרמעגן איז באַשטאַנען פֿון פֿינף קאָפּיקעס? האָט ער געטראַכט און געטראַכט און באַשלאָסן אַוועקצוגיין צופֿוס קיין ווילנע. ער איז דאַן אַלט געווען זיבעצן יאָר.

אין איין שיינעם פֿרימאָרגן האָט זונדעלעוויטש מיט אַ פּעקל אויפֿן פּלייצע זיך אַוועקגעלאָזט אין וועג. די פֿינף קאָפּיקעס האָט ער באַצאָלט אַ בעל־עגלה, אַז ער זאָל אים אונטערפֿירן אין אַ דערבייאיקער שטעטל און פֿון דאָרט איז ער שוין געגאַנגען צופֿוס אַ הונגעריקער. נעכטיקן פֿלעגט ער אין די קרעטשמעס. אמאָל פֿלעגט ער דאָרט אויך קריגן עפּעס וואָס אָפּצוועסן. זייער אָפֿט אָבער פֿלעגט אים אויסקומען צו לייגן זיך שלאָפֿן אַ הונגעריקער. אזוי איז ער געגאַנגען ביז מאָלאָדעטשנע. דאָרט האָט ער שוין מער ניט געקענט אויסהאַלטן דעם הונגער. איז ער אַוועק איבער די הייזער בעטן נדבות. ער האָט אזוי אויפֿגעקליבן אַ טאָרבע ברויט, אוגער־קעם און אַנדערע עסנוואָרג און דאָס האָט אים שוין געקלעקט ביז סמארגאָן, וווּ ער האָט אויסער דעם רב אויך געהאַט אַנדערע קרובים. זיי האָבן פֿאַר אים צונויפֿגעקליבן זעכציק קאָפּיקעס און אָט מיט דעם קאָפּיטאַל האָט ער זיך דערשלעפּט ביז ווילנע.

לייענען רוסיש האָט זונדעלעוויטש אַ ביסל געקענט נאָך פֿון קינדווייז אָן. איצט האָט ער זיך מיט גרוים פֿליים אַ נעם געטאָן לערנען די רוסישע שפּראַך און אַנדערע קענטשאַנדן און אין איין יאָר צייט האָט ער אָן דער הילף פֿון אַ לערער זיך צוגעגרייט צום ערשטן קלאַס ראַבינער־שול. גוט רו־

סיש האָט ער אָבער נאָך אַלץ ניט געקענט. ער האָט גערעדט מיט אַ סך גרייזן. ערשט ווען ער איז אָפּגעווען אַ יאָר אין דער ראַבינער־שול, האָט ער זיך גוט אויסגעלערנט די שפּראַך און איז געוואָרן דער בעסטער שילער אין אַלע קעגנשטאַנדן, וואָס מען האָט דאָרט געלערנט. זודעלעוויטשעס טרוים איז געווען, ווען ער וועט ענדיקן די ראַבינער־שול, אָנצוקומען אין פּעטערבורגער טעכנאָלאָגישן אינסטיטוט. אָבער פּלוצלונג האָט די רעגי־רונג די ראַבינער־שול פֿאַרוואַנדלט אין אַ לערער־אינסטיטוט. זונדעלעוויטש און נאָך אַ פּאָר פֿון זיינע חברים, וואָס האָבן ניט געוואָלט ווערן קיין לערער, האָבן דעריבער פֿאַרלאָזן די שול.

שוין אין דער ראַבינער־שול האָט זונדעלעוויטש געהאַט אַ גרויסן איינפֿלוס אויף זיינע חברים. ער איז געשטאַנען פֿיל העכער פֿון זיי סיי אין פֿעאיקייטן און סיי אין אַנטוויקלונג. שוין אין דריטן קלאַס פֿון דער ראַבינער־שול האָט זונדעלעוויטש אָרגאַניזירט אַ קרייזל פֿאַר זעלבסט־אַנט־וויקלונג. אין רוסלאַנד האָט זיך דאַן אָנגעהויבן די באַרימטע באַוועגונג פֿון „גיין אין פֿאָלק". דאָס איז געווען איינער פֿון די אינטערעסאַנטסטע און ווונדערבאַרסטע קאַפּיטלען אין דער געשיכטע פֿון דעם אַלוועלטלעכן פֿריי־הייטס־קאַמף. רוסלאַנד איז דעמאָלט געווען הויפּטזאַכלעך אַ פּויערים־לאַנד. דער צאַר אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט אין יאָר 1861 באַפֿרייט די פּויערים פֿון פּאַנסטשיזנע (לייב־אייגנטום). די באַפֿרייטע פּויערים אָבער האָבן באַקומען צו ווייניק ערד און דערצו האָבן זיי נאָך געמוזט זייער גאַנצן לעבן צאָלן די פּריצים פֿאַר די ערד, וואָס זיי האָבן געקראָגן. די פּויערים זיינען געווען אומצופרידן, פלעגט מען זיי שמייסן, שלאָגן, אַרעס־טירן און אַפֿילו פֿאַרשיקן קיין סיביר. די גאַנצע רוסישע ליטעראַטור איז געווען דורכגעדרונגען מיט אַ געפֿיל פֿון סימפּאַטיע פֿאַר די פּויערים. הער־צען, טשערנישעווסקי, לאַוראָוו, באַקונין און די אַנדערע דעמאָלסטיקע וואָרט־פֿירער פֿון דער רוסישער ראַדיקאַלער אינטעליגענץ האָבן אין זייערע ווערק ניט אויפֿגעהערט צו רופֿן די קינדער פֿון די פּריצים, אַז זיי זאָלן אָפּצאָלן דעם פֿאָלק דעם „חוב", וואָס אים קומט. דער אָרעמער האָרע־פּאַשנער פֿאָלק, האָבן זיי געפּרעדיקט, האָט דורות לאַנג ביטער געשקלאַפֿט און איז אויסגעשטאַנען די שרעקלעכסטע יסורים אום צו שפּייזן און אויסהאַלטן מיט כל טוב די פּריצים. ווען ניט די האָרעוואַניע און שקלאַפֿע־ריי פֿון די פּויערים, וואָלטן די פּריצים ניט געהאַט קיין רייכטום און קיין בילדונג. דעריבער איז די פֿליכט פֿון די „קריטיש־דענקנדע" מענטשן פֿון רוסלאַנד צו עפֿענען די אויגן דעם פֿאָלק און העלפֿן אים אויף אַן אמת באַפֿרייען זיך פֿון דער עקאָנאָמישער, פּאָליטישער און גייסטיקער שקלאַ־פֿעריי אונטער וועלכער ער לעבט.

די יונגע אידעאליסטישע קינדער פון די רוסישע פריצים האבן זיך אנגעהויבן פילן ווי גנבים, וואס האבן זיך אויסגעהאדעוועט און געלעבט א גוטן טאג אופן חשבון פון דעם פארשקלאפטן און אונטערדריקטן פויער און עס איז ארויסגעלאזן געוואָרן א רוף: „אין פאלק אריין". דאס הייסט, לאמיר אראפוואַרפן פון זיך דעם אריסטאקראטיזם, אפזאגן זיך פון אלע באקוועמלעכקייטן פון לעבן און גיין אין פאלק, לעבן מיט אים צוזאמען און רופן אים צום קאמף פאר א בעסערער און גערעכטערער אָרדנונג, וואס וועט ברענגען גליק פאר אלעמען.

א חוץ אט דער באוועגונג פון „גיין אין פאלק" איז צווישן דער אידעאליסטישער שטודירנדער יוגנט פון רוסלאנד דאן אויך געווען פאָפולער די אידעע פון פאָרן קיין אמעריקע און גרינדן דארט קאמוניסטישע קאלאָניעס. די אנהענגער פון אט דער אידעע האבן זיך גערופן „אמעריקאנצעס". „לאָמיר פאָרן קיין אמעריקע", האבן די דאזיקע „אמעריקאנצעס" געפֿרערט, „און ווייזן, אז מען קען לעבן ניט פון פרעמדער הארבוואניע, ארבעטן מיט די אייגענע צען פינגער און דאך בלייבן געבילדעטע מענטשן". א גרויסע צאל יונגע רוסישע ראדיקאלן זיינען טאקע אוועקגעפאָרן קיין אמעריקע און געגרינדעט דארט קאמוניסטישע קאלאָניעס.

זונדעלעוויטש און נאך עטלעכע געוועזענע תלמידים פון דער ראבינערשול האבן אויך באשלאָסן צו פאָרן קיין אמעריקע. זונדעלעוויטש און זיינע חברים האבן ווען בויען קאמוניסטישע קאלאָניעס אין אמעריקע ניט געטראכט. זיי האבן פשוט געוואלט לעבן פריי, ניט ווערן אונטערדריקט און ניט ווערן אויף יעדן שריט און טריט באלוידיקט ווי יידן. צווי פון זונדעלעוויטשעס חברים, די ברידער גאָרפֿיין, זיינען טאקע באלד אוועקגעפאָרן קיין אמעריקע. זונדעלעוויטש האט געזאלט פאָרן נאך זיי אין א קורצער צייט ארום. אזוי ווי די גאָרפֿיינס האבן קיין פאספאָרטן ניט געהאט און זיי האבן נעדארפט „גנבענען די גרענעץ", האט זונדעלעוויטש דערווייל געהאט א גוטע געלעגנהייט צו באקענען זיך מיט די קאָנטראבאַנדיסטן, וואס שפעטער איז עס אים זייער שטארק צוגיץ געקומען.

וועו זונדעלעוויטש איז נאך געווען אין די ערשטע קלאסן פון ראבינער־שול האט ער אנגעהויבן צו געבן לעקציעס. ער האט שנעל באקומען א נאמען אין ווילנע ווי א גוטער לערער און א סך טאטע־מאמעס פלעגן אים אנפֿארטרויען צוצוגרייטן זייערע קינדער אין גימנאזיע אדער אין אנדערע שולעס. קיין גרויסן פארמעגן האט ער פון די דאזיקע לעקציעס ניט געקענט אנקלייבן. אפט פלעגט ער פאר אן אורוק נעמען ניט מער ווי 75 קאפיקעס א מאנאט און דערפאר האט אים געמוזט נעמען א היבשע ציפֿער ביז וואנען ער האט געקענט אפשפאָרן גענוג אויף צו פאָרן קיין אמעריקע. זונדעלע־

וויטשן איז אָבער ניט באשערט געווען צו ווערן אַן אמעריקאנער. ער איז פֿאַרבליבן אין רוסלאנד און איז געווארן א רעוואָלוציאָנער.

2

נאָך איידער זונדעלעוויטש האָט געהאט א וועלכן עס איז שייכות צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, האָט זיינע א וויטע קרובה, אַנגאַ עפשטיין, געענדיקט די ווילנער פֿרויען־גימנאזיע און איז אַוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג און אָנגעקומען דאָרט אויף די מערציניש קורסן פֿאר פֿרויען. אין פּעטערבורג האָט זי זיך אינגיכן באקענט מיט די מיטגלדער פון דעם באַרימטן רעוואָלוציאָנערן קרייזל פון די „טשייקאָווצעס", צו וועלכן עס האָבן געהערט פּיאָטר קראָפּאָטקין, ניקאָלאַי טשאַיקאָווסקי, סאָפּיא פֿעראָווסקאַיאַ און אנדערע רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבן שפּעטער געשפּילט א גרויסע ראָל אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. דער דאָזיקער קרוזשאק האָט זיך געשטעלט די אויפֿגאבע צו פֿאַרשפֿרייטן סאָציאַליסטישע געדאנקען צווישן דער שטודירנדער יוגנט און די ארבעטער. אנא, אָדער חנה עפשטיין, איז געווארן זייער א טעטיקער מיטגליד פֿון דעם טשייקאָווסקי־קרייזל. זי איז געווען די ערשטע סאָציאַליסטקע אין ווילנע.

איינמאָל, וועז זי איז פֿון פּעטערבורג געקומען קיין ווילנע, האָט זי איינגעלאָדן זונדעלעוויטשן צו לערנען מיט איר יינגערן ברודער. אינגיכן האָט זי באקומען א גרויסן איינפֿלום אויף זונדעלעוויטשן און אויף אַלע זיינע חברים. דאָס וואָס זי האָט דערציילט וועגן פּעטערבורג און וועגן דעם טשייקאָווסקי־קרייזל האָט געקלונגען פֿאר זיי ווי א וונדערבארע אנטדעקונג. וועז זי האָט דערהערט, אז זיי קלייבן זיך צו פֿאָרן קיין אמעריקע, האָט זי זיי געזומען שטארק אפֿרעידן פֿון דעם, זי האָט אזוי לאַנג מיט זיי אַריינגעטענהט ביז זיי האָבן באשלאָסן אויפֿצוגעבן דעם פּלאַן צו פֿאָרן קיין אמעריקע און אנשטאָט דעם זיך אָנשליסן אָן דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, וואָס האָט זיך דאַן געזומען שטארק פֿאַרשפֿרייטן אין רוסלאנד.

אין גיכן האָט זיך אין ווילנע געגרינדעט א רעוואָלוציאָנערער קרייזל, צו וועלכן עס האָבן געהערט זונדעלעוויטש, זיין חבר וולאַדימיר יאָכעלסאָן. אויך א געוועזענער שילער פֿון ראָבינער־שול, אהרן ליבערמאָן, באַרעל א. א. אינגאנצן האָבן צו דעם קרייזל געהערט ביי א צען מענטשן. דערצו זיינען נאָך געווען א 10-12 מענטשן, וואָס האָבן סימפּאַטיזירט מיט די אידעען פֿון קרייזל. די מיטגלידער פֿון קרייזל פֿלעגן זיך צונויפֿקומען לייענען צוזאַמען אומלעגאַלע ביכער, שמועסן וועגן דעם ווי אזוי צו פּראָפּאַגאַנדירן די אידעען פֿון סאָציאַליזם און פֿאַרשפֿרייטן אומלעגאַלע ליטעראַטור. כאָטש

אלע מיטגלידער פון קרייזל זיינען געווען יידן, האָט בלויז איין ליבערמאן געהאלטן, אז מען דארף פרעדיקן דעם סאציאליזם אויך צווישן די יידישע מאסן אויף העברעאיש אדער אויף יידיש. זונדעלעוויטש אָבער און אלע איבעריקע מיטגלידער פון קרייזל האָבן געטענהט, אז העברעאיש איז א טויטע שפראך און דער זשארגאן וועט פארשווינדן אזוי שנעל, ווי יידן וועלן דערוואַרבן אייראָפעאישע בילדונג און וועלן זיך אויסלערנען רוסיש. יידן, האָבן זיי געהאלטן, זיינען ניט קיין באַזונדער נאציע. זיי האָבן ניט קיין אייגן לאנד און זייער שפראך איז קיין שפראך ניט. יידן זיינען ניט מער ווי א רעליגיעזע גרופע, אָבער אזוי ווי צו רעליגיע בכלל און צו דער יידישער רעליגיע בפרט האָבן די ערשטע יידישע רעוואָלוציאָנערן זיך באַצויגן פיינדלעך, האָבן זיי דעריבער געהאלטן, אז די יידן ווי א נאציע האָבן ניט קיין עקזיסטענץ־בארעכטיקונג.

וולאדימיר יאָכעלסאָן שרייבט אין זיינע מעמוארן:

„מיר האָבן גערעכנט, אז די באַפרייאונג פון רוסישן פאָלק פון דער הערשאַפט פון דעספאָטיזם און פון דרוק פון די הערשנדע קלאַסן וועט אויך ברענגען צו דער פאָליטישער און עקאָנאָמישער באַפרייאונג פון אלע פעלקער פון רוסלאַנד, דעם יידישן פאָלק אריינגערעכנט. מען מוז אָבער מודה זיין, אז די רוסישע ליטעראָטור, וועלכע האָט ביי אונדז איינגעפלאַנצט א ליבע צו בילדונג און צום רוסישן פויער, האָט ביי אונדז אין א געוויסער מאָס אויך איינגעפלאַנצט א פארשטעלונג וועגן יידנטום, ניט ווי וועגן א פאָלק, נאָר ווי וועגן א קלאַס פון פארזיטן. אזוינע מיינונגען האָבן ניט זעלטן ארויסגעזאָגט אויך די ראַדיקאַלע רוסישע שרייבער, און דאָס איז געווען איינע פון די אורזאכן פון דעם, וואָס מיר האָבן זיך אָפגעקערט פון דעם יידישן פאָלק".

אָנא עפשטיין האָט געהאט אין ווילנע פארבינדונגען מיט קאָנטראַבאַנדיסטן. דורך זיי פלעגט זי באקומען אומלעגאַלע ליטעראָטור פון אויסלאנד. פארן אוועקפארן פון ווילנע האָט זי צוגעצויגן זונדעלעוויטשן צו דער ארבעט. מיט אייניקע אנדערע קאָנטראַבאַנדיסטן איז זונדעלעוויטש שוין פון פריער געווען באקאַנט. איצט האָט ער זיך געשטעלט אין פארבינדונג מיט די רעוואָלוציאָנערן אין אויסלאנד און האָט אוועקגעשטעלט דעם טראַנספארט פון אומלעגאַלע ליטעראָטור אויף א בריטן פארנעם. ער פלעגט אויך פון צייט צו צייט אריבערפירן רעוואָלוציאָנערן איבער דער גרענעץ. פון איינעם א קאָנטראַבאַנדיסט, מיט וועלכן ער האָט געפירט פארשידענע אונטערהאַנדלונגען, האָט ער זיך דערוווסט, אז אין א געוויסן האָטעל אין ווילנע געפינט זיך א מאן, וואָס איז נאָר וואָס אנגעקומען פון פעטערבורג און ער לייגט אים פאָר, אז ער זאל נעמען אויף זיך צו טראַנספארטירן ביכער. זונדעלעוויטש האָט שטארק אויסגערעדט דעם קאָנטראַבאַנדיסט

פֿאַר וואָס ער האָט אויסגעזאָגט א פֿרעמדן סוד. אַליין אָבער איז ער גלייך אַוועק אין האָטעל און האָט אויפֿגעזוכט דעם גאַסט פֿון פּעטערבורג און נאָך א קורצן שמועס האָבן ביידע זיך איבערצייגט, אז זיי זיינען פֿון איין לאַגער. דער גאַסט איז געווען א מיטגליד פֿון די לאַווריסטן (אָנהענגער פֿון דעם באַרימטן סאָציאַליסטישן דענקער און געלערטן פּיאָטר לאַוראָוו). ער האָט זונדעלעוויטשן געגעבן פֿאַרבינדונגען מיט אָט דעם קרייזל און האָט אים פֿאָרגעלייגט צו אָרגאַניזירן פֿאַר זיי דעם טראַנספּאָרט פֿון אומ־לעגאַלע ליטעראַטור. זונדעלעוויטש האָט דעם פֿאָרשלאָג אָננעגומען און ווילנע איז אויף אזא אופֿן געווארן דער הויפּט־צענטער, דורך וועלכן עס זיינען אָנגעגאַנגען די פֿאַרבינדונגען צווישן די רעוואָלוציאָנערן פֿון פּע־טערבורג און מאָסקווע מיט אויסלאַנד. פֿון ווילנע פֿלעגן די רעוואָלוציאָנערן פֿון פּעטערבורג און מאָסקווע באַקומען די אומלעגאַלע ביכער און זשורנאַלן פֿון אויסלאַנד און דורך ווילנע פֿלעגט מען אויך אויבערשיקן אין אויסלאַנד די רעוואָלוציאָנערן, וועלכע האָבן געמוזט אַנטלויפֿן פֿון רוסלאַנד אַדער אזוינע וואָס זיינען געפֿאָרן אין אויסלאַנד זיך זען מיט די פֿירער פֿון דער רעוואָלוציאָנערער עמיגראַציע. אזוי ווי זונדעלעוויטש איז געשטאַנען אין שפּיץ פֿון אָט דער אַרבעט, איז אים אויסגעקומען א פּאָר מאָל צו זיין אין קעניגסבערג. דער פֿאַרטרעטער פֿון די אויסלענדישע רעוואָלוציאָנערע פֿאַר־לאַגן איז דעמאָלט געווען א סטודענט מיטן נאָמען א. פֿינקעלשטיין, וועלכער איז אַנטלאָפֿן פֿון ווילנע נאָך מיט צוויי יאָר פֿריער, איידער זונדעלעוויט־שעס קרייזל האָט זיך געגרינדעט, צולויב דעם, וואָס מען האָט אין ראָבינער־שול אַנדעקט אומלעגאַלע ביכער. זינט דאַן האָט פֿינקעלשטיין זיך געפֿונען אין קעניגסבערג און מיט אים איז עס זונדעלעוויטש געשטאַנען אין ענגער פֿאַרבינדונג.

אין דער זעלבער צייט האָבן זונדעלעוויטש און די אַנדערע מיטגלידער פֿון רעוואָלוציאָנערן קרייזל זיך געגרייט צו „גיין אין פֿאָלק". אזוי ווי אויף א אינטעליגענט האָבן די רוסישע פּויערים דאַן געקוקט ווי אויף א פֿריץ און זיי האָבן זיך באַצויגן צו אים מיט פֿאַרדאַכט, אויב ניט מיט פֿיינדשאַפֿט, האָבן די רעוואָלוציאָנערן פֿון יענער צייט זיך אָדער פֿאַרשטעלט פֿאַר פּויערים אָדער זיי האָבן זיך אויסגעלערנט עפּעס א מלאכה, כדי צו קענען קומען אין דאָרף ווי פּראָסטע אַרבעטער. אין זומער פֿון 1875 האָבן זונדעלעוויטש צוואַמען מיט זיין חבר יאָכעלסאָן געדונגען א קלייניע כאַלופּ־קע אויף דער „זשעליזנאיא כאטקע" און האָבן דאָרט געעפֿנט א שוסטער־ווערשטאַט. זיי האָבן געדונגען א יידישן שוסטער, אז ער זאָל זיי אויסלער־נען די מלאכה. די לעדער האָבן זונדעלעוויטש און יאָכעלסאָן אליין גע־קויפֿט פֿאַר זייער אייגענעם געלט און די פֿאַרטיקע אַרבעט האָבן זיי אַוועק־געגעבן דעם לערער אומזיסט. געלערנט האָבן זיך פֿיר מענטשן. אין פֿאַר־

לויף פֿון 2-3 מאָנאַטן האָט דער לערער שוין אָנגעהויבן פֿאַרקויפֿן אויפֿן מאַרק די שטיוול, וואָס זיי האָבן אויפֿגענייט. אָבער איידער זונדעלעוויטש און זיינע חברים האָבן געענדיקט דעם קורס אין שוסטעריי, זיינען זיי געצוואונגען געווען צו אנטלויפֿן פֿון ווילנע.

אין יולי פֿון 1875 איז אין ווילנער לערער־אינסטיטוט פֿאַרגעקומען אַן אָביסק (הויז־זוכונג) און ביי אייניקע שילער האָט מען געפֿונען אומלעגאַלע ליטעראַטור. מען האָט גענומען פֿאַדערן ביי זיי, אז זיי זאָלן אויסזאָגן, וואָ זיי האָבן גענומען די דאָזיקע ליטעראַטור. מען האָט זיי געסטראַשעט. איין שילער האָט ניט אויסגעהאַלטן, האָט זיך אויף א מינוט פֿאַרלאָרן און האָט אָנגעוויזן אויף זונדעלעוויטשן. ער האָט באַלד חרטה געקראָגן און נאָך איידער די זשאַנדאַרמען האָבן זיך דערווּוסט וועגן דעם, האָט ער אַליין אָנגעזאָגט זונדעלעוויטשן וועגן דער געשיכטע, אזוי אז זונדעלעוויטש און זיינע חברים האָבן באַוויזן אין צייט צו אנטלויפֿן. די פּאָליציי האָט געמאַכט אַן אָביסק ביי זונדעלעוויטשן אויפֿן קוואַרטיר, אָבער דאָרט האָט מען נעפֿונען נאָר שוסטער־געצייג. מען האָט געזוכט יאָכעלסאָנען, אָבער ער איז שוין אויך געווען אנטלאָפֿן. די זשאַנדאַרן האָבן אַרעסטירט זונדעלעוויטשעם עלטערן און זיינעם א ברודערל, א יינגל פֿון א יאָר 15. מען האָט פֿון זיי געפֿאַדערט, אז זיי זאָלן אויסזאָגן, וואָ אהרן געפֿינט זיך. דער קליינער יינגל האָט זיך געהאַלטן בראַוו. ער האָט זיך אָבער אויסגערעדט, אז אהרן איז געווען באַקאַנט מיט ליבערמאַנען. האָט מען שוין ביי ליבערמאַנען אויך געמאַכט אַן אָביסק, אָבער אויך ליבערמאַן איז שוין נאָך פֿריער אנטלאָפֿן פֿון ווילנע.

די ווילנער פּאָליציי איז געווען שרעקלעך אויפֿגערייצט פֿון דעם וואָס די רעוואָלוציאָנערן זיינען אנטלאָפֿן. דער פּאָליציי־מייסטער האָט פֿאַררופֿן צו זיך די פֿאַרשטייער פֿון דער קהילה און האָט זיי געמוסרט און געסטראַשעט, „ביז אהער, האָט ער געזאָגט, האָבן מיר אייך, יידן, געהאַלטן נאָר פֿאַר שווינדלער. איצט וועלן מיר אייך האַלטן פֿאַר בונטאָווסטשיקעם אויך". און ער האָט געפֿאַדערט, אז די פֿירער פֿון דער קהילה זאָלן ווירקן אויף דער יידישער יוגנט. אין אַלע שולן און קלויזן האָט מען טאָקע באַלד איבערגעלייענט פֿון בימה א דרשה פֿון ווילנער שטאָט־מגיד, אין וועלכער ער האָט מיט פּסוקים פֿון דער תורה באַוויזן, אז די רעוואָלוציאָנערן זיינען אפּיקורסים, פֿאַרבערעכער און שונאי ישראל, און אז עס איז דעריבער די פֿליכט פֿון יעדן יידן, וואָס האָט נאָר גאָט אין הארצן, ארויסצוגעבן דער פּאָליציי די פֿאַרשפֿרייטער פֿון די טריפֿה ביכלעך.

זונדעלעוויטשעם עלטערן און ברודער האָט מען באַלד באַפֿרייט. זונדעלעוויטש אַליין איז אַוועקגעפֿאָרן קיין קאָווּנע און פֿון דאָרט קיין דייטש־לאַנד. ער האָט זיך באַזעצט אין קעניגסבערג.

3

אין קעניגסבערג האָט זונדעלעוויטש זיך פֿארנומען ניט נאָר מיט טראַנספֿארטירן אומלעגאַלע ליטעראַטור קיין רוסלאַנד, נאָר ער האָט אויך געפֿירט א סאָציאַליסטישע אגיטאַציע צווישן די דייטשע ארבעטער. אייניקע אבער האָט פֿאַסירט, אז א דייטשער פֿאָסט־בעאַמטער האָט געפֿנט א פּאַקעט, וואָס איז געשיקט געוואָרן אויף זונדעלעוויטשעס נאָמען. פֿון דעם פּעקל האָט זיך די דייטשע פּאָליציי דערוווסט פֿון זיין טעטיקייט און ער האָט געמוזט פֿון דאָרט אַנטלויפֿן. נאָך איידער אַבער ער האָט פֿארלאָזן קעניגסבערג האָט ער זיך דאָרט געטראָפֿן מיט דעם באַווסטן רעוואָלוציאָנער נאַטאַנסאָן. מארק נאַטאַנסאָן איז נאָך אין סוף פֿון די 60ער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט געווען באַרימט ווי א זעלטענער רעוואָלוציאָנערער ארגאַניזאַטאָר. ער האָט עס פֿריער געגרינדעט דעם טשייקאָווסקי־קרייזל, וועלכער האָט ער געשפּילט אזא וויכטיקע ראָלע אין דער געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אינגיכן נאָך דעם ווי ער האָט ארגאַניזירט דעם קרייזל, איז ער ארעסטירט געוואָרן. אין יאָר 1871 איז ער פֿארשיקט געוואָרן אויף 5 יאָר קיין סיביר. אין יאָר 1876, ווען ער האָט זיך צוריק אומגעקערט פֿון סיביר, האָט ער אויסגעפֿונען אז פֿון זיין רעוואָלוציאָנערער ארגאַניזאַציע איז געוואָרן א תל. די מערסטע מיטגלידער זיינען געווען ארעסטירט אדער פֿארשיקט. א טייל זיינען געווען אין אויסלאַנד אדער האָבן געלעבט ערגעץ „אומלעגאַל", ד. ה. אויף א פֿאַלשן פּאַספּאָרט ערגעץ אין רוסלאַנד. נאַטאַנסאָן האָט זיך געשטעלט די אויפֿגאַבע ווידער אויפֿצולעבן די ארגאַניזאַציע. ער איז ארומגעפֿאָרן פֿון שטאָט צו שטאָט, האָט אויפֿגעזוכט די נויטיקע מענטשן און האָט זיי ווידער פֿארבונדן איינע מיט די אַנדערע. א דאַנק נאַטאַנסאָנס באמיונגען איז אין זומער פֿון יאָר 1876 שוין אויסגעוואַקסן א גאַנץ באַדייטנדע רעוואָלוציאָנערע ארגאַניזאַציע. די מיטגלידער פֿון דער ארגאַניזאַציע האָבן פֿון אָנהייב זיך גערופֿן „טרי־גלאָדיטן", דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן זיך אזוי קונציק אין פֿארלויף פֿון יאָרן אויסבאַהאַלטן פֿון דער פּאָליציי אין פֿארבאָרגענע פּלעצער, פונקט ווי די „טריגלאָדיטן", די אוראַלטע אינאווינער פֿון די היילן פֿלעגן מיט טויזנטער יאָרן צוריק זיך אויסבאַהאַלטן פֿון די ווילדע חיות. מיט זונדעלעוויטשן איז נאַטאַנסאָן דאָן פּערזענלעך ניט געווען באַקאַנט. ער האָט אַבער געהערט וועגן אים פֿון אייניקע רעוואָלוציאָנערן אין פּעטערבורג. האָט ער באַשלאָסן אומבאַדינגט אים צוציען צו דער נייער ארגאַניזאַציע און ער איז דעריבער געקומען קיין קעניגסבערג כדי פּערזענלעך איבערצוריידן מיט אים וועגן דעם.

זונדעלעוויטש איז גלייך צוגעשטאנען צו דער נייער ארגאניזאציע און איז געווארן איינער פון אירע וויכטיקסטע טוער. ער איז געווארן דער הויפט פון דעם „געהיים־דעפארטאמענט" אדער, ווי די רעוואלוציאנערן פלענן אים רופן, דער „מיניסטער פון אויסערן" פון דער רעוואלוציאנערער ארגאניזאציע. ניט איין צענדליק רעוואלוציאנערן, וואס די רוסישע ־ע־ גירונג האט ווי מיט ליכט ארומגעזוכט, האט זונדעלעוויטש אריבערגעפירט איבערן גרענעץ. ער האט אין יענער צייט אויך אריינגעשמוגלט מאסן אומלעגאלע ליטעראטור און פארשידענע מאטעריאלן פאר געהיימע דרי־ קעריען. א חוץ דעם האט ער זיך אויך באטייליקט אין אלע אנדערע ריזיקאלישע אונטערנעמונגען פון דער רעוואלוציאנערער ארגאניזאציע. אזוי צום בישפיל, האט ער דעם זעלבן יאר, וואס ער האט זיך אנגעשלאסן אן נאטאנסאנס ארגאניזאציע, זיך באטייליקט אין דער באפרייאונג פון דעם בארימטן רעוואלוציאנער פיאטר קראפאטקין פון פעטראפאוולאווס־ קער פעסטונג. דערנאך האט ער אנטיי׳ל גענומען אין דער דערמארדונג פון דעם צאר ליבלינג, דעם שוף פון די זשאנדארן גענעראל מעזענצאוו. זונדעלעוויטש האט אויך אנטיי׳ל גענומען אין דעם פארזוך, וואס איז גע־ מאכט געווארן צו טויטן מעזענצאוום נאכפאלגער, דעם גענעראל דרענטעל.

אין יאר 1878, ווען די רעוואלוציאנערן האבן אין פעטערבורג געגרינ־ דעט דעם רעוואלוציאנערן זשורנאל „זעמליא אי וואליא" (ערד און פרייי־ הייט), האט די ארגאניזאציע פון די „טריגלאדיטן" באקומען דעם נאמען „זעמליא אי וואליא". אין דער „זעמליא אי וואליא" איז זונדעלעוויטש געווען באוווסט אונטערן נאמען „מוישע". די אנדערע מיטגלידער פון דער ארגאניזאציע האבן זייער שטארק געהאלטן פון „מוישען". דער באריימטער רעוואלוציאנער לעוו דייטש דערציילט אין זיינע דערינערונגען, אז ווען ער איז אין יאר 1878 געקומען קיין פעטערבורג און ער האט זיך געטראפן מיט די דארטיקע רעוואלוציאנערן, פלענט ער פון זיי אויף שריט און טריט הערן: „מען דארף פרענגן ביי מוישען", „לאמיר אקארשט הערן, וואס מוישע האט ווענן דעם צו זאגן", „עס איז אינטערעסאנט צו הערן פריער מוישעס מיינונג ווענן דעם", א. אז. וו.

„איך האב זיך פארגעשטעלט, שרייבט דייטש, אז „מוישע" מוז זיין א ייד א ריז. איך בין דעריבער איבעראשט געווארן, ווען איך האב דערזען זונדעלעוויטשן. איך האב פאר זיך דערזען א יידישן יונגמאנטשיק, א קליין־געוויקסיקן. דער יונגערמאנטשיק האט אבער אויף מיר געמאכט א נאנץ גוטן אייגדרוק. דאס איז געווען א שיינער יונגערמאן, מיט א פרישן קאליר אויפן געזיכט, וועלכער איז געווען ווי איינגעפאסט אין א ראם, ארומגערינגלט מיט א טונקעלע בערד. פון אונטערן שטערן האבן גע־

פֿינקלט א פּאָר ליבלעכע אויגן און אויף די ליפּן האָט געשפּילט א סימ־פּאטישער שמייכל".

שוין מיט יאָרן פֿריער האָבן אייניקע רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך גע־פֿרובירט גרינדן אין דער אָדער יענער שטאָט פֿון רוסלאַנד א געהיימע דרוקערייי אויף צו דרוקן רעוואָלוציאָנערע ליטעראטור. אָבער די אַלע דרוקערייען זיינען געווען זייער ניט פֿאָלקאָמענע. און זיי האָבן זיך גע־ווינלעך געהאַלטן א נאָנץ קורצע צייט. די פּאָליציי פֿלעגט שנעל אויס־שפּיאָנירן די דרוקערייי און ארויסשיקן די מענטשן, וואָס האָבן אין זיי געארבעט. דעריבער זיינען די מערסטע רעוואָלוציאָנערן געקומען צום שלום, אז עס האָט קיין זינען ניט צו פֿרובירן אוועקשטעלן נייע געהיימע דרוקערייען אין רוסלאַנד, ווייל קיין גרויס נוצן קען מען פֿון דעם סיי ווי סיי ניט האָבן. מען פֿארלירט בלויז דורך דעם א סך מענטשן. די נויט־ווענדיקייט אין רעוואָלוציאָנערע ליטעראטור איז אָבער געוואקסן מיט יעדן טאָג. זונדעלעוויטש האָט דעם אויסלענדישן טראַנספּארט אוועקגע־שטעלט זייער גוט. אָבער די ליטעראטור וואָס מען האָט געבראַכט פֿון אויסלאַנד איז געווען ניט מער ווי א טראָפּן אין ים. „מוישע" איז דעריבער געקומען צו דער איבערצייגונג, אז מען מוז זען שאָפֿן אן אייגענע געהיימע דרוקעריי אין פּעטערבורג, ווו מען זאָל קענען דרוקן ניט נאָר פֿראָקלאַמאַציעס, נאָר אויך בראָשורן. די אַנדערע מיטגלידער פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" האָבען פֿון אָנהויב חוזק געמאַכט פֿון זיינע פֿלענער. אָבער דאָס האָט אים ניט אַנטמוטיקט. ער האָט אין אויסלאַנד זיך אויסגע־לערנט זעצן, האָט אַליין געבראַכט צו פֿירן אַלץ, וואָס איז נויטיק פֿאָר א דרוקעריי, האָט אויסגעלערנט א פּאָר אַנדערע חברים זעצן און האָט אינגיכן אַנגעהויבן דרוקן בראָשורן און שפּעטער אויך א צייטונג. א געוויסע צייט האָט אין יענער געהיימער דרוקעריי געארבעט אויך די שפּעטער באַרימט־געוואָרענע רעוואָלוציאָנערקע ווערא זאַסוליטש. פֿיר יאָר נאָכאַנאַנד האָט די פּאָליציי איבערגעקערט נאָנץ פּעטערבורג, זוכנדיק די געהיימע דרוקעריי און האָט זי ניט געקענט געפֿינען. אַנטדעקט געוואָרן איז די דרוקעריי דורך א נאַרישן צופֿאַל.

זונדעלעוויטש האָט שפּעטער ארויסגעפֿירט פֿון רוסלאַנד ווערא זאַסו־ליטש, ווען די זשאַנדאַרן האָבן זי געוואָלט ארעסטירן, נאָכדעם ווי דער גערויכט האָט זי באַפרייט פֿאר מאַכן א פֿאַרזוך צו טויטן דעם דעמאָלסטו־דיקן פּעטערבורגער גראַדאָנאטשאַלניק געניאַל טרעפּאָוו. ער האָט אויך ארויסגעפֿירט דייטשן און זיינע חברים סטעפּאַנאָוויטשן און באַכאַנאָווסקין, וועלכע זיינען אויף א קונציקן אופֿן אַנטלאָפֿן פֿון קיעווער טורמע, ווו זיי זיינען געזעסן וואַרטנדיק אויפֿן משפּט. דער גערויכט וואָלט זיכער זיי פֿאראורטיילט אויף לאַנגע יאָרן קאטאָרגע. צוליב זיין ארט ארבעט האָט

זונדעלעוויטש שטענדיק געהאלטן אין ארומפאָרן. דער יידישער רעוואָלוציאָנער אָסיפ אַפּטעקמאַן דערציילט אין זיינע דעראינערונגען, אז ווען א מיטגליד פון דער ארגאניזאציע האָט אמאָל געפרעגט: וווּ ווינט זונדעלעוויטש? האָט מען אים געענטפערט: „אין וואגאָן פון דריטן קלאס".

יאָכעלסאָן, וועלכער האָט ארויסגעהאלפן זונדעלעוויטשן אין דער ארבעט, דערציילט, אז די מערסטע קאָנטראָבאַנדיסטן האָבן זיך געפונען אין דעם שטעטל שירווינט, סואוואלקער גובערניע. כדי צו קומען אהין, האָט מען באדארפט אראָפגיין פון צוג מיט א פאָר סטאַנציעס פאר וועזשבלאָווא און פון דארטן צופאָרן מיט א פור. דארט פלעגט מען זיך טרעפן מיט די קאָנטראָבאַנדיסטן. דער הויפּט פון די קאָנטראָבאַנדיסטן איז געווען א ייד מיטן נאָמען זלמן. זלמנס גאנצע פאַמיליע האָט זיך באשעפטיקט מיט קאָנטראָבאַנד. נאָכדעם ווי א פאָר בארימטע רעוואָלוציאָנערן זיינען אין יאָר 1880 ארעסטירט געוואָרן אויפן גרענעץ, איז זלמן אנטלאָפן אין אמעריקע. זיין זון, וועלכער האָט געארבעט מיט אים צוזאמען, האָט נאָך פריער געמוזט אנטלויפן. זלמן האָט גוט געוווסט, אז די פארבאָטענע ביכלעך זיינען זייער א געפערלעכע סחורה. דאָך פלעגט ער זיי אריבער־פירן איבער דער גרענעץ און ער האָט אפילו אליין א פאָר מאָל זיי אָפּגע־פירט קיין ווילנע און אפילו קיין פעטערבורג. מיט זיין הילף האָט עם זונדעלעוויטש געבראכט קיין רוסלאַנד צוויי דרוקעריין און שפעטער אפילו דינאָמיט.

זונדעלעוויטש פלעגט אליין פאָרן אפט קיין שירווינט. וויכטיקע רעוואָ־לוציאָנערן, וואָס זייער לאַנג איז געווען געפערלעך, פלעגט זונדעלעוויטש אויך באַגלייטן איבערן גרענעץ. ער פלעגט אויך קומען איבערנעמען די וויכטיקע רעוואָלוציאָנערן, וואָס פלעגן קומען פון רוסלאַנד. זונדעלעוויטש האָט די קאָנטראָבאַנדיסטן געצאָלט א קלענערן פרייז, ווי זיי פלעגן פריער באקומען, אָבער זיי זיינען געווען צופרידן פון אים, ווייל ער האָט זיי צו־געשאַרט א סך ארבעט. ער איז געגאַנגען אָנגעטאָן זייער ארעם און האָט אויסגעזען ווי אן איינפאָכער ארעמער ייד. ער האָט בכיון געהאלטן ביי זיך אין טשעמאָדאן א פאָר תפילין. קיינער פון די קאָנטראָבאַנדיסטן האָט ניט געוווסט זיין אמתן נאָמען. די קאָנטראָבאַנדיסטן האָבן ניט געקענט פארשטיין, פאר וואָס ער באשעפטיקט זיך מיט אזא געפערלעכער ארבעט. „ער מוז א סך פארדינען דערביי?" האָט זלמן אמאָל געפרעגט יאָכעלסאָנען. זונדעלעוויטש איז פאר זיי געווען א רעטעניש, אָבער זיי האָבן געהאָט צו אים דעם גרעסטן רעספעקט און צוטרוי.

זונדעלעוויטש פלעגט, ווי געזאָגט, זיך באטיליקן אין די ריזיקאַלישסטע רעוואָלוציאָנערע אונטערנעמונגען. ער האָט זיך ניט אָפּגעשראָקן פאר קאָמבינע און אפילו ניט פאר טויט־שטראָף. ער פלעגט ניט נאר שטענדיק

געבן פֿראַקטישע עצות, נאָר ער פֿלעגט אויך דער ערשטער גיין אין פֿייער. דערבײַ פֿלעגט ער זיך ניט קאָכן, ניט אויפֿרעגן. ער פֿלעגט אַלץ טאָן קאַלטבלוטיק און מיט אַ זיכערקייט, פֿונקט ווי עס וואָלט זיך געהאַנדלט ווענן געווײַנלעכע זאַכן, וואָס זיינען ניט פֿאַרבונדן מיט קיין געפֿאַר.

4

אין יענע יאָרן האָבן די רוסישע סאָציאַליסטן געהאַלטן פֿאַר זייער הויפּט־אויפֿגאַבע צו פֿירן אַ פּראָפּאַגאַנדע און אַגיטאַציע צווישן די פּויע־רים מיטן צוועק אַרויסצורופֿן אַן אויפֿשטאַנד אום צו פֿאַרווירקלעכן די „ווונטשן פֿון פֿאָלק". זיי האָבן זיך דעריבער נעמען „נאַראָדניקעס" (פֿון דעם וואָרט „נאַראָד", פֿאָלק). די מיטגלידער פֿון דער „זעמליא אי וואָליא", צו וועלכער זונדעלעוויטש האָט געהערט, זיינען אַלע געווען „נאַראָדניקעס" אָדער „פֿאָלקסטימלער". זיי האָבן נעגלויבט, אַז דער רוסישער פּויער האָט אַ געאָרעמע נייגונג צום סאָציאַליזם און עס איז נענוג נאָר צו עפֿענען אים די אויגן און ער וועט גלייך מאַכן אַן אויפֿשטאַנד, וועט אַראָפּווערפֿן פֿון זיך דעם יאָך פֿון אַלע זיינע אונטערדריקער און וועט גלייך איינפֿירן אַ סאָציאַליסטישע געזעלשאַפֿט. די מערסטע מיטגלידער פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" האָבן אַרומגעוואַנדערט פֿון דאָרף צו דאָרף און פּרובירט פֿירן צווישן די פּויערים אַ רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע. די פּראָפּאַ־גאַנדע אָבער איז געפֿאַלן אויף אַ שטיינערנעם באָדן. זונדעלעוויטש איז גע־וען איינער פֿון די ערשטע, וואָס האָט איינגעזען, אַז די פּראָפּאַגאַנדע צווישן די פּויערים איז אַן אַרויסגעוואַרפֿענע אַרבעט און זי וועט צו קיין גוטס ניט פֿירן. עס איז בלויז אַ שאָד, וואָס מען פֿאַרלירט אומזיסט אַזוי פֿיל מענטשן. אין היפּך צו אַלע אַנדערע פֿירער און אַקטיוויסטן טוער פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" האָט זונדעלעוויטש ניט נאָר ניט אַרויסגעוויזן קיין שום באַגייסטערונג פֿאַרן רוסישן פּויער, נאָר ער האָט נאָך, פֿאַרקערט, אין געשפּרעכן מיט די נאַענטע חברים שטענדיק באַטאָנט, אַז דער רוסישער פּויער איז שרעקלעך פּראָסט און אומוויסנד, אַז ער האָט ניט קיין שום נייגונג ניט צום סאָציאַליזם און ניט צו רעוואָלוציע.

די דעמאָלסדיקע „נאַראָדניקעס" זיינען געווען אָנהענגער פֿון מיכאַיל באָקונין, און ווי אַזעלכע האָבן זיי ניט נאָר ניט געהאַלטן פֿאַר נויטיק אויסצומפֿן פּאָליטישע פֿרייהייט פֿאַר רוסלאַנד, נאָר זיי זיינען, אין טעא־ריע ווייניקסטנס, אפֿילו געווען קעגן דעם, אַז מען זאָל קעמפֿן פֿאַר אַ „בור־זשואַזער קאָנסטיטוציע", דערפֿאַר ווייל דאָס קען שטערן דעם קאַמף פֿאַר „אמתער פֿרייהייט", פֿאַרן סאָציאַליזם.

דייטש דערציילט, אז ער און זיינע חברים זיינען דעריבער שטאַרק אַנטוישט געוואָרן, ווען זיי האָבן אין יאָר 1878 צום ערשטן מאָל דערהערט פֿון „מוישן", אז א בורזשואזע קאָנסטיטוציע איז גאָר ניט אַזוי שלעכט און אז די רוסישע רעוואָלוציאָנערן דאַרפֿן אויפֿגעבן די ארבעט צוויישן די פּויערים און אָנפֿאַנגען א דירעקטן רעוואָלוציאָנערן קאַמף קעגן דער רעגירונג מיטן צוועק צו דערשלאָגן זיך א קאָנסטיטוציע פֿאַר רוסלאַנד.

נאָך מער דערשטוינט זיינען זיי געוואָרן, ווען „מוישע" האָט זיי דערקלערט, אז ער איז אַן אָנהענגער פֿון די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן.

אַזוי ווי זונדעלעוויטשן איז אויסגעקומען זייער אָפּט צו פֿאַרברענגען אין דייטשלאַנד, פֿלעגט ער דאָרט באזוכן סאָציאַליסטישע פֿאַרזאַמלונגען, פֿלעגט לעזן די סאָציאַליסטישע צייטונגען און זשורנאַלן און טרעפֿן זיך אָפֿט מיט פֿאַרשידענע דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן. א דאַנק דעם איז ער גוט באַקאַנט געוואָרן מיט דער דייטשער ארבעטער־באַוועגונג און איז געוואָרן אירער א באַגייסטערטער פֿאַרערער.

אין זומער פֿון יאָר 1878 איז זונדעלעוויטיש שוין געווען אייניער פֿון די ערשטע „זעמלעוואָלצעס", וואָס האָט אָפֿן אָנגעהויבן פּרעדיקן, אז די רעוואָלוציאָנערן זאָלן אָנפֿאַנגען אַן ענערגישן קאַמף פֿאַר פּאָליטישע פֿרייהייט. און פּאָליטישער קאַמף האָט אונטער די דאַמאָלסטיקע באַדינגונגען אין רוסלאַנד פֿאַר זונדעלעוויטשן און זיינע חברים ניט געקענט מיינען קיין אַנדער זאַך ווי טעראָר. זונדעלעוויטש איז געווען אייניער פֿון די ערשטע אָנהענגער פֿון „טעראָריסטישער טעטיקייט" ווי א מיטל צו דערשלאָגן זיך פּאָליטישע פֿרייהייט אין רוסלאַנד. אויפֿן פּויער האָט ער ניט גערלייגט קיין שום האָפֿנונגען. ער האָט ניט גענלויבט, אז דער פּויער איז אַן אייניגעבוירענער סאָציאַליסט און אויך ניט, אז דער פּויער קען אויסקעמפֿן פּאָליטישע פֿרייהייט אין רוסלאַנד. דער רוסישער ארבעטער־קלאַס, ווידער, איז דעמאָלט נאָך געווען קליין אין צאָל און פֿונקט אַזוי אומוויסנד ווי דער פּויער. זונדעלעוויטש האָט דעריבער געהאַלטן אז נאָר דורך טעראָריסטישע אקטן קעגן די העכערע פֿאַרשטייער פֿון דער מאַכט קען מען צווינגען דעם צאַר, אז ער זאָל געבן פּאָליטישע פֿרייהייט דעם פֿאָלק.

„קוקנדיק אויף „מוישעס" גוט־מוטיקן פּנים, — שרייבט דייטש, — מיט די ווייכע געזיכטסציגן און די קלוגע אויגן, וואָלט א זייטיקער מענטש נאָר ניט געקענט זיך פֿאַרשטעלן אז ער האָט דאָ פֿאַר זיך א מאַן מיט א זעלטענעם מוט, א געוואָגטן רעוואָלוציאָנער, וואָס האָט דערקלערט א בלוטיקע מלחמה דעם מעכטיקסטן זעלבסטהערשער, וועלכער האָט אונטער זיך מיליאָנען סאָלדאַטן, פּאָליציי, זשאַנדאַרן א"א".

אין זומער פֿון 1878 האָט שוין זונדעלעוויטש געהאַט אייניקע אָנהענגער צווישן די זעמלעוואָלצעס. די מערהייט אָבער מיט גענֶרגי פּלעכאַנאָוון אין

דער שפּיץ האָט, ווי פֿריער, געדרוקט די רעוואָלוציאָנערן צו „גיין אין פֿאָלק", ד"ה, פּראָפּאַגאַנדירן די אידעען פֿון אַן אויפֿשטאַנד צווישן די פּויערים און די שטאָטישע אַרבעטער.

אין גיכן איז קיין פּעטערבורג אָנגעקומען פֿון סאַראַטאָוו א רעוואָלוציאָנער מיטן נאָמען סאָלאָוויאָוו, וועלכער האָט מיט א יאָר פֿריער זיך אַוועקגעלאָזט צוזאַמען מיט וואַרַ פֿיגנער, ניקאָלַאַי מאָרוזאָוו און אַנדערע זעמלעוואָלצעם צו פֿירן א רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע אין דאָרף. פּונקט ווי ווי זונדעלעוויטש און אַנדערע, האָט אויך סאָלאָוויאָוו זיך ווי איבערצייגט, אז אונטער די עקזיסטירנדיקע אומשטענדן איז קיין שום פֿרידלעכע פּראָפּאַגאַנדע צווישן פֿאָלק ניט מעגלעך. קיין פּעטערבורג איז ער געקומען מיטן געדאַנק צו דערשיסן דעם קיסר. זונדעלעוויטש, מאָראָזאָוו און אייניקע אַנדערע רעוואָלוציאָנערן זיינען געווען אינטשימיק מיט סאָלאָוויאָוו, פֿלעכאַנאָוו אָבער איז אַרויסגעטראָטן קעגן דעם פּלאַן. דעם 2טן אַפּריל 1879 האָט סאָלאָוויאָוו געשאָסן אויף אָלעקסאַנדער דעם צווייטן, ווען דער לעצטער איז אַרוים פֿון פּאַלאַץ. די קויל האָט אָבער דעם קיסר ניט געטראָפֿן. נאָך סאָלאָוויאָווס אטענטאט האָבן זיך די מיינונגס־פֿאַרשיידנהייטן אין דער „זעמליא אי ווָליא" נאָך מער פֿאַרשטאַרקט. זונדעלעוויטש, אָלעקסאַנדער מיכאַילאָוו, קווי־אטטקאָווסקי, ניקאָלַאַי מאָראָזאָוו, אסינסקי און א פּאָר אַנדערע האָבן אָרגאַניזירט אַן אייגענע געהיימע אָרגאַניזאַציע אין דער פּאַרטיי, פֿון וועלכער די איבעריקע מיטגלידער פֿון דער פּאַרטיי האָבן ניט געווואוסט. זיי האָבן זיך א נאָמען געגעבן „איספּאָלניטעלני קאָמיטעט" (אויספֿיר־קאָמיטעט). זיי האָבן געהאַלטן, אז אָן פּאָליטישער פֿרייהייט איז קיין שום סאָציאָליסטישע טעטיקייט צווישן פֿאָלק ניט מעגלעך. דעריבער האָבן זיי זיך געשטעלט ווי זייער אויפֿגאַבע פֿריער פֿון אַלץ דורך טעראָר צו צווינגען דעם קיסר אויצופֿירן א פֿרייע קאָנסטיטוציאָנעלע אָרדנונג אין לאַנד. פֿלעכאַנאָוו אָבער און די אַנדערע פֿאָרשטייער פֿון דער קאָנסערוואָטיוווערער ריכטונג האָבן געגלויבט אין דער מעגלעכקייט פֿון „א פֿאָלקס־אויפֿשטאַנד, וואָס זאָל גלייכצייטיק מיט דעם עקאָנאָמישן יאָך אויך צעברעכן די אַלטע פּאָליטישע פּאָרמען". זונדעלעוויטש און זיינע חברים האָבן געשטרעבט צו קאָנצענטרירן אַלע רעוואָלוציאָנערע כוחות אין די גרויסע שטעט. פֿלעכאַנאָוו, ווידער, און זיינען אָנהענגער האָבן געדוֹפֿן צוריק אין דאָרף.

זונדעלעוויטש און זיין גרופּע האָבן געווואוסט, אז אין פֿאַרשיידענע ווינקלען פֿון לאַנד זיינען פֿאַראן מערערע רעוואָלוציאָנערן, וועלכע אָנערקענען די נויטוועגדיקייט פֿון פּאָליטישן טעראָר ווי א מיטל צו דערגאַבערן פּאָליטישע פֿרייהייט אין לאַנד. האָבן זיי באַשלאָסן אויפֿצורופֿן א געהיימען צוזאַמענפּאָר פון אָט די אַלע רעוואָלוציאָנערן מיטן צוועק אויסצוארבעטן

אַ פּלאַן פֿון סיסטעמאַטישן טעראָר. אַזאַ צוזאַמענפֿאָר איז טאַקע אָפּגע־האַלטן געוואָרן אין זומער פֿון 1879 אין דער שטאָט ליפּעצק, טאַמבאָווער גובערניע. דאָרט זיינען אויך געווען אייניקע רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבן ניט באַלאַנגט צו דער „זעמליא אי וואָליאַ", ווי אַנדרעי זשעליאַבאָוו, ווערא פֿיגנער, ניקאָלאַי קאָלאָדקעוויטש, גריגאָרי גאָלדענבערג א"אַ.

דער צוזאַמענפֿאָר האָט באַשלאָסן אָנצוגיין ווייטער מיט דער פֿאָר־ברייטונג פֿון אַן אַטענטאַט אויפֿן קיסר, אַפֿילו אויב די מאַיאָריטעט פֿון דער „זעמליאַ אי וואָליאַ" וועט זיין קעגן דעם.

זונדעלעוויטש האָט זיך אונטערגענומען צו ברענגען פֿאַר דעם צוועק דינאַמיט פֿון אויסלאַנד און ער האָט טאַקע דעם דינאַמיט געקראָגן. עס איז אים אָבער געווען שווער אַריבערצופֿירן דעם דינאַמיט איבערן גרענעץ. ביי דער קלענסטער אומפֿאָרזיכטיקייט האָט דער דינאַמיט געקענט אויפֿי־רייסן. האָבן די רעוואָלוציאָנערן שפּעטער באַשלאָסן צו פּראָדוצירן דעם דינאַמיט אין רוסלאַנד גופֿא. צווישן די מיטגלידער פֿון דער אָרגאַניזאַציע זיינען געווען אַ פּאָר גוטע כעמיקער — ווי קיבאַלטשיטש, לעוו זלאַטאָ־פּאָלסקי, איסאָיעוו, האָט מען זיך גענומען אויף די קאָנספּיראַטיווע קוואַר־טירן פֿון פּעטערבורג פּראָדוצירן דינאַמיט. דאָס איז אויך געווען געפֿערלעך און אַ פּאָר מאָל האָבן טאַקע פּאַסירט קליינע אויפֿרייסן, ביי וועלכע עס זיינען לייכט פֿאַרוווּנדעט געוואָרן די טעכניקער.

די איבעריקע מיטגלידער פֿון דער „זעמליאַ אי וואָליאַ", וואָס זיינען ניט געווען איינשטימיק מיט דער טעראָריסטישער טאַקטיק, האָבן פּראָטעס־טרט קעגן דעם, וואָס זונדעלעוויטש און זיינע חברים גרייטן צו אַ נייעם אַטענטאַט אויפֿן קיסר. כדי צו שליכטן איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל די שטרייט־פֿראַגן, איז גערופֿן געוואָרן אַ צווייטער צוזאַמענפֿאָר אין דער שטאָט וואָראָניעזש פֿון אַלע טעטיקע מיטגלידער פֿון דער אָרגאַניזאַציע. אויף יענעם צוזאַמענפֿאָר איז אָגענומען געוואָרן אַ פּשרה־רעזאָלוציע, וועלכע האָט דערקלערט, אַז די הויפּט־אַרבעט פֿון דער פּאַרטיי דאַרף זיין די אַגיטאַ־ציע צווישן די פּויערים. צו דער זעלבער צייט אָבער איז אויך דערלויבט ווייטער אָנצוגיין מיט דער פֿאָרברייטונג צום אַטענטאַט אויפֿן קיסר.

די רעזאָלוציע האָט ביידע צדדים ניט צופֿרידנגעשטעלט. עס איז באַלד קלאָר געוואָרן אַז די ביידע ריכטונגען קענען ווייטער ניט גיין צוזאַמען און אַז אַ שפּאַלטונג אין דער פּאַרטיי איז אומפֿאַרמיידלעך. זונדעלעוויטש איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט פֿאָרגעלעגט, אַז אַזוי ווי ביידע צדדים קענען זיך ניט אייניקן, זאָלן זיי זיך צושיידן. עס איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז יעדער צד זאָל אויסקלייבן פֿון זיך דריי פֿאָרשטייער און די זעקס זאָלן באַטראַכטן די גאַנצע לאַגע. דערביי איז אָפּגעמאַכט געוואָרן, אַז ווי אַזוי די זעקס וועלן באַשליסן, אַזוי וועט עס בלייבן. פֿון די טעראָריסטן זיינען

אויסגעקליבן געוואָרן זונדעלעוויטש, לעוו מיכאָמיראָוו און אלעקסאַנדער מיכאילאָוו, פֿון דעם אַנדערן צד — סטעפֿאַנאָוויטש, פֿאָפֿאָוו און פֿרעאָ־בראַשענסקי. די זעקס האָבן זיך באַראַטן און האָבן אויף א פֿרידלעכן אופֿן זיך געאייניקט, אז די אָרגאַניזאַציע זאל זיך שפּאַלטן אין צוויי אָרגאַניזא־ציעס: אין „טשאַרני פּערזעדיע" און „נאַראָדנאיא וואָליא". אין דער ערשטער זיינען פֿאַרבליבן פֿלעכאַנאָוו, דייטש, סטעפֿאַנאָוויטש, וועראַ זא־סוליטש א"א. צו דער „נאַראָדנאיא וואָליא" זיינען צוגעשטאַנען זונדע־לעוויטש, טיכאָמיראָוו, מיכאילאָוו, מאָראָזאָוו, וועראַ פֿיגנער, סאָפֿיע פּע־ראָווסקאיא און א רייע אַנדערע טעראָריסטן, ווי זשעלייאבאָוו, פֿראָלענקא, קאָלאָדקעוויטש און אַנדערע, וואָס האָבן פֿריער צו דער „זעמליא אי וואָליא" ניט געהערט.

5.

די „נאַראָדנאיא וואָליא" האָט זיך געשטעלט ווי איר הויפּט־אויפֿגאַבע דורך דער דערמאָרדונג פֿון איין צאַר נאָכן צווייטן צו דערשלאָגן זיך א קאָנסטיטוציע אין רוסלאַנד.

דער הערישער קאָמיטעט, וואָס די מיטגלידער פֿון „איספּאָלניטעלני קא־מיטעט" פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" האָבן אין פֿאַרלויף פֿון צוויי יאָר צייט געפֿירט קעגן דעם צאַרישן רעזשים, האָט צו זיך קיין גלייכן ניט אין דער געשיכטע. די קלייַנע גרופּע ענטוזיאַסטישע רעוואָלוציאָנערן און אי־דעאַליסטן, וואָס האָבן באַשלאָסן צו אָפּפֿערן מיט זייערע לעבנס פֿאַר דער פֿרייהייט פֿון רוסישן פֿאָלק, האָבן מיט זייערע בישפּילאָזע העלדנטאַטן אויפֿגערודערט די גאַנצע וועלט און האָבן אַנגעיאָגט א טויט־שרעק אויף אלע טיראַנען פֿון דער וועלט.

זונדעלעוויטש איז געווען איינער פֿון די סאַמע אקטיווסטע מיטגלידער פֿון „איספּאָלניטעלני קאָמיטעט". ער האָט זיך באַטייליקט אין אלע גע־פֿערלעכסטע אונטערנעמונגען פֿון דער פֿאַרטיי. ער האָט געהאָלטן אין איין אַרומפֿאָרן איבער רוסלאַנד און פֿון רוסלאַנד קיין אויסלאַנד און צוריק. אזוי ווי ער האָט זיך שטאַרק פֿאַראינטערעסירט אין דער פֿראַגע וועגן צענטראַליזירטע רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס, האָט ער אַנגעהויבן אָפּט צו באַזוכן די פּעטערבורגער עפֿנטלעכע ביבליאָטעק כדי צו שטודירן זי דאָזיקע פֿראַגע פֿון פֿאַרשידענע ביכער. איינמאָל, וועון ער האָט געענדיקט לייענען און איז אַרויס אין קאָרידאָר אַנטאָן דעם מאַנטל, האָט דער שווייי־צאַר איינגעלאַדן אים אַריינצוקומען אין א געווייסן צימער. וועון ער איז אַריינגעקומען אַהין, האָט ער דערזען דאָרט פֿאָליציי, וועלכע האָט אים

באזוכט. און אזוי ווי מען האָט ביי אים אין מאנטל געפונען א פּאָר אומלענאלע אויסגאבן, האָט מען אים גלייך ארעסטירט. שפעטער האָט זיך ארויסגעוויזן, אז געזוכט האָט די פּאָליציי נאָר ניט אים, נאָר עמיצן אנדערש. מיט א פּאָר טעג פריער האָט איינער פון די באזוכער פון ביבליאָטעק אויסגעלייגט דאָרט אויף די טישן א פּראָקלאמאציע. מען האָט וועגן דעם גלייך געגעבן צו וויסן דער פּאָליציי און די פּאָליציי האָט נעהייסן די שווייצאַרן פון דער ביבליאָטעק ארומזוכן די קעשענעס פון די מאנטלען פון אלע באזוכער. זונדעלעוויטש, וועלכער איז שטענדיק געווען אזוי פּאָרזיכטיק, האָט דעם מאל צום אומגליק פאַרגעסן וועגן דער „טריפּה־ער" ליטעראטור, וואָס האָט זיך צופעליק פאַרוואָלגערט ביי אים אין מאנטל־קעשענע. פאַר פּאַרשפרייטן אומלענאלע ליטעראטור האָט מען אין יענע יאָרן זייער שטרענג באשטראָפט. מען האָט אים באלד אריבערגעפירט אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פּעסטונג. אָבער זונדעלעוויטש איז געווען אויפן זיבעטן הימל, וואָס מ'באשולדיקט אים אין אזא „נישטיקן" פּאַרברעכן און נישט אין באטיליקן זיך אין דער טעראָריסטישער ארבעט, פאַר וועלכער עס האָט געקומט טוט־שטראָף. ער איז געווען זיכער, אז די פּאָליציי האָט קיין אנונג ניט וועגן זיין אמתער ראָלע אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. און ער וואָלט ווירקלעך אָפּגעקומען מיט א לייכטער שטראָף, ווען ער וואָלט ניט געוואָרן א קרבן פון פאַרראָט.

צווישן די אקטיוע מיטגלידער פון דער „נאראָדנאיא וואָליא" איז געווען א יידישער רעוואָלוציאָנער פון קיעוו מיטן נאָמען גריגאָרי גאָלדענבערג. דער גאָלדענבערג האָט מיט א קורצער צייט פריער דערהרגעט דעם כארקאָווער גובערנאַטאָר פירשט קראָפּאָטקין. אין א קורצער צייט ארום איז גאָלדענבערג ארעסטירט געוואָרן. זיצנדיק אין טורמע האָט ער א סך נאָכגעטראַכט און איז געקומען צום שלוס, אז דער פּאָליטישער טעראָר איז שעדלעך און אז דורך טעראָר וועט מען קיין פּאָליטישע פרייהייט ניט אויסקעמפן. די כיטרע זשאַנדאַרן האָבן אים געגומען באַארבעטן, אז ער זאָל דערציילן אלץ, וואָס ער ווייס וועגן דער טעטיקייט פון דער רעוואָלוציאָנערער ארגאַניזאַציע. זיי האָבן אים פארזיכערט, אז זיינע חברים וועלן דערביי ניט ליידן. גאָלדענבערג האָט זיך געלאָזט אייניריידן און האָט אָנגעשריבן א גרויסן „וידוי", אין וועלכן ער האָט ארויסגעגעבן אלע סודות פון דער ארגאַניזאַציע. גאָלדענבערג האָט אין זיין „וידוי" זייער פיל פּלאַץ אָפּגעגעבן זונדעלעוויטשן. ער האָט אים געלויבט אין הימל אריין און דערציילט וועגן זיין פּילזויטיקער רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט. די זשאַנדאַרן, וועלכע האָבן פריער קיין אנונג ניט געהאט וועגן זונדעלעוויטשס ראָלע אין דער באַוועגונג, האָבן זיך איצט אלץ דערווסט. איצט

איז שוין זונדעלעוויטש אַליין און אויך זיינע פֿרײַנט געווען זיכער, אז מען וועט אים אויפֿהענגען.

ווען זונדעלעוויטש איז געזעסן אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג, וואַרטנדיק אויפֿן משפּט, זיינען צו אים איינמאָל געקומען דער פּראָקוראָר דאָבזשינסקי, וועלכער האָט עס אַריינגעפּלאָנטערט גאָלדענבערגן אין דער פּאָליציייאישער נעץ, און פֿאָן־פּלעווע, וועלכער איז דעמאָלט געווען דער הויפּט פֿון דער פּאָליטישער געהיים־פּאָליצי, און האָבן דערקלערט, אז גאָלדענבערג וויל ניט אַנדערש זען זיך מיט דעם אַרעסטירטן קוויאַטקאָווסקין אָדער מיט אים, מיט זונדעלעוויטשן. זיי ווילן דעריבער וויסן, צי זונדעלעוויטש וועט זיך וועלן באַגעגענען מיט גאָלדענבערגן, אויב מען זאָל גאָלדענבערגס פֿאַרלאַנג באַוויליקן. זונדעלעוויטש האָט אײַנגעוויליקט צו טרעפֿן זיך מיט גאָלדענבערגן. אָט וואָס זונדעלעוויטש אַליין האָט אין א בריוו צו דייטשן שפּעטער דערציילט וועגן אָט דער באַגעגענעניש:

„מיר האָט זיך געדוכט, אז דאָס וועט זיין צוועקמעסיק צוליב דעם, וואָס איך וועל קענען אַרײַנטראָגן אייניקע ענדערונגען אין גאָלדענבערגס אויסזאָגונגען. אָבער אזוי ווי עס איז אריבער א פּאָר מאָנאַטן און איך האָב מער גאָרנישט **געהערט וועגן דער פֿראָגע, האָב** איך באשלאָסן, אז זי איז אראָפּגענומען **געוואָרן פֿון טאָג־אָרדנונג.** ווען מען האָט מיר געבראַכט אין צימער אויף א **פֿאַרהער און איך האָב דאָרט** דערזען גאָלדענבערגן, איז עס געווען פֿאַר מיר אומדערווארטעט. דער צימער איז געווען זייער א גרויסער און ווען **מיר זיינען געשטאַנען אין** איין ווינקל, האָבן מיר געקענט ריידן אזוי, **אז דאָבזשינסקי** און פּלעווע, וועלכע זיינען ארומגענגאַנגען איבערן צימער, **זאָלן ניט הערן** אונדזער געשפּרעך, וועו זיי האָבן זיך געפֿונען אין צווייטן ווינקל פֿון צימער.

„גאָלדענבערג האָט מיר געזאָגט, אז דאָבזשינסקי האָט אים אומגליקלעך געמאַכט, אז ער האָט באשלאָסן צו באַגיין זעלבסטמאָרד און אז ער האָט אויסגעארבעט פֿאַר דעם א באַשטימטן פּלאַן. איך האָב אים גערַאטן יעדנפֿאַלס פֿאַרן משפּט דאָס ניט צו טאָן, ווייל אויפֿן משפּט וועט ער קענען ענדערן אָדער צוריקציען דעם אָדער יענעם טייל פֿון זיינע אויסזאָגונגען. עס האָט מיר אויסגעקוקט, אז ער שטימט איין מיט מיר, און איך בין שפּעטער געווען איבערראַשט, וועו איך האָב אין באשולדיקונגסאקט דערזען, אז גאָלדענבערגן רופֿט מען ניט ארויס אויפֿן גריכט דערפֿאַר, וואָס ער איז שוין טויט"...

קוויאַטקאָווסקי האָט זיך אויך געזען מיט גאָלדענבערגן. קוויאַטקאָווסקין אַליין האָט מען אויפֿגעהאַנגען. פֿאַרן טויט האָט ער געבעטן איבערגעבן אויף **דער פֿרי, אז מען זאָל גאָלדענבערגן ניט** האַלטן פֿאַר קיין בייזוויליקן פֿאַררעטער. גאָלדענבערג איז געווען ניט נאַרמאָל און די

זשאנדאַרן האָבן אים פֿשוט אַריינגענאַרט אין זאַק. וועז ער האָט דערזען, וואָס ער האָט אָפּגעטאָן, איז ער טאַקע באַגאַנגען זעלבסטמאָרד אין טורמע־קאָמער.

זונדעלעוויטש וואָלט זיכער אויך אויפֿגעהאַנגען געוואָרן. נאָר עס האָט גראָד פּאַסירט, אז נאָכדעם ווי די רעוואָלוציאָנערן האָבן אין נאָוועמבער 1879 און אין פֿעברואַר 1880 געמאַכט צוויי אַטענטאַטן אויף אַלעקסאַנדער דעם צווייטן (דעם ערשטן מאָל איז אויפֿגעריסן געוואָרן דעם קיסרס צוג לעבן מאָסקווע און דעם צווייטן מאָל דער ווינטער־פּאַלאַץ, וווּ דער צאָר מיט דער פֿאַמיליע האָבן זיך געפֿונען), האָט אַלעקסאַנדער דער צווייטער באַשטימט דעם „ליבעראַלן" מיניסטער גראָף לאָריס־מעליקאָוו אלס דיקטאַטאָר. דאָס איז גראָד אויסגעפֿאַלן דאַן, וועז עס איז פֿאָרגעקומען דער משפּט איבער זונדעלעוויטשן און 15 אַנדערע רעוואָלוציאָנערן. לאָריס־מעליקאָוו האָט ניט געוואָלט פֿייערן זיין אַריינטריט אין מאַכט דורך מאַסן־הינריכטונגען. האָט מען דעריבער נאָר צווויי פֿון די אָנגעקלאָגטע — קאָוויאַטקאָווסקין און פּרעסניאַקאָוון — פֿאַרמשפּט צום טויט (דעם ערשטן דערפֿאָר, וואָס ער האָט זיך באַטייליקט אין אויפֿריסן דעם ווינטער־פּאַלאַץ, וווּ עס זיינען אומגעקומען 8 סך סאָלדאַטן און דעם צווייטן דערפֿאָר, וואָס ער האָט ביים אַרעסט דערהרגעט 8 פּאָליציימאַן). זונדעלעוויטשן אָבער, וועלכער האָט פּערזענלעך זיך ניט באַטייליקט אין קיין מאָרד, האָט מען פֿאַראורטיילט צו לעבנסלענגלעכער קאַטאָרגע.

נאָכדעם ווי ער איז נאָכן משפּט אָפּגעזעסן 8 יאָר אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג שוין ווי 8 קאַטאָרזשניק, האָט מען אים אַוועקגעשיקט אויפֿן ווייטן סיבירישן האָלב־אינדזל קאַרא, וווּ עס האָט זיך געפֿונען איינע פֿון די שרעקלעכסטע קאַטאָרזשנע טורמעס.

.6

אין פֿיר יאָר ארום האָט מען דייטשן אויך פֿאַרשיקט אַהין אויף קאַטאָרגע. וועז דייטש האָט אָנקומענדיק קיין קאַרא געטראָפֿן דאָרט זונדעלעוויטשן, האָט ער אים קוים דערקענט, אַזוי שטאַרק האָט זיך זונדעלעוויטש געענדערט פֿאַר די זעקס יאָר צייט, וואָס זיי האָבן זיך ניט געזען. די פֿאַרב פֿון זיין פּנים איז פֿאַרשוווּנדן. ער איז געווען בלאָס און אויסגעצערט. עס איז שוין ניט געווען די פֿריערדיקע לעבעדיקייט אין זיינע באַוועגונגען און איבערהויפּט אין די אויגן, וועלכע האָבן אויסגעדריקט א טיפֿן אומעט. „אינערלעך ,גייסטיק איז דאָס אָבער געווען דער זעלבער אָמאָליקער זונדעלעוויטש, — שרייבט דייטש, — דער זעלטן־גוטער זונ־

דעלעוויטש, וואָס איז געווען גרייט יעדן אויגנבליק צו העלפֿן מיט וואָס ער האָט נאָר געקענט. ער איז געווען דער ליבלינג פֿון דער גאַנצער טורמע און אַלע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אָן אונטערשייד פֿון פּאָליטישע מיינונגען האָבן זיך צו אים באַצויגן מיטן גרעסטן רעספּעקט, אַלע חברים האָבן זיך מיט זיין מיינונג שטאַרק גערעכנט און יעדעם מאָל ווען מען פֿלעגט דאַרפֿן אימעצן רערווייַלן צו פֿירן אונטערהאַנדלונגען מיט דער נאַטשאַלסטוואָ פֿלעגט מען זונדעלעוויטש דערווייַלן פֿאַר דעם. אָבער צוליב זיין באַשיידנקייט פֿלעגט זונדעלעוויטש זיך שטענדיק אָפּזאָגן פֿון דעם כבוד. דערפֿאַר אָבער פֿלעגט ער זיך קיין מאָל ניט אָפּזאָגן צו טאָן די שווערסטע אַרבעט, וואָס איז נייטיק געווען. ער האָט אַלץ געטאָן סיסטעמאַטיש, גרינדלעך און געוויסנהאַפֿט. ער איז געווען א גוטער קוכער, א זייף־מאַכער, א געטנער, אן איינבינדער און אזוי ווייטער, און קיינער האָט פֿון אים קיינמאָל ניט געהערט אז ער זאָל זיך באַקלאָגן אויף זיין גורל. ער האָט זיך קיינמאָל אויך ניט איבערגעוואָרפֿן מיט קיין שלעכט וואָרט מיט קיינעם פֿון די אַרעסטאַנטן".

וועג מאַנכע פֿון **די ארעסטאַנטן** פֿלעגן אָנהויבן באַקלאָגן זיך אויף זייער ביטערן שיקזאָל, וואָס זיי דאַרפֿן זייער גאַנצן לעבן אָפּפּינצטערן אין דער שרעקלעכער טורמע, פֿלעגט זונדעלעוויטש געווייַנלעך זאָגן: „קינדערלעך, קלאָגט ניט, **עס האָט דאָך געקענט זיין נאָך ערגער**. עס איז דאָך אַלץ בעסער ווי די תּליה".

ער פֿערזענלעך **האָט פֿאַרן טויט ניט מורא געהאַט**. ניט איין מאָל פֿלעגט ער פֿיליאָזאָפֿירן פֿאַר די חברים: „טויט־שטראָף איז גאָרניט אזוי שרעקלעך. וואָס איז דער אונטערשייד? פֿריער אָדער שפּעטער מוז דאָך א מענטש שטאַרבן".

אויך אויף קאַטאָרגע, — דערציילט דייטש, — האָט זיך זונדעלעוויטש געהאַלטן פֿאַר א **סאָציאַל־דעמאָקראַט. ער האָט** אָבער ניט אָנערקענט די מאַטעריאַליסטישע לערע פון קאַרל מאַרקס און פרידריך ענגעלס. ער איז בלויז איינפֿאַרשטאַנען געווען מיט דער פֿרידלעכער טאַקטיק פֿון די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן. **וואָס אָנבאַלאַנגט** רוסלאַנד, האָט ער געטענהט, איז פֿאַר איר נאָך ניט געקומען די צייט, אז די דאָזיקע טאַקטיק זאָל דאָ קענען אָנגעוואַנדט ווערן. אין רוסלאַנד מוז פֿריער אויסגעקעמפֿט ווערן פּאָליטישע פֿרייהייט און אויסקעמפֿן פּאָליטישע פֿרייהייט פֿאַר רוסלאַנד האָט מען, לויט זיין מיינונג געקענט נאָר דורך טעראָר. אין קיין מאַסנבאַוועגונג פֿון פּויערים און אַרבעטער האָט ער ניט געגלויבט. ער פֿלעגט שטענדיק דעבאַטירן וועגן דעם מיט די אַנדערע חברים. זונדעלעוויטש האָט נאָך פֿאַר עדוארד בערנשטיינען אַרויסגעזאָגט דעם געדאַנק, **אז דער** אַרבעטער־קלאַס דאַרף לייגן אַלע זיינע האָפענונגען ניט אויף א

סאָציאַלער רעוואָלוציע, נאָר אויף שטענדיקע רעפֿאָרמען. ער דאַרף זוכן אַרויסצורייסן וואָס מער און וואָס גרעסערע רעפֿאָרמען פֿון די עקזיס־טירנדע קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען, און דאָס קען מען דערגרייכן נאָר דורך געזעצלעכע און פֿרידלעכע אָרגאַניזאַציעס פֿון די אַרבעטנדע מאַסן.

אין יאָר 1890 איז אין זונדעלעוויטשעס לאַגע פֿאָרגעקומען אַן ענדערונג צום שלעכטן. צוזאַמען מיט צוועלף אַנדערע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן האָט מען אים פֿאַרשיקט אין דער אַקאַטויער טורמע, ווו די באַדינגונגען זיינען געווען אַ סך ערגער ווי אין דער קאַרער טורמע. אין אַקאַטוי האָט מען אים אַריינגעזעצט אין איין קאַמער מיט קרימינעלע פֿאַרברעכער, מיט רויבער, גזלנים און אַנדערע, ביי וועמען אַ מענטשנס לעבן האָט קיין שום באַטרעף ניט און וועלכע קענען פֿאַר דער קלענסטער זאַך דערמאָרדן זייערע נאָנטסטע מענטשן. אַחוץ דעם האָט מען נאָך די פּאָליטישע אַרעסטאַנטן דאָרט ספּעציעל גראָב באַהאַנדלט. די נאַטשאַלסטוואָ פֿלעגט יעדן איינעם „דוצן" און פֿלעגט פֿון זיי פֿאָדערן, אַז זיי זאָלן שטרענג אויספֿאָלגן די דיסציפּלין און די רעגלען, אונטער וועלכע די קרימינעלע אַרעסטאַנטן זיינען געווען אונטערוואָרפֿן. אַזוי, צום ביישפּיל, פֿלעגט יעדער פּאָליטי־שער אַרעסטאַנט מוזן זיך אויפֿשטעלן צוזאַמען מיט די קרימינעלע אַרעס־טאַנטן, ווען אין קאַמער פֿלעגט אַריינקומען אַ באַאַמטער. טאָמער פֿלעגט ער דאָס ניט טאָן, פֿלעגט מען אים גלייך פֿאַרשפּאַרן אין קאַרצער, אין אַ פֿינסטערן שמוציקן קעמערל פֿול מיט מייז און מען פֿלעגט אים געבן צו עסן בלויז ברויט מיט וואַסער. אין אַקאַטויער טורמע האָט מען איבער־הויפּט זייער שלעכט געגעבן עסן די אַרעסטאַנטן. די שפּייז איז געווען אַזאַ, אַז עס פֿלעגט פּשוט עקלען פֿון איר.

„ניט ווייניק צרות", האָט זונדעלעוויטש שפּעטער דערציילט, „פֿלעגן מיר אויסשטיין פֿון די קרימינעלע אַרעסטאַנטן, איבערהויפּט נאָך דאַן ווען פֿאַר אַ פֿאַרברעכן פֿון אַ פּאָליטישן אַרעסטאַנט פֿלעגט די נאַטשאַל־סטוואָ באַשטראָפֿן די גאַנצע טורמע. די קרימינעלע אַרעסטאַנטן פֿלעגן זיך דאַן מיט די פֿויסטן אַרויפֿוואַרפֿן אויף אונדזער הייפֿעלע פּאָליטישע מיט געשרייען און זידלערייען: „איר אַזעלכע און אַזעלכע וואָס איר זייט, צוליב אייך דאַרפֿן מיר דאָס ליידן". די נאַטשאַלסטוואָ גופֿא פֿלעגט אויפֿ־רייצן קעגן אונדז די קרימינעלע אַרעסטאַנטן. זי פֿלעגט אין אַלגעמיין זיך סטאַרן אָנצומאַכן אַ בייז לעבן צווישן די פּאָליטישע און קרימינעלע אום וואָס מער צו פֿאַרביטערן אונדז דאָס לעבן. צום גליק פֿלעגן אָבער די דאָזיקע פּלענער איר ניט אַלע מאָל זיך איינגעבן. מיט דער צייט האָבן זיך זאָגאַר די קרימינעלע פֿאַרברעכער גענומען באַציען צו אונדז מיט רעספּעקט און די קעגנזייטיקע באַציאונגען זיינען געוואָרן פֿיל בעסער.

מיר פֿלעגן זיי לערנען לייענען און שרייבן און זיי פֿלעגן העלפֿן די שוואַ־כערע פֿון אונדז צו טאָן די קאַטאָרזשנע אַרבעט.

„אין אַקאַטוי פֿלעגט מען אונדז יעדן טאָג פירן אין די זילבער־גרובן, ביי אַ צוויי וויאָרסט פֿון טורמע, גראָבן זילבער. די אַרבעט איז געווען אַ שווערע. דאָך האָב איך ליב געהאַט די אַרבעט, ווייל דאָס איז געווען אַ סך אָנגענעמער ווי זיצן אין טורמע. איך פֿלעג דאַרפֿן שלעפֿן אַ טאַטשקע (אַזאַ וועגעלע אויף איין ראָד) פֿול מיט זילבער־ערד, וואָס אַנדערע פֿלעגן אויסגראָבן, אויף אַ שטרעקע פֿון זעכציק־אַכציק קלאַפֿטער. איך פֿלעג זיך דערביי אָפּגיסן מיט שווייס, אָבער דערפֿאַר פֿלעגט מיר נאָכדעם די אַרעס־טאַנטסקע שפּייז שמעקן ווי עפּעס רעכטס".

זונדעלעוויטש האָט אויף קאַטאָרגע אַרום און אַרום פֿאַרבראַכט עלף יאָר (אַריינרעכענענדיק די צייט ווען ער איז געזעסן אין פּעטראָוולאַוו־לאָווסקער פֿעסטונג נאָכן משפּט). דערנאָך האָט מען אים אַריבערגעפֿירט אין דער „וואָלנאַיאַ קאָמאַנדאַ", וועלכע האָט זיך געפֿונען ביי קאַראַ לעבן דער קאַרער טורמע. דאָרט האָט ער זיך ווידער געטראָפֿן מיט דייטשן און פֿאַרבראַכט מיט אים נאָך עטלעכע יאָר.

נאָך איידער ער איז אַוועק אין אַקאַטויער טורמע האָט זונדעלעוויטש באַדייטנד געענדערט זיין שטאַנדפּונקט וועגן טעראָר. ער האָט שוין דאַן באַקענט זיך מיט די ווערק פֿון די ערשטע רוסישע סאָציאַלדעמאָקראַטן, וועלכע פֿלעגן זיך רעגעלמעסיק דורך באַהאַלטענע וועגן באַקומען אין טורמע. ער האָט דאַן שוין מער ניט באַצויגן זיך אַזוי קריטיש צום מאַרקסיזם. ערשט אין 1896 איז דורך אַ מאַניפעסט פון צאַר זונדעלעוויטשעס טערמין פֿון קאַטאָרגע פֿאַרקירצט געוואָרן ביז צוואַנציק יאָר, און אין זעלבן יאָר האָט מען אים דערלויבט צו באַזעצן זיך אין דער שטאָט טשיטא. אויך אין טשיטאַ האָט ער זיך, ווי פֿריער, באַשעפֿטיקט הויפּטזעכלעך מיט פֿי־זישער אַרבעט. געאַרבעט האָט ער אויפֿן אייזענבאַן און אַ געוויסע צייט האָט ער געלעבט צוזאַמען מיט די אַרבעטער אין אַ באַראַק. דערנאָך האָט ער זיך אָנגעדונגען אין טשיטאַ צוצושטעלן וואַסער אויפֿן וואָקזאַל און פֿאַר דעם צוועק האָט ער איינגעהאַנדלט אַ פֿערד און וואָגן און אַ פֿאַס. אַזוי האָט ער דאָרט געאַרבעט ביז דער רעוואָלוציע פֿון יאָר 1905. נאָך 26 יאָר, וואָס ער האָט פֿאַרבראַכט אין די טורמעס און אין סיביר, האָט ער נאָך דער רעוואָלוציע ענדלעך באַקומען אַ מעגלעכקייט אומצוקערן זיך אַהיים אין אייראָפּעאישן רוסלאַנד. די רעוואָלוציע גופֿא פֿון יאָר 1905 האָט ער דורכגעמאַכט אין סיביר. אין 1906 איז ער אָנגעקומען קיין פּע־טערבורג. ער איז אָבער פֿאַרבליבן דאָרט ווייניקער ווי אַ יאָר און איז אין גיכן אַוועקגעפֿאָרן קיין לאָנדאָן. דאָרט איז ער שוין פֿאַרבליבן אויף שטענדיק.

7.

אין הערבסט פֿון יאָר 1907 האָב איך זיך מיט זונדעלעוויטשן באקאַנט אויף א לעקציע אין דעם לאַנדאָנער סאָציאַליסטישן פּאָלקס־הויז. אין פֿאַרלויף פֿון די עטלעכע מאָנאַטן וואָס איך האָב פֿאַרבראַכט אין לאַנדאָן, פֿלעג איך זיך מיט אים זייער אָפֿט טרעפֿן אין דעם אַזוי גערופֿענעם „קאָמוניסטן־קלוב", וועלכער איז געגרינדעט געוואָרן נאָך פֿון קאַרל מאַרקסן, און איך האָב פֿילע מאָל מיט אים געשמועסט וועגן באַוועגונגס־ענינים. איין מאָל האָב איך אויך באַזוכט זיין קוואַרטיר, וועלכע איז באַשטאַנען פון א קליינעם צימער׳ל אין דעם הויז פון אן אלטער ענגלענדער. אין צימער׳ל האָט זיך געפֿונן א בעט, א שטול און א קליינער טיש׳ל. ער פֿלעגט אליין קאָכן ניט נאָר טיי, נאָר אויך אנדערע מאכלים. ער האָט געפֿירט זייער אן איינפֿאַכן לעבן. איך בין אננעקומען אין לאַנדאָן אין א פּאָר מאָנאַטן ערום, נאָך דעם באַרימטן לאַנדאָנער צוזאַמענפֿאָר פֿון דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. איך האָב געוווסט, אז זונדעלעוויטש האָט בייגעווויינט ווי א גאַסט די מערסטע זיצונגען פֿון צוזאַמענפֿאָר און איך האָב אים פֿאַנאַנדערגעפֿרעגט וועגן די אלע איינצלהייטן פֿון צוזאַמענפֿאָר. כאָטש ער האָט זיך געהאַלטן פֿאַר א סאָציאַל־דעמאָקראַט, האָט ער אָבער זיך באַמיט מיר צו איבערצייגן, אז די טאַקטיק פֿון די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן איז א פֿאַלשע. ער האָט קריטיקירט ניט נאָר לע־נינען, נאָר אויך די פֿירער פֿון די מענשעוויקעס, פּלעכאַנאָוון און אק־סעלראָדן.

זונדעלעוויטש האָט געקענט ידיש. ער פֿלעגט אמאָל לייענען א יידישע צייטונג און פֿלעגט אָפֿט באַזוכן יידישע סאָציאַליסטישע פֿאַרזאַמלונגען. ער פֿלעגט אָבער קיינמאָל ניט נעמען קיין וואָרט. קוקנדיק אויף אים, וואָלט קיינעם גאָר ניט איינגעפֿאַלן צו דענקען, אז אָט דער באַשיידענער שטיל׳ער מענטש איז אן אָריגינעלער דענקער, וועלכער פֿאַרשטייט גרינט־לעך ניט נאָר די באַוועגונג נאָר אויך מענטשן. געלעבט האָט ער פֿון אָנהויב אין לאַנדאָן פֿון דאָם ביסל געלט, וואָס ער האָט אָפּגעשפּאָרט פֿון זיין שווערער אַרבעט אין סיביר. שפּעטער, ווי איך האָב נעהערט, האָט ער געהאַט עפּעס א שטעלע אין א געווּיסער אָרגאַניזאַציע אין לאַנדאָן.

זונדעלעוויטש איז צוגעשטאַנען צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג וועו פֿאַר איינעם צו זיין א סאָציאַליסט האָט געמיינט ניט נאָר אָפּנעזע־גענען זיך אויף איבּיק מיט זיין משפּחה און מיט זיינע פֿרייַנט, נאָר זייער אָפֿט מיטן לעבן. הונדערטער פֿון זונדעלעוויטשעס חברים זיינען אומגעקו־מען אויפֿן עשאָפֿאָט אדער האָבן אויסגעהויבט זייער לעצטן אָטעם אין די פֿינסטערע קאַזעמאַטן, אויף קאַטאָרגע און אין סיביר. זונדעלעוויטש

אַליין האָט אָפּגעשמאַכט 26 יאָר אויף קאַטאָרגע און אין סיביר. זיין נאָמען איז געווען פֿאַרהיילִיקט ביי אַלע רעוואָלוציאָנערן. אַרום זיין נאָמען זיינען געשאַפֿן געוואָרן א סך לעגענדעם, הגם ער איז פֿון נאַטור געווען זייער א באַשיידענער מענטש, וואָס האָט זיך קיינמאָל ניט געשטופּט אין דער עפֿנטלעכקייט און וואָס האָט ניט ליב געהאַט צו רעדן פֿון זיך.

די אַלע לײדן וואָס ער איז אויסגעשטאַנען אויף קאַטאָרגע און אין סיביר האָבן זיין גיסט ניט צובראָכן. ער איז ביזן טויט פֿאַרבליבן א רעוואָלוציאָנער און א סאָציאַליסט, א זעלטענער אידעאַליסט, וועמעס האַרץ האָט געשלאָגן מיט סימפּאַטיע פֿאַר אַלע אונטערדריקטע און פֿאַרשקלאַפֿטע. זונדעלעוויטש איז ניט געווען קיין טעאָרעטיקער. ער האָט אָבער פֿאַרמאָגט א שארפֿן פּאָליטישן חוש. נאָך זייענדיק אויף קאַטאָרגע האָט ער אין געשפּרעכן מיט פֿריינט און חברים געהאַלטן אין איין טענהן, אז דער סאָציאַליזם קען ניט אינגעפֿירט ווערן דורך א באַוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד מיט איין קלאַפּ. שפּעטער אין לאָנדאָן פֿלעגט ער שטענדיק טענהן, אז א סאָציאַלע רעוואָלוציע אינם זין ווי לענין אָדער אַפֿילו ווי די רוסישע מענשעוויקעם האָבן געפֿרעדיקט, וואָלט געווען דער גרעסטער אומגליק פֿאַר דער וועלט. שוין דעמאָלט (אין יאָר 1907) איז ער געווען ניט אינשטימיק מיט דער באָלשעוויסטישער טאַקטיק פֿון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. ער האָט געגלויבט אז די רוסישע סאָציאַליסטן דאַרפֿן ארבעטן האָנט אין האָנט מיט די רוסישע ליבעראַלן צו דערשלאָגן זיך קודם כל פּאָליטישע פֿרייהייט און קעמפֿן נאָר פֿאַר אזוינע סאָציאַלע רעפֿאָרמען, וועלכע קענען דורכגעפֿירט ווערן אין דעם, אז דאָס לאָנד זאָל דערבּיי רואינירט ווערן.

אין זיין בליק אויף דער רעוואָלוציע פֿון 1917 איז ער געווען נאָענט צו פּלעכאַנאָוון, ריכטיקער געזאָגט, פּלעכאַנאָוו האָט זיך אין יאָר 1917 דערנענטערט צו אים, ווייל זונדעלעוויטש האָט נאָך מיט צען יאָר פֿאַר דער רעוואָלוציע ארויסגעזאָגט א סך פֿון די אָפּיקורסישע געדאַנקען, וועלכע פּלעכאַנאָוו האָט אין 1917 געפֿרעדיקט. ווי יעדער אמתער רעוואָלוציאָנער און סאָציאַליסט האָט זונדעלעוויטש געהאַסט דעם באָלשעוויסטישן טעראָר און דיקטאַטור ניט ווייניקער ווי דעם צאַריזם. א ביטערער קעגנער פֿון יעדער סארט טיראַניע, האָט ער נאָך די באָלשעוויקעם ספּעציעל ניט געקענט מוחל זיין דאָס, וואָס זיי האָבן אזוי געשענדעט די הייליקע אידעאַלן פֿון פֿרייהייט, גלייכקייט און ברידערלעכקייט, פֿאַר וועלכע גאַנצע דורות רעוואָלוציאָנערן האָבן מקריב געווען זייערע לעבנס.

8

שטיל און באשיידן ווי ער האָט געלעבט די לעצטע פֿופֿצן יאָר אין לאָנדאָן, אַווי איז ער אויך געשטאָרבן. די צייטונגען האָבן וועגן זיין טויט ניט געשריבן. אין אמעריקע האָט מען זיך דערוווסט פֿון זונדעלעוויטשעס טויט ערשט אין א פּאָר וואָכן אַרום פֿון א בריוו, וואָס איניקע פּאָליטישע פֿרײַנט זײַנע האָבן דערהאַלטן פֿון די לאָנדאָנען רוסישע סאָציאַליסטן, ביי וועמען זונדעלעוויטש איז געווען זייער באַליבט און געאַכטעט. וועגן די לעצטע מינוטן פֿון זיין לעבן האָט זיין ברודער איליא געשריבן אין א בריוו צו לעוו דייטשן:

„געשטאָרבן איז דער ברודער פֿלוצלונג, דאָנערשטיק דעם 30טן אויגוסט (1923), עטלעכע מינוטן נאָך האַלבע נאַכט, ביי מיר אין הויז. יענע טעג בין איך גראָד געווען אין הויז אייניער אַליין. יענעם אומגליקלעכן דאָנער־שטיק אַרום האַלב נאַך ניין אין אָוונט איז אהרן געקומען צו מיר. ער האָט זיך געזעצט און מיר האָבן געשמועסט. ער האָט גערויכערט זיינע אייגענע געמאַכטע סיגאַרעטלעך. די לעצטע צייט, מען קען זאָגן פֿאַר די לעצטע אַנדערהאַלבן־צוויי יאָר, האָט ער שטאַרק געהוסט. איבערהויפּט פֿלעגט ער זיך פֿאַרהוסטן פֿון זיין פּאַפּיראָסל, וועלכער איז באַשטאַנען פֿון א שטיקל פּאַפּיר און א ביסל ביליקן טאַבאַק. אָט דער רויכערן פֿלעגט אַזוי אויפֿרעגן זיין אָטעם־סיסטעם און פֿלעגט אַרויסרופֿן אַזא הוסט, אַז ניט וויילנדיק פֿלעגט מען אים מוזן מאַכן א פֿאַרוואורף, וואָס ער רויכערט. אָבער דאָס פֿלעגט אים נאָר אויפֿרעגן. יענעם אָוונט האָט ער באַזונדערס שטאַרק געהוסט. „וואָס הוסטו אַזוי? — האָב איך אים געפֿרעגט, — האַסט זיך פֿאַרקילט?" „יאָ", האָט ער געענטפֿערט. „דער נעכטיקער אָוונט האָט אויף מיר זייער שלעכט געווירקט", מיט א טאָג פֿריער איז געווען א שרעק־לעכער וועטער, א גאַנצן טאָג איז געווען א רעגן, א ווינט און א קעלט און ער איז אַרומגעגאַנגען איבערן שטאַט.

מיט א מאָג פֿריער זיינען מיר געווען מיט אים צוזאַמען אויפֿן וואָקזאַל. דינסטיק בייטאָג האָט ער אויסגעקוקט ווי אַלע מאָל מונטער און האָט גע־שפּאַסט. מיטוואָך האָב איך אים ניט געזען. איך בין שוין געווינט געווען צו זיינע פֿאַרקילונגען, וועלכע ער פֿלעגט לייכט אריבערטראָגן און ניט שענקען זיי קיין אויפֿמערקזאַמקייט. אויך איצט האָב איך ניט געדענקט, אז די זאַך איז ערנסט. מיר האָבן געטרונקען טיי, האָבן געשמועסט, ווי געווענלעך זי דגעאַמפּערט וועגן עפּעס א פֿראָגע. ארום עלף אזייגער האָב איך באַמערקט, אז ער אָטעמט עפּעס שווערער ווי אַלע מאָל. איך האָב אים געזומען אייגרעדן, אז מען דארף פֿון דעסטוועגן רופֿן א דאָקטער. א דאָק־טער וועט מאָקע ניט אויסהיילן זיין הוסט, אָבער דאָך וועט ער אים געבן

עפּעס וואָס זאָל פֿאַרלייכטערן דעם הוסט. ער פֿלעגט קיינמאָל ניט שענקען קיין אויפֿמערקזאַמקייט צו מיינע באַמערקונגען וועגן דעם, און אַזוי האָט ער אויך איצט מיר ניט געוואָלט הערן. ער האָט זיך שוין געקליבן אַוועק־גיין. איך האָב אים גענומען איינריידן, אַז ער זאָל בלייבן נעכטיקן ביי מיר. ער האָט זיך קאַטעגאָריש ענטזאגט און האָט דערקלערט אַז ער פֿילט זיך בעסער אין זיין אייגענער בעט. ער האָט זיך אויפֿגעהויבן און האָט אָנגעטאָן דעם מאַנטל. איך בין אַרויס אַוועקצוזעצן אים אויפֿן טראַמוויי. מיר האָבן געדאַרפט גיין בלויז אַ פּאָר מינוט. דערזעענדיק, אַז דער אָטעם ווערט ביי אים ערגער, האָב איך דערקלערט, אַז איך וועל אים ניט אָפּלאָזן אַליין און וועל גיין מיט אים צוזאַמען. מיר זיינען געשטאַנען און געוואַרט אויפֿן טראַמוויי. איך האָב דערזען, אַז אים ווערט אַלץ ערגער און אַז ער קען ניט איינשטיין אויף די פֿיס. ער האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ קלעצל. האָב איך דעמאָלט אָנגעהויבן ווידער אַריינטענהן מיט אים, אַז עס איז אַן אומזין פֿאַר אים צו פֿאָרן אַהיים, ווען ער קען בלייבן נעכטיקן ביי מיר. „נו, מילא", האָט ער געזאָגט, „קום צוריק". מיר זיינען אַוועק צוריק צו מיר אַהיים. ער האָט זיך קוים דערשלעפּט צום הויז. אין אַ פֿיר־פֿינף מינוט זיינען מיר שוין געווען אין הויז. אין קאָרידאָר האָט ער זיך אָפּ־געשטעלט און געבעטן, מען זאָל אים אַרויסטראָגן אַ שטול. ער האָט זיך אַנידערגעזעצט. דער אָטעם איז געווען זייער שווער. „אַזוי פּאַסקודנע האָב איך נאָך קיינמאָל ניט געפֿילט", האָט ער באַמערקט. איך בין אַוועק אויבן, האָב אויסגעבעט די בעט און געהאָלפֿן אים אַרויפֿגיין. ער האָט אָנגעהויבן אויסטאָן זיך. איך האָב אים געבראַכט וואַסער און געזאָגט, אַז איך וועל גיין רופֿן אַ דאָקטער.

„מילא, פּרוביר", האָט ער געזאָגט. „איך צווייפֿל אָבער צי דו וועסט איצט געפֿינען אַ דאָקטער".

דאָס זיינען געווען די לעצטע ווערטער, וואָס איך האָב פֿון אים געהערט.

„איך בין געווען איינער אַליין און הגם איך האָב ניט גערענקט אַז דער סוף איז אַזוי נאָענט, האָב איך דאָך געהאַלטן, אַז מען מוז רופֿן אַ דאָק־טער. איך האָב אים געמוזט איבערלאָזן אַליין און פֿון דער נאָענטער טע־לעפֿאָן־ביידל האָב איך אָנגעהויבן טעלעפֿאָנירן צו באַקאַנטע דאָקטוירים. דער טעלעפֿאָן אַרבעט ביינאַכט אין לאָנדאָן זייער שלעכט. פֿון אומעטום דאַרף מען לאַנג וואַרטן אויף אַן ענטפֿער. יעדע מינוט האָט מיר אויסגע־קוקט ווי אַן אייביקייט. קיינער פֿון די דאָקטוירים איז ניט געווען אין הויז. איך הגב געמוז גיין צוריק אַהיים. אין גאַנצן בין איך אָפּוועזנד געווען אַ מינוט דרייסיק, פֿינף־און־דרייסיק, העכסטנס פֿערציק, און ווען איך בין אַריין אין צימער האָב איך געפֿונען, אַז אהרן איז שוין טויט.

„אופֿן טיש לעבן בעטל איז נעלענן א האַלב צוזאַמענגעדרייטער פּאַפּירָאָסל. זיין געזיכט איז געווען טיף רואיק, ווי ביי איינעם וואָס שלאָפֿט. דער פּולם האָט ניט נעקלאַפּט. איך האָב אים אָנגעהויבן רופֿן, רייבן אים דאָס האַרץ, די הענט, **אָבער אַלץ איז געווען נוצלאָז. שפּעטער,** ווען דער דאָקטער איז אָנגעקומען, **האָט ער קאָנסטאַטירט, אז ער איז טויט.**

„איך און אייניקע פֿרײַנט אונדזערע האָבן געקוקט אויף אים אין פֿאַרלויף פֿון אָנדערהאַלבן מעת־לעת ווען ער איז געלענן אויפֿן בעט און האָבן אונדזערע אויגן ניט געגלויבט: אזוי קלאָרע רואיקייט אויפֿן פּנים, אַלע זײַנע שטריכן זיינען געבליבן ניט פֿאַרענדערט. דער געווײַנלעכער רואיקער אויסדרוק פֿון זיין פּנים איז אויף א האָר ניט פֿאַרשוווּנדן, אזוי אז עס האָט זיך נעדוכט, אז ער אָטעמט, שלאָפֿט און וועט אָט־אָט זיך אויפֿכאַפּן, אויפֿשטייען פֿון בעט און אָנהויבן רעדן. ער האָט זיך אָבער ניט אויפֿגעכאַפּט. די לויה זײַנע איז געווען דעם פֿערטן סעפּטעמבער אין קרעמאַטאָריום, עס איז אָנווועזנד געווען א פֿאַרשיידנאַרטיקער עולם און עס זיינען אויך **געהאַלטן געוואָרן קורצע רעדעס.**

די לעצטע טעג זײַנע האָבן זיך מיט קיין זאַך ניט אונטערשיידט פֿון אַלע אַנדערע טעג פֿון זיין לעבן דאָ. דעם לעצטן טאָג האָט ער זיך געפֿילט שלעכט. ער האָט **געוואָלט פֿאָרן אָנקוקן דעם קאָטעדזש,** וואָס אונדזערע א פֿרײַנדין האָט **געדונגען פֿאַר זיך און פֿאַר איר שוועסטער.** ער איז צוגענאַנגען צום טראַמווײַ כדי צו פֿאָרן צום וואַקזאַל, נאָר ער האָט דערפֿילט מיט אַמאָל א שטאַרקן ווייטאָק אין האַרצן און ער האָט זיך געמוזט אומקערן צוריק אַהיים. א פּאָר שטונדן איז ער געלענן אויפֿן בעט און דער ווייטאָק איז פֿאַרשוווּנדן. דעם זעלבן טאָג, אַרום פֿינף אַזייגער, האָט א באַקאַנטער סטודענט, א מעדיצינער, אים נעזען אין אָפּיס אין שטאָט, ווו ער איז געקומען משתדל זיין זיך צו קריגן מיטלען טאַקע פֿאַר אָט דעם סטודענט. דעם סטודענט איז אהרנס אויסזען זייער ניט געפֿעלן געווען און ער האָט אים געזאָגט: „צייגט אָקאָרשט אייער פּולס". אהרן, וועלכער פֿלעגט אין אזוינע פֿאַלן געווויינלעך אָפּקומען מיט א שפּאַס און מיט א קיבעץ אויפֿן רעכענונג פֿון דער מעדיצינישער וויסנשאַפֿט, האָט דעם מאָל גראָד אים געגעבן א טאַפּ טאָן דעם פּולס. דער סטודענט האָט גלייך דערזען אז ער איז זייער קראַנק. אהרן האָט אָבער ניט געוואָלט גיין אָפֿרוען. ער האָט דערקלערט אז ער האָט א סך אַרבעט צו טאָן. עפּעס אַנדערש אין דעם פֿאַל איז געווען אוממעגלעך, ווייל אהרן פֿלעגט אין אזוינע פֿאַלן אַרויסציינן א שטאַרקע עקשנות, און אָט אזוי ווי איר זעט האָט זיך דאָס אַלץ געענדיקט".

זונדעלעוויטש איז פֿון דער נאָטור געווען א זייער קאָמפּליצירטע און א זייער באַגאַבטע פּערזענלעכקייט. די פֿאַרשאָלטענע רוסישע באַדינגונגען

האָבן אים ניט געגעבן די מענלעכקייט צו אַנטוויקלען זיינע גרויסע און פֿאַרשיידנאַרטיקע טאַלאַנטן. אין דער געשיכטע אָבער פֿון דעם אַלוועלטלעכן פֿרייהייטס־קאַמף וועט דער נאָמען פֿון אהרן זונדעלעוויטש, דעם העלדישן רעוואָלוציאָנערן מאַרטירער, דעם מוטיקן סאָציאַליסטישן קעמפֿער און דעם זעלטענעם אידעאַליסט און מענטשן־פֿריינט, וואָס איז זיין גאַנצן לעבן געב־ליבן טרייַ די אידעאַלן פֿון פֿרייהייט, גלייכקייט און בריderlעכקייט, אייביק לעבן.

וואַרא פיגנער

(1942 — 1852)

וועראַ פֿיגנער

(1942 — 1852)

וועראַ פֿיגנער איז אין פֿאַרלויף פֿון אַ סך צענדליקער יאָרן געווען די פֿאַרקערפֿערונג פֿון העכסטן אידעאַליזם, פֿון אויסערגעווויינלעכער העלדישקייט און מאַרטירערטום. אין פֿאַרלויף פֿון צענדליקער יאָרן איז זי פֿשוט פֿאַרגעטערט געוואָרן פֿון דער גאַנצער פֿרייהייט־ליבנדער רוסישער אינטעליגענץ און פֿון די רעוואָלוציאָנערן, סאָציאַליסטן און דעמאָקראַטן פֿון אַלע ריכטונגען. דער באַווּסטער רוסישער שריפֿטשטעלער, גלעב אוספּענסקי, וועלכער איז געווען אַ נאָבעלע פּערזענלעכקייט, האָט אין די אכציקער יאָרן פֿון פֿריערדיקן יאָרהונדערט, וועו פֿיגנער איז געווען אַרעסטירט. געשריבן וועגן איר: „די דאָזיקע יונגע פֿרוי האָב איך נעזען נאָר אַ ווייַלע פֿון דער זייט. זי האָט אָבער איבערגעלאָזן אזא הערלעכן, ליכטיקן אייַנדרוק, וויַל דער טיפֿער אומעט אויף איר געזיכט איז ניט קיין אומעט פֿון אירע אייגענע לײַדן, פֿון אירע אייגענע צרות, ניט קיין פּערזענלעכע... עס איז געווג נאָר צו וואַרפֿן איין בליק אויף איר און יעדע פּיין און לײַדן פֿאַרשווינדן און אויפֿן האַרצן וועלט אַזוי אייַנפֿאַך־לייכט און דער עיקר לעבעדיק, און אַנשטאָט די וועלטער „ווי שרעקלעך!", האָט איר געמוזט אויסרופֿן: „ווי גוט, ווי שיין"!

פֿיגנער איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1852 אין אַ פֿאַרמעגלעכער, פּריוישער הויז. אירע עלטערן האָבן איר געגעבן אַ גוטע דערציאונג. זי איז געווען אַ זעלטענע שיינקייט און די נאַטור האָט איר אויך באַשאַנקען מיט אַ סך אַנדערע מעלות. זי האָט געקענט אַפֿלעבן אַ לעבן אין וואויַלטאָג און אין גליק. זי האָט אָבער נאָך אין איר פֿריסטער יונגט באַווּסטזיניק אויפֿגעקליבן פֿאַר זיך דעם דערנער־וועג פון אַ קעמפֿערין־מאַרטירערין פֿאַר די אידעאַלן פֿון גלייכקייט, פֿרייהייט און מענטשלעכקייט, און זי איז ביז דעם לעצטן טאָג פֿון איר לעבן ניט אַרונטער פֿון דעם דאָזיקן וועג.

פֿיגנער דערציילט אין אירע מעמוארן, אז וועו זי איז געווען אַ קליין מיידעלע, פֿלעגט איר מוטער פֿאַרלייענען פֿאַר די קינדער פֿאַרשיידענע מעשהלעך וואָס האָבן געהאַט אַ היסטאָרישן אינהאַלט. איינמאָל האָט זי

איבערגעלייענט פֿאר זיי א מעשהלע ווי אזוי איינער פֿון די ערשטע רוסישע קיסרים האָט זיך אויסגעקליבן א כלה. וועז עס איז געקומען די צייט פֿאר אים חתונה צו האָבן, האָט מען איבערן גאַנצן לאַנד אויסגערופֿן, אז די הויכע לייט זאָלן ברענגען זייערע דערוואַקסענע טעכטער קיין מאָסקווע. דאָרט האָט מען ביים קיסרס פּאַלאַץ אויסגעשטעלט אַלע מיידלעך אוז דער קיסר האָט די שענסטע פֿון זיי אויסגעקליבן פֿאר א ווייב.

„ביי מיר זיינען דעמאָלט אַלע צייטן געווען גלייך" שרייבט ווערא פֿיגנער, „קיין אונטערשייד צווישן „אמאָל" און „היינט", און דעריבער איז געווען רעכט, אז עס זאָל מיר איינפֿאַלן אזא געדאַנק: וועז דער קיסר וועט וועלן חתונה האָבן, וועט מען דאָך מיך זיכער אויך אַוועקפֿירן קיין מאָסקווע, און עס קען דאָך זייער זיין אז איך זאָל אים געפֿעלן מער ווי אַלע מיידלעך און ער זאָל מיך נעמען פֿאר א ווייב. דעמאָלט וועל איך ווערן די קייזערין. דאָס וועט זיין גוט! די ניאַניע וועל איך אָנטאָן אין גאָלד און זילבער און זיך אַליין אין דימענטן און בריליאַנטן"!

וועז זי איז אַלט געוואָרן 17 יאָר און האָט פֿאַרענדיקט דעם פֿרויען־אינסטיטוט אין דער שטאָט קאַזאַן, איז זי געווען א לוסטיקע, פֿרייליבע און שטיפֿערישע מיידל. זי האָט זיך דעמאָלט באַפֿרײַנדט מיט א יונגן אויס־פֿאָרשונג־ריכטער. זיי פֿלעגן גיין צוזאַמען אין טעאַטער, אויף בעלער, אין קלוב און פֿלעגן צוזאַמען אויך לייענען ביכער. אין יאָר 1870 האָבן זיי חתונה געהאַט. ווערא איז דעמאָלט אַלט געווען 18 יאָר. „שוין דעמאָלט בין איך געווען איבערציגט", — שרייבט פֿיגנער — „אז פֿאַרבעכנס זיינען א רעזולטאַט פֿון אַרעמקייט און גראָבקייט, און דערפֿאַר איז מיר ניט געפֿעלן געווען די ראָלע פֿון אַן אויספֿאָרשונג־ריכטער. ניט איין מאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערן ווי ער נעמט אויף א פֿאַרהער אַן אָנגעקלאָגטן און הייבט אים אָן שטעלן אַזוינע פֿראָגן, אז ער זאָל זיך פֿאַרפֿלאָנטערן אוז אַריינפֿאַלן, און דאָס האָט מיר שטאַרק געקרענקט און געערגערט. בין איך צוגעשטאַנען צו אים ער זאָל בעסער אָנהייבן שטודירן מעדיצין אָדער אַן אַנדער פֿראָפֿעסיע, אבי ער זאָל מער ניט זיין אַן אויספֿאָרשונג־ריכטער".

2

אין יאָר 1871 איז ווערא מיט איר מאַן, צוזאַמען מיט איר עלטערער שוועסטער, אַוועקגעפֿאָרן שטודירן אין דער שווייץ. אַלע דריי זיינען זיי אָנגעקומען אין ציריכער אוניווערזיטעט און זיך געלערנט אויפֿן מעדי־צינישן פֿאַקולטעט. ציריך איז דעמאָלט געווען דער צענטער פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער אימיגראַציע. ווערא פֿיגנער, איר מאַן אוז

איר שוועסטער פֿלעגן אַלע דריי באַזוכן די פֿאַרשידענע פֿאַרזאַמלונגען וווּ עס פֿלעגן אַרויסטרעטן סיי די רוסישע אימיגראַנטן־רעוואָלוציאָנערן, סיי די שווייצאַרישע און דייטשע סאָציאַליסטן וואָס האָבן דעמאָלט געוווינט דאָרטן.

וועראַ פֿיגנערס שוועסטער איז באַלד צוגעשטאַנען צו דעם געהיימען רעוואָלוציאָנערן קרייזל, וועמעס מיטגלידער האָבן זיך געגרייט צוריקצופֿאָרן קיין רוסלאַנד און אָנפֿירן דאָרט סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער. וועראַ אָבער האָט דערפֿון ניט געווואָסט, וויל זי איז נאָך דעמאָלט ניט געווען קיין אויסגעשפּראָכענע רעוואָלוציאָנערקע. ערשט מיט א צייט שפּעטער, וען זי האָט איינמאָל אין א זומערדיקן אָוונט שפּאַצירט צוזאַמען מיט איר שוועסטער אין צירידְ, האָט די שוועסטער אין מיטן דעריגען איר א פֿרעג געטאָן: „זאָג מיר, וועראַ, וואָלסטו געקענט באַשליסן אַוועקצוגעבן אַלע דיינע כּחות דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג? וואָלסטו געקענט, וען עס וואָלט נאָר נייטיק געווען, איבערריסן אַלע דיינע באַציאונגען מיט דיין מאַן? וואָלסטו געקענט אויפֿגעבן דאָס לערנען זיך, דיין וויסנשאַפֿט, די קאַריערע, אַלץ צוליב דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג? — יאָ, — האָט וועראַ געענטפֿערט. — „מיטן גאַנצן האַרצן".

באַלד נאָכדעם האָט מען איר מיטגעטיילט, אַז עס האָט זיך געגרינדעט א רעוואָלוציאָנערע געזעלשאַפֿט וואָס גרייט זיך אָנצוהייבן אַרבעטן אין רוסלאַנד. מען האָט איר איבערגעלייגט די קאָנספּיראַטיוציע און די פּראָגראַם פֿון דער דאָזיקער געזעלשאַפֿט, און נאָכדעם ווי זי האָט איינגעשטימט מיט אַלע פּונקטן, האָט מען זי אַריינגענומען אַלס מיטגליד. זי איז דעמאָלט אַלט געווען 21 יאָר. וועראַס שוועסטער האָט באַלד אויפֿגעגעבן דעם אוניווערזיטעט און איז צוזאַמען מיט נאָך אייניקע רעוואָלוציאָנערן און רעוואָלוציאָנערקעס אַוועקגעפֿאָרן צוריק קיין רוסלאַנד. וועראַ אַליין אָבער איז פֿאַרבליבן ענדיקן **דעם אוניווערזיטעט. אַזוי** ווי איר מאַן האָט ניט איינגעשטימט מיט אירע רעוואָלוציאָנערע אָנזיכטן, איז זי זיך מיט אים צעגאַנגען.

„אין אָנהייב דעצעמבער, 1875" — שרייבט פֿיגנער — „בין איך ארויסגעפֿאָרן פֿון דער שווייץ קיין רוסלאַנד, מיטנעמענדיק מיט זיך די ליכטיקע דערינערונגען פֿון די יאָרן וואָס עס האָבן מיר געגעבן וויסנשאַפֿט, פֿריינד און דער עיקר א ציל, א גרויסן הייליקן ציל אין לעבן"!

אָט דעם גרויסן הייליקן ציל **האָט וועראַ פֿיגנער** געדינט איר גאַנצן לעבן. פּונקט ווי די מערסטע אַנדערע סאָציאַליסטן פֿון יענער עפּאָכע האָט וועראַ פֿיגנער אָנגעהויבן איר קאַריערע מיט „גיין אין פֿאָלק". זי האָט זיך באַזעצט אין א דאָרף, האָט געאַרבעט דאָרט אַלס פֿעלדשערין און האָט אין דער זעלבער צייט געפֿירט א סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע

צווישן די פּויערים. וועז עס האָט זיך געגרינדעט די באַווּסטע פּאַרטיי, „זעמלא אי וואָליא" („ערד און פֿרייהייט"), איז פֿיגנער געוואָרן איינע פֿון אירע אַקטיוווסטע מיטגלידער. זי איז געווען אויף דעם געהיימען צוזאַמענקאָר פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" וואָס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין יוני, 1879 אין דער שטאָט וואַראַניעזש, און נאָך דער שפּאַלטונג פֿון דער „זעמליא אי וואָליא", איז זי צוגעשטאַנען צו דער „נאַראָדנאיא וואָליא" און איז געווייַלט געוואָרן אַלס מיטגליד פֿון דעם עקזעקוטיוו־קאָמיטעט. א מיטגליד פֿון דעם עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" האָט זיך נעמוזט פֿאַרפֿליכטן אוועקצוגעבן אַלע זיינע (אָדער אירע) כוחות דער רעוואָלוציע, פֿאַרגעסן אָן די קרובים און פֿרײַנד, ניט האָבן קיין פּרי־וואַט־אייגנטום און ניט פֿאַרמאָגן קיין זאַך, וואָס זאָל ניט אין דער זעלבער צייט זיין דאָס אייגנטום פֿון דער אַרגאַניזאַציע, און אָפּפֿערן מיטן אייגענעם לעבן, וועז דאָס איז נייטיק, ניט רעכענענדיק זיך מיט קיין זאַך.

די „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" האָט זיך געשטעלט וויי איר אויפֿגאַבע אַרויס־צורייסן די מאַכט ביי דער צאַרישער רעגירונג און איבערגעבן זי אין די הענט פֿון פֿאָלק. די „נאַראָדנאיא וואָליא" האָט אָנגעפֿירט אַן ענערגישע רעוואָלוציאָנערע און סאָציאָליסטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער, צווישן דער שטודירנדער יוגנט און אויך צווישן די אָפֿיצירן פֿון דער אַרמיי, אָבער דאָס הויפּט אָרט אין איר טעטיקייט האָט פֿאַרנומען דער פּאָליטישער טעראָר. די פֿירער פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" האָבן געהאָפֿט דורך דעם טעראָריסטישן קאַמף קעגן די טיראַנישע מיניסטאָרן און אַנדערע הויכע באַאַמטע פֿון דער צאַרישער רעגירונג אונטערצוגראָבן די אויטאָ־ריטעט פֿון צאַר, צעטרייסלען דעם גלויבן פֿון פֿאָלק אין דער מאַכט פֿון דער רעגירונג, וויזין אז עס איז מעגלעך צו פֿירן אַן אַרגאַניזירטן קאַמף, אַרויסרופֿן בײַם פֿאָלק אַן אַקטיוון נייסט און א גלויבן אין דעם דערפֿאָלג פֿון קאַמף און אזוי ארום צווינגען דעם צאַר צו געבן פֿרייהייט דעם פֿאָלק.

3

איך וועל דאָ ניט איבערגעבן די געשיכטע פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" און די ראָלע וואָס פֿיגנער האָט געשפּילט אין דער פּאַרטיי, וועלכע האָט מיט אירע אויסערגעווייניקעע העלדן־טאַטן אין פֿאַרלויף פֿון עטלעכע יאָר צייט איבערראַשט די גאַנצע וועלט. די וואָס אינטערעסירן זיך מיט דעם קענען געפֿינען אַלע אייניקלהייטן אין ווערא פֿיגנערס מעמואַרן, ווי אויך אין מיינע צוויי בענד, העלדן און מאַרטירער, די געשיכטע פֿון די אַמאַליקע גרויסע רעוואָלוציאָנערו אוו פֿון זייער קאַמף פֿאַר פֿרייהייט". דאָ ווייל איך

בלויז דערמאָנען, אַז פֿיגנער האָט זיך אַקטיוו באַטייליקט אין צוגרייטן די אַלע אַטענטאַטן וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן אויפֿן צאַר אַליין און אויף אַ ריי פֿון זיינע הויכע באַאַמטע, וועלכע זיינען געווען פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר די אומצייליקע הינריכטונגען און פֿאַרפֿאָלגונגען פֿון די רעוואָלוציאָנערן. זי איז אויך געווען די באַלעבאָסטע פֿון דער קאָנספּיראַטיווער קוואַרטיר אין פּעטערבורג, ווו עס פֿלעגן פֿאָרקומען די זיצונגען פֿון דעם עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פֿון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ". אין דער נאַכט פֿון דעם 28טן פֿעברואַר אויפֿן 1טן מערץ, 1881 (לויט דער אַלטער רוסישער צייט־רעכענונג), האָט מען אין פֿיגנערס קוואַרטיר צוגעגרייט די באָמבעס מיט וועלכע דער צאַר איז אויף מאָרגן דערהרגעט געוואָרן. פֿיגנער האָט אַליין געהאָלפֿן מאַכן יענע באָמבעס. בלויז דורך אַ נס איז זי דעמאָלסט גלייך ניט אַרעסטירט געוואָרן און ניט הינגעריכטעט געוואָרן צוזאַמען מיט אירע טייערסטע חברים, סאָפֿיע פּעראָווסקאַיאַ, אַנדרע זשעליאַבאָוו, ניקאָלאַי קיבאַלטשיטש און די אַנדערע. אָבער די צאַרישע רעגירונג האָט גוט געוווּסט די ראָלע וואָס פֿיגנער שפּילט אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און אין דער פּאַרטיי, און זי האָט זי אַרומגעזוכט מיט ליכט. אין דעם טאָג, ווען מען האָט זשעליאַבאָוון און פּעראָווסקאַיאַן אויפֿגעהאָנגען, איז פֿיגנער נאָך געווען אין פּעטערבורג. „יענער טאָג" — האָט פֿיגנער שפּעטער דערציילט — „איז גראָד ווי אויף להכעיס געווען זייער אַ שיינער, אַ קלאָרער הימל האָט זיך צעשפּרייט איבערן קאָפּ און די זון האָט געשיינט העל און ליכטיק. איך בין אַריין אין אַ טראַמוויי און זיך אַוועקגעזעצט. וווּהין איך פֿאָר האָב איך אַליין ניט געוווּסט. מיר איז געווען אַלץ איינס. אין טראַמוויי זיינען געפֿאָרן מענטשן פֿון דעם פּלאַץ, ווו מען האָט אויפֿגעהאָנגען מיינע חברים. איך האָב זיך אַרומגעקוקט. אויף זייערע פּנימער האָב איך ניט באַמערקט קיין שום אויסדרוק פֿון טרויער, און דאָס האָט מיר אַזוי וויי געטאָן, אַז עס איז גאָר אוממעגלעך דאָס איבערצוגעבן מיט ווערטער".

ערגער פֿון אַלץ איז אָבער געווען, וואָס נאָך דער דערמאָרדונג פֿון צאַר איז די פּאַרטיי אַזוי גוט ווי פֿאַרניכטעט געוואָרן. דער עקזעקוטיוו־קאָמיטעט האָט שוין מער ניט געקענט שפּילן די ראָלע, וואָס ער האָט פֿריער געשפּילט. די רעגירונג האָט אָבער וועגן דעם ניט געוווּסט, און דער נייער צאַר, אַלעקסאַנדער דער דריטער האָט די ערשטע פּאָר יאָר פֿון זיין הערשאַפֿט נאָך אַלץ געלעבט אין טויט־שרעק. ער האָט שטענדיק מורא געהאַט אַז אָט־אָט וועלן די רעוואָלוציאָנערן אים דערהרגענען, פּונקט ווי זיי האָבן מיט אַ באָמבע צעריסן אויף שטיקער זיין טאַטן. נאָך דער דערמאָרדונג פֿון אַלעקסאַנדער דעם 2טן, האָט ווערא פֿיגנער זיך אויסבאַהאַלטן אין אַנדערע שטעט. אירע פֿריינד האָבן זיך געבעטן ביי איר אַז זי זאָל אַוועקפֿאָרן אויף

א געווייסער צייט קיין אויסלאנד, אבער זי האט זיך אפגעזאגט דאס צו טאן. זי האט זיך באמיט ארויסצוציען נייע קרעפטן אין דער ארגאניזאציע און צוריק אויפלעבן די פארטיי. זי איז א לאנגע צייט געווען פאקטיש דער אויבערשטער מיטגליד פון דעם עקזעקוטיוו־קאמיטעט וואס איז פאר־בליבן אויף דער פריי אין רוסלאנד. אויסער פון די רעוואלוציאנערן, וועמען פינגער האט אין 1882 ארויסגעצויגן אין דער נייער צענטראלער רעוא־לוציאנערער ארגאניזאציע איז געווען סערגעי דעגאיעוו, און ער האט שפע־טער זי ארויסגעגעבן דער פאליציי.

דעם 10טן פעברואר, 1883 איז פינגער ארעסטירט געווארן אויף א גאס אין כארקאוו און מען האט אויף מארגן פרי גלייך זי אוועקגעפירט קיין פעטערבורג. וועו מען האט דעם קיסר אנגעזאגט די בשורה, אז פינגער זיצט שוין הינטער אייזערנע גראטעס, האט ער אויסגערופן הויך אויפן קול: „דאנקען גאט וואס די שרעקלעכע פרוי איז ארעסטירט"! און ער האט געהייסן באשטעלן ביים פאטאגראפער א ספעציעלן פארטרעט פון איר. פינגער האט ניט געווינסט, אז דעמאיעוו האט זי פארראטן, זי האט געהאט צו אים דעם פולסטן צוטרוי.

מער ווי א יאר צייט איז זי אפגעזעסן אין אן אינצעלנער קאמער אין פעטראפאוולאווסקער פעסטונג און האט געוואלט איר פראצעס. וועו זי האט זיך ערב דעם משפט דערווינסט וועגן דעמאיעוום פארראט, האט זי געפילט ווי זי וואלט פון זינען ארונטער. „אין יענעם מאמענט" — דער־ציילט פינגער, „האב איך איבערגעלעבט אינעם פון די גרעסטע אומגליקן. מיר האט זיך געדוכט אז מען האט ביי מיר צוגענומען אלץ, די גייסטיקע שיינקייט פון מענטשן, די שיינקייט פון דער רעוואלוציע און פון דעם גאנצן לעבן. פון דער אידעאלער הויכקייט האט מען מיך פלוצלונג ארייננעשלי־דערט אין א שמוציקן זומפ".

מען האט וועראַ פינגער געמשפט אין א קריגס־גריכט און פארור־טיילט צום טויט דורך אויפהענגען. א וואך צייט האט יעדע מינוט זי דערווארט אז מען זאל זי אויפהענגען. אויפן אכטן טאג פאר נאכט, איז ארייננעקומען צו איר אין צעל דער קאמאנדאנט פון פעסטונג און האט איר איבערגעלייענט א באפעל פון קיסר, לויט וועלכן די טויט־שטראף איז איר פארביטן געווארן אויף אייביקער קאטארגע. „איך בין זיכער", האט פינגער מיט עטלעכע און צוואנציק יאר שפעטער געשריבן, אז וועו מען וואלט מיך אויפגעהאנגען, ווי מען האט מיט דריי יאר פריער אויפגע־האנגען סאפיע פראוווסקאיא, וואלט איך גענאנגען צו דער תליה שטאלץ און מוטיק. איך וואלט זיך אויף קיין מינוט ניט פארלארן. איך בין געווען גרייט דערצו. קיין באגייסטערונג וואלט איך דערביי ניט געהאט, ווייל די כחות זיינען מיר אויסגעגאנגען און איך בין געווען שרעקלעך אפגעשוואכט.

עם וואלט מיר פשוט געווען א סך אנגענעמער, ווען מען וואלט מיר אויפגע־
האנגען און פארטיק. א סך בעסער איידער שטארבן לאנגזאם און אוועקגעבן
דעם מלאך־המות דאס לעבן ביסלעכווייז".

4

אין אקטאבער 1884 האט מען זי פלוצלונג ארויסגענומען פון פעטרא־
פאוולאווסקער פעסטונג און אוועקגעפירט אין דער שרעקלעכער שליסל־
בורגער פעסטונג און דארט איינגעמויערט אין אייניעם פון די פינסטערע
שטיינערנע קברים. די צארישע רעגירונג האט געטאן אלץ אין דער וועלט
צו באגראבן די געפאנענע אין שליסלבורג. אפילו די דערינערונגען פון
זייערע נעמען האבן געדארפט אפשטארבן. ווען פיגנערס מאמע האט זיך איין
מאל געווענדט צום געהילפס־מיניסטער פון אינערן מיט א בקשה אז ער
זאל איר זאגן ווו ווערא געפינט זיך און וואס זי מאכט, האט ער איר געענט־
פערטפערט: „איר וועט זיך דערוויסן וועגן אייער טאכטער ווען זי וועט
ליגן אין דער טרונע".

א האפנונגסלאזער און א שרעקלעכער אומעט האט אנגעפילט דאס
הארץ פון יעדן געפאנגענעם אין שליסלבורגער פעסטונג. פיגנער איז געווען
איינע פון די געציילטע וואס האט אויך דארט ניט פארלארן דעם מוט.
ווען דער באריטמער רעוואלוציאנער, הערמאן לאפאטין, וועלכער איז צו־
זאמען מיט ווערא פיגנער געזעסן אין שליסלבורג, האט איין מאל פארפאסט
א געדיכט אין וועלכן ער האט פארשאלטן דעם טאג ווען ער איז געבוירן
געוואָרן, האט פיגנער זיך שטארק געגומען צום הארצן, וואס לאפאטין
איז ארייngעפאלן אין אזא פעסימיסטישער שטימונג, און זי האט געענט־
פערט לאפאטינען מיט דעם פאלגנדיקן געדיכט, וואס איך גיב דא איבער
אין א פרייער איבערזעצונג.

באשערט איז אונדז געווען דאס גליק:
די כוחות די בעסטע
דעם קאמף פאר דער פרייהייט צו שענקען.
איצט זיינען מיר גרייט
ביז דער שעה פון טויט
צו ליידן און דולדן
פאר דער פרייהייט פון פאלק.
ליידן אן פארווארף
ליידן אן קלגות,
נאר רואיק און באשיידן

אין דער שטילקייט פֿאַרגיין,
און מיט אונדזער שטילן לויפן
רופֿן די יינגערע ברידער
צו קעמפֿן פֿאַר פֿרייהייט
און גלייכקייט נאָך אונדז.

לאָפֿאַטין אַליין האָט שפּעטער דערציילט, אז ער האָט געווייגט, ווען ער האָט עס געלייענט.

צוואַנציק יאָר האָט ווערא פֿיגנער אָפּגעשמאַכט אין דעם שרעקלעכן שליסלבורגער גיהנום. זי איז געווען די אייניציקע פֿרוי וואָס איז נאָך צוואַנציק יאָר ארויס א לעבעדיקע פֿון שליסלבורג. אין 1902 האָט **געהאלטן** נאָר נאָכמט דערביי, אז פֿיגנער זאָל הינגעריכט ווערן אין שליסלבורג. עס איז איר אָבער באשערט געווען ניט נאָר ארויסצוקומען א לעבעדיקע, נאָר אויך דערלעבן די רעוואָלוציע און נאָך אריבערלעבן אַלע אירע חברים. פֿון שליסלבורג איז פֿיגנער באפֿרייט געוואָרן אין סעפּטעמבער, 1904. א קורצע צייט איז זי נאָך געווען פֿארשיקט אין וויטן צפֿון. אין גיכן אָבער איז זי אין גאַנצן באפֿרייט געוואָרן. אין 1907, וועו די רעאקציע האָט געזיגט אין רוסלאַנד, איז זי צוועקגעפֿאָרן קיין אויסלאַנד און איז געווען טעטיק אין דער פּארטיי סאציאליסטן־רעוואָלוציאָנערן. אויך אין אויסלאַנד האָט זי זיך באמיט צו העלפֿן דער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג קלייבנדריק געלט און זאכן פֿאר די ארעסטירטע און פֿארשיקטע רעוואָלוציאָנערן אין רוסלאַנד. אין 1907 איז זי איין מאָל געקומען קיין לאָנדאָן מיט דעם צוועק. די פֿרייַנד אירע האָבן דאָרט ארגאַניזירט פֿאר איר א גרויסע פֿארזאַמלונג, **צו וועלכער עס זיינען געקומען** אויך א סך פֿון דער ענגלישער אריסטאקראַטיע אָנצוקוקן די בארימטע רעוואָלוציאָנערקע. נאָך איר לעקציע, אין וועלכער זי האָט דערציילט וועגן דער לאַגע אין צארישן רוסלאַנד, איז צו איר צוגעקומען לאָרד מילנער, דער שפּעטערדיקער קריגס־מיניסטער פֿון ענגלאַנד, און האָט ביי איר געפֿרעגט: „זאָגט מיר, מרס. פֿיגנער, איר האָט דאָך **געהערט צו** דער פּארטיי סאציאליסטן־רעוואָלוציאָנערן?" — „יאָ, חשובער לאָרד", האָט זי געענטפֿערט. — „טאָ זאָגט מיר, דאָס איז דאָך געווען א פּארטיי פֿון טעראָריסטן, האָט איר אויך אָנטייל גענומען אין די טעראָריסטישע אקטן אָדער איר האָט נאָר דורכגעפֿירט די באפֿעלן פֿון דער פּארטיי, און אין די פֿיזישע אקטן זיך נישט באטייליקט?" פֿיגנער האָט ארונטערגעלאָזן די אויגן און געענטפֿערט: „ניין, פֿיזיש האָב איך אין די טעראָריסטישע אקטן ניט אָנטייל גענומען".

נאָך דער פֿאַרזאַמלונג האָט זי געזאָגט אירע פֿרייַנד: „דאָס איז געווען דער שענדלעכסטער **ענטפֿער אין מיין נאַנצן** לעבן. איך האָב א גאַנצע נאכט געווייגט **פֿון שאַנדע פֿאַר מיין לינן. די** ענגלענדער האָסן „פֿיזישן"

קאַמף אין פּאָליטיק. איך האָב געוואָלט ראַטעווען דעם אָוונט און ניט פֿאַר־לירן דעם מיטגעפֿיל פֿון אַזוינע מענטשן ווי לאָרד מילנער, אָבער ווי שרעקלעך עס האָט מיך געפּלאָגט דאָס געוויסן. עס איז דאָך געווען גענוג צו זיין אַ מיטגליד פֿון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ", צו טראָגן די פֿאַראַנט־וואָרטלעכקייט פֿאַר דער טאַקטיק פֿון דער פּאַרטיי. אַלץ איינס צו אָנטייל נעמען פֿיזיש אָדער צי נאָר העלפֿן".

אין יאָר 1907 האָט פיגנער זיך באַטייליקט אין דער קאָנפֿערענץ פֿון סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן און שפּעטער איז זי געווען איינע פֿון די דריי ריכטער וואָס האָט געמשפּט דעם פּראָוואָקאַטאָר, יונה אזעף. (די אַנדערע צוויי ריכטער זיינען געווען פּיאָטר קראַפּאָטקין און הערמאַן לאָ־פּאַטין). ווען די מלחמה איז אויסגעבראָכן אין 1914, האָט פיגנער זיך צוריקגעקערט קיין רוסלאַנד. אויף דער גרענעץ איז זי אַרעסטירט געוואָרן און ווידער איינגעשפּאַרט געוואָרן אין טורמע, אָבער מען האָט זי אינ־גיכן באַפֿרייט. זי האָט גענומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דעם פּאָליטישן „רויטן קרייץ", וואָס האָט געהאָלפֿן אַרעסטירטע און פֿאַרשיקטע רעוואָ־לוציאָנערן, און זי האָט אָנגעשריבן עטלעכע בענד פֿון אירע מעמואַרן.

5

ווען עס האָט אין פֿעברואַר 1917 אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע, איז פֿיגנער געווען אין פּעטערבורג. זי האָט זיך באַטייליקט אין די גאַסן־דעמאָנסטראַציעס פֿון די אַרבעטער און סטודענטן און האָט מיט אירע אייגענע אויגן געזען, ווי אַזוי די קאָזאַקן און סאָלדאַטן האָבן זיך אָפּגע־זאָגט צו שיסן אין די דעמאָנסטראַנטן און זיינען אַריבער אויף דער זייט פֿון די רעוואָלוציאָנערן. דעם 7טן אַפּריל, 1917 איז אין דעם גרעסטן פּע־טערבורגער טעאַטער פֿאָרגעקומען אַ גראַנדיעזע פֿאַרזאַמלונג און קאָנצערט צו פֿייערן דעם זיג פֿון דער רעוואָלוציע. דער טעאַטער איז געווען געפּאַקט. אין די לאָזשעס פֿון טעאַטער זיינען געזעסן די דיפּלאָמאַטישע פֿאַרטרעטער פֿון אַלע רעגירונגען. אַלעמענס אויגן זיינען אָבער געווענדט געווען אויף דער גרויסער קייזערלעכער לאָזשע אַנטקעגן דער בינע. אין דער דאָזיקער לאָזשע זיינען געווען דרייסיק אַלטע מענער און פֿרויען מיט אויסדרוקס־פֿולע, צאַרטע פּנימער. דאָרט זיינען געווען די אַלטע רעוואָלוציאָנערן וואָס האָבן צענדליקער יאָרן פֿאַרבראַכט אויף קאַטאָרגע, אין שליסלבורג און סיביר. צווישן זיי איז געווען אויך ווערא פֿיגנער. דער קאָנצערט האָט זיך אָנגעהויבן מיט דער „מאַרסילעזע", דער גאַנצער טעאַטער האָט געשטו־רעמט פֿון אַפּלאָדיסמענטן און אויסגעשרייען: „זאָל לעבן די רעוואָלוציע"!

דערנאָך האָט אַלעקסאַנדער קערענסקי, דער נייער יוסטיץ־מיניסטער פֿון דער רעוואָלוציאָנערער רעגירונג, געהאַלטן א באַגייסטערטע רעדע. בעתן אַנטראָקט זיינען די אמבאסאדאָרן פֿון פֿראַנקרייך, ענגלאַנד און אַנדערע לענדער אריינגעקומען אין דער לאָזשע פֿון די אַלטע רעוואָלוציאָנערן, זיי שטאַרק געדריקט די הענט, באַגריסנדיק זיי מיטן זיג פֿון דער רעוואָלוציע. נאָכן אנטראקט איז מיט אמאל געוואָרן זייער שטיל. א ציטער איז אַדורך איבערן גאַנצן זאַל, און אין א רגע אַרום איז אויסגעבראָכן א שטורעמ־דיקע אָוואַציע. לעבן דער בינע, אויפֿן פּלאַץ פֿון דיריגענט האָט זיך באַוויזן אַן עלטערע פֿרוי מיט גלאַט־פֿאַרקעמטע גרויע האָר, אָנגעטאָן אין א שוואַרץ וואָלן קלייד מיט א ווייס שאַלכל אַרום האַלדז. דאָס איז געווען וועראַ פֿיגנער. מיט א רואיקן טאָן, אָן וועלכן עס איז שאַרפֿן אויסדרוק אָדער אָנגענעלאָנקייט האָט זי מזכיר געווען די אומציילעקע ארמיי פֿון די קעמפֿער און מאַרטירער וועלכע האָבן מקריב זייערע לעבנס אז די רעוואָלוציע זאָל זיגן און אז רוסלאַנד זאָל ווערן א פֿריי לאַנד, — די טויזנטער מענער און פֿרויען, וועלכע זיינען אומגעקומען אויף די עשאַפֿאָטן, אין די טורמעס, אויף קאַטאָרגע און אין סיביר.

דער געווען פֿראַנצויזישער אמבאסאדאָר אין פּעטערבורג, מאָריס פּאַלעאָלאָג וועלכער איז אָנווען געווען אויף יענער פֿארזאַמלונג, שרייבט אין זיינע מעמוארן אז פֿיגנערס רעדע האָט אויף אַלעמען געמאַכט אן אויסערגעווייניקען אייндרוק. „אין אירע לעצטע פֿראָזן" — שרייבט ער — „האָט זיך געפֿילט אזוי פֿיל אומעט, געהאַרצואמקייט און רחמנות וואָס איז נאָר אוממעגלעך איבערצוגעבן מיט ווערטער. דער טרויער־מארש וועלכן דער אַרקעסטער האָט אויפֿגעשפּילט גלייך נאָך דער רעדע איז געווען אזוי ווי א פֿאַרזעצונג פֿון דער רעדע. די מערהייט פֿון די אָנווענדע האָבן געווינט. עס איז געווען א זעלטענער מאָמענט".

6

אין קערענסקים צייטן איז פֿיגנער געווען טעטיק אין דער פּאַרטיי סאָ־ציאַליסטן רעוואָלוציאָנערן, און זי איז אויך געווילט געוואָרן אַלס מיטגליד פֿון דער גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג וועלכע די באָלשעוויקעס האָבן צעטריבן. נאָך דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש האָט פֿיגנער זיך צוריקגעצויגן פֿון אַקטיוואָר פּאָליטישער טעטיקייט, זי איז אָבער געבליבן געטריי די אי־דעאַלן פֿון דעם פֿרייהייטלעכן סאָציאַליזם. אין יאָר 1919, וועו די באָלשעווי־קעס האָבן ארגאניזירט די „געזעלשאפֿט פֿון געווען פּאָליטישע ארעסטיר־טע און קאַטאָרזשניקעס" איז, פֿאַרשטייט זיך, צווישן די אַנדערע אַלטע

רעוואָלוציאָנערן אויך געווען ווערא פֿיגנער. די ערשטע פֿאַרזאַמלונג פֿון דער נייער געזעלשאַפֿט איז געווען געפֿאַקט מיט א גרויסער מערהייט פֿון באָלשעוויקעס און לינקע עס־ערן. און זיי האָבן, דערווייל אַלס פֿאַרזיצער פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿעליקס דזשערזשינסקין דעם הויפּט פֿון דער בלוטיקער „טשעקא", וועלכער איז פֿאַר דער רעוואָלוציע געווען אויף קאַטאָרגע. דזשערזשינסקי איז ביי יענער פֿאַרזאַמלונג ניט געווען. דעם פֿאָרזיץ האָט געפֿירט א געווען לינקע עס־ערקע, וואָס האָט אויבעט מיטגעארבעט מיט די באָלשעוויקעס. איינער פֿון די אַלטע רעוואָלוציאָנערן האָט זיך אויפֿ־געשטעלט און האָט אַן א דערלויבעניש פֿון דער פֿאָרזיצערין, זיך געווענדט צו די פֿאַרזאַמלטע און געזאָגט: „חברים, איך שלאָג פֿאָר אַז מען זאָל שיקן א דעלעגאַציע צום חבר דזשערזשינסקי, אַז ער זאָל אַרויסלאָזן פֿון טורמע אונדזערע חברים וועלכע זיינען פֿריער געזעסן אין די צאַרישע טורמעס. זיי הונגערן דאָרט איצט. די געווען לינקע קאַטאָרזשניקעס זיצן ווייטער אין די טורמעס".

מען האָט דעם אַלטן רעוואָלוציאָנער ניט געלאָזט רעידן. פֿון אַלע זייטן האָט מען געשריען: „גענוג, גענוג"! דער אַלטער מאַן איז פֿאַרשווונדן אום־באַמערקט פֿון זאָל פֿונקט אזוי ווי ער איז געקומען. די באַריטע רוסישע פֿובליציסטין און געזעלשאַפֿטלעבע טוערין, יעקאַטערינא קוסקאָווא, אַן אַלטע סאָציאַליסטקע וועלכע איז געווען באַפֿריינדעט מיט ווערא פֿיגנער און איז אויך אָנגעוואָנדן געווען אויף יענער פֿאַרזאַמלונג, האָט שפּעטער געשריבן: „איך האָב א קוק געטאָן אויף ווערא פֿיגנער, זי איז געווען בלייך ווי דער טויט, האָט נידעריק אַראָפּגעלאָזן איר קאָפּ. אין פֿאַרלויף פֿון דער פֿאַר־זאַמלונג האָט זי גענומען דאָס ווארט און געזאָגט, אַז זי באַגריסט די נייע געזעלשאַפֿט מיט דער פֿולער און שטאַרקער זיכערקייט, אַז זי וועט שטיין ניט נאָר אויף דער וואַך פֿון דער רעוואָלוציע, נאָר אויך אויף דער וואַך פֿון יענע אידעאַלן פֿאַר וועלכע מיר האָבן געקעמפֿט אונטערן צאַרישן רעזשים".

די אַראָנזשירער פֿון דער פֿאַרזאַמלונג האָבן געמאָלדן, אַז די סאָוועט־רעגירונג האָט פֿאַר דעם אָוונט־ברויט פֿון די געווענען פֿאַרשיקטע און קא־טערשניקעס צוגעשיקט א סך טייערע פּראָדוקטן. קוסקאָווא איז אָבער אַוועק פֿון אונדזערע פֿאַרציעס אַוועקשיקן אין די טורמעס. דאָס איזיאַמטש אויפֿגעשטאַנען פֿון איר פּלאַץ און האָט געזאָגט: „חברים, לאָמיר א טיילֿ פֿון אונדזערע פֿאַרציעס אַוועקשיקן אין די טורמעס. דאָס איז נייטיק". די פֿאַרזיצערין פֿון דער פֿאַרזאַמלונג האָט איר איבערגעריסן און געזאָגט: „חברים דער הויפּט פֿון די טורמעס איז איצט אונדזער טייערער חבר דזער־זשינסקי און מיר דאַרפֿן אים ניט העלפֿן שפּייזן די אַרעסטירטע. פֿיגנער האָט זיך אויפֿגעהויבן פֿון פּלאַץ און געבעטן איר שכן דורכלאָזן איר גיין אהיים. עסן דאָרט האָט זי ניט געוואָלט....

וועז אב. קאהאן, דער רעדאקטאר פון „פֿארווערטס" איז אין 1927 געווען אין רוסלאנד און האָט באזוכט ווערא פֿיגנער אין דער הויפֿ פֿאר די אלטע רעוואלוציאנערן, האָט זי איינגעלאדן צו זיך אין צימער א פּאָר פֿון אירע אלטע חברים־נאראָדאוואלצעס, און פֿארשטעלנדיק זיי פֿאר קאהאנען, האָט זי באמערקט: „ער איז איינער פֿון אונדזערע", און געגעבן דערמיט אָנצוהערן, אז פֿאר אים מעג מען ריידן אפֿן וועגן אלץ.

אין יאָר 1934, וועז פֿיגנערס אלטער חבר פֿון דער „נאראָדנאיא וואָליא" און פֿון שליסלבורג, ניקאָלאי מאַראָזאָוו, איז געווארן 80 יאָר, האָט זי וועגן אים געשריבן:

„דער ציל פֿון מאראָזאָווס לעבן, סיי אין דער וויסנשאפֿט, סיי אין פּאָליטיק, איז געווען צו זוכן דעם אמת און פֿרייהייט, די באפֿרייאונג פֿון דער מענטשלעכער פערזענלעכקייט פֿון די קייטן פֿון דער נאטור, פֿון גוואלד, פֿון דעספּאָטיזם און עקספּלאָאטאציע".

דאָס איז אויך געווען דער ציל פֿון ווערא פֿיגנערס גאנצן לעבן. די גרויסע פֿרייהייטס־קעמפֿערין און מארטירערין האָט ניט דערלעבט צו זען איר לעבנס־ציל פֿארווירקלעכט, אָבער איר נאָמען איז אויף אייביק אייניגעקריצט אין דער געשיכטע צוזאמען מיט די נאָבלסטע אידעאָליסטן און העלדישסטע קעמפֿער פֿאר פֿרייהייט, גלייכקייט, ברידערלעכקייט און מענטשלעכקייט.

הערמאַן לאָפּאַטין

(1919 — 1845)

הערמאן לאפאטין

(1919 — 1845)

1

אין א גראָען האַרבסטיקן נאָכמיטאָג איז אין דער אַמאָליקער רוסישער הויפּטשטאָט, אין פּעטערבורג, פֿאַרגעקומען א פּאַסירונג, וואָס האָט אָפּגעקלונגען איבער גאַנץ רוסלאַנד. אויף דעם קאַזאַנער בריק האָבן צוויי שפּיאָנען זיך פּלוצלונג אַרויפֿגעוואָרפֿן אויף א שיינעם מאַן מיט א זייער אינטעליגענטן אויסזען, וועלכער איז נאָר־וואָס אַרויסגעקומען פֿון א דערביאיקער באַנק און זיי האָבן אים אַרעסטירט. דער אַרעסטירטער האָט געהאַט ביי זיך עטלעכע בלעטלעך פֿון דינעם פּאַפּיר מיט פֿאַרשידענע אַדרעסן און נאָטיצן, וועלכע ער האָט ניט געוואָלט אז זיי זאָלן אַריינפֿאַלן אין די הענט פֿון דער פּאָליציי. האָט ער צוויי מאָל געמאַכט א פּרוּוו אַרויסצורייסן זיך פֿון די שפּיאָנען, כדי אַרונטערצושלינגען די בלעטלעך פּאַפּיר. דאָס איז אים אָבער בוידע מאָל ניט געלונגען. די שפּיאָנען האָבן אים פֿעסט געהאַלטן אין זייערע הענט. זיי האָבן אים שנעל אַרויפֿגעזעצט אויף א דראָשקע און אַוועקגעפֿירט אין דער זשאַנדאַרמעריע. דאָרט האָט דער אַרעסטירטער נאָכאַמאָל זיך אַרויסגעריסן, האָט שנעל אַרויסגענומען פֿון קעשענע די בלעטלעך מיט די אַדרעסן און זיי אַריינגעלייגט אין מויל, כדי זיי אַרונטערצושלינגען. די שפּיאָנען און זשאַנדאַרן, וואָס זיינען דערביי געווען האָבן אים אָבער אַזוי צוזאַמענגעדריקט דעם האַלדז, אז ער האָט פֿאַרלוירן דעם באַווּסטזיין און די בלעטלעך מיט די אַדרעסן זיינען אַריינגעפֿאַלן אין די הענט פֿון דער פּאָליציי.

דאָס איז געשען דעם 6טן (18טן) אָקטאָבער פֿון יאָר 1884.

אין פֿאַרלויף פֿון א פּאָר וואָכן צייט האָבן די זשאַנדאַרן לויט די פֿאַרכאַפּטע אַדרעסן אַרעסטירט אין די פֿאַרשידענע טיילן פֿון רוסלאַנד נאָענט צו 500 פּערזאָנען.

די ארעסטירטע זיינען אפּגעזעסן חדשים־לאַנג אין די טורמעס. א גרויסער טייל פֿון זיי איז דערנאָך פֿאַרשיקט געוואָרן אויף פֿיל יאָרן קיין סיביר און אייניקע אויף קאַטאָרגע.

דער מאַן, וואָס איז ארעסטירט געוואָרן אויפֿן בריק אין פּעטערבורג און ביי וועמען מען האָט אָט די אַלע אַדרעסן געפֿונען, איז געווען דער רעוואָלוציאָנער הערמאַן לאָפּאַטין, אייגנער פֿון די גרעסטע העלדן און מערקווירדיקסטע פּערזענלעכקייטן, וואָס די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג פֿון אַלע לענדער האָט פֿון זיך ווען ארויסגעגעבן.

לאָפּאַטינס ארעסט אין פּעטערבורג האָט ארויסגערופֿן א גרויסע סענסאַציע ניט נאָר אין די אינטעליגענטע קרייזן פֿון רוסלאַנד, נאָר אויך אין אויסלאַנד. ווייל א חוץ דעם, וואָס לאָפּאַטין איז דעמאָלט געווען דער הויפּט־פֿירער פֿון דער באַרימטער רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי, מיט וועלכער עס האָט דאַן געקלונגען די גאַנצע וועלט, האָט ער נאָך פֿון פֿריער געהאַט געשלאָגן א רייכן רעוואָלוציאָנערן רעקאָרד פֿון געוואָגטע טאַטן, העלדישע אונטערנעמונגען, וואָס יעדע פֿון זיי קלינגט ווי א מעשה פֿון טויזנט און איין נאַכט.

הערמאַן, אָדער ווי די רוסן זאָגן, גערמאַן אַלעקסאַנדראָוויטש לאָפּאַטין, איז געבוירן געוואָרן דעם 13טן יאַנואַר, 1845 אין דער שטאָט ניזשני־נאָווגראָד אין א פֿאַמיליע פֿון רייכע רוסישע אדעליקע. זיין טאַטע־מאַמע זיינען געווען געבילדעטע מענטשן און הערמאַן האָט זיך דאָס גאַנצע לעבן צו זיי באַצויגן זייער גוט. מיט דער מאַמען פֿלעגט ער זיך רעגלמעסיק דורכשרייבן אפֿילו דאַן, ווען ער איז שוין געווען אַן אומלעגאַלער רעוואָלוציאָנער און האָט געווויינט אין רוסלאַנד אויף א פֿרעמדן פּאַספּאָרט. כדי די מאַמע זאָל זיך ניט אָפּעסן דאָס האַרץ און ניט ציטערן כסדר, אז אָט־אָט וועט מען אים ארעסטירן, פֿלעגט לאָפּאַטין, אפֿילו זייענדיק אין רוסלאַנד, זיינע בריוו צו דער מאַמען פֿריער שיקן צו זיינעם א פֿרייַנד אין פּאַריז און יענער פֿלעגט עס איר איבערשיקן אין רוסלאַנד, אזוי אז זי איז געווען זיכער אז הערמאַן געפֿינט זיך אין פּאַריז.

ווען לאָפּאַטין איז אַלט געוואָרן פֿינף יאָר, האָבן זיך זיינע עלטערן ארײַ־בערגעצויגן פֿון נישני־נאָווגראָד קיין סטאָוראָפּאל, אויף קאָווקאַז, וווּ זיין פֿאָטער האָט באַקומען א הויכע רעגירונגס־שטעלע. לאָפּאַטין האָט זיך גלעַרנט אין דער דאָרטיקער גימנאַזיע. אין יאָר 1862 האָט ער געענדיקט די גימנאַזיע מיט א גאָלדענעם מעדאַל און איז אָנגענומען אין פּעטערבורגער אוניווערזיטעט אויפֿן נאַטור־וויסנשאַפֿטלעכן פֿאַקולטעט. אין פּעטערבורגער אוניווערזיטעט האָט לאָפּאַטין זיך באַפֿרייַנדט מיט א סטודענט, וועלכער איז געווען א מיטגליד פֿון א רעוואָלוציאָנערן קרייזל, וואָס איז נעגרינדעט גע וואָרן פֿון איינעם אישוטין. אישוטין האָט זיך באַמיט אַריינצוציען לאָפּאַ־

טינען אין זיין קרייזל. די מיטגלידער פֿון דעם קרייזל האָבן געפּלאַנעוועט צו דערהרגענען דעם קיסר.

לאָפּאַטין האָט זיין פֿריינד דערקלערט, אַז אַזוי ווי אין רוסלאַנד איז קיין שטאַרקע רעוואָלוציאָנערע פּאַרטיי ניטאָ, וועט קיין גוטס ניט אַרויס־קומען פֿון דעם, וואָס מען וועט דערמאָרדן דעם קיסר. דאָס וועט בלויז נאָך מער פֿאַרשטאַרקן די רעאַקציע אין לאַנד. און ער האָט זיך דעריבער אָפּגע־זאָגט אַריינצוטרעטן אין דעם רעוואָלוציאָנערן קרייזל. ער איז אָבער געווען באַפֿריינדט מיט די מערסטע מיטגלידער פֿון דער אָרגאַניזאַציע און האָט ביי פֿאַרשידענע געלעגנהייטן זיי געהאָלפֿן מיט וואָס נאָר ער האָט געקענט.

צוליב זיין פֿריילעכן כאַראַקטער און זיין שטענדיקן וויצלען זיך איבער אַלץ און אַלעמען, האָבן די פֿירער פֿון דעם רעוואָלוציאָנערן קרייזל לאָפּאַטי־נען געהאַלטן פֿאַר אַ „לייכטזיניקן". זיי האָבן דעריבער אויסגעמיטן צו ריידן מיט אים וועגן די איינצלהייטן פֿון זייערע פּלענער צו דערהרגענען דעם קיסר. ער האָט אָבער געוווּסט וועגן זיי.

דעם 13טן מאַי, 1866 האָט מען לאָפּאַטינען אויך אַרעסטירט און איינגע־שפּאַרט אין דער פּעטראָפּאַוולאָסקער פֿעסטונג. מען האָט אים באַשולדיקט אין דעם, אַז ער האָט געפֿירט באַקאַנטשאַפֿט מיט אייניקע מיטגלידער פֿון רע־וואָלוציאָנערן קרייזל. לאָפּאַטין האָט זיך אָבער אַזוי קונציק געהאַלטן ביים פֿאַרהער, אַז די זשאַנדאַרן האָבן פֿון אים גאָרניט געקענט אויספֿאָרשן.

אַרויסגייענדיק פֿון טורמע, האָט לאָפּאַטין זיך גענומען פֿלייסיק שטודירן און אין יאָר 1866 האָט ער געענדיקט דעם אוניווערזיטעט מיט אויטצייכע־נונגען. מען האָט אים פֿאָרגעלייגט צו פֿאַרבלייבן ביים אוניווערזיטעט און ווערן מיט דער צייט אַ פּראָפֿעסאָר. די קאַריערע פֿון אַ קאַבינעט־מענטש האָט אָבער צו אים ניט אַפּעלירט און ער האָט דעריבער דעם פֿאָרשלאַג ניט אָנגענומען.

אין יאָר 1867 האָט לאָפּאַטין איבערגעלייענט אין אַ צייטונג אַ טעלע־גראַמע, אַז דער איטאַליענישער רעוואָלוציאָנערער גענעראַל דזשוזעפּע גאַ־ריבאַלדי איז אַנטלאָפֿן פֿון דעם אינדזל קאַפּרי, וווּהין די איטאַליענישע רע־גירונג האָט אים אויף דער פֿאָדערונג פֿון דעם רוימישן פּויפּסט פֿאַרשיקט און אַז ער זאַמלט זיינע אָנהענגער און קלייבט זיך מיט זיי צו מאַרשירן אויף רוים. ווען לאָפּאַטין האָט אין פּעטערבורג איבערגעלייענט די דאָזיקע נייעס איז ער דעם זעלבן טאָג, אָן אַ פּאַספּאָרט, אַוועקגעפֿלויגן קיין איטאַליע. באַטייליקן זיך אָבער אין די שלאַכטן איז אים ניט באַשערט געווען. נאָך איידער ער איז אָנגעקומען קיין איטאַליע, איז גאַריבאַלדי מיט זיין אַרמיי באַזיגט געוואָרן פֿון די פֿראַנצויזישע סאָלדאַטן און אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן די סאָלדאַטן פֿון דער איטאַליענישער רעגירונג אַנטוואָפֿנט גאַ־

ריבאלדים גאנצע ארמיי און אים אליין האבן זיי געגומען אין געפאנגנשאפט און פארשפארט אין א פעסטונג.

דאס איז געשען דעם 11טן נאוועמבער, 1867. מיט א שווערן געמיט איז לאפאטין, א מידער און א הונגעריקער, ארייגעפאלן אין אן איטאליענישן שענק אין א דערפל ניט וויט פון ניצא. קיין געלט האט ער ביי זיך שוין מער ניט געהאט. געקלוידט איז ער אויך געווען זייער ארעם. האט די באלעבאסטע פון שענק זיך אפגעזאגט צו לאזן אים דארט איבערנעכטיקן. זי האט אים אבער דערלויבט אפצורוען זיך און צוביסן. ארום אלע טישן אין שענק זיינען געזעסן איטאליענער און האבן געשמועסט וועגן גאריבאלדין. ער איז שוין דאן געווען אן ארעסטאנט. האבן די אנהענגער פון דער רעגירונג געמאכט פון אים אש און בלאטע. גאריבאלדים פארערער זיינען געזעסן פאראומערטע און האבן מערסטנס געשווייגן. לאפאטין האט ניט אויסגעהאלטן און האט אויף א געבראכענעם איטאליעניש, וואס איז געווען אויסגעמישט מיט פראנצויזישע און לאטיינישע פראזן, געהאלטן א פלאמענדיקע רעדע, אין וועלכער ער האט שטארק פארטיידיקט דעם רעוואלוציאנערן געדאנקן. די רעדע איז אונטער די דעמאלטיקע אומשטענדן געווען זייער ניט קיין דיפלאמאטישע. ער האט ריזיקירט גלייך ארעסטירט צו ווערן פאר דער רעדע. ער האט זיך אבער פאר דעם ניט אפגעשראקן. און די רעדע האט געהאט א ווירקונג: גאריבאלדים קענגער זיינען אנטשווייגן געווארן. די איטאליענישע פאטריאטן, גאריבאלדים פארערער, האבן אויך געשווייגן. זייערע אויגן אבער האבן געפינקלט פאר פרייד. ווען דער עולם האט זיך שפעט אין אוונט געגומען פאנאנדערגיין, איז די באלעבאסטע פון שענק צוגעקומען צו לאפאטינען און האט שטיל א זאג געטאן:

„עס איז שוין שפעט, אויסלענדער, איר קאנט דא בלייבן נעכטיקן, דאס וועט אונדז ניט שטערן".

לאפאטין האט איבערגענעכטיקט אין שענק, איז אויף מארגן אינדערפרי אוועק קיין ניצא און פון דארט האט ער זיך אינגיכן צוריק אומגעקערט קיין פעטערבורג. זיין מערקווירדיקע רעוואלוציאנערע קאריערע הייבט זיך ערשט אן.

2

אין פעטערבורג האט לאפאטין, באלד נאך זיין צוריקקומען פון איטאליע, צוזאמען מיט א צווייטן שפעטער בארימט געווארענעם רעוואלוציאנער, פעליקס וואלכאווסקי, געגרינדעט א נייע ארגאניזאציע, וואס איר אפיציעלער צוועק איז געווען צו פארשיניקן די געבילדעטע יונגעלייט, וועלכע ווילן לערנען די קינדער פון די פויערים לייענען און שרייבן. לא-

פֿאַטין האָט געפֿילט, אז די רעוואָלוציאָנערע יוגנט איז אייגנטלעך זייער ווייניק באַקאַנט מיטן רוסישן לעבן און אז די פֿאַרשידענע רעוואָלוציאָנערע און סאָציאַליסטישע טעאָריעס, וואָס האָבן דעמאָלט באַהערשט די מוחות פֿון דעם ראַדיקאַלן יונגן דור, זיינען זייער ווייט פֿון דעם ווירקלעכן לעבן. די יונגע ענטוזיאַסטן האָבן געהאַט א קנאַפּן באַגריף וועגן דעם פֿאָלק, וואָס האָט פֿאַרנומען דאָס הויפּטאָרט אין זייערע פֿלענער וועגן איבערבויען דאָס רוסישע לעבן אויף נייע יסודות. דערויבער האָט לאָפֿאַטין זיך געשטעלט די אויפֿגאַבע צו אָרגאַניזירן אַזא גרופּע מענטשן, וואָס זאָל שטודירן און אויספֿאָרשן דאָס לעבן פֿון רוסישן פֿאָלק ניט בלויז דורך ביכער, נאָר דורך קומען אין טאָג־טעגלעכער באַרירונג מיט די פֿויערים־מאַסן.

די מיטגלידער פֿון דער ניי־געגרינדעטער אָרגאַניזאַציע האָבן געזאָלט ווערן וואַנדערנדיקע דאָרף־לערער. זייער הויפּטאַרבעט איז געווען צו לערנען די קינדער פֿון די פֿויערים לייענען און שרייבן. אין דער פֿרייער צייט אָבער האָבן זיי געזאָלט שמועסן מיט די דערוואַקסענע פֿויערים וועגן פֿאַרשידענע היסטאָרישע און פֿאָליטישע פֿראַגן און געבן זיי צו לייענען לעגאַלע ביכער, געשריבן אין א פּאָפּולערער שפּראַך, וואָס זאָלן ספּעציעל אָרויסגעגעבן ווערן פֿאַר דעם צוועק פֿון דער אָרגאַניזאַציע.

פֿאַר איין וועגם האָבן די מיטגלידער פֿון דער אָרגאַניזאַציע שוין געזאָלט אויך אויספֿאָרשן די עקאָנאָמישע און סאָציאַלע לאָגע פֿון די פֿויערים אין די פֿאַרשידענע טיילן פֿון לאַנד.

דער פּלאַן איז געווען זייער א גוטער. לאָפֿאַטין און וואָלכאָווסקי האָבן אָבער ניט געמוען אין אַכט ווי אזוי די רעגירונג וועט קוקן אויף דעם. לאָפֿאַטין איז געווען איבערצייגט, אז אזא סאָרט אַרבעט איז אייגנטלעך גאָר ניט שערלעך פֿאַר דער רעגירונג, דערויבער וועט די פּאָליציי ניט מאַכן קיין שום שטערונגען די וואַנדערנדיקע לערער צו פֿאַרשפּרייטן אויספֿאַכע בילדונג און אויפֿקלערונג צווישן די פֿויערים. ער האָט אָבער א גרויסן טעות געמאַכט.

אין פֿרילינג פֿון יאָר 1868 האָט די רעגירונג איבערגעאַפּט לאָפֿאַטינס בריוו צו וואָלכאָווסקין. פֿון דעם בריוו האָט זי זיך דערוויסט וועגן דער עקזיסטענץ פֿון דער „געפֿערלעכער" געזעלשאַפֿט און זי האָט אַרעסטירט לאָפֿאַטינען צוזאַמען מיט אַנדערע מיטגלידער פֿון דער אָרגאַניזאַציע. מען האָט אים ווידער פֿאַרשפּאַרט אין דער פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג. דאָס מאָל איז ער שוין אָפּגעזעסן גאַנצע 8 מאָנאַטן. דערנאָך האָט מען אים אַרויסגעשיקט קיין סטאַווראָפּאָל אויף קאַווקאַז וווּ זיין טאַטע האָט דעמאָלט פֿאַרנומען א הויכע רעגירונגס־שטעלע. מען האָט אים אָבער ניט סתם פֿאַרשיקט, נאָר באַשטימט אָלס באַאַמטן אין רשות פֿון דעם

דאָרטיקן גובערנאַטאָר אָן געהאַלט, ביז וואַנען עס וועט זיך „עפֿענען א וואַקאַנסיע מיט געהאַלט". (אַזוי האָט געלויטעט דער אורטייל פֿון דעם מיניסטער).

א יאָר צייט איז לאָפֿאַטין געווען א טשינאָווניק (א מלוכה באַאמטער) ביים סטאַווראָפֿאָלער גובערנאַטאָר און דאָס האָט אים שפּעטער ביי פֿאַרשידענע ארעסטן און פֿאָליציי־פֿאַרהערן געגעבן די מעגלעכקייט צו רופֿן זיך מיטן אָפֿיציעלן טיטול, וואָס ער האָט באַקומען אַלס טשינאָווניק אין סטאַווראָפֿאָל.

אין א בריוו צו א פֿרײַנד אין פּעטערבורג האָט לאָפֿאַטין זיך באַקלאָגט, אַז ער וועט אין סטאַווראָפֿאָל איינפֿאַך דערשטיקט. און ער האָט פֿאַר דעם פֿרײַנד אויסגעלייגט דעם גאַנצן פֿלאַן, ווי אַזוי ער קלייבט זיך אין א קורצער צייט אַרום צו אַנטלויפֿן פֿון סטאַווראָפֿאָל.

אין נאָוועמבער 1869 האָט מען זיין פֿרײַנד אין פּעטערבורג ארעסטירט, און צווישן די פּאַפּירן, וואָס מען האָט ביי אים געפֿונען, איז אויך געווען לאָפֿאַטינס בריוו, וואָס זיין פֿרײַנד האָט ניט באַווײַזן צו פֿאַרניכטן. די באַרימטע „דריטע אָפּטיילונג" פֿון דער געהיים־פּאָליציי, וועלכע איז שפּעטער רעאָרגאַניזירט געוואָרן אַלס „אָכראַנע", האָט טעלעגראַפֿירט קיין סטאַווראָפֿאָל, אַז מען זאָל ביי לאָפֿאַטינען גלייך מאַכן א שטרענגע רעוויזיע און אים ארעסטירן.

נאָך דעם זעלבן טאָג האָט מען לאָפֿאַטינען ארעסטירט און אריינגעזעצט אויף דער סטאַווראָפֿאָלער הויפּט־וואַכט (א טורמע אזא פֿאַר טשינאָווניקעם און אָפֿיצערן). דעם ערשטן יאַנואַר, 1870 האָט מען לאָפֿאַטינען גענומען אויף א פֿארהער. ער האָט זיך געהאַלטן מיט גרויס טאַקט און ווירדע. היטן די ארעסטירטע אויף דער הויפּט־וואַכט פֿלעגן אָפֿיצערן, וואָס האָבן זיך יעדן טאָג געביטן. אַנטלויפֿן פֿון דער הויפּט־וואַכט איז געווען ניט שווער. לאָפֿאַטין אָבער האָט געווּסט אז ווען ער זאָל אַנטלויפֿן, וועט דערפֿון לײַדן פֿאַר אַלץ דער אָפֿיצער וואָס וועט זיך דעם טאָג געפֿינען אויף דער וואַך. און ער האָט בשום אופֿן ניט געוואָלט אז דורך אים זאָל אַן אומשולדיקער מענטש לײַדן. האָט ער דעריבער אָפּגעוואַרט ביז וואָנען דער נאַטשאַלניק פֿון דער וואַך איז געווען דער ערנסטער אָפֿיצער, וועלכער איז פֿון אַלעמען געווען פֿאַרהאַסט, און יענעם טאָג איז ער אַנטלאָפֿן. מיט גרויסע שווערקייטן איז לאָפֿאַטין דעם 6טן יאַנואַר, 1870 ענדלעך אַנגעקומען קיין פּעטערבורג. זיין פּלאַן איז געווען צו קריגן אין פּעטערבורג אַן אויסלענדישן פּאַספּאָרט אויף א פֿאַלשן נאָמען און פֿון דאָרט וואָס שנעלער אַוועקפֿאָרן קיין אויסלאַנד. אָבער אין פּעטערבורג האָט ער זיך פֿון זיינעם א פֿרײַנדם פֿרוי דערווּסט, אַז איר פֿאָטער, א באַווּסטער פּראָפֿעסאָר פֿון דער מיליטערישער אַקאַדעמיע, וועלכער איז פֿאַר געהערן צו

איינעם פֿון די רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך פֿאַרשיקט געוואָרן אין אַ פֿאַר־וואָרפֿן שטעטל אין ווייטן קאַלטן צפֿון־רוסלאַנד, איז גרייט פֿון דאָרט צו אַנטלויפֿן, נאָר ער קען עס איינער אַליין ניט דורכפֿירן דערפֿאַר, וואָס ער איז זייער אַ קורצזיכטיקער, האָט לאָפּאַטין גלייך באַשלאָסן צו פֿאָרן העלפֿן אַנטלויפֿן דעם פֿאַרשיקטן פּראָפֿעסאָר. דער דאָזיקער פּראָפֿעסאָר איז געווען דער שפּעטער באַרימט־געוואָרענער גרויסער סאָציאַליסטישער דענקער און פֿרייהייט־קעמפֿער, פּיאָטר לאַווראָוו.

ווען לאָפּאַטין איז אַנטלאָפֿן פֿון סטאַוראָפּאָל קיין פּעטערבורג און ער האָט זיך דערוווּסט, אַז שוין מער ווי אַ יאָר צייט ווי לאַווראָוו קלייבט זיך צו אַנטלויפֿן פֿון פֿאַרשיקונג, נאָר ער קען עס אַליין ניט טאָן, האָט ער גלייך באַשלאָסן צו פֿאָרן קיין קאַרניקאָוו העלפֿן לאַווראָוון דורכצופֿירן זיין פּלאַן.

דעם 27טן פֿעברואַר, 1870 האָט לאָפּאַטין געבראַכט לאַווראָוון קיין פּעטערבורג. דאָרט האָט ער אים איבערגעגעבן דעם פֿאַלשן אויסלענדישן פּאַספּאָרט, וואָס ער האָט געהאַט צוגעגרייט פֿאַר זיך, און מיט דעם פּאַס־פּאָרט איז לאַווראָוו באַלד אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז, ווו ער האָט געטראָפֿן זיין פֿרוי, וועלכע איז שוין מיט אַ צייט פֿריער אַהין געקומען. באַלד נאָכדעם איז לאָפּאַטין אויך אַוועקגעפֿאָרן קיין אויסלאַנד.

פֿון רוסלאַנד איז לאָפּאַטין גלייך אַוועקגעפֿאָרן קיין שווייץ. דאָרט האָט ער זיך געטראָפֿן אי מיט באַקונינען, אי מיט ניעטשאיעוון. באַקונין האָט אויף אים, ווי אויף פֿיל אַנדערע, געמאַכט זייער אַ גוטן איינדרוק. מיט ניעטשאיעוון אָבער איז די באַגעגעניש געווען אַ גאַנץ קאַלטע. לאָפּאַטין האָט ניט געהאַט קיין סימפּאַטיע פֿאַר אַזוינע רעוואָלוציאָנערן ביי וועמען דער צוועק הייליקט די מיטלען. פֿון לאָפּאַטינען האָבן באַקונין און די אַנדע־רע רעוואָלוציאָנערן־עמיגראַנטן זיך דערוווּסט דעם אמת וועגן ניעטשאיעוון.

לאָפּאַטין איז באַלד אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז. אין פּאַריז האָט ער זיך ווידער געטראָפֿן מיט זיין פֿריינד פּיאָטר לאַווראָוו, וועלכער האָט שוין דאַן געשפּילט אַ גרויסע ראָלע אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזן. אין אויסלאַנד האָט לאַווראָוו צום ערשטן מאָל זיך באַקענט מיט דער עקאָנאָמישער לערע פֿון קאַרל מאַרקס און איז געוואָרן מאַרקס אַן אָנהענגער.

נאָך אין יאָר 1870 האָט לאָפּאַטין, זייענדיק אין פּאַריז, זיך אָנגעשלאָסן אין דעם ערשטן סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל און איז געוואָרן אַ מיט־גליד פֿון איינער פֿון די פּאַריזער סעקציעס פֿון אינטערנאַציאָנאַל. דאָרט האָט ער זיך באַקענט מיט פּאָל לאַפֿאַרגן, וועלכער איז געווען אַן איידעם פֿון קאַרל מאַרקס. ווען לאָפּאַטין איז געפֿאָרן קיין לאָנדאָן, האָט לאַפֿאַרג אים געבעטן איבערגעבן אַ געוויסן בוך דער מאַרקס־פֿאַמיליע. אַזוי איז לאָ־פּאַטין באַקאַנט געוואָרן מיט מאַרקסן אַליין און מיט זיין גאַנצער פֿאַמיליע.

שוין גלייך ביי דער ערשטער באַגענעניש האָט לאָפּאַטין סיי אויף קאַרל מאַרקסן אַליין און סיי אויף זיין פֿרוי און זיינע טעכטער געמאַכט זייער א גוטן איינדרוק. א גאַנצן טאָג האָט לאָפּאַטין פֿאַרבראַכט ביי מאַרקסן אין הויז און פֿון דאַן אָן איז ער געוואָרן אַן אָפּטער אַרײַנגייער דאָרט און איז שטאַרק באַפֿרײַנדט געוואָרן מיט דער גאַנצער פֿאַמיליע.

נאָך אַלס סטודענט פֿון פּעטערבורגער אוניווערזיטעט האָט לאָפּאַטין געהערט צו א קרייזל, אין וועלכן מ'האָט שטודירט סאָציאַלע און עקאָנאָמישע פֿראַגן. צום ערשטן מאָל האָט ער מארקסעס נאָמען געטראָפֿן אין פֿערדינאַנד לאַסאַלס א ביכל. לאַסאַל רופֿט דאָרט מאַרקסן אָן „אונדזער לערער". לאָפּאַטין און זיינע חברים האָבן דעריבער גלייך אויסגעשריבן פֿון דייטשלאַנד פֿרײַער קאַרל מאַרקסעס בוך „צור קריטיק דער פּאָליטישען עקאָנאָמיע" און דערנאָך דעם ערשטן באַנד „קאַפּיטאַל". און ווען דער שיקזאַל האָט אין עטלעכע יאָר ארום פֿאַרוואָרפֿן לאָפּאַטינען אין אויסלאַנד, האָט ער באַשלאָסן צו נעמען זיך צו אָט דער אַרבעט פֿון איבערזעצן דעם ערשטן באַנד פֿון מאַרקסעס „קאַפּיטאַל" אויף רוסיש.

ווען לאָפּאַטין איז דאָס ערשטע מאָל געקומען צו מארקסן אין לאָנדאָן, איז ער געווען נאָך א יונגער בחור פֿון 25 יאָר. קאַרל מאַרקס איז שוין דעמאָלט אַלט געווען 52 יאָר. מאַרקס האָט אין אַלגעמיין קיין גרויס צוטרוי צו די רוסישע רעוואָלוציאָנערע עמיגראַנטן פֿון יענער צייט ניט געהאַט. אין א בריוו צו זיין פֿרײַנד קוגעלמאַן האָט מאַרקס אין יאָר 1872 געשריבן:

„די רוסישע אַריסטאָקראַטיע שטודירט אין דער יוגנט אין דייטשע אוניווערזיטעטן און אין פּאַריז. זי כאַפּט זיך שטענדיק אָן פֿאַר די עקסטרעמסטע אידייען, וואָס אנטשטייען אין אייראָפּע. דאָס שטערט אָבער ניט די זעלביקע רוסן, אַזוי שנעל ווי זיי ווערן נאָר רעגירונגס־באַאַמטע, פֿאַרוואַנדלט צו ווערן אין לומפּן".

דער יונגער 25־יאָריקער הערמאַן לאָפּאַטין האָט אָבער גלייך ביי זיין ערשטן וויזיט געמאַכט א גאַנץ אַנדערן אינדרוק אויף מאַרקסן און אויף זיין גאַנצער פֿאַמיליע. מאַרקס אַליין האָט געזאָגט לאַוראָווֹן אַז ער האָט זעלטן געטראָפֿן א מענטשן מיט אזא טיפֿן מוח ווי לאָפּאַטין און אַז קיינער האָט אזוי גוט ניט פֿאַרשטאַנען וואָס ער, מאַרקס, האָט געזוכט דורכצופֿירן אין זיין „קאַפּיטאַל", ווי לאָפּאַטין. „און מאַרקס", באַמערקט דערביי לאַוראָוו, „האָט, ווי באַווּסט, געשטעלט זייער הויכע פֿאָדערונגען צו די מענטשן, מיט וועלכע ער פֿלעגט זיך באַפֿרײַנדן"

לאָפּאַטין האָט געלייענט פֿרײַ אויף פֿיל שפּראַכן. רײַדן אָבער אויף די דאָזיקע שפּראַכן האָט ער דאָן ניט גוט געקענט, מחמת ער האָט די אַלע שפּראַכן אויסגעלערנט אין רוסלאַנד פֿון ביכער און האָט ניט געהאַט די

מעגלעכקייט צו פּראַקטיצירן. דעריבער האָט ער די ערשטע צייט זיך קוים געקענט ווי געהעריק איז צוזאַמענרעדן מיט מאַרקסן און די אַנדערע מיטגלידער פֿון זיין פֿאַמיליע. דאָך ניט קוקנדיק אויף דעם, איז לאָפֿאַטין שטענדיק געווען א גוטער טייערער גאָסט ביי די יונגע מיטגלידער פֿון דער מאַרקס־פֿאַמיליע, מיט וועלכע ער פֿלעגט איין טאָג שמועסן איבער די סאַמע ערנסטע פּאָליטישע אוֹן וויסנשאַפֿטלעכע פֿראָגן און א צווייטן טאָג לוסטיק מאַכן זיך און שפּאַסן אָן אַן אויפֿהער. זייער אָפֿט פֿלעגט קאַרל מאַרקס נעמען לאָפֿאַטינען אויף א נאָכמיטאָג־שפּאַציר. זיי פֿלעגן שעהען לאַנג וואַנדערן איבער די וויסטסטע גאָסן פֿון לאָנדאָן און פֿלעגן נישט אויפֿהערן צו שמועסן. זיי פֿלעגן רעדן פֿון אַלץ אין דער וועלט. וועגן דער געשיכטע פֿון דער מענטשלעכער ציוויליזאַציע און קולטור, וועגן פּאָליטיק, און זייער אָפֿט פֿלעגט מען זיך דערציילן אַנעקדאָטן און אַמאָל טאָקע פֿאַרשידענע „פֿליאָטקעס" אויך.

מאַרקס, האָט מיט צענדליקער יאָרן שפּעטער דערציילט, אז לאָפֿאַטין האָט אַלץ געווּסט און ער האָט אויך געקענט גוט דערציילן. זיין באָקאַנט־שאַפֿט מיט די פֿאַסירונגען און פּערזאָנען פֿון זיין אייגענער צייט איז געווען אַן אויסערגעווייניקעע. מאַרקס האָט גוט געקענט אַרום צוואַנציק שפּראַכן. וועו לאָפֿאַטין פֿלעגט ניט אַלעמאָל קענען אויסדריקן קלאָר זיין געדאַנק אויף דייטש, פֿראַנצויזיש אָדער ענגליש, פֿלעגט אים מאַרקס דאָן ארוים־העלפֿן. איין מאָל אין אזא מאָמענט האָט זיך מאַרקס אָפּגעשטעלט און ווי א שטאַרק צופֿרידענער פֿון דעם גליקלעכן געדאַנק וואָס אים איז איינגעפֿאַלן אין קאָפּ, האָט ער זיך אָפּגערופֿן:

— איר ווייסט וואָס, רעדט נאָר אויף לאָטיניש. — דאָס איז בעסער פֿון אַלץ.

באַלד נאָך זיין אָנקומען אין לאָנדאָן האָט לאָפֿאַטין זיך אוועקגעזעצט אַרבעטן אויף דער איבערזעצונג פֿון דעם ערשטן באַנד „קאַפּיטאַל". ער האָט ניט סתם איבערזעצט מאַרקסן, נאָר ער האָט אויך פֿאַרגליכן אַלע ציפֿערן און פֿאַקטן, וועלכע מאַרקס ברענגט, מיט די אָריגינאַלן, פֿון וועלכע מאַרקס האָט די דאָזיקע ציפֿערן און פֿאַקטן גענומען. פֿאַר דעם צוועק פֿלעגט ער אָפּזיצן נאָענצע טעג און אָוונטן אין בריטישן מוזעאום, וווּ ער האָט דורכגעשטודירט אַלע פֿאַרפֿאַסער, וועלכע מאַרקס ציטירט. דער ערשטן קאַפּיטל פֿון „קאַפּיטאַל", וואָס איז דער סאַמע שווערסטער, איז לאָפֿאַטי־נען אָנגעקומען זייער שווער צו איבערזעצן אויף רוסיש. ער האָט אָנגעוויזן מאַרקסן, אז מען דאַרף דעם קאַפּיטל אינגאַנצן איבערארבעטן, כדי די רוסישע לעזער זאָלן אים קענען פֿאַרשטיין.

עדוארד בערנשטיין דערציילט, אז מאַרקס האָט דורכאוים אייגנעשטימט מיט לאָפֿאַטינען. ער האָט גאַראַנטן לאָפֿאַטינען אָנצוהייבן איבערזעצן פֿון

דעם דריטן קאַפּיטל אָן און האָט פֿאַרשפּראָכן די ערשטע צוויי קאַפּיטלען אין גאַנצן איבערצואַרבעטן. (ער האָט עס טאַקע מיט יאָרן שפּעטער געטאָן און אין דער פֿראַנצויזישער איבערזעצונג זיינען די ערשטע צוויי קאַפּיטלען איבערגעאַנדערשט געוואָרן). זייער אָפֿט פֿלעגט מאַרקס אויף דעם גרונט פֿון לאָפּאַטינס באַמערקונגען מאַכן געוויסע ענדערונגען אָדער צוגעבן נייע פֿאַקטן און ציפֿערן, וואָס זיינען ניט געווען אין דער אָריגינעלער דייטשער אויסגאַבע. ביי אייניקע פּלעצער האָט לאָפּאַטין געמאַכט באַמערקונגען, אַז דער אָדער יענער געדאַנק איז ניט קלאָר, אַז דער אָדער יענער אויסדרוק קען פֿון די לעזער פֿאַלש אויסגעטייטשט ווערן און מאַרקס האָט אין די שפּעטערדיקע אויסגאַבן געמאַכט געוויסע ענדערונגען אין די דאָזיקע פּלעצער.

די אַרבעט אויף דער איבערזעצונג פֿון „קאַפּיטאַל" האָט נאָך מער באַפֿריינדט לאָפּאַטינען מיט מאַרקסן. איין מאָל, דערציילט לאָפּאַטין, האָט ער, שמועסנדיק אַזוי מיט מאַרקסן, אים אָנגעוויזן, אַז אַ געוויסע פֿראַגע וואָס מאַרקס באַרירט אין ערשטן באַנד פֿון „קאַפּיטאַל", איז ווייט ניט אויסגעשעפּט און ער האָט געשטעלט אַ ריי פֿראַגן. מאַרקס האָט אָנגעשטעלט זיין מאָנאָקל אויף דעם רעכטן אויג און האָט מיט אַ שמייכל, קוקנדיק זיין יונגן פֿריינד גלייך אין די אויגן אַריין, אַ פֿרעג געטאָן

— און ווי אַזוי דענקט איר דאַרף מען גרינטלעכער דערקלערן די דאָזיקע פֿראַגע?

לאָפּאַטין האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג.

— נו, דאָס אַלץ וועט איר געפֿינען אין צווייטן באַנד... (מאַרקס האָט דאַן געהאַלטן אין שרייבן דעם צווייטן באַנד פֿון „קאַפּיטאַל").

ריידנדיק מיט לאָפּאַטינען וועגן זיין „קאַריערע" אין דייטשלאַנד, האָט מאַרקס זיך פֿאַר אים ניט איינמאָל געקלאָגט אויף דעם, וואָס די בורזשואַזע עקאָנאָמיסטן האָבן אין גאַנצן פֿאַרשוויגן זיין ווערק. — איר ווייסט וואָס פֿאַר אַ קאַפּיטאַל איך האָב אָנגעלעבט פֿון מיין „קאַפּיטאַל"? — האָט מאַרקס איינמאָל געפֿרעגט ביי לאָפּאַטינען. — אנו טרעפֿט!...

און ער האָט צוזאַמענגערעכנט די אַלע הכנסות פֿון ערשטן באַנד:

— פּונקט 85 מאַרק!...

צו יענער צייט האָט מאַרקס זיך שוין אויסגעלערנט די רוסישע שפּראַך. ער האָט זיך באַקענט מיט טשערנישעווסקיס ווערק און איז געוואָרן זיינער אַ פֿאַרערער. לאָפּאַטין אַליין האָט גרינטלעך דורכגעשטודירט טשערנישעווסקיס ווערק און טעטיקייט. דער גרויסער רוסישער דענקער און סאָציאַליסט האָט דעמאָלט געשמאַכט אין אַ פֿאַרוואָרפֿן דערפֿל אין ווייטן קאַלטן סיביר, אָפּגעריסן פֿון דער גאַנצער וועלט. צווישן די רוסישע רעוואָלוציאָנערע עמיגראַנטן האָט געהערשט אַ פֿולשטענדיקער מיש־מאַש. זיי זיינען

געווען צעטיילט אין פֿאַרשידענע גרופּן, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן אין איין אַרומרייסן איינע מיט די אַנדערע. לאָפאַטין האָט געדענקט, אז דער רעוואָלוציאָנערער עמיגראַציע פֿעלט בלויז אַן אויטאָריטאַטיוועך פֿירער, צו וועלכן אלע זאָלן האָבן דעם פֿולסטן צוטרוי. אונטער זיין איינפֿלוס וועלן די אלע רייסעריין פֿאַרשווינדן און די רעוואָלוציאָנערע עמיגראַנטן וועלן קענען שפּילן א וויכטיקע ראָל אין דעם רוסישן פֿרייהייטס־קאַמף. אזא אויטאָריטאַטיווער פֿירער האָט דעמאָלט געקענט זיין נאָר טשערנישעווסקי, וועמען די גאַנצע רוסישע ראַדיקאַלע אינטעליגענץ האָט פֿשוט פֿאַרגעטערט. לאָפאַטינען איז דעריבער, באַלד ווי ער איז געקומען אין אויסלאַנד און זיך באַקענט מיט דער לאַגע פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער עמיגראַציע איינגעפֿאַלן, אז עס וואָלט געווען א גליק, ווען מען קען טשערנישעווסקין באַפֿרייען פֿון סיביר און ברענגען אים אין אויסלאַנד.

אונטער דעם איינפֿלוס אָבער פֿון זיינע געשפּרעכן וועגן טשערנישעווסקין מיט קאַרל מארקסן, האָט לאָפאַטין ביי זיך פֿעסט באַשלאָסן אלײן צו פֿאָרן קיין סיביר און ארויספֿירן פֿון דאָרט טשערנישעווסקין, פֿונקט ווי ער האָט מיט א יאָר פֿריער ארויסגעפֿירט פֿון וואָלאָגדער גובערניע דעם פֿאַרשיקטן פּיאָטר לאַוראָוו.

ער האָט די איבערזעצונג פֿון „קאַפּיטאַל" אַוועקגעוואָרפֿן אין מיטן. (ער האָט באַוויזן צו איבערזעצן נאָר א דריטל פֿון דעם ערשטן באַנד) און ניט דערציילנדיק קיינעם וועגן זיינע פּלענער, איז ער סוף יאָר 1870 צוריק אַוועקגעפֿאָרן קיין רוסלאַנד.

.4

„אַוועקפֿאָרנדיק פֿון לאָנדאָן", — שרייבט לאָפאַטין — האָב איך קיינעם ניט געזאָגט וווהין איך פֿאָר. בלויז פֿינף מענטשן אין פּעטערבורג, פֿון וועמען איך האָב באַקומען דאָס געלט און עלי־פּידין (א באַווּסטער רוסישער רעוואָלוציאָנער עמיגראַנט וועלכער האָט דעמאָלט געווויינט אין זשענעוע — ד. ש.) האָבן געווּסט וווהין איך פֿאָר. איך האָב וועגן מיין פּלאַן ניט דערציילט אַפֿילו מארקסן, ניט קוקנדיק אויף אונדזער פֿרײַנדשאַפֿט און אויף מיין גאַנצע ליבע און אכטונג צו דעם מענטשן. איך האָב עס אים ניט דערציילט דערפֿאַר, ווייל איך בין געווען זיכער. אז ער וועט עס האַלטן פֿאַר א פֿשוטער משוגעת פֿון מיין זייט און וועט זוכן מיר אַפּצורעדן פֿון דעם פּלאַן, און איך האָב ניט ליב אַפּצוזאָגן זיך פֿון אן אונטערנעמונג, וואָס איך האָב איינמאָל באַשלאָסן דורכצופֿירן".

לאָפאַטין איז פֿון לאָנדאָן אַוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג. דאָרט האָט ער באַקומען אַלץ, וואָס ער האָט נייטיק געהאַט פֿאַר דער רייזע קיין סיביר. אין לאָנדאָן האָט ער אַפֿילו ניט געווויסט ווו טשערנישעווסקי געפֿינט זיך. ערשט אין פּעטערבורג האָט ער זיך דערוווסט, אז נאָכדעם ווי טשערנישעווסקי איז אָפּגעווען דעם טערמין אויף קאַטאָרגע, האָט מען אים פֿאַרשיקט אין פֿאַרוואָרפֿענעם טויטן שטעטל וויליוסק, אין צפֿון־סיביר.

סוף 1870 איז לאָפאַטין אַרויסגעפֿאָרן פֿון פּעטערבורג קיין אירקוטסק. קיין אייזנבאַן איז אין סיביר נאָך דעמאָלט ניט געווען, איז לאָפאַטין דעם גאַנצן לאַנגן וועג געפֿאָרן מיט א פֿור. געפֿאָרן איז ער מיט א פֿאַלשן פּאַספּאָרט אויפֿן נאָמען פֿון ניקאָלאַי ליובאַווין און ער האָט זיך אַרויסגעגעבן פֿאַר א מיטגליד פֿון דער פּעטערבורגער געאָגראַפֿישער געזעלשאַפֿט. עס האָט געהייסן, אז ער איז כלומרשט געשיקט געוואָרן פֿון דער וויסנשאַפֿטלעכער געזעלשאַפֿט אויסצופֿאָרן דעם סיבירער געגנט. אויפֿן וועג האָט ער געהאַלטן אין איין אויספֿרעגן ביי דער דאָרטיקער באַפֿעלקערונג וועגן די באַדינגונגען פֿון די פֿאַרשידענע געגנטן פֿון סיביר און ספּעציעל פֿון יאַקוטסקער גובערניע. ער האָט אויף אַזא אומדירעקטן אופֿן געהאָפֿט צו באַקומען די אַלע וויכטיקסטע ידיעות וועגן טשערנישעווסקין און וועגן דער אומגעבונג אין וועלכער ער לעבט. אָן די דאָזיקע ידיעות האָט דער פֿלאָן ניט געקענט דורכגעפֿירט ווערן. דערביבער פֿלענט ער גערן פֿאַרפֿירן געשפּרעכן מיט די מענטשן, וועלכע זיינען געפֿאָרן צוזאַמען מיט אים און ער פֿלעגט זיך באַמיען אַרויסקריגן פֿון זיי אַלץ, וואָס האָט נאָר געקענט זיין נוצלעך פֿאַר אים. וואָס ווייטער ער איז געפֿאָרן אַלץ גרעסער איז געוואָרן די צאָל באַקאַנטע זיינע, וואָס האָבן זיך פֿאַראינטערעסירט מיט זיינע געשפּרעכן און דערציילונגען. אייניקע פֿון זיי האָבן באַמערקט, אז ער איז א פֿאַרשטעלטער רעוויזאָר, וואָס איז געשיקט געוואָרן פֿון דער רעגירונג אין פּעטערבורג צו אונטערזוכן די לאָגע אין סיביר. די נייעס וועגן דער רייזע פֿון דעם „רעוויזאָר" האָט זיך שנעל פֿאַרשפּרייט איבער גאַנץ סיביר. און ווען לאָפאַטין איז אָנגעקומען קיין אירקוטסק, האָט די גאַנצע שטאָט שוין גערעדט וועגן דעם געהיימניספֿולן רייזנדן.

ווי געזאָגט, האָט לאָפאַטין פֿאַרטרויט דעם סוד, אז ער פֿאָרט קיין סיביר באַפֿרייען טשערנישעווסקין, עליפידינען. עליפידין, וועלכער האָט געווויינט אין זשענעווע, האָט זיך פֿאַרנומען מיט דעם וואָס ער פֿלעגט אויפֿדעקן די צאַרישע שפּיאָנען און פּראָוואָקאַטאָרס, וועלכע האָבן זיך ארומגעדרייט צווישן די רעוואָלוציאָנערן. מיט איינעם אזא שפּיאָן איז עליפידין געווען שטאַרק באַפֿריינדט, ניט חושד זייענדיק, פֿאַרשטייט זיך, אז ער איז א שפּיאָן. פֿאַר אָט דעם שפּיאָן האָט עליפידין זיך אויסגערעדט, אז א רע־

וואָלוציאָנער איז אַרויסגעפֿאָרן קיין סיבירן באַפֿרייען טשערנישעווסקין. ווער דער רעוואָלוציאָנער איז, האָט ער נישט געזאָגט. דער שפּיאָן האָט אָבער גלייך וועגן דעם טעלעגראַפֿירט קיין פּעטערבורג, און די רעגירונג האָט תיכף פֿונאַנדערגעשיקט טעלעגראַמעס קיין סיבירן, אַז מען זאָל גוט אַכטונג געבן אויף נייע מענטשן, וואָס קומען פֿון רוסלאַנד. אַזוי ווי „ליר־באַווין" האָט אויסגעקוקט צו זיין אַ פֿאַרדעכטיקער מענטש, האָט מען, אין אַ מאָנאַט אַרום ווי ער האָט זיך באַזעצט אין אירקוטסק, אים אַרעסטירט. די „דריטע אָפּטיילונג" האָט באַלד אויסגעפֿונען, אַז ליובאַווין איז לאָפּאַטין. זי האָט אָבער נית געווּסט וואָס צו טאָן מיט אים. קיין באַווייזן, אַז ער איז עם דער וואָס איז געקומען באַפֿרייען טשערנישעווסקין, זיינען נית געווען. משפּטן האָט מען אים געקענט נאָר פֿאַר דעם, וואָס ער איז אַנט־לאָפֿן פֿון אַרעסט אין סטאַווראָפּאָל. פֿאַר דעם אים אים געקומען נאָר אַ קליינע שטראָף. די „דריטע אָפּטיילונג" האָט אָבער גוט געווּסט, אַז לאָפּאַטין איז אַ געפֿערלעכער רעוואָלוציאָנער. האָט זי זיך נית געאיילט צו שטעלן אים צום געריכט. זי האָט אים דערווייל בעסער געהאַלטן פֿאַרשפּאַרט אין טורמע.

באַלד ווי לאָפּאַטין איז אינגעשפּאַרט געוואָרן אין טורמע, האָט ער באַשלאָסן פֿון דאָרט צו אַנטלויפֿן וואָס־שנעלער. פֿאַר דעם צוועק האָט ער זיך באַפֿרייַנדעט מיט די קרימינעלע אַרעסטאַנטן, וועלכע זיינען געזעסן אין דער זעלבער טורמע, און פֿון זיי האָט ער אויסגעפֿונען אלין, וואָס ער האָט נייטיק געהאַט וועגן די סיבירער באַדינגונגען, וועגן דעם ווי מען אַנטלויפֿט פֿון דאָנען, אאז"ו. ער האָט געהאַלפֿן די אַרעסטאַנטן מיט וואָס נאָר ער האָט געקענט. ער פֿלעגט זיך כסדר איינשטעלן פֿאַר זיי פֿאַר דער נאַטשאַלסטוּוע און די קרימינעלע אַרעסטאַנטן האָבן אים דערפֿאַר שטאַרק ליב געקראָגן.

— דו ביסט אַזוי ווי קריסטוס. — האָט איין מאָל אַן אַרעסטאַנט אים געמאַכט אַ באַמערקונג — דו ראַטעוועסט אַנדערע. זיך אליין אָבער קענסטו נית העלפֿן...

לאָפּאַטין האָט אָבער באַשלאָסן אומבאַדינגט צו ראַטעוון אויך זיך. אינגיכן האָט מען אים אַריבערגעפֿירט אין אַ באַזונדערער צעל ביי דער זשאַנדאַרמעריע־אָפּטיילונג. אַרעסטירט געוואָרן איז לאָפּאַטין אין פֿע־ברואַר, 1871, און אין יוני פֿון זעלבן יאָר איז ער אַנטלאָפֿן פֿון טורמע. דער טורמע־וועכטער האָט אָבער געמאַכט אַ געואַלד. אַכט זשאַנדאַרן האָבן זיך תיכף אַרויפֿגעכאַפּט אויף זייערע פֿערד און זיך אַוועקגעלאָזט אים כאַפּן. זיי האָבן אים שנעל דעריאָגט אוּן שיר נית צעהאַקט אויף טויט מיט זייערע שווערדן. לאָפּאַטינס גליק איז געווען וואָס איינער פֿון

די זשאנדארן האָט אָפּגעשטעלט די צעווילדעוועטע חברים זיינע... מען האָט אים צוריקגעבראכט אין טורמע און ווייטער פֿארשפּארט הינטער אייזערנע גראטעס.

אין סעפּטעמבער פֿון זעלבן יאָר האָט מען לאָפּאטינען געמשפּט פֿאר ווינען אויף א פֿאלשן פּאספּאָרט און דאָס געריכט האָט אים פֿאראורטיילט בלויז צו באצאָלן 1000 רובל שטראָף. אויף דער פֿאדערונג פֿון דעם פּע־טערבורגער הויפּט פֿון דעם זשאנדארן־קאָרפּוס, האָט מען לאָפּאטינען ווייטער איבערגעלאָזט זיצן אין טורמע אונטער א שטרענגער וואַך.

צו יענער צייט האָט לאָפּאטין זיך באקענט מיטן אירקוטסקער ענע־רַאל־גובערנאטאָר סעלניקאָוו. לאָפּאטין האָט אויף אים געמאכט זייער א גוטן איינדרוק. א דאנק דעם האָט דער פּאָליציי־מייסטער פֿון שטאָט דער־קלערט לאָפּאטינען, אז מען וועט אים ארויסלאָזן פֿון טורמע, אויב ער וועט אים געבן זיין ערן־וואָרט, אז ער וועט ניט אנטלויפֿן. לאָפּאטין איז אין דער הינזיכט געווען זייער אן אויסגעהאלטענער פּרינציפּיעלער מענטש. א וואָרט איז ביי אים געווען א וואָרט. האָט ער דעריבער פֿון אָנהייב אויסגעמיטן צו געבן דעם פּאָליציי־מייסטער אן ענטפֿער. דערנאָך האָט ער שריפֿטלעך זיך פֿארפֿליכט בלויז ניט אונטערצופֿירן דעם פּאָליציי־מייסטער.

מען האָט אים ארויסגעלאָזן פֿון טורמע און ער האָט טאקע ניט גע־מאכט קיין פּרוּוו צו אנטלויפֿן אזוי לאנג ווי דער פּאָליצמייסטער איז געווען אין אמט. ערשט וען אויף דעם אָרט פֿון דעם אלטן פּאָליצמיים־טער איז באשטימט געוואָרן א נייער, האָט לאָפּאטין באשלאָסן, אז איצט איז געקומען די צייט צו אנטלויפֿן. לאָפּאטין האָט אנגעזאמלט אויספֿיר־לעכע ידיעות וועגן דעם וועג איבער דעם טייך אנגאָרא, וואָס פֿליסט דורך איבער דער שטאָט אירקוטסק. אויף דעם וועג איז פֿאר לאָפּאטינען נאָך קיינמאָל קיינער ניט געלאָפֿן פֿון סיביר, ווייל אלע האָבן געהאלטן, אז דער דאָזיקער וועג איז זייער א געפֿערלעכער. אָבער טאקע דערפֿאר האָט לאָ־פּאטין אויסגעקליבן אָט דעם וועג צו אנטלויפֿן. ער איז געווען זיכער, אז דא וועט מען אים ניט נאכפֿאָלגן. האָט ער געקויפט א קליין שיפֿל, און דעם 7טן אויגוסט, 1872, האָט ער זיך אוועקגעלאָזט שווימען איבער דער אנגארא. וואָכן לאנג איז ער אזוי אליין געשוווימען אין זיין שיפֿל. ער איז אזוי אָפּגעפֿאָרן מיט דער שיפֿל העכער צווי טויזנט מיל איבער דעם ווילדן און זייער שנעלן טייך מיט זיינע באָרימטע „אנגארער שוועלן", אן וועלכע עס זיינען פֿיל מאל צעשמעטערט געוואָרן די שיפֿלעך פֿון זייער געניטע שווימער. ערטערווייז איז אים אויסגעקומען ארומצופֿאָרן ארום די דאָזיקע „שוועלן" און שלעפּן דאָס שיפֿל איבער דער ערד. אין אנדערע פּלעצער האָט

זיך דאָס שיפֿל אַזוי שנעל געטראָגן איבערן וואַסער, אַז ער האָט יעדע מינוט ריזיקירט דערטרונקען צו ווערן. דער ברעג פֿון טייך איז פֿון ביידע זייטן געווען באַוואַקסן מיט געדיכטן וואַלד, ווו אויסער ווילדע חיות האָט מען דאָרט קיינעם ניט געקענט זען. נאָר זעלטן ווו עס פֿלעגט זיך באַווייזן אַ דערפֿל. די דאָרטיקע איינוווינער האָבן מיט פֿאַרוווּנדערונג געקוקט אויפֿן איינזאַמען שווימער. לאָפּאַטין אָבער האָט זיך אין קיין דאָרף ניט אָפּגעשטעלט. ער האָט פֿאַר די מענטשן מער מורא געהאַט, ווי פֿאַר די ווילדע חיות. מיט גרויס מאַטערניש איז ער ענדלעך דערשוווּמען צום טייך יעניסעי. דאָרט איז ער אַרויס אויפֿן ברעג און האָט זיך אַוועקגעלאָזט גיין צופֿוס איבערן געדיכטן וואַלד, אין דער ריכטונג פֿון אַטשינסק. איבער הונדערט מייל האָט ער אַזוי געשפּרייזט איבער די געדיכטע סיבירער וועל־דער, אָנשטויסנדיק זיך זייער אָפֿט אויף ווילדע חיות, ביז ער איז ענדלעך דערגאַנגען צו אַ דאָרף, פון וואַנען ער איז אויף אַ פּויערישן פֿערד אַוועק־געפֿאָרן קיין טאָמסק. אין טאָמסק איז ער געקומען מיט אַ פֿאַלשן פּאַס־פּאָרט, אויפֿן נאָמען פֿון אַ דאָקטאָר. ער איז געווען אויסער זיך פֿאַר פֿרייד, וואָס ענדלעך איז ער אַ לעבעדיקער אַרויסגעקראָכן פֿון דער סיבירער וויל־דערניש, און געפֿינט זיך שוין אויף דער פֿריי. ער האָט זיך געקליבן באַלד אָפּפֿאָרן פֿון טאָמסק קיין פּעטערבורג. אָבער אין איין שיינעם טאָג האָט אַ פּאָליציאַנט אויפֿן גאַס אים דערקענט. ער האָט אים אָפּגעשטעלט און דערקלערט, אַז ער איז לאָפּאַטין. לאָפּאַטין האָט געמאַכט דעם אָנשטעל, אַז ער ווייסט ניט פֿון וואָס צו זאָגן. ער האָט זיך צעשריגן אויף דעם פּאָליציאַנט און האָט געסטראַשעט צו קלאָגן זיך אויף אים פֿאַרן גובער־נאַטאָר און ער איז טאַקע צוזאַמען מיטן פּאָליציאַנט גלייך אַוועק צום גובערנאַטאָר און האָט אָנגעפֿאַנגען מאָנען ביי אים, וואָס אין „זיין" שטאָט דערלויבן זיך שיכורע פּאָליציאַנטן צו אַרעסטירן בכבודיקע בירגער.

דער פּאָליציאַנט האָט דאַן אַרויסגענומען לאָפּאַטינס פֿאָטאָגראַפֿיע, וואָס ער האָט באַקומען צוגעשיקט פֿון דער אירקוטסקער פּאָליציי, און האָט זי געוויזן דעם גובערנאַטאָר. לאָפּאַטין האָט זיך אָבער דאָ אויך ניט פֿאַר־לוירן. ער האָט גענומען אויפֿווייזן דעם גובערנאַטאָר אַז דער מאַן אויף דער פֿאָטאָגראַפֿיע איז גיכער ענלעך אויף אייברעהעם לינקאָלן איידער אויף אים. דער גובערנאַטאָר האָט זיך איבערצייגט, אַז לאָפּאַטין איז גערעכט. ער האָט זיך אַנטשולדיקט פֿאַר לאָפּאַטינען און איז שוין געווען גרייט אים אָפּצולאָזן. אָבער, צום אומגליק, איז דער פּאָליציאַנט גראָד געווען אַ גרויסער עקשן, וועלכער איז געווען פֿעאיק אַפֿילו צו שטעלן זיך קעגן דער מיינונג פֿון גובערנאַטאָר, וואָס ער האָט געטראַכט, אַז זי איז אַ פֿאַלשע. ער האָט אַריינגערוימט דעם גובערנאַטאָר אויפֿן אויער,

אז אין טאמסק געפֿינט זיך איצט א פֿארשיקטער פּאָליאָק, וועלכער האָט לאָפּאַטינען געקענט אין אירקוטסק, און אז מען דארף דעריבער לאָפּאַטינען צונויפֿפֿירן אויג אויף מיט יענעם פּאָליאָק. דער גובערנאַטאָר האָט צוגעשטימט צו דעם, און ער האָט געבעטן לאָפּאַטינען אריבערגיין מיט דעם פּאָליציאַנט אין נאָך א פּלאַץ. דער פּאָליציאַנט האָט אים אַוועקגעפֿירט אין אן אכסניה, ווו דער פּאָליאָק איז איינגעשטאַנען. אזוי שנעל ווי דער פּאָליאָק האָט נאָר דערזען לאָפּאַטינען, איז ער געוואָרן בלייך ווי די וואַנט. עס איז געווען קלאָר, אז דער פּאָליאָק האָט אים דערקענט. לייקע־ נען ווייטער האָט שוין קיין זין ניט געהאַט, האָט לאָפּאַטין, האלב אין שפּאַס און האלב אין ערנסט, א זאָג געטאָן:

— נו, וואָס קען מען זיך העלפֿן! דורכגעפֿאלן!... ניטא ווו אהינ־ צוטאָן זיך...

מען האָט לאָפּאַטינען באלד צוריק אַוועקגעפֿירט קיין אירקוטסק. דאָס מאל האָט מען אים שוין געהאַלטן אין א באַזונדערער צעל. דער נענעראל־ גובערנאַטאָר סעלניקאָוו פֿלעגט אָפֿט קומען צו אים אין צעל און אָפּזיצן ביי אים שעהען לאַנג.

5.

סעלניקאָוו האָט זיך שטאַרק משתדל געווען אין פּעטערבורג ניט בלויז פֿאַר לאָפּאַטינען, נאָר אויך פֿאַר טשערנישעווסקין. לאָפּאַטין האָט פֿון סעלניקאָוון ניט באהאלטן דעם פֿאַקט, אז ער איז געקומען קיין סיביר מיטן ציל אַוועקצופֿירן פֿון דאָנען טשערנישעווסקין.

סעלניקאָוו האָט געבעטן ביי דער רעגירונג אין פּעטערבורג, אז מען זאל לאָפּאַטינען אינגאַנצן באַפֿרייען, און טשערנישעווסקין זאל מען דערלויבן אַריבערצופֿירן פֿון וויליוסק קיין אירקוטסק. ער האָט דערביי שטאַרק גע־ לויבט לאָפּאַטינען. אלם ענטפֿער אויף זיין שתדלנות האָט סעלניקאָוו באַקומען פֿון פּעטערבורג א טעלעגראַמע, פֿון וועלכער עם איז וועגן טשער־ נישעווסקי קיין ווארט ניט דערמאָנט געוואָרן. דערפֿאַר אָבער איז וועגן לאָפּאַטינען געזאָגט געוואָרן גאָנץ קלאָר, אז „דער קיסר האָט ניט דערלויבט צו באַפֿרייען לאָפּאַטינען".

דעם 10טן יוני, 1873, האָט מען לאָפּאַטינען געבראַכט פֿון טורמע אין אירקוטסקער קרייז־גריכט, ווו ער האָט געדארפֿט אויסנעפֿרעגט ווערן פֿון דעם אויספֿאָרשונגס־ריכטער. זיצנדיק אין גריכט, האָט ער דורכן פֿענצ־ טער באַמערקט ווי עפּעס א רעגירונג־באַאַמטער אָדער קאָזאַק איז געקומען

צו רייטן אויף א פֿערד און האָט צוגעבונדן דאָס פֿערד צו א סלופּ אויפֿן הויף. האָט ער זיך געבעטן, מען זאָל אים דערלויבן ארונטערצוגיין אין אָפּטרעם, וואָס האָט זי געפֿונען אויפֿן הויף. אַזוי שנעל ווי ער איז אין דער באַגלייטונג פֿון אן אויפֿזעער אַרויס אויפֿן הויף, איז ער צוגעלאָפֿן צום סלופּ, האָט שנעל אַראָפּגעריסן די לייצעס, האָט זיך אַרויפֿגעכאַפּט אויפֿן פֿערד און איז אַנטלאָפֿן. ביז וואַנען די וועכטער האָבן זיך אַרומ־געזעזן און אַוועקגעלאָזט זיך אים נאָכיאָגן, איז לאָפּאַטין שוין געווען אויסערן שטאָט אויפֿן וועג, וואָס פֿירט צו אירקוטסק.

לויפֿנדיק אַזוי, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז אין וואַלד ווויינט זיינער א באַקאַנטער פּויער. איז ער אַוועקגעפֿלויגן אַהין. דאָרט האָט מען גלייך אים אָפּגעשוירן די באָרד און די האָר פֿון קאָפּ, ארונטערגענומען די בריל־ן, אָנגעטאָן אים אין פּויערישע קלײדער, אַרויפֿגעזעצט אים אויף אן אַנדער פֿערד און לאָפּאַטין איז אַוועקגעפֿאָרן צוריק קיין אירקוטסק. אויפֿן וועג האָט ער זיך באַגעגנט מיט די פּאָליציאַנטן, וועלכע מען האָט ארויסגעשיקט אים נאָכיאָגן. זיי האָבן אים אָנגעהויבן אויספֿרעגן צי ער האָט ניט געזען א רייטער.

— איך ווייס, ווייניק מענטשן האָב איך באַגעגנט — האָט לאָפּאַטין זיך געמאַכט טאַמעווָאַטע.

— האָסטו געזען אַזא, וואָס איז געריטן שנעל?

— איך ווייס ניט וואָס איר ווילט פֿון מיר. — האָט לאָפּאַטין געענט־פֿערט. — איך האָב באַגעגנט אַזוינע, וואָס זיינען געפֿאָרן שנעל און אַזוינע, וואָס זיינען געפֿאָרן פּאַמעלעך...

די פּאָליציאַנטן האָבן אים צורו געלאָזט און ער איז שנעל אַוועקגעפֿאָרן ווייטער. ניט ווייט פֿון שטאָט האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, האָט באַהאַלטן דאָס פֿערד אין וואַלד, האָט אים לייכט צוגעבונדן צו א בוים, אַז ער זאָל זיך קענען דערנאָך אַליין אָפּריסן און קומען צוריק אַהיים, און אַליין האָט ער זיך צופֿום אַוועקגעלאָזט גיין אין שטאָט אַריין. ער איז אַוועק צו דער פֿרוי פֿון א הויכן רעגירונגס־באַאַמטן, מיט וועלכער ער איז געווען באַ־קאַנט פֿאַר זיין ארעסט. זי האָט אים באַהאַלטן אין שייער און פֿלעגט אים אַליין טראָגן עסן. איר מאַן האָט זי וועגן דעם קיין וואָרט ניט דערציילט. דערנאָך האָט לאָפּאַטין זיך שטילערהייט אַריבערגעקליבן אין א מער זי־כערן פּלאַץ. אין א קורצער צייט ארום האָט זיך לאָפּאַטין פֿאַרקלײדט וויַ א פּויער און האָט אויף אן אייגענעם פֿערד און וואָגן זיך אַוועקגעלאָזט צוזאַמען מיט אַנדערע פּויערים קיין טאַמסק. דעם גאַנצן לאַנגן וועג האָט ער זיך געהאַלטן אַזוי, אַז קיינעם האָט נאָרניט געקענט אויספֿאַלן, אַז ער

איז ניט אַן איינפֿאַכער פּויער. אייניקע פּויערים האָבן זיך בלויז געווונדערט, וואָס ער איז קורצזיכטיק, צווישן פּויערים באַגענגט מען עס זייער זעלטן.

צווישן די רעוואָלוציאָנערן, מיט וועלכע לאָפּאַטין האָט זיך אין יאָר 1873 געטראָפֿן אין פּעטערבורג, זיינען שוין דאָן געווען פֿיל אָנהענגער פֿון דעם אַנארכיסט מיכאַאיל באַקונין, וועלכער האָט געפֿרעדיקט אַז די רעוואָלוציאָנערן דאַרפֿן פֿירן אַן אַגיטאַציע צווישן די פּויערים מיטן צוועק ארויסצורופֿן אַן אויפֿשטאַנד, כדי צו פֿאַרווירקלעכן „די וווּנטשן פֿון פֿאָלק". צו באַקונינען פֿערזענלעך האָט לאָפּאַטין זיך שטענדיק גוט באַצויגן, ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס ער, לאָפּאַטין, איז געווען באַפֿריינדט מיט קאַרל מאַרקסן און וואָס מאַרקס איז דעמאָלט מיט באַקונינען שוין געווען אויף מעסערס. די „באַקוניסטן", פֿונקט ווי די „טשייקאָווצעס", האָבן געזוכט אַריבערצוגעווינען אויף זייער זייט לאָפּאַטינען. לאָפּאַטין איז אָבער צו קיינעם ניט צוגעשטאַנען, דערפֿאַר, וואָס ער איז מיט בוידע אָרגאַניזאַציעס ניט מסכים געווען. ער האָט באַשלאָסן אוועקצופֿאָרן קיין אויסלאַנד.

אַזוי שנעל ווי ער איז נאָר אַריבער די גרענעץ, האָט ער תיכף מודיע געווען וועגן זיך קאַרל מאַרקסן אין לאָנדאָן.

מאַרקס יינגערע טאָכטער, עלעאָנאָר, האָט שפּעטער דערציילט לאַוואָוון, אַז וען מאַרקס האָט באַקומען די ידיעה אַז זיין פֿרייַנד לאָפּאַטין איז בשלום אַריבער די גרענעץ, האָט ער זיך אַזוי דערפֿרייט, אַז ער איז צו־געלאָפֿן צו איר, האָט איר אָנגעכאַפּט פֿאַר די הענט און זיך אַוועקגעלאָזט מיט איר טאַנצן...

לאָפּאַטין איז גלייך אַוועקגעפֿאָרן קיין צירעך.

דאָרט האָט ער געטראָפֿן לאַוואָוון צוגרייטנדיק דעם ערשטן נומער פֿון זיין רעוואָלוציאָנערן זשורנאַל „וופּעריאָד". ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס לאָפּאַטין איז געווען נאָענט באַפֿרייַנדט מיט לאַוואָוון, האָט ער דאָך ניט אָנגענומען לאַוואָוום פֿאָרשלאָג צו ווערן א מיטרעדאַקטאָר פֿון דעם זשורנאַל. ער האָט אָבער אָנגעשריבן פֿאַרן זשורנאַל א ריי ארטיקלען.

אין צירעך איז לאָפּאַטין לאַנג ניט פֿאַרבליבן. ער איז אין גיכן אַוועק־געפֿאָרן קיין פּאַריז, וווּ ער האָט זיך זייער נאָענט באַפֿרייַנדט מיטן באַרימטן רוסישן שריפֿטשטעלער, איוואַן טורגענייוו.

טורגענייוו האָט זיך פֿשוט פֿאַרליבט אין לאָפּאַטינען. כמעט אין יעדן בריוו, וואָס טורגענייוו האָט געשריבן צו לאַוואָוון, האָט ער מיט בא־גייסטערונג גערעדט וועגן לאָפּאַטינען.

אין פּאַריז איז לאָפּאַטין באַקאַנט געוואָרן אויך מיט א סך פֿראַנצויזישע שריפֿטשטעלער, געלערנטע און פּאָליטישע טוער. פֿון צייט צו צייט פֿלענט

ער אויך פֿאָרן באַזוכן קאַרל מאַרקסן און פֿרידריך ענגעלסן אין לאָנדאָן. ביי מאַרקסן אין הויז איז ער שטענדיק געווען אַן אָנגעלייגטער גאַסט. כאָטש לאָפּאַטין איז געווען מאַרקס אַ פּערזענלעכער פֿריינד און האָט זיך באַטראַכט פֿאַר זיינעם אַ תלמיד, איז ער אָבער דאָך ניט געווען דאָס, וואָס מען רופֿט אַ מאַרקסיסט. לאָפּאַטין האָט זיך שטענדיק באַצויגן פֿריינד־לעך צו אַלע רוסישע סאָציאַליסטישע גרופּעס און האָט זיי געהאָלפֿן מיט וואָס ער האָט נאָר געקענט, ניט אַריינטרעטנדיק אַליין אין קיין איינציקער פֿון זיי.

זייער אָפֿט פֿלעגט לאָפּאַטין אַרויספֿאָרן מיט דער גאַנצער מאַרקס־פֿאַמיליע הינטער דער שטאָט און פֿאַרברענגען דאָרט מיט זיי אַ גאַנצן טאָג. געלעבט האָט לאָפּאַטין דעמאָלט פֿון דעם, וואָס ער פֿלעגט איבערזעצן פֿאַרשידענע וויסנשאַפֿטלעכע ווערק פֿון ענגליש און פֿראַנצויזיש פֿאַר רו־סישע פֿאַרלעגער אין פּעטערבורג. אַן איבערזעצער איז לאָפּאַטין געווען אַ גלענצנדער. פֿאַר די פֿינף יאָר, וואָס ער האָט דעמאָלט פֿאַרבראַכט אין אויסלאַנד, האָט ער איבערגעזעצט פֿיל ווערק פֿון ענגלישע און פֿראַנצוי־זישע היסטאָריקער, עקאָנאָמיסטן און סאָציאָלאָגן.

כדי ניט אָפּצורייסן זיך אין גאַנצן פֿון רוסלאַנד און זיין גוט באַקאַנט מיט די שטימונגען, וואָס הערשן צווישן דער רוסישער געזעלשאַפֿט און איבערהויפּט כדי צו זען זיך מיט זיין מאַמען, וועלכע ער האָט שטאַרק ליב געהאַט, פֿלעגט לאָפּאַטין יעדעס יאָר ריזיקירן מיט זיין פֿרייהייט און אפֿילו מיטן לעבן און פֿאָרן אומלעגאַל קיין רוסלאַנד. ער פֿלעגט באַזוכן פּעטערבורג און מאָסקווע, אַמאָל אויך אַ פּאָר פּראָווינץ־שטעט, און פֿלעגט באַלד צוריק אומקערן זיך קיין אויסלאַנד.

6

אין יאָר 1879 איז קיין פּאַריז געקומען אַ רייכער רוסישער פּריץ, אַ מענטש מיט אַ ברייטער רוסישער נאַטור, וועלכער האָט זיך אַרויסגעגעבן פֿאַר אַ גרויסן ליבעראַל. ער האָט זיך אינגיכן באַקאַנט מיט לאַוואָוון און, דורך לאַוואָוון, אויך מיט לאָפּאַטינען. דער רייכער פּריץ פֿלעגט זייער אָפֿט מכבד זיין די באַרימטע עמיגראַנטן־רעוואָלוציאָנערן מיט מאָל־צייטן אין רייכע פּאַריזער רעסטאָראַנען. ער האָט זיך געוואָרפֿן מיט געלט אויף רעכטס און לינקס. איינמאָל, פֿאַרברענגענדיק אַזוי אין אַ רעסטאָ־ראַן מיט לאַוואָוון, לאָפּאַטינען און אַ פּאָר אַנדערע רעוואָלוציאָנערן, האָט דער רייכער פּריץ מיט דער ברייטער רוסישער נאַטור גענומען זיך באַקלאָגן פֿאַר זיינע געסט, אַז ער האָט באַקומען אַ בריוו אָדער אַ טעלע־

גראמע, אז ער מוז תיכף קומען קיין פעטערבורג צוליב א געוויסן פֿינאנ־
ציעלן ענין, ווען ניט וועט ער פֿאַרלירן א סך געלט און וועט נאָך דערצו
האָבן גרויסע אומאָנגענעמלעכקייטן. פֿאַרן אָבער איצט קיין רוסלאַנד ווילט
זיך אים בשום אופֿן ניט. דער ענין איז גראָד אזא, וואָס עמיצער אַנדערש
קען עס פֿאַר אים זייער לייכט דורכפֿירן, און ער איז גרייט גוט צו באַצאָלן
דעם יעניקן, וועלכער וועט זיך עס אונטערנעמען צו טאָן. לאָפּאַטין האָט
זיך שוין לאַנג געקליבן פֿאַרן קיין רוסלאַנד. ער איז געווען א סימפּאַטיקער
פֿון דער נייער טעאָריסטישער באַוועגונג, וואָס האָט זיך דאָרטן אָנגעהויבן.
מיט א קורצער צייט פֿריער האָט ער באַקומען פֿון רוסלאַנד עטלעכע איינ־
לאַדונגען פֿון זיינע חברים, אז ער זאָל קומען קיין פּעטערבורג, וווּ מען
נויטיקט זיך שטאַרק אין זיין הילף. האָט ער זיך דעריבער אָנגעכאַפּט אָן
דעם פֿאַרשלאָג פֿון דעם רייכן פֿריץ מיט דער ברייטער רוסישער נאַטור.

„איך בין גרייט צו פֿאַרן פֿאַר אייך קיין פּעטערבורג"! האָט לאָפּאַטין
זיך אָפּגערופֿן.

דער רייכער פֿריץ האָט זיך שטאַרק דערפֿרייט. ער האָט גלייך באַזאָרגט
לאָפּאַטינען מיט די נויטיקע רייזע־הוצאות, און אינגיכן איז לאָפּאַטין
טאַקע אוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג. קיין פּעטערבורג איז ער אָנגעקומען
מיט א פֿאַלשן פּאַספּאָרט אויפֿן נאָמען פֿון סעוואַסטינאָוו, און אָט דער
נאָמען האָט אים דורך א מערקווירדיקן צופֿאַל אומגליקלעך געמאַכט. דער
פֿאַריזער רוסישער פֿריץ מיט דער ברייטער רוסישער נאַטור איז אין דער
אמתן גאָר געווען א שפּיאָן פֿון דער צאַרישער געהיים־פּאָליציי. און ער
האָט, נאַטירלעך, תיכף געלאָזט וויסן קיין פּעטערבורג אז א געוויסער ל.
איז אוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג מיט א וויכטיקער רעוואָלוציאָנערער
מיסיע. אויף וואָס פֿאַר א פּאַספּאָרט לאָפּאַטין איז אוועקגעפֿאָרן קיין רוס־
לאַנד האָט דער שפּיאָן ניט געווּסט. דעריבער האָט די פּאָליציי אים ניט
געקענט גלייך אַרעסטירן. זי האָט אים אָבער אַרומגעזוכט ווי מיט לייכט.
דער גרויסער רוסישער שריפֿטשטעלער טורגענייוו, וועלכער איז גראָד
אויך געקומען פֿון פֿאַריז קיין פּעטערבורג, כמעט אין דער זעלביקער צייט
וואָס לאָפּאַטין, האָט ביי דער ערשטער באַגעגענעניש מיט לאָפּאַטינען אין
פּעטערבורג געבעטן זיך ביי אים, אז ער זאָל גלייך צוריק אוועקפֿאָרן קיין
אויסלאַנד, ווייל די פּאָליציי ווייס וועגן זיין אָנוועזנהייט אין פּעטערבורג.
לאָפּאַטין אָבער האָט זיך געוויצלט און האָט דערקלערט, אז ער וועט פֿון
פּעטערבורג ניט אוועקפֿאָרן. צום אומגליק האָט זיך גראָד אזוי געמאַכט,
אז מיט א קורצער צייט פֿאַר לאָפּאַטינס אָנקומען קיין פּעטערבורג, האָט די
פּאָליציי אַרעסטירט די געהיימע דרוקערייַ פֿון דער „זעמליא אי וואָליא",
און דער מאַן, ביי וועמען מען האָט געפֿונען די דרוקעריי, האָט דערקלערט

פֿאַר די זשאַנדאַרן, אז געבראַכט די דרוקעריי אין זיין הויז האָט א געווי־סער סעוואַסטיאַנאָוו.

דאָס איז פֿשוט געווען א צופֿאַל. לאָפֿאַטין האָט אין דער אמתן קיין שום שייכות ניט געהאַט צו דער געהיימער רעוואָלוציאָנערער דרוקעריי, און דער ארעסטירטער האָט גאָר ניט דעם סעוואַסטיאַנאָוו געמיינט, נאָר אַן אַנדערן.

טאָמער איז דאָס נאָך געווען ווייניק איז באַלד, ווי לאָפֿאַטין איז גע־קומען קיין פּעטערבורג, פֿאַרגעקומען א נייער אַטענטאַט אויפֿן קיסר און ווידער האָט זיך, דורך א מערקווירדיקן צופֿאַל, אַזוי געמאַכט, אז לאָפֿאַטין איז פֿאַרדעכטיקט געווארן אין העלפֿן דורכפֿירן דעם אַטענטאַט.

דרייצן מאָנאַטן איז לאָפֿאַטין ווידער אָפּגעזעסן אין פּעטראָפּאַוולאָווס־קער פֿעסטונג, און ווען עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אז ער האָט ווירקלעך קיין שום שייכות ניט געהאַט צו דער דרוקעריי פֿון „זעמליא אי וואָליא" און אויך ניט צום אַטענטאַט אויפֿן קיסר, האָט מען אים פֿאַראורטיילט צו פֿאַרשיקן אַדמיניסטראַטיוו קיין מזרח־סיביר. מיט גרויסע שוועריקייטן איז געלונגען לאָפֿאַטינס איינפֿלוסרייכע קרובים און טורגענייוון צו פֿועלן ביי דער רעגירונג, אז מען זאָל אים פֿאַרשיקן ניט קיין סיביר, נאָר קיין טורקעסטאַן אין דער שטאָט טאַשקענט.

כמעט די גאַנצע צייט, וואָס ס'איז אָנגעגאַנגען דער קאַמף אויף לעבן און טויט צווישן דער „נאַראָדנאיא וואָליא" און דער רעגירונג, איז לאָפֿאַטין געווען פֿאַרשיקט אין ווייטן טורקעסטאַן, אין דער שטאָט טאַש־קענט, אָפּגעריסן פֿון דער גאַנצער וועלט און פֿון אַלע זיינע פריינד. די מערסטע פֿריינד זיינע האָבן שוין געהאַט פֿאַרלאָרן די האָפֿענונג אים צו זען וועלן עס איז. נאָר דער רוסישער שריפֿטשטעלער גליעב אוספּענסקי, וועלכער איז געווען א גרויסער פֿאַרערער לאָפֿאַטינס און אויך פֿרידריך ענגעלס האָבן אלין געהאָפֿט, אז לאָפֿאַטינען וועט זיך סוף כל סוף אויך דאָס מאָל איינגעבן צו אַנטלויפֿן פֿון פֿאַרשיקונג. פֿרידריך ענגעלס האָט ניט אויפֿגעהערט צו איבערחזרן פֿאַר זיינע פֿריינד אין לאָנדאָן: „איך בין פֿעסט איבערצייגט, אז אין איין איינעם א פֿרימאָרגן וועט לאָפֿאַטין ווידער אַרויינקומען צו מיר אין צימער, וועט זיך רואיק אַנידערזעצן אויף דער סאָפֿע און וועט אויסשיסן אין א געלעכטער"...

דעם 31טן אקטאָבער, 1881 האָט מען לאָפֿאַטינען דערלויבט אומצו־קערן זיך פֿון טאַשקענט און באַזעצן זיך אויף דריי יאָר צייט אין וואָלאָגדא, אין דער זעלבער געגנט, פֿון וואַנען ער האָט מיט עלף יאָר פֿריער אַרויס־געפֿירט לאָווראָוון. אויך אין וואָלאָגדא האָט זיך לאָפֿאַטין געפֿונען אונטער א שטרענגער פּאָליציי־אויפֿזיכט. אין נאָוועמבער 1882 האָט ער געפֿאָדערט,

אז מען זאל אים באפֿרייען פֿון דער פּאָליציי־אויפֿזיכט. מען האָט אָבער זיין פּאַרלאַנג צוריקגעווויזן. איז ער דעם 28טן פֿעברואר, 1883, פונקט אין צוויי וואָכן ארום, ווי מען האָט ארעסטירט ווערא פֿיגנער, אנטלאָפֿן פֿון וואָלאָנדא און איז צוריקגעקומען קיין פּעטערבורג. לאַנג אָבער האָט לאָפּאטין אין פּעטערבורג ניט געקענט פֿאַרבלייבן. די שטימונג צווישן די לי־בעראַלן און ראַדיקאַלן איז דעמאָלט געווען זייער א געדריקטע. אין לאַנד האָט געבושעוועט א שרעקלעכע רעאַקציע. נעכטיקע ראַדיקאַלן און אפֿילו רעוואָלוציאָנערן האָבן איצט מורא געהאַט צו באַגעגענען זיך מיט אזא רעוואָלוציאָנער ווי לאָפּאַטין. בלויז וויניקע פֿון לאָפּאַטינס פֿריערדיקע פֿרײַנד האָבן זיך געפֿרייט, וואָס אים איז ענדלעך געלונגען צו אנטלויפֿן פֿון פֿארשיקונג. אָבער אויך זיי האָבן אים געראטן, אז ער זאָל וואָס שנע־לער פֿאַרלאָזן רוסלאַנד, ווייל עס איז קלאָר אז א פּראָוואָקאַטאָר גיט ארוים אַלע מער אָדער וויניקער אָנגעזעענע רעוואָלוציאָנערן. לאָפּאַטין איז אַוועק־געפֿאָרן קיין אָדעס, וווּ זיינע פֿרײַנד האָבן אים באזארגט מיט אן אויס־לענדיש פּאַס און איז א וואָך ארום איז ער שוין געווען אין פּאַריז. אין אויסלאַנד האָבן אים אַלע פֿרײַנד באַגעגנט מיט גרויס פּרייד. נאָר זיין פֿרײַנד קאַרל מאַרקס איז שוין ניט געווען צווישן די לעבעדיקע. עם האָט גראָד אזוי פּאַסירט, אז אין דעם טאָג וואָס לאָפּאַטין איז אריבער דעם רוסישן גרענעץ, איז מאַרקס געשטאָרבן אין לאָנדאָן.

איבערהויפּט האָט זיך געפֿרייט מיט לאָפּאַטינס קומען פּיאָטר לאַוואָוו, וועלכער איז אָן לאָפּאַטינען אלעמאָל געווען הילפֿלאָז. אויך דער גרויסער שריפֿטשטעלער טורגעניעוו, וועלכער האָט דאָן געווויינט אין פֿראַנקרייך, האָט זיך זייער שטאַרק דערפֿרייט, וועו ער האָט, ליגנדיק שוין כמעט אויפֿן טויטן־בעט דערהערט, אז לאָפּאַטין איז ענדלעך אנטלאָפֿן פֿון רוסלאַנד.

לאָפּאַטין האָט טאַקע גלייך באַווכט טורגעניעוון און האָט ביי אים אין הויז פֿאַרבראַכט א קורצע צייט פֿאַר זיין (טורגעניעווס) טויט.

אין פֿרילינג פֿון יאָר 1883 האָבן לעוו טיכאָמיראָוו און די פֿרוי אָשא־נינא, די צוויי פֿאַרבליבענע מיטגלידער פֿון דעם עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" צוזאַמען מיט לאַווראָוון, אָנגעהויבן ארויסצו־געבן א רעוואָלוציאָנערן זשורנאל. לאָפּאַטין האָט זיי געהאָלפֿן אין דער ארבעט. ער האָט אָבער ניט געקענט פֿארשטיין, ווי אזוי מען קען זיצן רו־איק אין אויסלאַנד, וועו אין רוסלאַנד גייט די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטיי צו גרונט, וועו מען האָלט אין איין שרייבן פֿון דאָרט אז דאָרטן קומען פֿאָר אומפֿארשטענדלעכע ארעסטן. לאָפּאַטין איז געקומען צו דער איבער־צייגונג, אז דער ערנסטער מאָמענט פֿאַדערט, אז מען זאָל אָנוועגדן אַלע כחות ווידער אויפֿצושטעלן די „נאַראָדנאיא וואָליא". ער איז אַוועקגעפֿאָרן

קיין לאָנדאָן צו זען זיך מיט פֿרידריך ענגעלסן און מיט קאַרל מאַרקסעס פֿאַמיליע.

לאַנג איינזיצן אין לאָנדאָן האָט לאָפאַטין ניט געקענט. אים האָט געצויגן צוריק קיין רוסלאַנד. אָרגאַניזאַציעס פֿון דער „נאַראָדנאַיא וואָליא" האָבן דעמאָלט נאָך עקזיסטירט ניט בלויז אין פּעטערבורג און מאָסקווע, נאָר אויך אין א גאַנצער רייַ אַנדערע שטעט. עס איז אָבער ניט געווען קיין צענטער, וואָס זאָל די אַלע צעוואָרפֿענע כחות פֿון דער פּאַרטיי פֿאַרייניקן אונטער איין פֿירערשאַפֿט. דער טעראָר פֿון דער רעגירונג איז דערווייל געוואָרן וואָס א טאָג אַלץ שטאַרקער.

לאָפאַטין האָט געהאַלטן, אז ביי אזא לאַגע איז עס פּשוט א פֿאַרברעכן פֿאַר א רעוואָלוציאָנער צו זיצן אין אויסלאַנד און וואַרטן אויף בעסערע צייטן. ער האָט באַשלאָסן צו פֿאָרן קיין רוסלאַנד צוריק אויפֿצושטעלן די „נאַראָדנאַיא וואָליא" און באַנייען דעם קאַמף קעגן דער צאַרישער זעלבסטהערשונג. ער האָט וועגן דעם געלאָזט וויסן אין פּאַריז אָשאַנינאָן און טיכאָמיראָוון. אין יאָר 1884 זיינען זיך קיין פּאַריז צונויפֿגעפֿאָרן דעלעגאַטן פֿון עטלעכע גרופּן פֿון דער „נאַראָדנאַיא וואָליא" פֿון פֿאַרשידענע שטעט. צווישן די דעלעגאַטן זיינען געווען: סוכאָמלין, א. קאַראָלאָוו און אנדערע. עס איז אָפּגעהאַלטן געווארן א צוזאַמענפֿאָר אין וועלכן עס האָבן זיך, א חוץ די דעלעגאַטן פֿון די רוסישע גרופּן, באַטייליקט אויך לאָווראָוו, לאָפאַטין, טיכאָמיראָוו, אָשאַנינא און א פּאָר אַנדערע עמיגראַנטן. אויף דעם צוזאַמענפֿאָר איז באַשלאָסן געווארן צו וויילן אַן „אַדמיניסטראַטיווע קאָמיסיע" פֿון דריי פערזאָן, וואָס זאָל גלייך פֿאָרן קיין רוסלאַנד און שטעלן זיך דאָרט אין שפּיץ פֿון דער נייער „נאַראָדנאַיא וואָליא".

אין דער „אַדמיניסטראַטיווער קאָמיסיע" זיינען אויסגעוויילט געווארן לאָפאַטין, סוכאָמלין און די פֿרייליז סאָלאָוא. די הויפּט ראָלע האָט, פֿאַרשטייט זיך, געזאָלט שפּילן לאָפאַטין, וועלכער איז שוין געווען אַן אלטער, דערפֿאַרענער רעוואָלוציאָנער.

7

סוף מערץ איז קיין פּעטערבורג אָנגעקומען לאָפאַטין, און ער איז געווארן דער הויפּט־פֿירער פֿון דער רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי. די ערשטע אויפֿגאַבע זיינע איז געווען צו פֿאַראייניקן די צעוואָרפֿענע רעוואָלוציאָנערע כחות אין איין שטאַרקער אָרגאַניזאַציע. דאָס איז אים אָנגעקומען ניט לייכט. לאָפאַטינען האָט זיך אָבער אינגיכן איינגעגעבן צו באַזייטיקן

די מיינונגס־פֿאַרשידנקייטן און אַריבערגעווינען די אָפּאָזיציע אויף זייַן זייט. קיין פּעטערבורג איז ער געקומען פֿאַרשטעלט ווי אַן ענגלענדער. א פּאַספּאָרט האָט ער געהאַט א פֿאַלשן אויפֿן נאָמען פֿון פֿרעדריק נאָריס, און געקליידט איז ער אויך געווען ווי אַן ענגלישער דזשענטלמאַן. זייַן שיינע פֿיגור אין דעם קורצן מאַנטל האָט געצויגן צו זיך אויפֿמערקזאַמקייט.

לאָפּאַטין האָט אַנטוויקלט פֿיבערהאַפֿטע טעטיקייטן. אים איז אויסגעקומען צו שפּילן די ראָל ניט נאָר פֿון א גענעראַל, נאָר זייער אָפּט אויך פֿון דעם איינפֿאַכן סאָלדאַט. ער האָט אויף שריט און טריט ריזיקירט מיטן לעבן. ער איז אַרומגעפֿאָרן פֿון איין שטאָט אין דער צווייטער, האָט אומעטום געזוכט פּאַסיקע אַרויסהעלפֿער, ער האָט געהאַלטן אין צוגרייטן א פּאָר טערָאריסטישע אַטענטאַטן, און אין דער זעלבער צייט האָט ער באַוויזן שנעלער אַרויסצוגעבן דעם 10טן נומער פֿון דעם זשורנאַל „נאַראָדנאיא וואָליא" און אָנשרייבן פֿאַר אים א פּאָר גרויסע אַרטיקלען. די דערשיינונג פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" האָט אָנגעיאָגט א שרעק אויף דער רעגירונג און אַרויסגערופֿן גרויס פֿרייד אין דער ליבעראַלער און ראַדיקאַלער געזעלשאַפֿט.

לאָפּאַטין האָט אין פּעטערבורג זיך אויפֿגעפֿירט ניט זייער פֿאַרזיכטיק. נעמען און אַדרעסן פֿון באַקאַנטע רעוואָלוציאָנערן און אַווינע, וואָס האָבן סימפּאַטיזירט מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, פֿלעגט ער פֿאַרשרייבן אויף באַזונדערע דינע בלעטלעך פּאַפּיר, וועלכע ער פֿלעגט האַלטן ביי זיך אין זשילעט־קעשענע. ער איז געווען אַזוי אייגענגלויבט אין זיין פֿיזישן כח און אין זיין פֿלינקייט, אַז ווען מען פֿלעגט אים אַנווייזן אַז עס איז א געפֿאַר אַרומצוטראָגן מיט זיך אַזוינע פּאַפּירלעך, פֿלעגט ער זאָגן, אַז ער וועט צו יעדער צייט באַוויזן זיי צו פֿאַרניכטן...

דעם 7טן אָקטאָבער, 1884 איז לאָפּאַטין אין מיטן העלן טאָג פֿלוצלונג אַרעסטירט געוואָרן אויף נעווסקי פּראָספּעקט. ער האָט געהאַט ביי זיך אין קעשענע עלף בלעטלעך פֿון דינעם פּאַפּיר מיט פֿאַרשידענע נעמען, אַדרעסן און אַנדערע נאָטיצן. ער איז געווען זיכער, אַז ער וועט באַצייטנס קענען די פּאַפּירלעך אַרונטערשלינגען, אָבער דער אָנפֿאַל אויף אים איז פֿאַרגעקומען אַזוי אומדערוואַרט, אַז ער האָט ניט באַוויזן די פּאַפּירלעך אַריינצולייגן אין מויל. צוויי מאָל האָט ער זיך אַרויסגעריסן פֿון די הענט פֿון די שפּיאָנען. אָבער ביידע מאָל האָבן די שפּיאָנען אים בייגעקומען. א דריטן מאָל, ווען מען האָט שוין אים געבראַכט אין דער זשאַנדאַרמעריע־אָפּטייַלונג, האָט ער זיך ווידער אַרויסגעריסן, האָט אַרויסגעכאַפּט די פּאַפּירלעך פֿון קעשענע און זיי אַריינגעלייגט אין מויל. די זשאַנדאַרן אָבער האָבן אים געכאַפּט פֿאַרן האַלדז און אַזוי צוזאַמענגעדריקט, אַז ער האָט פֿאַרלוירן

דעם באַוווּסטזיין און אַלע פּאַפּירלעך זיינען אַריינגעפֿאַלן צו די זשאַנדאַרן אין די הענט.

פֿון לאָפּאַטינס נאָטיץ־ביכל האָט די פּאָליציי זייער פיל זיך דערוווּסט וועגן זיין גאַנצער טעטיקייט. מען האָט ביי אים אויפֿן קוואַרטיר אויך געפֿונען צוויי באָמבעס, אַ רעוואָלווער, עטלעכע פֿאַלשע פּאַספּאָרטן און פֿאַרשידענע פּראָקלאַמאַציעס.

לאָפּאַטינס רעוואָלוציאָנערע קאַריערע האָט זיך געענדיקט. ווען דער מיניסטער פֿון אינערן האָט באַריכטעט צום קיסר אַז לאָפּאַטין איז אַרעס־טירט געוואָרן, האָט אַלעקסאַנדער דער דריטער אויפֿן באַריכט אָנגעשריבן: „איך האָף, אַז דאָס מאָל וועט ער שוין מער ניט אַנטלויפֿן". און דער קיסר האָט שוין געזאָרגט פֿאַר דעם, אַז לאָפּאַטין זאָל ווירקלעך נאָכאַמאָל שוין ניט קענען אַנטלויפֿן...

נאָנט פֿון דריי יאָר צייט, איז לאָפּאַטין געזעסן אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג ביז וואַנען די רעגירונג איז פֿאַרטיק געוואָרן מיט דער אויספֿאָר־שונג און צוגעגרייט דעם באַשולדיקונגס־אַקט. אין מאַי, 1887 האָט זיך אין פּעטערבורגער קריגס־געריכט אָנגעהויבן דער פּראָצעס, אין וועלכן עס האָבן אַלס אָנגעקלאָגטע, אַ חוץ לאָפּאַטינען, אויך פֿיגורירט סוכאַמלין און סאַלאַווא, די צוויי אַנדערע מיטגלידער פֿון דער „אַדמיניסטראַטיווער קאָמיסיע" פֿון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ", ווי אויך דער פּאָעט יאַקובאָ־וויטש און נאָך פֿופֿצן אַנדערע מיטגלידער פֿון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ". די צענטראַלע פּערזאָן אין דעם פּראָצעס איז, פֿאַרשטייט זיך, געווען לאָפּאַטין. ער האָט זיך אויפֿן געריכט געהאַלטן מיט גרויס ווירדע און די ריכטער האָבן זיך צו אים באַצויגן מיט גרויס רעספּעקט. קיין זייטיק פּובליקום איז אין זאַל פֿון געריכט ניט געווען. הינטער די שטולן פֿון די ריכטער זיינען געזעסן אייניקע הויכע באַאַמטע. הינטער דעם פּראָקוראָר — אַ צוויי־דריי עקספּערטן און אין פֿאָרנט פֿון די בענק, אויף וועלכע עס זיינען געווען אויסגעזעצט די אָנגעקלאָגטע זיינען געזעסן די פֿאַרטיידיקער, אַלע אָנגעזעענע אַדוואָקאַטן פֿון פּעטערבורג.

לאָפּאַטין האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון אַ פֿאַרטיידיקער און אין דער רעדע, וואָס ער האָט געהאַלטן פֿאַרן געריכט, האָט ער געזוכט צו פֿאַרטיידיקן ניט זיך, נאָר זיינע חברים, צווישן די 21 אָנגעקלאָגטע איז געווען איינער, וועלכער איז זיצנדיק אין טורמע געוואָרן אַ פֿאַררעטער, און ווען ער האָט אויפֿן געריכט גענומען אַרונטעררייסן די פּאַרטיי און געברויכן פֿאַרשידענע זידל־ווערטער אויפֿן אַדרעס פֿון די רעוואָלוציאָנערן, האָט לאָפּאַטין אויפֿ־געפֿאָדערט דעם פֿאָרזיצער, אַז ער זאָל אים און די אַנדערע אָנגעקלאָגטע באַשיצן פֿון די דאָזיקע באַשולדיקונגען. ווען דער פּראָקוראָר האָט פֿאָרגע־

לייענט פֿאַרן געריכט די עלף בלעטלעך פּאַפּיר, וועלכע מען האָט געפֿונען ביי לאָפּאַטינען, בעת מען האָט אים אַרעסטירט — די בלעטלעך אויף וועלכע עס זיינען מיט לאָפּאַטינס האַנטשריפֿט געווען פֿאַרשריבן פֿיל נעמען און אַדרעסן, וואָס צולויב דעם זיינען דערנאָך אומגעקומען אָדער האָבן שטאַרק געליטן א מאַסע מענטשן, האָט זיך אין געריכט־זאַל אָפּגעשפּילט א שוידערלעכע סצענע. וועז דער פֿאַרזיצער פֿון געריכט האָט פֿאַרגעלייגט לאָפּאַטינען, אז ער זאָל געבן א דערקלערונג וועגן דעם, האָט ער זיך געוועגדט מיט א ליידנשאַפֿטלעכער רעדע ניט אזוי צו די ריכטער, ווי צו זיינע חברים. ער האָט צווישן אַנדערעם געזאָגט:

„שטייענדיק איצט ביים סאַמע סוף פֿון מיין לעבנס־קאַריערע, האַלט איך פֿאר מיין מאָראַלער פֿליכט צו בעטן מחילה ביי מיינע חברים אין דעם פּראָצעס, ווי אויך ביי דער גאַנצער רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי, וועלכער איך האָב דורך מיין אומפֿאַרזיכטיקייט געבראַכט אַן אומגעהויערן שאָדן. אָט דער אומגליק ליגט ווי א שווערער שטיין אויף מיין נשמה און איך וואָלט בעסער אויסגעקליבן צען מאָל צו שטאַרבן, אידער צו זיין דער ניט־ווילנדיקער שולדיקער אין די אומגליקן פֿון אזוי פֿיל מענטשן. איך זאָג „דער ניטווילנדיקער" דערפֿאַר, ווייל דאָס אַלץ איז געשען ניט נאָר קעגן מיין ווילן, נאָר אויך קעגן מיינע דערוואַרטונגען. קיינער, האָף איך, וועט מיך ניט פֿאַרדעכטיקן אין פּחדנות".

צום סוף פֿון זיין רעדע איז לאָפּאַטין געווען אזוי אויפֿגערעגט, אז זיינע נערוון האָבן ניט אויסגעהאַלטן. ער איז אַנידערגעפֿאַלן אויפֿן באַנק און האָט זיך הויך אויפֿן קול צעיאָמערט.

די מערסטע אַנגעקלאָגטע האָבן זיך אָפּגעזאָגט פֿון זייער לעצטן וואָרט. לאָפּאַטין אָבער האָט געהאַלטן א לענגערע רעדע, אין וועלכער ער האָט צווישן אַנדערן געזאָגט:

„הערן ריכטער, עס איז געווען א צייט וועז דער געריכט־זאַל איז אין רוסלאַנד געווען דער איינציקער פּלאַץ, ווו עס האָט הויך געקלונגען דאָס פֿרייע וואָרט; ווו מענטשן פֿלעגן, גייענדיק צום עשאַפֿאָט, אַרויסזאָגן זייערע געדאַנקען און שטרעבונגען און פֿלעגן אָן שרעק און אומגעשטערט קריטיקירן די עקזיסטירנדיקע אָרדנונג. איצט האָט קיין זין ניט פֿאַר אונדז צו האַלטן דאָ אזוינע רעדעס. גאַנצע דריי יאָר צייט ביזן משפּט האָט מען אונדז געפֿלאָגט אין תּפֿיסה, און אין א תּפֿיסה משפּט מען אונדז און מען הערט אויס אונדזער לעצטן וואָרט. מיר ווייסן, אז קיין איינציק מיטפֿילנדיק האַרץ וועט ניט אָנהייבן קלאַפּן אַלס אַן ענפּטער אויף אונדזערע רייד. מיר ווייסן, אז דער אָפּקלאַנג פֿון אונדזער ליידנשאַפֿטלעכער רעדע וועט אָפּשטאַרבן אין אָט דעם פּוסטן זאָל. האָט אויף מיר קיין פֿאַריבל ניט

דערפֿאַר, וואָס אין דער מינוט וועל איך אייך אַרויסזאָגן דעם פֿולן אמת. אייך, הערן ריכטער פֿון קריגס־נערריכט, קען איך ניט אָנערקענען אַלס געזעצ־לעכע ריכטער איבער מיינע טאַטן. איר זייט די פֿאַרטרעטער פֿון א פֿאַר־אינטערעסירטן צד און איר קענט מיך ניט משפּטן ניכטער און אומפּאַרטיי־איש. אָבער איך גלייב — און דאָס איז איצט מיין אינציקער גלויבן, וואָס טרייסט מיך אין די אַלע ביטערע מינוטן פֿון לעבן, — אַז איבער אונדז אַלעמען, און אייך אויך אַריינגערעכנט, איז פֿאַראַן א העכער גערריכט, וואָס וועט מיט דער צייט אַרויסטראָגן זיין גערעכטן און ערלעכן אורטייל. אָט דער גערריכט איז די געשיכטע. דעריבער וועל איך זיך דאָ פֿאַר אייך ניט נאָר פֿאַרטיידיקן, נאָר איך וועל אַפֿילו ניט באַמיען זיך צו דער־קלערן אייך דעם ריכטיקן זין און באַדייטונג פֿון דעם, וואָס איך האָב אָפּ־געטאָן. איך וועל דערקלערן בלויז, פֿאַרוואָס איך האָב דורך דער גאַנצער צייט וואָס די אויספֿאָרשונג איז געפֿירט געוואָרן ניט אָנערקענט זיך אַלס מיטגליד פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" און אַלס אָפּיציעלער אָנגעט פֿון „אויספֿאָלניטעלני קאָמיטעט". איצט וועל איך אייך אָפּנהאַרציק זאָגן: „יאָ, איך בין עס יאָ געווען. עס איז אָבער דורכאויס אמת דאָס, וואָס איך האָב פֿריער געזאָגט, נעמלעך, אַז צוליב מיין פֿרייהייטסליבנדער נאַטור האָב איך א לאַנגע צייט ניט געקענט אָנטאָן אויף זיך די קייטן פֿון וועלכע ניט איז פֿליכטן, איינצאַמען זיך אין נאַמען פֿון א באַשטימטער פֿראָג־ראָם, פֿון א באַשטימטער אויפֿפֿאַסונג פֿון דעם ציל, און פֿון די אויפֿגאַבן און מעטאָדן פֿון רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט. אָבער אזוי ווי איך בין געווען א מענטש מיט א געוויסער רעוואָלוציאָנערער פֿאַרגאַנגנהייט, האָט מען מיר אין דעם פֿרט געגעבן א געוויסע פֿרייהייט. פֿאַרוואָס־זשע האָב איך דאָך אזוי עקשנותדיק ניט געוואָלט אָנערקענען זיך אַלס מיטגליד פֿון דער פֿאַרטיי „נאַראָדנאיא וואָליא" פֿאַר דעם געריכט פֿון שונא? דערפֿאַר וואָס איך האָב ניט געוואָלט, אַז דורך דער צייט פֿון דער אויספֿאָרשונג זאָל מיין ווילן זיין געבונדן... אָבער וואָס איך זאָל ניט האָבן געטאָן, באַדויער איך נאָר אין זאַך, פֿאַרוואָס איך האָב וויניק געטאָן. קיין רחמנות בעטן ווי איך ניט און איך בין זיכער, אַז איך וועל קענען שטאַרבן, פֿונקט אזוי מוטיק ווי איך האָב נעלעבט"...

דעם 4טן (16טן) יוני, דריי א זייגער פֿאַרטאָג זיינען די ריכטער אַריין־געקומען אין זאָל. דער פֿאָרזיצער האָט געהייסן אַריינפֿירן די אָנגעקלאָגטע. דער לאַנגער טיש אַרום וועלכן עס זיינען געזעסן די ריכטער, איז געווען באַדעקט מיט רויטן טוך. אויפֿן טיש זיינען געשטאַנען ריזיקע קאַנדעלאַב־רען מיט ליכט. אין דרויסן האָט שוין אָנגעהויבן ווערן ליכטיק און דער זאָל האָט דעריבער אויסגעקוקט ווי א מיטלאַלטערלעכע תפֿיסה, און אָט

דער איינדרוק איז נאָך מער פֿאַרשטאַרקט געוואָרן דורך דעם, וואָס אויסער די ריכטער און זשאַנדאַרן איז כמעט קיינער אין זאל ניט געווען.

מען האָט אריינגעפֿירט די אָנגעקלאָגטע. זיי זיינען געווען רואיק. א טויטע שטילקייט האָט געהערשט אין זאל. אויף דעם באַפֿעל פֿון פֿאָרזיצער האָבן זיך אַלע אָנגעקלאָגטע אויפֿגעשטעלט. דער פֿאָרזיצער האָט דאָן איבערגעלייענט דעם אורטייל, לויט וועלכן לאָפּאַטין. סאָלאָווא, סוכאמלין, סטאַראָדוואָרסקי, קאַנאַשעוויטש, סערגעי איוואַנאָוו, פּיאָטר יאַקובאָוויטש, צוזאַמען מיט אַנדערע זיבן, זיינען פֿאַרמשפּט געוואָרן צום טויט דורך אויפֿהענגען. צוויי אַנדערע זיינען פֿאַראורטיילט געוואָרן אויף פֿיר יאָר קאַטאָרגע, איינער צו פֿיר מאָנאַטן טורמע און דריי פֿון די אָנגעקלאָגטע זיינען פֿרייגעשפּראָכן געוואָרן. די יעניקע וואָס זיינען פֿאַראורטיילט געוואָרן צום טויט, האָט מען גלייך אַוועקגעפֿירט אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג, וו׳ זיי האָבן צוויי וואָכן צייט געוואָרט יעדע מינוט אויפֿן טויט. אויף דער דריטער וואָך האָט דער קיסר פֿאר לאָפּאַטינען, סטאַראָדוואָרסקין, קאַנאַשעוויטשן, סערגעי איוואַנאָוון און אַנטאַנאָוון, פֿאַרביטן די טויט־שטראָף אויף אייביקער פֿאַרהאפֿטונג אין דער שליסלבורגער פֿעסטונג. יאקובאָוויטש און סאלאָווא איז די טויט־שטראָף פֿאַרביטן געוואָרן אויף 20 יאָר קאַטאָרגע און מען האָט זיי באַלד אַוועקגעשיקט אויף האַלב־אינדזל קארא.

סוף יאָר 1887 האָט מען געבראַכט קיין שליסלבורג לאָפּאַטינען, סערגעי איוואַנאָוון און אַנטאַנאָוון צוזאַמען מיט סטאַראָדוואָרסקין און קאַנאַשעוויטשן.

8

אין די אָפּיציעלע באריכטן פֿון דעם טורמע־אויפֿזעער וועגן לאָפּאַטינס אויפֿפֿירונג אין שליסלבורג ווידערהאָלט זיך כמעט שטענדיק די זעלבע פֿראַזע: „ער שווייגט, איז שטענדיק פֿאַרכמורעט און צייטנווייז גאַליק"...

אונטער דעם איינפֿלום פֿון זיין געווויינלעכער שטימונג האָט לאָפּאַטין איינמאָל, אין יאָר 1888, אויפֿגעשריבן א כאַראַקטעריסטישע „עלעגיע", וואָס די זשאַנדאַרן האָבן ביי אים דערנאָך געפֿונען און האָבן עס גלייך אַוועקגעשיקט צום פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט.

אָט איז דאָס ליד, וואָס איך גיב דאָ איבער אין א פֿרייער איבערזעצונג:

פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער טאָג און די שעה,
וועו כ׳האָב די תּפֿיסה־וועלט צום ערשטן מאָל דערזען,
מיטן לעצטן שטראָל פֿון פֿרייהייט.
און וועו איך האָב אויף אייביק זיך געזעגנט

פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער טאָג און די שעה
וועו כ׳האָב אין שווערן טיפֿן פֿיין,
דערדריקט פֿון אומגליק און פֿון שאַנד,
מאַכטלאָז אַראָפּגעלאָזט די הענט.
פֿאַרשאָלטן זאָל דער טאָג זיין און די שעה,
וועו ס׳האָט מיין מאַמע מיך אויף מאַטערניש געבאָרן,
מיך דעמאָלט ניט דערוואָרגן.

לאָפּאַטינס געדיכט האָט געהאַט נאָך פֿינף פֿערזן און יעדער פֿערז האָט זיך אָנגעהויבן מיט די זעלבע וועדטער:

„פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער טאָג און די שעה"...

לאָפּאַטין האָט דאָס גאַנצע ליד דורך דער וואַנט אויסגעקלאַפּט וועראַ פֿיגנערן. פֿיגנער האָט זיך שטאַרק געגומען צום האַרצן, וואָס לאָפּאַטין איז אַריינגעפֿאַלן אין אזא פּעסימיסטישער שטימונג און האָלט אין איין פֿאַרשילטן דעם טאָג, וועו ער איז געבוירן געוואָרן. האָט זי געענטפֿערט לאָפּאַטינען מיט דער פֿאָלגנדער פּאָעמע:

באַשערט איז אונדז געווען דאָס גליק: די כוחות, די בעסטע
דעם קאַמף פֿאַר דער פֿרייהייט צו שענקען.
איצט זיינען מיר גרייט ביז דער שעה פֿונעם טויט
צו ליידן און דולדן פֿאַר דער פֿרייהייט פֿון פֿאָלק,
ליידן אָן פֿאַרוואורף, ליידן אָן קלאָות,
נאָר רואיק און באַשיידן אין דער שטילקייט פֿאַרגיין,
און מיט אונדזער שטילן ליידן רופֿן די יינגערע ברידער
צו קעמפֿן פֿאַר פֿרייהייט און גלייכקייט נאָך אונדז...

אָלע געפֿאַנגענע האָבן איינגעשטימט, אז פֿיגנערס ענטפֿער איז געווען א געלונגענער און לאָפּאַטין אליין האָט דערנאָך איבערגעגעבן וועראַ פֿיגנער, אז ער האָט געווייגט, וועו ער האָט אים ליד געלייענט...

לאָפּאַטין האָט מיטיק אַריבערגעטראָגן די אָלע שרעקלעכע ליידן אין שליסלבורג. בלויז די דערינערונגען וועגן די אַדרעסן און די צעטלעך, וואָס די זשאַנדאַרן האָבן ביי אים פֿאַרכאַפּט בעת ער איז אַרעסטירט געוואָרן, האָבן אים כסדר פֿאַרשאַפֿט גרויסע שמערצן. אויך אין שליסלבורג האָט ער זיך געהאַלטן מיט ווירדע, און אפֿילו די טורמע־וועכטער האָבן זיך צו אים באַצויגן מיט א געוויסן דרך־ארץ, אזוי ווי זיי וואָלטן מורא געהאַט פֿאַר אים. לאָפּאַטין איז ווי פֿריער געווען אין א זייער געדריקטער שטימונג. אין יאָר 1889 האָט ער די שטימונג אויסגעדריקט אין פֿאָלגנדן געדיכט:

דוד שוב

שוין ווידער קומט צו אונדז פֿון קירך
דער טרויעריקער קלונג פֿון זייגער,
און וועקט אין מידן האַרצן אויף
צוריק די טיפֿע אַלטע וווּנדן,
דערמאָנענדיק אונדז יעדעם מאָל,
ווי עס פֿאַרפֿליסט, פֿאַרגייט דאָס לעבן,
ווי יעדע שעה, וואָס גייט פֿאַרבי,
לאָזט איבער אונדז אַלץ נייע פּיינען, —
ביז שלאָגן וועט די לעצטע שעה
און וועט דעם טויט אונדז ברענגען דאָ.

ערשט שפּעטער האָט ער ביסלעכווייז אָנגעהויבן צוריקצוקומען צו זיך. ער האָט ליב געהאַט „צו שמועסן" מיט זיינע שכנים דורך קלאַפּן אין די וועגט. ער פֿלעגט אויף אזא אופֿן אַנטוויקלען פֿאַר זיי גאַנצע טעאַריעס און פֿירן מיט זיי דעבאַטן.

איין מאָל איז שיעור ניט געקומען צו א טראַגעדיע צוליב לאָפּאַטינען. לאָפּאַטין איז געזעסן ווייט פֿון וואַרע פֿיגנער. כמעט יעדן טאָג פֿלעגט ער איר ווידמענען לידער און זיי איבערשיקן דורך קלאַפּן אין וואַנט צו זיין נאָענטסטן שכן, מיט א ביטע, אז יענער זאָל עס איבערגעבן זיין צווייטן שכן און אזוי ווייטער, ביז דאָס ליד פֿלעגט דערגיין צו וואַרע פֿיגנער. אייניקע פֿון די געפֿאַנגענע זיינען צוליב דעם געוואָרן שטאַרק אייפֿערזיכטיק אויף לאָפּאַטינען און זייער נערוועז. לאָפּאַטין אָבער האָט זיך מיט דעם ניט גערעכנט. וואַרע פֿיגנערן איז די זאַך געוואָרן זייער ניט אָנגענעם, האָט זי גלאָזט וויסן לאָפּאַטינען, אז ער זאָל אויפֿהערן שיקן איר לידער. לאָפּאַטין האָט זיך שטאַרק באַלידיקט און האָט אין גאַנצן אויפֿגעהערט צו שרייבן לידער.

שפּעטער, וען מען האָט די געפֿאַנגענע דערלויבט אויסצושרייבן ביכער און אַלטע זשורנאַלן, פֿלעגט לאָפּאַטין גאַנצע טעג זיצן און לייענען. ער האָט אויך איבערזעצט א רויי ביכער פֿון פֿאַרשידענע שפּראַכן. מיט פֿיזיי־שער אַרבעט האָט ער זיך וויניק באשעפֿטיקט. ער פֿלעגט נאָר יעדן טאָג מאַכן גימנאַסטיק און אָפּגיסן זיך מיט קאַלטע וואַסער.

פֿון דעם נייעם אַרעסטאַנט געוואָרן, דעם פֿירער פֿון דער פּאַרטיי סאָ־ציאַליסטן־דעוואָלוציאָנערן וועמען מען האָט געבראַכט קיין שליסלבורג אין 1904 האָבן די געפֿאַנגענע זיך דערווּוסט מיט אַלע איינצלהייטן, וואָס עס איז פֿאַרגעקומען אין פּאָליטישן און געזעלשאַפֿטלעכן לעבן פֿון רוסלאַנד פֿאַר די פּאָר צענדליק יאָר, וואָס זיי זיינען געווען איינגעמויערט אין שליסלבורג. ארום מיטן אָקטאָבער 1905 האָבן די געפֿאַנגענע אָנגע־

הויבן צו באַמערקן, אַז די זשאַנדאַרן לייענען מיט גרויס אינטערעס צייטונגען. זיי האָבן נעזען, ווי יעדער אייגער פֿון די וועכטער און פֿון די אַנדערע באַאַמטע פֿון דער פֿעסטונג וואַרפֿט זיך גלייך אַרויף אויף די צייטונגען, וואָס מען ברענגט צו טראָגן, און אָפֿט לייענט אייגער הויך פֿאַר פֿון דער צייטונג און די אַנדערע הערן זיך אויפֿמערקזאַם צו.

אַרום דעם 18טן אָקטאָבער האָט דער געפֿאַנגענער מיכאַאיל פֿאָפֿאָוו אַ פֿרעג געטאָן ביי אייגעם פֿון די אונטער־אָפֿיצערן:

„וואָס הערט זיך עפּעס אין די צייטונגען?"

„נייעס איז פֿאַראַן אַ סך", האָט דער אונטער־אָפֿיצער געענטפֿערט, — „אָבער איך האָב מורא אַרויסצוריידן אַן איבערויק וואָרט. איר וויסט דאָך אַליין, וואָס מיר קענען דערפֿאַר באַקומען".

אין אַ מינוט אַרום אָבער האָט ער זיך דאָך ניט איינגעהאַלטן און האָט אַ זאָג געטאָן: „דאָרטן האָט מען מיט דער פּיאטע אַזוי אָנגעטראָטן דער ביוראָקראַטיע אויפֿן עק, אַז עס פֿליען אַוש פֿונקען". און ער איז שנעל אַוועק...

אין גיכן נאָך דעם איז צוגעקומען דער אויפֿזעער, און וועז פֿאָפֿאָוו האָב ביי אים אַ פֿרעג געטאָן: „וואָס הערט זיך" האָט דער אויפֿזעער געענטפֿערט: „היינט איז פֿאַראַן אַ גרויסע נייעס. נעכטן איז שוין אַרויס־געגעבן געוואָרן אַן אמתע קאָנסטיטוציע. איצט וועט די דומא שוין זיין ניט קיין ראַטגעבנדיקע קערפּערשאַפֿט, נאָר אַ געזעצגעבנדיקע".

„זייער אָנגענעמע נייעס", האָט פֿאָפֿאָוו באַמערקט. — אָבער זאָגט מיר, איך בעט אייך, געווייגלעך אין אַנדערע לענדער, וועז מען האָט געשאַנקען אַ קאָנסטיטוציע, האָט מען גלייכצייטיק אויך דערקלערט אַן אַמנעסטיע פֿאַר אַלע פּאָליטישע פֿאַרברעכער. ביי אונדז הערט זיך וועגן אַן אַמנעסטיע גאָרנישט?"

„דערווייל ניט", — האָט דער אויפֿזעער געענטפֿערט, און איז אַוועק. אָבער דער אונטער־אָפֿיצער, וועלכער איז געשטאַנען לעבן פֿאָפֿאָוון האָט (וועז דער אויפֿזעער איז אַוועק) אים שטיל אַ זאָג געטאָן:

„ער באַהאַלט פֿון אייך. דאָרטן פֿאָדערט מען אַן אַמנעסטיע פֿאַר אייך, און מען וועט אייך זיכער אַוועקפֿירן פֿון דאָנען. יעדנפֿאַלס זיכער ניט שפּעטער ווי דעם 20טן פֿעברואַר, וועז די דומא וועט זיך עפֿענען".

און דער זשאַנדאַרמסקי אונטער־אָפֿיצער האָט פֿאָפֿאָוון וויטער דער־ציילט וועגן דעם אַלגעמיינעם שטרייק וואָס איז פֿאַרגעקומען אין גאַנצן לאַנד. „קיינער" — האָט ער געזאָגט — „האָט פֿאַר קיין געלט ניט געוואָלט שטעלן זיך צו דער אַרבעט, און דערפֿאַר זיינען די באַנען ניט געגאַנגען

מיט איין וואָרט, אַלץ איז געווען אָפּגעשניטן. וועט עס איז געווען אין וועג, איז געבליבן אין וועג"...

„נו, און איצטער?" — האָט פּאָפּאָוו געפֿרעגט.

„איצטער", — האָט דער אונטער־אָפֿיצער געענטפֿערט, — „האָט זיך צוריק אָנגעהויבן באַוועגן, ווייל זיי האָבן נאָכגעגעבן. וואָס האָט זיך דאָרטן ניט אָפּגעטאָן?! עס איז איינפֿאַך א פֿאַרגעניגן צו לייענען. מען האָט זיי שוין איינמאָל דערלאַנגט דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן אין יאָפּאַנעזישן ים ארונטערגעלאָזט די מאַטראָסן, אז די ראָקעס זאָלן זיי דאָרטן אויפֿפֿרעסן. מיט איין וואָרט, איצט איז אין רוסלאַנד שוין ניטא אזא נאַר וואָס זאָל זאָגן, אז אַלץ דאַרף זיין ווי עס איז געווען ביז אָהער. אַלע האָבן אָנגעהויבן קוקן מיט אָפּענע אויגן..."

פּאָפּאָוו האָט גלייך איבערגעגעבן די איבעריקע חברים אַלץ, וואָס ער האָט געהערט פֿון דעם אונטער־אָפֿיצער, און זיי האָבן אַלע באשלאָסן, אז מען דאַרף רואיק וואַרטן אויפֿן 20טן פֿעברואַר, 1906, ווען די דומא וועט זיך עפֿענען. נאָר איין מאָראָזאָוו האָט געהאָפֿט אויף א באַלדיקער באַפֿרייאונג. וועט פּאָפּאָוו און גערשוני זיינען איינמאָל געזעסן אין גאָרטן און גערעדט א נומער פֿון א פֿאַראַיקן זשורנאַל, איז מיטאַמאָל צו זיי צוגעלאָפֿן א פֿאַרסאָפּעטער לאָפּאָטין און האָט כמעט ווי אויסגעשריגן: „וואָס זיצט איר דאָ, גייט אַהין אין ערשטן גאָרטן, דאָרטן זיינען שוין אַלע... אַן אמנעסטיע!"....

אין ערשטן גאָרטן זיינען געווען פֿאַרזאַמלט, אויסער אַלע געפֿאַנגענע, דער קאָמענדאַנט פֿון דער פֿעסטונג, דער אויפֿזעער פֿון דער טורמע, דער דאָקטער און אַלע אָפֿיצערן. דער קאָמענדאַנט האָט זיי איבערגעלייענט א דאָקומענט, לויט וועלכן לאָפּאָטין, מאָראָזאָוו, פֿראָלענקא, לוקאשעוויטש, סערגיי איוואַנאָוו, פּאָפּאָוו, אנטאָנאָוו און נאָוואָרוסקי ווערן אינגאַנצן באַפֿרייט פֿון שליסלבורגער פֿעסטונג, און קאַרפּאָוויטשן, גערשונין און מעלניקאָוון, וועלכער איז געבראַכט געוואָרן קיין שליסלבורג צוזאַמען מיט גערשונין, איז דער קאַטאָרגע־טערמין פֿאַרקירצט געוואָרן ביז פֿופֿצן יאָר.

קיין באַזונדערע אויפֿרעגונג האָט זיך ניט געפֿילט צווישן זיי. עס איז געשען דאָס, וואָס האָט געדאַרפֿט געשען. צוויי מאָג האָבן זיי נאָך געדאַרפֿט פֿאַרברענגען אין שליסלבורג. די צוויי טעג האָבן זיי פֿאַרבראַכט אין קלייבן זיך אין וועג אַריין און אין טיילן זיך מיט זייערע איינדרוקן פֿון דער גרויסער איבערקערעניש, וואָס איז פֿאַרגעקומען סיי אין זייער אייגן לעבן און סיי אין דעם לעבן פֿון לאַנד. איצט זענען דער קאָמענדאַנט, דער אויפֿזער און די אנדערע אָפֿיצערן געקומען צו זיי וויי צו פֿרייַ בירגער. מען האָט יעדן איינעם שוין גערופֿן ביים נאָמען. מען האָט זיי אַלע וויילע ג־

האַלטן אין איין ברענגען פֿאַרשידענע געשמאַקע מאכלים און נאַשערייען. דעם אויפֿזעערס ווייב האָט זיי געבראַכט אַן אויסערגעוויינלעך־געשמאַקן טאָרט. דער דאָקטער האָט זיי געבראַכט שאָקאָלאַד און גערויכערטע פֿיש. צום ערשטן מאָל פֿאַר די לעצטע עטלעכע און צוואַנציק יאָר זיינען די גע־פֿאַנגענע ענדלעך אַרויס אויף דער פֿרייער וועלט. ביי די מערסטע פֿון זיי האָט זיך פֿאַרדרייט דער קאָפּ און זיי האָבן קוים געקענט גיין. דערנאָך האָט מען זיי, אין דער באַגלייטונג פֿון באַוואָפֿנטע זשאַנדאַרן, אַרויפֿגעזעצט אויף אַ דאמפֿער. ווען דער דאמפֿער איז אָפּגעשוווּמען פֿון האַפֿן, האָט מען זיי דערלויבט אַרויפֿצוקומען אויפֿן דעק און דאָרטן האָבן זיי צום ערשטן מאָל דערזען אַ פֿרייען הימל און דעם ברייטן טייך נעווא. די ערשטע מינוטן אָבער זיינען זייערע בליקן געריכטעט געווען ניט אויף דער שיינער נאַטור, נאָר אויף דעם שטיינערנעם בית־עולם, ווּ עס איז באַגראָבן געוואָרן זייער יוגנט און ווּ עס זיינען אומגעקומען מיט אַזאַ שרעקלעכן טויט פֿיל פֿון זייערע טייערסטע חברים.

מען האָט זיי געבראַכט קיין פּעטערבורג און אַריינגעזעצט אין פּעטראָ־פּאַוולאָווסקער פֿעסטונג. אויף מאָרגן האָט מען זיי דערלויבט צו זען זיך מיט די קרובים. לאָפּאַטינען האָט מען אויף מאָרגן דערלויבט צו זען זיך מיט זיין זון און אויך מיטן ברודער, וועלכער איז ספּעציעל געקומען צו פֿאָרן פֿון ווילנע משתדל זיין זיך, אַז מען זאָל אים באַפֿרייען. דערנאָך האָט מען אים דערלויבט צו זען זיך מיט אַנדערע קרובים. אין אַ וואָך אַרום האָט די רעגירונג דערלויבט לאָפּאַטינס ברודער צו נעמען אים צו זיך קיין ווילנע אויף ערבות. דעם 8טן נאָוועמבער האָט מען לאָפּאַטינען גלייך פֿון פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג געבראַכט אויפֿן וואקזאל און אַריינגעפֿירט צייטווייליק אין דער זשאַנדאַרמעריע־אָפּטיילונג. דאָרטן האָבן שוין געוואַרט אויף אים פּיאָטר לאַוואָווס טאָכטער און אייניקלעך. (לאַוו־ראָוו אַליין איז מיט צען יאָר פֿריער געשטאָרבן אין פּאַריז), ווי אויך אייניקע געוועזענע מיטגלידער פֿון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" און פֿיל ראַדיקאַלע שריפֿטשטעלער. זיי האָבן אים אַלע באַגריסט. לאָפּאַטין איז געווען אַזוי צורודערט, אַז אַלס ענטפֿער אויף די באַגריסונגען, האָט ער קוים אַרויסגערעדט נאָר אַ פּאָר ווערטער, וועלכע קיינער האָט ניט געהערט. מיט אַ צען־פֿופֿצן מינוטן איידער דער צוג האָט געזאָלט אַוועקגיין, האָט מען אים „איינגעלאַדן" אַריינצוגיין אין וואַגאָן. אַ חוץ דעם ברודער, האָט אים קיין ווילנע אויך באַגלייט זיין זון, וועלכן ער האָט איבערגעלאָזט אַלס קליין קינד. ווען דער צוג איז אָנגעקומען קיין ווילנע, האָט מען זיי, אין באַגליי־טונג פֿון שפּיאָנען, געבראַכט אין דער דאָרטיקער זשאַנדאַרמעריע־אָפּטיי־לונג. און ערשט דעם 9טן נאָוועמבער, צוויי אַזייגער בייטאָג, איז לאָפּאַטין,

נאכדעם ווי ער איז איין און צוואנציק יאר מיט א מאנאט אפגעזעסן אין טורמע אין אן איינצלנער צעל, צום ערשטן מאל געגאנגען איבער די גאסן פון א רוסישער שטאט אן פאליציייאישע באגלייטער, געארעמט מיט זיין ברודער און זון. דעם טאג האט לאפאטין געהאלטן פאר זיין צווייטן געבורטסטאג....

9

אין שליסלבורגער פעסטונג איז לאפאטין אריין נאך א יונגער מענטש פול מיט לעבן. ארויסגעקומען פון דארט איז ער שוין אן אלטער מאן, אבער ווי פריער זייער אן ענערגישער און לעבנסלוסטיקער. אין ווילנע זיינען געקומען אים באזוכן אויך אנדערע פון זיינע אמאליקע פריינד און פארערער. אן אינטערעסאנטע באגעגעניש האט ער געהאט מיט דער מאדאם נעלידאווא. אין יאר 1883 איז די נעלידאווא געווען נאך זייער א יונגע פריילין און האט געווינט אין מאסקווע. זי איז געווען א מאלערין און האט אויך פארעפנטלעכט אין איינעם פון די בעסטע רוסישע זשורנאלן אייניקע ארטיקלען. לאפאטין האט דעמאלט געלעבט אומלעגאל אין מאסקווע אונטער א פרעמדן נאמען. די נעלידאווא האט זיך מיט אים געטראפן אין הויז פון א מאסקווער ליטעראט. ער האט זייער אינטערעסאנט דערציילט וועגן זיינע באגעגענישן מיט קארל מארקסן, מיט באקונינען, לאווראוון, גארי־באלדין און אנדערע. זי האט זיך געבראכן דעם קאפ, ווער קען עס זיין אט דער מאן, און פארוואס איז דער נאמען ניט באקאנט אין די קרייזן פון דער מאסקווער אינטעליגענץ. פארן אוועקגיין האט זי אים איינגעלאדן, אז ער זאל קומען אמאל איר באזוכן. אויף מארגן איז ער טאקע געקומען. מיט וואס ער באשעפטיקט זיך האט זי ניט געוווסט. אינגיכן האט זי זיך דערוווסט פון א מאסקווער שריפטשטעלערין, אז דאס איז דער באריכטער הערמאן לאפאטין, וועלכער איז געפאלן באפרייען פון סיביר טשערנישעווס־קין. טשערנישעווסקים נאמען איז אויך דער נעלידאווא געווען זייער טייער.

לאפאטין האט גענומען אפט ארויסקומען צו דער נעלידאווא. זי אליין איז געווען זייער ווייט פון דער רעוואלוציאנערער באוועגונג. ער פלעגט קומען א מידער און אפזיצן שעהן־לאנג און שמועסן מיט איר וועגן אלץ אין דער וועלט, אבער ניט וועגן רעוואלוציע און פאליטיק. איינמאל האט זי אים געפרעגט:

„זאגט, איך בעט אייך, פארוואס רעדט איר מיט מיר קיין מאל ניט וועגן פאליטיק, וועגן רעוואלוציע?"

לאפאטין האט גוטמוטיק א שמייכל געטאן און געענטפערט:

„דערפאר וואס איך דענק, אז איר דארפט זיך מיט דעם ניט פארנעמען,

איר זייט ניט געבוירן געוואָרן פֿאַר דעם. זאָל בעסער אַלץ בלייבן ווי פֿריער. איר האָט מיר פֿאַרשפּראָכן איבערצולייענען אייערע קאָרעספּאָנדענצן, לייענט מיר זיי פֿאָר"...

לאָפּאַטין איז דאַן אינגיכן אַוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג און אין אַ קורצער צייט אַרום האָט די נעלידאָוואַ איבערגעלייענט אין די צייטונגען, אַז לאָפּאַטין איז אַרעסטירט געוואָרן אין מיטן העלן טאָג, אויפֿן גאַס. אין דריי יאָר אַרום, ווען זי איז שוין געווען פֿאַרהייראַט, און זי האָט איבערגעלייענט אין צייטונג, אַז לאָפּאַטין איז פֿאַראורטיילט געוואָרן צום טויט, האָט זי זיך צעוויינט הויך אויפֿן קול.

עס זיינען אַוועק אַ צענדליק יאָר. איר מאַן איז שוין לאַנג געווען טויט, און זי האָט זיך געהיילט אין דייטשלאַנד, ווען זי האָט זיך דערוווּסט פֿון די צייטונגען, אַז לאָפּאַטין איז אַרויס פֿון שליסלבורג און געפֿינט זיך אין ווילנע, האָט זי אים תיכף טעלעגראַפֿירט, אַז זי פֿאָרט קיין ווילנע. לאָפּאַטין איז געקומען צום וואָקזאַל איר באַגעגענען. זיי האָבן זיך גלייך איינע די אַנדערע דערקענט. די באַגעגעניש איז געווען זייער אַ האַרציקע. דעם גאַנצן וועג פֿון וואָקזאַל צום האָטעל האָבן זיי כמעט ניט גערעדט. ערשט נאָכדעם אין האָטעל, ווען מען האָט אַריינגעטראָגן אירע זאַכן און זיי זיינען געבליבן אַליין אין צימער, האָט לאָפּאַטין איר אָנגענומען פֿאַר ביידע הענט און געזאָגט:

„אנו, ווייזט ווי אַזוי איר קוקט איצט אויס. נעמט אַרונטער די הוט".

זי האָט אויסגעטאָן די הוט, ער האָט גלייך אַרונטערגעלאָזן די הענט און האָט מיט אַ טיפֿן זיפֿץ אַ זאָג געטאָן:

„אַ גראָע! גאָט מיינער, ווי לאַנג דאַכט זיך..."

„שוין לאַנג, מיר דוכט זיך, אַז איר האָט שוין מיך געזען אַ גראָע"....

„וואָס רעדט איר, ניין, ניין. איר האָט דאָך געהאַט אַזוינע וווּנדער שיינע ברוינע האָר", האָט ער געזאָגט מיט אַ באַליידיקטן טאָן, פּונקט ווי מען וואָלט ביי אים עפּעס צוגענומען.

„ער", שרייבט נעלידאָוואַ, „האָט, פֿאַרשטייט זיך, אויך געענדערט זיך. ער איז גראָ געוואָרן און זיין פּנים האָט זיך באַדעקט מיט קנייטשן, אָבער זיין פֿיגור איז ווי פֿריער געווען אַ מעכטיקע".

ער איז אַוועק און אויף מאָרגן אין דער פֿרי איז ער ווידער געקומען צו איר אין האָטעל.

„עס איז געווען עפּעס אַזוי מאָדנע", שרייבט נעלידאָוואַ, „וואָס נאָך דעם אַלעם, וואָס ער און אויך איך האָבן איבערגעלעבט דורך די עטלעכע און צוואַנציק יאָר זיינען מיר נאָך אַלץ געווען לעבעדיק און האָבן גע־קענט וואַנדערן איבער די ווילנער גאַסן, גיין אומגעשטערט געאָרעמט און שמועסן וועגן דער פֿאַרגאַנגענהייט. קיין קעגנוואַרט איז שוין ניט געווען..."

באלד ווי לאפאטין איז ארויס פון שליסלבורג, האט ער דורך ווידקטאר טשערנאוו איבערגענעבן דעם צענטראל־קאמיטעט פון דער פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן די רעשטלעך פאנדן פון דעם עקזעקוטיוו קאמיטעט פון דער „נארדנאיא וואליא", וואס זיינען פון 1884טן יאר אן געלעגן אין איינעם פון די רוסישע בענק. ער האט דערמיט אזוי ווי באשטעטיקט אז די פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן איז די אידייאישע יורשטע און די אוממיטלבארע פארזעצערין פון דער „נארדנאיא וואליא". קיין מיטגליד פון דער פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן איז לאפאטין אבער ניט געווארן. צו די סאציאל־דעמאקראטן איז ער אויך ניט צוגעשטאנען. קארל מארקסן האט ער טאקע געשטעלט העכער פון אלעמען, אבער קיין מארקסיסט, אין דעם זין ווי די רוסישע סאציאל־דעמאקראטן האבן עס פארשטאנען, איז ער ניט געווען. וועו מען פלעגט ביי לאפאטינען פרעגן, פארוואס ער שליסט זיך ניט אן אן איינער פון די צוויי סאציאליסטישע פארטייען, פלעגט ער ענטפערן האלב אין ערנסט, האלב אין שפאס:

פון די סאציאל־דעמאקראטן איבלט מיך און פון די סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן פארדרייט זיך ביי מיר דער קאפ..."

דאך איז אים די פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן געווען פיל נענטער. אין יאר 1908 איז לאפאטין אוועקגעפארן קיין אויסלאנד. דארט איז ער ניט געזעסן אויף אן ארט. ער האט שטענדיק געהאלטן אין ארומפארן און באזוכן זיינע אלטע און נייע פרייונט.

ער איז אומעטום געווען זייער אן אנגעלייגטער גאסט, און פלעגט גערן דערציילן וועגן דער פארגאנגנהייט.

אין זומער פון יאר 1908 האט וולאדימיר בורצעוו געזומען אפן באשולדיקן דעם פירער פון דער טעראריסטישער קאמפס־ארגאניזאציע פון דער פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן, יונה אזעף, אז ער איז א פראוואקאטאר און אז ער גיט ארויס דער פאליציי אלע וויכטיקע טעראריסטן. די פירער פון דער פארטיי זיינען געווען גוואלדיק איינגעלויבט אין אזעפן. זיי האבן אים באטראכט פאר דעם פעאיקסטן, איבערגענעבנסטן און מוטיקסטן רעוואלוציאנער. האבן זיי דעריבער בורצעוון אנגעקלאגט פאר אן ערן־געריכט דערפאר, וואס ער פארשפרייט אזוינע שענדלעכע קלאנגען וועגן אזעפן. אלס ריכטער זיינען אויסגעקליבן געווארן לאפאטין, וועראפיגנער, און פיאטר קראפאטקין. דער דאזיקער באשלום איז אנגענומען געווארן אויף דער גרויסער פארטיי־קאנפערענץ פון די סאציאלסטן־רעוואלוציאנערן, וואס איז אפגעהאלטן געווארן אין לאנדאן. אויף יענער קאנפערענץ איז אנווועזנד געווען די גאנצע „אלטע גווארדיע": לאפאטין, פיג־

נער, לענאַניד שישקאָ, פֿעליקס וואָלכאָווסקי, מאַרק נאטאנסאָן, אברהם באך, מיכאַאיל פֿראָלענקאָ און פֿיל אַנדערע אַלטע רעוואָלוציאָנערן פֿון דער „נאַראָדנאַיא וואָליא" און נאָך פֿון די צייטן פֿון פֿאַר דער „נאַראָדנאַיא וואָליא".

לאָפֿאַטין האָט אויף דער פֿאַרזאַמלונג, וואָס איז פֿאָרגעקומען ערב דער דערעפֿענונג פֿון דער קאָנפֿערענץ, דערציילט וועגן זיינע באַגעגנישן מיט קאַרל מאַרקסן אין לאָנדאָן, און ווי אַזוי מאַרקס האָט איינמאָל א נאַנצן אָוונט אָפּגערעדט און האָט אים, לאָפֿאַטינען, ניט געגעבן די מעגלעכקייט אפֿילו א וואָרט אויסצוריידן.

„דערפֿאַר, הערמאַן" — האָט ווערא פֿיגנער לאַכנדיק באַמערקט — „האָסטו זיך היינט מיט אים אָפּגערעכנט..."

דער גערויכט איבער בורצעוון האָט זיך אינגיכן פֿאַרוואַנדלט אין א משפּט איבער אזעפֿן. בורצעוו האָט געבראַכט אזעלכע באַווייזן, אז לאָפֿאַטין האָט פֿריער פֿון אַלעמען איינגעזען, אז אזעף איז שולדיק, און ער האָט נאָך איידער מען האָט אזעפֿן געפֿונען שולדיק, דערקלערט פֿאַר אייניקע פֿירער פֿון דער פּאַרטיי, אז אויף דעם גרונט פֿון אזעלכע באַווייזן ווי די, וואָס זיינען דאָ געבראַכט געוואָרן, פֿלעגט מען אין די צייטן פֿון דעם עקזעקוטיוו קאָמיטעט פֿון דער „נאַראָדנאַיא וואָליא" דערהרגענען דעם באַשולדיקטן.

באַלד נאָכן משפּט איז לאָפֿאַטין אוועקגעפֿאָרן קיין איטאַליע. פֿון צייט צו צייט פֿלעגט ער אויך קומען קיין פּאַריז. אין פּאַריז האָט ער זייער פֿיל געהאַלפֿן בורצעוון אין דער ארבעט פֿון אויפֿדעקן די שפּיאָנען און פּראָוואָקאַטאָרן, וואָס האָבן זיך אַרומגעדרייט אין פֿאַרשידענע רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס.

דער היסטאָריקער מעלגונאָוו, וועלכער איז אין יענע יאָרן געווען באַפרייַנדט מיט לאָפֿאַטינען, דערציילט, אז לאָפֿאַטינס שוואַכקייט זיינען געווען „ראַמען". שטענדיק איז ער געווען ארומגערינגלט פֿון דאַמען, און דערפֿאַר פֿלעגט מען אים אָפּט קיבעצן. כמעט אַלע פֿרויען, מיט וועלכע לאָפֿאַטין האָט זיך נעטראָפֿן, זיינען געווען אין אים א ביסל פֿאַרליבט און האָבן אים שטענדיק באַוווּנדערט. די דאַמען פֿון זיינע יאָרן פֿלעגן אין זיין געזעלשאַפֿט עפּעס אזוי ווי יינגער ווערן, דערמאָנענדיק זיך אין די אמאָליקע טעג פֿון דער שיינער יוגנט.

ווערא פֿיגנער איז געווען א מיטגליד פֿון דער פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן און איז געווען טעטיק אין פּאָליטיק. לאָפֿאַטין אָבער איז שוין צו אַלט געווען צו פּאַרנעמען זיך מיט פּאָליטישער טעטיקייט. וועג די רעדאַקטאָרן און מיטאַרבעטער פֿון א געוויסן ראַדיקאַלן היסטאָריש זשור־

נאָל, פֿון וועלכן לאָפֿאַטין איז געווען א מיטאַרבעטער, האָבן אים אין יאָר 1916 צוגעשיקט א באַגריסונג צו זיין 70־יאָריקן יובילי, האָט ער זיי אין א בריוו האַרציק באַדאַנקט און האָט גלייכצייטיק באַמערקט, אַז די באַגריסונג פֿאַרשאַפֿט אים אמתע גייסטיקע יסורים, צוליב דעם, וואָס ער פֿילט, אַז ער האָט ווירקלעך ניט פֿאַרדינט די אַלע לויב־געזאַנגען.

10

די לעצטע יאָרן פֿאַר דער רעוואָלוציע האָט לאָפֿאַטין געווויינט אין פּעטערבורג, אין ליטעראַטן־הויז. דאָרט האָבן אויך געווויינט אייניקע אַנדערע אַלטע רעוואָלוציאָנערן.

סוף פֿעברואַר, 1917, וועז עס האָבן אויסגעבראָכן אין פּעטערבורג די אומרועז, איז לאָפֿאַטין געווען אייגער פֿון די, וואָס האָבן זיך באַטיילִיקט אין די גאַסן־דעמאָנסטראַציעס פֿון די אַרבעטער און סטודענטן. ער האָט מיט זיינע אייגענע אויגן געזען, ווי אַזוי די סאָלדאַטן האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו שיסן אין די דעמאָנסטראַנטן און זיינען אַריבער אויף דער זייט פֿון אויפֿגעשטאַנענעם פֿאָלק. אין א בריוו, וואָס לאָפֿאַטין האָט דעם 28טן פֿעברואַר (13טן מערץ לויטן נייעם סטיל) 1917, אַוועקגעשיקט צו זיינעם אן אַלטן פֿרײַנד, א זשורנאַליסט, אין אָדעס, האָט ער געשריבן:

„כדי צו באַשרייבן אַלץ, וואָס איך האָב געזען, איבערגעלעבט און דורכגעפֿילט אין אָט דעם אויף אייביק אומפֿאַרגעסלעכן פֿאַר מיר טאָג, דער גליקלעכסטער טאָג פֿון מיין לעבן, וואָלטן זיך געפֿאַדערט נאָנצע בענד. נאָטירלעך, האָב איך א גאַנצן טאָג און אָוונט פֿאַרבראַכט צווישן די אויפֿגעשטאַנענע ארבעטער און סאָלדאַטן, וואָס זיינען אַריבער אויף זייער זייט. איך בין אָנווועזנד געווען ביי זייערע זיגן און מפּלות. אָך, וויפֿל וואָלט איך אָפּגענעבן נעכט, כדי צו קענען וואַנדערן אונטערן אָרעם מיט א זעענדיקער באַלייטערין. מיינע אויגן זיינען איצט זייער אין א שלעכטן צושטאַנד. צוליב דעם בין איך ניט איינמאָל פֿאַרקראַכן אין פֿלעצער, וווּ מען האָט כסדר געהאַלטן אין שיסן פֿון ביקסן און קוילן־וואַרפֿערס, און כ'בין געבליבן שטיין אויף אַן אָרט אפֿילו דאַן וועז מיינע צופֿעליקע חברים פֿלעגן צייטווייליק זיך צעלויפֿן. ווייל פֿאַלן אַן אונטערגעשאָסענער פֿון א קויל אין אזא פֿייערלעכן טאָג ביים סוף פֿון מיין לעבן וואָלט איך באַטראַכט פֿאַר א גליק".

די גאַנצע אָכט מאָנאַטן ביז דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש פֿלעגט לאָפֿאַטין, ניט געקוקט אויף דעם וואָס ער איז שוין געווען האַלב־

בלינד, טאָג און נאַכט פֿאַרברענגען אויף פֿאַרשידענע פֿאַרזאַמלונגען און זיצונגען. ווי אַלע איבעריקע אַלטע רעוואָלוציאָנערן, איז לאָפּאַטין געווען א ביטערער קעגנער פֿון די באָלשעוויקעם און ער האָט שטאַרק קריטיקירט קערענסקין דערפֿאַר, וואָס ער נעמט ניט אָן קיין שטרענגע מיטלען צו מאַכן אומשעדלעך לענינען און טראָצקין.

אין פֿרילינג פֿון יאָר 1917 האָט לאָפּאַטין, טרעפֿנדיק זיך צופֿעליק מיט אן אַלטער באַקאַנטער אין א פּעטערבורגער טראַמווויי, איר געזאָגט:

„אָט ווי איר זעט, פֿאַר איך טרייסטן די אלמנה ס. וו. פֿאַר איר איז שרעקלעך אין אזעלכע אַלטע יאָרן צו פֿאַרלירן אזא נאָענטן פֿרײַנד. אָבער דער גאַנצער טראָגיזם באַשטייט אין דעם, וואָס זי איז טויב ווי די וואַנט און הערט נאָרנישט, וואָס מיר זאָלן צו איר ניט רײַדן. ער איז געשטאָרבן און זי איז טויב. און איך אַליין ווער בלינד! בין געווען ביי א דאָקטער, אָבער איר ווייסט דאָך, אונדז אַלטע לײַט האָט מען גאָר קיין חשק ניט צו הײלן. איך האָב עס קלאָר איבערגעלייענט אין די אויגן און אין דער שטים פֿון דאָקטער, ווי אײנער זאָגט: „דו האָסט דיינם שוין אָפּגעלעבט און גענוג". — „אָבער די זאָך איז דאָך" — האָב איך אים געזאָגט — „אז איך האָב נאָך ניט גענוג, גאָר ניט גענוג געלעבט. איך ווײס זען, הערן, פֿילן דאָס לעבן. איך קען זיך מיטן לעבן ניט אָנזעטיקן! הײלט מיר, ברענט, שנײדט, מיט וואָס איר קענט, אָבער מאַכט, אז איך זאָל ניט פֿאַרלירן די ראיה!"

מען האָט אים געמאַכט ניט אײנע, נאָר צוויי אָפּעראַציעס, און ער האָט עטלעכע מאָנאַטן ניט געקענט לייענען. ער האָט אָבער ניט פֿאַרלוירן דעם מוט. די באָלשעוויסטישע איבערקערעניש האָט ער זייער שווער איבערגעלעבט. ער האָט שוין דאָן געליטן פֿון א ראָק אין מאָגן. מען האָט אים אַריבערגעפֿירט אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער שפּיטאָל, און דאָרט איז ער דעם 28סטן דעצעמבער, 1918 געשטאָרבן. פֿאַרן טויט האָט ער געזאָגט: „איך האָב אָנגעהויבן מיין באַווּסטזיניק לעבן אין פּעטראָפּאַוולאָווסקער פֿעסטונג צו 20 יאָר, און איצט פֿאַרענדיק איך אים צו 72 יאָר אין פּעטראָ־פּאַוולאָווסקער שפּיטאָל".

מען האָט אים מקבר געווען אויפֿן פּעטערבורגער ליטעראַטן־בית־עולם, צווישן זיינע אַלע פֿרײַנד, די שריפֿטשטעלער ניקאָלאַי מיכאַילאָווסקי, גלײעב אוספּענסקי, איוואַן טורגענעוו און אַנדערע, ביי דער זייט פֿון דעם פּאָעט פּיאָטר יאָקובאָוויטש, מיט וועלכן ער האָט געארבעט צוזאַמען אין דער „נאַראָדנאיא וואָליא", און פֿון קראַאוולאָוון, וועלכער איז געווען זיין נאָענטסטער שכן אין שליסלבורגער פֿעסטונג.

סערגיי סטעפניאק-קראווטשינסקי

(1895 — 1851)

סערגיי סטעפּניאַק-קראַווטשינסקי

(1895 — 1851)

1

דעם 20סטן דעצעמבער, 1895, האָבן טויזנטער איינוווינערס פֿון לאָנדאָן זיך פֿאַרזאַמלט אויפֿן פּלאַץ לעבן וואָקזאַל צו באַגלייטן דעם קער־פּער פֿון דעם פֿאַרשטאָרבענעם רוסישן רעוואָלוציאָנער, שריפֿטשטעלער און דעמאָקראַטישן סאָציאַליסט סערגיי מיכיילאָוויטש קראַווטשינסקי, וועלכער איז ווי אַ שריפֿטשטעלער באַרימט געווען אונטערן נאָמען סערגיי סטעפּניאַק. ער איז מיט עטלעכע טעג פֿריער דערהרגעט געוואָרן פֿון אַן אָנקומענדיקן צוג, ווען ער האָט שפּאַצירט פֿאַרטראַכטערהייט לעבן זיין הויז אין אַ לאָנדאָנער פֿאָרשטאָט.

סטעפּניאַק איז געווען אַ פֿריינד פֿון פּיאָטר קראַפּאָטקין, געאָרג פּלעכאַ־נאָוו, וויעראַ זאַסוליטש, פֿרידריך ענגעלס, עדואַרד בערנשטיין, עלעאָנאָראַ מאַרקס, וויליאַם מאָריס און פֿון פֿיל אַנדערע באַרימטע פֿאָרשטייערס פֿון דער ענגלישער און אייראָפּעאישער ליטעראַטור און פֿון דער ראַדיקאַלער באַוועגונג, סטעפּניאַקס לוויה איז געווען איינע פֿון די אימפּאָזאַנטסטע לוויות, וואָס לאָנדאָן האָט ווען געזען.

דזשאָן בוירנס, דער דעמאָלסט באַרימטער ענגלישער סאָציאַליסטישער פֿירער, וועלכער איז מיט יאָרן שפּעטער געווען אַ מיניסטער פֿון אַ ליבעראַ־לער רעגירונג, האָט אין זיין געזעגענונגס־רעדע ביי סטעפּניאַקס לוויה געזאָגט:

„איך האָב געקענט סטעפּניאַקן און האָב אין משך פֿון עטלעכע יאָר גענאָסן זיין פֿריינדשאַפֿט און זיינע עצות. איך האָב אים געקענט ווי אַ גוטן, געטרייען פֿריינד פֿון די אונטערדריקטע פֿון אַלע פֿעלקער. ער האָט אין זיך פֿאַראייניקט אַ האַרץ פֿון אַ לייב מיט דער גוטמוטיקייט פֿון אַ קינד. דאָס איז געווען אַ ברייטהאַרציקער מענטש און אַ גרויסע פּערזענלעכ־קייט אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פֿון אייראָפּע. כדי צו דערקלערן

דאָס פֿאַר דער נאַנצער וועלט. האָבן מיר זיך דאָ אלע פֿאַרזאַמלט, אין סאַמע האַרץ פֿון לאַנדאַן, וווּ מיר באַנוצן זיך מיט דעם, וואָס עס זוכן מיט אזא לוידנשאַפֿט זיך צו דערשלאָגן און פֿאַר וואָס עס קעמפֿן אלע רוסן אזוי ווי סטעפּניאַק — די פֿרייהייט".

א „ברייטהאַרציקער מענטש, א האַרץ פֿון א לייב און די גוטמוטיקייט פֿון א קינד", דאָס זיינען באמת געווען די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פֿון דעם פֿריצייטיק טראַגיש־אומגעקומענעם סטעפּניאַק. אין דער מערב־וועלט איז ער געווען באַוווּסט ווי סטעפּניאַק, אָבער אין דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פֿון די 70קער יאָרן איז אייגנער פֿון די סאַמע פּאָפּולערסטע און באַליבטסטע נעמען געווען סערגיי קראַווטשינסקי. זיין נאָמען איז ענג צוזאַמענגעוואַקסן מיט די ערשטע טריט פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.

די באַרימטע רעוואָלוציאָנערקע ווירע זאַסוליטש, וואָס איז געווען מיט אים נאָענט באַפֿרײַנדט אין די אלע יאָרן, פֿרײער אין רוסלאַנד און שפּעטער אין דער עמיגראַציע אין לאַנדאָן, האָט נאָך זיין טויט געשריבן, אז קראַווטשינסקי איז פֿונקט אזוי ווי געקומען אויף דער וועלט צוזאַמען מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פֿון די זיבעציקער יאָרן.

וועגן זיין קינדהייט וויסן כמעט נאָרנישט אפֿילו זיינע נאָענטסטע פֿרײַנד. ער האָט קיין מאָל וועגן דעם ניט דערציילט. וווּ ער איז געבוירן געוואָרן, האָט ער אליין אויך נישט געוווּסט. זיין טאַטע איז געווען א מיליטערישער דאָקטער און די נאַנצע פֿאַמיליע פֿלעגט צוזאַמען מיטן רעגימענט אפֿט אַריבערפֿאָרן פֿון איין פּלאַץ אויף א צווייטן. געלערנט זיך האָט סערגיי קראַווטשינסקי פֿריער אין א מיליטערישער שול אין אָריאָל, דערנאָך אין א פּעטערבורגער אַרטילעריע־שול; דאָרטן האָט ער גראַדואירט ווי אן אפֿיצער. ער האָט אין גיכן רעזיגנירט פֿון דער אַרמיי און איז אָננעקומען ווי א סטודענט אין פּעטערבורגער וואַלד־אינסטיטוט.

אין אָנהייב פֿון די זיבעציקער יאָרן, וועו קראַווטשינסקי איז נאָך קיין 20 יאָר נישט אלט געווען, האָט ער אָנטייל גענומען אין די ערשטע רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך, וואָס האָבן זיך אין 1872 געגרינדעט אין פּעטערבורג. ער איז געווען א מיטגליד פֿון דעם באַרימט געוואָרענעם „טשייקאָווסקי־קרייזל", אייגער פֿון זיינע פּאַאיקסטע און טאַלאַנטירטסטע מיטגלידער.

דאָס „טשייקאָווסקי־קרייזל" איז געגרינדעט געוואָרן אין פּעטערבורג נאָך מיט א פּאָר יאָר פֿריער. די גרינדערס האָבן געוואָלט שאַפֿן צווישן דער אינטעליגענץ, איבערהויפּט צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט, טוערס פֿאַר א רעוואָלוציאָנער־סאָציאַליסטישער באַזע, ווי מען פֿלעג דאַן זאָגן, פֿאַר אן „עכטער פֿאַלקספּאַרטיי" אין רוסלאַנד. פֿאַר דעם צוועק האָבן די

ערשטע גרינדערס פֿון דעם קרייז׳ באשלאָסן אָנצופֿירן א סיסטעמאַטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט, אָרגאַניזירן קרייז׳לעך פֿאַר אַליין־בילדונג, לאַנדסמאַנשאַפֿטן און אזוי געפֿעלטיקע „קאָמונעס", וואָס זיינען באשטאַנען פֿון אזעלכע חברים, וועלכע זיינען נאָר נאָענט געווען פֿאַרבונדן אויפֿ מיט די אַנדערע.

די מיטגלידער פֿון דעם „טשייקאָווסקי־קרייז׳" האָבן זיך אַלע געפֿילט ווי ברידער און שוועסטער. דאָרט האָט געהערשט פֿולשטענדיקע גלייכ־קייט און אַכטונג צו יעדערנס מיינונגען. ווי מיטגלידער פֿלעגן אַריינגענומען ווערן נאָר אזעלכע מענטשן, וואָס זיינען א חוץ זייערע פּאַאיקייטן און גיים־טיקער אַנטוויקלונג אויך מאָראַליש געשטאַנען זייער הויך. די מיטגלידער פֿון „טשייקאָווסקי־קרייז׳" זיינען אַלע געווען אָנהענגערס פֿון עטישן סאָציא־ליזם. וועלן א מיטגליד אין „טשייקאָווסקי־קרייז׳" האָט אייגנער געקענט נאָר דאָן, ווען פֿאַר אים האָבן געשטימט אַלע מיטגלידער פֿונעם קרייז׳. ווען אפֿילו נאָר איין מיטגליד איז געווען מיט עפּעס קעגן א פֿאָרגעשלאָגענעם קאַנדידאַט, האָט מען אים שוין נישט אַריינגענומען. אזוי האָט זיך אין „טשייקאָווסקי־קרייז׳" גרופּירט די סמעטענע, אזוי צו זאָגן, פֿון דער אידעא־ליסטישער, שטודירנדיקער יוגנט.

דער „טשייקאָווסקי־קרייז׳" האָט פֿון אָנהייב זיך פֿאַרנומען מיט פֿאַר־שפֿרייטן צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט ווערטיקע ביכער איבער סאָ־ציאַלע פֿראָגעס. שפּעטער האָבן די מיטגלידער פֿון קרייז׳ אָנגעהויבן פֿירן א סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער. צווישן די פּראָפּא־גאַנדיסטן איז דעמאָלט פֿאָרגעקומען א שפּאַלטונג: איין טייל פֿון די אזוי געפֿעלטע „אויפֿקלערערס" האָבן זיך פֿאָרנומען מיט פּראָפּאַגאַנדע בלויז צווישן געביל־דעטע קלאַסן פֿון דער באַפֿעלקערונג; דער צווייטער טייל, די „נאַראָדניקעס", האָבן גערופֿן צו פֿירן די פּראָפּאַגאַנדע צווישן פֿאָלק. די „אויפֿקלערערס" זיינען גיך ארונטער פֿון דער סצענע.

איינער פֿון די וויכטיקסטע פּראָפּאַגאַנדיסטן פֿון דעם „טשייקאָווסקי־קרייז׳" איז געווען דער יונגער פּיאָטר קראָפּאָטקין. דער צווייטער וויכטיק סטער פּראָפּאַגאַנדיסט איז געווען סערגיי קראָווטשינסקי. ער האָט געהאַלטן פֿאָפּולערע לעקציעס פֿאַר די פּעטערבורגער אַרבעטער.

אין די יאָרן 1873-1874 האָט דאָס „טשייקאָווסקי־קרייז׳" און מיט אים די גאַנצע יוגנט, וואָס איז געווען פֿאַרבונדן מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, זיך אַוועקגעלאָזט אין „פֿאָלק" צו פּראָפּאַגאַנדירן די סאָציא־ליסטישע אידייען צווישן די פּויערים. אזוי ווי אויף אַן אינטעליגענט האָבן די פּויערים דאָן געקוקט ווי אויף א פֿרעמד און זיי האָבן דעריבער זיך באַצווינגן צו אים מיט פֿאַרדאַכט, אויב ניט מיט אָפּענער שנאה, האָבן

די רעוואָלוציאָנערן זיך פֿאַרשטעלט פֿאַר פּויערים, אָדער זיי האָבן זיך גאָר פֿריער אויסגעלערנט עפּעס אַ מלאכה, כדי צו קענען קומען אין דאָרף ווי פּראָסטע אַרבעטער. פֿאַר די מערסטע אינטעליגענטן, וואָס זיינען נישט געווען געוווינט צו פֿיזישער אַרבעט, איז דאָס געווען פֿאַרבונדן מיט גרויסע שווערִיקייטן.

סערגיי קראַווטשינסקי, אַ חוץ וואָס ער איז געווען אַ גיבור, האָט זיך אויך אויסגעצייכנט מיט זיין אויסערגעוויינלעכער פֿעאיקייט אויסצולערנען זיך גיך יעדע מלאכה, און ער האָט אויך ליב געהאַט פֿיזישע אַרבעט.

אַוועקגעלאָזט זיך „גיין אין פֿאָלק" האָט קראַווטשינסקי צוזאַמען מיט זיין חבר דמיטרי ראָגאַטשאָוו. ביידע האָבן זיך פאַרשטעלט פֿאַר האָלצ־זעגערס און זיי זיינען אַוועק אין טווערער גובערניע צו פּראָפּאַגאַנדירן צווישן די פּויערים. ראָגאַטשאָוו איז געווען נאַך אַ גרעסערער גיבור ווי קראַווטשינסקי, אָבער אַן אַרבעטער איז קראַווטשינסקי געווען אַ בעסערער. אַלע האָבן אים שטאַרק ליב געהאַט. איין צייט האָבן זיי געלעבט צווישן די מאָלאָקאַנער (אַזאַ רעליגיעזע סעקטע). קראַווטשינסקי האָט זיי אויסגע־פֿרעגט וועגן זייער רעליגיע און די מאָלאָקאַנער האָבן אים אויסגעפֿרעגט וועגן זיין „גלויבן". מיט יאָרן שפּעטער פֿלעגט קראַווטשינסקי ליב האָבן צו דערמאָנען וועגן דעם הונגער, וואָס ער האַט דאָרט פֿרייוויליק געליטן. די מאָלאָקאַנער פֿאַסטן אַ סך. דער תענית באַשטייט ביי זיי אין דעם, וואָס זיי נעמען נישט אַריין אין מויל קיין זאַך עטלעכע מעת־לעת נאָכאַנאַנד, אָבער אַרבעטן, אַרבעטן זיי ווי געוויינלעך אויך ווען זיי פֿאַסטן.

„מען וואָלט געקענט, פֿאַרשטייט זיך, פֿון דער זייט קריגן עפּעס וואָס צוצובייסן, קיינער וואָלט עס נישט באַמערקט — פֿלעגט ער דערציילן — אָבער איך האָב געהאַלטן, אַז דאָס וואָלט געווען געוויסנלאָז".

צו וואָס קראַווטשינסקי האָט זיך נישט גענומען, פֿלעגט ער אין דער אַרבעט אַריינלייגן זיין גאַנצע נשמה און האָט געטאָן יעדע אַרבעט מיטן גאַנצן געוויסן. פֿאַר אָט דער פּראָפּאַגאַנדע האָט קראַווטשינסקי אויך אָנגעשריבן זיינע ערשטע ליטעראַרישע ווערק. צוויי סענטימענטאַלע מעשה־לעך, אין וועלכע ער האָט, אין אַ פּאָעטישער פֿאָרעם, אַנטוויקלט זיינע סאָציאַליסטישע אידייען. איינע פֿון זיי, אַ מעשהלע וועגן אַ קאָפּיקע, איז שפּעטער פֿיל מאָל איבערגעדרוקט געוואָרן.

שוין מיט 3-4 יאָר שפּעטער פֿלעגט קראַווטשינסקי אַליין זיך שטאַרק פֿאַרקרימען, ווען מען פֿלעגט אים דערמאָנען יענע ערשטע „ליטעראַרישע ווערק" זיינע.

קראַווטשינסקים אַ נאָענטער פֿריינד איז דעמאָלט געווען אַנאַ עפּשטייַן, אַ ווילנער מיידל, וואָס האָט שטודירט אין פּעטערבורג און איז געווען אַ

טעטיקער מיטגליד אין „טשייקאָווסקי־קרייזל". זי האָט דערנאָך אין משך פֿון יאָרן זיך פֿאַרנומען מיט אַריבערשמוגלען רעוואָלוציאָנערן איבער דער רוסישער גרענעץ און אויך אַריינבערענגען רעוואָלוציאָנערע ליטעראַטור פֿון אויסלאַנד קיין רוסלאַנד. זי האָט ליב געהאַט צו „קיבעצן" קראָווטשינסקין וועגן זיינע מעשהלעך, פֿלעגט ער זי גלייך אויפֿן שטעל צווינגען מודה צו זיין זיך, אז ווי שלעכט די מעשהלעך זיינען נישט געווען פֿון ליטעראַרישן שטאַנדפּונקט, פֿלעגן דאָך פֿיל און אויך זי אַליין פֿאַרגיסן טרערן לייענענדיק זיי (אָנא עפּשטיין האָט, אגב, אַריינגעפֿירט אין דער רעוואָלוציאָנערער באַווענגונג דעם שפּעטער באַרימט געוואָרענעם גרויסן יידישן רעוואָלוציאָנער אהרן זונדעלעוויטש. זי איז געשטאָרבן פֿון א שווערער קראַנקייט אין ווין, אין יאָר 1895).

אין דעם זעלביקן ווינטער 1874 האָט א דאָרטיקער פֿריץ געמסרט קראָווטשינסקין און זיין חבר דמיטרי ראָגאַטשאָוון אוז מען האָט זיי ביידן אַרעסטירט, אָבער מיט דער הילף פֿון עטלעבע פֿויערים איז זיי געלונגען אַרויסצוראַטעווען זיך פֿון די פּאָליציייאישע לאַפּעס. זיי זיינען אַנטלאָפֿן קיין מאָסקווע און דאָרט באַלד אָנגעהויבן פֿירן א רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט.

סערגיי קראָווטשינסקי איז געווען אַלעמענס ליבלינג און דער שטאָלץ פֿון זיינע חברים.

אין 1876 איז קראָווטשינסקי געקומען קיין פּעטערבורג. דאָרט האָט ער זיך אַקטיוו באַטיליקט אין העלפֿן אַנטלויפֿן פֿון די טורמעס אַרעסטירטע חברים־רעוואָלוציאָנערן.

אין יאָר 1877 איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין איטאַליע, ווו ער האָט זיך אונטערגענומען צו באַגלייטן א קראָנק־געוואָרענע, נאָענטע פֿריינדין זיינע. אין איטאַליע האָט ער זיך באַקענט מיט א גרופּע איטאַליענישער יוגנט, וואָס איז פּונקט ווי די מערסטע רוסישע רעוואָלוציאָנערן פֿון יענער צייט געווען אונטערן איינפֿלוס פֿון מיכאַאיל באַקונינס אידייען. צוזאַמען מיט די איטאַליענישע חברים האָט קראָווטשינסקי אויסגעאַרבעט א פּלאַן פֿון א באַוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד, האָט אָנגעשריבן פֿאַר זיי אַן ארטיקל, וועגן די מעטאָדן פֿון פּאַרטיזאַנישן קאַמף און איז צוזאַמען מיט זיי אַוועקגעפֿאָרן אין דער איטאַליענישער פּראָווינץ בענעווענטא, ווו עס איז באַשלאָסן געוואָרן אָנצוהייבן דעם אויפֿשטאַנד אין דער האָפֿענונג, אז צו אים וועט צושטיין די דאָרטיקע באַפֿעלקערונג. אָבער די האָפֿענונג איז נישט מקוים געוואָרן און די געקומענע רעוואָלוציאָנערן זיינען באַלד אַרעסטירט געוואָרן. צוזאַמען מיט די אַנדערע איז קראָווטשינסקי אָפּגעזעסן צען מאָנאַטן אין דער איטאַליענישער תּפֿיסה. אין יאַנואַר 1878 איז ער דורך

דער אמנעסטיע, וואס איז דערקלערט געוואָרן אין איטאליע פון דעם קעניג וויקטאר עמאנועל, באפרייט געוואָרן פון טורמע.

ער איז גלייך אוועקגעפאָרן קיין זשענעווע. וווּ ער האָט געזומען אן אקטיוון אנטייל אין דעם רוסישן רעוואָלוציאָנערן זשורנאל „אבשטשינא", וואס האָט דאָרט אנגעהויבן צו דערשיינען. מיטנעמענדיק מיט זיך די ערשטע נומערן פון דעם זשורנאל, איז קראָווטשינסקי אין גיכן אוועקגעפאָרן קיין פעטערבורג.

2

אין מיי 1878 איז סערגיי קראָווטשינסקי אָנגעקומען קיין פעטערבורג אין א זייער פרייליכער שטימונג און מיט דעם פעסטן באשלום ניט צו פאַרלאָזן מער דעם רוסישן קאמף „ביזן סוף". „דאָס הייסט ביז א נייעם ארעסט", האָבן באמערקט זיינע פרײַנד, וועמען ער האָט דערציילט וועגן זיין באשלום. „ניין, ביזן זיג!" האָט ער געענטפערט מיט אויפריכטיקער זיכערקייט.

אין פאַרגלייך מיט די מיטגלידער פון דעם „טשייקאָווסקי-קרייזל", האָבן זיינע נייע חברים, וואס ער האָט געטראָפן אין פעטערבורג, אים אויסגעקוקט צו זיין טרוקענערע מענטשן, מער אינזייטיקע, אָבער זיי זיינען געווען פונקט אזוי איבערגעגעבן דעם אידעאל און פראקטישער און דערפאַרענער ווי די „טשייקאָווצעס". איצט האָט שוין עקסיסטירט די אָרגאַניזאציע זעמליא אי וואָליא (ערד און פרייהייט). זי האָט געציילט אין אירע רייען א סך העלדישע רעוואָלוציאָנערן. פראקטישע מענטשן מיט פעסטע כאַראקטערן. די מערסטע פון זיי האָבן געלעבט אין פעטערבורג אויף פאַלשע פאספאָרטן. זיי זיינען געשטאַנען אין נאָענטער פאַרבינדונג מיט די רעוואָלוציאָנער-געשטימטע אַרבעטערס, ווי אויך מיט דער ליבעראַלער געזעלשאַפט. די „זעמליא אי וואָליא" האָט שוין געהאַט אפטיילונגען אין א ריי אַנדערע שטעט. די אָרגאַניזאציע האָט פאַרמאַגט אן אייגענע געהיימע דרוקערייַ. זי פלעגט פון צייט צו צייט אַרויסגעבן רעוואָלוציאָנערע ברא־שורן, פלוגבלעטלעך און פראקלאַמאציעס. אין זעלביקן יאָר האָט די אָרגא־ניזאציע געזומען אַרויסגעבן א צייטונג מיטן נאמען „זעמליא אי וואָליא". קראָווטשינסקי איז באשטימט געוואָרן ווי איינער פון אירע דריי רעדאקטאָרן. די אַנדערע צוויי זיינען געווען דמיטרי קלעמענץ און ניקאָלאי מאַראַזאָוו. פון די אלע דריי איז נאָר קלעמענץ געווען א פראָפעסיאָנעלער זשורנא־ליסט. ער האָט שוין געהאַט פאַרפֿלנטלעכט א סך אַרטיקלען אין די לעגאַלע רוסישע זשורנאלן. וועגן קראָווטשינסקים אַרטיקלען פריער אין דעם זשע־

נעווער זשורנאל „אָבשטשינא" און דערנאָך איז דער „זעמליא אי וואָליא" האָט ווערא זאסולּיטש, נאָך זיין טויט, געשריבן, אז זיי זיינען נישט געווען ענלעך אויף געווייגלעכע צייטונגס־אַרטיקלען. דאָס זיינען געווען לידער אין פּראָזע. אמתע פּאָעזיע, שטאַרקע פּאָעזיע פֿון רעוואָלוציע.

א רעוואָלוציאָנער און צו גלייך א קריגסהעלד, א ריטער לויט זיין נאַטור, האָט קראָווטשינסקי דעמאָלט געלעבט מיט אַלע פֿיבערן פֿון זיין נשמה, שרייבט ווערא זאסולּיטש. צווישן די רעוואָלוציאָנערן פֿון יענער צייט איז דעמאָלט אַלץ מער און מער פֿאַרשפּרייט געווארן דער געדאַנק וועגן באַוואָפֿנטע אָנפֿאַלן אויף די מער שעדלעכע און גרויזאַמסטע דינערס פֿון דער דעספּאָטישער רעגירונגס־מאַכט. די פֿירערס פֿון דער אַרגאַניזאַציע האָבן באשלאָסן צו דערהרגענען דעם הויפּט פֿון דער „דריטער אָפּטיילונג" (פּאָליטישע געהיים־פּאָליציי) און פֿון אַלע זשאַנדאַרן — דעם גענעראל מעזענצעוו. פֿאַר וואָס עפּעס אים? איבערהויפּט דערפֿאַר, וויל ער האָט נישט דערלאָזן, אז דער צאַר זאָל אויפֿן ראַט פֿון די ריכטערס, וואָס האָבן געמשפּט די 193 אַרעסטירטע רעוואָלוציאָנערן, פֿאַרלייכטערן די שטראָף פֿון די מערסטע פֿאַראורטיילטע. א חוץ דעם האָט מעזענצעוו אויך אויסגע־ווירקט ביים קיסר, אז די „דריטע אָפּטיילונג" זאָל האָבן א רעכט צו פֿאַר־שיקן אין סיביר א טיל פֿון די רעוואָלוציאָנערן, וואָס זיינען פֿון געריכט באפֿרייט געווארן.

עס איז באשלאָסן געווארן, אז דעם אטענטאט אויף מעזענצעוון זאָל דורכפֿירן קראָווטשינסקי, דערפֿאַר וויל ער איז געווען א גיבור און דער זיכערסטער וועג צו טייטן מעזענצעוון, האָבן די רעוואָלוציאָנערן געדענקט, איז דערשטעכן אים מיט א קינזשאַל. קראָווטשינסקי איז דעמאָלט אַלט געווען 28 יאָר.

אין משך פֿון עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד האָבן די מיטגלידער פֿון דער גרופּע געשפּאַנירט מעזענצעוון. דעם צווייטן אויגוסט איז אין אָדעם אויפֿ־געהאַנגען געוואָרן דער רעוואָלוציאָנער איוואַן קאַוואַלסקי. דעריבער האָבן די טעראָריסטן אין פּעטערבורג באשלאָסן אונטערצוואַרפֿן זיך מיטן דער־מאָרדן מעזענצעוון, כדי דורך דעם צו נעמען נקמה שוין אויך פֿאַר קא־וואַלסקים תליה.

אין צווויי טעג אַרום, דעם 4טן אויגוסט, איז מיטן העלן טאָג, וועו דער גענעראל מעזענצעוו האָט שפּאַצירט אויפֿן נעווסקי־פּראָספּעקט, איז קראָוו־טשינסקי, אין דער באַגלייטונג פֿון א צווייטן רעוואָלוציאָנער, געקומען אים אַנטקעגן, און וועו מעזענצעוו איז פֿאַרבייגעגאַנגען, האָט קראָווטשינסקי אים אַריינגעשטאָכן אין רוקן א קינזשאַל, וואָס ער האָט געהאַט איינגע־וויקלט אין א צייטונג. אַריינשטעכנדיק דעם קינזשאַל, האָט ער נישט

פֿאַרגעסן אים אויסצודרייען אין מעזענצעווס קערפּער און אַליין איז ער תיכף אַנטלאָפֿן. אייניקע פֿאַרבייגייערס האָבן זיך געלאָזט נאָכיאָגן נאָך די טעראָריסטן, אָבער נישט וויט פֿון פּלאַץ האָט אויף זיי געוואַרט א דראָשקע, אויף וועלכער עס איז געזעסן זייערער א חבר, א רעוואָלוציאָנער פֿאַרקליידט ווי א קוטשער. קראָווטשינסקי און זיין חבר זיינען גלייך אַרויפֿ־געשפּרונגען אויף דער דראָשקע און זיינען אוינס־צווויי־דריי פֿאַרשוווּנדן.

דער איינדרוק פֿון דעם געוואָגטן אַטענטאַט, האָט אין א וואָך אַרום קראָווטשינסקי געשריבן אין א בריוו צו וועראַ זאַסוליטש, איז ענלעך צו דעם, ווי די באַפֿעלקערונג פֿון א שטאָט וואָלט זיך פּלוצלינג דערווּסט, אז אונטער דער נאַנצער שטאָט זיינען אונטערגעלייגט געוואָרן מינעס, וואָס קענען יעדע מינוט אויפֿרייסן. אין די רעגירונגס־קרייזן הערשט אַן אמתע פּאַניק. די מלוכה באַאַמטע, אפֿילו די קלענסטע, ציטערן אַרויסצוקומען צו די באַזוכערס.

„מען זאָגט, אז ווען מען האָט דעם קיסר איבערגענעבן וועגן דער גע־שיכטע, איז ער געוואָרן בלאַס ווי די וואַנט, האָט אָנגעהויבן צו טרייסלען זיך און דאָס פּאַפּיר, וואָס ער האָט געהאַלטן אין לייענען, איז אַרויסגע־פֿאַלן פֿון זיינע הענט.

„איצט וועלט געפֿירט אַן אויספֿאָרשונג, אָבער די אויספֿאָרשונג האָט נישט געבראַכט קיין רעזולטאַטן. מען האָט אפֿילו נישט געפֿונען דאָס פֿערד אין די דראָשקע אָדער א וועלכן עס איז אַנדער שפּור. דער קלאַנג, אז מען האָט באַשטימט א פּרייז פֿון 50 טויזנט רובל פֿאַרן קאָפּ פֿון פֿאַר־ברעכער, באַשטעטיקט זיך".

קראָווטשינסקי איז נאָך פֿאַרבליבן א געוויסע צייט אין פּעטערבורג. די חברים זיינע האָבן מורא געהאַט, אז ער זאָל נישט אַריינפֿאַלן אין די הענט פֿון דער פּאָליציי, וויל מיט קיין באַזונדערער פֿאַרזיכטיקייט האָט קראָווטשינסקי זיך קיין מאָל נישט אויסגעציכנט. דער אַרעסט און די תליה פֿון אזא וויכטיקן מענטשן ווי קראָווטשינסקי וואָלט נעווען א שרעקלעכער קלאַפּ פֿאַר דער רעוואָלוציאָנערער ארגאַניזאַציע. האָבן אַלע חברים דעריבער געוואָלט אים וואָס שנעלער „אַרויסשמוגלען" קיין אויס־לאַנד. אָבער איינרײדן קראָווטשינסקין, אז ער זאָל פֿרייוויליק פֿאַרלאָזן רוסלאַנד, איז געווען אוממעגלעך. עס זיינען אריבער א פּאָר מאָנאַטן, ביז וואַנען מען האָט אויסגעפֿונען פֿאַר אים כלומרשט עפּעס א ספּעציעלע וויכ־טיקע מיסיע, וואָס נאָר ער אַליין קען בעסטן דורכפֿירן. **קראָווטשינסקי** איז אַוועקגעפֿאָרן קיין זשענעווע מיט דעם געדאַנק, אז אין א דריי־פֿיר וואָכן אַרום וועט ער זיך צוריקקערן קיין רוסלאַנד. די חברים האָבן געמאַכט שטערונגען פֿאַר זיין צוריקקער. זיי האָבן אים צוגעזאָגט צו לאָזן וויסן,

וועג די באַדינגונגען פֿאַר זיין צוריקקער קיין רוסלאַנד וועלן זיין גינסטיק. ער האָט געוואַרט. די באַדינגונגען אָבער האָבן זיך ניט פֿאַרבעסערט, נאָר זיינען, פֿאַרקערט, געוואָרן וואָס ווייטער אַלץ שווערער. אַנשטאָט צוריק־צוקערן זיך אין א דריי וואָכן אַרום קיין רוסלאַנד, איז ער שוין פֿאַרבליבן אין אויסלאַנד זיין גאַנץ לעבן.

קראַווטשינסקי האָט זיך באַזעצט אין דער שווייץ, וווּ ער האָט די ערשטע צייט געלימן גרויס נויט. אין דער שווייץ האָט דעמאָלט אויך געווינט זיין אַלטער פֿרײַנד פּיאָטר קראָפּאָטקין.

אין איין שיינעם פֿרימאָרגן זיינען צו קראָפּאָטקינען געקומען אַנענטן פֿון ביסמאַרקן, דעם דעמאָלטדיקן אייזערנעם קאַנצלער פֿון דייטשלאַנד, מיט א פֿאַרשלאָג אײַנצורעדן עמעצן פֿון די אַנגעזעענסטע רוסישע רעוואָלוציאָנערן אַרויסצוגעבן אין אויסלאַנד א גרויסע רוסישע רעוואָלוציאָנערע צייטונג. די דייטשע רעגירונג האָט זיך פֿאַרפֿליכטעט צו געבן פֿאַר דעם א גרויסע סומע געלט. קראָווטשינסקי האָט מיט פֿאַראַכטונג אָפּגעוואָרפֿן דעם דאָזיקן פֿאַרשלאָג.

אין יענע יאָרן זיינען די רוסישע רעוואָלוציאָנערע עמיגראַנטן געווען אַזוי אָרעם, ווי עס קען נאָר זיין אָרעם דער אומגליקלעכסטער אַרבעטער אין צייט פֿון אן עקאָנאָמישן קריזיס. אָבער מיט קיין געלט פֿון א מוטנעם קוואַל האָט קיינער פֿון זיי נישט געוואָלט זיך באַנוצן. וועג קראָפּאָטקין האָט איבערגענעבן ביסמאַרקס אַנענט, אז די רוסישע רעוואָלוציאָנערן זאָגן זיך אָפּ צו נעמען געלט ביי דער קייזערלעכער דייטשער רעגירונג, האָט יענער אויסגערופֿן מיט פֿאַרווונדערונג: „א מאָדנע פֿאָלק אָט די רוסן. זיי זיינען גאָר קיין פּאָליטיקערס ניט".

יע, די אמתע גרויסע רעוואָלוציאָנערן ווי קראָווטשינסקי, קראָפּאָטקין און זייערע חברים זיינען אויך געווען הויך־מאָראַלישע פערזענלעכקייטן. זיי האָבן נישט געהאַלטן פֿון דעם יעזואיטישן כלל, אז „דער צוועק הייליקט די מיטלען". זיי האָבן אפֿילו אין פֿרידלעכע צייטן נישט געוואָלט נעמען קיין געלט ביי א פֿרעמדער, פֿיינדלעכער מלוכה אויף אָפּצושוואָכן רוסלאַנד.

אין דער עמיגראַציע האָט קראָווטשינסקי זיך געזומען צו ליטעראַרישער אַרבעט. צווישן די פֿיל אַנדערע גרויסע פֿעאיקייטן זיינע איז ער אויך געווען באַגאַבט אויף שפּראַכן. זיצנדיק אין אן איטאַליענישער טורמע, האָט ער געשטודירט די איטאַליענישע שפּראַך און אין זשענעווע האָט ער אַנגעשריבן אויף איטאַליעניש זיין בוך „דאָס אונטערערדישע רוסלאַנד", וואָס איז באַלד איבערגעזעצט געוואָרן כמעט אין אַלע איראָפּעאישע שפּראַכן און האָט אים בארימט געמאַכט אין דער גאַנצער וועלט. אין דעם בוך האָט ער געגעבן א ריי פּאַרטרעטן און כאַראַקטעריסטיקעס פֿון די

באַרימטע רוסישע רעוואָלוציאָנערן און האָט אויך באַשריבן זייער טעטיקייט.

נאָך אין יאָר 1875 האָט דער באַרימטער רוסישער שריפֿטשטעלער איוואַן טורגעניעוו, איבערלייענענדיק קראַווטשינסקיס אַ מעשהלע, געשריבן צו פּיאָטר לאַווראָוון: „דער פֿאַרפאַסער פֿון דעם דאָזיקן מעשהלע איז אַ מענטש מיט טאַלאַנט און זיין גאַנץ ווערק איז אָנגעוואַרעמט מיט דער היץ פֿון יוגנט און איבערצייגונגען... אייער באַקאַנטער האָט אי טאַלאַנט, אי פֿייער. זאָל ער ממשיך זיין צו אַרבעטן אויף דעם געביט".

„דאָס אונטערערדישע רוסלאַנד" האָט קראַווטשינסקי שוין אונטערגעשריבן מיטן פּסעוודאָנים סטעפּניאַק און פֿון דאַן אָן האָט ער שוין אַלע שפּעטערדיקע ווערק זיינע אונטערגעשריבן מיט אָט דעם נאָמען. און אין רוסלאַנד איז ער שוין אַלעמען באַקאַנט געווען אונטערן נאָמען סטעפּניאַק.

באַלד ווי קראַווטשינסקי האָט, סוף 1878, פֿאַרלאָזן רוסלאַנד, האָט די צאַרישע רעגירונג אַרויסגעשיקט שפּיאָנען קיין שווייצאַריע אים אויסצוגעפֿינען און דערנאָך אונטערהאַנדלען מיט דער שווייצאַרישער רעגירונג וועגן אַרויסגעבן אים צו רוסלאַנד. קראַווטשינסקי האָט עס געוווּסט, איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין איטאַליע. אָבער אין גיכן האָט אים אויך דאָרט געדראָט די געפֿאַר אַרויסגעגעבן צו ווערן צו דער רוסישער רעגירונג, איז ער צוריקגעפֿאָרן קיין שווייצאַריע. ער האָט געלעבט אין בערן, ציריך, און אין זשענעווע. אָבער אין פֿרילינג 1884 האָט אים דער פּאָליציי־פּרעפֿעקט פֿון זשענעווע געוואָרנט, אַז די שווייצאַרישע רעגירונג קלייבט זיך אים אַרויסגעבן צו רוסלאַנד ווי אַ קרימינעלן פֿאַרברעכער (פֿאַר דערהרגענען דעם גענעראַל מעזענצעוו). האָט ער שנעל פֿאַרלאָזן די שווייץ. אַ פּאָר טעג צייט האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אין פּאַריז, ווו עס איז פֿאַר אים אויך געווען אַ געפֿאַר צו פֿאַרבלייבן לענגער. איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין לאָנדאָן. זיין נייער נאָמען סטעפּניאַק איז שוין געווען באַוווּסט אין ענגלאַנד. זיין „דאָס אונטערערדישע רוסלאַנד" איז שוין אַרויס אויף ענגליש אין צוויי אויפֿלאַגעס און אין פֿאַרשיידענע ענגלישע צייטונגען און זשורנאַלן זיינען דערשינען זיינע אַרטיקלען, וואָס האָבן צוגעצויגן צו זיך גרויס אויפֿמערקזאַמקייט פֿון די ענגלישע לייענערס.

סטעפּניאַק איז אָנגעקומען קיין לאָנדאָן דעם 5טן יולי, 1884. זיין פֿרוי פֿאַניאַ (אַ יידישע, איר פֿאַמיליע־נאָמען איז געווען ליטשקוס) איז פֿאַרבליבן אין דער שווייץ, ביז וואַנען ער וועט קענען קריגן די נייטיקע געלטמיטלען זי צו ברענגען קיין לאָנדאָן. דורך דער צייט, וואָס ער האָט געלעבט אין לאָנדאָן און זי אין דער שווייץ, האָבן זיי זיך, נאַטירלעך, אָפֿט דורכגעשריבן אַ פּאָר מאָל אין וואָך לאַנגע בריוו און אַ סך פֿון זיינע בריוו זיינען

פֿאַרבליבן. אין יאָר 1935, ד"ה, אין פֿערציק יאָר אַרום נאָך סטעפּניאַקס טויט, האָט זיין אלמנה (דורך דעם סאָוועטישן אַמבאַסאַדאָר אין לאָנדאָן, איוואַן מייסקי) איבערגענעבן דעם אינסטיטוט פֿון מארקסיזם־לעניניזם אין מאָסקווע אלע סטעפּניאַקס מאַנוסקריפּטן און בריוו. איצט נעפֿינען זיי זיך אין צענטראַלן מאָסקווער מלוכה־אַרכיוו. אין די בריוו טיילט זיך סטעפּניאַק מיט זיין פֿרוי מיט זיינע ערשטע אייַנדרוקן פֿון לאָנדאָן און דערציילט איר אויספֿירלעך וועגן זיינע באַגעגענישן מיט פֿאַרשיידענע באַרימטע אָדער שפּעטער באַרימט־געוואָרענע פּערזענלעכקייטן.

3

נאָך אייַדער סטעפּניאַק איז אָנגעקומען קיין לאָנדאָן, האָט די יינגסטע טאָכטער פֿון קאַרל מאַרקס, עלעאָנאָרע, אים געשריבן א בריוו פֿון לאָנדאָן אין דער שווייץ. דער בריוו איז געווען דאַטירט פֿון עלפֿטן מיי, 1884. סטעפּניאַק איז שוין דעמאָלט געווען אין פּאַריז און זיין פֿרוי האָט אים געשריבן פֿון דער שווייץ: „איך שיק דיר איבער א בריוו פֿון פֿרייליין מאַרקס". אין איר בריוו האָט עלעאָנאָרע מאַרקס געשריבן סטעפּניאַקן אויף פֿראַנצויזיש: „טייערער בירגער סטעפּניאַק, איך וואָג צו דענקען, אז מיין נאָמען איז אייך נישט אומבאַקאַנט. איך האָף אפֿילו צו זען אייך ווען נישט איז ביי אונדזער פֿרייַנד לאַוראָוון יעדנפֿאַל, דאָס שרייבסט צו אייך נישט קיין זייטיקער מענטש. איך האָב אָנגענהויבן איבערצוזעצן אייער אַרטיקל פֿאַר דעם זשורנאַל „טודיי" און כ'בין נישט זיכער, צי עס גיט זיך מיר איין ריכטיק איבערצוזעצן אייער געדאַנק".

ווייטער בעט זי סטעפּניאַקן צוהעלפֿן איר איבערזעצן זיין אַרטיקל אויף ענגליש. אַזוי האָט זיך אָנגעהויבן זייער קאָרעספּאָנדענץ. דערווייסנדיק זיך, אז סטעפּניאַק איז שוין אָנגעקומען אין לאָנדאָן, האָט עלעאָנאָרע דאָס דערציילט פֿרידריך ענגעלסן, איר פֿאָטערס לעבנספֿרייַנד, צו וועמען זי איז געווען פֿון קינדווייז אָן שטאַרק צוגעבונדן און ענגעלס האָט זי ליב געהאַט ווי אַן אייגענע טאָכטער.

ווען ענגעלס האָט זיך פֿון איר דערוווּסט, אז סטעפּניאַק איז שוין אין לאָנדאָן, האָט ער אים באַלד איינגעלאַדן צו זיך. געאַרגי פּלעכאַנאָוו, דער שפּעטערדיקער פֿאָטער פֿון רוסישן מאַרקסיזם, איז מיט קראַווטשינסקין געווען באַפֿרייַנדט נאָך פֿון רוסלאַנד. ווען ער האָט אין 1883 צוזאַמען מיט פּאָל אַקסעלראָדן, וועראַ זאַסולישטש און לעוו דייטשן געגרינדעט אין זשענעווע די ערשטע מארקסיסטישע „גרופּע פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון

אַרבעטער־קלאַס", האָט ער איינגעלאַדן קראַווטשינסקין צוצושטיין צו זיי. אָבער סטעפניאק־קראַווטשינסקי האָט נישט געגלייבט אין די כוחות פֿון אַרבעטער־קלאַס אין רוסלאַנד און ער איז אויך נישט געווען קיין מאַרקסיסט. האָט ער זיך אָפּגעזאָגט אַרויסצוטרעטן אין דער מאַרקסיסטישער גרופּע, הגם ער האָט געהאַלפֿן איר טעטיקייט מיט וואָס נאָר ער האָט געקאָנט.

באַלד ווי סטעפניאק איז אָנגעקומען קיין לאָנדאָן, האָט ער באַקומען א בריוו פֿון פּלעכאַנאָוון: „איר לעבט אין לאָנדאָן. וואָס טוט איר דאָרט? ווייסט איר, אז דאָרט ווויינט אויך ענגעלס? אַזוינע מענטשן ווערן געבוירן נישט אַזוי אָפֿט. דעריבער פֿאָדער איך פֿון אייך אומבאַדינגט צו באַקענען זיך מיט אים און צושיקן מיר דערנאָך א באַריכט וועגן דעם. דאָס איז דאָך ממש א סקאַנדאַל, אז איר זייט ביז איצט נאָך נישט געווען ביי אים. איר מוזט אומבאַדינגט גיין צו אים".

ענגעלס האָט דעמאָלט געווויינט אין א גרוים הויז אין לאָנדאָן, וואָס איז יעדן זונטיק געווען אָפֿן פֿאַר אַלע די, וואָס האָבן אים געוואָלט זען. אין זיין הויז האָט מען יעדן זונטיק אים געקענט טרעפֿן אַן ארומגערינגלטן פֿון אַלע זייטן מיט סאָציאַליסטן פֿון פֿאַרשיידענע נאַציאָנאַליטעטן, פֿון קריטיקערס און שריפֿטשטעלערס. אַלע, וואָס האָבן געוואָלט זען ענגעלסן, האָבן געקאָנט, אפֿילו אָן אַן איינלאַדונג, אראָפּקומען צו אים.

דעם 16טן יולי, 1884, אין צען טעג ארום נאָך זיין אָנקומען קיין לאָנדאָן, איז סטעפניאק אַוועק צו ענגעלסן. אין א בריוו צו זיין פֿרוי, דאַטירט 17טער יולי, 1884, האָט סטעפניאק געשריבן: „מיין טייער מיידעלע, מיר איז זייער אומעטיק אויפֿן הארצן, וואָס איך קען דיר גלייך נישט אַרויסשיקן קיין געלט. די טעג וועל איך באַקומען 4 אָדער 5 פֿונט, פֿון וועלכע איך וועל דיר שיקן וויפֿל איך וועל נאָר קענען. מיר ווילט זיך שרעקלעך, אז דו זאָלסט וואָס גיכער זיין דאָ. איצט האָסטו דאָך אַן אויסרייד: „אויפֿפֿאַסן אויף מיר". ווייטער שרייבט איר סטעפניאק: „איצט וועל איך דיר דערציילן וועגן מיס מאַרקס און וועגן ענגעלסן. צו ענגעלסן בין איך אַוועק 8 א זייגער אין אָוונט. איך האָב נישט באַווירן אָנצוקלינגען און דערלאַנגען מיין ווויזיט־קאַרטל. ווי אויף מיר האָט זיך אַרויפֿגעוואָרפֿן א הויכע, טונקעלע פֿרויליין מיט צעפּודלטע האָר, נישט קיין געשוירענע, כמעט אַזוי ווי ביי דיר. „איר זייט סטעפניאק? איר זייט סטעפניאק? יע?" — איך האָב זיך פֿאַרניגט פֿאַר איר און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ אויף יע. זי שלעפּט מיך, נאָר אויפֿן ניהיליסטישן שטייגער, צו ענגעלסן. מיר באַקענען זיך. אין פֿינף מינוט ארום קומט אַריין הער עוועלינג (דאָס איז מיס מאַרקסעס חתן. ער איז א פֿיינער רעדנער. אז ער איז איר חתן, האָב

איך זיך דערוווסט פֿון טשייקאָווסקין, אז נישט וואָלט איך פֿארפֿאַלן נע־ווארן). צו ערשט וועגן מים מארקס: זי האָט נערעדט מער פֿון אַלעמען. זי איז זייער א לעבעדיקע, א רירעוודיקע און אומרואיקע (נישט אין שלעכטן זין). ווייט נישט קיין שיינע גרויסע נעזיכט־שטריכן, אָבער וועז זי לאַכט און פֿארוואַרפֿט דעם קאָפּ, איז זי זייער פֿיין. זי איז נראַציעז און שלאַנק. 27 יאָר אַלט. מיר איז נעווען טשיקאַווע צו באַמערקן אין איר די אַלע איינגעבוירענע סימנים פֿון א פֿרוי, וואָס די פּאַליטישע עקאָנאָמיע האָט דורכוים נישט באַווייזן אָפּצוטייטן אין איר. נאָך די ערשטע שמועסן האָט זי מיר דערציילט אַלע הינטערקוליסן־נעשיכטעס פֿון די היגע סאָציאַל־דעמאָקראַטן: אייניקע פֿון זיי זיינען מלאכים, אַנדערע — טייוואָלים און אָט די טייוואָלים האָבן איצט נעזיגט און זיי האָבן איבערגענומען דעם זשורנאַל „טו־דיי". זי איז ארוים פֿון זייער אָרגאַניזאַציע און האָט אויך איר חתן ארויסגעפֿירט. איצט האָט זי אריינגעטענהט מיט מיר, אז איך זאָל אין דעם זשורנאַל „טו־דיי" מער קיין שורה אפֿילו נישט שרייבן. איך האָב זיך נאָטירלעך צעלאַכט און האָב איר נעזאָגט, אז מיר גייט עס נישט אָן און מיין פּאָליטיק איז צו שרייבן דאָרט פֿון צייט צו צייט, אזוי לאַנג ווי דער זשורנאַל איז א סאָציאַליסטישער. מיר ווילט זיך נישט, אז עס זאָל אויסקומען, אז איך האַלט זיך פֿון ווייטן פֿון די סאָציאַליסטן און שרייב נאָר אין דער בורזשואָזער פּרעסע. איך האָב אויך נעלאַכט פֿון דער נע־ווינהייט פֿון די סאָציאַליסטן צו ביסן איינער ביי דעם אַנדערן די עקן. דאָס איז נעווען אין דעם אינטימען שמועס, וועז איך בין מיטן חתן נעגאַנגען צו איר אהיים. איבערהויפּט איז זייער אַנגענעם, וואָס מיט איר קען מען זיך האַלטן גאַנץ איינפֿאַך. פֿון דעם חתן בין איך נישט אַנטציקט. ער איז נישט קיין נאָר, הגם אין זיין טאַלאַנט צווייפֿל איך...

ענגעלס איז זייער קלוג און טייווליש געבילדעט. דו האָסט באַדאַרפֿט הערן, ווי ער רעדט פֿראַנצייזיש. און שטעל זיך פֿאָר, ער פֿארשטייט אפֿילו דעם מילאַנער דיאַלעקט; מיט דרייסיק יאָר צוריק האָט ער פֿארבראַכט דריי מאָנאַטן אין מילאַן און האָט דעם דאָרטיקן דיאַלעקט נישט פֿארגעסן. ער איז זייער קלוג. איך וועל דיר נאָך וועגן אים שרייבן. זייער אינטערעסאַנטע נעדאַנקען האָט ער ארויסגעזאָגט. דאָס איז אַלץ נעווען נעכטן".

סטעפּניאַק איז ביי זיין ערשטער באַגעגענעניש מיט ענגעלסן אַלט נעווען 33 יאָר. ענגעלס נאָענט צו 65 יאָר. פֿון זיין ערשטער באַגעגענעניש מיט עלעאָנאָרא מארקס האָט מען נעקענט זען, אז ער וועט ווערן נאָענט באַ־פֿרײַנדט מיט איר און אז ער וועט זיך קריטיש באַציען צו עוועלינגן, וועל־כער איז, ווי עס האָט זיך שפּעטער ארויסגעוויזן, נעווען א פֿארדאָרבענער

מענטש און צוליב אים איז עלעאַנאָרא מאַרקס באַגאַנגען זעלבסטמאָרד אַדער ער האָט איר „געהאָלפֿן באַגיין זעלבסטמאָרד".

דעם 31סטן דעצעמבער, 1884, האָט עלעאַנאָרא מאַרקס אין א בריוו צו פֿיאָטר לאַווראָווין, באַגריסנדיק אים צו זיין אָנקום, געשריבן:

„מיר זענען דאָ אָפֿט סטעפּניאַקן און פֿאַרשטייט זיך, אז מיר רעדן אָפֿט וועגן אייך". אין דריי וואָכן אָרום, דעם 20סטן יאַנואַר, 1885, שרייבט זי צו לאַווראָווין וועגן דער גרינדונג פֿון א נייער, ענגלישער סאָציאַליסטישער צייטונג, וואָס ענגעלס שטיצט און אין וועלכער וויליאם מאָריס נעמט אַן אָנטיל און זי פֿרעגט: „צי קענען מיר רעכענען אויף דער מיטאַרבעט פֿון וועלכן עס איז פֿון די רוסן אין פּאַריז? ווילהעלם ליבקנעכט און מעגלעך בעבעל און לאָפֿאַרג, סטעפּניאַק און ענגעלס האָבן שוין צוגעזאָגט אָנצושרייבן פֿאַר אונדז עטלעכע ווערטער".

אין יאָר 1887, וועלן פּלעכאַנאָוו איז ערנסט קראַנק געוואָרן און די דאָקטוירים האָבן געפֿונען ביי אים א טובערקולאָז־פֿראָצעס אין די לונגען און ער האָט זיך געמוזט ערנסט היילן, האָט סטעפּניאַק, כאָטש ער האָט זיך אליין שטאַרק געניטיקט, אים נעשיקט וויפֿל ער האָט נאָר געקענט און האָט פֿאַקטיש גערַאַטעוועט אים דאָס לעבן.

אין זומער 1887 האָט דער קראַנקער פּלעכאַנאָוו געשריבן פֿון סאַנאַטאָריע אין דאָוואָס, שווייץ, צו סטעפּניאַקן אין לָאָנדאָן, אז אים איז דאָרט זייער אומעטיק און ער האָט געבעטן, אז פֿאַניא זאָל אים שרייבן א בריוו. „איך וואָלט איר געוואָלן זייער דאָנקבאָר, וואָלט זי וואָלט מיר אויספֿירלעך אָנגעשריבן וועגן די ענגלישע סאָציאַליסטן. מען זאָגט, אז די סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין לָאָנדאָן וואָקסט מיט יעדן טאָג. און ענגעלס? זי קומט דאָך אַריין צו אים. וואָס אַזוינס שטעלט ער מיט זיך פֿאָר וווי א מענטש? און וואָס אַזוינס זיינען דאָקטער עוועלינג און זיין פֿרוי, די טאָכטער פֿון מאַרקסן? און איצט וויל איך איך נאָך א מאָל באַדאַנקען פֿאַר אייער חברשער הילף און איך בעט אייך: שרייבט!"

וואָס פֿאַניא סטעפּניאַק האָט געענטפֿערט פּלעכאַנאָוון, איז נישט באַקאַנט, אָבער אין א צווייטן בריוו האָט פּלעכאַנאָוו, באַדאַנקענדיק זיי פֿאַר דעם נייעם געלט, וואָס זיי האָבן אים אַרויסגעשיקט, געשריבן:

„איך בין זייער דאָנקבאָר פֿאַניאַן פֿאַר דעם בריוו, וואָס האָט מיר פֿאַרשאַפֿט א גרויסן פֿאַרגעניגן. וואָס איז שייך ענגעלסן, פֿאַרשטיי איך נישט, ווי אזוי פֿאַניא לאָזט דורך די געלעגנהייט צו באַקענען זיך מיט אזא מערקווירדיקן מענטשן. אַזוינע מענטשן ווערן דאָך געבוירן איין מאָל אין א יאַרהונדערט, ווי עס האָט זיך אויסגעדריקט מיינער א באַקאַנטער ראַסטאָווער סוחר וועגן באַקונינען. פּאַוועל (אַקסעלראָד) האָט אויך מורא

פֿאַר ענגעלסן און ער זאָגט, אז איצט איז פֿאַר אים נאָך צו פֿרי צו באַקענען זיך מיט ענגעלסן. אָבער וואָס האָט איר מורא?"

אָבער פֿאַניאַ סטעפּניאַק איז טאַקע אין גיכן באַקאַנט געוואָרן מיט ענגעלסן. אין אירע דערינערונגען דערציילט זי: „אין איינעם פֿון די זונטיקס בין איך צוזאַמען מיט מיין מאַן און מיט מאַרקסעס טאָכטער עלעאַנאָראַ אוועק צו ענגעלסן. דער באַצויבערנדיקער אָלטער האָט אויף מיר געמאַכט דעם בעסטן אינדרוק. איך בין געווען זייער אַ שעמעוודיקע און צו מיין אומגליק האָט ער מיך אַוועקגעזעצט נאָכנט לעבן זיך. איך האָב זיך אָלץ באַמיט צוצורוקן זיך נעענטער צו מאַרקסעס טאָכטער, כדי אויסצומיידן אַ שמועס מיט ענגעלסן. אויף קיין אויסלענדישע שפּראַכן האָב איך דעמאָלט נישט גערעדט, האָב איך דעריבער געוואָלט, אַז מען זאָל מיך לאָזן צו רו. ענגעלס האָט גערעדט אויף פֿראַנצויזיש, אויף דייטש און אויף ענגליש. גערעדט האָט מען אויף פֿאַרשיידענע, דער עיקר פֿאָליטישע טעמעס, און מען האָט דיסקוטירט. מיט אַ מאָל האָט ענגעלס זיך געוווענדט צו מיר און געמענדיק אין אַכט, אַז איך קען נישט קיין אויסלענדישע שפּראַכן, האָט ער אָננעהויבן צו רעדן צו מיר אויף רוסיש און דערביי האָט ער ציטירט דריי סטראָפֿעס פֿון פּושקינס באַרימטן פּאָעטישן ראָמאַן „יעווגעני אָניעגין". ציטירט האָט ער אין אַ פֿרעכטיקן רוסיש. איך האָב אים אָננעהויבן אָפּלאָדירן, אָבער ענגעלס האָט מיר געזאָגט: „מיט דעם, לייַדער, ענדיקן זיך מיינע קענטענישן אין דער רוסישער שפּראַך".

„דער דאָזיקער מענטש האָט געמאַכט אויף מיר אַן אומפֿאַרגעסלעכן איינדרוק. אַזאַ גאַסטפֿריינדלעכער, אַזאַ אָפֿנהאַרציקער. אין אַ פּאָר טעג אַרום איז ענגעלס געקומען צו אונדז מיט אַ וויזיט. געזעסן איז ער נישט לאַנג. ער האָט קענטיק געוואָלט נאָר פֿאַרשטאַרקן זיין באַקאַנטשאַפֿט מיט אונדז. מער האָב איך אים אין אַ גרויסער געזעלשאַפֿט נישט באַגעגנט. מיט מיין מאַן אָבער האָט ער זיך אָפֿט געטראָפֿן. זיי האָבן געשמועסט אויף פֿאַרשיידענע טעמעס. עס זיינען פֿאַרגעקומען צווישן זיי דיסקוסיעס און געווען צווישן זיי אויך מיספֿאַרשטענדענישן".

4

נאָך אין זשענעווע האָט קראָווטשינסקי זיך אויסגעלערנט ענגליש. ווען ער האָט אין 1884 זיך איבערגעקליבן פֿון דער שווייץ קיין לאָנדאָן, האָט ער אָננעהויבן שרייבן כמעט דורכויס אין ענגליש אונטער דעם פּסעוודאָנים ס. סטעפּניאַק. אין אַ גאַנצער ריי ביכער ווי „רוסלאַנד אונטער די צאָרן", „די רוסישע שטורעם־וואָלקנס", „דאָס רוסישע פּויערטום" און

אנדערע פובליציסטישע ווערק האָט ער זיך באַמיט צו באַקענען דאָס ענג־לישע פובליקום מיט די פֿאַרשיידענע זייטן פֿון דעם פּאָליטישן און געזעל־שאַפֿטלעכן לעבן פֿון רוסלאַנד. אָבער די דאָזיקע ווערק האָבן אים נישט צופֿרידן געשטעלט. אים האָט געצויגן צו בעלעטריסטיק און ער האָט טאַקע דערנאָך פֿאַרפֿאַסט א ריי בעלעטריסטישע ווערק וואָס זיינען איבערגעזעצט געוואָרן אויף א סך שפּראַכן.

פֿריער איז שוין דערציילט געוואָרן וועגן סטעפּניאַק באַקאַנטשאַפֿט מיט פֿרידריך ענגעלסן און מיט דער טאָכטער פֿון קאַרל מאַרקס עלעאַנאָרא. דער באַווּסטער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַט עדוואַרד בערנשטיין, וועל־כער האָט אין פֿאַרלויף פֿון 12 יאָר געלעבט אין לאָנדאָן און רעדאַגירט דאָרט דעם זשורנאַל פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי „דער סאָציאַל־דעמאָקראַט", איז אויך געווען באַפֿרײַנדט מיט סטעפּניאַקן. אין אַן אַרטיקל, „קאַרל מאַרקס און די רוסישע רעוואָלוציאָנערן", וואָס ער האָט אין 1915 פֿאַרעפֿנטלעכט אין א באַווּסטן מאָסקווער היסטאָרישן זשורנאַל, דערציילט ער אויך וועגן פֿרידריך ענגעלסעס פֿרײַנדלעכע באַצי־אונגען צו פֿיל רוסיש־רעוואָלוציאָנערע עמיגראַנטן און ער באַמערקט דערבײַ: „און איינער פֿון די סאַמע געווּנטשענע געסט אין ענגעלסעס הויז איז אין משך פֿון פֿיל יאָרן געווען סערגיי קראַווטשינסקי־סטעפּניאַק". נאָך נעענטער באַפֿרײַנדט איז סטעפּניאַק געוואָרן מיט עלעאָנאָרן און מיט איר מאַן עדוארד עוועלינג. עלעאָנאָרא האָט איבערגעזעצט אין ענגליש די אַרטיקלען פֿון סטעפּניאַקס פֿרײַנד, אויך פּאָליטישע עמיגראַנטן, און ער האָט צוזאַמען מיט זיי זיך באַטיילִיקט אין פֿאַרשיידענע סאָציאַליסטישע צייטונגען און זשורנאַלן. צוזאַמען מיט זיי איז סטעפּניאַק אויך פֿיל מאָל אַרויסגעטראָטן אויף פֿאַרזאַמלונגען. צוזאַמען מיט עוועלינגן האָט סטעפּ־ניאַק איבערגעזעצט די דראַמע פון באַווּסטן רוסישן דראַמאַטורג אָס־טראָווסקי „גראָזע" (דער געוויטער) און וועג סטעפּניאַק האָט פֿאַרענדיקט זיין ראָמאַן „די קעריער אָף איי ניהיליסט", וואָס ער האָט געשריבן אין ענגליש, האָבן עלעאָנאָרא און איר מאַן פֿאַרריכט זיין ענגלישן סטיל (דאָס איז דער באַווּסטער ראָמאַן „אַנדריי קאָזשוכאָוו").

נאָך אין האַרבסט 1888 האָבן ענגעלס און זיינע פֿרײַנד אָנגעהויבן גרייטן זיך צוזאַמענצורופֿן אַן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס, וואָס זאָל זומער 1889 אָפּגעהאַלטן ווערן אין פּאַריז. אין פּאַריז איז געשאַפֿן געוואָרן אַן אָרגאַניזיר־קאָמיסיע, דער סעקרעטאַר אירער איז געווען דער באַווּסטער פֿראַנצויזישער סאָציאַליסט פּאָל לאַפֿאַרג, אַן איידעם פֿון קאַרל מאַרקס. די קאָמיסיע האָט אפֿילו נישט געווּסט וועמען פֿון די רוסישע סאָציאַליסטן אויפֿצולאָדן צום קאָנגרעס. פּיאָטר לאַווראָוו, וואָס האָט דעמאָלט

געלעבט אין פּאריז, האָט פֿון אָנהייב זיך אָפּגעזאָגט אָנטייל־צונעמען אין דעם קאָנגרעס. מען האָט פֿריער באַדאַרפֿט אַרויסלאָזן אַן אויפֿרוף צו די סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס פֿון גאַנץ איראָפּע, אז זיי זאָלן שיקן דעלע־גאַטן צום קומענדיקן קאָנגרעס. פּאָל לאָפֿאַרג האָט איינגעלאָדן סטעפּניאַקן צו געבן זיין אונטערשריפֿט אונטער דעם אויפֿרוף. סטעפּניאַק האָט מיט פֿאַרגעניגן אונטערגעשריבן דעם אויפֿרוף און לאָפֿאַרג האָט אין א בריוו צו סטעפּניאַקן, אין נאָמען פֿון די סאָציאַליסטן פֿון פּאריז, אים „געדריקט די האַנט" און האָט אים געזאָגט, אז די סאָציאַליסטן פֿון פּאריז זיינען גליקלעך, וואָס ער איז צוגעשטאַנען צו דער זאַך.

דעם 31סטן מיי, 1888, האָט סטעפּניאַק אין א בריוו צו ווערא זאַסולי־טש געשריבן: „האָט איר אין אייער גרופּע (די מאַרקסיסטישע גרופּע פֿאַר דער באַפֿריאונג פֿון די אַרבעטער) באַקומען אַן אינלאַדונג פֿון לאָפֿאַרגן צום מאַרקסיסטישן קאָנגרעס אין פּאריז? אויב נישט, וועט איר מסתמא עס באַקומען מאָרגן אָדער גלייכצייטיק מיט דעם בריוו. זיי האָבן דורך אונדזערן א געמיינזאַמען באַקאַנטן געהאַט מיך איינגעלאָדן און ער האָט מיר נישט דערקלערט, אז עס ווערן פֿאַרבעטן נאָר פֿאָרשטייערס פֿון גרו־פּעס. אָבער ווען איך האָב זיך עס דערוווסט, האָב איך זיי תיכף געענט־פֿערט, אז איך קען נישט זיין א דעלעגאַט אויפֿן קאָנגרעס. אָבער עס איז דאָך זייער געווינטשן, אז א רוסישער סאָציאַליסט זאָל זיין אויף אזא קאָנגרעס. דאָס וואָלט געמאַכט א זייער גוטן אייndרוק אין רוסלאַנד און אויך דא (אין אויסלאַנד) וואָלט אויך נישט געשאַדט קלאָר צו מאַכן די סאָלי־דאַריטעט פֿון די רוסישע סאָציאַליסטישע שטרעמונגען פֿון א באַווווסטן סאָרט. אונדז האָלט מען דא אָדער פֿאַר גאָרנישׂ־שניידערס, אָדער פֿאַר אַנאַר־כיסטן. אויב געאָרגם (פּלעכאַנאָווס) געזונט וואָלט אים דערלויבט, וואָלט געווען זייער גוט, אז ער זאָל קומען. אז ער וואָלט זיכער געמאַכט א גוטן אייndרוק און וואָלט נישט פֿאַרשעמט דעם רוסישן נאָמען, דאָס ווייסט איר אַליין. איך געדענק נאָך ווי אין מיינע סטודענטישע יאָרן פֿלעגן מיר מיט גרויס אינטערעס לייענען די בריכטן פֿון די אינטערנאַציאָנאַלע (סאָציאַליסטישע) קאָנגרעסן. די איצטיקע יוגנט וועט מיט א טאָפּלטן אינטע־רעס לייענען די רעדעס פֿון א רוס איבערהויפּט אויב מען וועט זען, אז זיי מאַכן אַן אייndרוק און אז זיי זיינען נישט פֿון די לעצטע.

איך בין, ווי איר ווייסט, אין פֿיל זאַכן נישט מסכים מיט אייער גרופּע, נאָר דאָס איז נישט דער עיקר. די אַניטאַציאָנעלע באַדייטונג וועט זיין אויסגעצייכנט און דערנאָך זאָלן די מענטשן זיך פֿונאַנדערגיין אזוי ווי זיי ווילן.

איך האָב געשריבן לאַפֿארגן און דערקלערט אים, פֿאַר וואָס איך פֿער־ זענלעך קען נישט קומען צום קאָנגרעס, אז אייער גרופּע איז די אייניקיע פֿון מיר באַוווסטע גרופּעס, וואָס באַפֿרידיקט די פֿאָדערונגען. אויב עס זיינען נישטאָ קיין שטערונגען מצד געאָרגס געזונט וואָלט מען, מיר שיינט, באַדאַרפֿט טאָן אַלץ מעגלעכס נישט דורכצולאָזן אזא גוטע געלעגנהייט".

פֿלעכאַנאָוו און לאַווראָוו זיינען ביידע טאַקע געווען דעלעגאַטן אויפֿן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס פֿון 1889. ביידע האָבן דאָרט אויך געהאַלטן רעדעס: פֿלעכאַנאָוו, אין נאָמען פֿון די מארקסיסטישע רוסישע סאָציאַליסטן און לאַווראָוו אין נאָמען פֿון די סאָציאַליסטן־ נאַראָדניקעס.

סטעפּניאַק אַליין איז אויפֿן קאָנגרעס נישט געווען. פֿאַניאַן (סטעפּ־ ניאַק פֿרוי) האָט זיך זייער שטאַרק געוואָלט טרעפֿן מיט אירע אַלטע פֿרײַנד, איז זי געפֿאָרן קיין פּאַריז. אָבער ער האָט צוליב פֿאַרשיידענע סיבות נישט געקענט פֿאָרן קיין פּאַריז. סטעפּניאַק האָט אָבער זייער שטאַרק געוואָלט, אז פֿלעכאַנאָוו און פּאַוועל אַקסעלראָד זאָלן קומען קיין לאָנדאָן. ער האָט געוואָלט זען זיך מיט זיינע אַלטע פֿרײַנד און דער עיקר באַקענען זיי מיט פֿרידריך ענגעלסן.

דעם 21סטן יולי, 1889, האָט סטעפּניאַק באַקומען א בריוו פֿון פֿלעכא־ נאָוון פֿון פּאַריז, אין וועלכן ער האָט אים געשריבן: „טייערער סערגיי מי־ כיילאָוויטש! איך בין איצט אין פּאַריז, בין שרעקלעך מיד. היינט האָט זיך געענדיקט דער קאָנגרעס. א פּאָר טעג וועל איך פֿאַרבלייבן אין פּאַריז צו באַקוקן די אויסשטעלונגען. אייך וואָלט זיך מיר זייער געוואָלט זען מיטן גאַנצן האַרצן און ענגעלסן מיטן גאַנצן קאָפּ. אָבער איך דענק נישט, אז די רייזע וועט זיך מיר איינגעבן, ווייל עס איז נישטאָ קיין געלט. אויב איר פֿאַרמאָגט אזא סומע, מיט וועלכער מען קען דעקן די אויסגאָבעס, שיקט מיר אַרוים און איך וועל אייך זאָגן א גרויסן דאַנק און וועל אַרויספֿאָרן".

סטעפּניאַק, וועלכער איז אַליין אויך געווען א קבצן, האָט פֿונדעסטוועגן אָפּגעשפּאַרט א קלייניע סומע און אַוועקגעשיקט צו זיינע פֿרײַנד אין פּאַריז. פֿלעכאַנאָוו און אקסעלראָד האָבן אין פּאַריז אויך געקראָגן ערגעץ א קלייניע סומע און זיי זיינען ביידע גלייך אַוועקגעפֿאָרן קיין לאָנדאָן.

דעם 29סטן יולי האָט סטעפּניאַק פֿאַרשריבן אין זיין טאָגבוך: „נעכטן זיינען געקומען זשאַרזש (פֿלעכאַנאָוו) און פּ". (פּאַוועל אקסעלראָד).

אקסעלראָד דערציילט אין זיינע מעמוארן, אז סטעפּניאַק האָט דעמאָלט געארבעט אויף זיין ראָמאַן „אנדריי קאָזשוכאָוו" (ד"ה „דהי קאַריער אף איי ניהיליסט"). ער האָט אַלץ געווארט צו באַקומען דעם האָנאָראַר. זיין מאַטעריעלע לאַגע איז געווען א שלעכטע. ער פֿלענט יעדן פֿרימאָרגן גיין

ערגעץ ווו בארגן א פּאָר שילינג. אָבער אונדז, שרייבט אקסעלראָד, פֿלעגט ער זאָגן: „איר בייסט דאָ צו, אויף ווי ווייט מעגלעך". די מענלעכקייט האָט זיך אויסגעדריקט דער עיקר אין טיי מיט ברויט".

מיט דער ריכטונג פֿון פֿלעכאַנאָוום מארקסיסטישער גרופּע האָט סטעפּניאק נישט סימפּאַטיזירט. „ער האָט בכלל נישט גענומען צו ערנסט טעאָרעטישע חילוקי־דעות און האָט נישט זעלטן מיט אונדז דיסקוטירט, אָבער שטענדיק אויף א פֿריינדלעכן אופֿן, שרייבט אקסעלראָד. דעם ערשטן זונטיק, גלייך נאָך אונדזער קומען קיין לאָנדאָן, האָט ער אונדז געזאָגט: מען דאַרף אייך פֿירן צו ענגעלסן. פֿאַר מיר גייט ער דאָך דאָ אין גאנצן פֿאַרפֿאַלן".

ביי ענגעלסן האָבן זיי געטראָפֿן עדוארד בערנשטיינען, עלעאָנאָרא מארקס מיט איר מאַן ד"ר עוועלינג און אנדערע.

ענגעלס האָט שוין געווּסט פֿון קאַרל קאוטסקין, בערנשטיינען און סטעפּניאקן וועגן פֿלעכאַנאָוון און אקסעלראָדן און וועגן זייער „גרופּע פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון די אַרבעטענדע". ער האָט שוין אפֿילו געהאָט געלייענט פֿלעכאַנאָוום רוסישן בוך „נאַשי ראזנאָגלאַסיאי" (אונדזערע מיינונגען־פֿאַרשיידנקייטן) און ער האָט זיי ביידן אויפֿגענומען זייער פֿריינדלעך. ענגעלס האָט זיי איינגעלאָדן צו קומען צו אים וואָס אָפֿטער דורך דער צייט, וואָס זיי וועלן פֿאַרברענגען אין לאָנדאָן, און זיי פֿלעגן טאַקע אים באַזוכן כמעט יעדן טאָג. א דאַנק סטעפּניאקן האָבן די ערשטע רוסישע מארקסיסטן זיך געטראָפֿן מיט ענגעלסן.

אין די ערשטע טעג פֿון דעצעמבער 1889 האָט זיך סטעפּניאקן סוף־כל־סוף איינגעבעטן צו שאַפֿן אין לאָנדאָן די „ענגלישע געזעלשאַפֿט פֿון פֿריינד פֿון רוסישער פֿרייהייט", צו וועלכער עם זיינען צוגעשטאַנען א צאָל אָנגעזעענע ליבעראַלן. די דאָזיקע געזעלשאַפֿט האָט זיך געשטעלט דעם ציל צו אַרגאַניזירן מיטינגען, זאַמלען געלט פֿאַר די ארעסטירטע און פֿאַרשיקטע רוסישע רעוואָלוציאָנערן, אויפֿדעקן אין דער ענגלישער פּרעסע די פֿינצטערע מעשים פֿון דער צאַרישער רעגירונג און וועלן זיי וועלן האָבן אָנגעזאַמלט געלט, ארויסגעבן א זשורנאל „פֿרי ראַשיא" (דאָס פֿרייע רוסלאַנד). סטעפּניאק האָט געזאָלט זיין דער רעדאַקטאָר פֿון דאָזיקן זשורנאל. דער זשורנאל האָט טאַקע אין גיכן אָנגעהויבן ארויסצוגיין. פֿרידריך ענגעלס האָט זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט דער טעטיקייט פֿון דער געזעלשאַפֿט און מיטן זשורנאל „פֿרי ראַשיא" און האָט אים מאַראַליש געשטיצט. סטעפּניאק איז געווען שטאַרק פֿאַרנומען, דאָך פֿלעגט ער געפֿינען צייט ארויסצוטרעטן אויף וויכטיקע סאָציאַליסטישע פֿאַרזאַמלונגען, וועו דאָס איז נייטיק געווען. אזוי, למשל, וועו די ענגלישע סאָציאַליסטן האָבן

באשלאסן דעם 4טן מיי, 1900, אפצוהאלטן א גרויסע ערשטער מיי־דע־מאנסטראציע אויף טראפאלגער־סקווער אין לאנדאן, איז סטעפניאק געווען איינער פון די רעדנערס. אויף דער צענטראלער טריבונע האבן זיך געפונען פרידריך ענגעלס, פאל לאפארג, סטעפניאק און אנדערע באריממטע סאציאליסטן.

א פאר טעג נאך דער דאזיקער דעמאנסטראציע האט פרידריך ענגעלס, אין א בריוו צו אויגוסט בעבעלן, דעם פירער פון די דייטשע סאציאל־דעמאקראטן, געשריבן: „די היגע דעמאנסטראציע פון 4טן מיי איז אויפאך געווען גראנדיעז. דאס איז געווען געצווונגען צו אנערקענען אפילו די גאנצע בורזשואזע פרעסע. איך בין געווען אויף דער פערטער טריבונע און איך האב געהאט ארומגענומען מיט מיין בליק נאר א פינפטל אדער א זעקסטל פון דער גאנצער מאסע. מען האט געזען נאר א ים מיט קעפ. עס זיינען געקומען א 250-300 טויזנט מענטשן, וואס דריי פערטל פון זיי זיינען געווען די דעמאנסטרירנדיקע ארבעטער. עוועלינג, לאפארג און סטעפניאק האבן געהרעט פון מיין פלאטפארמע. איך בין געווען נאר א צוקוקער. לאפארג האט מיט זיין רעדע ארויסגערופן אן אמתן שטורעם פון אנטוזיאזם, סטעפניאק אויך"....

5

נאך אין יאר 1888 איז אין לאנדאן ארוים אויף ענגליש סטעפניאקס בוך „דאס רוסישע פויערטום, זיין עקאנאמישע לאגע, געזעלשאפטלעך לעבן און רעליגיע". דאס איז א סאליד ווערק אין צווי בענד פון 650 זייטן. אין 1890 איז ארוים א צווייטע אויפלאגע פון דעם בוך. פרידריך ענגעלס האט רעקאמענדירט זיינע דייטשע און עסטרייכישע פרוינד צו איבערזעצן דאס בוך אויף דייטש. אין 1890 האט קארל קאוטסקי, וועלכער האט דעמאלט געווווינט אין לאנדאן, געשריבן צו סטעפניאקן:

„טייערער חבר, מיין פרוינד אדלער (וויקטאר אדלער, דער פירער פון די עסטרייכישע סאציאל־דעמאקראטן — ד. ש.) וועט מיט פארגעניגן איבערזעצן אויף דייטש אייער בוך וועגן רוסישן פויערטום, און אזוי ווי ענגעלס האט מיר פארזיכערט, אז איר וועט גארנישט האבן קעגן דעם און אזוי ווי ער איז דער פאסיקסטער מענטש פאר דעם, האב איך זיך גענומען די דרייסטקייט צו לאזן אים ווישן, אז ער זאל גלייך אנהייבן די איבערזעצונג. ער איז איצט אויף עטלעכע חדשים איינגעשפארט אין תפיסה און דארט וועט ער האבן גענוג צייט אויף דער ארבעט. דערביבער דארף מען נישט אפלייגן די זאך. אייך וועט געווים זיין אינטערעסאנט צו ווישן, ווי אזוי

אַדלער האַלט פֿון אייער בוך. דעריבער שיק איך אייך א טייל פֿון זיין לעצטן בריוו, ווו ער רעדט וועגן אייער בוך. ענגעלס און בערנשטיין וועלן זיין זייער צופֿרידן צו געבן אייך אלע ידיעות וועגן אדלערן, וואס איר וועט וועלן האבן. איך שיק, טייערער חבר, מיינע בעסטע וווּנטשן פֿרוי סטעפּניאק. אויפֿריכטיק אייערער, קארל קאוטסקי". אין זעלביקן קאנווערט האט קאוטסקי אריינגעלייגט א שטיקל פֿון אדלערס בריוו צו אים, אין וועלכן ער לויבט זייער שטארק סטעפּניאקס בוך און לאזט אים וויסן, אז ער ארבעט שוין אויף דער איבערזעצונג און אז דאס פֿארשאפֿט אים באמת גרוים פֿארגעניגן.

דאס בוך איז טאקע שפּעטער ארוים אויף דייטש אין וו. אדלערס איבערזעצונג.

סוף 1900 איז סטעפּניאק אוועקגעפֿאָרן קיין אמעריקע צו זאמלען געלט אויף ארויסצוגעבן אין לאָנדאָן רעוואָלוציאָנערע ליטעראטור פֿאר רוסלאנד. דער באריטער אמעריקאנער זשורנאליסט דזשארדזש קענאן האט אים צוגעזאגט צו העלפֿן ארגאניזירן דאָ פֿארזאמלונגען און אויך געווינען די אונטערשטיצונג פֿון דער אמעריקאנער פּרעסע. סטעפּניאק איז ארויסגעטראטן אויף פֿארזאמלונגען אין א ריי שטעט פֿון די פֿאר־אייניקטע שטאטן, ווו ער האט נערעדט וועגן דער רוסישער ליטעראטור און דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג. אים האט זיך איינגעגעבן צו זאמלען דאָ א גרויסע סומע, אָבער וויניקער ווי ער האט דערוואַרט. אָנהייב יולי 1891 האט סטעפּניאק זיך צוריקגעקערט קיין לאָנדאָן און האט באלד צוזאמען מיט א פּאָר פֿון זיינע נאָענטסטע חברים געגרינדעט אין לאָנדאָן דעם „פֿאָנד פֿון דער פֿרייער רוסישער פּרעסע" אויף ארויסצו־געבן און טראנספּאָרטירן קיין רוסלאנד אומלעגאלע ליטעראטור.

דער זשורנאל „פֿרי ראשיא" איז ארויסגעגאנגען אין לאָנדאָן רעגולער יעדער מאָנאט. זייענדיק אין אמעריקע האט סטעפּניאקן זיך איינגעגעבן צוזאמענצורעדן זיך מיט די היגע רוסישע פּאָליטישע עמיגראַנטן וועגן ארויסגעבן א ספּעציעלע אמעריקאנער אויסגאבע פֿון דעם זשורנאל. א ריי אנגעזעענע אמעריקאנער, צווישן זיי דער באריטער שריפֿטשטעלער מאַרק טווין, האָבן אים צוגעזאגט צו העלפֿן אין דעם. אָבער די אמעריקא־נער אויסגאבע האט נישט לאַנג עקסיסטירט. ערשט נאָך דער רעוואָלוציע פֿון 1917, וועו מען האט געפֿונט די געהיימע ארכיוון פֿון דער צאַרישער אכראנע (פּאָליטישע געהיים־פּאָליציי) האט מען אויסגעפֿונען, אז באגראבן די אמעריקאנער אויסגאבעם פֿון סטעפּניאקס „פֿרי ראשיא" האט נישט קיין אנדערער ווי דער ניו־יאָרקער יידישער פּראָוואָקאַטאָר, דער באַווסטער יידישער פֿארלעגער אלעקסאנדער עוואַלענקאָ. עוואַלענקאָ האט זיך אונטער־

געגומען איבערצושיקן קיין רוסלאנד די גאנצע ליטעראטור, וואס דער „פאנד פון דער פרייער רוסישער פרעסע" האט ארויסגעגעבן אין לאנדאן און ער האט א טייל אליין פארניכט אין אמעריקע און דאס איבעריקע האט ער געשיקט קיין רוסלאנד אזוי, אז די פעק פלעגן אריינפאלן גלייך אין די הענט פון דער צארישער פאליציי. דער „פאנד פון דער פרייער רוסישער פרעסע" האט אויך ארויסגעגעבן א קליינעם זשורנאלכל אין רוסיש.

אין סאוועט־רוסלאנד אונטער סטאלינען זיינען סטעפניאקס ווערק געווען פארבאטן, אבער אין די לעצטע פאר יאר זיינען איבערגעדרוקט געווארן אין מאסקווע סטעפניאקס „דאס אונטערערדישע רוסלאנד", „אנדריי קאשוכאוו" און אנדערע בעלעטריסטישע ווערק. אין 1965 איז אין א סאוועטישן זשורנאל געווען געדרוקט א סעריע פון דריי ארטיקלען אונטערן טיטל „פרידריך ענגעלס און סטעפניאק־קראווטשינסקי". די שרייבערין פון דעם ארטיקל יעווגעניא טאראטוא האט סטעפניאקן דערציילט, אז זי שרייבט א בוך ווען אים. „אין דעם בוך", שרייבט זי, „וועל איך זיך באמיען צו דערציילן ווען דעם, ווי מען האט ליב געהאט זיינע ביכער אין רוסלאנד און אין אנדערע לענדער, וואס עס איז זייער באדייטונג אין דער רוסישער ליטעראטור און אין דער געשיכטע פון דער אלוועלטלעכער ליטעראטור, ווי אויך ווען דעם וואס פאר א ווונדערלעכער מענטש סטעפניאק איז געווען. זיין אנווועזנקייט אליין איז געווען געווג, אז די מענטשן ארום זאלן ווערן בעסערע. אים האבן ליב געהאט און געאכט פלעכאנאוו און זאסוליטש, לוניזע מישעל און וולאדימיר קאראלענקא, מארק טוויין, בערנארד שאו און וויליאם מארים, געאָרג בראנדעס און עלעאנארא מארקס".

יעווגעניא טאראטוא האט דורכגעשטודירט אלע מאטעריאלן ווען סטעפניאקן, ווען פרידריך ענגעלס און מארקסעס טאכטער עלעאנארא, וואס געפינען זיך אין די סאוועטישע ארכיוון, און אויף דעם גרונט פון אט די מאטעריאלן שרייבט זי איצט דאס בוך ווען אים. זי רעכנט אויס אין אירע ארטיקלען אלע ביכער און כמעט אלע בראשורן, וואס סטעפניאק האט פארעפנטלעכט אין ענגליש, איטאליעניש און אין רוסיש. אבער זיין וויכטיקסטע רוסישע בראשור, וואס ער האט פארעפנטלעכט אין יאר 1892, דריי יאר פאר זיין טויט, דערמאנט זי נישט און דאס איז גראד א זייער וויכטיק ביכל. אין דער דאזיקער בראשור „וואס דארפן מיר האבן, אדער דער אוהייב פון סוף" האט סטעפניאק פארמולירט זיין סאציאליסטישן „אני מאמין" און ווי אזוי ער פארשטייט די אויפגאבע פון די רוסישע סאציאליסטן.

„סאָציאַליזם", שרייבט סטעפניאק, „איז די העכסטע מאַראַליש אידעע פון אונדזער מאָדערנער געזעלשאַפט און באַהאַלטן זי אונטער א צודעק, אָדער אזוי אָדער אַנדערש אָפשוואכן זי אין רומלאַנד, וואָלט געמיינט פריי־וויליק אָפטייטן דאָס, וואָס עס שטעלט מיט זיך פאַר די נשמה און דאָס לעבן פון אונדזער באַוועגונג.

אין פאַליטיק זיינען מיר רעוואָלוציאָנערן. ביי דעם אומבאַגרענעצטן, צינישן דעספּאָטיזם, וואָס הערשט אין רומלאַנד, איז יעדע פאַרעם פון פראָטעסט געזעצלעך און עס זיינען דאָ אזוינע טיפּע באַלידיקונגען פון דער מענטשלעכער פערזענלעכקייט, אז פראָטעסטירן קעגן דעם מיט גוואַלד־מיטלען איז א מאַראַליש פליכט פון די בירגערס.

אָבער אין דער פראַגע פון דורכפירן אין לעבן סאָציאַליזם זיינען מיר עוואָלוציאָניסטן. מיר גלייבן לחלוטין נישט אין דער מענלעכקייט איבער־צובויען די עקאָנאָמישע באַציאונגען בלויז מיט דער אינספּיראַציע פון רעוואָלוציאָנערער באַגייסטערונג. דאָס איז א ריזיקע אַרבעט, וואָס וועט פאַדערן א סך אָנשטרענגונג פון די מוחות פון פיל מענטשן. א סך צוגרייטונגען, א סך פאַליטישע דערפאַרונג און אויסרעכענונג און דאָס מיינט דעריבער אויך נישט ווייניק צייט".

ווייטער שרייבט סטעפניאק: „מיר גלייבן אין דער נענוגקייט פון פאַלי־טישער פרייהייט אויף צו לייזן די סאָציאַלע פראַגע. אָבער מיר פראָטעס־טירן אַנטשיידן קעגן דער איינגעוואָרצלטער געווויינהייט אין אונדז צו באַטראַכטן פאַליטישע פרייהייט ווי א מיטל צו לייזן די סאָציאַלע פראַגע. אונדז באַלידיקט דער גדאַנק, אז מיר קענען קוקן אויף פרייהייט נאָר ווי אויף א ווערקצייג פאַר עפעס אַנדערש. פונקט ווי די געפּילן און די באַ־דערפענישן פון פריע מענטשן זיינען אונדז פרעמד, פונקט ווי צוליב די פליכטן צום פאַלק פארשטייען מיר נישט די פליכטן צו זיך אליין, צו מענטשן־ווערדע". און צום סוף פון זיין בראָשור שרייבט סטעפניאק: „מיר גלייבן נישט אין דער מענלעכקייט גלויקלעך צו מאַכן דאָס פאַלק דורך דעקרעטן און באַפעלן פון אויבן... סאָציאַליזם, צארישער אָדער יאַקא־בינישער, זיינען ביידע ניט מער ווי גרויזאַמע טיראַניי. נאָר אונטער די באַדינגונגען פון אלגעמיינער פרייהייט, וואָס דערלאָזט דעם אָנטייל פון גאַנצן פאַלק אין פארהאַנדלען און באשלוסן די געזעלשאַפטלעכע פראַגעס, — פארשטייענדיק אונטערן וואָרט „פאַלק" די גאַנצע נאַציע און נישט נאָר די פארשטייערס פון פיזישער ארבעט — נאָר אונטער אזלכע באַדינגונגען אויף סאָציאַליסטישע יסודות. דערפאַר זיינען מיר פאַר דער פארשפרייטונג פון פרייהייט אין דער בריט און אין דער טיף, אין די צענטערס און די פעריפעריעס פון געזעלשאַפטלעכן בנין. מיר זיינען פאַר אָרטיקער און

ראַיאָניקער אַליין־פֿאַרוואַלטונג, פֿאַר פֿעדעראַליזם, אונטער וועלכן אַלע פֿעלקער און אַלע לענדער, וואָס גייען אַריין אין דעם צוזאַמענשטעל פֿון דער מלוכה, זאָלן ווערן ביי זיך פֿריי. אונדז זיינען טייער די אינטערעסן פֿון אַלע רוסישע בירגער אָן אונטערשייד פֿון פּאַרטיי, און מיר זיינען גרייט צו פֿאַרטיידיקן זיי אין נאָמען פֿון דעם אַלגעמיינעם געפֿיל פֿון בירגערלעכער סאָלידאַריטעט, וואָס עקזיסטירט אין אַלע פֿאָרגעשריטענע לענדער אין וואָס אַ גרעסערער מאָס, וואָס מער קולטורעל דאָס לאַנד איז. נאָר גאָראַנ־טירנדיק פֿרייהייט אונדזערע קעגנערס, פֿאַרזיכערן מיר דערמיט אונדזער אייגענע פֿרייהייט. די וויסנשאַפֿט פֿון פֿרייהייט באַשטייט נישט אין דעם צו קענען טאָן און רעדן וואָס אונדז איז אָנגענעם... דאָס קען יעדערער נישט געלערנטערהייט, נאָר אין אויסאַרבעטן די פֿעאיקייטן אַריבערצו־טראָגן דאָס אומאָנגענעמסטע, אפֿילו דאָס שעדלעכע, אויב נאָר דאָס איז אַ רעזולטאַט פֿון באַנוצן זיך מיט געמיינזאַמע רעכט פֿאַר אונדז אַלעמען".

אַזוי האָט געשריבן סטעפּניאַק, אין יאָר 1892, מיט דריי יאָר פֿאַרן טויט פֿון פֿרידריך ענגעלס, מיט וועמען ער איז געווען נאָענט באַפֿריינדט און וועלכער האָט אויפֿמערקזאַם געלייענט אַלץ, וואָס סטעפּניאַק האָט געשריבן. עס זיינען נישטאָ קיין אָנווייזונגען, אַז ענגעלס האָט ערגעץ ווו אויסגעדריקט זיין נישט איינשטימיקייט מיט די געדאַנקען, וואָס סטעפּניאַק האָט אַרויסגעזאָגט אין זיין בראַשור „וואָס דאַרפֿן מיר האָבן אָדער דער אָנהייב פֿון סוף".

6

אין יאָר 1891 איז אַב. קאַהאַן, דער געוועזענער רעדאַקטאָר פֿון „פֿאָר־ווערטס", געווען אין לאָנדאָן און ער האָט זיך דאָרטן באַקאַנט מיט סטעפּ־ניאַקן. אין דריטן באַנד פֿון זיינע מעמואַרן שרייבט קאַהאַן:

„סטעפּניאַק איז געווען דער ערשטער פֿון די אַלטע רוסישע רעוואָלוציאָ־נערן, וואָס האָבן דעמאָלט געוווינט אין לאָנדאָן, מיט וועמען איך בין דאָרט באַקאַנט געוואָרן. גייענדיק צו אים האָב איך זיך געפּרוווט פֿאָר־שטעלן, ווי אָט דער העלדישער וועלט־באַרימטער מענטש זעט אויס. ווען איך בין געקומען אויף זיין קוואַרטיר האָט מיך אויפֿגענומען אַ מאַן מיט ברייטע שולטערן, מיט האַרטע, שוואַרצע, אַ ביסל געקרייזלטע האָר און באָרד, מיט אַ קורצער ברייטלעכער נאָז. אויפֿן ערשטן בליק האָט ער אויסגעזען נישט שיין. אָבער ווען איך האָב זיין אויסזען אין מיין געדאַנק צוזאַמענ־געבונדן מיט זיין העלדישקייט, איז דער נישט שיינער פּנים געוואָרן זעלטן איינדרוקספֿול און אינטערעסאַנט. מיר האָט זיך געדוכט, אַז ער זעט אויס

נאָך העלדישער, ווי איך האָב אים געשילדערט אין מיין איינבילדונג. פֿאַר אזא מענטשן פּאַסט פּונקט אזא געשטאַלט, האָב איך זיך געטראַכט.

„זיין פּנים איז געווען א יידישע, אויך א רעוואָלוציאָנערקע, א שיינע, אן אינטערעסאַנטע, מיט שוואַרצע אויגן, מיט א יידישן אָנבליק".

„דאָס איז נישט געווען מיין אייגציקער וויזיט ביי זיי. איך האָב זיי באַזוכט נאָך עטלעכע מאָל און איין מאָל האָט סטעפּניאַק מיך באַזוכט ביי אונדזערן א צוזאַמענקונפֿט אין דעם יידישן קוואַרטאַל. די געפֿילן, וואָס ער האָט אַרויסגערופֿן אין מיר, זיינען געווען גאַנץ אַנדערע ווי די, וועלכע איך האָב געהאַט צו לעקע האַרטמאַנען (האַרטמאַן איז געווען א „נאַראָדאָ־וואָליע)", וועלכער האָט צוזאַמען מיט סאָפֿיע פּעראָווסקאַיאַ אויפֿגעריסן דעם צוג, אין וועלכן דער קיסר אלעקסאַנדער דער צווייטער איז געפֿאָרן. ער איז דערנאָך אנטלאָפֿן קיין פּאַריז. פֿון פּאַריז איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין לאָנדאָן און פֿון לאָנדאָן איז ער געקומען קיין ניו־יאָרק — ד. ש.). סטעפּניאַק איז געווען א פֿיל וויכטיקער מענטש מיט מער אַנטוויקלונג און מער כאַראַקטער ווי האַרטמאַן. דורך א נאָענטער באַקאַנטשאַפֿט האָט האַרטמאַן פֿאַרלאָרן אין מיינע אויגן. סטעפּניאַק אָבער האָט דורך דעם געווונגען. א פּאָר מאָל האָבן די סטעפּניאַקס מיך איינגעלאַדן צו מיטאָג. איך געדענק, ווי ער פֿלעגט זיצן און רויכערן א סיגאַרעט פֿון א ציגאַרנ־שפּיץ, קוקן מיט אומעטיקע אויגן און שווייגן. ער איז געווען א מאַלאָרוס (אן אוקראַינער) און אָט דאָס פֿאַרטראַכטע שווייגן איז א מאַלאָרוסישער שטריך. אים איז אָבער טאַקע געווען אומעטיק אויפֿן האַרצן.

„איך גלייב נישט, אז ער האָט אין אויסלאַנד זיך געפֿילט ווי ביי זיך אין דער היים. א חוץ דעם איז דער קאַמף פֿאַר חיונה ביי אים געווען נישט קיין לייכטער. ער האָט געלעבט פֿון פֿעדער און קיין גרינג ברויט איז עס נישט געווען"...

אין יולי 1893 האָט סטעפּניאַק פֿאַרשריבן אין זיין טאָגבוך, אז עס זיינען געקומען קיין לאָנדאָן וולאַדימיר קאָראָלענקאָ און קאָנסטאַנטין דאָבראָ־דזשאַנו.

וולאַדימיר קאָראָלענקאָ, דער באַרימטער רוסישער שריפֿטשטעלער און גרויסער מענטשנפֿרײַנד, האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף עטלעכע טעג אין לאָנדאָן אויפֿן וועג קיין אַמעריקע. ער איז געפֿאָרן באַזוכן די טשיקאַגער וועלט־אויסשטעלונג. קאָראָלענקאָ איז אין דער יוגנט אַליין אויך געווען א רעוואָלוציאָנער, איז נעזעסן אין פֿאַרשיידענע צאַרישע טורמעס און געווען פֿאַרשיקט אין סיביר. ער איז זיין גאַנץ לעבן געווען און איז פֿאַרבליבן ביזן טויט אן עטישער סאָציאַליסט. ער האָט אין 1893 זיך אָפּגעשטעלט אויף א פּאָר טעג אין לאָנדאָן, דער עיקר כדי צו באַקענען זיך מיט סטעפּניאַקן,

וועגן וועמען ער האָט אַ סך געהערט פֿון זיינע פֿרייַנד, מיט וועלכע עס איז אים אויסגעקומען צו טרעפֿן זיך אין די פֿאַרשיידענע טורמעס. א חוץ דעם האָט סטעפּניאק מיט א קורצער צייט פֿאַר דעם פֿאַרעפֿנטלעכט אין לאָנדאָן קאָראָלענקאָס דערציילונג „טשודנאיא" (די מאָדנע). די דערציילונג איז פֿריער געווען געדרוקט אין סטעפּניאקס ענגלישן זשורנאל „פֿרי רַאשיא" און איז דערנאָך אַרויסגענעבן געוואָרן אין אַ באַזונדער ביכל אין רוסיש אין פֿאַרלאָג פֿון דעם „פֿאָנד פֿון דער פֿרייַער רוסישער פּרעסע". סטעפּניאק האָט אויך איבערגעזעצט אין ענגליש קאָראָלענקאָס באַרימטע נאָוועלע „דער בלינדער מוזיקאַנט", וועלכע האָט אין ענגלאַנד געמאַכט א שטאַרקן איינדרוק.

קאָנסטאַנטין דאָבראָדזשאַנו (זיין אמתער נאָמען איז געווען קאַץ אוּן ער איז, פֿאַרשטייט זיך, געווען א ייד) איז געווען סטעפּניאקס אַן אַלטער באַקאַנטער נאָך פֿון רוסלאַנד. זייענדיק געצוווּנגען צו אַנטלויפֿן פֿון רוסלאַנד, האָט ער זיך באַזעצט אין רומעניע, וווּ ער איז געוואָרן איינער פֿון די אָנגעזעענסטע פֿרייַדיקער פֿון די אידייען פֿון סאָציאַליזם. ער איז געווען איינער פֿון די גרינדער פֿון דער רומענישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אונטער פּסעוודאָנים דאָבראָדזשאַנו. ער איז געווען באַוווּסט אויך ווי א ליטעראַטור־קריטיקער.

אין א בריוו צו ענגעלסן, דאַטירט דעם 29סטן יולי, 1893, האָט סטעפּניאק געשריבן:

„טייערער מ"ר ענגעלס!

דאָבראָדזשאַנו וויל, אז איך זאָל אייך אָנשרייבן וועגן אים עטלעכע וועלטער וויי א רעקאָמענדאַציע, וואָס איך דענק, אז דאָס איז נישט שטאַרק נייטיק, וויל אייך איז דער נאָמען געווים באַקאַנט. ער פֿאַרט צום צירייכער אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס ווי א פֿאַרשטייער פֿון די רומענישע סאָציאַליסטן און ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף א פּאָר טעג אין לאָנדאָן און וויל שטאַרק אייך זען. אייער אויפֿריכטיק איבערגעגעבענער ס. סטעפּניאק".

ענגעלס האָט מיט אינטערעס זיך באַקענט מיט דער קאָלירפֿולער פֿיגור פֿון דעם רוסישן פֿליכטלינג, וועלכער איז געוואָרן דער סאָציאַליסטישער פֿירער אין רומעניע. אין אויגוסט 1893 האָבן זיי זיך געטראָפֿן אויפֿן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין ציריך, וווּ ענגעלס איז אַרויסגעטראָטן מיט א באַגריסונגס־רעדע.

ווי פֿריער, איז סטעפּניאק די זונטיקס געווען א געוווּנטשענער גאַסט איז הויז נומער 121 רינדעלס פּאַרק אין לאָנדאָן, וווּ ענגעלס האָט געווויינט מער ווי א פּאָר צענדליק יאָר. ענגעלס איז שוין דעמאָלט געווען קראַנק.

ער האָט געליטן פֿון א קאַנסער אין האַלדז. דעם 5טן אויגוסט, 1895, איז ענגעלס געשטאָרבן, אין עלטער פֿון קאַרנע 75 יאָר. אין זיין צוואה האָט ער גענעטן, אז מען זאָל זיין קערפּער קרעמירן און דעם אש צעשפֿרייטן איבערן ים. דעם 10טן אויגוסט איז געווען די לוויה. אין קרעמאַטאָריע האָבן זיך פֿאַרזאַמלט זיינע נאָענטסטע פֿרייַנד, צווישן זיי אויך סערגיי סטעפּניאק און זיין פֿרוי פֿאַניאַ. קורצע רעדעס האָבן געהאַלטן עדוארד בערנשטיין, פּאול לאַפֿאַרג, אויגוסט בעבעל און עדוארד עוועלינג.

קיינער האָט דעמאָלט נישט געקענט דערוואַרטן, אז עס וועט נישט אַריבער אַפֿילו קיין האַלב יאָר, ווי פֿון דעם זעלביקן לאַנדאַנער וואָקזאַל וואָטערלאָ, פֿון וואַנען מען האָט אַוועקגעפֿירט ענגעלסעס טויטן קערפּער אין דער קרעמאַטאָריע, וועט אַוועקגעפֿירט ווערן אויך דער טויטער קערפּער פֿון סערגיי קראַווטשינסקי־סטעפּניאק.

דעם 23סטן דעצעמבער, 1895, אין דער פֿרי, ווען סטעפּניאק איז פֿאַר־טראַכטערהייט אַריבער די דערבייאיקע אייזנבאַן־ליניע, איז ער געטייט געוואָרן פֿון לאָקאָמאָטיוו פֿון שנעלצוג. סטעפּניאק איז אלט געווען 44 יאָר.

דעם 25סטן דעצעמבער האָט עלעאַנאָרא מאַרקס געשריבן צו סטעפּ־ניאק פֿרוי:

„מיין טייערע פֿאַניאַ!

איך האָב אייך נעכטן אין אָוונט נישט געקענט שרייבן. איך האָב אײַנ־פֿאַך קיין מוט נישט געהאַט. ווען מיר האָבן זיך דערוווסט די שרעקלעכע נייעס, האָט זיך אונדז געדוכט, אז עס איז אוממעגלעך צו גלייבן עס. גע־ווים, איך פֿאַרשטיי, אז מיר זיינען מאַכטלאָז צו העלפֿן אייך מיט וואָס ניט איז און דאָס איז דאָס סאַמע טרויעריקסטע, וואָס קען זיין אין דער וועלט. דאָס אייניציקע וואָס מיר קענען טאָן איינע פֿאַר די אַנדערע, איז פֿאַרלייכטערן אונדזערע לײַדן. די אייניציקע, כאטש נישט קיין צו גרויסע טריסט פֿאַר אייך, דאַרף זיין דאָס, וואָס אלע, וועלכע האָבן אים געקענט, טרויערן היינט צוזאַמען מיט אייך. אָבער הגם דער וויטיק פֿון יעדן אײַנעם פֿון אונדז איז אָן א גרענעץ, קען מען אים נישט פֿאַרגלייכן מיט אייער וויטיק. און אויב איך אַדער עדוארד קענען עפּעס טאָן פֿאַר אייך, זיינען מיר גרייט אויף אלץ. לאָזט אונדז נאָר וויסן. טייערע פֿאַניאַ, פֿון גאַנצן האַרצן, אייערע עלעאַנאָרא מאַרקס־עוועלינג".

דעם זעלבן טאָג האָט עלעאַנאָרא מאַרקס געשריבן צו וויערא זאַסולי־טש:

„מיין טייערע וויערא!

מיר האָבן זיך דערוווסט פֿון די צייטונגען וועגן דעם שרעקלעכן אום־גליק, וואָס האָט אייך געטראָפֿן און וואָס האָט אונדז אלעמען איבערראַשט. איך האָב געוואָלט שרייבן אייך, פֿאַר אייך און פֿאַר פֿאַניאַן, אָבער בין

נישט געווען אין שטאנד, האָב נישט געהאט קיין מוט. איך טראכט די גאנצע צייט וועגן אונדזער אָרעמער פּאניאן. פּאר איר איז דאָס שוידערלעך. איך וויל קומען צו איר און ארומנעמען זי. אָבער איך האָב מורא זי נישט צו דערעסן. זאָגט איר, טייערע וויערא, אז מיין מאן און איך הערן נישט אויף צו טראכטן וועגן איר און אויב מיר וואָלטן געקענט עפעס טאָן פּאר איר, וואָלט עס געווען א גליק פּאר אונדז. און מיר טראכטן אויך וועגן אייך, טייערער פרייַנד. ער איז געווען אייערער אן אלטער פרייַנד, און פרייַנד זיינען אזוי זעלטן.

נאטירלעך וועלן מיר שבת קומען קיין וואקינג (וווּ די לוויה וועט פּאר־קומען). מיר נעמען אייך ארום, טייערע וויערא, און אויך חזר איבער, אז מיר זיינען גרייט צו טאָן אלץ פּאר אייך אָדער פּאניאן. גיט אונדז נאָר צו וויסן. אין נאנצן אייערע, עלעאָנאָרא".

דעם 28סטן דעצעמבער, שבת, האָבן ארום וואקזאל וואטערלא דורכ־געמאַרשירט אין געשלאָסענע רייען פּיל צענדליקער טויזנטער ארבעטער. באגלייטנדיק צו זיין אייביקער רו דעם רוסישן רעוואָלוציאָנער און סאציא־ליסט, האָבן זיי געוווסט, אז קעמפּנדיק פּאַרן גליק פון רוסישן פּאָלק, האָט סטעפניאק געקעמפט אויך פּאר זייער גליק.

מיט אָפּשייד־רעדעס זיינען ארויסגעטראטן אין נאָמען פון די ענגלישע ארבעטערס און סאָציאליסטן דזשאָן בורנס. אין נאָמען פון די דייטשע סאָציאל־דעמאָקראטן — עדוואַרד בערנשטיין, אין נאָמען פון די איטאַליע־נישע רעוואָלוציאָנערן — עוריקאָ מאלאטעסטא. פון די רוסישע פרייַנד — פּיאָטר קראָפּאָטקין און פון די ענגלישע סאָציאליסטן — ווילים מאָריס. א געזעגענונגס־רעדע האָט אויך געהאלטן עלעאָנאָרא מארקס.

סטעפניאק איז נישט נאָר געווען א רעוואָלוציאָנער, נאָר אויך אן אמתער פרייהייטלעכער סאָציאליסט, א פּיינד פון יעדער דיקטאטור און פון יעדער טיראניי. אין זיין וועלטבאנעם האָט ער געשטעלט העכער פון אלץ פּאָליטישע פרייהייט, סאָציאלע נערעכטיקייט און מער פון אלץ און פריער פון אלץ די פרייהייט פון דער מענטשלעכער פערזענלעכקייט. מען קען זאָגן אן איבערטרייבונג, אז סטעפניאק־קראָווטשינסקי איז געווען דער ערשטער אויסגעהאלטענער דעמאָקראטישער סאָציאליסט אין רוסלאנד און איינער פון די ערשטע דעמאָקראטישע סאָציאליכטן אין דער גאנצער וועלט, דערצו א גרויסע מאָראלישע פערזענלעכקייט.

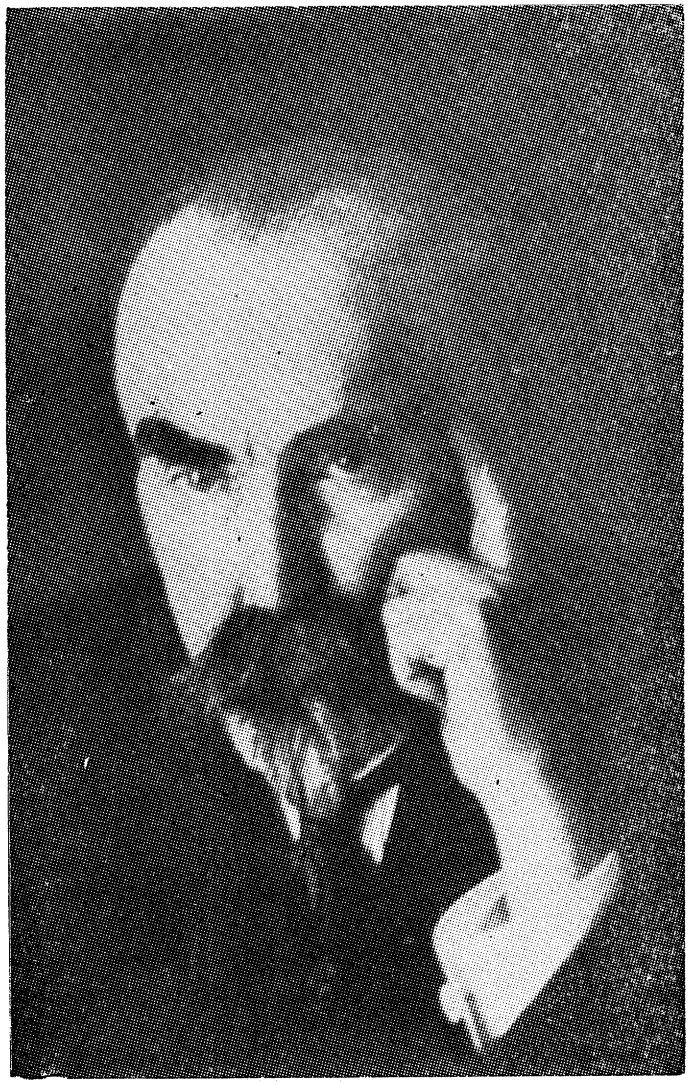

געאָרגי פּלעכאַנאָוו

(1918 — 1857)

גערגי פלעכאנאוו

(1857 — 1918)

1

גערגי וואלענטינאוויטש פלעכאנאוו איז געבוירן געווארן דעם 25טן נאוועמבער 1856 אין א דארף אין טאמבאווער גובערניע, אויף דעם גוט פון זיינע עלטערן. דארט איז ער דורכגעגאנגען די שטרענגע שול פון זיין טאטן, דעם געווען אפיציר. דער טאטע איז געווען א דעספאטיש־שטרענגער און זייער פינקטלעכער מענטש. אבער א קלוגער און, פאר זיין צייט, א גאנץ געבילדעטער מענטש, וואס האט ליב געהאט ביכער און האט געזוכט אנטוויקלען ביי זיינע קינדער א ליבע צו ארבעט און א זעלבשטענדיקן כאראקטער. פלעכאנאוום מאמע איז געווען גראד זייער א גוטע, וווייכהארציקע און העכסט־געבילדעטע פרוי. זי איז געווען א פלימע־ניצע פון דעם גרויסן רוסישן קריטיקער ביעלינסקי.

גערגי פלעכאנאוו, איינער פון די מערקווירדיקסטע פערזענלעכקייטן, וואס דאס רעוואלוציאנערע רוסלאנד האט פון זיך ארויסגעגעבן איז, במשך עטלעכע פון פערציק יאר געווען דער וויכטיקסטער ווארטפירער און טאנגעבער פון דער רוסלענדער רעוואלוציאנערער און סאציאליסטישער באוועגונג און איינער פון די הויפטזיילן פון דעם אינטערנאציאנאלן סא־ציאליזם. די נאטור האט פלעכאנאוון באשאנקען מיט א סך טאלאנטן. ער האט פארמאגט, וואס מען רופט, א „פילאסאפישן מוח". ער איז געווען א גלענצנדיקער פובליציסט מיט א זייער בייסנדיקער פעדער. א זעלטענער רעדנער און גלענצנדיקער פאלעמיסט. דערצו נאך האט ער געהאט אן אויסערגעווייניעכן זכרון. פלעכאנאוו איז לכל־הדעות געווען דער גע־בילדעטסטער סאציאליסט נישט נאר אין רוסלאנד, נאר אין דער גאנצער וועלט. קיין אנדער סאציאליסט האט ניט פארמאגט אזא אלזייטיק ענציקלאפעדיש וויסן, ווי פלעכאנאוו. איבער וואס פאר א קענגשטאנד ער האט ניט גע־שריבן, האט מען גלייך געפילט, אז דאס שרייבט נישט קיין דילעטאנט,

נאָר א בקי אין דעם ענין, א געלערנטער אין פּולן זין פֿון וואָרט. און דאָס איז געווען די מיינונג נישט בלויז פֿון זיינע חברים־סאָציאַליסטן, נאָר אויך פֿון זיינע קעגנער און פֿיינד.

פּלעכאַנאָוו איז געווען גרויס נישט נאָר ווי א שריפֿטשטעלער און פּובליציסט. ער איז אויך געווען א ווייטזיכטיקער פּאָליטיקער. ער האָט מיט א צייט פֿריער געקענט פֿאָרויסזען זאכן און פֿאַסירונגען, וואָס וועלן שפּעטער פֿאָרקומען. גאַנצע דורות רוסישע סאָציאַליסטן און רעוואָלוציאָנערן האָבן זיך דערצויגן אויף פּלעכאַנאָווס ווערק. נישט נאָר זיינען די פֿירער פֿון די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן און פֿון „בונד" געווען פּלעכאַנאָווס תלמידים, נאָר אויך די גרינדער פֿון דער פּועלי־ציון־באַוועגונג און פֿון די ציוניסטן־סאָציאַליסטן אין רוסלאַנד האָבן זייער סאָציאַליזם געלערנט דער עיקר ביי פּלעכאַנאָוון. אפֿילו די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן, וועמען פּלעכאַנאָוו האָט יאָרנלאַנג ביטער באַקעמפּט, האָבן שפּעטער צוגענעבן, אז זיי האָבן פֿון זיין קריטיק א סך געלערנט. פּלעכאַנאָוו האָט אויך געהאַט א גרויסן איינפֿלוס אויף די גרינדער פֿון דער יידישער סאָציאַליסטישער אַרבעטער־באַוועגונג אין אַמעריקע. אַב. קאַהאַן דערציילט אין זיינע מעמואַרן, אז אפֿילו שוין זייענדיק אין אַמעריקע, איז ער נאָך א לאַנגע צייט געווען א האַלבער אַנאַרכיסט. צו סאָציאַל־דעמאָקראַטיזם איז ער באַקערט געוואָרן נאָך דעם, ווי ער האָט אין 1884 איבערגעלייענט פּלעכאַנאָווס בוך „נאַשי ראַזנאַגלאַסיא" (אונדזערע מיינונגס־פֿאַרשיידנקייטן). אויך לואי מילער, מיכאַאיל זאַמעטקין, מאָריס ווינטשעוויטש, פֿיליפּ קראַנץ, מ. באַראַנאָוו, און א. ליעסין זיינען געוואָרן סאָציאַל־דעמאָקראַטן דער עיקר אונטער דעם איינפֿלוס פֿון פּלעכאַנאָווס ווערק. (דאָס האָב איך אַליין פֿון זיי ניט איין מאָל געהערט).

מיט פּלעכאַנאָווס נאָמען איז ענג פֿאַרבונדן די גאַנצע געשיכטע פֿון דעם רוסישן פֿרייהייט־קאַמף פֿון די 70קער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט אָן ביז דער באָלשעוויסטישער רעוואָלוציע פֿון 1917 און אין פּלעכאַנאָווס געשטאַלט איז פֿאַרקערפּערט געוואָרן די גאַנצע טראַגעדיע פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע.

אין הויז ביי זיי איז געווען א גאַנץ רייכע ביבליאָטעק און דער יונגער געאַרגי, אָדער זשאָרזש, ווי מען האָט אים גערופֿן אין הויז, האָט איבער־געלייענט א גרויסע טייל ביכער אין זייער ביבליאָטעק, צווישן וועלכע עם זיי־נען אויך געווען א סך איבער מיליטעריש פֿראַגעס. זשאָרזש האָט ge־טרויפט צו ווערן א קריגספֿירער וען ער וועט אויסוואַקסן. זיין ערשטע לערערין איז געווען די מאַמע. וען ער איז אַלט געוואָרן 10 יאָר און עם איז געקומען די צייט אים אַוועקצוגעבן אין שול, האָט דער טאַטע געוואָלט

אים אַריינגעבן אין אַן איינפֿאַכער גימנאַזיע. זשאַרזש אָבער האָט ניט אָנדערש געוואָלט ווי אָנקומען אין א מילִיטעריישער שול. און ער האָט אויסגעפֿירט. צו 9 יאָר איז ער אָנגעקומען אין דער וואָראָניעזשער מילִיטעריישער גימנאַזיע. דאָרט האָט ער זיך געלערנט זייער גוט. שוין אין גימנאַזיע האָט ער געהאַט א שטאַרקן איינפֿלוס אויף אַלע זיינע חברים. נאָך דעם ווי ער האָט מיט אויסצייכענונגען פֿאַרענדיקט די גימנאַזיע, איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין פּעטערבורג און איז אָנגעקומען האָרטן אין א שול פֿאַר אָפֿיצירן. אין פּעטערבורג האָט זיך דעמאָלט געפֿונען זיינער אַן עלטערער ברודער, אַן אָפֿיציר פֿון גענעראַל־שטאַב, און יענער האָט געזוכט צו מאַכן פֿון אים א „מענטשן". אָבער אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער רַאדיקאַלער רוסישער ליטעראַטור איז געוואָרני פֿלעכאַנאָוו געוואָרן א רַאדיקאַל און ער האָט זיך באַמיט אריבערצוגעווינען זיין ברודער און זיינע חברים די אַנדערע אָפֿיצירן, אויף זיין זייט. דער רעוואָלוציאָנערער גייסט האָט שוין דעמאָלט געהאַט אַריינגעדרונגען אויך אין די מילִיטעריישע שולן.

„איין מאָל אין א נאַכמיטיק, — האָט שפּעטער דערציילט פּלעכאַנאָוו, — זיינען מיר, א גרופּע סטודענטן פֿון דער מילִיטעריישער שול געזעסן און גערעדט נעקראַסאָווס פּאָעמע „די אייזנבאַן" (אין דער פּאָעמע ווערן געשילדערט די ליידן פֿון די רוסישע פּויערים — ד. ש.). ווי נאָר מיר האָבן געענדיקט לייענען, האָט זיך דערהערט א סיגנאַל, וואָס האָט אונדז גערופֿן מושטירן זיך. מיר האָבן באהאַלטן דאָס בוך און זיינען אַוועק נעמען די ביקסן, געפֿינענדיק זיך אונטער דעם שטאַרקן איינדרוק פֿון נעקראַסאָווס געדיכטן. וועז מיר האָבן זיך געזומען אויסשטעלן אין דער ריי, איז צו מיר צוגעקומען מיין פֿרײַנד ס. און האָט דריקנדיק אין האַנט די ביקס, שטיל א זאָג געטאָן: „ער, איך וואָלט געזומען אָט די ביקס און וואָלט אַוועק זיך שלאָגן פֿאַרן רוסישן פֿאָלק!". אָט די ווערטער האָבן זיך אויף אייביק אײַנגעקריצט אין מיין זכרון".

דעם געדאַנק צו ווערן מיט דער צייט א קריגספֿירער האָט פּלעכאַנאָוו שוין לאַנג אויפֿגעגעבן. ווען ער האָט געענדיקט די מילִיטעריישע שול, האָט ער באַשלאָסן, אָנשטאָט אַריינצוטרעטן אין דער אַרמיי ווי אַן אָפֿיציר, ווייטער שטודירן. מע האָט באַדאַרפֿט פֿאַר דעם באַקומען א ספּעציעלע דערלויבעניש פֿון דער רעגירונג און ער האָט מיט גרויס מי אזא דערלויבעניש באַקומען. ער איז נאָך קיין פֿולע 18 יאָר ניט אַלט געווען, ווען ער האָט אין 1874 גלענצנדיק אויסגעהאַלטן דעם קאָנקורס און די עקזאַמענס אין פֿיזיק און מאַטעמאַטיק און איז אָנגעקומען אין נאָרני אינסטיטוט. אויך אין אינסטיטוט האָט ער זיך שטאַרק אויסגעצייכנט מיט זיינע אויסערגעווײַנלעכע פֿעאיקייטן און מיט זיינע קענטענישן און ער האָט געחלומט,

נאָכן פֿאַרענדיקן דעם אינסטיטוט, אַוועקפֿאָרן אין אויסלאַנד, פֿאַרפֿולקאָמען זיך אין כעמיע און ווערן דערנאָך אַ פּראָפֿעסאָר.

אין 1876, ווען לעוו דייטש, וואָס איז שוין דעמאָלט געווען אַן אומ־לעגאַלער רעוואָלוציאָנער, האָט זיך מיט אים צום ערשטן מאָל געטראָפֿן אין פּעטערבורג, האָט פֿלעכאַנאָוו אויף אים געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק. שוין דעמאָלט, שרייבט דייטש, איז ער געווען אַן אַלזייטיק געבילדעטער יונ־גערמאַן. ער איז געווען אַ בקי ניט נאָר אין די מילִיטעריש ווִיסנשאַפֿטן, וואָס ער האָט שטודירט אין די מילִיטעריש שולן וואָס ער האָט געענדיקט. ער האָט אויך גוט געקאָנט מאַטעמאַטיק, פֿיזיק, כעמיע און די אַנדערע עקזאַקטע ווִיסנשאַפֿטן, וואָס ער האָט שטודירט אין גאָרני אינסטיטוט. ער האָט איבער די אַלע קענגשטאַנדן געלייענט אַ סך ספּעציעלע ווערק און ער האָט מיט זיינע קענטנישן אַרויסגערופֿן די דערשטוינונג נישט נאָר ביי זיינע חברים, נאָר אויך פֿון די פּראָפֿעסאָרן. אַ חוץ דעם איז ער אויך געווען גוט באַקאַנט מיט דער רוסישער לִיטעראַטור און איז שוין דעמאָלט געווען אַ גרויסער קענער פֿון געשיכטע. אַ חוץ זיין מוטער־שפּראַך האָט ער אויך פֿולשטענדיק באַהערשט די פֿראַנצויזישע שפּראַך.

מיט אַ קורצער צייט פֿאַר דעם ווי דייטש האָט זיך געטראָפֿן מיט פֿלע־כאַנאָוון, איז פֿלעכאַנאָוו צוגעשטאַנען צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.

„ווי אַלע סטודענטן־רעוואָלוציאָנערן אין יענער צייט, — דערציילט פֿלעכאַנאָוו אין זיין ביכל „דער רוסישער אַרבעטער אין דער רעוואָלוציאָ־נערער באַוועגונג", — בין איך, פֿאַרשטייט זיך, אויך געווען אַ גרויסער לִיבהאָבער פֿון דעם פֿאָלק און האָב זיך געקלִיבן צו „גיין אין פֿאָלק", וועגן וועלכן איך האָב, ווי אַלע סטודענטן־רעוואָלוציאָנערן, געהאַט אַ זייער אומקלאָרן, אומבאַשטימטן באַגריף. לִיב האָבנדיק „דאָס פֿאָלק", האָב איך אים זייער ווִיניק געקאָנט. בעסער געזאָגט, גאָרניט געקאָנט, הגם איך בין אויסגעוואַקסן אין דאָרף".

די באַוועגונג פֿון דער שטודירנדער רעוואָלוציאָנער־געשטימטער יוגנט צו „גיין אין פֿאָלק", האָט זיך אָנגעהויבן נאָך מיט אַ פּאָר יאָר פֿריער. אין 1874 האָבן אַ סך הונדערטער רעוואָלוציאָנער־געשטימטע בחורים און מיידלעך זיך אַוועקגעלאָזט איבער די דערפֿער מיטן צוועק צו בילדן די פּויערים, אויפֿהייבן זיי אויף אַ העכערער מדרגה, לערנען זיי און אויך אַליין זיך לערנען פֿון זיי. אַזוי ווי אויף אַן אינטעליגענט האָבן די רוסישע פּויערים דעמאָלט געקוקט ווי אויף אַ פֿריץ און האָבן דעריבער צו אים באַצויגן זיך מיט פֿאַרדאַכט, אויב ניט מיט אָפּענער שנאה, פֿלעגן די רעוואָלוציאָנערן זיך פֿאַרשטעלן פֿאַר פּויערים. טיי! האָבן זיך אויסגע־לערנט עפּעס אַ מלאכה צו קענען קומען אין דאָרף ווי פּראָסטע ארבעטער.

דאָס איז געווען אַ מעכטיקע באַוועגונג, אָבער אָן קלאָרע צילן, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט טויזנטער יונגעלייט. פֿאַרשיידענערליי טעאָריעס האָבן זיך אויסגעמישט אין דער דאָזיקער באַוועגונג. צווישן די אָנטיילנעמער פֿון יענער באַוועגונג זיינען געווען אַנאַרכיסטן פֿון באַקונינס חדר, אַזוי גוט ווי סאָציאַליסטן, וואָס זיינען געווען נאָענט צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער טעאָריע, און אויך אַזוינע, וואָס האָבן זיך ניט אינטערעסירט מיט קיין שום „איזמען", נאָר האָבן סתם געוואָלט העלפֿן דעם פֿאָלק. עס זיינען אויך געווען ניט ווייניק אַזוינע, וואָס האָבן פּשוט געוואָלט לעבן אַזוי ווי עס לעבט דאָס פֿאָלק, ד. ה. פֿאַרדינען זייער ברויט דורך שווערער פֿיזישער אַרבעט און זיי האָבן זיך באַמיט נאָכצוטאָן די פּויערים אין אַלץ. קליידן זיך אַזוי ווי דער פּויער און אַפֿילו ריידן אַזוי ווי ער.

די באַוועגונג פֿון „גיין אין פֿאָלק" האָט, ווי באַוווּסט, זיך געענדיקט זייער טראַגיש. די פּויערים האָבן ניט נאָר נישט געפֿאָלגט דעם רוף פֿון די יונגע רעוואָלוציאָנערן צו מאַכן אַן אויפֿשטאַנד, נאָר האָבן זייער אָפֿט, פֿאַרקערט, די ענטוזיאַסטישע פּריידיקער פֿון אַלגעמיינעם גליק אַרויסגעגעבן צו דער פּאָליציי. אין 1864-1875 זיינען אַרעסטירט געוואָרן העכער טויזנט יונגעלייט און מיידלעך, מערסטנס, געוועזענע סטודענטן און סטודענטקעס, קינדער פֿון רייכע עלטערן, וואָס האָבן איבערגעריסן מיט זייער פֿאַרגאַנגענהייט און האָבן זיך אָפּגעזאָגט פֿון אַלע פֿאַרגעניגנס פֿון לעבן, כדי צו ווידמען זיך אין גאַנצן דעם קאַמף פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון פֿאָלק. אַ סך אַרעסטירטע זיינען, אַפֿילו פֿון שטאַנדפּונקט פֿון די דעמאָלטיקע רוסישע געזעצן, געווען אומשולדיק. אַ צאָל אַרעסטירטע זיינען געשטאָרבן אין די טורמעס נאָך פֿאַרן משפּט. טייל זיינען באַגאַנגען זעלבסטמאָרד און עטלעכע זיינען אַרונטער פֿון זינען. סוף 1875 און אָנהייב 1876 איז פּלעכאַנאָוו באַקאָנט געוואָרן מיט אייניקע רעוואָלוציאָנערן, וואָס זיינען ניט געווען אַרעסטירט. אין די געהיימע רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך פֿון פּעטערבורג און אַנדערע שטעט האָט מען דעמאָלט פֿיל דיסקוטירט די פֿראַגע: וואָס טוט מען ווייטער? די מערסטע רעוואָלוציאָנערן זיינען געווען מיט דער מיינונג, אַז מען דאַרף ווי פֿריער אַרבעטן, דער עיקר, צווישן די פּויערים. די דערפֿאַרוג האָט באַוויזן אַז די פּראָפּאַגאַנדע פֿון סאָציאַליזם איז ניט פֿאַרשטענדלעך פֿאַר די פּויערים. דערפֿאַר אָבער האָבן פֿון די באַגעגענישן מיטן „פֿאָלק" די רעוואָלוציאָנערן זיך איבערצייגט, אַז גערעכט זיינען געווען אַלעקסאַנדער הערצען, ניקאָלאַי טשערנישעווסקי און מיכאַאיל באַקונין וואָס האָבן באַהויפּטעט, אַז די פּויערים האָבן שוין אַן אייגענעם פֿאַרטיקן „אידעאַל", וואָס אונטערשיידט זיך, אין גרונד גענומען, זייער ווייניק פֿון דעם מערב־אייראָפּעאישן פּראָלעטאַרישן סאָציאַליזם. דער דאָ־

זיקער „אידעאל" באשטייט אין דעם, וואס דער רוסישער פּויער האלט, אז די ערד געהערט אדער דאַרף געהערן צו אלע די וואס באַארבעטן זי. די פּויערים זיינען געווויגט בשותפות צו באַארבעטן די ערד און באַנוצן זיך מיט די ברכות פֿון דער נאַטור. די פּויערים זיינען געווויגט צו דער דאָר־פֿישער זעלבסטפֿאַרוואַלטונג, צו ארבעטן אין ארטעלן (א מין קאָאָפּעראַ־טיוו) א. א. וו.

צוליב אט די „גלײַקלעכע אייגנשאַפֿטן" פֿון דעם רוסישן פֿאָלק, וואס זיינען א רעזולטאַט פֿון זיין פֿריערדיקער געשיכטלעכער אנטוויקלונג, דאַרף די ראָל פֿון רעוואָלוציאָנערן, וואס באזעצן זיך אין דאַרף באשטיין אין פֿירן צווישן די פּויערים אן אגיטאציע אויפֿן באָדן פֿון דער אומצופֿרידנקייט וואָס הערשט צווישן זיי מיט די עקסיסטירנדיקע צושטאַנדן. די רעוואָלו־ציאָנערן דאַרפֿן אויסנוצן יעדע געלעגנהייט ארויסצורופֿן ביי די פּויערים א גרייטקייט צו קעמפֿן „פֿאַר דער פֿאַרווירקלעכונג פֿון זייערע וווּנטשן און שטרעבונגען". ווען עס וועלן, ווי א רעזולטאַט פֿון דער אומצופֿרידן־קייט, אויסברעכן פּויערים־אויפֿשטאַנדן, זאָלן די רעוואָלוציאָנערן זיך שטעלן אין שפּיץ פֿון די דאָזיקע אויפֿשטאַנדן און העלפֿן זיי אויסברויי־טערן און פֿאַרטיפֿן. די דאָזיקע רעוואָלוציאָנערן האָבן זיך געפֿונען „נאַראָד־ניקעם". (פֿון דעם וואָרט „נאַראָד" — פֿאָלק).

אין 1876 האָבן די רעוואָלוציאָנערע נאַראָדניקעם געגרינדעט די געזעל־שאַפֿט אָדער די פּאַרטיי „זעמליא אי וואָליא" (ערד און פֿרייהייט) און פֿלעכאַנאָוו איז געוואָרן אן אקטיוואר מיטגליד פֿון דער פּאַרטיי. די לאָזונג פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" איז געווען: די גאַנצע ערד דאַרף אַריבערגיין אין בשותפֿותדיקן אייגנטום פֿון פּויערטום. ווי באקוניסטן, האָבן די מיטגלידער פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" ניט נאָר ניט געהאַלטן פֿאַר נייטיק אויסצוקעמפֿן פּאָליטישע פֿרייהייט פֿאַר רוסלאַנד, נאָר זיי זיינען, אין טעאָריע וווּיניקסטנס, געווען קעגן דעם אז מען זאָל קעמפֿן פֿאַר א „בור־זשואזער קאָנסטיטוציע" דערפֿאַר, וואס דאָס קען, לויט זייער מיינונג, שטערן דעם קאַמף פֿאַר „אמתער פֿרייהייט", ד. ה. פֿאַרן סאָציאָליזם.

א דאַנק זיין גרויסן וויסן און גלענצנדיקע פֿעאיקייטן ווי א פּראָפּא־גאַנדיסט, האָט פֿלעכאַנאָוו זיך שנעל ארויסגערוקט אין די פֿאָדערשטע רייען פֿון דער רעוואָלוציאָנערער אָרגאַניזאַציע. ער איז געוואָרן איינער פֿון די בעסטע פּראָפּאַגאַנדיסטן צווישן די פּעטערבורגער ארבעטער. און ווען עס איז אין דעצעמבער 1876 אין פּעטערבורג פֿאָרגעקומען די ערשטע גרויסע רעוואָלוציאָנערע גאַסן־דעמאָנסטראַציע, האָט פֿלעכאַנאָוו דאָרט געהאַלטן א רעדע. די פּאָליציי האָט די דעמאָנסטראַנטן צעטריבן און א סך פֿון זיי ארעסטירט. פֿלעכאַנאָוון אָבער האָבן די חברים געהאָלפֿן אנטלויפֿן.

כדי צו „פֿאַרווישן די שפּורן" איז באשלאָסן געוואָרן, אז ער זאָל אַוועק־פֿאָרן פֿאַר א קורצער צייט אין אויסלאַנד.

אהרן זונדעלעוויטש, וואָס האָט אָנגעפֿירט מיטן אומלעגאַלן טראַנס־פֿאָרט פֿון דער „זיעמליא אי וואָליא", האָט אים געהאָלפֿן „גנבענען" די גרענעץ און האָט דערנאָך זיך געטראָפֿן מיט אים אין בערלין. **זונדעלע־**וויטש האָט שפּעטער, וועו פֿלעכאַנאָוו איז געוואָרן א פֿאַרבראַכטער מאַרק־סיסט און איז געווען אַנטציקט פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, דערמאָנט, ווי אַזוי דער יונגער פֿלעכאַנאָוו האָט ביי זיין ערשטן באַזוך אין דייטשלאַנד, זיך באַצויגן זייער קריטיש צו די דייטשן. ער האָט חוזק געמאַכט פֿון זייער בלינדער געהאָרכזאַמקייט און שקלאַפֿישער אונטער־טעניקייט צום קייסער און ער האָט באַשולדיקט אין דעם די פֿירער פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אויגוסט בעבלן און ווילהעלם ליבקנעכטן. די זעלבע מיינונג וועגן דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָבן דעמאָלט געהאַט די מערסטע רוסישע נאַראָדניקעס, וואָס זיינען געווען אונטער דעם איינפֿלום פֿון באַקונינען.

„פֿלעכאַנאָוו — שרייבט לעוו דייטש — האָט זיך פֿון באַקונינען ניט אָנגעשטעקט מיט אַנטיסעמיטיזם. דאָס קען מען, צום באַדויערן, ניט זאָגן וועגן טייל באַקונינסטן פֿון דרום־רוסלאַנד. אָבער די דייטשן האָבן אויך פֿלעכאַנאָוון נישט ליב געהאַט. די דייטשע שפּראַך האָט ער דעמאָלט נאָך נישט געקאָנט און, זייענדיק אין בערלין, האָט ער די גאַנצע צייט פֿאַר־קערט אין דער געזעלשאַפֿט בלויז פֿון די יידישע סטודענטן פֿון רוסלאַנד". פֿון די דעמאָלטיקע נאַראָדניקעס האָבן נאָר ניט נאָר „אַרונטערגעריסן" די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן, נאָר, פֿאַרקערט, זיי געשטעלט העכער נישט נאָר פֿון די רוסישע באַקונינסטן, נאָר אויך פֿון אַלע אַנדערע סאָציאַליסטן פֿון די ציוויליזירטע לענדער. דער דאָזיקער פֿעסיענקא איז אויך „געגאַנגען אין פֿאָלק", איז געזעסן אין פֿאַרשיידענע טורמעס, האָט א געוויסע צייט געלעבט אין אויסלאַנד און איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט אין רוס־לאַנד געפֿריידיקט קאַרל מאַרקסעס אידיען צווישן דער רעוואָלוציאָנערער יוגנט, ווי אויך צווישן די אַרבעטער. פֿעסיענקא איז אַגב, ווי דייטש דער־ציילט, אויך געווען א גרויסער יידן־פֿרייַנד. ער האָט געהאַט א זייער הויכע מיינונג וועגן פֿלעכאַנאָווס טאַלאַנטן און ער האָט פֿלעכאַנאָוון פֿאַראינטע־רעסירט אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע און אין קאַרל מאַרקסעס „קאַפּיטאַל", ווי אויך אין דער פֿראָפּאַגאַנדע צווישן אַרבעטער.

פֿון בערלין איז פֿלעכאַנאָוו אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז. דאָרט איז ער צום ערשטן מאָל באַקאָנט געוואָרן מיטן סאָציאַליסטישן דענקער פּיאָטר לאַווראָוו.

לאוראָוו האָט שפּעטער געהאַט אויף אים א באדייטנדיקן איינפֿלוס. אין גיכן האָט ער זיך צוריק אומגעקערט קיין רוסלאַנד נאָך א מער איבערצייגטער „נאראָדניק", ווי ער איז פֿריער געווען. ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט צוזאמען מיט זיין פֿרײַנד אָלעקסאַנדער מיכאַילאָוו, דעם שפּעטערדיקן פֿירער פֿון דער „נאראָדנאיא וואָליא", „גיין אין פֿאָלק". סוף יולי 1877 איז פֿלעכאַנאָוו געקומען קיין סאראטאָוו, וווּ ער האָט מיט גרויס דערפֿאָלג אָנגעפֿירט א פּראָפּאַגאַנדע צווישן די דאָרטיקע אַרבעטער און דער שטודירנדיקער יוגנט. דערנאָך האָט ער געמאַכט עטלעכע פּרוּוון איינצוּאָרדענען זיך אין דאָרף ווי א פּראָפּאַגאַנדיסט צווישן די פּויערים און קאָזאקן. אָבער נאָך די גרויסע אַרעסטן אין פּעטערבורג, האָבן די פֿירער פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" וואָס זיינען פֿאַרבליבן אויף דער פֿרײַ, אים אַרויסגערופֿן קיין פּעטערבורג צו העלפֿן צוריק אויפֿצושטעלן די אָרגאַניזאַציע. אין פּעטערבורג איז ער ווידער געוואָרן טעטיק ווי א פּראָפּאַגאַנדיסט. די פֿאָליציי האָט אים אַרומגעוזוכט ווי מיט ליכט און איינמאָל איז ער ארעסטירט געוואָרן אין פּעטערבורג. די פֿאָליציי האָט אָבער ניט געווּסט, אז דער ארעסטירטער איז פֿלעכאַנאָוו און האָט אים אַרויסגעלאָזט. די „זעמליא אי וואָליא" האָט אויך אָנגעפֿירט א פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער. אָבער אירע פֿירער האָבן געהאַלטן, אז די אַרבעטער קענען אין רוסלאַנד ניט שפּילן קיין זעלבשטענדיקע ראָל. די פּראָפּאַגאַנדיסטן פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" האָבן נערופֿן די אַרבעטער „צו גיין אין פֿאָלק" ד. ה. צוריקערן זיך אין דאָרף און זוכן, דורך פּויערים־בונטן. צו פֿאַרווירקלעכן דעם „פֿאָלקס־אידעאָל".

2

פֿלעכאַנאָוו האָט געשפּילט א גרויסע ראָל אין באַגרינדן די טעאָריע פֿון די בונטאַרן־נאַראָדניקעס. אין 1878 האָט ער פֿאַרפֿאַסט די פּראָגראַם פֿון דער „זעמליא אי וואָליא" און אין 1879 איז ער אויסגעקליבן געוואָרן וויי איינער פון די דריי רעדאַקטאָרן פֿון דעם זשורנאָל „זעמליא אי וואָליא". צוגלייך מיט דער צוגרייטונג פֿון פּויערים־אויפֿשטאַנדן, האָבן די בונטאַרן־נאַראָדניקעס געהאַלטן פֿאַר נייטיק זיך פֿאַרנעמען אויך מיט „דעזאָרגאַניזירן די רעגירונג" אָדער מיט אַקטן פֿון „זעלבסטפֿאַרטיידיקונג", ד. ה. מיט אָפּראָמען פֿון וועג פּראָוואָקאַטאָרן און שפּיאָנען און די באַוונדערס שעדלעכע רעגירונגס־מענטשן, ווי אויך אַרויסשטעלן א באַוואָפֿנטן ווידערשטאַנד ביי אַרעסטן. אין דער פּראַקטיק האָבן די באַקוניסטן צוערשט זייער זעלטן אָנגעוועגדט אָט דעם טייל פֿון זייער פּראָגראַם. אָבער אין יאָנואַר 1878 האָט די יונגע באַקוניסטקע וויערא זאַסוליטש, אויף אירע אייגענער

אחריות, געשאָסן אין דעם פּעטערבורגער גראַדאָנאַטשאַלניק טרעפּאָוו דער־פֿאַר, וואָס ער האָט פֿאַראָרדנט אָפּצושמייסן אַ פּאָליטישן געפֿאַנגענעם, וואָס איז געזעסן אין די פּעטערבורגער טורמע. נאָך זאַסוליטשעס אַטענטאַט, האָבן די באַקוניסטן אין אַ סך אַנדערע שטעט גענומען אָנווענדן די „אַקטן פֿון זעלבסטפֿאַרטיידיקונג". פּלעכאַנאָוו איז פֿון אָנהייב געווען אַ גרויסער אָנהענגער פֿון אָט דער טאַקטיק. ער האָט ניט נאָר שטאַרק פֿאַרטיידיקט די דאָזיקע טאַקטיק אין די דיסקוסיעס מיט די „לאַווריסטן" (אָנהענגער פֿון פּיאָטר לאַוראָוו, וואָס האָבן געגלייבט נאָר אין פֿרידלעכער פּראָפּאַגאַנדע און זיינען געווען קעגנער פֿון גוואַלט־מעטאָדן). פּלעכאַנאָוו איז אויך געווען גרייט אין יעדן מאָמענט פּערזענלעך אַנטיילנעמען אין זיי. אָבער שוין אין אַ יאָר אַרום, נאָך וויעראַ זאַסוליטשעס אַרויסטריט, זיינען צווישן אים און זיינע נאָענטסטע חברים אויפֿגעקומען מיינונג־פֿאַרשיידנקייטן איבער דער פֿראַגע. פּלעכאַנאָוו האָט געהאַלטן, אַז טייל מיטגלידער פֿון דער „זיעמליאַ אי וואָליאַ" הייבן אָן צו לייגן צופֿיל געוויכט אויף טעראָר און זאָגן זיך פֿאַקטיש אָפּ פֿון פֿן די הויפּט־פּונקטן פֿון דער באַקוניסטישער פּראָגראַם. דער דערמאָנטער אַלעקסאַנדער מיכאילאָוו האָט שוין אין האַרבסט 1878 געזאָגט פּלעכאַנאָוון, אַז „הגם אין פּרינציפּ אָנערקענט ער, ווי פֿריער, אַז די הויפּט־אויפֿגאַבע פֿון „זיעמליאַ אי וואָליאַ" איז די טעטיקייט צווישן די פּויערים, קענען מיר אָבער אין דער איצטיקער מינוט אפֿילו נישט טראַכטן וועגן אַוועקלאָזן זיך איבער די דערפֿער. מיר זיינען צו שוואַך צו אַרבעטן אין פֿאָלק". וואָס ווייטער האָט זיך ביי אַ טייל פֿירער פֿון דער „זיעמליאַ אי וואָליאַ", וואָס זיינען פֿאַרבליבן אין פּעטערבורג, אַלץ מער פֿאַרשטאַרקט די סקעפּטישע באַציאונג צו דער טעטיקייט צווישן די פּויערים און גלייכצייטיק זיינען זיי אַלץ מער פֿאַרקאָכט געוואָרן אין טעראָריסטישע אַקטן. די אַנגעזעענסטע צווישן זיי זיינען געווען, אַ חוץ אַלעקסאַנדער מיכאַילאָוון, אַלעקסאַנדער קוויטקאָווסקי, אהרן זונדעלעוויטש, לעוו טיכאָמיראָוו און איבערהויפּט, ניקאָלאַי מאָראָזאָוו. דער לעצטער האָט אָנגעהויבן אַנטוויקלען אַן אייגנאַרטיקע טעאָריע וועגן אַ רעוואָלוציע, וואָס זאָל געמאַכט ווערן נישט פֿון די מאַסן, נאָר פֿון איינצלנע מענטשן. ער האָט באַהויפּטעט, אַז אַ קליינע גרופּע העלדישע מענטשן, וואָס זיינען גרייט מקריב זיין זייערע לעבנס, קענען דורך טעראָר קעגן די פֿאָרשטייער פֿון דער מאַכט, ענדערן די עקזיסטירנדיקע פּאָליטישע אָרדענונג אין לאַנד.

אין מערץ 1879 האָט דער באַקוניסט אַלעקסאַנדער סאָלאָוויאָוו פֿאַרלאָזן דאָס דאָרף, ווו ער האָט אָנגעפֿירט אַ פּראָפּאַגאַנדע צווישן די פּויערים און איז געקומען קיין פּעטערבורג מיטן באַשלוס צו דערמאָרדן דעם צאַר

אלעקסאנדער דעם צווייטן. מיכאילאוו און די אנדערע פֿירער פֿון דער „זיעמליא אי וואליא" האבן אונטערשטיצט זיין פּלאן און האבן פֿארלאנגט, אז די פּארטיי זאל אים אין דעם ארויסהעלפֿן. פּלעכאנאוו אבער איז ארויס־געטראטן קעגן דעם. ער האט געהאלטן, אז דער פּלאן איז זייער א געפֿער־לעכער און אז ער וועט ארויסרופֿן א שטארקע רעאקציע אין לאנד, וואם וועט מאכן אוממעגלעך אין דער צוקונפֿט אנצופֿירן א וועלכע־עם־איז פּראָ־פּאגאנדע צוויש די פּויערים. נאָך סאלאוויאוום ניט געלונגענעם אטענ־טאט אויפֿן קיסר, האבן די אויבנדערמאנטע פֿירער פֿון דער געהיימער „זיעמליא אי וואליא" געשאפֿן א נאָך מער געהיימע גרופּע „פּאביעדא אילי סמיערט" (א זיג אדער א טויט), וואם האט זיך געשטעלט די אויפֿגאבע צו ארגאניזירן א נייעם אטענטאט אויפֿן קיסר. פּלעכאנאוו האט זיך באמיט אויפֿצוווייזן, אז נאָך יעדן טעראָריסטישן אקט וועלט די רעאקציע שטאר־קער און דאם ברענגט דערצו, אז די ארגאניזאציע זאל פֿארלירן אירע בעסטע קרעפֿטן. דער הויפּט־ציל פֿון דער „זעמליא אי וואליא", האט ער געטענהט, איז ניט צו פֿירן א פּאליטישן קאמף קעגן דער רעגירונג, נאר די פּראָפּאגאנדע פֿון סאציאליסטישע אידייען און די אניטאציע צווישן די פּויערים און ארבעטער. ער האט געפֿאדערט, עם זאל צוזאמענגערופֿן ווערן אן אלגעמיינער צוזאמענפֿאר פֿון דער גאנצער ארגאניזאציע און זאל דער צוזאמענפֿאר איינמאל פֿאר אלע מאל באשלוסן וועלכע עם זאל ריידן אין נאמען פֿון דער „זיעמליא אי וואליא".

אזא צוזאמענפֿאר איז אין גיכן פֿארגעקומען אין דער שטאט וואראָניעזש. די שטארקסטע רעדע קעגן פּלעכאנאוון האט אויף דעם צוזאמענפֿאר גע־האלטן אנדרעי זשעליאבאוו. דער צוקונפֿטיקער פֿירער פֿון דער „נאראָדנאיא וואליא".

ער האט פֿארטיידיקט די נייטיקייט פֿארצווועצן די אטענטאטן אויפֿן צאר, כדי דורך דעם צו דערשלאָגן זיך א קאנסטיטוציאנעלע ארדענונג אין רוס־לאנד. אָן פּאליטישער פֿרייהייט, האט זשעליאבאוו געטענהט, איז ניט מעגלעך אין רוסלאנד קיין שום פֿרוכטבארע טעטיקייט. זשעליאבאוו האט אויסגעדריקט די מיינונג נישט נאר פֿון דעם גרעסטן טייל מיטגלידער פֿון „זיעמליא אי וואליא", נאר אויך פֿון דער גאנצער פֿארגעשריטענער רוסי־שער געזעלשאפֿט. די צוקינפֿטיקע רוסישע רעוואלוציע האט זיך זשעליאבאוו פֿארגעשטעלט ניט בלויז ווי די כאַפֿריאונג פֿון די פּויערים אדער פֿון דעם ארבעטער־קלאס, נאר ווי די פּאליטישע אויפֿלעבונג פֿון גאנצן רוסישן פֿאלק בכלל. פּלעכאנאוו, ווידער, האט אויף יענעם צוזאמענפֿאר באהויפּטעט אז „עם איז ניט די אויפֿגאבע פֿון די נאראָדניקעם צו שאפֿן הייסע קויל־פֿון אוועזן פֿאר אונדזערע ליבעראלן", אז „דאם פֿאלק דארף ניט קיין פּאליי־

טישע פֿרייהייטן", אז א קאָנסטיטוציע וועט בלויז פֿירן צו דער צעשטערונג פֿון דער בשותפֿותדיקער פּויערישער וירטשאַפֿט אין דאָרף און צו דער אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם. געזיגט אויפֿן צוזאַמענפֿאַר האָט די טערמינאָלאָגיע ריסטישע ריכטונג. פֿלעכאַנאָוו האָט שפּעטער דערציילט, אז נאָך עטלעכע פֿון זיינע צוזאַמענשטויסן אין ווּאַראָניעזש מיט זשעליאַבאָוון, האָט זשעליאַבאָוו אים געזאָגט: „איך בין לויפֿנשאַפֿטלעך, אָבער איר האָט מיך אַריבער־געשטויגט. אין אייך זיצט א טאָטער". (פֿלעכאַנאָוו אַליין פֿלעגט זאָגן, אז ער האָט אין זיך טאָטעריש בלוט).

פֿלעכאַנאָוו האָט פֿאַרלאָזן דעם צוזאַמענפֿאַר. טייל אָנגעזעענע מיט־גלידער האָבן זיך שפּעטער סאָלידאַריזירט מיט פֿלעכאַנאָוון. די רייסעריין אין דער „זיעמליא אי וואָליא" האָבן זיך אַליא מער פֿאַרשטאַרקט ביז עס איז געקומען צו דעם, אז אין אָקטאָבער 1879 האָבן ביידע פֿראַקציעס באַשלאָסן אָפּצוטיילן זיך אין גאַנצן איינע פֿון די אַנדערע. אין גיכן זיינען אנשטאָט דער „זיעמליא אי וואָליא", אויפֿגעקומען צוויי אָרגאַניזאַציעס: „די נאָראָדנאַיא וואָליא" וואָס צו איר איז צוגעשטאַנען די גרויסע מאַיאָריטעט נאָראָדניקעס, און דער „טשאָרני פּערעדיעל", אָנגעפֿירט פֿון פֿלעכאַנאָוון.

נאָך איןווינטער 1877, האָט פֿלעכאַנאָוו אין פּעטערבורג זיך באַקענט מיט דער יידישער סטודענטין ראָזאַליא מאַרקאָוונע בּאָגראַד, וואָס האָט שטודירט אויף דאָקטער. זי איז אויך געווען א מיטגליד פֿון דער „זיעמליא אי וואָליא" און זי האָט געזומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער אָרגאַניזאַציע, ווו זי פֿלעגט זיך כסדר טרעפֿן מיט די וויכטיקסטע פֿירער און טוער פֿון דער באַוועגונג. מיט א סך פֿון זיי איז זי געווען אינטים באַפֿריינדעט. אין יענע יאָרן האָט זיך אָנגעהויבן איר ראָמאַן מיט פֿלעכאַנאָוון. זי איז אָבער געווען געצוווּנגען פֿאַרלאָזן פּעטערבורג, ווייל די פּאָליציי האָט געוואָרפֿן אויף איר אַן אויג און זי געזוכט צו אַרעסטירן. זי איז אַוועקגעפֿאָרן קיין קיעוו. נאָך דער שפּאַלטונג אין דער „זיעמליא אי וואָליא", איז זי צוגעשטאַנען צום „טשאָרני פּערעדיעל". אין גיכן איז פֿלעכאַנאָוו געקומען צו איר קיין קיעוו און זיי האָבן שוין דאָרט געווויינט צוזאַמען, אויף איין קוואַרטיר, ווי מאַן און פֿרוי. אין קיעוו האָט פֿלעכאַנאָוו געטראָפֿן פּאָוועל אַקסעלראָדן, מיט וועמען פֿלעכאַנאָוו איז באַקאַנט געוואָרן נאָך מיט עטלעכע יאָר פֿריער אין פּעטערבורג. דאָ אין קיעוו, האָבן פֿלעכאַנאָוו מיט זיין פֿרוי זיך באַפֿריינדט מיט אַקסעלראָדן, וואָס איז דערנאָך, במשך א סך צענדליג־גער יאָרן געווען פֿלעכאַנאָווס אינטימסטער פֿרייַנד און מיטאַרבעטער (אַקסעלראָד איז, אגב, געווען דער איינציקער פֿון די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פֿירער מיט וועמען פֿלעכאַנאָוו איז געווען אויף „דו").

סוף אויגוסט 1879 האָט פֿלעכאַנאָוו באַקומען די נייעס, אז זיינע דריי חברים לעוו דייטש, ווערא זאַסולּיטש און יאַקאָוו סטעפֿאַנאָוויטש, זיינען אָנגעקומען פֿון אויסלאַנד קיין פּעטערבורג. ער איז גלייך אוועקגעפֿאָרן צו טרעפֿן זיך מיט זיי און ער איז שוין פֿאַרבליבן דאָרט. אין פּעטערבורג האָט ער דאָס מאָל אנטוויקלט א בריטע רעוואָלוציאָנערע טעטיקייט. די פֿאָליציי האָט אים אומעטום אַרומגעזוכט. ער האָט יעדן טאָג ריזיקירט אַריינצופֿאַלן אין די לאַפּעס פֿון די צאַרישע זשאַנדאַרן. ראָזאַליא מאַרקאָוונאַ האָט ביי זיך באַשלאָסן, אז ווען פֿלעכאַנאָוו וועט האָבן אן אייגענע שטענדיקע קוואַרטיר, וועט ניט דאַרפֿן גיין עסן אין קיין רעסטאָראַן און וועט ניט דאַרפֿן זוכן יעדע נאַכט א פֿלאַץ וווּ איבערצונעכטיקן, — וועט ער ניט אַריינפֿאַלן אזוי לייכט אין די פֿאָליציאישע הענט. איז זי דעריבער אויך געקומען קיין פּעטערבורג, האָט באָקומען פֿאַר זיי ביידן גוטע פּאַספּאָרטן און זיי האָבן זיך באַזעצט אין א קליינעם האָטעל, ווייט פֿון די פֿלעצער, וווּ עם פֿלעגן זיך געווייגלעך פֿאַרזאַמלען די ראַדיקאַלע שטודירנדיקע יוגנט. פֿלעכאַנאָוו האָט אָפּגעשאָרן די בּאָרד און וואָנצעם און זיין פּנים האָט זיך דורך דעם אזוי געענדערט, אז אַפֿילו זיינע נאָענטסטע פֿרייַנד האָבן אים קוים געקענט דערקענען. כמעט גאַנצע טעג איז ער געזעסן אין צימער, געלייענט און געשריבן. אין די אָוונטן פֿלעגט ער אַוועק אויף דער קאָנספּיראַטיווער קוואַרטיר אוועקצוטראָגן זיינע אַרטיקלען און טרעפֿן זיך מיט זיינע רעוואָלוציאָנערע חברים. שפּעט ביינאַכט פֿלעגט ער קומען אַהיים א פֿריילעכער און א מוטיקער. פֿלעכאַנאָוו איז שוין דעמאָלט געווען דער הויפּטעכער פֿון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. נאָך דעם נייעם ניטגעלונגענעם אטענטאט אויפֿן צאַר, דעם 19טן נאָוועמבער 1879, זיינען אין גאַנץ רוסלאַנד פֿאַרגעקומען מאַסן־אַרעסטן פֿון רעוואָלוציאָנערן. די אַרגאַניזאַציע „טשאַרני פּערעריעל" איז זיך אין גיכן צעפֿאַלן. פֿלעכאַנאָוו האָט באַשלאָסן אוועקצופֿאָרן אין אויסלאַנד צו פֿאַרפֿולקומען זיין ווייסן. „לאָמיר בעסער פֿאָרן קיין אויסלאַנד לערנען זיך", האָט ער אַריינגעטענהט מיט דייטשן, און אין יאַנואַר 1880 זיינען פֿלעכאַנאָוו, זאַסולּיטש, דייטש און סטעפֿאַנאָוויטש אוועקגעפֿאָרן קיין אויסלאַנד. ראָזאַליא מאַרקאָוונא איז דעמאָלט גראָד נאָר־וואָס געווען אויפֿגעשטאַנען פון קימפּעט. זי האָט געבוירן א טאָכטער. ערשט אין א דריי וואָכן אַרום האָט זי באַקומען א בריוו פון פֿלעכאַנאָוון, אז ער איז בשלום אָנגעקומען קיין זשענעוע. געפֿאָרן קיין אויסלאַנד איז פֿלעכאַנאָוו מיטן גרעאַנק אין גיכן זיך אומצוקערן קיין רוסלאַנד. צוריקגעקערט זיך קיין פּעטערבורג האָט ער ערשט אין 37 יאָר אַרום.

אין זשענעווע אין יאָר 1880 איז פֿלעכאַנאָוו נאָר אײַן מאָל אַרויסגע־טראָטן אויף א פּאַרזאַמלונג פון רוסישע עמיגראַנטן. קיין פּיינדלעכע גע־פֿילן צו זיינע געווען חברים, וואָס האָבן איצט געהערט צו דער „נאַראָד־נאיא וואָליא" האָט ער ניט געהאַט. אין פּריוואַטע שמועסן אָבער, האָט ער קריטיקירט די טאַקטיק פון דער „נאַראָדנאיא וואָליא". ער האָט באַהויפּטעט, אז אויב די נאַראָדאָוואָלצעס וועלן אָפּילו דערהרגענען דעם קיסר, וואָס דאָס האָט זיך זיי א לאַנגע צייט נישט איינגעגעבן, וועט פון דעם אויך אין רוסלאַנד קיין ראַדיקאַלע ענדערונג צום גוטן נישט אַרויס־קומען. גיכער וועט דערנאָך, פֿאַרקערט, די רעאקציע ווערן נאָך שטאַרקער.

אין פֿעברואַר 1880 איז אין פּאַריז אַרעסטירט געוואָרן דער נאַראָד־וואָליץ לעוו האַרטמאַן, וואָס האָט זיך געהאַט באַטיליקט אין אײַנעם פון די אַטענטאַטן אויפֿן צאַר. די רוסישע רעגירונג האָט געפֿאָדערט, מע זאָל איר אַרויסגעבן האַרטמאַנען. פֿראַנקרייך, וואָס האָט דעמאָלט געוווכט די פֿרײַנדשאַפֿט פון רוסלאַנד, איז געווען גרייט צו דערפֿילן דעם וווּנטש פון צאַר. די רוסישע עמיגראַנטישע קאָלאָניע אין זשענעווע האָט אויסגע־קליבן פֿלעכאַנאָוון און דעם אַלטן רעוואָלוציאָנער זשוקאָווסקי, דעם געווע־זענעם סעקרעטאַר פון דער רוסישער סעקציע פון דעם ערשטן אינטערנא־ציאָנאַל, זיי זאָלן פֿאָרן קיין פּאַריז און אויפֿהייבן דאָרט א קאַמפּאַניע צו באַפֿרייען האַרטמאַנען. פֿלעכאַנאָוו איז געווען איינער פון די 12 רוסישע דעלעגאַטן מיט לאַווראָווו אין דער שפּיץ, וואָס זיינען געגאַנגען צו דעם דעמאָלטיקן פּאַרזיצער פון דעם פֿראַנצויזישן פּאַרלאַמענט, דעם בארימטן גאַמבעטא, משתדל זיין זיך, מען זאָל האַרטמאַנען נישט אַרויסגעבן צו דער רוסישער רעגירונג און מע האָט אים טאַקע ניט אַרויסגעגעבן, נאָר אַרויסגעשיקט קיין לאָנדאָן.

בשעת יענעם באַזוך אין פּאַריז האָט פֿלעכאַנאָוו, צוזאַמען מיט לאַווראָווו און נאָך עטלעכע דאָרטיקע רוסישע עמיגראַנטן־רעוואָלוציאָנערן, געגרינ־דעט דעם פּאַרלאַג „די רוסישע סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערע ביבליאָטעק". דער דאָזיקער פּאַרלאַג האָט שפּעטער אַרויסגעגעבן פֿלעכאַנאָווס איבערזעצונג פון „קאָמוניסטישן מאַניפֿעסט" מיט א ספּעציעלער פּאַררעדע פּאַר דער דאָזיקער אויסגאַבע פון מארקסן און ענגעלסן. פּאַר די פּאָר וואָכן, וואָס פֿלעכאַנאָוו האָט פּאַרבראַכט אין פּאַריז, האָט ער זיך נאָענט באַפֿרײַנדט מיט לאַווראָווו. לאַווראָוו האָט אים א סך אַרויסגעהאָלפֿן און פֿלעכאַנאָוו איז אים זיין גאַנץ לעבן געווען דערפֿאַר שטאַרק דאַנקבאַר און געפֿילט טיפֿע אכטונג צו אים. לאַווראָוו, פון זיין זייט, האָט זייער הויך געשעצט פֿלעכאַנאָווו. ער האָט פֿלעכאַנאָווו געהאָלטן פּאַר א זייער טאַלאַנטפֿולן מענטשן און האָט אים פּאַרויסגעזאָגט א גלענצנדיקע צוקונפֿט.

אין מאי 1880 איז פּלעצאַנאָוום פֿרוי געווען געצוווּנגען צו אַנטלויפֿן פֿון רוסלאַנד און זי איז אַוועקגעפֿאָרן צו איר מאַן אין זשענעוע. איר קליין מיידעלע, וואָס איז אַלט געווען א יאָר מיט א פּאָר מאָנאַטן האָט זי ניט געקענט מיטנעמען מיט זיך, ווייל זי איז געפֿאָרן מיט א פֿאַלשן פּאַספּאָרט און די צאַרישע פּאָליציי האָט זי ארומגעזוכט, כדי זי צו ארעסטירן. זי האָט דאָס קינד איבערגעלאָזט אין פּעטערבורג ביי אירער א חברטע. זיי האָבן אָפּגעמאַכט, אז אין א פּאָר חדשים ארום וועט די חברטע אויך קומען קיין זשענעווע צוזאַמען מיטן קינד. אָבער דאָס מיידעלע איז אין גיכן קראַנק געוואָרן און איז געשטאָרבן. דאָס איז געווען א שרעקלעכער קלאַפּ פֿאַר די פּלעצאַנאָוום. נאָך דעם, ווי זיי זיינען אָפּגעווען א פּאָר חדשים אין דער שווייץ, זיינען זיי אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז, אין דער האָפֿענונג צו קריגן דאָרט וואָסער־עם־איז ארבעט, כדי עפּעס פֿאַרדינען און מאַכן א לעבן.

אין פּאַריז האָט פּלעצאַנאָוו זיך כסדר געטראָפֿן מיט לאָווראָוון. לאָווראָוו איז געווען א גרויסער געלערנטער. פּלעצאַנאָוו האָט שפּעטער דערציילט, אז ער האָט זייער א סך געלערנט פֿון זיינע געשפּרעכן מיט לאָווראָוון. א גרויסע ווירקונג אויף פּלעצאַנאָוון האָט אויך געהאַט דער פֿראַנצויזישער סאָציאַליסט זשיל געד, אייניער פֿון די ערשטע פּראָפּאַגאַנדיסטן פֿון מארקסיזם אין פֿראַנקרייך. אָבער קיין ארבעט האָבן פּלעצאַנאָוו און זיין פֿרוי אין פּאַריז נישט געפֿונען. זייער לאָגע איז, וואָס א טאָג, געווען אַלץ ערגער. פֿון דער ווויינונג האָט מען זיי ארויסגעזעצט, ווייל זיי האָבן ניט געהאַט מיט וואָס צו צאָלן דירה־געלט. זיינען זיי געווען געצווּנגען זיך אריבערצוקלייבן אין א דאָרף, אַנדערטהאַלבן שעה רייזע פֿון פּאַריז. די פֿראַנצויזישע פּוילערים האָבן די אויסלענדער אויפֿגענומען גאָר פֿרייַנדלעך. זיי האָבן זיי געגעבן אַלץ אויף באָרג און, כאָטש קיין געלט אין הויז איז ווי פֿריער ניט געווען, זיינען די פּלעצאַנאָוום אָבער געווען אימשטאַנד דורכצולעבן ניט הונגערן, ביז פּלעצאַנאָוו האָט באַקומען פֿון פּעטערבורג, פֿון דעם בארימטן רוסישן קריטיקער. סאָציאַלאָג און פּובליציסט ניקאָלאַי מיכאַילאָווסקי אן אוואַנס פֿאַר זיין גרויסן סאָציאַל־עקאָנאָמישן ארטיקל, וואָס ער האָט אָנגעשריבן פֿאַר מיכאַילאָווסקים זשורנאַל. מיכאַילאָווסקי האָט זייער שטאַרק געלויבט דעם ארטיקל און האָט פּלעצאַנאָוון געבעטן וויייטער שרייבן פֿאַר זיין זשורנאַל, וואָס איז דעמאָלט געווען די ווויכטיקסטע ערנסטע צייטשריפֿט אין רוסלאַנד, דאָרטן האָבן מיטגעארבעט די גרעסטע שטערן פֿון דער רוסישער ליטעראַטור. אָבער דאָס ביסל געלט איז באַלד צערונען געוואָרן און ראָזאַליע מארקאָוונא מיט איר קליין טעכטער, וואָס זי האָט געבוירן אין דאָרף הינטער פּאַריז, איז אַוועקגעפֿאָרן

צוריק אין דער שווייץ. פֿלעכאַנאָוו אַליין איז געווען געצווונגען צו פֿאַרבליבן אין דאָרף ווי א „לעבעדיקער משכון" ביז וואַנען עס וועט אָנקומען פֿון דעם פּעטערבורגער זשורנאַל דער איבערריקער האָנאָראַר פֿאַרן אַרטיקל און ער וועט האָבן די מעגלעכקייט צו באַצאָלן אַלע זיינע קרעדיטאָרן אין דאָרף. עס האָט געדויערט עטלעכע חדשים ביז פֿלעכאַנאָוו איז אימשטאַנד געווען צו קומען צו זיין פֿאַמיליע אין דער שווייץ.

נישט געקוקט אויף דער שרעקלעכער נויט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, האָט פֿלעכאַנאָוו מיט מערקווירדיקער ענערגיע געאַרבעט אויף צו באַרייכערן זיין וויסן. ער האָט א מאַסע געלייענט און שטודירט פֿאַר־שיידענע וויסנשאַפֿטן. די פֿלעכאַנאָווס האָבן זיך באַזעצט אין דעם שטעטל קלאַראַן. דאָרטן האָט זיך זייער מאַטעריעלע לאַגע א ביסל פֿאַרבעסערט. א חוץ דעם האָנאָראַר, וואָס פֿלעכאַנאָוו פֿלעגט אין די לעגאַלע פּעטער־בורגער זשורנאַלן באַקומען פֿאַר זיינע ארטיקלען, געדרוקט געווען אונטער פֿאַרשיידענע פּסעוודאָנימען, האָט ער אויך באַקומען א גוטן „אוראָק" (א לעקציע) ביי א רוסישער פֿאַמיליע. דערצו האָט ראָזאַליא מארקאָווצע נאָך באַקומען פֿון אירע עלטערן פֿון כערסאָן א קליינע סומע יערן חודש. אין פּעטערבורג איז ראָזאַליא מארקאָווצע געווען אויפֿן לעצטן קורס פֿון דער מעדיצינישער שולע. זי האָט געהאָפֿט אין אויסלאַנד צו פֿאַרענדיקן איר שטודיום און באַקומען א דאָקטער־דיפּלאָם. אָבער די ערשטע צוויי יאָר איז זי, צוליב מאַטעריעלע סיבות און פֿאַמיליען־אָנגעלעגנהייטן, ניט געווען אימשטאַנד דאָס דורכצופֿירן. ערשט אין זומער 1882 איז זי אַוועקגעפֿאָרן צוליב דעם קיין בערן. אָבער אין גיכן האָט זי אייגנעזען, אז עס וועט זיין בעסער אויב זי וועט פֿאַרענדיקן דעם מעדיצינישן פֿאַקולטעט אין דער פֿראַנצויזישער שווייצאַריע, און וועט באַקומען דאָס רעכט צו פּראַקטיצירן דאָרט ווי א דאָקטער. זיי האָבן דעריבער זיך אריבערגעקליבן קיין זשענעווע. אין זשענעווע אָבער איז ראָזאַליא מארקאָווצע געווען גענונגען אָנצו־קומען אויפֿן ערשטן קורס פֿון מעדיצינישן פֿאַקולטעט, ניט געקוקט אויף דעם, וואָס אין רוסלאַנד האָט זי שוין כמעט געהאט פֿאַרענדיקט די העכערע מעדיצינישע קורסן.

3

די גאַנצע צייט האָט פֿלעכאַנאָוו א סך געלייענט און האָט שטודירט די אייראָפּעאישע סאָציאַליסטישע ליטעראַטור, איבערהויפּט די ווערק פֿון קאַרל מארקס און פֿרידריך ענגעלס און ער איז געוואָרן אַן איבערצייגטער מארקסיסט. „די שטרעבונג צו ארבעטן איז פֿאַלק און פֿאַרן פֿאַלק, די

זיכערקייט אין דעם, אז די באפֿרייאונג פֿון אַרבעטער־קלאַס דארף זיין די זאַך פֿון אַרבעטער־קלאַס אַליין — אָט די פּראַקטישע טענדענץ פֿון אונדזער „נאַראָדניטשעסטוואָ" איז ווי פֿריער מיר טייער", האָט ער דעמאָלט גע־שריבן. ער האָט אויך געענדערט זיין באַציאונג צו דער „נאַראָדנאיא וואָליא". ער האָט שטאַרק געשעצט זייער שטרעבונג צו דערשלאָגן זיך פּאָליטישע פֿרייהייט אין לאַנד. אין 1882 האָט ער אַפֿילו אייגעשטימט צו ווערן איינער פֿון די רעדאַקטאָרן פֿון דעם זשורנאַל „וויעסטניק נאַראָדנאי וואָלי", וואָס די לעבן־געבליבענע טעראָריסטן האָבן באַשלאָסן אַרויסצו־געבן אין אויסלאַנד. פֿלעכאַנאָוו איז געווען גרייט מיטצוארבעטן מיט זיי, אויב זיי ווילן נאָר אָננעמען די מארקסיסטישע לערע. ער האָט פֿאַר דעם ערשטן נומער „וויעסטניק נאַראָדנאי וואָלי" אָננעשריבן א גרויסן אַרטיקל „סאָציאָליזם און פּאָליטישער קאַמף". ער האָט דאָרטן שארף קריטיקירט די אוטאָפּיסטישע אָנשויאונגען פֿון יענע רעוואָלוציאָנערן פֿון דער „נאַראָד־נאיא וואָליא", וואָס האָבן געפֿריידיקט, אז די אויפֿגאָבע פֿון דער פּאַרטיי דארף זיין צו פֿאַרכאַפּן די פּאָליטישע מאַכט און זיך נעמען באַלד אייני־פֿירן סאָציאָליזם אין רוסלאַנד. לעוו טיכאָמיראָוו, דער צווייטער רעדאַקטאָר פֿון דעם „וויעסטניק נאַראָדנאי וואָלי", וואָס איז דעמאָלט געווען דער הויפּט־טעאָרעטיקער פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא" האָט צוגעשטימט דרוקן פֿלעכאַנאָווס אַרטיקל, אָבער צוזאַמען מיט א באַמערקונג פֿון דער רעדאַקציע, אַז זי איז נית אין גאַנצן איינשטימיק מיט אים. פֿלעכאַנאָוו איז אויף דעם נית איינגעגאַנגען. ער איז אַרויסגעטראָטן פֿון דער רעדאַק־ציע, און אין 1883 האָט ער, צוזאַמען מיט זיינע נאָענטסטע פֿרייַנד, און געזינונג־חברים פּאָול אַקסעלראָד, ווייַרא זאַסולייטש און לעוו דייטש, געגרינדעט די „גרופּא אָסוואָבאָזשדיעניא טרודא" (די גרופּע פֿאַר באַ־פֿרייַען די אַרבעטנדיקע מאַסן), אויף צו פֿריידיקן די אידייען פֿון מארקסיזם און סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין רוסלאַנד. אָבער אין גיכן איז ער קראַנק געוואָרן. די דאָקטוירים האָבן אויסגעפֿונען, אַז ער ליידט פֿון שווינדזוכט. זיין לעבן איז געווען אין געפֿאַר און קיין געלט אויף היילן זיך איז נית געווען. די ערשטע יאָרן אין דער עמיגראַציע האָט ראָזאַליא מארקאָוונא נאָך באַקומען 50 רובל א חודש פֿון דער הַיים. אָבער וועַן איר טאָטע האָט אויסגעפֿונען, אַז זי האָט חתונה געהאַט פֿאַר א קריסט, האָט ער איר צוגעשיקט א בריוו, אין וועלכן ער האָט זי פֿאַרשאָלטן פֿאַר דעם, וואָס זי איז אַוועק פֿון יידישן פֿאָלק, און „האָט אויסגעביטן די עלטערן אויף א גוי". דאָס אַליז צוזאַמען — פֿלעכאַנאָוס קראַנקייט, דעם טאָטנס בריוו און דאָס פֿאַרלירן די 50 רובל א חודש, וואָס זי האָט יערן חודש באַקומען פֿון דער הַיים, איז פֿאַרגעקומען אין איינער און דער זעלבער צייט, אין

1883, וועלן פֿלעכאַנאָוו האָט געגרינדעט די מאַרקסיסטישע גרופּע אין ווין. ער האָט שוין געהאַלטן ביים פֿאַרענדיקן זייַנע צוויי באַריכטע וועלכע: „סאָציאַליזם און פּאָליטישער קאַמף" און „אונדזערע מיינונגס־פֿאַרשיידנהייטן", וואָס האָבן שפּעטער געהאַט א קאָלאָסאַלן אינפֿלוס אויף דער אַנטוויקלונג פֿון דעם רוסישן סאָציאַליסטישן און רעוואָלוציאָנערן געדאַנק.

ראָזאַליע מאַרקאָוונא איז געצוונגען צייטווייליק פֿאַרלאָזן דעם אוניווערזיטעט און זוכן אַרבעט. אָבער געפֿינען אַרבעט איז געווען ניט קיין לייכטע זאַך. זעלטן נאָר האָט איר זיך אינגעגעבן פֿאַרדינען א פּאָר הונדערט פֿראַנק פֿאַר איבערשרייבן פֿאַר עמיצן א מאַנוסקריפּט, אָדער פֿאַר אַרומגיין אַרום א חולה, אָבער פֿון דער לעצטער באַשעפֿטיקונג איז זי געצוונגען געווען אָפּצוזאָגן זיך, ווייל אין יולי 1883 האָט זי געבוירן א צווייט טעכטערל און האָט ניט געקענט פֿאַרלאָזן ביינאַכט דאָס הויז. ניט געקוקט אויף דעם, האָט זי אין גיכן ווידער אָנגעהויבן באַזוכן דעם אוניווערסיטעט מיט דער האָפֿענונג צו פֿאַרענדיקן דעם מעדיצינישן פֿאַקולטעט, באַקומען א דאָקטער־דיפּלאָם און זיך דערנאָך אימשטאַנד אויסצוהאַלטן די פֿאַמיליע. דערווייל אָבער האָט מען געדאַרפֿט לעבן און עסן. פֿלעכאַנאָוו האָט א סך געשריבן, אָבער זיינע ליטעראַרישע ווערק האָבן אים דעמאָלט זייער ווייניק אַרײַנגעבראַכט. דער באַריכטער פֿראַנצוזישער געאָגראַף עליזע רעקלין, האָט איינגעלאַדן פֿלעכאַנאָוון צו שרייבן אַרטיקלען פֿאַר זיין „אַלוועלטלעכן געאָגראַפֿישן ווערטער־בוך". פֿלעכאַנאָוו האָט אָנגעשריבן א פּאָר אַרטיקלען, אָבער ראָזאַליע מאַרקאָוונא האָט אים ניט געלאָזט וויטער פֿאַרשוועכן זיין צייט און זיינע כוחות אויף אזא סאָרט אַרבעט. זי האָט ניט געוואָלט, ווי זי האָט עס אָנגערופֿן, אז ער זאָל זיך „צעבייטן אויף קלייניגקייטן". „מיר וועלן זיך ווי עס איז אַרויסדרייען פֿון די זאָרגן", פֿלעגט זי זאָגן. מע האָט געקויפֿט אויף באַרג ביי די שוויי־צאַרישע קרעמער און אזוי שנעל ווי זיי האָבן אַרײַנגעקראָגן א פּאָר הונדערט פֿראַנק פֿאַר פֿלעכאַנאָוס אַן אַרטיקל, אָדער פֿאַר א רעפֿעראַט אָדער פֿון א פֿאַרקויף פֿון זיינעם א ביכל, האָט מען גלייך דאָס געלט אַוועקגעטראָגן צו די קרעדיטאָרן און מע האָט וויטער אָנגעהויבן לעבן אויף באַרג.

אין 1883 איז אין זשענעוע אַרויס, אין א באַזונדער ביכל, פֿלעכאַנאָוס „סאָציאַליזם און פּאָליטישער קאַמף", און אין 1884 זיין בוך „אונדזערע מיינונגס־פֿאַרשיידנהייטן". אין די ביידע ווערק האָט ער פֿאָלעמיזירט מיט די נאַראָדניקעס און איבערהויפּט מיט יענע נאַראָדאָוואָלצעס, וואָס האָבן געפֿריידיקט אז די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטיי דאַרף שטרעבן צו פֿאַרכאַפּן די מאַכט און אָנהויבן גלייך אויפֿירן סאָציאַליזם אין רוסלאַנד.

„דער הויפט־סכסוך, וואָס איז אָנגענאָנגען צווישן אונדז מארקסיסטן און די נאראָדאָוואָלצעס — האָט פּלעכאַנאָוו מיט יאָרן שפּעטער געשריבן — איז באשטאַנען אין דעם, וואָס זיי האָבן געהאַלטן, אַז די קומענדיקע רוסישע רעוואָלוציע וועט דאַרפֿן פֿאראיניקן אין זיך אי דעם פּאָליטישן עלעמענט, ד. ה. אָפּשאַפֿן דעם צאַריזם, אי דעם סאָציאַלן, אָדער ריכטיקער, דעם סאָציאַליסטישן עלעמענט. מיר האָבן אָבער געהאַלטן אין אַנ־וויזן זיי, אַז דאָס איז אוממעגלעך צוליב רוסלאַנדס עקאָנאָמישער אָפּגע־שטאַנענקייט. לויט אונדזער מיינונג, האָט די דעראָבערונג פֿון פּאָליטישער פֿרייהייט געדאַרפֿט און געקענט דינען בלויז ווי איינע פֿון די נויטוועניקע באַדינגונגען, וואָס וועלן צוגרייטן די סאָציאַליסטישע רעוואָלוציע, וואָס וועט פֿאָרקומען אין דער מער אָדער ווייניקער צוקונפֿט".

אין זיין ביכל „סאָציאַליזם און דער פּאָליטישער קאַמף" האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן: „וועו ביי אונדז אין רוסלאַנד זאָל זיך ווירקלעך איינשטעלן א פֿאָלקס־הערשאַפֿט, וואָלט דאָס זעלבסטהערשנדיקע פֿאָלק אויף דער פֿראָגע, צי מען דארף אָפּנעמען די ערד ביי די רייכע גוטבאַזיצער, געענטפֿערט: „יאָ, מע מוז די ערד אַוועקנעמען און אָפּגעבן דאָס דעם פֿאָלק". אויף דער פֿראָגע אָבער, צי דאָס פֿאָלק ווייל סאָציאַליזם, וואָלט ער פֿריער געענטפֿערט, אַז ער פֿארשטייט ניט וועגן וואָס מען פֿרעגט אים. און דערנאָך, וועו ער וואָלט שוין קוים מיט צרות באַגריפֿן וועגן וואָס עם האָנדלט זיך, וואָלט ער געענטפֿערט: ניין, איך דארף דאָס ניט האָבן". און אַזוי ווי די עקספּראָ־פּריאַציע פֿון דער פּריצישער ערד איז ניט דאָס זעלביקע וואָס איינפֿירן סאָציאַליזם, וואָלט ווי א רעזולטאַט פֿון דעם וואָס די רעוואָלוציאָנערן וואָלטן פֿארכאַפּט די מאַכט, ניט ארויסגעקומען קיין שום סאָציאַליזם. וועו די רעגירונג פֿון אָט די רעוואָלוציאָנערן, וואָס וועלן פֿארכאַפֿן די מאַכט, וועט פֿונדעסטוועגן ניט אָנדערש באשטיין אויף דעם ווי דורכצופֿירן אין לעבן די אויבנדערמאָנטע סאָציאַליסטישע פֿלענער, וועט זי מוזן לייזן אָט די שווערע אויפֿאַבע אָדער אין גייסט פֿון דעם מאָדערנעם סאָציאַליזם, וואָס אין דעם וועט זי געשטערט ווערן פֿון איר איינענער אומפּראַקטישקייט, ווי אויך פֿון דעם איצטיקן אָנטוויקלונגס־צושטאַנד פֿון דער נאַציאָנאַלער ווירטשאַפֿט און פֿון די געווינהייטן פֿון די מאַסן גופֿא; אָדער זי וועט מוזן זוכן איר רעטונג אין די אידעאַלן פֿון „פּאַטריאַרכאַלן קאָמוניזם", מיט דער ענדערונג בלויז, וואָס אנשטאָט די אַמאָליקע „קינדער פֿון דער זון" און זייערע באַאמטע, וועט די נאַציאָנאַלע פּראָדוקציע פֿארוואַלטעט ווערן פֿון א סאָציאַליסטישער קאַסטע. אָבער דאָס רוסישע פֿאָלק איז שוין איצט אַפֿילו גענוג אָנטוויקלט, אַז מען זאָל זיך ניט קענען נארן מיט דער האָפֿענונג, אַז אזעלכע עקספּערימענטן איבער אים זאָלן זיך ענדיקן גוט".

אין יאָר 1886 איז ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ געפֿערלעך קראַנק געוואָרן און נאָך איידער זי האָט באַוויזן צו קומען צו זיך, זיינען אירע צוויי קליינע קינדער קראַנק געוואָרן אויף טיפֿוס. די מאַטעריעלע לאַגע פֿון דער פֿאַמיליע האָט זיך, צוליב דעם, נאָך מער פֿאַרערגערט. פּלעכאַנאָוו האָט דעמאָלט באַשלאָסן צוריקצופֿאָרן צוריק קיין קלאַראן, ווו עס האָבן געוווינט עטלעכע רייכע רוסישע סוחרים. ער האָט געהאָפֿט צו קריגן ביי זיי אַ וועלכע־עס־איז באַשעפֿטיקונג, און אים האָט זיך טאַקע איינגעגעבן זיך איינאָרדענען דאָרט ווי אַ לערער פֿון רוסישער ליטעראַטור אין אַ רוסישער שולע פֿאַר יינגלעך. ער האָט אויך באַקומען אַ גוטן „אוראָק" ביי אַ פּריוואַטער רוסישער פֿאַמיליע. אַרום און אַרום האָט ער פֿאַרדינט 200 פֿראַנק אַ חודש. דריי פֿערטל פֿון דעם פֿאַרדינסט האָט ער געשיקט דער פֿאַמיליע און אַליין האָט ער אָפֿט צוגעהונגערט. דער פֿרוי אָבער האָט ער געשריבן, אַז אים לעבט זיך ווי „גאָט אין אַדעס".

אין פֿרילינג 1887 איז פּלעכאַנאָוו געפֿאָרן פֿון קלאַראן קיין זשענעווע פֿאַרברענגען דאָרט אַ זונטיק מיט דער פֿאַמיליע. אויפֿן וועג האָט ער דערפֿילט אַ שטאַרקן ווייטיק אין האַרצן. ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַן האָט ער עס ניט דערציילט, ערשט אויף מאָרגן אין דער פֿרי, ווען ער איז געצוווּנ־גען געווען זיך לייגן אין בעט האָט מען אויסגעפֿונען אַז ער האָט אַ הויכע טעמפּעראַטור. אין פֿאַרלויף פֿון 6 וואָכן צייט האָט ער געשוועבט צווישן לעבן און טויט. ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ האָט דעמאָלט שוין געהאַלטן ביים ענדיקן דעם אוניווערסיטעט. זי האָט געבראַכט די גרעסטע פּראָפֿעסאָרן פֿון זשענעווע אונטערזוכן פּלעכאַנאָוון. איר האָבן זיי גאָרנישט געזאָגט, אָבער פּלעכאַנאָווס נאָענטסטע פֿריינד האָבן זיי געזאָגט, אַז זיינע טעג זיינען געציילטע, אַז ער קען לעבן העכסטנס, נאָך אַ צוויי, דריי חדשים. אָבער צו דער גרויסער דערשטוינונג פֿון די באַרימטע דאָקטוירים איז פּלע־כאַנאָוו געזונט געוואָרן. ווען ער איז אין האַרבסט 1887, צוזאַמען מיט ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ, אַריינגעקומען אין קאַבינעט פֿון איינעם פֿון די גרויסע דאָקטוירים וואָס האָבן אים געהיילט, האָט דער דאָקטער אַ שטאַרק פֿאַרוווּנדערטער, אויסגעשריען: „דאָס זייט איר, פּלעכאַנאָוו? איר קומט דאָך פּשוט פֿון יענער וועלט!".

אין 1889 האָט די שווייצאַרישע רעגירונג, אונטער דעם דרוק פֿון רוסישן צאַר, אַרויסגעטריבן פּלעכאַנאָוון פֿון דער שווייץ. אין אַ בריוו צו וויערא זאַסוליטש אין 1889 האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן: „מיין לאַגע איז ניטאָ וואָס מקנא צו זיין. אָן מיטלען, אָן אַ באַשטימטן פּלאַץ ווו זיך צו באַזעצן, מיט די קינדער אויף די הענט. מע קען ווירקלעך פֿון זינען אַרונ־טער! אויב מע וועט ראָזאַליאַן דערלויבן צו פֿאַרבלייבן אין זשענעווע,

וועל איך אריבערפֿאָרן קיין קלאָראָן, וועל זיך באָזעצן אין פּענסיאָן, ווייל אין א פּענסיאָן פֿרעגט מען ניט אויף קיין פּאַספּאָרטן, און איך וועל דאָרט ווויננען. אָבער אויב ניט, הייבט איך ניט אָן צו וויסן וווּ זיך אהינצוטאָן. כאָטש נעם און טו אָן אויף זיך א טאָרבע און פֿיר נאָך זי נאָך די קינדער איבער דעם גרויסן וועג".

ראָזאַליע מאַרקאָווּנע האָט ענדלעך באַקומען א דאָקטער־דיפּלאָם. מע האָט איר דערלויבט פֿאַרבלייבן אין זשענעוע און פּראַקטיצירן דאָרטן מע־דיצין. פּלעכאָנאָוו האָט געלעבט אין א פֿראַנצויזישן דאָרף ביי דער שווייצאַרישער גרענעץ און ראָזאַליע מאַרקאָווּנע האָט אים געקענט אָפּט באַזוכן. אָבער אויך די פֿראַנצויזישע רעגירונג האָט פּלעכאָנאָוון ניט צורו געלאָזט. אין 1894 האָט מען אים געצווונגען פֿאַרלאָזן פֿראַנקרייך. ער איז אַוועקגע־פֿאָרן קיין לאָנדאָן. אין פֿאַרלויף פֿון די יאָרן האָט פּלעכאָנאָוו אָנגעשריבן א רייַ ווערק איבער סאָציאַל־פּאָליטישע, ליטעראַרישע און פֿילאָסאָפֿישע פֿראָגן, וואָס האָבן אים באַרימט געמאַכט איז רוסלאַנד און אויך אין דער גאַנצער סאָציאַליסטישער וועלט. ערשט אין 1895 האָט פּלעכאָנאָוו באַקומען די דערלויבעניש זיך באָזעצן אין דער שווייץ. ער איז געקומען קיין זשע־נעווע, וווּ ער איז פֿאַרבליבן ביז זיין צוריקקער קיין רוסלאַנד אין אַפּריל 1917.

4

פּלעכאָנאָוום לעבן איז אַזוי ענג אויסגעבונדן מיט דער געשיכטע פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליזם, מיט דער געשיכטע פֿון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און מיט דער גאַנצער גייסטיקער אַנטוויקלונג פֿון רוסלאַנד, אז שרייבן וועגן אים הייסט שרייבן א געשיכטע פֿון רוסלאַנד און פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליזם פֿאַר די לעצטע 35-40 יאָר פֿון פֿאַר דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש אין רוסלאַנד. צו פּלעכאָ־נאָוום וואָרט האָבן זיך שטענדיק צוגעהערט אַפֿילו די יענע, וואָס זיינען מיט אים ניט געווען איינפֿאַרשטאַנען. זיינע ווערק זיינען איבערזעצט אין א סך שפּראַכן. אין די לעצטע 15 יאָר פֿאַר דער רעוואָלוציע, האָבן די פּלע־כאָנאָוום שוין מער ניט געלעבט אין נויט. ראָזאַליע מאַרקאָווּנע האָט געהאַט א מער־ווייניק גוטע פּראַקטיק אין זשענעוע און פּלעכאָנאָוו אליין האָט געהאַט א באַדייטנדיקן אייַנקונפֿט פֿאַר זיינע ליטעראַרישע שאַפֿונגען. אויף דעם אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין פּאַריז, אין 1889, האָט פּלעכאָנאָוו אין זיין רעדע פֿאַרויסגעזאָגט, אז „די רעוואָלוציע־נערע באַוועגונג אין רוסלאַנד וועט טריאומפֿירן וויי אַן ארבעטער־באַוועג־גונג, אָדער זי וועט אין גאַנצן ניט טריאומפֿירן". נאָך זיין רעדע איז צו

אים צוגעגאַנגען דער אַלטער ווילהעלם ליבקנעכט, דער גרינדער און פֿירער פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, האָט אים געדריקט די האַנט און געזאָגט: „איך האָב אייך געהערט מיט גרויס פֿאַרגעניגן. איר זייט דער ערשטער רום, וואָס באַמיט זיך ניט אונדז, מערב־אייראָפּייער, צו פֿאַרזי־כערן אין דעם, אַז אין רוסלאַנד איז „אַלץ גרייט פֿאַר א רעוואָלוציע". פֿון באַקוניגם צייטן אָן האָב איך שטענדיק געהערט, אַז דאָרט איז „אַלץ גרייט" און איך האָב זיך נאָר געווונדערט וואָס די רעוואָלוציע לאָזט אויף זיך דאָך אַזוי לאַנג ווארטן".

פֿלעכאַנאָוו איז געווען דורכאוים אַן אייראָפּעער. ער האָט קיין מאָל ניט געגלויבט אין רעוואָלוציאָנערע „ניסים". אויך זיין סאָציאַליזם איז געווען א מערב־אייראָפּאישער. ער איז אָבער אויך געווען דער יענער, וואָס האָט געמאַכט פֿון דעם מאַרקסיזם א רעליגיע, אויף וועלכער מען מאָר ניט פֿרעגן קיין קשיות. ער איז געווען א דענקער און א גלענצנדיקער שריפֿשטעלער, אָבער ניט פֿון יענע דענקער, וואָס וועקן ביי דעם לייענער דעם געדאַנק און רופֿן אַרויס ביי זיי אַן אייביקן אומרו און נייגעריקייט. פֿלעכאַנאָוו האָט געגעבן דעם לייענער א פֿאַרטיקע תורה און האָט געפֿאָדערט אַז מע זאָל זי אָננעמען אין גאַנצן. פֿאַר אים איז סאָציאַליזם, קודם־כל, געווען א היסטאָרישע נויטוועניקייט. „אַן אָנהענגער פֿון וויסנשאַפֿטלעכן סאָציאַליזם, — האָט ער געשריבן, — קוקט אויף דער פֿאַרווירקלעכונג פֿון זיין אידעאַל, ווי אויף א זאַך פֿון היסטאָרישער נויטוועניקייט... דער סאָציאַליסט דינט ווי איינער פֿון די וואָס פֿון אָט דער נויטוועניקייט". וואָס עס זאָל ניט פֿאַרקומען אין דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט, וועט זי אומפֿאַרמיידלעך, מיט אַן אייזערנער נויטוועניקייט, פֿאַרביטן ווערן אויף א סאָציאַליסטישער אָרדענונג. לויט פֿלעכאַנאָוון פֿון די יאָרן פֿון פֿאַר דער וועלט־מלחמה, איז דער סאָציאַליזם דער אומפֿאַרמיידלעכער פֿינאַל פֿון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט, אַן אונטער־שייד פֿון דעם, וואָס דער איינצלנער מענטש טוט, אָדער טוט נישט. די „גרויזאַמע ווידערשפּרוכן פֿון קאַפּיטאַליזם און דער קלאַסנקאַמף", מוזן, אומפֿאַרמיידלעך, זיך ענדיקן מיט דער הערשאַפֿט פֿון פּראָלעטאַריאַט און מיט דער סאָציאַליזאַציע פֿון די מיטלען פֿון פּראָדוקציע. וואָס ווייטער וועט געשען, האָט פֿלעכאַנאָוון דעמאָלט ניט אינטערעסירט. קרופּסקאיא, לענינס פֿרוי, דערציילט אין אירע מעמואַרן, אַז פֿלעכאַנאָוו האָט איר איינמאָל אין 1901, געזאָגט: „אין א סאָציאַליסטישער געזעלשאַפֿט וועט זיין שרעקלעך לאַנגוויליק, עס וועט דאָרטן ניט זיין קיין קאַמף".

אין 1899 האָט פֿלעכאַנאָוו געשריבן, אז אויב ראָבעספּיער וואָלט דערהרגעט געווארן, איידער ער איז געווארן דער דיקטאַטאָר פֿון דער

גרויסער פּראַנצויזישער רעוואָלוציע, וואָלט אַן אַנדערער נעוועז אויף זיין אָרט. און וועז דער אַנדערער וואָלט אָפּילו אין אַלע פּרטים געשטאַנען נידעריקער פֿון אים, וואָלטן די געשעענישן אין פּראַנקרייך אַוועק אין דער זעלביקער ריכטונג, אין וועלכער זיי זיינען געגאַנגען אונטער ראָבעספּיערן. אין דעם זעלבן אָרטיקל האָט ער אויך געשריבן, אז וועז ראָפּאָעל, מיקעל אַנדזשעלאָ און לעאָנאַרדאָ־דא־ווינטשי וואָלטן געשטאַרבן נאָך קליינער־הייט, וואָלט די איטאַליענישע קונסט נעוועז וויניקער פֿולקאָם, אָבער אויר אַלגעמיינע ריכטונג וואָלט פּאַרבליבן די זעלביקע.

מיט יאָרן שפּעטער האָט פּלעכאַנאָוו געענדערט זיין מיינונג וועגן דער ראָל פֿון דער מענטשלעכער פערזענלעכקייט אין דער געשיכטע. אָבער אין דער עפּאָכע וועגן וועלכער מיר רעדן דאָ איז ער נעוועז דער יעניקער, וואָס האָט, ווי אייגער פֿון די רוסישע סאָציאַליסטן האָט זיך אויסגעדריקט „שטרענג רעגלאַמענטירט דעם גאַנצן גייסטיקן לעבן פֿון א מאַרקסיסט". א סאָציאַליסט, וואָס האָט נעוואָגט צו קריטיקירן מאַרקסן, איז פּאַר פּלעכאַנאָוון נעוועז א „קליין־בירגערלעכער דעמאָקראַט", אויב ניט קיין אָפּענער שונא פֿון פּראָלעטאַריאַט. וועז עדוואַרד בערנשטיין האָט אין 1889 פּאַר־עפֿנטלעכט אין קאָוטסקיס זשורנאַל „נייע צייט" זיין באַרימטע סעריע אַרטיקלען, וווּ ער האָט זיך באַמיט צו באַווייזן, אז די מיטלקלאַסן גייען ניט אונטער, ווי מאַרקס האָט פּאָרויסגעזאָגט און ער האָט קריטיקירט מאַרקסעס טעאָריע וועגן דעם אומפּאַרמיידלעכן צוזאַמענברוך פֿון קאַפּי־טאַליזם האָט פּלעכאַנאָוו אין א בריוו צו אָקסעלראָדן געשריבן: „וואָס איז שייך די צוויפֿלען, וואָס האָבן מיך די לעצטע צייט באַהערשט, זיינען זיי אַרויסגערופֿן געוואָרן דורך בערנשטיינס אַרטיקלען אין דער „נייע צייט"... דאָס איז דאָך א פֿולשטענדיק אָפּזאָגן זיך אי פֿון דער רעוואָלוציאָ־נערער טאַקטיק אי פֿון קאָמוניזם... איך בין שיעור ניט קראַנק געוואָרן פֿון די דאָזיקע אַרטיקלען. פּאַרדרים לעכער פֿון אַלץ איז, וואָס בערנשטיין איז אין עפּעס דאָך גערעכט: אַזוי, צום ביישפּיל, רעכענען אויף א שנעלער פּאַרווירקלעכונג פֿון דעם סאָציאַליסטישן אידעאַל קען מען ניט... איך וועל פֿרעגן קאָוטסקין, וואָס טראַכט ער וועגן דעם אוז וואָס טראַכסטו? שרייב, איך בעט דיך. די דאָזיקע פּראַגע מאַטערט מיך כסדר".

שפּעטער איז פּלעכאַנאָוו, קענטיק, געקומען צו זיך אוז ער האָט אין דער „נייע צייט" פּאַרעפֿנטלעכט א רייַ שאַרפּע אַרטיקלען קעגן בערנשטיינען אוז די אַנדערע מאַרקסיסטישע „רעוויזיאָניסטן". ער האָט בערנשטיינען דערקלערט פּאַר אוים סאָציאַליסט אוז האָט אין זיינע בריוו צו קאָוטסקין, ניט אויפֿגעהערט צו מאָנען, ביי אים, פּאַרוואָס מע שליסט ניט אוים בערנ־שטיינען פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. קאָוטסקי האָט נע־

ווּסט, אז הינטער בערנשטיינען שטייען ניט נאָר די פֿרייע געווערקשאַפֿטן, נאָר אויך א באַדייטנדיקער טייל פֿון דער פּאַרטיי. די דייטשע „רעוויזיאָניסטן" זיינען ניט אויסגעשלאָסן געוואָרן פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, אָבער די רוסישע „בערנשטיניאַנער" האָט פֿלעקאַנאָוון פֿאַרטריבן פֿון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועגונג. בערנשטיין אַליין האָט פֿלעכאַנאָוון ניט געענטפֿערט אויף זיינע אַרטיקלען. אין זיין בוך „די פֿאָרויסזעצונגען פֿון סאָציאַליזם" וווּ עס זיינען אריין די דערמאָנטע אַרטיקלען בערנשטיינס פֿון דער „נייע צייט", איז פֿאַראַן אַזא באַמערקונג: „מיר פֿאַלט, פֿאַרשטייט זיך, אפֿילו גאָרניט איין צו פּאָלעמיזירן מיט פֿלעכאַנאָוון, וואָס לויט זיין מיינונג פֿאַדערט די ווּיסנשאַפֿט, אז די לאַגע פֿון אַרבעטער־קלאַס מוז, אונטער אַלע באַדינגונגען, ביז דער סאַמע סאָציאַלער רעוואָלוציע באַטראַכט ווערן ווי א האָפֿענונגסלאָזע".

לענין האָט זיך א סך יאָרן באַטראַכט פֿאַר פֿלעכאַנאָווס א תלמיד. קרופּס־קאַיַא האָט, אין אַפּריל 1924, אין א פּאָר חדשים נאָך לענינס טויט, געשריבן אין דער מאָסקווער „פּראַוודאַ": „פֿלעכאַנאָוון האָט וולאַדימיר אילאיטש (לענין) ליידנשאַפֿטלעך ליב געהאַט. פֿלעכאַנאָוו האָט געשפּילט א גרויסע ראָל אין זיין אַנטוויקלונג און האָט אים געהאָלפֿן געפֿינען דעם ריכטיקן רעוואָלוציאָנערן וועג. דעריבער איז פֿלעכאַנאָוו פֿאַר אים א לאַנג צייט נעווען אַרומגערינגלט מיט אַן אָרעאָל. און אויך נאָך דער שפּאַלטונג האָט ער זיך אויפֿמערקזאַם צוגעהערט צו דעם. וואָס פֿלעכאַנאָוו האָט געזאָגט. מיט וואָס פֿאַר א פֿרייד פֿלעגט ער איבערחזרן פֿלעכאַנאָווס ווערטער: „איך וויל ניט שטאַרבן אַן אָפּאָרטוניסט". „אין פֿלעכאַנאָוון לעבט א ריכטיקער יאַקאָבינער", — האָט לענין ניט איין מאָל באַמערקט. און דאָס איז ביי לענינען געווען דער העכסטער קאָמפּלימענט.

5

אין 1895, וועלן לענין איז צום ערשטן מאָל געקומען אין דער שווייץ און האָט א געוויסע צייט פֿאַרבראַכט אין פֿלעכאַנאָווס געזעלשאַפֿט, האָט ער אויף פֿלעכאַנאָוון געמאַכט א שטאַרקן אייndrוק. פֿלעכאַנאָוו איז מיט לענינס טעטיקייט אין רוסלאַנד שוין געווען באַקאַנט. ער האָט אים באַטראַכט פֿאַר א פֿאַיקן רעוואָלוציאָנערן טוער און, קוקנדיק אויף אים, האָט זיך פֿלעכאַנאָוון אַליין געדאַכט, אז ער זעט פֿאַר זיך זיין אַמאָליקן יוגנט־חבר, דעם פֿירער פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא", אלעקסאַנדער מיכאַילאָוון. אַלעקסאַנדער פּעטראָוויטש, וואָס איז דעמאָלט געווען מיט לענינען ביי פֿלעכאַנאָוון, דערציילט, אז פֿלעכאַנאָוו האָט דערוואַרט, אז דער פּראַקטישער

טוער לענין וועט שפילן א גרויסע ראָל אין דער אנטוויקלונג פון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. וועגן לענינס ליטעראַרישע פּאָזיציעס האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן איינגעהאַלטן. וועגן לענינס ארטיקלען האָט ער ניט איינמאָל זיך אויסגעדריקט, אַז „דאָס איז ניט אָנגעשריבן, ווי די פֿראַנצויזן זאָגן. דאָס איז נישט קיין ליטעראַרישע ווערק, דאָס איז אויף קיין זאַך ניט ענלעך".

דעם 21טן דעצעמבער, 1900, איז אין לייפּציג ארויס דער ערשטער נומער פון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער צייטונג „איסקרא". אירע גרינדער זיינען געווען לענין, מאַרטאָוו און פּעטראָסאָוו. אין דער רעדאַקציע זיינען, א חוץ די דריי, אריין אויך פּלעכאַנאָוו,אַקסעלראָד און וויעראַ זאַסולימש. פּלעכאַנאָוו האָט אָפּט געשריבן אין דער „איסקרא". נאָך אָפּטער האָט געשריבן מארטאָוו. אָבער דער איינפֿלוסרייכסטער מענטש אין דער „איסקרא" איז געווען לענין. ער האָט דעמאָלט געהאַט א גרויסן איינפֿלוס נישט נאָר אויף מארטאָוון, נאָר אויך אויף פּלעכאַנאָוון. מע קען זאָגן, אַז ער האָט געגעבן דעם טאָן אין דער „איסקרא". דער איניציאַטאָר פון דעם קאַמף פון דער „איסקרא" קענן „בונד" איז, אגב, אויך געווען לענין. ער איז געווען דער אויטאָר פון די וויכטיקסטע ארטיקלען קענן בונדיזם און דעם „בונד", וואָס זיינען דערשינען אין דער „איסקרא". געגלויבט אַז יידן דארפֿן און וועלן זיך מיט דער צייט אסימילירן. אָבער מיט דער זעלבער מיינונג זיינען אויך געווען אקסעלראָד, דייטש, מארטאָוו, דאָן, ליבערם צוויי ברידער, מארטינאָוו־פּיקער און אַנדערע יידן, וועלכע זיינען געווען צווישן די פֿירער פון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. דער פּאָקט איז, אַז פּלעכאַנאָוו האָט אין דער „איסקרא" פֿארפֿאַנטלעכט נאָר איין ארטיקל קענן „בונד". די אַלע שארפֿע אָנפֿאַלן אויפֿן „בונד" אין דער „איסקרא" זיינען געשריבן געווארן פון לענינען און פון די יידן מארטאָוו־צעדערבוים, 'אָרטאָדאָקס' (ליובא אקסעלראָד), ברוך סטאָלפּנער און אַנדערע יידן. דאָקענן האָט די שארפֿסטע ארטיקלען אין דער „איסקרא" קענן אָנטיסעמיטיזם און קענן די פֿאגראָמען אין קעשענעוו און אין האָמעל נעשריבן ניט קיין אַנדערער ווי טאָקע פּלעכאַנאָוו.

פּלעכאַנאָוו האָט נערופֿן די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן און די בא־ווסטזיניקע ארבעטער צו פֿארטיידיקן די יידן און אָנצושלישן זיך אין דעם יידישן זעלבסטשוץ. (זע „איסקרא" פון 1טן מאי און פון 15טן אק־טאָבער 1903). ביידע ארטיקלען זיינען איבערגעדרוקט אין פּלעכאַנאָווס געזאַמלטע שריפֿטן.

נאָר אין די דעמאָלטיקע רוסיש־יידישע סטודענטישע קאָלאָניעס פון שוויץ און פון דייטשלאַנד איז ארומגעגאַנגען פּלעכאַנאָוום ווערטל, אז

„די בונדיסטן זיינען ציוניסטן, וואָס האָבן מורא פֿאַר ים־קראַנקייט". אין א בריוו צו לענינען, דאַטירט דעם 9טן פֿעברואַר 1903, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן:

„איך האָב נאָר־וואָס באַקומען און איבערגעלייענט אייער אַרטיקל וועגן דער דערקלערונג פֿון די בונדיסטן. איר זייט נערעכט. איבערלאָזן אָן אַן ענטפֿער די דערקלערונג פֿון „בונד" און די קאָמענטאַרן וועגן אים, — איז אוממעגלעך. אָבער מיר שיינט, אז מע דאַרף ווייכער מאַכן געוויסע אויס־דרוקן. איצט האַלטן מיר מלחמה מיט די עס־ערן. מיט זיי איז דערלויבלעך און אַפֿילו נוצלעך א שאַרפֿע פּאָלעמיק. אָבער מע דאַרף, אז דער עולם זאָל זען דעם אונטערשייד צווישן אונדזער פּאָלעמיק מיט די עס־ערן און דער פּאָלעמיק פֿון די סאָציאַל־דעמאָקראַטן, אפֿילו פֿון דער בונדיסטישער ריכטונג".

נאָך אין 1894 האָט פּלעכאַנאָוו זיך אַרויסגעזאָגט וועגן ווידער־אויפֿשטעלן אן אומאָפּהענגיקע פּוילן. אין א בריוו צו פֿרידריך ענגעלסן, דאַטירט דעם 1טן מאי, 1894, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן, אז ער האָט מיט צוויי טעג פֿריער אַדרעסירט אין צוריך א פֿאַרזאַמלונג פֿון פּוילישע סאָציאַליסטן. „אין מיין רעדע האָב איך געזאָגט, אז ווי א רוס בין איך מיטן גאַנצן האַרצן פֿאַר דער אומאָפּהענגיקייט פֿון פּוילן, דערפֿאַר וואָס מער „אָרדענונג" עם הערשט אין וואַרשע, אַלץ מער הענגט מען מענטשן אין פּעטערבורג".

טראָצקי איז געווען א מיטאַרבעטער פֿון דער „איסקרא" באַלד ווי ער איז סוף 1902 אַנטלאָפֿן פֿון סיביר און געזומען קיין אויסלאַנד. זיינע ערשטע אַרטיקלען אין דער „איסקרא" פֿלעגט טראָצקי אונטערשרייבן מיטן פּסעוודאָנים „פּיערא" (די פּען). פּלעכאַנאָוון זיינען טראָצקים אַרטיקלען ניט געפֿעלן געווען. אין א בריוו צו לענינען, אָנהייב 1903, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן: „דעם אמת געזאָגט, איז „פּיערא" פּען דערווייל מיר ניט אזוי שטאַרק געפֿעלן געווארן. ער וויל זיין שטעכיק, אָבער קיין גרויסע שטעכיקייט קומט ניט ארויס. מער טומל ווי אינהאַלט און אייניקע אויסדרוקן זיינען אייגפֿאַך נישט געלונגען. זיי קענען געבן א געלעגנהייט אָפּצולאַכן פֿון אונדז".

לענין האָט פֿאַרגעלייגט די איבעריקע מיטגלידער פֿון דער רעדאַקציע, מע זאָל טראָצקין אַרייננעמען פֿאַר א גלייכבארעכטיקטן מיטגליד אין דער רעדאַקציע. פּלעכאַנאָוו איז אַנטשיידן אַרויסגעטראָטן קעגן דעם. אין א בריוו דאַטירט דעם 2טן מערץ, 1903, האָט לענין געשריבן: „פּיערא שרייבט שוין ניט איין מאָנאַט אין יעדן נומער און ער ארבעט בכלל פֿאַר דער „איסקרא" אויפֿן ענערגישסטן אופֿן. ער האַלט רעפֿעראַטן און האָט

דע־ביי א ריזיקן דערפֿאלג... א מענטש, אן צוויי־פֿל, מיט גרויסע פֿעאיקייטן. אן איבערצייגטער, ענערגישער, וואָס וועט נאָר אַוועק פֿאָרויס"...

אויסגעפירט האָט פֿלעכאַנאָוו. מע האָט טראָצקין ניט אַריינגענומען ווי א מיטגליד אין דער רעדאַקציע פון „איסקרא" און טראָצקי האָט דאָס פֿלעכאַנאָוון זיין נאָענט לעבן ניט געקענט מוחל זיין.

נאָר אין 1902 האָבן צווישן די רעדאַקטאָרן פון דער „איסקרא" זיך אָנגעהויבן ערנסטע חלוקי־דעות, וועלכע עס איז אויפגעקומען די פראָגע וועגן א פּראָגראַם פאַר דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּארטיי. פֿלעכאַנאָוס ערשטער פּראָיעקט פֿון א פּארטיי־פּראָגראַם האָט ניט צוּפֿריידנגעשטעלט ניט לענינען און מארטאָוון און ניט אַקסעלראָדן. לענין האָט קריטיקירט פֿלעכאַנאָוס פּראָיעקט דערפאַר. וואָס פֿלעכאַנאָוו האָט געהאַלטן, אז די קליין־פּראָדוקציע איז עקאָנאָמיש געזונ לעבנס־פּעאיק און איז ניט פּאַר־אורטיילט אויף אומפּארמיידלעכער פּארשווינדונג. פֿלעכאַנאָוו האָט, לויט לענינס מיינונג, אויך גענעבן א פּאַלשע כאַראַקטעריסטיק פון דער קליין־בורזשואָזיע „אונטערשטרייכנדיק איר רעוואָלוציאָנערישקייט". זיי זיינען רעאַקציאָנערן, האָט לענין געטענהט, זיי שטרעבן איבערצודרייען אויף צוריק די ראָד פון דער געשיכטע. פֿלעכאַנאָוו האָט אָנגעשריבן, אז „די אינטערנאַציאָנאַלע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, — שטייט אין שפּיץ פון דער באַפרייאונגס־באָוועגונג פון די אַרבעטנדיקע און עקספּלואָטירטע מאַסן". האָט לענין געטענהט, אז מע קען ניט צוזאַמענמישן די אומצופֿריידנקייט, די אינטערעסן און דעם קאַמף פֿון דעם אַרבעטער־קלאַס מיט דער אומצופֿריד־קייט און די אינטערעסן פון די פּויערים און קליינע פּראָדוצירער. „דאָס איז ניט קיין מארקסיסטישער צוגאַנג", — האָט ער געשריבן.

עס איז געבליבן, אז פֿלעכאַנאָוו זאָל איבערשרייבן זיין פּראָיעקט נע־מענדיק אין באַטראַכט די באַמערקונגען פון די איבעריקע מיטגלידער פון דער רעדאַקציע פון „איסקרא". פֿלעכאַנאָוס צווייטער פּראָיעקט האָט לע־נינען נאָך מער ניט צופֿריידנגעשטעלט ווי דער ערשטער פּראָיעקט. אין דעם צווייטן פּראָיעקט האָט פֿלעכאַנאָוו אין גאַנצן אַרויסגעוואָרפן דעם פּונקט וועגן דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט. ער האָט די וועדטער „דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט" פאַרביטן מיט די וועדטער די „מאַכט פון פּראָלעטאַריאַט". אַקסעלראָד און זאַסולּיטש זיינען געווען פאַר פֿלעכאַנאָוס פּראָיעקט. מאַר־טאָוו און פּעטרעסאָוו זיינען מער געווען געניגט צו לענינס פּראָיעקט, הגם זיי זיינען ניט מיט אַלע פּונקטן געווען איינפֿארשטאַנען. אָנגענומען געווארן איז ענדלעך פֿלעכאַנאָוס פּראָיעקט. אָבער אויף לענינס דרינגענדיקער פּאָדע־רונג האָט מען דעם פּונקט וועגן דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט צוריק אַריינגעשטעלט און מען האָט געמאַכט עטלעכע אַנדערע ענדערונגען, וואָס לענין האָט אולטימאַטיוו געפּאָדערט.

אין אויגוסט 1903 איז אין בריסעל און דערנאָך אין לאָנדאָן פֿאָרגע־
קומען דער צווייטער צוזאַמענפֿאָר פון דער רוסלענדישער סאָציאַל־דעמאָ־
קראַטישער אַרבעטער־פּאַרטיי. אויף יענעם צוזאַמענפֿאָר האָט זיך די פּאַרטיי
געשפּאַלטן אויף צוויי טיילן: באָלשעוויקעם און מענשעוויקעם. פֿאָרמעל
איז די שפּאַלטונג פֿאָרגעקומען צוליב א קלייניקייט. לענין האָט געוואָלט
האָבן א פֿונקט אין דער קאָנסטיטוציע פון דער פּאַרטיי, אז פֿאַר א פּאַרטיי־
מיטגליד זאָל פֿאַרלאַנגט ווערן נאָר דער, וואָס נעמט אָן איר פּראָגראַם,
העלפּט איר אין דער אַרבעט און באַטייליקט זיך כסדר פֿערזענלעך אין
אייניר פון אירע אָרגאַניזאַציעס. מאַרטאָוו, אָקסעלראָד און אַנדערע האָבן
געדענקט, אז עס איז נענוג פֿאַר איינעם צו אָנערקענען די פּראָגראַם פון
דער פּאַרטיי און אונטערשטיצן די פּאַרטיי פינאַנציעל און איר רעגולער
אַרויסהעלפֿן אונטער דער אויפזיכט פון אייניר פון די פּאַרטיי־אָרגאַניזא־
ציעס, כדי פֿאַרלאַנגט צו ווערן פֿאַר א פּאַרטיי־מיטגליד. דער אונטערשייד
איז, דאָכט זיך, נאָר א ווערטערלעכער. אין דער אמתן האָט זיך שוין אָבער
דעמאָלט געהאַנדלט וועגן א סך טיפערערע און וויכטיקערע חלוקי־דעות.
לענין האָט געוואָלט, אז צו דער פּאַרטיי זאָלן געהערן נאָר „פּראָפּעסיאָנעלע
רעוואָלוציאָנערן", אויף וועלכע מע קען זיך אין אַלץ פֿאַרלאָזן און וואָס
זאָלן קאָמאַנדעוון איבער די אַרבעטער־מאַסן און אָנפירן מיט זייער
קאַמף. צו די אַרבעטער־מאַסן אַליין האָט לענין קיין צוטרוי ניט געהאַט.
וועג זיי, די מאַסן, זאָלן האָבן די דעה צו באַשטימען די פּאָליטיק פון דער
פּאַרטיי, האָט ער געטענהט, וועלן זיי איר פֿאַרשלעפּן אין א זומפּ. מאַרטאָוו
אָבער, אָקסעלראָד, פּאָטרעסאָוו, זאָסולימש און די אַנדער קעגנער לענינס
האָבן געטענהט, אז א סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי האָט נאָר א זין, וועג
זי איז אַן אַרבעטער־פּאַרטיי. וועג זי שטייט ניט איבער די מאַסן, נאָר ווערט
געפֿירט פֿון די מאַסן גופֿא. לענין איז געשטאַנען פֿאַר דיקטאַטור אין דער
פּאַרטיי, בעת זיינע קעגנער האָבן פֿאַרטיידיקט דעם פּרינציפּ פֿון דעמאָקרא־
טיע אין דער פּאַרטיי. כמעט אַלע דעלעגאַטן פֿון צוזאַמענפֿאָר זיינען אַליין
אויך געווען „פּראָפֿעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן". פֿון די 50 דעלעגאַטן
זיינען בלויז דריי געווען אַרבעטער. די איבעריקע זיינען געווען אינטעלי־
גענטן. דאָך, האָט דער צוזאַמענפֿאָר מיט 35 שטימען קעגן 21 און ביי 12
צוריקגעהאַלטענע אָננעמען מאַרטאָוס רעזאָלוציע. דאָס איז מעגלעך
געווען א דאַנק דעם, וואָס פֿאַר מאַרטאָוס רעזאָלוציע האָבן געשטימט די
דעלעגאַטן פֿון „בונד" און פֿון די אַנדערע אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן ניט
געהערט צו דער „איסקרא".

פֿלעכאַנאָוו איז פֿון אָנהייב געווען מיט לענינען. פֿאַר דער שפּאַלטונג
האָט פֿלעכאַנאָוו געשריבן לענינען: „גלייבט איין זאַך, אז איך פֿיל צו אייך
א טיפע אַכטונג און מיין, אז אויף 75 פּראָצענט זיינען מיר נענטער איינער

צום צווייטן, ווי צו אלע איבעריקע מיטגלידער פון קאלעגיום (פון דער „איס־קרא"), אויף די איבעריקע 25 פראצענט איז פארן אן אונטערשייד אבער 75 פראצענט איז דאך דריי מאל גרעסער פון 25 פראצענט". פון לעצטנס א רעדע אויפן צוזאמענפאר, איז פלעכאנאוו אזוי פארכאפט געוואָרן, אז ער האט געזאגט צו אקסעלראדן: „פון אזא טייג ווערן אויסגעקנאטן ראבעס־פיערס!", וואס דאס האט אין זיין מויל געקלונגען דעמאלט ווי דער גרעס־טער קאמפלימענט, וואס ער האט געקענט געבן לענינען. פלעכאנאוו האט געשטימט צוזאמען מיט לענינען קעגן דעם פארשלאג פון דער בונדישער דעלעגאציע, אז די פארטיי זאל זיין געבויט אויף פעדעראטיוו יסודות און דער צוזאמענפאר האט מיט א גרויסער מערהייט באשלאסן אויפצוליייזן אלע אומאפהענגיקע פארטיי־ארגאניזאציעס און זיי פאראייניקן אין איין פארטיי־אפפאראט. נאך דער אפשטימונג האבן די דעלעגאטן פון „בונד" פארלאזן דעם צוזאמענפאר.

אזוי ווי דער פארמעלער סכסוך צווישן לענינען און זיינע קעגנער איז פארגעקומען נאר צוליב א פונקט אין דער סאנסטיטוציע, האבן א סך דעלעגאטן אויפן צוזאמענפאר זיך ניט פונאנדערגעקליבן אין די ווירקלעך־טיפע חלוקי־דעות, וואס האבן זיך שוין דאן אנגעמערקט צווישן לענינען און זיינע קעגנער. דורך דעם אוועקגיין פון דער בונדישער דעלעגאציע איז לענינס פאזיציע אויפן צוזאמענפאר פארשטארקט געוואָרן. די „איסקרא" איז דערקלערט געוואָרן פאר דעם צענטראל־ארגאן פון דער פארטיי. וועגן עס איז געקומען צו די וואלן פון א רעדאקציע פון דער „איסקרא" האט טראצקי פארגעשלאגן צו באשטעטיקן די אלטע רעדאקציע (פלעכאנאוו, לענין, אקסעלראד, מארטאוו, פאטרעסאוו, און זאסולימש). דער פארשלאג איז נידערגעשטימט געוואָרן מיט 19 שטימען קעגן 17 און ביי 3 צוריקגע־האלטענע. (אויך די מיטגלידער פון דער רעדאקציע האבן זיך ניט באטיי־ליקט אין דער אפשטימונג). מיט א מערהייט פון 2 שטימען איז דורכגע־גאנגען לענינס פארשלאג צו דערווייטלן א רעדאקציע פון דריי (לענין, פלע־כאנאוו און מארטאוו. פאר פלעכאנאוון זיינען אפגעגעבן געוואָרן — 23 שטימען פאר מארטאוון — 22 און פאר לענינען — 20). דאס האט גע־מיינט די באזייטיקונג פון אקסעלראדן, וויערא זאסולימש און פעטרעסאוון, וואס זיי אלע דריי זיינען געווען מארטאווס אונטערשטיצער אין דעם אידעא־לאגישן קאמף צווישן לענינען און מארטאוון... לענין איז געווען איבער־צייגט, אז אין דער קאלעגיע פון דריי וועט ער קענען האבן דעם פולן קאנטראל איבער דער „איסקרא", מחמת פלעכאנאוו וועט ניט נעמען קיין אקטיוון אנטייל אין דער טאג־טעגלעכער פאליטיק פון דער צייטונג און אין די גרויסע פראגעס, האט ער גערעכנט, וועט פלעכאנאוו אים שטיצן קעגן מארטאוון. לענינס גלויבן איז פארשטארקט געוואָרן דורך פלעכאנאווס

עטלעכע אַרויסטרעטונגען אויפֿן צוזאַמענפֿאָר, אויף וועלכע ער האָט, גע־ווים, שפּעטער זיין גאַנץ לעבן חרטה געהאַט. וועז דער דעלעגאַט, וואַדי־מיר אַקימאָוו־מאַכנאָוויעץ, א רוס, א קעגנער פֿון דער „איסקרא", וואָס האָט אויפֿן צוזאַמענפֿאָר אויך שטאַרק פֿאַרטיידיקט דעם „בונד", האָט אין אייגער פֿון זיינע רעדעס פֿרובירט אָנווייזן אויף די חלוקי־דעות צווישן פֿלעכאַנאָוון און לענינען, האָט פֿלעכאַנאָוו אין זיין רעדע שפּעטער געזאָגט: „נאָפּאָלעאָן האָט געהאַט א לײדנשאַפֿט אָפּצוגעבן זיינע מארשאַלן פֿון זייערע וווייבער. ער (אקימאָוו) וויל נישט אַנדערש ווי מיך אָפּגעבן פֿון לענינען, אָבער איך האָב ניט בדעה אָפּצוגעבן לענינען, און איך האָף, אז ער האָט ניט בדעה מיך אָפּצוגעבן".

אקימאָוו איז געווען דער איינציקער אויפֿן צוזאַמענפֿאָר, וואָס איז אַרויסגעטראָטן קעגן אַריינשטעלן אין פּראָגראַם פֿון דער פּאַרטיי דעם פּונקט וועגן דיקטאַטור פֿון פּראָלעטאַריאַט. טראָצקי האָט, ענטפֿערנדיק אקימאָוון, געזאָגט: „אים שרעקט די דיקטאַטור פֿון פּראָלעטאַריאַט ווי א יאַקאָבינישער אקט. ער פֿאַרגעסט, אז די דאָזיקע דיקטאַטור וועט זיין מעג־לעך נאָר דאַן, וועז די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי און דער אַרבעטער־קלאַס, וועלן אויך זיין איינס און דאָס זעלבע. די דיקטאַטור פֿון פּראָלעטא־ריאַט וועט ניט זיין א קאָנספּיראַטאָרישע „פֿאַרכאָפונג פֿון דער מאַכט", נאָר די פֿאָליטישע הערשאַפֿט פֿון דעם אַרגאַניזירטן אַרבעטער־קלאַס, וואָס שטעלט מיט זיך פֿאָר די מערהייט פֿון דער נאַציע".

דער דעלעגאַט פֿאָסאַדאָווסקי (ד"ר וולאַדימיר מאַנדעלבערג) האָט אין זיין רעדע, בעת עס איז פֿאַרהאַנדלט געווארן די פּאַרטיי־פּראָגראַם, געזאָגט: „עס איז ניטא צווישן די דעמאָקראַטישע פּרינציפּן אַזוינס, וואָס מיר זאָלן ניט דאַרפֿן אונטערוואַרפֿן צו די נוצן פֿון אונדזער פּאַרטיי (אויסרופֿן: „אויך די אומבאַרירלעכקייט פֿון דער פּערזאָן?"). יאָ, אויך די אומבאַרירי־לעכקייט פֿון דער פּערזאָן. ווי א רעוואָלוציאָנערע פּאַרטיי, וואָס שטרעבט צו איר ענדציל — סאָציאַלע רעוואָלוציע — דאַרפֿן מיר זיך צו די דעמא־קראַטישע פּרינציפּן באַציען נאָר פֿון דעם שטאַנדפּונקט פֿון די נוצן פֿון אונדזער פּאַרטיי. אויב די אָדער יענע פֿאָדערונג לוינט אונדז נישט, וועלן מיר זי ניט דורכפֿירן".

פֿלעכאַנאָוו האָט גלייך נאָך פּאַסאַדאָווסקין געזומען דאָס וואָרט און געזאָגט: „איך שטים דורכויס איין מיטן חבר פּאַסאַדאָווסקי. יעדער באַשטימטער דעמאָקראַטישער פּרינציפּ דאַרף באַטראַכט ווערן נישט פֿאַר זיך אַליין, אין זיין אַבסטראַקטקייט, נאָר אין זיין שייכות מיט דעם פּרינ־ציפּ, וואָס מע קען אַנרופֿן דער גרונד־פּרינציפּ פֿון דעמאָקראַטיע. נעמלעך, צום פּרינציפּ וואָס זאָגט אז „סאלוס פּאָפּולי סופּרעמא לעקס"... איבער־זעצט אויף דער שפּראַך פֿון א רעוואָלוציאָנער מיינט עס, אז דער דערפֿאָלג

פֿון דער רעוואָלוציע איז דאָס העכסטע געזעץ... מיין פֿערזענלעכע מיינונג איז, אז אפֿילו אויף דעם פּרינציפּ פֿון אַלגעמיינעם וואָלרעכט, דאַרף מען קוקן פֿון דעם שטאַנדפּונקט פֿון גרונט־פּרינציפּ פֿון דעמאָקראַטיע וואָס איך האָב אָנגעוויזן. היפּאָטעטיש קען מען זיך פֿאָרשטעלן א פֿאַל, וועו מיר, סאָציאַל־דעמאָקראַטן, וואָלטן זיך אַרויסגעזאָגט קעגן אַלגעמיינעם וואָל־רעכט... דעם זעלביקן שטאַנדפּונקט דאַרפֿן מיר אויך אָננעמען אין דער פֿראָגע ווי לאַנג א פֿאַרלאַמענט דאַרף פֿונקציאָנירן. אויב דאָס פֿאַלק האָט אין אַן אויסברוך פֿון רעוואָלוציאָנערן ענטוזיאַזם אויסגעקליבן א זייער גוטן פֿאַרלאַמענט, וואָלטן מיר געדארפֿט זיך באַמיען צו מאַכן אים פֿאַר א לאַנגן פֿאַרלאַמענט. אָבער, אויב די וואָלן וואָלטן געווען ניט קיין געלונגענע, וואָלטן מיר זיך געדארפֿט באַמיען אים צו צעטרייבן ניט אין צוויי יאָר אָרום, נאָר, אויב מעגלעך, אין צווי וואָכן אָרום"...

לענין האָט ענטוזיאַסטיש אָפּלאָדירט פּלעכאַנאָוום וועדטער, אָבער אין די פּראָטאָקאָלן פֿון צוזאַמענפֿאָר איז פֿאַרנאָטירט: „אָפּלאָדיסמענט. טייל דעלעגאַטן „שיקען". אויסרופֿן: „שיקעט ניט!" פּלעכאַנאָוו: פֿאַרוואָס ניט? איך בעט זייער די חברים ניט צו צערעמאָניען זיך!". דעלעגאַט יעגאָראָוו שטייט אויף און זאָגט: „אויב אזוינע רייד רופֿן אָרויס אָפּלאָדיסמענט, איז מיין פֿליכט צו „שיקען").

צווישן די וואָס האָבן „געשיקעט" איז אויך געווען וולאַדימיר מעדעם (אונטער דעם פּסעוודאָנים גאָלדבלאַט). מעדעם האָט געזאָגט: „אויב מע זאָל זיין לאָגיש, דאַרף מען, אַרויסגייענדיק פֿון פּלעכאַנאָוום וועדטער, אַרויסווארפֿן פֿון אונדזער פּראָגראַם די פֿאַדערונג פֿון אַלגעמיינעם וואָלרעכט".

אין א פּאָר וואָכן אָרום צוזאַמענפֿאָר. וועו פּלעכאַנאָוו האָט אָנגע־הויבן שוין א ביסל זיך וואָקלען אין זיין אונטערשטיצן לענינען, האָט מאַרטאָוו, אויף א קאָנפֿערענץ, ווו עס איז אויך געווען פּלעכאַנאָוו, איבער־געבנדיק פּלעכאַנאָוום וועדטער אויפֿן צוזאַמענפֿאָר וועגן דעם רעלאַטיוון וועדט פֿון דעמאָקראַטישע פּרינציפּן, צוגעגעבן: „די דאָזיקע וועדטער האָבן אַרויסגערופֿן אויפֿרעגונג ביי א טייל דעלעגאַטן, וואָס עס וואָלט לייכט געווען אויסצומיידן, וועו דער חבר פּלעכאַנאָוו וואָלט צוגעגעבן, אז עס איז, פֿאַרשטייט זיך, אוממעגלעך, זיך פֿאַרצושטעלן אזא טראַגישע לאַגע, ווו דעם פּראָלעטאַריאַט וואָלט אויסגעקומען, כדי צו פֿאַרפֿעסטיקן זיין זיג, צו אונטערדריקן אזוינע פּאָליטישע רעכט. ווי די פֿרייהייט פֿון דער פּרעסע".

„מערסי!" — האָט פּלעכאַנאָוו מיט סארקאזם אויסגערופֿן. פּלעכאַנאָוו איז נאָך דעמאָלט אלץ געווען מיט לענינען.

מארטאָוו האָט, באַלד נאָך די וואַלן פֿאַר מיטגלידער פֿון דער רעדאַקציע פֿון „איסקרא", רעזיגנירט, דערקלערנדיק, אז עס איז פֿאַר קיינעם קיין סוד ניט, אז לענין איז מיט דער רעאָרגאַניזאַציע פֿון דער רעדאַקציע אויסן אַרײַנצוקריגן אין זײַנע הענט דעם קאָנטראָל איבער דער גאַנצער פּרעסע מיינונג פֿון דער פּאַרטיי. אָזוי ווי ביי דער אָפּשטימונג וועגן דער רעדאַקציע פֿון „איסקרא" איז מיט א מערהייט פֿון צוויי שטימען אָנגענומען געוואָרן לענינס פֿאַרשלאָג, האָבן לענינס אָנהענגער געקראָגן דעם נאָמען „באָלשע־ויקי" (פֿון דעם רוסישן וואָרט „באָלשינסטוואָ" — די מערהייט) און מארטאָווס אָנהענגער „מענשעוויקי" (פֿון דעם וואָרט „מענשיסטוואָ" — די מינדערהייט).

פֿלעכאַנאָוו האָט פֿון אָנהייב געזוכט שאָפֿן אייניקייט דורך אַריינגעמען אין דער רעדאַקציע פֿון „איסקרא" די אַלע פֿריערדיקע רעדאַקטאָרן. לענין, האָט אָבער בשום אופֿן ניט געוואָלט אויף דעם איינגיין. און וועג פֿלעכאַנאָוו איז באַשטאַנען, אויף דעם, האָט לענין אַריינגעשיקט צו אים זיין רעזיגנאַציע. „איך בין אַבסאָלוט איבערצייגט, — האָט לענין גע־שריבן, — אז איר וועט קומען צום שלום, אז עס איז אוממעגלעך צו אַרבעטן מיט די מענשעוויקעס. איך רעזיגניר פֿון דער רעדאַקציע פֿון „איסקרא". איר קענט אַריינגעמען די אַנדערע מיטגלידער און זיין פֿאַראַנט־וואָרטלעך פֿאַר די צוקונפֿטיקע אַנטוויקלונגען".

פֿלעכאַנאָוו האָט טאַקע צוריק אַריינגענומען מארטאָוון, אַקסעלראָדן, פּעטרעסאָוון און וויערא זאַסוליטש אין דער רעדאַקציע, און לענין האָט אין גיכן געגרינדעט אַן אייגענע צייטונג. דער קאַמף צווישן די באָלשע־ויקעס, נעפֿירט פֿון לענין, און צווישן די מענשעוויקעס, געפֿירט פֿון פֿלעכאַנאָוון, מארטאָוון, אַקסעלראָדן און פּאַטרעסאָוון, האָט זיך, וואָס ווייטער, אַלץ מער און מער פֿאַרשטאַרקט און פֿאַרטיפֿט. מע האָט שוין אין גאַנצן פֿאַרגעסן דעם פונקט פֿון דער קאָנסטיטוציע, וואָס איבער אים איז פֿאַרגעקומען די שפּאַלטונג. איצט האָט זיך שוין געהאַנדלט וועגן טיפּע חלוקי־דעות ניט נאָר אין אַרגאַניזאַציאָנעלע פֿראָגעס, נאָר אויך אין פּראָ־גרעס פֿון פּראָגראַם און טאַקטיק. לענין האָט שוין דעמאָלט אָנגעהויבן רײַדן וועגן צוגרייטן זיך צו א באַוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד און איינפֿירן „א דיקטאַטור פֿון די אַרבעטער און פּויערים". דעמאָלט האָט ער נאָך אונטערן וואָרט „דיקטאַטור" פֿאַרשטאַנען עפּעס אַנדערש ווי די דיקטאַטור, וואָס ער האָט שפּעטער איינגעפֿירט אין רוסלאַנד.

פֿלעכאַנאָוו און די אַנדערע מענשעוויקעס האָבן געהאַלטן, אז מען קען טעכניש קיין באַוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד ניט צוגרייטן און אויפֿשטאַנד צו פֿאַר־נעמען זיך מיט טעכניש צוגרייטן אין אויפֿשטאַנד, דאַרף מען בעסער אָרגאַניזירן די בריטע אַרבעטער־מאַסן, אַרויסרופֿן זייער זעלבסטעטיקייט,

פֿירן א רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע אין דער אַרמיי און, דעמאָלט, וועלן די אַרמיי וועט זיין אויף דער זייט פֿון פּאָלק, וועט פּאַרקומען ניט קיין באַוואָפֿנטער אויפֿשטאַנד, נאָר א רעוואָלוציע, וואָס וועט זיך ענדיקן מיטן איינפֿירן א דעמאָקראַטישן רעזשים אין לאַנד.

דורך זיינע אַגענטן אין רוסלאַנד, האָט לענין געאַרבעט מיט אַלע כוחות אַריבערצוגעווינען אויף זיין זייט די „פּראָפּאַסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן" פֿון דער פּאַרטיי. און דאָס האָט זיך אים, ביז א געוויסן גראַד, אויך איינגעגעבן. טראָצקי איז צוגעשטאַנען ניט צו לענינען, נאָר צו די מענשעוויקעס. ער האָט זיך פֿאַקטיש באַטייליקט אין דער רעדאַקציע־קאָלעגיע האָט מען אויך אַריינגענומען פֿיאָדאָר דאַנען, ד. קאָלצאָוו־גינזבורג און שפּעטער אויך ע. מאַרטינאָוו־פּיקערן. לענינען איז ווייניק געווען צו פֿאַרבליבן אין דער ראָלע פֿון א פֿירער פֿון בלויז אײַן פֿראַקציע פֿון דער פּאַרטיי. ער האָט געוואָלט אַריינגענעמען אין זיינע הענט די גאַנצע פּאַרטיי. האָט ער אָנהייב 1905 צונויפֿגערופֿן אין אויסלאַנד א צוזאַמענפֿאָר פֿון אַלע אָנהענגער און האָט דעם דאָזיקן צוזאַמענפֿאָר דערקלערט פֿאַר א פּאַרטיי־צוזאַמענפֿאָר. זיין פֿראַקציע האָט ער פּראָקלאַמירט ווי די געזעצלעכע יורשטע פֿון דער פֿריערדיקער אײַנהייטלעכער פּאַרטיי און די מענשעוויקעס האָט ער דערקלערט פֿאַר בוגדים, וואָס שטייען אויסער דער פּאַרטיי, אָדער ווי דאָס וואָלט געהייסן אויף זיין שפּעטערדיקער שפּראַך פֿאַר „סאָציאַל־פֿאַרראָטער" און „קאָנטר־רעוואָלוציאָנערן". די מענשעוויקעס, צו וועלכע עס האָבן געהערט די וויכטיקסטע טעאָרעטיקער און גרינדער פֿון דער פּאַרטיי, ווי אויך א גרויסער טייל פֿון דער רעוואָלוציאָנערער אינטעליגענץ און פֿון די באַווסטזיניקע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעטער אין רוסלאַנד, האָבן פֿאַרשטייט זיך, זייער וויניק זיך געקימערט, וואָס לענין האָט זיי דערקלערט „אויסערן געזעץ". זיי האָבן פֿאַרגעזעצט זייער אַרבעט אין רוסלאַנד, ווי אויך אין אויסלאַנד ווי א באַזונדערע פּאַרטיי. פֿון דעמאָלט אָן, ד. ה. זייט 1905, איז לענין געוואָרן דער אָנערקענטער פֿירער און דיקטאַטאָר פֿון דער באָלשעוויסטישער פֿראַקציע, וועלכע איז מיט יאָרן שפּעטער פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין דער אַלמעכטיקער רוסישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

6

פֿריער אין דער „איסקרא" און שפּעטער אין אַנדערע לענאָלע און אומלעגאַלע צייטשריפֿטן האָט פּלעכאַנאָוו אָנגעפֿירט א ביטערן קאַמף קעגן לענינען און דעם באָלשעוויזם; אין זיין אַרטיקל „דער אַרבעטער־קלאַס און די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אינטעליגענציע", געדרוקט אין דער

„איסקרא" אין 1904, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן: „לענין האָט דערקלערט די סאָציאַליסטישע אינטעליגענציע פֿאַר דעם העכסטן פֿאַרנונפֿט פֿון דער סאָציאַליסטישער רעוואָלוציע, און זיך אַליין און זיינע געטרייע נאָכפֿאָל־גער, וואָס פֿרעגן ניט קיין קשיות, פֿאַר דער סאָציאַליסטישער סופּער־אינטעליגענציע, אַזוי צו זאָגן. אַלע „אַנדערש־דענקענדיקע" באַשולדיקט ער אין אַנאַרכיסטישן אינדיווידואַליזם און אין קאַמף מיט זיי אַפּעלירט ער צו דער זעלבער מאַסע, וועלכע שפּילט אין זיין טעאָריע די ראָלע פֿון פּאַסיווער מאַטעריע".

אין אַן אַרטיקל „אונדזער טאַקטיק", געדרוקט אין „איסקרא" מיט אַ פּאָר חדשים שפּעטער, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן, אַז לענין נוצט בלויז אַ מאַרקסיסטישע טערמינאָלאָגיע, אָבער וואָס שייך זיין טעאָריע וועגן דער באַציאונג פֿון פּראָפֿעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן צו דער מאַסע, שטייט לענין אויף באַקונינס שטאַנדפּונקט. וועגן באַקונינען האָט קאַרל מאַרקס געזאָגט, אַז „ביי אים איז דער פּראָפֿעסיאָנעלער רעוואָלוציאָנער יענער הייליקער גייסט, וואָס נאָר ער אַליין איז אימשטאַנד אַריינצובלאָזן רעוואָלוציאָנערן לעבן אין דער טויטער מאַסע". אויך ביי לענינען זיינען די פּראָפֿעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן פּונקט דער זעלביקער הייליקער גייסט, וואָס לעבט אויף די טויטע מאַסע פֿון פּראָלעטאַריאַט. און פּונקט ווי ביי באַקונינען, דאַרפֿן אויך ביי לענינען די פּראָפֿעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן שאַפֿן „פֿאַראיינען" וואָס זאָלן, ווי זיי אַליין געפֿינען פֿאַר נויטיק, באַשטימען דעם שיקזאַל פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג.

אָבער אין זיין בליק אויף דעם כאַראַקטער פֿון דער צוקונפֿטיקער רוסישער רעוואָלוציע איז לענין זיך דעמאָלט ניט פֿונאַנדערגעגאַנגען מיט פּלעכאַנאָוון. פּונקט ווי פּלעכאַנאָוו און די אַנדערע מענשעוויקעס האָט אויך לענין געהאַלטן, אַז די צוקונפֿטיקע רעוואָלוציע אין רוסלאַנד וועט זיין אַ בורזשואַזע און נישט קיין סאָציאַליסטישע. „דער מאַרקסיזם, — האָט ער געשריבן אין 1905, — האָט אויף שטענדיק זיך אָפּגעטרייסלט פֿון די משוגענע פּלוידערייען פֿון די נאַראָדניקעס און אַנאַרכיסטן, אַז רוסלאַנד קען כלומרשט אויסמיידן די קאַפּיטאַליסטישע אַנטוויקלונג, אַרויסשפּרינגען פֿון קאַפּיטאַליזם, אָדער איבערשפּרינגען איבער אים אויף וועלכן עסאיז אַנדער וועג, אויסער דעם וועג פֿון קלאַסנקאַמף, אויף דעם באָדן און אין די ראַמען פֿון אָט דעם קאַפּיטאַליזם. פֿון דעם איז דעריבער געדרונגען, אַז דער געדאַנק צו זוכן אַ רעטונג פֿאַר דעם אַרבעטער־קלאַס אין עפּעס אַנדערש ווי די ווייטערדיקע אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם, איז אַ רעאַקציאָנערער געדאַנק. אין אַזוינע לענדער ווי רוסלאַנד ליידט דער אַרבעטער־קלאַס נישט אַזויפֿיל פֿון קאַפּיטאַליזם, ווי פֿון דעם, וואָס דער קאַפּיטאַליזם איז ניט גענוג אַנטוויקלט. דער אַרבעטער־קלאַס איז דעריבער, אָן צווייפֿל,

פֿאראינטערעסירט אין דער סאַמע בריוטסטער, אין דער סאַמע פֿרייסטער און שנעלסטער אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם. פֿאַר דעם אַרבעטער־קלאַס לויט זיך, אָן צוויפֿל, צו באַזייטיקן אַלע אַלטע איבערבלייבענישן וואָס שטערן דער בריטער, פֿרייער און שנעלער אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם. דערביבער איז א בורזשואַזע רעוואָלוציע אויפֿן העכסטן אופֿן נוצלעך פֿאַרן פּראָלעטאַריאַט. א בורזשואַזע רעוואָלוציע איז, אָן צוויפֿל, נייטיק אין די אינטערעסן פֿון פּראָלעטאַריאַט. וואָס פֿולער, אַנטשיידנדיקער און קאַנסעק־ווענטער עס וועט זיין די בורזשואַזע רעוואָלוציע, אַלץ גיזיכערטער וועט זיין דער קאַמף פֿון פּראָלעטאַריאַט מיט דער בורזשואַזיע פֿאַרן סאָציאַליזם".

לענין האָט געהאַלטן פֿאַר משוגעים און עם־הארצים די יעניקע וואָס האָבן געעכנט, אז רוסלאַנד קען אויסמיידן דעם וועג פֿון קאַפּיטאַליס־טישער אַנטוויקלונג און גלייך איינפֿירן סאָציאַליזם. אין דער זעלביקער בראָשור פֿון 1905 האָט לענין געשריבן: „די דירעקטע אינטערעסן פֿון פּראָלעטאַריאַט, פּונקט ווי די אינטערעסן פֿון זיין קאַמף פֿאַר די ענדגיל־טיקע ציל פֿון סאָציאַליזם פֿאַדערן א וואָס מער פֿולקאָמע פּאָליטישע פֿרי־הייט און דאָס מיינט, אז די זעלבסטהערשונג זאָל פֿאַרביטן ווערן אויף א דעמאָקראַטישער רעפּובליק. די איינפֿירונג פֿון א דעמאָקראַטישער רע־פּובליק אין רוסלאַנד איז מענלעך נאָר ווי א רעזולטאַט פֿון א זיגרייכן באַוואָפֿנטן פֿאָלקס־אויפֿשטאַנד וואָס זיין אָרגאַן וועט זיין א צייטווייליקע רעוואָלוציאָנערע רעגירונג. נאָר אזא רעגירונג וועט זיין בכוח צו פֿאַרזי־כערן די פֿולע פֿרייהייט פֿון וואָל־אַגיטאַציע און קען פֿאַררופֿן, אויף דעם גרונד פֿון אַלגעמיינער, גלייכער, דירעקטער און געהיימער וואָלרעכט, א גרינדונג־פֿאַרזאַמלונג, וואָס זאָל ווירקלעך אויסדריקן דעם ווילן פֿון פֿאָלק. אָט די דעמאָקראַטישע איבערקערעניש אין רוסלאַנד וועט ביי דער עקזיס־טירנדיקער געזעלשאַפֿטלעך־עקאָנאָמישער אָרדענונג אירער ניט אָפּשוואַכן, נאָר פֿאַרשטאַרקן די הערשאַפֿט פֿון דער בורזשואַזיע.

„נאָר נאָר אומוויסנדיקע מענטשן קענען איגנאָרירן דעם בורזשואַזן כא־ראַקטער פֿון דער דעמאָקראַטישער איבערקערעניש. נאָר זייער נאַיוועט אָפּטימיסטן קענען פֿאַרגעסן וועגן דעם, ווי ווייניק די ארבעטער־מאַסן ווייסן נאָך וועגן די ציל פֿון סאָציאַליזם און וועגן די מיטלען אים צו פֿאַרווירק־לעכן. און מיר אַלע זיינען איבערצייגט, אז די באַפֿרייאונג פֿון ארבעטער־קלאַס קען דורכגעפֿירט ווערן נאָר פֿון די ארבעטער אליין. אָן דער באַווסט־זיניקייט און דער אָרגאַניזירטקייט פֿון די מאַסן, אָן זייער צוגרייטונג און דערציאונג אין אָפּענעם קלאַסנקאַמף, קען פֿון קיין סאָציאַליסטישער רעוא־לוציע נאָר קיין רייד ניט זיין. און אונדזער ענטפֿער צו די אנארכיסטן, וואָס טענהן, אז מיר לייגן אָפּ די סאָציאַליסטישע איבערקערעניש, איז: מיר לייגן ניט אָפּ, נאָר מיר מאַכן דעם ערשטן שריט צום סאָציאַליזם דורך דעם אויי־

ציק ריכטיקן וועג, נעמלעך, דורך דעם וועג פֿון א דעמאָקראַטישער רעפֿורמ־בליק. וואר עס וויל גיין צום סאָציאַליזם דורן אַן אַנדער וועג, אויסמיידנדיק פּאָליטישע דעמאָקראַטיע, מוז אומפֿאַרמיידלעך קומען צו אומזינקע און רעאַקציאָנערע אויספֿירן, סיי אין עקאָנאָמישן, סיי אין פּאָליטישן זין"...

אין 1905 איז פּלעצאָנאָוו זיך אויך פֿונאַנדערגעגאַנגען מיט די מענ־שעוויקעס. ער איז אַרויסגעטראָטן פֿון דער „איסקרא", אָבער ער איז פֿאַרבליבן א קעגנער פֿון לענינס טאַקטיק. וועגן עם האָט אין אָקטאָבער 1905 אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד און די באָלשעוויקעס האָבן אָנגעהויבן אַרויסגעבן אין פּעטערבורג א גרויסע טעג־לעכע לעגאַלע צייטונג די „נאָוואיא זשיזן", האָט לענין זיך געוועגדט צו פּלעצאָנאָוון מיט א בריוו, אין וועלכן ער האָט זיך ממש געבעטן ביי אים, ער זאָל ווערן איינער פֿון די רעדאַקטאָרן פֿון דער צייטונג.

„אז מיר באָלשעוויקעס ווילן ליידנשאַפֿטלעך אַרבעטן צוזאַמען מיט אייך, — האָט לענין געשריבן פּלעצאָנאָוון, — דאַרף איך דאָך אייך ניט איבער־חזרן. איך האָב געשריבן קיין פּעטערבורג, אז אַלע רעדאַקטאָרן פֿון דער נייער צייטונג (דערוויל זיינען זיי זיבן: באָגדאָנאָוו, רומיאַנצעוו, באָגא־דאָוו, לונאַטשאַרסקי, אַרלאָווסקי, אַלמינסקי און איך) זאָלן זיך וועגדן צו אייך מיט א קאָלעקטיווער און אָפּיציעלער בקשה, אז איר זאָלט אַרייג־טרעטן אין דער רעדאַקציאָנס־קאָלעגיע....

„אין פּראָגעם פֿון טעאָריע און טאַקטיק זיינען מיר אייגנשטימיק אויף גיין צענטל. און צוליב אירן צענטל לוינט זיך ניט פֿונאַנדערצוגיין. איר האָט געוואָלט און איר ווילט קאָרעגירן עטלעכע פֿאַלשע, לויט אייער מיינונג, באַהויפּטונגען אין מיינע ווערק. אָבער איך האָב אין ערגעץ נישט און קיין מאָל נישט פֿרובירט בינדן עמיצן פֿון די סאָציאַל־דעמאָקראַטן ספּע־ציעל מיט מיינע אָנשויאונגען. און קיינער, אַבסאָלוט קיינער פֿון דער נייער רעדאַקציע, האָט זיך ניט אָנגאָשירט ווי א „לענינסט"... א נייע לעגאַלע צייטונג, וואָס וועט האָבן צענדליקער, אויב נישט הונדערטער טויזנטער אַרבעטער־לייענער און די גאַנצע מאַרגנדיקע אַרבעט אין רוס־לאַנד אין אזא מאָמענט, וועלן אייער ריזיק וויסן און ריזיקע פּאָליטישע דער־פֿאָרונג זיינען שרעקלעך נייטיק דעם פּראָלעטאַריאַט, — דאָס אַלץ שאַפֿט א נייעם באָדן, וואָס אויף אים וועט עס זיין צום לייכטסטן צו פֿאַרגעסן דאָס אַלטע און צוזאַמענרײַדן זיך וועגן לעבעדיקער אַרבעט... איר וועט, מסתמא, ניט וועלן זיך פֿאַראייניקן מיט אַלע העלפֿט פֿון דער פּאַרטיי. איר, וועט ווי א באַדינג פֿאַר אייער אַריינטריט אין דער רעדאַקציע, פֿאָדערן אומבאַדינגט א פֿאַראייניקונג פֿון דער גאַנצער פּאַרטיי. אז אזא פֿאַראייני־קונג איז ווינטשנסווערט און נויטוועגדיק — אין דעם זייט איר דורכוים געראַטן. אָבער צי איז זי מעגלעך איצטער? איז דען מעגלעך א קאָאַליציע־

רעדאקציע מיט די מענשעוויקעם איצט? מיר דענקען אז ניט, און אויך די מענשעוויקעם דענקען אז ניט".

צום סוף האט לענין אויסגעדריקט א ווונטש זיך צו טרעפן מיט פלעכאנאוון, כדי זיך פערזענלעך דורכרעידן וועגן דעם ענין. פלעכאנאוו האט דעם פארשלאג צוריקגעוויזן. ער האט שפאסנדיק באמערקט, אז די פארייניקונג וואם לענין האט אים פארגעשלאגן איז געווען ענלעך צו א פארייניקונג פון א וואלף מיט א שעפסלע. די זיבן באלשעוויסטישע רעדאקטארן וואלטן אים שטענדיק מאריזירט. ער האט דעריבער לענינען אפילו ניט געענטפערט אויף זיין בריוו.

וועו די רעוואלוציע אין 1905 האט אויסגעבראכן און דער צאר האט דערקלערט אן אמנעסטיע פאר פאליטישע פארברעכער, האט פלעכאנאוו געפלאנעוועט זיך צוריקצוקערן קיין רוסלאנד. ער איז אבער געווען קראנק און די דאקטוירים האבן אים פארבאטן צו פארן. באלד ווי עס איז אין פעטערבורג דערשינען די טעגלעכע באלשעוויסטישע צייטונג „נאוואיא זשיזן", האט דארט אנגעהויבן אויך ארויסגיין א גרויסע טעגלעכע מענשעוויסטישע צייטונג „נאטשאלא". די רעדאקטארן פון דער צייטונג זיינען געווען מארטאוו, פאטרעסאוו, מארטינאוו, דאן און אויך טראצקי און פארוואוס. דעם טאן אין דער צייטונג האבן געגעבן פארוואוס און, איבערהויפט טראצקי. טראצקי איז דעמאלט געווען איינער פון די הויפטפירער פון דעם פעטערבורגער סאוועט פון ארבעטער-דעפוטאטן, וואם האט זיך געגרינדעט גלייך ווי עס האט אויסגעבראכן דער געגערלס-סטרייק אין רוסלאנד. פארוואוס און טראצקי האבן דעמאלט אנטוויקלט דעם געדאנק וועגן א „פערמאנענטער רעוואלוציע". ד. ה., אז די רוסישע רעוואלוציע איז דער פארשפיל צו א סאציאליסטישער וועלט-רעוואלוציע, וואם וועט זיך ענדיקן מיט דער דיקטאטור פון פראלעטאריאט. פאקטיש איז ניט געווען קיין אונטערשייד צווישן דעם וואם עס האט געפרעדיקט די „נאטשאלא" און, וואם עס האט געפרעדיקט די „נאוואיא זשיזן". לענין האט שפעטער מיט רעכט געשריבן אז „די מענשעוויקעם האבן דעמאלט צוזאמען מיט די באלשעוויקעם געפוהרט צום סטרייק און צו אן אויפשטאנד. זיי האבן געפוהרט די ארבעטער ניט אפצושטעלן דעם קאמף ביז וואנען די מאכט וועט ניט זיין אין זייערע הענט... חלוקי-דעות זיינען געווען נאר וועגן דעטאלן אין דער אפשאצונג פון די געשעענישן: די „נאטשאלא", צום ביישפיל, האט געקוקט אויף די סאוועטן, ווי אויף ארגאנען פון רעוואלוציאנערע זעלבסטפארוואלטונגען, די „נאוואיא זשיזן" האט געקוקט אויף די סאוועטן ווי אויף די צוקונפטיקע ארגאנען פון רעוואלוציאנערער מאכט, וואם פארייניקן דעם פראלעטאריאט און די רעוואלוציאנערע דעמאקראטיע. די „נאטשאלא" איז געווען געניגט צו דער דיקטאטור פון פראלעטאריאט.

די „נאָוואָיא זשיזן" איז געשטאַנען אויפֿן שטאַנדפונקט פֿון דעמאָקראַטישער דיקטאַטור פֿון פּראָלעטאַריאַט און פּויערטום".

פֿלעכאַנאָוו איז געווען שטאַרק אומצופֿרידן מיט דער דעמאָלטיקער טאַקטיק ניט נאָר פֿון די באָלשעוויקעס, נאָר אויך פֿון די מענשעוויקעס און ער האָט אין א בריוו צו די מענשעוויסטישע פֿירער אין פּעטערבורג, דאַטירט דעצעמבער 1905, געשריבן: „...איר אַלע, סיי די „נאַטשאַלאָ" און סיי די „נאָוואָיא זשיזן", און ניט נאָר איר אַליין, מאַכט אויף מיר דעם איינדרוק פֿון מענטשן, וואָס האָבן באַשלאָסן וואָס פֿריער צו דערפֿירן צו אַן אַנטשיידענעם צוזאַמענשטויס (צווישן די רעוואָלוציאָנערן און דער רעגירונג — ד. ש.), אָבער צי לויפֿט זיך דאָס פֿאַר אונדז? איך רעכן, אז ניט. אונדז לויפֿט זיך בעסער פֿאַרקערט, אָפּצוציען אויף לענגער, דעם אַנטשיידענדיקן צוזאַמענשטויס, און עס איז פֿאַרשטענדלעך פֿאַרוואָס. מיט יעדן טאָג ווערן די כוחות פֿון אונדזער פֿיינט פֿאַרקלענערט און אונדזערע כוחות פֿאַרגרעסערן זיך. די שאַנסן פֿון אונדזער זיג וואַקסן מיט יעדן טאָג, אָבער איצט האָט, דערווייל, דער שונא מער שאַנסן".

וויטער האָט פֿלעכאַנאָוו אין זיין בריוו אָנגעוויזן, אז אין א ריי שטעט, וווּ עס זיינען פֿאַרגעקומען אויפֿשטאַנדן, איז א טייל סאָלדאַטן און מאַטראָסן געווען קעגן דער רעגירונג. דאָך האָט די רעגירונג געזיגט. און ווען עס זאָל קומען צו אַן אויפֿשטאַנד אין פּעטערבורג, וועט אויך זיין דאָס זעלביקע. אויף די גוואַרדיע־רעגימענטן קען מען ניט האָפֿן, זיי זאָלן אריבער אויף דער זייט פֿון פֿאָלק. און מיט דער גוואַרדיע אַליין קען די רעגירונג דערטרינקען אין בלוט יעדן פֿרוי פֿון אַן אויפֿשטאַנד.

„איר זאָגט, — האָט פֿלעכאַנאָוו געשריבן, — אז אפֿעלירן צו מאַכט איז נויטוועניק. איך בין מסכים מיט דעם. אָבער אפֿעלירן צו מאַכט דאַרף מען דאָן ווען מען האָט מאַכט. און דערווייל, ווען מען האָט ניט קיין מאַכט — דאַרף מען זי שאַפֿן, וואָס דאָס קען דערגרייכט ווערן דורך רעוואָלוציאָנערער אגיטאַציע פֿאַר וועלכער עס זיינען איצט דא סך געלעגנהייטן... פֿון דעם, צי איר וועט אָפּלייגן דעם אַנטשיידענעם צוזאַמענשטויס אָדער נישט, העננט אָפּ די גאַנצע צוקונפֿט פֿון אונדזער באַוועגונג. אויב מיר זאָלן איצט פֿאַרשפּילן די שלאַכט, וועט די רעאַקציע פֿריי אָפּאָטעמען... ראַטעווען דעם אַבסאָלוטיזם, אָדער דעם האַלבן אַבסאָלוטיזם, קען איצט נאָר אונדזערע אייגענע אומפֿאַרזיכטיקייט... איך וויים אפֿריער, אז איר וועט ניט מסכים זיין מיט מיר, אָבער איך האַלט פֿאַר מיין פֿליכט ארויסצוזאָגן אייך מיין מיינונג. עס זיינען פֿאַראַנען מינוטן וועו מען טאָר ניט שווייגן".

מען האָט זיך צו פֿלעכאַנאָווס וואַרנונגען דעמאָלט נישט צוגעהערט און עס האָט זיך אויסגעלאָזט אזוי, ווי ער האָט פֿאָרויסגעזאָגט. נאָך דעם

דורכפֿאַל פֿון דעם צווייטן גענעראַל־סטרייק אין נאָוועמבער, וואָס איז פּראָק־לאַמירט געוואָרן פֿון דעם פּעטערבורגער סאָוועט, הויפּטזעכלעך, אונטער טראָצקיס איינפֿלוס, זיינען די „נאָוואַיאַ זשיזן", די „נאַטשאַלאָ" און אַלע אַנדערע סאָציאַליסטישע צייטונגען צוגעמאַכט געוואָרן פֿון דער רעגירונג און כמעט דער גאַנצער פּעטערבורגער סאָוועט איז אַרעסטירט געוואָרן. עס איז גלייך צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן אַ נייער סאָוועט מיט פּארוואוסן ווי דעם פֿאָרזיצער און דער נייער סאָוועט האָט דערקלערט אַ דריטן גענעראַל־סטרייק, וואָס איז געווען נאָך אַ גרעסערער דורכפֿאַל ווי דער צווייטער. דער סטרייק האָט געפֿירט צו אַ באָוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד אין מאָסקווע, וואָס איז אונטערדריקט געוואָרן פֿון דער רעגירונג און אין לאַנד איז אַריינגע־טראָטן אַ רעאַקציע.

7

די רעגירונג, וואָס האָט זיך געהאַט פֿאַרלאָרן נאָך דעם ערשטן גענעראַל־סטרייק, איז נאָך דעם מאָסקווער אויפֿשטאַנד געקומען צו זיך און האָט מיט פֿייער און שווערד גענומען אונטערדריקן די רעוואָלוציע. די סאָציאַליסטי־שע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיינען גלייך נאָך דעם ערשטן זיג פֿון דער רעוואָ־לוציע אויסגעוואַקסן איבערן גאַנצן לאַנד ווי שוואָמען נאָך אַ רעגן, זיינען צוגעמאַכט געוואָרן און אַ סך רעוואָלוציאָנערע טוער, וואָס האָבן זיך אַקטיוו באַטייליקט אין דער רעוואָלוציע, זיינען אַרעסטירט געוואָרן. דאָך, ניט אַלע רעפֿאָרמען וואָס דער צאַר האָט פֿאַרשפּראָכן אין זיין מאַניפֿעסט ווי אַ רעזולטאַט פֿון דעם ערשטן גענעראַל־סטרייק, איז די רעגירונג געווען בכוח אַזוי שנעל צוריקצונעמען. איינע פֿון די דאָזיקע רעפֿאָרמען איז גע־ווען די איינפֿירונג פֿון דער „גאָסודאַרסטווענאַיאַ דומאַ" (אַן אַלרוסישער פֿאַרלאַמענט). דאָס וואַל־געזעץ צו דער דומע איז געווען אַ באַשרענקטער, אָבער פֿאַרהעלטנישמעסיק דאָך אַ גאַנץ ברייטער. די דומא האָט ניט גע־האַט די אַלע רעכט, וואָס עס האָבן די פּאַרלאַמענטן אין אַלע קאָנסטיטו־ציאָנעלע לענדער. דאָך, מיט דער איינפֿירונג פֿון דער דומא איז רוסלאַנד טעאָרעטיש פֿאַרוואַנדלט געוואָרן פֿון אַן אַבסאָלוטער מאָנאַרכיע אין אַ קאָנסטיטוציאָנעלער מלוכה. די רוסישע ליבעראַלן, הויפּטזעכלעך די קאָנס־טיטוציאָנעלע דעמאָקראַטן אָדער, ווי מען האָט זיי גערופֿן מיטן פֿאַרקירצן נאָמען, די „קאַדעטן", האָבן געלייגט אַלע זייערע האָפֿענונגען אויף דער דומא. זיי האָבן געגלייבט, אַז דורך דער דומא וועט זיי געלינגען, אויף אַ קאָנסטיטוציאָנעלן וועג, צו דערשלאָגן זיך פֿון דער רעגירונג יענע ברייטע פּאָליטישע און סאָציאַלע רעפֿאָרמען, נאָך וועלכע דאָס גאַנצע לאַנד האָט

אַזוי געדורשט און אין וועלכע דאָס פֿאַלק האָט זיך אַזוי געזייטיקט. און זיי האָבן זיך אָנגעהויבן ענערגיש צו גרייטן צו די דומא־וואַלן. די סאָציאַ־ליסטישע און די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען האָבן ניט געגלויבט, אַז מען קען אויף אַ פֿרידלעכן אופֿן, אָן אַ זיגרייכער רעוואָלוציע, צווינגען די רעגירונג נאָכצוגעבן די פֿאָדערונגען פֿון פֿאָלק. פֿלעכאַנאָוו אָבער האָט געהאַלטן, אַז די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען דאַרפֿן אָנטיילנעמען אין די וואַלן צו דער דומא. די וואַל־קאַמפּאַניע, האָט ער באַהויפּטעט, וועט געבן אַ מעגלעכקייט די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען אַרויסצוטרעטן מיט זייערע פּראָגראַמען אין דער עפֿנטלעכקייט פֿאַרן פֿאָלק. די בריישע פֿאָלקס־מאַסן וועלן, אויף אַזא אופֿן, אריינגעצויגן ווערן אין פּאָליטישן קאַמף און די אַרויסטרעטונגען פֿון די סאָציאַליסטישע און ליבעראַלע דעפּוטאַטן אין דער דומא גופֿא, וועלן עפֿענען די אויגן פֿון די בריישע פֿינצטערע מאַסן פֿון פֿאָלק און זיי אויפֿמונטערן צום קאַמף פֿאַר זייערע רעכט.

לענין האָט געדענקט פונקט פֿאַרקערט: ער האָט אויף דער דומא געקוקט ווי אויף אַ שווינדל פֿון דער רעגירונג. ער האָט אַנגיטירט דערפֿאַר, אַז מע זאָל אין גאַנצן באָיקאָטירן די וואַלן צו דער דומא. די קאַדעטן און די אַנדערע, וואָס האָבן גערופֿן צו באָטיילִקן זיך אין די דומא־וואַלן, האָט לענין דערקלערט פֿאַר „קאָנטר־רעוואָלוציאָנערן" און ער האָט גערופֿן זיינע אָנהענגער צוצוגרייטן בעסער דעם באַוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד, וואָס וועט מיט אַ מאָל אַרונטערשלײדערן דעם צאַריזם און וועט איינפֿירן די „רע־וואָלוציאָנערע און דעמאָקראַטישע דיקטאַטור".

מאַרטאָוו, אקסעלראָד און די אַנדערע פֿירער פֿון די מענשעוויקעס האָבן פֿאַרנומען אַ מיטעלע פּאָזיציע. זיי זיינען געווען פֿאַר באָטיילִקן זיך אין דער וואַל־קאַמפּאַניע און אין דער ערשטער סטאַדיע פֿון די וואַלן, אָבער נישט אין דעם דערווייַלן דעפּוטאַטן אין דער דומא. און אלע רעוואָלוציאָ־נערע פּאַרטייען האָבן ביי די וואַלן צו דער ערשטער דומא, אָנגענומען לענינס טאַקטיק, ד. ה., זיי האָבן אַגיטירט פֿאַר אַ באָיקאָט פֿון די וואַלן. אָבער די אַגיטאַציע פֿון די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען האָט ניט געהאָט קיין שום דערפֿאָלג. די גרויסע מאַסן, סיי פֿון דער שטאָטישער, סיי פֿון דער דאַרפֿישער באַפֿעלקערונג, האָבן זיך אקטיוו באָטיילִקט אין די וואַלן. און דער רעזולטאַט איז געווען, אַז די ליבעראַלן האָבן אָפּגעהאַלטן אַ גלענצנדיקן נצחון אין די וואַלן. די ערשטע דומא איז געווען איינער פֿון די ראַדיקאַלסטע פּאַרלאַמענטן אין דער וועלט. די פֿאָדערונגען וואָס די דומא האָט אַרויסגעשטעלט צום צאַר זיינען געווען: איינפֿירן אַ פֿולקום קאָנס־טיטוציאָנעלע אַרדענונג אין לאַנד, די גלייכבארעכטיקונג פֿון אַלע נאַציאָ־נאַליטעטן אין רוסלאַנד, איינטיילן די פּויערים מיט מער ערד, אַ פֿאַרנינפֿטי־קע אַרבעטער־געזעצגעבונג און נאָך אַזוינע וויכטיקע רעפֿאָרמען, וואָס

וואלטן געמאכט רוסלאנד פאר א פריי און גליקלעך לאנד. די אויגן פון גאנצן פאלק זיינען געווען געריכטעט אויף דער דומא. יעדע רעדע פון די דומא־דעפוטאטן פלעגט געלייענט ווערן מיטן גרעסטן אינטערעס אין די פאר־ווארפנסטע winkelעך אין לאנד. דאס פאלק האט איינפאך פארגעטערט די ערשטע דומא און דער צאר האט אין אנהייב אויף אן אמת זיך דערשראקן פאר דער דומא און האט א געוויסע צייט אונטערהאנדלט מיט די פירער פון די קאדעטן, וואס האבן געהאט א מערהייט אין דער דומא, וועגן צוזאמענשטעלן א ליבעראלן מיניסטעריום, וואס זאל האבן דעם צוטרוי פון דער מאיאריטעט פון דער דומא און זאל קענען דורכפירן די נייטיקסטע רעפארמען אין לאנד.

די מערסטע סאציאליסטן, וואס זיינען פריער געשטאנען פארן באיקאט פון דער דומא, האבן תיכף, ווי די דומא האט זיך געעפנט, איינגעזען זייער גרויסן טעות. לענין האט זיך אזוי שנעל ניט געוואלט אונטערגעבן. ער האט געפרוידיקט, אז די וויכטיקסטע אויפגאבע פון רעוואלוציאנערן און סאציאליסטן איז „ארונטערצורייסן די ליבעראלע מאסקע פון די קאנטער־רעוואלוציאנערע קאדעטן", וואס פארשפריטן אין פאלק דעם גלויבן, אז מע קען אן א באוואפנטן אויפשטאנד, אן א בלוטיקער רעוואלוציע דורכ־פירן די רעפארמען, אין וועלכע דאס פאלק נייטיקט זיך. אין דער צייט וואס די דומא האט געקעמפט אויף לעבן און טויט מיט דער רעגירונג, האבן די פעטערבורגער באלשעוויקעם אונטער דער קאמאנדע פון לענינען אפגע־האלטן מאסן־פארזאמלונגען, אויף וועלכע די קאדעטן צוזאמען מיט דער דומא זיינען אין די שארפסטע ווערטער פארדאמט געווארן פאר זייער „קאנטער־רעוואלוציאנערער" ארבעט. בשעת מעשה איז קיינעם ניט אייג־געפאלן צו ווונדערן זיך, וואס די רעגירונג איז מיט א מאל געווארן אזוי ליבעראל צו דערלויבן אפענע מאסן־פארזאמלונגען, אויף וועלכע די ארבע־טער ווערן גערופן ניט אומצוקוקן זיך אויף דער דומא און גרייטן זיך צו א באוואפנטן אויפשטאנד און צו דער קומענדיקער „רעוואלוציאנערער דעמאקראטישער דיקטאטור". אין 11 יאר ארום אבער, נאך דער זיגרייכער רעוואלוציע פון מערץ 1917, האט מען אויסגעפונען פון די דאקומענטן פון דעם פאליציי־דעפארטאמענט, אז די רעגירונג האט געהאט א האנט אין די אלע באלשעוויסטישע מיטינגען און אז דער דירעקטאר פון דעם פאליציי־דעפארטאמענט האט באפוילן אלע זיינע אגענטן און פראוואקא־טארן, וואס האבן געארבעט אין די רעוואלוציאנערע פארטייען, אז זיי זאלן מיט אלע זייערע קרעפטן זען צו דיסקרעדיטירן אין די אויגן פון די ברייטע פאלקס־מאסן די דומא און אירע פירער.

וועו די דומא האט זיך געעפנט, האבן צוריק אנגעהויבן צו דערשיינען די סאציאליסטישע טענלעכע צייטונגען אין פעטערבורג, אין מאסקווע און

אין אַנדערע שטעט. פּלעכאַנאָוו האָט אין דער פּעטערבורגער מענשעוויסטי־שער פּרעסע אָנגעפֿירט אַ ענערגישע פּראָפּאַגאַנדע פֿאַר דעם, אַז די אַרבעטער און די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען זאָלן צייטווייליק אַוועקלייגן אין אַ זייט אַלע זייערע חלוקי־דעות און זאָלן ענערגיש אונטערשטיצן די פֿאָדערונגען פֿון דער ליבעראַלער דומא.

„בייקומען דעם שונא, — האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן, — וועלן מיר קענען נאָר ווען מיר זאָלן ברענגען אין באַוועגונג די ריזיקע מאַסע. אין דעם איז דער סוד פֿון אונדזער דערפֿאָלג. און די גאַנצע מאַסע איז נאָך ניט אויף אונדזער זייט. מע מוז זי ערשט צוציען צו אונדז, איז נייטיק זי צו דערציען. און כדי זי צו דערציען איז נייטיק זי צו שטויסן אויפֿן וועג :פֿון זעלבסטעטיקייט, געבן איר אַ מעגלעכקייט טאָגטעגלעך צו פֿאַרגרעסערן דעם זאַפּאַס פֿון איר פּאָליטישער דערפֿאַרונג... אָט פֿאַרוואָס אונדז קומט אויס צו באַטראַכטן ווי בייזע רעאַקציאָנערן, אָדער ווי האָפֿענונגסלאָז־קראַנקע דאָן־קיכאָטן יענע מענטשן, וואָס וואָלטן געוואָלט איצט אָפּשטעלן די אַנטוויקלונג פֿון די בורזשואַזע פֿאַרהעלטענישן אין רוסלאַנד. אָבער, אויב נאָר בייזע רעאַקציאָנערן, אָדער האָפֿענונגסלאָז־קראַנקע דאָן־קיכאָטן קענען איצט שטרעבן אָפּצוהאַלטן די אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם, איז ווי אַזוי זאָל מען אָנרופֿן די מענטשן, וואָס, פֿאַראורטיילנדיק די רעאַקציאָ־נערע פּרוּוון פֿון דעם סאָרט אויפֿן געביט פֿון עקאָנאָמישע פֿאַרהעלטענישן, שטערן דורך זייער טאַקטיק אונדזער בורזשואַזיע זיך צו דערשלאָגן צו פּאָליטישער מאַכט?... ווען עס האַנדלט זיך וועגן צעשטערן די אַלטע אָר־דענונג זיינען די אינטערעסן פֿון דער בורזשואַזיע און דעם פּראָלעטאַריאַט גאָר ניט פּונקט די זעלביקע, אָבער זיי פֿאַלן טיילווייז צוזאַמען און דאָס דאַרף פֿאַרשטאַנען ווערן און אָנגעמערקט ווערן פֿון יענע פֿון אונדז, וואָס נעמען זיך אָנצוּווייזן דעם פּראָלעטאַריאַט זיין פּאָליטישן וועג. אויב ניט, וועלן מיר איבערחזרן אין דער פּאָליטיק דעם זעלביקן טעות, וואָס עס האָבן אַ מאָל געמאַכט די נאַראָדניקעס אויפֿן געביט פֿון עקאָנאָמיק: אונדזער קאַמף קעגן דער בורזשואַזיע וועט, אָן אונדזער וויסן און קעגן אונדזער וווּנטש, אָננעמען אַ רעאַקציאָנערן כאַראַקטער".

אין אַ צווייטן אַרטיקל האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן, אַז די סאָציאַליסטישע קעגנער פֿון די ליבעראַלן באַשולדיקן די דומא אין דעם וואָס „זי וויל נישט אַזוי ווי מיר ווילן". „אָבער מיר הייבט ניט אָן צו אַרן, — זאָגט פּלעכאַנאָוו — ווי די דומא וויל און וואָס זי וויל. מיר איז וויכטיק וואָס זי איז געצוווּנ־גען צו זיין אין דער אָפּאָזיציע צו אונדזער ביוראָקראַטיע,און וואָס אָט די אָפּאָזיציע אירע רודערט שטאַרק אויף דאָס גאַנצע לאַנד, און דערציט אויסערגעוויינלעך שנעל דעם פּאָליטישן באַוווּסטזיין פֿון די מאַסן. אַ דאַנק דעם, שפּילט די דומא אַ רעוואָלוציאָנערע ראָלע, נישט געקוקט אויף דעם

וואָס די הערשנדיקע פּאַרטייען אין איר וואָלטן געוואָלט אַ „פֿרידלעכן אויס־גאַנג". און אַזוי ווי די דומא שפּילט א דאַנק דעם א רעוואָלוציאָנערע ראָלע, וואָלט דער פּראָלעטאַריאַט פֿאַרראָטן זיין אייגענע רעוואָלוציאָנערע מיסיע אויב ער וואָלט זיך אָפּגעזאָגט צו אונטערשטיצן די דומא אין איר צוזאַמענ־שטויס מיט דער ביוראָקראַטיע".

דאָס אַלץ האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן אין 1906.

די אַלע מאַסן־פֿאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע לענין און די אַנדערע באָל־שעוויסטישע פֿירער האָבן אַרונטערגעריסן די דומא, זיינען אָרגאַניזירט געוואָרן מיטן וויסן און מיט דער צושטימונג פֿון דעם פּאָליציי־דעפּאַרטא־מענט. דערפֿאַר איז לענין דעמאָלט קיין מאָל ניט אַרעסטירט געוואָרן, ניט געקוקט אויף דעם, וואָס דער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט האָט, דורך זיינע פּראָוואָקאַטאָרן אין דער באָלשעוויסטישער פּאַרטי, גוט געווויסט וווּ לענין האָלט זיך אויף. פֿאַר זיין „באַוואָפֿנטן אויפֿשטאַנד" האָט די רעגירונג זיך מער ניט געשראָקן. די רעוואָלוציע אין לאַנד איז שוין געווען אַזוי גוט ווי דערשטיקט. דערפֿאַר איז אָבער לענינס סיסטעמאַטישער אומאויפֿהער־לעכער קאַמף קעגן די רוסישע ליבעראַלן און מעסיקע סאָציאַליסטן געווען א גרויסע שטיצע פֿאַר דער רעגירונג. מיט זיין טאַקטיק האָט לענין געהאָלפֿן דער צאַרישער רעגירונג צו צעטרייבן וואָס שנעלער די ערשטע דומא און פֿאַרפֿעסטיקן זיך שטאַרקער אין מאַכט.

די וואָלן צו דער צווייטער, דריטער און פֿערטער דומא האָבן שוין אויך די באָלשעוויקעם ניט באָיקאָטירט. לענין אָבער איז געווען פֿאַר דעם, אַז די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטי זאָל אין די וואָלן שליסן אָפּמאַכן נאָר מיט די סאָציאַליסטישע און רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען, אָבער בשום אופֿן נישט מיט די קאַדעטן און אַנדערע ליבעראַלן, וואָס האָבן געהאַט אַזאַ ריזיקע מערהייט אין דער ערשטער דומא. פּלעכאַנאָוו, דאַקעגן, האָט גע־פֿריידיקט, אַז די סאָציאַליסטן זאָלן שליסן וואָל־אָפּמאַכן אויך מיט די ליבעראַלן, כדי צו פֿארמיידן אומעטום א זיג פֿון די רעאַקציאָנערן.

פּלעכאַנאָוו האָט אויך אַנטשיידן פֿאַרדאַמט די „עקספּריאָריציעם" (די באָוואָפֿנטע „האָלד־אָפּם"), וואָס די געהיימע באָלשעוויסטישע קאָמפֿם־גרופּעם האָבן דורכגעפֿירט אין א סך שטעט, כדי צו זאַמלען דורך דעם ריי־זיקע סומעס געלט אויף באָוואָפֿענונג און כדי צו קענען אויפֿהאַלטן זייער אויטאָריטעט און די הערשאַפֿט פֿון זייער פֿראַקציע אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטי. די באָלשעוויקעם האָבן אויך געמאַכט א פּרוּוו צו דרוקן פֿאַלשע פֿינפֿהונדערט־רובלדיקע אַסיגנאַציעם. וועלן פּלעכאַנאָוו האָט זיך דערווויסט פֿון דעם אלעם, האָט ער דערקלערט, אַז ער וועט זיך אָפּזאָגן צו זיין ווייטער דער פֿאַרטרעטער פֿון דער רוסלענדישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטי אין דער ביורא פֿון סאָציאַליסטישן אינטערנא־

ציאָנאַל, אויב די פּאַרטיי וועט גלייך אַנטשיידן ניט פֿאַראורטיילן די דאָזיקע מעשים פֿון די באָלשעוויקעס. שפּעטער האָט ער, אין א בריוו צו אַקסעל־ראָדן, געשריבן:

„די גאַנצע געשיכטע איז אזוי סקאַנדאַליעז, אז עס איז ווירקלעך די העכסטע צייט פֿאַר אונדז איבערצורייסן אַלע באַציאונגען מיט די באָל־שעוויקעס".

אין די יאָרן 1910־1911 אָבער, האָט פּלעכאַנאָוו זיך צעקריגט מיט די מענשעוויקעס דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן, לויט זיין מיינונג, געזוכט צו לִיקווידירן די אומלעגאַלע פּאַרטיי־אַרגאַניזאַציעס און קאַנצענטרירן זייער גאַנצע טעטיקייט אויף אויפֿצובויען די לעגאַלע פּראָפֿעסיאָנעלע פֿאַראיינען (טרעיד־יוניאָנס), אַרבעטער־קאָאָפּעראַטיוון, קרעַנקן־קאַסעס און קולטורעלע אַרגאַניזאַציעס. און פּלעכאַנאָוו האָט געשלאָסן א פֿאַראייניקטן פֿראָנט מיט לענינען צו באַקעמפֿן צוזאַמען די אזוי־גערופֿענע „לִיקווידאַטאָרס", צו וועלכע עם האָבן געהערט אַלע וויכטיקע פֿירער פֿון די מענשעוויקעס. פּלעכאַנאָוו מיט א גרופּע פֿון זיינע אַנהענגער, האָבן צוזאַמען מיט די לע־ניניסטן אַרויסגעגעבן א לעגאַלע וואָכנבלאַט אין פּעטערבורג און א מאָנאַטלעכן זשורנאַל אין מאָסקווע. אָבער פּלעכאַנאָוו האָט אויך דעמאָלט ניט איינגעשטימט מיט לענינס פּאָליטיק און טאַקטיק. פּלעכאַנאָוו איז געווען פֿאַר א פֿאַראייניקונג פֿון אַלע פֿראַקציעס אין איין פּאַרטיי, בעת לענין האָט געזוכט איינצושלינגען אַלע אַנדערע פֿראַקציעס.

„לענינען, — האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן. — שטעלט זיך די פֿאַראיי־ניקונג פֿאַר אזוי: די פֿאַראייניקונג וועט, לויט זיין מיינונג, זיין פֿאַרענדיקט דאַן, וואַן זיין פֿראַקציע וועט איינשלינגען אוו אונטערוואַרפֿן צו זיך אַלע איבעריקע אַלעמענטן פֿון דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. אָבער פֿאַרשטעלן זיך די פֿאַראייניקונג אויף אזא אופֿן מיינט שטרעבן נישט צו פֿאַראייניקונג, נאָר צו פֿאַראייביקן די שפּאַלטונג".

אָנהייב 1912 האָט לענין צוזאַמענגערופֿן אין פּראָג א קאָנפֿערענץ פֿון זיינע אָנהענגער און ער האָט אויך איינגעלאַדן צו דער קאָנפֿערענץ פּלעכא־נאָוון. פּלעכאַנאָוו האָט זיך אָפּגעזאָגט צו קומען צו דער קאָנפֿערענץ דער־פֿאַר, האָט ער געזאָגט, וואָס דאָס וועט זיין אין דער אמתן נישט קיין פֿאַר־טיי־קאָנפֿערענץ, נאָר א קאָנפֿערענץ בלויז פֿון איין קליינער פֿראַקציע. צווישן די 13 דעלעגאַטן מיט שטימרעכט, וואָס זיינען געקומען צו דער קאָנפֿערענץ זיינען דריי געווען פּראָוואָקאַטאָרן פֿון דער צאַרישער אָכראַנע. אויף דער פּראָגער קאָנפֿערענץ האָבן די באָלשעוויקעס זיך ענדגילטיק קאָנסטיטואירט ווי א באַזונדערע פּאַרטיי. די „לִיקווידאַטאָרן", ד. ה., די מענשעוויקעס — האָט די קאָנפֿערענץ דערקלערט „אויסגערן געזעץ" און זיי „אויסגעשלאָסן פֿון דער פּאַרטיי".

אין א בריוו צו קאמיל היואיסמאנס, דעם סעקרעטאר פון דער אינטער־נאציאנאלער סאציאליסטישער ביורא, האט פלעכאנאוו דעמאלט געשריבן, „דער פאקט איז, אז די קאנפערענץ האט פאראיניקט די דעלעגאטן נאר פון איין — גאנץ שארקער — ריכטונג פון אונדזער פארטיי... און אלע ארגאניזאציעס, וואס האבן זיך ניט באטייליקט אין דער דערמאנטער קאנ־פערענץ — און זיי שטעלן מיט זיך פאר א באדייטנדיקע מערהייט — גרייטן צו אן אנדער קאנפערענץ".

פלעכאנאוו האט באלד נאך דעם איבערגעריסן מיט לענינען. דאס מאל — שוין אויף אייביק.

דעם 16־17טן יולי 1914 האט די אינטערנאציאנאלע סאציאליסטישע ביורא גערופן א בראטונג פון פארטרעטער פון אלע רוסישע סאציאל־דעמאקראטישע ריכטונגען ווי אויך פון די נאציאנאלע סאציאל־דעמאקרא־טישע ריכטונגען ווי אויך פון די נאציאנאלע סאציאל־דעמאקראטישע פארטייען פון רוסלאנד („בונד", סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי פון פוילן און ליטע, לעטישע סאציאל־דעמאקראטיע און פ. פ. ס.), מיטן צוועק צו פאראייניקן די גאנצע רוסישע סאציאל־דעמאקראטישע ארבעטער־באוועי־גונג. עס זיינען דארט געווען פלעכאנאוו, אקסעלראד, מארטאוו, טראצקי, ראזע לוקסעמבורג און אויך די מיטגלידער פון דער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער ביורא — קאוטסקי, עמיל וואנדערוועלדע און קאמיל היואיסמאנס. לענין איז צו דער בראטונג ניט געקומען. אויך ניט קאמע־ניעוו אדער זינאוויעוו, וואס זיינען דעמאלט געווען לענינס הויפט־אדיו־טאנטן. לענין האט געשיקט צו דער קאנפערענץ זיינע אן אנהענגערין אינעסא ארמאנד מיט א דעקלאראציע, אין וועלכער עס איז געזאגט גע־ווארן, אז דער אויסציקער וועג צו שאפן איניקייט אין דער באוועגונג איז צו אנערקענען זיין צענטראל־קאמיטעט, וואס איז דערווייל׳ט געווארן אויף דער קאנפערענץ אין פראג, ווי דעם צענטראל־קאמיטעט פון דער גאנצער פארטיי. פלעכאנאוו, מארטאוו, טראצקי, דער „געווען באלשעוויק גרי־גאריי אלעקסינסקי און אנדערע האבן געענטפערט אויף לענינס דעקלארא־ציע מיט אן אנקלאגע קעגן לענינען. פלעכאנאוו האט לענינען צווישן אנדערס באשולדיקט אין דעם, אז ער האט פארכאפט דאס פארטיי־אייגן־טום. פלעכאנאוו האט דערקלערט, אז אייניקייט איז ניט מעגלעך, וו׳ לענינס איינפלוס אין דער פארטיי זאל ניט פארקלענערט ווערן. די אינטערנאציא־נאלע סאציאליסטישע ביורא האט באשלאסן די פראגע וועגן דער שפאל־טונג אין דער רוסלענדישער סאציאל־דעמאקראטיע פארצוברענגען אויפן קאנגרעס פון אינטערנאציאנאל, וואס האט געזאלט פארקומען מיט א חודש שפעטער אין ווין. אבער אין א פאר וואכן ארום האט אויסגעברא־כן די וועלט־מלחמה.

8

וועג די מלחמה איז דערקלערט געוואָרן, איז פֿלעכאַנאָוו געווען אין לאָנדאָן, ווו ער האָט געאַרבעט אין בריטישן מוזיי אויף זיין גרויס ווערק „די געשיכטע פֿון דעם געזעלשאַפֿטלעכן געדאַנק אין רוסלאַנד" ער איז תיכף אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז און דערנאָך פֿון פּאַריז אין דער שווייץ, ווו ער איז אַרויסגעטראָטן מיט אַ סעריע רעפֿעראַטן וועגן דער מלחמה און ער האָט אין גיכן אויך פֿאַרעפֿנטלעכט אַ בראָשור וועגן דער מלחמה. ער האָט געפֿאָדערט, אז די סאָציאַליסטן פֿון דער גאַנצער וועלט זאָלן שטיצן די עלאַיִס. די מלחמה, האָט ער געזאָגט, האָט אָנגעהויבן דייטשלאַנד. זי איז די אָנגרייפֿערין. דייטשלאַנד אין אַ האַלב־דעספּאָטיש לאַנד. בעלגיע, פֿראַנקרייך און ענגלאַנד זיינען דעמאָקראַטיעס. איז דעריבער אונדזער פֿליכט זיי צו פֿאַרטיידיקן. אויב דייטשלאַנד וועט זיגן, וועט זי צונעמען ביי רוסלאַנד די פּראָווינצן, וואָס ליגן ביים ים און וואָס זיינען רוסלאַנדס טווערן צו אייראָפּע. רוסלאַנד וועט פֿאַרוואַנדלט ווערן אין אַ דייטשער קאָלאָניע, אין אַ מאַרק פֿאַר דייטשע סחורות. רוסלאַנדס אייגענע אינדוסטריע וועט פֿאַלן. דער רוסישער אַרבעטער־קלאַס וועט דורך דעם אָפּגעשוואַכט ווערן. די פּאָליטישע, עקאָנאָמישע און סאָציאַלע אַנטוויקלונג פֿון רוסלאַנד וועט אַזוי אָפּגערוקט וועלן אויף צענדלינגער יאָרן צוריק.

„מיר דאַרפֿן קעמפֿן קעגן דער עקספּלואַטאַציע פֿון איין פֿאָלק דורך דעם צווייטן, — האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן, — פֿונדעסטוועגן מוזן מיר קעמפֿן קעגן דער עקספּלואַטאַציע פֿון די אַרבעטנדיקע מאַסן דורך די באַזיצנדע קלאַסן... איך בין פֿאַראינטערעסירט נאָר אין איין זאַך, אז די רוסישע ערד זאָל ניט ווערן אַן אָביעקט פֿון עקספּלואַטאַציע אין די הענט פֿון די דייטשע אימפּעריאַליסטן... איך פֿיל מיט מיט מיין פֿאָטערלאַנד, ווען מען פֿאַלט אָן אויף אים. איך פֿיל ניט מיט מיט אים, ווען עס פֿאַלט אָן אויף אַנדערע... ווען אַ וועלכע־עס־איז מלוכה, אונטערן דרוק פֿון זיינע רויבערישע אימפּעריאַליסטן, הייבט אָן מלחמה, דאַרף אויף איר קאָנצענטרירט ווערן דער צאָרן פֿון דעם באַווסטזיניקן פּראָלעטאַריאַט פֿון אַלע לענדער. און דער איז ניט קיין רעוואָלוציאָנער, וועלכער אַנטשליסט זיך ניט צו אונטערשטיצן רעכט דורך מאַכט...

„רוסלאַנד געהערט ניט צו איר צאָר, נאָר צו איר גאַנצער אַרבעטנדיקער באַפֿעלקערונג. דער, וועמען עס זיינען טייער די אינטערעסן פֿון אָט דער באַפֿעלקערונג, קען ניט זיין גלייכגילטיק צו דעם שיקזאַל פֿון רוסלאַנד... אַ דייטשער זיג וועט אָפּשטעלן אונדזער עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג, וועט מאַכן אַ סוף צו דער אייראָפּעאיזירונג פֿון רוסלאַנד און וועט פֿאַראיביקן די אַלטע פּאָליטישע אָרדענונג. אויף צו פֿאַראיביקן די אַלטע אָרדנונג

וועט זיין געזונ דער פּאָליטישער בונד מיט דייטשלאַנד, וואָס די זיגער וועלן אויף אונדז ארויפּצווינגען. דער דייטשער אימפּעראַטאָר וועט שוין זאָרגן פּאַר דעם, אז זיין נייער וואסאל — דער רוסישער צאר זאָל בלייבן ביי זיין פּוליער מאַכט".

זיין בראָשור „נאָך א מאָל וועגן מלחמה", וואָס איז ארויס מיט א יאָר שפּעטער, האָט פּלעכאַנאָוו פּאַרענדיקט מיט די פּאָלגנדיקע ווערטער:

„אפֿשר איז אונדזער ענדציל ווייטער פֿון אונדז, ווי מיר האָבן געמיינט. אויב דאָס איז טאקע אזוי, וועט אונדז אומבאַדינגט אויסקומען זיך צו רעכענען מיט דעם אין אונדזער טאקטיק. אָבער דאָס זאָגט נאָרניט קעגן דער דערגרייכבארקייט פֿון אונדזער ענדציל. לאָמיר־זשע ארבעטן און געדענקען, אז קיין פּאָלעמטינע האָט זיך איינגעגעבן צו דערגיין ניט די יעניקע פֿון די קריין־טרעגער, וואָס זיינען צוליב זייער אומווויסנקייט געווען גרייט יעדן מאָל, ווען זיי פּלעגן דערזען א שטאָט, צו שרייען: „ירושלים!" „ירושלים!", נאָר די יעניקע, וואָס האָבן געקאָנט געאַגראַפֿיע"...

אזוי שנעל ווי עס האָט אין מערץ 1917 אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, איז פּלעכאַנאָוו מיט זיין פֿרוי, דורך ענגלאַנד, צוועקגעפֿאָרן קיין רוסלאַנד, ווו זיי זיינען ניט געווען 37 יאָר. דאָ זיינען זיי געווען די עדות פֿון רוסלאַנדס טראַגעדיע און פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע...

פּלעכאַנאָוו איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעם 31סטן מערץ 1917. ער האָט באקומען א גרויסארטיקע אויפֿנאמע מצד די פֿאַרשטייער פֿון פֿאַרשיידענע געזעלשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס וואָס זיינען געקומען אים באַגענגען אויפֿן וואָקזאל. דער פּעטערבורגער סאָוועט פֿון ארבעטער־און סאָלדאַטן־דעפּוטאַטן, ווו עס האָבן דעמאָלט געהאט א גרויסע מערהייט די מענשעוויקעס און די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן, האָט אים איינגעלאָדן אויף א פֿייערלעכער זיצונג. ער איז דאָרטן ארויסגעטראָטן מיט א גרויסער רעדע. אין זיין רעדע האָט ער צווישן אַנדערן, געזאָגט:

„לויט מיין אָפּשטאַם וואָלט איך געקענט געהערן צו די אונטערדריקער. איך בין אריבער אין לאַנער פֿון די אונטערדריקטע דערפֿאַר, וואָס איך האָב ליב געהאט די לייַדנדיקע רוסישע מאַסן, דערפֿאַר וואָס איך האָב ליב דעם רוסישן פּויער און דעם רוסישן ארבעטער און ווען איך בין זיך מודה אין אָט דער ליבע, קען מיך דען עמיצער באשולדיקן אין א פֿאַרברעכן?... אָבער, ווען איך האָב דערזען קלאָר, אז צו די ראַמאַנאָוום און זייערע ארויסהעלפֿער, צו אלע די, וואָס זיינען געשטאַנען וויי א זשעדנער המון ארום דעם צארישן טראָן, אז צו די אלע אונטערדריקער פֿון דעם רוסישן פֿאָלק אויפֿן זיך צוצושטיין די האָהענצאָלערנס, אויפֿן זיך צוצושטיין די דייטשן, האָב

איך געזאָגט, אז אונדזער אויפֿגאַבע איז צו פֿאַרטיידיקן דאָס גאַנצע רוסישע פֿאָלק קעגן די דייטשן, פֿאַרטיידיקן עס קעגן די האָהענצאָלערנס. איך האָב קיין מאָל ניט געקענט באַגרייפֿן פֿאַרוואָס מיר דאַרפֿן, צו אַן עקספּלואַטאַטאָר וואָס רעדט דייטש זיך באַציען מיט מער חסד ווי צו אַן עקספּלואַטאַטאָר וואָס רעדט רוסיש. דאָס האָט קיין שום זין ניט. מיר ווילן אָפּשאַפֿן יעדער עקספּלואַטאַציע פֿון וואַנען זי זאָל ניט קומען. אויף אונדזער פֿאָן איז אָנגעשריבן נישט די אונטערדריקונג, נישט די פֿאַרשקלאַפֿונג פֿון וועמען־עס־איז, נאָר די פֿרייַע זעלבסטבאַשטימונג פֿון די פֿעלקער. אָן אָט־דער אָנערקענונג פֿון אָט־דער זעלבסטבאַשטימונג איז ניטאָ קיין אינטערנאַציאָנאַל. אמתער אינטערנאַציאָנאַליזם איז ניט אַנטי־נאַציאָנאַליזם, ניט די אָפּלייקענונג פֿון ליבע צום פֿאָטערלאַנד, נאָר די אָנערקענונג פֿון דעם עלעמענטאַרן אמת, אז די באַציאונגען צווישן פֿעלקער, פֿונקט אזוי ווי די באַציאונגען צווישן יחידים, דאַרפֿן זיין געבויט אויף די איינפֿאַכע געזעצן פֿון מאָראַל און רעכט. די וואָס ברעכן די דאָזיקע געזעצן, דאַרף מען שטעלן א ווידערשטאַנד. דער ווידערשטאַנד דאַרף אָבער ניט זיין בלויז דורך ווערטער. עס וואָלט געווען אַן אוטאָפּיע צו ענטפֿערן אויף די שטאָלענע קלעפּ פֿון דייטשן אימפּעריאַליזם מיט א פֿאָרשלאָג פֿון פֿרידן־אונטערהאַנדלונגען, ווי דאָס ראָטן די לעניניסטן. און עס וואָלט געווען זייער טרויעריק ווען רוסלאַנד און אירע פֿאַרבינדעטע זאָל אויסקומען צו באַצאָלן דעם פּרייז פֿאַר די טעותן פֿון אַן אוטאָפּיסטישן געדאַנק".

פֿלעכאַנאָוו האָט גלייך פֿון אָנהייב דערקלערט מלחמה די באָלשעוויקעם, וואָס האָבן אָנגיטירט פֿאַר א בירגערקריג און ער האָט ניט אויפֿגעהערט צו וואָרענען די אַרבעטער און די סאָציאַליסטן, אז יעדער פּרוּוו איינצופֿירן א „דיקטאַטור פֿון פּראָלעטאַריאַט" אין רוסלאַנד, וועט זיך ענדיקן מיט א שרעקלעכער קאַטאַסטראָפֿע פֿאַר רוסלאַנד און פֿאַרן רוסישן פֿאָלק. וועגן לענין איז אַראָפּגעקומען פֿון דער שווייץ קיין פּעטערבורג און האָט אָנגעהויבן אָנגיטירן פֿאַר א בירגער־קריג (פֿאַר א „נייער סאָציאַליסטישער רעוואָלוציע"), האָט פֿלעכאַנאָוו געשריבן אין זיין צייטונג „יעדינסטוואָ" (אייניקייט):

„ווער דאַרף האָבן דעם קאָפּיטאַליזם אויסער די קאָפּיטאַליסטן אַליין? פֿאַרוואָס ניט פֿאַרניכטן דעם קאָפּיטאַליזם און איבערבויען די געזעלשאַפֿט אויף סאָציאַליסטישע יסודות? — אַזוינע רייד הערט מען איצט ניט זעלטן פֿון טייל אָנגיטאַטאָרן. די דאָזיקע רייד אָבער האָבן זינען ניט. ניט צו יעדער צייט קען מען איבערבויען די געזעלשאַפֿט אויף סאָציאַליסטישע יסודות. פֿאַר א סאָציאַליסטישער אָרדענונג זיינען נייטיק, לכל הפּחות צוויי באַדינגונגען: 1) א העכסט אַנטוויקלטע טעכניק, און 2) אז די אַרבעטער־מאַסן זאָלן זיך געפֿינען אויף א זייער הויכער שטופֿע פֿון

אַנטוויקלונג און באַווּסטזיניקייט. דאָרטן, ווּ עס פֿעלן אָט די דורכוים נייטיקע צוויי באַדינגונגען, קען גאָר קיין רייד ניט זיין וועגן איינפֿירן א סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציע פֿון פֿראָדוקציע. וועו די אַרבעטער וואָלטן געמאַכט א פּרוּוו איינצופֿירן סאָציאַליזם בעת די צוויי באַדינגונגען פֿעלן, וואָלט פֿון זייער פּרוּוו קיין גוטס ניט אַרויסגעקומען. זיי וואָלט בלויז געלונגען צו אָרגאַניזירן א הונגער אין לאַנד... דער אומפֿאַרמיידלעכער רעזולטאַט פֿון „אָרגאַניזירן א הונגער" וואָלט געווען א שרעקלעכער עקאָנאָמישער קריזיס, נאָך וועלכן די אַרבעטער וואָלטן זיך געפֿונען אין א סך אַן ערגערער לאָגע, ווי זיי האָבן זיך געפֿונען איידער זיי האָבן געמאַכט דעם דאָזיקן פּרוּוו... ריידן וועגן אָרגאַניזירן א סאָציאַליסטישע אָרדענונג אין דער איצטיקער רוסלאַנד הייסט אַריינלאָזן זיך אין א זיכערער און דערצו נאָך זייער שרעלעכער אוטאָפּיע". , ,

אין יולי 1917, נאָך דעם ערשטן נישט געלונגענעם באָלשעוויסטישן אויפֿשטאַנד אין פּעטראָגראַד, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן: „לענין איז א דעמאַגאָג פֿון קאָפּ ביז פֿיס. ער איז א זעלטענער מייסטער אויף צוזאַמענצוקלייבן אונטער זיין פֿאָן דעם „צעיושעטן אַרבעטער־המון", אויף וועלכן באַקונין האָט אַמאָל געלייגט האָפֿענונגען. אָבער זיינע כלומרשט רעוואָלוציאָנערע פּלענער בויט לענין אויף דער אומוויסנקייט פֿון דעם „ווילדגעוואָרענעם הונגעריקן פּראָלעטאַריאָט". אַרבעטן צוזאַמען מיט אים קען מען נאָר, כדי חרוב צו מאַכן די רוסישע מלוכה און די רוסישע רעוואָלוציע".

די דאָזיקע וועלטער פּלעכאַנאָווס זיינען געווען געוועגדט צו די דעמאָלטיקע לינקע פֿירער צווישן די מענשעוויקעם און סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבן דאָמינירט אין דעם פּעטראָגראַדער און אויך אין דעם אַלרוסישן סאָוועט פֿון אַרבעטער־און פּויערים־דעפּוטאַטן. זיי האָבן נאָך אַלץ באַטראַכט די באָלשעוויקעם פֿאַר חברים־סאָציאַליסטן, און האָבן ניט דערלאָזט קערענסקין און די אַנדערע מיטגלידער פֿון דער צייטווייליקער רעוואָלוציאָנערער רעגירונג אָנצונעמען שטרענגע מיטלען קעגן די באָלשעוויקעם, וואָס האָבן זיך געגרייט צו אויפֿשטאַנד. פּלעכאַנאָוו איז דעמאָלט אויך פֿון די לינקע מענשעוויקעם און סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן באַטראַכט געווארן פֿאַר א „צו רעכטן". זיי האָבן אַפֿילו געשטימט, צוזאַמען מיט די באָלשעוויקעם, מען זאָל אים ניט אַריינלעמען אין דער עקזעקוטיווע פֿון סאָוועט פֿון אַרבעטער־און סאָלדאַטן־דעפּוטאַטן. פּלעכאַנאָוו האָט אויך זיי ניט געשאַנעוועט.

„לאַמאָל, — האָט ער געשריבן, — האָט א מאָל, וועגנדיק זיך צו די דייטשע פֿראָגרעסיסטן, געזאָגט: „איך שטיי אויף א שטאַנדפּונקט, וואָס איז פֿונקט דער היפּוך פֿון ביסמאַרקס שטאַנדפּונקט. איך מוז אָבער דאָך אָנערקענען, אז ביסמאַרק איז אַן ענערגישער מענטש, בעת איר זייט אַלטע

ווייבער". נישט וועלנדיק נאָכטאָן לאָסאַלן אין זיין שארפֿקייט, וועל איך זיך אויסדריקן אַנדערש. איך וועל זאָגן אַזוי: מיין שטאַנדפונקט איז פונקט דער היפוך פֿון לענינס. דאָך קען איך נישט ניט זען, אַז ער איז א גאַנצער טיפֿ, בעת איר, חשובע חברים פֿון דער „ראַבאָטשאיא גאַזעטא" (דער אָפּיציעלער אָרגאַן פֿון די מענשעוויקעס), זייט געווען און זייט פֿאַרבליבן ... האַלבע לענינס".

נאָך דעם יולי־אויפֿשטאַנד פֿון די באָלשעוויקעס, האָט דער דעמאָלטיקער מענשעוויסטישער פֿירער אין סאָוועט — איראַקלי צערעטעלי — אויפֿן צוזאַמענפֿאָר פֿון די סאָוועטן געהאַלטן א רעדע, אין וועלכער ער האָט, צווישן אַנדערס, געזאָגט, אַז די קאָנטער־רעוואָלוציע וועט אין רוסלאַנד אַריינמאַרשירן דורך „לענינס טויערן", ד. ה., אַז לענין גרייט צו דורך זיין טעטיקייט דעם באָדן פֿאַר א קאָנטער־רעוואָלוציע אין רוסלאַנד. די דעלעגאַטן פֿון צוזאַמענפֿאָר האָבן שטורמיש אָפּלאָדירט צערעטעלים באַמערקונג. פּלעכאַנאָוו האָט אויף מאָרגן געשריבן: „נאָך דעם וואָלט מען, דאַכט זיך, שוין נעקענט, אָן שום וואַקלעניש אָנוועגן אַלע אָנשטרענגונגען אויף צו פֿאַרשפֿאַרן די דאָזיקע „טויערן". אין דער ווירקלעכקייט אָבער איז דאָס ניט פֿאַרגעקומען, וויל ניט אַלע וואָס זיינען אַרויסגעטראָטן קעגן די לענינסטן, האָבן אַרויסגעווויזן אין זייערע רעדעס דעם קלאָרן באַווסטזיין פֿון דעם, אַז אין דעם איצטיקן מאָמענט צו פֿאַרשפֿאַרן לענינס טויערן מיינט פֿאַרשטעלן דעם וועג דער קאָנטער־רעוואָלוציע".

מיט א וואָך שפּעטער האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן: „ווען לענינס אָנהענגער הייבן אָן א בירגערקריג, איז די דעמאָקראַטישע מערהייט מחויב צו פֿאַרטיידיקן איר פֿאָזיציע און איר רעגירונג. און ווען עס ווערט געמאַכט א באָואָפּנטער אָנפֿאַל אויף דער דאָזיקער פֿאָזיציע און אויף דער רעגירונג, טאָר מען זיך דעמאָלט ניט באַנוגענען מיט גוטע עצות וועגן געזעלשאַפֿטלעכער רו און מיט גוטע רעדעס וועגן דער באַקוועמלעכקייט פֿון געזעלשאַפֿטלעכער שטילקייט. דער וואָפֿן פֿון קריטיק ווערט מאַכטלאָז דאָרט, ווו עס הייבט זיך אָן די קריטיק דורך וואָפֿן. א קלאָה אויף יענע, וואָס הייבן אָן דעם בירגערקריג אין דעם שווערן יאָר פֿון רוסלאַנד און ווייַ צו יענע, וואָס קענען ניט ענטפֿערן די פֿאַרגוואַלדיקער מיט קיין אַנדער זאַך, אויסער ווי מיט גוטע ווערטער!".

די לעצטע חדשים פֿאַר דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש האָט פּלעכאַנאָוו כסדר געהאַלטן אין איין וואָרעגן, אַז אויב די רעוואָלוציע וועט ניט אונטערדריקן די אַנארכיע וואָס די באָלשעוויקעס רופֿן ארויס, וועט דער באָלשעוויזם אויפֿפֿרעסן די רעוואָלוציע, פונקט ווי אין פֿרעהם חלום אין תנ"ך, האָבן די מאָגערע קי אויפֿגעפֿרעסן די פֿעטע. און דער סוף וועט זיין אז אין רוסלאַנד וועט אַנקומען א פֿינצטערע רעאַקציע.

די באַוווּסטע פּובליציסטין יעקאַטערינאַ קוסקאָוואַ, פּלעכאַנאָווס אַן אַלטע באַקאַנטע, אַן אומפּאַרטייאישע סאָציאַליסטקע, האָט דעמאָלט איין מאָל, אין אַ זייער אָפֿענעם געשפּרעך מיט פּלעכאַנאָוון ביי אים אַ פֿרעג געטאָן:

„פֿאַרוואָס, געאָרגי וואַלענטינאָוויטש, זייט איר ניט אַריינגעטראָטן אין דער צייטווייליקער רעגירונג?".

„איך... פֿאַרוואָס?..." — פּלעכאַנאָוו האָט זיך אויף אַ רגע ווי פֿאַרלאָרן און דערנאָך אַ זאָג געטאָן: — „אויף וואָס דאַרף מען מיך אין אָט דעם קינדער־גאָרטן?"

„איר שאַצט אַזוי אָפּ די טעטיקייט פֿון דער צייטווייליקער רעגירונג?" — האָט קוסקאָוואַ געפֿרעגט.

„איר האָט אַ טעות, — האָט פּלעכאַנאָוו געענטפֿערט, — איך שאַץ אַזוי אָפּ איר נישט־טעטיקייט".

לענין און די באָלשעוויקעס האָבן נאַטירלעך פּלעכאַנאָוון באַטראַכט פֿאַר זייער וויכטיקסטן און געפֿערלעכסטן שונא. דעריבער האָבן די באָל־שעוויסטישע צייטונגען און די באָלשעוויסטישע רעדנער ניט אויפֿגעהערט אים צו באַשמוצן מיט די ערגסטע ווערטער. זיי האָבן זיך באַמיט איינצו־שמועסן די אומוויסנדיקע מאַסן, אַז פּלעכאַנאָוו איז אויף דער עלטער געוואָרן אַ פֿאַררעטער, אַ לאַקיי פון דער בורזשואַזיע. אַ מאָרד־פּאַטריאָט, אַ שונא פֿון פֿאָלק און אַן אַגענט פֿון די אויסלענדישע אימפּעריאַליסטן. און זיי האָבן כסדר געהאַלטן אין איין אָנרייצן אויף אים דעם צעווילדע־וועטן באָלשעוויסטיש־געשטימטן המון. פּלעכאַנאָוו פֿלעגט באַקומען בריוו פֿון באָלשעוויסטישע מאַטראָסן, וואָס האָבן אים געזידלט מיט די ערגסטע ווערטער און געסטראַשעט מיט טויט, אויב ער וועט ניט אויפֿהערן אַטאַקירן די באָלשעוויקעס. איין זידל־בריוו אַזאַ האָט פּלעכאַנאָוו אָפּגעדרוקט אין זיין צייטונג, און ווען אין אַ פּאָר טעג אַרום האָט אַ צווייטער מאַטראָס צוגעשיקט פּלעכאַנאָוון אַ בריוו, וווּ ער האָט אויסגעדריקט פּלעכאַנאָוון גרויס דאַנקבאַרקייט פֿאַר די אַרטיקלען וואָס ער שרייבט און ער האָט דערק־לערט, אַז אַלע ערלעכע מענטשן פֿון דער גרויסער רוסלאַנד פֿאַרדאַמען אַזוינע פּאַרשוינען ווי דער מאַטראָס וואָס האָט אים באַליידיקט, האָט פּלעכאַנאָוו געשריבן, אַז אָנפֿאַלן אַזוי שאַרף אויף דעם שרייבער פֿון דעם זידל־בריוו דאַרף מען ניט. „דאָס איז אַ בלינדער מענטש, וואָס פֿאַרשטייט אַליין ניט וואָס פֿאַר אַ פּלוידעריי ער האָט אָנגעשריבן. מיך פֿאַרדריסט זייער שטאַרק, וואָס אין רוסלאַנד זיינען פֿאַראַן אַ סך אַזוינע בלינדע און וואָס זיי וועלן נאָך באַווייזן אָנצוטאָן אַ סך שאָדן דעם רוסישן פֿאָלק ד. ה. — זיך אַליין, איידער זיי וועלן ווערן זעעוודיק און וועלן זיך אָפּזאָגן צו גיין אויפֿן שטריקל פֿון זייערע איצטיקע קרומע פֿירער. אָבער די בייזע

שטיק פֿון אָט די פֿינצטערע מענטשן, וואָס זיינען געווענדט קעגן מיין פֿער־זאָן, האָבן מיך קיין מאָל ניט באַלויידיקט אוֹן האָבן מיך גאָרניט געקענט באַלויידיקן... מיר דאַרפֿן געדענקען אז א סך פֿון די פֿינצטערע מענטשן האָנדלען שלעכט, ווילנדיק מיטן גאַנצן הארצן האָנדלען גוט".

אין אַן אַנדער אַרטיקל האָט פֿלעכאַנאָוו געפֿונען די באַווײַסטזיניקע ארבעטער, זיי זאָלן צוריקהאַלטן זייערע אָפּגעשטאַנענע חברים פֿון אַזוינע אַרויסטרעטונגען, וואָס זיינען שעדלעך פֿאַר דעם גאַנצן לאַנד בכלל און דעם גאַנצן ארבעטער־קלאַס בפֿרט. ער האָט געשריבן: „די ראָלע פֿון א לערער איז ניט שטענדיק א דאַנקבאַרע ראָלע. די אָפּלאָדיסמענטן פֿאַלן אָפֿט אויס אויפֿן חלק פֿון די דעמאַגאָגן. אָבער דאָס שטערט ניט דעם דעמאַגאָג צו פֿאַרבלייבן א פֿאַראַסטע בריאה און דעם לערער — א וויכטיקער טוער פֿאַר דער מענטשהייט".

אָבער ניט נאָר די באָלשעוויקעם, נאָר אויך די מערסטע מענשעוויקעם האָבן דעמאָלט געקוקט אויף פֿלעכאַנאָוון פֿון אויבן ארונטער. זיי האָבן אים באַטראַכט פֿאַר אַן אָפּגעשטאַנענעם מענטשן, וואָס פֿאַרשטייט גאָר־ניט וואָס עם קומט פֿאָר אין רוסלאַנד און אין דער גאַנצער וועלט. „אויב אין די יאָרן 1907-1906 האָבן די מענשעוויקעם געטיילט מיינע טאַקטישע מיי־נונגען, איז איצט זייער א באַדייטנדיקער טייל פֿון זיי, דאַכט זיך אפֿילו דער גרעסטער טייל, נעענטער צו לענינען ווי צו מיר", האָט פֿלעכאַנאָוו געשריבן. ער האָט פֿאַר די מערסטע מענשעוויקעם ניט געהאַט קיין אַנדער נאָמען ווי „האַלבע־לעניניסטן".

„געפֿערלעך, — האָט ער געשריבן, — זיינען ניט די לעניניסטן, נאָר די האַלבע־לעניניסטן. פֿאַר האַלבע־לעניניסטן האָלט איך יענע סאָציאַליסטן, וואָס צוריקווייזנדיק די פֿונדאַמענטאַלע אויסגאַנגס־פֿונקטן פֿון לענינס טאַקטיק, גרייטן זיי דאָך צו זיין זיג דערמיט, וואָס זיי שטימען אין מיט אַנדערע זיינע אויסגאַנגס־פֿונקטן, וואָס זיינען אין פֿרט פֿון פּראַקטיק די מער וויכטיקע".

אַנאַליזירנדיק מיט א סך ביישפּילן די טיפֿן און די גראַדאַציעס פֿון אָט דעם „האַלבן־לעניניזם" האָט פֿלעכאַנאָוו אויסגערופֿן: „צי דען פֿאַר־שטייט איר ניט, אז ווען מע זייט ווינט, שניידט מען שטורעם, און ווען מע זייט האַלבן־לעניזם, וועט מען שניידן לענינזם".

פֿלעכאַנאָוו האָט געהאַלטן, אז ראַטעוועז רוסלאַנד און די רעוואָלוציע קען מען נאָר דורך אַן אויפֿריכטיקער קאָאַליציע פֿון אַלע סאָציאַליסטישע, דעמאָקראַטישע און ליבעראַלע עלעמענטן פֿון לאַנד, וואָס וועט האָבן די שטיצע פֿון דער גרויסער מערהייט פֿון פֿאָלק.

„א קאָאַליציע איז נייטיק, — האָט פֿלעכאַנאָוו געשריבן, — כדי צו פֿאַרמיידן א בירגערקריג. א קאָאַליציע דאַרפֿן מיר האָבן, כדי צו באַזייטיקן

יענע דראָענדיקע ווירטשאַפֿטלעכע אַנאַרכיע, דער קאַמף מיט וועלכע עס קען ניט געפֿירט ווערן מיט די כוחות בלויז פֿון דער רעוואָלוציאָנערער דעמאָקראַטיע. די מאַכט דאַרף זיך שטיצן אויף אַ קאָאַליציע פֿון אַלע לעבעדיקע כוחות פֿון לאַנד. אַ רעגירונג וואָס באַזירט זיך אויף אַ שמאָלן סאָציאַלן פֿונדאַמענט ליידט אומפֿאַרמיידלעך פֿון ניט שטאַנדהאַפֿטיקייט. קאָאַליציע — מיינט פֿאַרשטענדיקונג. יעדע קאָאַליציע־רעגירונג אַנטשטייט ווי אַ רעזולטאַט פֿון קעגנזייטיקע הנחות".

די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אָבער, די באָלשעוויקעס און די מענ־שעוויקעס זיינען אין פֿאַרלויף פֿון יאָרן דערצויגן געוואָרן אין גייסט פֿון „רעוואָלוציאָנערער אומקאָמפּראָמיסלעכקייט". ניט נאָר צו דער רעגירונג, נאָר אויך בנוגע דער „בורזשואַזיע" און ליבעראַליזם. וואָס פֿאַר אַ ווירקונג האָבן געקענט האָבן פּלעכאַנאָווס רייד וועגן קאָאַליציע, ווען פֿאַר יעדן מאַטראָס און פֿאַר דעם דורכשניטלעכן אַרבעטער איז דער „פֿיינד נומער 1" דעמאָלט געווען דער קאַפּיטאַליסט, און פֿאַרן פּויער — דער גוטבאַזיצער?

אין אויגוסט 1917 איז אין מאָסקווע צוזאַמענגערופֿן געוואָרן די מלוכה־באַראַטונג פֿון אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען, פֿאַרטרעטער פֿון די זיעמסטוועס און שטאָט־פֿאַרוואַלטונגען, פֿון אַלרוסישן סאָוויעט פֿון אַרבעטער־ און סאָלדאַטן־דעפּוטאַטן, פֿון די מיטגלידער פֿון אַלע 4 דומעס און פֿון פֿירער פֿון דער אַרמיי און פֿלאָט. די באַראַטונג איז צוזאַמענגערופֿן געוואָרן פֿון דער צייטווייליקער רעגירונג מיטן צוועק „אויסצוגלייכן די ליניע פֿון דער רעוואָלוציע". צווישן די איינגעלאַדענע זיינען אויך געווען די אַלטע רעוואָ־לוציאָנערן פּלעכאַנאָוו, פּיאָטר קראַפּאָטקין, וויעראַ זאַסוליטש און יעקאַ־טערינאַ ברעשקאָווסקאַיאַ. מיט דער טעכנישער אָרגאַניזאַציע פֿון דער באַראַטונג האָט אָנגעפֿירט דער אינערן־מיניסטער א. מ. ניקיטין, אַ מאָסק־ווער מענשעוויק. קוסקאָוואַ, וועלכע איז געזעסן לעבן פּלעכאַנאָוון, האָט בייגעוווינט אַזאַ סצענע: פּלעכאַנאָוו האָט צוגערופֿן ניקיטינען און אים געבעטן פֿאַרשרייבן אים אַלס רעדנער. ניקיטין האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און איז אַנטלאָפֿן. פּלעכאַנאָוו האָט אים ווידער געכאַפּט און שטרענג געזאָגט: „איר האָט געהערט, וואָס איך האָב אייך געבעטן טאָן? איך פֿאַרשטיי איבערהויפּט ניט וואָס עס קומט דאָ פֿאָר"...

„וואָס קען מען טאָן, — האָט אים ניקיטין געזאָגט, — „וויעק זשיווי, וויעק אוטשיס!" (אייביק לעב, אייביק לערן זיך).

„פּלעכאַנאָוו, — שרייבט קוסקאָוואַ, — האָט אָט די פֿראַזע קיין מאָל ניט געקענט פֿאַרגעסן: „ווי געפֿעלט אייך? מיר הייסט מען זיך לערנען"... — האָט ער מיט ביטערקייט באַמערקט.

א צווייטער באַווּסטער סאָציאַליסטישער שריפֿטשטעלער ניקאָלאַי וואַלענטינאָוו־וואָלסקי, וועלכער איז אויך געווען אויף דער בארַאטונג, דערציילט, אז פֿלעכאַנאָוו און זיין פֿרוי האָבן, קומענדיק צו דער בארַאטונג קיין מאָסקווע, ניט געקענט קריגן קיין צימער אין קיין האָטעל. האָבן זיי איבערגעלאָזט די זאַכן אויפֿן וואָקזאַל און זיינען אַוועקגעפֿאָרן אין „באַלשאָי טעאַטער" אויף דער בארַאטונג. וואַלענטינאָוו־וואָלסקי האָט באַמערקט ווי פֿלעכאַנאָוו זיצט מיט זיין פֿרוי אין א לאָזשע א מידער, א פֿארטרויערטער. דערווּסנדיק זיך פֿון עמיצן אז פֿלעכאַנאָוו האָט ניט קיין צימער, איז ער צוגעגאַנגען צו ניקיטינען און אים געזאָגט: „הערט זיך איין, אַלעקסעי מאַקסימאָוויטש, דאָס איז דאָך פּשוט א חרפּה, פֿלעכאַנאָוו האָט ניט ווו דעם קאָפּ אַוועקצולייגן. רעקווּזירט פֿאַר אים ערגעצווו א צימער אין א האָטעל, אָדער ניט אים אָפּ א ווּוינונג אַפֿילו אין קרעמל. איר זייט דאָך דער מיניסטער פֿון אינערן. צי דען קען אויף אזא קלייניקייט ביי אייך ניט קלעקן קיין כוח?".

ניקיטין האָט מיט כעס א געשריי געטאָן אויף וואַלענטינאָוון: „איך האָב קיין צייט ניט זיך צו פֿארנעמען מיט ווּוינונגען, איך האָב א ווּיכטיקערע אויפֿגאָבע — אַכטונג געבן, די באַלשעוויקעס זאָלן ניט ווארפֿן א באָמבע אין טעאַטער".

די באַציאונגען צווישן וואַלענטינאָוון און פֿלעכאַנאָוון זיינען גראָד געווען אָנגעצויגענע פֿון אמאָל. זיי האָבן אין 1904 געהאט א שארפֿן צוזאַמענשטויס אין זשענעוע, ווען וואַלענטינאָוו־וואָלסקי איז נאָך געווען א באָלשעוויק. באַלד נאָך דעם איז ער אַריבער צו די מענשעוויקעס, אָבער אין 1908 האָט ער פֿארעפֿנטלעכט א בוך איבער פֿילאָסאָפֿיע, ווו ער האָט שארף קריטיקירט פֿלעכאַנאָוס פֿילאָסאָפֿישן מאַטעריאַליזם. פֿלעכאַנאָוו האָט דעמאָלט ניט געענטפֿערט אויף וואַלענטינאָוס קריטיק. אָבער זי האָט אים שטאַרק אויפֿגערעגט און ער האָט נישט איין מאָל געזאָגט, אז ער באַטראַכט וואָלסקין מער ניט פֿאַר קיין מארקסיסט און פֿאַר קיין חבר און ווּיל מיט אים מער ניט האָבן קיין שום באַציאונגען. איצט, אויף דער בארַאטונג אין מאָסקווע, אין האַרבסט 1917 האָט וואַלענטינאָוו־וואָלסקי זייער שטאַרק געוואָלט פֿארלייגן פֿלעכאַנאָוון צו באַזעצן זיך ביי אים אין הויז. ער האָט געהאט א באַקוועמע דירה אין מאָסקווע. ער האָט אָבער מורא געהאט, אז פֿלעכאַנאָוו קען זיך אָפּזאָגן פֿון דעם פֿארשלאָג און נאָך באַלייזיקן אים. דאָך האָט ער זיך ניט איינגעהאַלטן, האָט אָנגעשריבן א צעטעלע צו פֿלעכאַנאָוון און צוגעשיקט אים אין דער לאָזשע ווו ער איז געזעסן. „איך האָב זיך דערווּסט, — האָט ער געשריבן אין דעם צעטעלע, — אז איר האָט נאָך ניט געקענט געפֿינען קיין פֿרייי צימער אין די מאָסקווער

האָטעלן. אפֿשר וועט איר זיך באַנוצן מיט מיין און מיין פֿרוים פֿאַרשלאָג, זיך צו באַזעצן ביי אונדז?".

וואָלסקי האָט נעזען ווי פֿלעכאַנאָוו האָט א לעננערע צייט נעדרייט דאָס צעטעלע אין האַנט, און דערנאָך, איבערריידנדיק מיט ראָזאַליע מאַרקאָוונא, איז ער אַרוים אין קאָרידאָר אים אויפֿזוכן. וואָלסקי איז אים אַנטקעגנגעקומען. פֿלעכאַנאָוו האָט אים פֿעסט נעדריקט די האַנט און די פֿלעכאַנאָוום האָבן זיך באַלד איבערגעקליבן צו די וואָלסקים, ווו זיי האָבן פֿאַרבראַכט כמעט צוויי וואָכן צייט. פֿלעכאַנאָוו האָט אים פֿרעזענטירט זיינע נאָר־וואָס דערשינענע דריי בענד „די געשיכטע פֿון דעם רוסישן נעזעלשאַפֿטלעכן נעדאַנק", מיט דער אויפֿשריפֿט: „דעם חבר וואָלסקי, פֿון אויטאָר".

„דאָס טיטולירן מיך נישט „הער", נאָר „חבר", — שרייבט וואָלענטינאָוו־וואָלסקי, — האָט נעמיינט, אַז פֿלעכאַנאָוו איז שוין איצט נית דער זעלבער פֿלעכאַנאָוו".

דורך דער צייט וואָס פֿלעכאַנאָוו האָט נעווויינט ביי די וואָלסקים אין מאָסקווע, איז ער אויך מאָל אַריינגעקומען צו וואָלסקין אין צימער און נעבעטן נעבן אים אלעקסאַנדער הערצענס מעמוארן. ער האָט שנעל אויפֿנעמישט דאָס אָרט, ווו דער נרויסער רוסישער שריפֿטשטעלער, דענקער און פֿרייהויטס־קעמפֿער באשרייבט, ווי אַזוי ער און זיין חבר פּיאָטר אַנאַריאָוו, האָבן אין 1827, וועו נאָך יונגע בחורים, אויך נעפֿינענדיק זיך אויף די וואָראָביאָוועי בערג לעבן מאָסקווע, זיך אַרומנעמען און נעשוואָרן זיך צו אָפּפֿערן מיטן לעבן פֿאַר דעם גליק און דער פֿרייהויט פֿון פֿאָלק. אין 1835 האָט הערצען געשריבן אַנאַריאָוון: „די דאָזיקע סצענע קען זיך איצט אויסווייזן ווי זייער אַנגעצויגן, זייער טעאַטראַליש, און דאָך, היינט, אין 26 יאָר אַרום, בין איך נעירט ביז טרערן דערמאָנענדיק זיך וועגן איר. זי איז געווען הייליק־אויפֿריכטיק. דאָס האָט באַווייזן אונדזער נאַנץ לעבן. אַזוי, אַנאַריאָוו, זיינען מיר, האַנט־אין־האַנט, אַריינגענאַנגען מיט דיר אין לעבן. דער וועג, וואָס מיר האָבן אויסגעקליבן, איז געווען נישט לייכט. מיר האָבן אים קיין מאָל נית פֿאַרלאָזן. פֿאַרווונדיקטע, צעברָאכענע זיינען מיר געגאַנגען און קיינער האָט אונדז נית אַריבערגעיאָגט. איך בין דערגאַנגען נית צום ציל, נאָר צו יענעם אָרט, ווו דער וועג גייט בארג ארונטער. נישט ווילנדיק זוך איך דיין האַנט, כדי זי צו דריקן און זאָגן שמייכלענדיק אומעטיק: אָט דאָס איז אלץ!"

פֿלעכאַנאָוו האָט לאַנגזאַם הויך איבערגעלייענט אָט די שטעלע, האָט שנעל צונעמאַכט דעם בוך און געזאָגט וואָלסקין:

„מיר וואָלט זיך זייער נעוואָלט באַזוכן אָט דעם פֿלאַץ, ווו הערצען און אַנאַריאָוו האָבן זיך נענעבן די שבועה. וואָלט איר אפֿשר נעקענט אַרנאַניזירן א רייזע אהין? דעם דאָזיקן פֿלאַץ קען מען באַטראַכטן פֿאַר

א הייליקן אין דער געשיכטע פֿון אונדזער געזעלשאַפֿטלעכן געדאַנק. פֿון אָט דער שבועה זיינען אַרויסגעקומען „דער קאָלאָקאָל" און „די פּאָליאַר־נאַיִ זוויעזדע" (אַלעקסאַנדער הערצענס באַרימטע רעוואָלוציאָנערע זשור־נאַל, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבן אין לאָנדאָן און וואָס האָבן זיך אומלע־גאַל פֿאַרשפּרייט אין רוסלאַנד און געהאַט א קאָלאָסאַלן איינפֿלוס. — ד. ש.). איך האָב געטראַכט וועגן איר איצט, פֿאַרנדיק קיין מאָסקווע און זייער אָפֿט אויף פֿריער, לעבנדיק אין זשענעווע".

אויף מאָרגן זיינען די פֿלעכאַנאָוום צוזאַמען מיט וויערא זאַסולִיטש, אין דער באַגלייטונג פֿון די וואָלסקים און נאָך א פּאָר פֿרייַנד אַוועקגעפֿאָרן צו די וואָראָביאָוועע בערג. צו דעם פֿלאַץ, וווּ הערצען און אָגאַריאָוו האָבן זיך מיט איבער הונדערט יאָר פֿריער געגעבן די שבועה מקריב צו זיין זייערע לעבנס פֿאַר דעם גליק און דער פֿרייהייט פֿון פֿאָלק, האָט מען ניט געקענט צוקומען, ווייל מע האָט געהאַלטן דאָרט עפּעס אין איבערבויען. זיי זיינען אָבער אַרויף אויפֿן פֿלאַץ פֿון וואָגען נאָפּאָלעאָן האָט, פֿאַר זיין אַריינפֿאָרן אין מאָסקווע אין 1812, באַטראַכט די שטאָט און זי באַווונ־דערט. פֿלעכאַנאָוו און זאַסולִיטש זיינען בריידע געשטאַנען איינער לעבן דעם אַנדערן און האָבן אַרונטערגעקוקט פֿון בערג אויף דער ווונדערלעכער פּאַנאָראַמע, וואָס זיי האָבן געזען פֿאַר זיך. מיטאַמאָל איז פֿלעכאַנאָוו גע־וואָרן זייער בלייך און, דריקנדיק וויערא זאַסולִיטשעס האַנט, האָט ער געזאָגט:

„וויערא איוואַנאָווונא. מיט 90 יאָר צוריק, אומגעפֿער אויף דעם פֿלאַץ, האָבן הערצען און אָגאַריאָוו געגעבן זייער שבועה. מיט א פֿערציק יאָר צוריק, איר נעדענקט, האָבן מיר בריידע אויך געשוואָרן, אַז דאָס וווילזיין פֿון פֿאָלק וועט זיין פֿאַר אונדז דאָס העכסטע געזעץ. אונדזער וועג גייט איצט קלאָר באַרונטער. עס דערנענטערט זיך שנעל דער מאָמענט, ווען מיר, ריכטיקער געזאָגט, עמיצער פֿון אונדז, וועט זאָגן: „אָט דאָס איז אַלץ!" דאָס וועט מסתמא געשען פֿריער ווי מיר מיינען. אַזוי לאַנג אָבער ווי מיר אָטעמען נאָך, לאָמיר זיך פֿרעגן, קוקנדיק איינע די אַנדערע אין פּנים אַריין: האָבן מיר דערפֿילט אונדזער שבועה? איך מיין, מיר האָבן זי ערלעך דערפֿילט. ניט אמת, וויערא איוואַנאָווונא, ערלעך?"

זאַסולִיטש אזי געווען אַזוי טיף געירט, אז קוקנדיק אויף איר האָט מען געקענט מיינען, זי וועט זיך באַלד צעיאָמערן אויפֿן קול. זי האָט אַרונטערגעלאָזט דעם קאָפּ און, צוליינגדיק דאָס נאָזטיכל צו די אויגן, איז זי אָפּגעטרעטן אין א זייט...

דאָס זיינען געווען די טראַגישסטע טעג אין פֿלעכאַנאָוום לעבן. ער האָט געזען, ווי רוסלאַנד און די דעמאָקראַטישע רעוואָלוציע גייען צו גרונט, און ער האָט שרעקלעך געליטן דערפֿון. ראָזאַליע מאַרקאָווונא דערציילט, אַז

וועז זי איז אין גיכן, נאָך פֿלעכאַנאָוום טויט, אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאריז צו איר טאַכטער און האָט זיך געטראָפֿן דאָרט מיט דעם פֿראַנצויזישן סאָציאַליסטישן פֿירער זשיול געד, וואָס איז געווען במשך א סך יאָר זייערער אַן אינטימער פֿריינד, האָט גער ביי איר געבעטן א בילד פֿון פֿלעכאַנאָוון. זי האָט אים געגעבן א פֿאָטאָגראַפֿיע, וואָס איז ענומען געוואָרן טאַקע דעמאָלט אין מאָסקווע, וועז פֿלעכאַנאָוו איז געווען אין א זייער געדריקטער שטימונג. „איך וויל האָבן אָט די פֿאָטאָגראַפֿיע, — האָט גער געזאָגט, — איך וויל האָבן דאָס בילד פֿון דעם לייַדנדיקן פֿלעכאַנאָוו. פֿון דעם פֿלעכאַנאָוו, וואָס טראָגט אויף זיינע פֿלייצעס די שווערע משא פֿון זיין פֿאָטערלאַנד און פֿון דער מענטשהייט".

9

די באָלשעוויסטישע איבערקערעניש האָט פֿלעכאַנאָוון געטראָפֿן אין צערסקאָיע סיעלאָ, ווו ער האָט זיך באַזעצט, באַלד נאָך זיין אָנקומען קיין רוסלאַנד אין אַפּריל 1917. פֿלעכאַנאָוו האָט יאָרנלאַנג געליטן אויף א לונגען־קראַנקייט. אויפֿן וועג פֿון לאָנדאָן קיין רוסלאַנד האָט ער זיך נאָך דערצו פֿאַרקילט.. די לעצטע טעג אייַדער ער איז אַרויסגעפֿאָרן פֿון לאָנדאָן, איז דער וועטער דאָרט געווען זייער פֿייכט און קאַלט. זיין אַלטער פֿריינד און מיטקעמפֿער, ליעוו דייטש, וואָס האָט זיך דעמאָלט אויך געפֿונען אין לאָנדאָן, האָט געהאַלטן, אַז די רייזע איבערן ים אין אַזא שלעכטן וועטער איז געפֿערלעך פֿאַר פֿלעכאַנאָוון. האָט ער מיט אים איינגעטענהט, ער זאָל אָפּלייגן די רייזע אויף א חודש אָדער צוויי, וועז עס וועט ווערן וואַרעמער. אָבער פֿלעכאַנאָוו האָט ניט געוואָלט הערן וועגן דעם. „איך האָב א פֿאַרגעפֿיל, — האָט פֿלעכאַנאָוו אים געזאָגט, — אז לאַנג וועל איך אין רוסלאַנד נישט לעבן. אָבער ניט פֿאַרן איצט — קען איך ניט. אין אַלטער סאָלדאַט פֿון דער רעוואָלוציע מוז זיין אויף זיין פּאָסטן וועז מען רופֿט אים".

אין צערסקאָיע סיעלאָ האָט ער זיך באַזעצט דערפֿאַר, וויל דער קלימאַט דאָרט איז געווען בעסער ווי אין פּעטראָגראַד. וועז די באָלשעוויסטישע רעוואָלוציע איז פֿאָרגעקומען, איז פֿלעכאַנאָוו קראַנק געוואָרן פֿון עגמת נפֿש. אויף מאָרגן, ווי זיי האָבן פֿאַרכאַפּט די מאַכט, האָבן די באָלשעוויקעס צוגעמאַכט זיין צייטונג „יעדינסטוואָ". אין צוויי טעג אַרום, אָבער, האָט זיך פֿלעכאַנאָוום פֿריינד און מיטאַרבעטער איינגעגעבן אַרויסצולאָזן א נומער „יעדינסטוואָ" מיט פֿלעכאַנאָוום „אָפּענער בריוו צו די פּעטראָגראַדער אַרבעטער". אין דעם דאָזיקן בריוו האָט פֿלעכאַנאָוו, צווישן אַנדערן, געשריבן:

„נישט דערפֿאַר פֿאַרשאַפֿן מיר עגמת־נפֿש די געשעענישן פֿון די לעצטע טעג, ווייל איך וויל ניט, אַז דער אַרבעטער־קלאַס זאָל טריאומפֿירן. נאָר פֿאַרקערט, ווייל מיט אַלע קרעפֿטן פֿון מיין נשמה ווינטש איך דעם טריאומף פֿון אַרבעטער־קלאַס. די באַוווּסטזיניקע עלעמענטן פֿון אונדזער אַרבעטער־קלאַס זיינען מחויב צו שטעלן זיך די פֿראַגע: איז אונדזער פּראָלעטאַריאַט גרייט דערצו, אַז ער זאָל פּראָקלאַמירן זיין דיקטאַטור? ניין, אונדזער אַרבעטער־קלאַס קאָן נאָך ווייט ניט, מיט נוצן פֿאַר זיך און פֿאַרן גאַנצן לאַנד, איבערנעמען אין זיינע הענט די פּאָליטישע מאַכט. אים אָנוואַרפֿן אַזאַ מאַכט מיינט שטויסן אים אויפֿן וועג פֿון דעם גרעסטן היסטאָרישן אומגליק, וואָס וואָלט געווען אין דער זעלבער צייט, דאָס גרעסטע אומגליק אויך פֿאַר גאַנץ רוסלאַנד. פֿאַרכאַפּנדיק די פּאָליטישע מאַכט נישט אין דער געהעריקער צייט, וועט דער רוסישער אַרבעטער־קלאַס נישט מאַכן קיין סאָציאַלע רעוואָלוציע. ער וועט נאָר אַרויסרופֿן אַ בירגערקריג, וואָס וועט אים, סוף־כל־סוף, צווינגען אָפּצוטרעטן ווייט צוריק פֿון די פּאָזיציעס, וואָס זיינען דערוואָרבן געוואָרן אין פֿעברואַר און מערץ פֿון היינטיקן יאָר.

„אָט דערפֿאַר טייערע חברים, פֿאַרשאַפֿן מיר עגמת נפֿש די געשעענישן אין פּעטראָגראַד. איך חזר איבער נאָך אַמאָל, זיי פֿאַרשאַפֿן מיר עגמת נפֿש נישט דערפֿאַר וואָס איך וויל נישט, אַז דער אַרבעטער־קלאַס זאָל טריאומפֿירן, נאָר פֿאַרקערט, ווייל מיט אַלע קרעפֿטן פֿון מיין נשמה וויל איך זען דעם טריאומף פֿון אַרבעטער־קלאַס, און צוזאַמען מיט דעם זע איך ווי ווייט עס שטויסן אים אָפּ אויף צוריק אָט־די דערמאָנטע פּאַסירונגען. די באַוווּסטזיניקע עלעמענטן פֿון אונדזער אַרבעטער־קלאַס מוזן אים וואָרענען און פֿאַרהיטן פֿון דעם גרעסטן אומגליק, וואָס קען נאָר מיט אים טרעפֿן".

פּלעכאַנאָוו איז שוין דעמאָלט געווען זייער פּעסימיסטיש געשטימט. ווען מען האָט אים אָנגעזאָגט, אַז קערענסקי איז אַוועקגעפֿאָרן אויפֿן פֿראָנט כדי ברענגען פֿון דאָרט געטרייע סאָלדאַטן אויף צו אונטערדריקן דעם באָלשעוויסטישן אויפֿשטאַנד אין פּעטראָגראַד, האָט ער באַמערקט: „אויב קערענסקין זאָל זיך איינגעבן צו ברענגען פֿון פֿראָנט גענוג סאָלדאַטן און אַרטילעריע, קען מען נאָך ראַטעווען רוסלאַנד און די רעוואָלוציע".

קערענסקין האָט זיך דאָס אָבער ניט איינגעגעבן, ווייל די מאָנאַרכיסטישע גענעראַלן פֿון דער אַרמיי האָבן אים פֿאַרראַטן. די מאָנאַרכיסטן האָבן די צייטווייליקע רעוואָלוציאָנערע רעגירונג נאָך מער געהאַסט ווי די באָלשעוויקעס. די באָלשעוויקעס, האָבן זיי געהאָפֿט, וועלן זיך סיי־ווי־סיי לאַנג ניט האַלטן און נאָך די באָלשעוויקעס, האָבן זיי געדענקט, וועט זיין לייכט צוריק אויפֿצושטעלן די מאָנאַרכיע, אָדער אַ מיליטערישע דיקטאַטור. דעריבער האָבן זיי, אין דער לעצטער קריטישער מינוט, סאַבאָטירט דעם

קאַמף פֿון דער צייטווייליקער רעגירונג קעגן די באָלשעוויקעס. זיי האָבן פֿאַקטיש געמאַכט אוממעגלעך פֿאַר קערענסקין צו ברענגען פֿון פֿראָנט קיין פּעטראָגראַד די רעגימענטן, וואָס זיינען נאָך געווען טריי דער צייט־ווייליקער רעגירונג.

דעם 13טן נאָוועמבער, האָט זיך צו פּלעכאַנאָוון אין הויז, אין צאַרס־קאָיע סיעלאָ, אַריינגעריסן אַ גרופּע מאַטראָסן און רויטע גוואַרדייער. אַריינגעקומען זיינען זיי דורך דער הינטערטיר, נישט אָנקלאַפּנדיק פֿריער. ווען די דינסט האָט ביי זיי געפֿרעגט וועמען זיי זוכן, האָבן זיי געענט־פֿערט: „דעם באַלעבאָס". פּלעכאַנאָווס פֿרוי איז אַרויסגעקומען צו זיי און האָט זיי דערקלערט, אַז איר מאַן ליגט קראַנק אין בעט און אַז מען טאָר אים ניט באַאומרויקן.

„מיר זיינען געקומען זוכן געווער, מיר דאַרפֿן דעם באַלעבאָס, ווו איז זיין צימער? — האָבן די מאַטראָסן געשריען.

דערזעענדיק אַז מיט די מענטשן קען מען גאָרנישט מאַכן און אַז די זאַך קען זיך ענדיקן זייער טרויעריק אויב מע זאָל גלייך ניט דערפֿילן זייער פֿאַרלאַנג, האָט פּלעכאַנאָווס פֿרוי זיי אַריינגעפֿירט צו פּלעכאַנאָוון אין צימער. פּלעכאַנאָוו איז געלעגן אין בעט אַן אָנגעטאָנענער אין די זאַכן. די פֿרוי האָט באַוויזן נאָר אַ זאָג טאָן אים: „זיי זיינען שוין דאָ". גראָד האָט פּלעכאַנאָוו יענעם פֿרימאָרגן, ריידנדיק וועגן די הויז־זוכונגען און מאַסן־אַרעסטן, וואָס די באָלשעוויקעס האָבן דורכגעפֿירט אין דער גאַנצער שטאָט, באַמערקט, אַז מע וועט מסתמא, אים אויך אָפּשטאַטן אַזאַ „וויזיט". ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ האָט אָבער נישט געוואָלט צולאָזן דעם געדאַנק. „צי דען־זשע וועלן זיי וואַגן אויך ביי דיר מאַכן אַ רעוויזיע? דאָס איז אוממעג־לעך". האָט זי געטענהט. פּלעכאַנאָוו האָט איר אָבער אויף דעם געענט־פֿערט. „ווי ווייניק דו קאָנסט אָט די לייט. (די באָלשעוויסטישע פֿירער. — ד. ש.). זיי זיינען פֿעאיק אונטערצושיקן אַ געדונגענעם מערדער און נאָכן מאָרד פֿאַרגיסן קראָקאָדיל־טרערן און דערקלערן די דאָזיקע געשעעניש ווי אַ רעזולטאַט פֿון דעם צעבושעוועטן פֿאָלקס־צאָרן".

ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ האָט געבעטן פּלעכאַנאָוון, ער זאָל בלייבן אין בעט. זי האָט אַליין גענומען עפֿענען די אַלמערס און טשעמאָדאַנעס און האָט פֿאָרגעלייגט די „געסט" צו זוכן, צי דאָרט איז ניטאָ קיין געווער. אַ ריזיקער מאַטראָס, וואָס איז געווען דער אָנפֿירער פֿון דער באַנדע, איז געשטאַנען אומבאַוועגלעך אָנגעשפּאַרט אויף זיין ביקס. דער סאָלדאַט און דער רויטער גוואַרדייער האָבן געוואָרפֿן זייערע בליקן אויף די טשעמאָ־דאַנעס. זיי האָבן זיך אָבער צו קיין זאַך ניט צוגערירט. דער קראַנקער פּלעכאַנאָוו האָט, קענטיק, אויף די נאַאיווע קינדער פֿון פֿאָלק, געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק. „גיט אונדז אייער קאַרטע, האָט זיך דער סאָלדאַט

געווענדט צו ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ. „וואָס פֿאַר אַ קאַרטע? אַ וויזיט־קאַרטע אָדער אַ פֿאָטאָגראַפֿישע?, האָט ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ געפֿרעגט. דער סאָלדאַט האָט ניט געענטפֿערט. ער האָט פּשוט ניט פֿאַרשטאַנען די פֿראַגע. ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ האָט אַריינגעפֿירט דעם סאָלדאַט אין קאַבי־נעט און האָט אים דערלאַנגט איר וויזיט־קאַרטע. דער סאָלדאַט האָט אַ קוק געטאָן אויף דער קאַרטע און אַוועקגעלייגט זי צוריק אויפֿן טיש. עס איז געווען קלאָר, אַז ער קאָן איינפֿאַך נישט איבערלייענען די קאַרטע און אַז ער פֿירט־אויס אויטאָמאַטיש עמיצנס באַפֿעל, וואָס איז פֿאַר אים אַליין נישט קלאָר. צוריקקערנדיק זיך אין צימער, האָט ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ געטראָפֿן פּלעכאַנאָוו זיצן ביים טיש און טרינקען דאָס טעפּעלע שוואַרצע קאַווע וואָס מען האָט אים דערלאַנגט. ער האָט פֿרידלעך געשמועסט מיט איינעם פֿון די רויטע גוואַרדייער. ווען דער סאָלדאַט האָט זיך געווענדט צו די איבעריקע חברים זיינע: „נו, וואָס? מיר גייען?" — האָבן זיי געענטפֿערט: „קומט, לאָמיר גיין", און אַלע האָבן זיך אַ לאָז געטאָן צום אַרויסגאַנג.

פּלוצלונג האָט זיך דערהערט אַ שטאַרקער קלאַפּ אין טיר און אַ ווילדער אויסגעשריי: „ווו איז דער באַלעבאָס? איך דאַרף דעם באַלעבאָס!". און מיט די ווערטער איז אַריינגעלאָפֿן אין הויז אַ געזונטער מאַטראָס פֿון אַ יאָר 35, אַן אויפֿגערעגטער, אַ צעווילדעוועטער, מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט. פּלעכאַנאָוו איז געשטאַנען ביים טיש אַ רואיקער, אָבער אַ טויט־בלאַסער. ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ האָט דערקלערט דעם מאַטראָס, אַז זיינע חברים האָבן שוין באַזוכט דאָס הויז און האָבן קיין געווער ניט געפֿונען. אָבער דער מאַטראָס איז צוגעקומען נאָענט צו פּלעכאַנאָוון האָט אָנגע־שטעלט דעם רעוואָלווער גלייך אויף אים און האָט אַ געשריי געטאָן: „גיט אַרויס דאָס געווער. ווען ניט, אויב מיר וועלן אַליין געפֿינען, וועל איך אייך דאָ, גלייך אויפֿן אָרט, דערשיסן".

פּלעכאַנאָוו האָט מיט אַ רואיקן טאָן געענטפֿערט: „דערהרגענען אַ מענטשן איז נישט שווער, אָבער קיין געווער וועט איר דאָ ניט געפֿינען".

דערזעענדיק די געפֿאַר אין וועלכער איר מאַן געפֿינט זיך, האָט ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ זיך געווענדט צו דעם צעווילדעוועטן מאַטראָס מיט די ווער־טער: „איך שווער אייך מיטן הייליקסטן, אַז מיר האָבן ניט קיין געווער".

אויף דעם האָט דער מאַטראָס מיט פֿאַראַכטונג געענטפֿערט: „וואָס טויגן מיר אייערע הייליקע? איך גלויב ניט אין קיין הייליקע".

ראָזאַליאַ מאַרקאָוונען איז איינגעפֿאַלן אַ געדאַנק צו פּרובירן ווירקן אויפֿן „רעוואָלוציאָנערן געוויסן" פֿון די „געסט". דערקלערן זיי, אַז פֿאַר זיי שטייט אַ מאַן, וואָס האָט עטלעכע און פֿערציק יאָר פֿון זיין לעבן גע־דינט דער פֿרייהייט און דעם סאָציאַליזם און וואָס האָט זיין גאַנץ לעבן אָפּגעגעבן דעם קאַמף פֿאַר זייער גליק. זי האָט זיך אָבער גלייך געכאַפּט,

אַז די דאָזיקע ווערטער וואָלטן נאָך געקענט ערגער מאַכן די לאַגע. זיי וואָלטן געקענט אַרויסרופֿן ביי דעם אומוויסנדיקן מענטשן די אַסאָציאַציע פֿון די ווערטער: „פֿאַררעטער", „קאָנטר־רעוואָלוציאָנער" און „אַגענט פֿון דער אימפּעריאַליסטישער בורזשואַזיע" מיט וועלכע די באָלשעוויסטי־שע דעמאַגאָגן האָבן במשך אַכט חדשים פֿאַרגיפֿט זייערע מוחות און געפֿילן. פּלעכאַנאָווס שטאָלצע רואיקייט האָט צו ביסלעך איינגעשטילט דעם מאַטראָס' צאָרן. דער מאַטראָס האָט זיך געלאָזט גיין צום אַרויסגאַנג. זיינע חברים זיינען אים נאָכגעגאַנגען. ביי דער טיר, אָבער, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און האָט זיך ווייטער געווענדט צו פּלעכאַנאָוון: „מיט וואָס באַשעפֿטיקט איר זיך"?.

„איך בין אַ שרייבער" — האָט פּלעכאַנאָוו געענטפֿערט.

„וועגן וואָס שרייבט איר?" — האָט דער מאַטראָס געפֿרעגט.

„וועגן רעוואָלוציע, וועגן סאָציאַליזם", — האָט פּלעכאַנאָוו רואיק געענטפֿערט.

„נו, וואָס טויג מיר רעוואָלוציע" — האָט דער מאַטראָס אַ געשריי געטאָן, — „קערענסקי איז אויך געווען אַ רעוואָלוציאָנער. איר זייט אַ מיניסטער?".

„ניין", — האָט פּלעכאַנאָוו געענטפֿערט.

„זייט איר אַ מיטגליד פֿון דער גאָסודאַרסטווענאַיאַ דומאַ"?.

„אויך נישט".

די לעצטע צוויי פֿראַגעס האָט געשטעלט איינער פֿון די רויטע גוואַרדייער. דער עלטערער מאַטראָס האָט אים שטיל אַ פֿרעג געטאָן: „נישט דער?". יענער האָט עפּעס אַ מורמל געטאָן אין דער שטיל און אַזוי איז פּלעכאַנאָוו ניצול געוואָרן פֿון אַ באָלשעוויסטישער קויל. ווען די „געסט" זיינען אַוועק, האָט פּלעכאַנאָוו געזאָגט זיין פֿרוי, אַז ער איז אין אָנהייב געווען זיכער, אַז זיי וועלן אים אַוועקפֿירן און דערשיסן. די שוואַרצע קאַווע האָט ער געטרונקען, כדי צו קענען זיך האַלטן פֿעסטער אויף די פֿיס. ווען דער מאַטראָס אָבער האָט צוגעשטעלט דעם רעוואָלווער צו זיין שטערן, האָט ער געטראַכט וועגן דעם, צי ער וועט פֿריער דערזען דאָס פֿייער, אָדער דער־הערן דעם קלאַנג פֿון שאָס...

אין צאַרסקאָיע סיעלאָ האָט געבושעוועט דער רויטער טעראָר. בלייבן וויי־טער אין הויז איז פֿאַר פּלעכאַנאָוון געווען געפֿערלעך. ראָזאַליאַ מאַרקאָוונאַ האָט דעריבער איינגערעדט פּלעכאַנאָוון אַריבערצופֿירן אים אין שטאָטישן שפּיטאָל, ווו מע וועט אים ניט באַאומרויקן. דאָרט, אָבער, איז פּלעכאַנאָוו פֿאַרבליבן נאָר איין נאַכט. מורא האָבנדיק, אַז מיט אים זאָל דאָרט ניט פּאַסירן עפּעס אַן אומגליק, האָבן פּלעכאַנאָווס פֿריינד און חברים געשיקט נאָך אים אַן אויטאָמאָביל פֿון רויטן קרייץ מיט דריי דאָקטוירים, וואָס האָבן

אים אַריבערגעפֿירט פֿון צאַרסקאָיע סיעלאָ קיין פּעטראָגראַד, מאַכנדיק דעם אָנשטעל, אַז זיי פֿירן אַ שווער פֿאַרוווּנדיקטן פֿון שלאַכטפֿעלד. אין פּעטראָגראַד האָט מען פּלעכאַנאָוון איינגעאָרדנט אין אַ פּריוואַטער קליניק. זיינע פֿריינד אָבער האָבן גלייך איינגעזען, אַז דאָרט איז אויך ניט זיכער. האָבן זיי אים איבערגעפֿירט אין דעם פֿראַנצויזישן שפּיטאָל פֿון פּעטראָ־גראַד. נישט געקוקט אָבער אויף דעם, וואָס די דאָקטוירים און דער גאַנצער פּערסאָנאַל פֿון שפּיטאָל האָבן זיך צו אים אויסערגעוויינטלעך גוט באַצויגן, האָט זיך זיין געזונטצושטאַנד מיט יעדן טאָג אַלץ מער פֿאַרערגערט. דער פּעטראָגראַדער קלימאַט איז געווען זייער שעדלעך פֿאַר אַזאַ קראַנקן ווי פּלעכאַנאָוו. פֿאָרן אין טיף רוסלאַנד, אָדער אין קרים, איז דעמאָלט געווען אוממעגלעך. עס איז געבליבן נאָר איין אויסוועג — פֿאָרן קיין אויסלאַנד. אָבער פּלעכאַנאָוו האָט ניט געוואָלט הערן אפֿילו וועגן פֿאַרלאָזן רוסלאַנד אין אַזאַ טראַגישן מאָמענט. „אַזוי לאַנג ווי איך קען נאָך האַלטן אַ פֿעדער אין האַנט, — האָט ער געטענהט, — קען איך קעמפֿן". און ער האָט טאַקע קראַנקערהייט אָנגעשריבן נאָך אַ פּאָר אַרטיקלען.

אויף דער נאַכט פֿון 5טן (18טן) יאַנואַר 1918, האָבן זיך באָלשעוויס־טישע מאַטראָסן אַריינגעריסן אין איינעם פֿון די טורמע־שפּיטאָלן פֿון פּע־טראָגראַד און דאָרט דערהרגעט די צוויי באַרימטע פֿירער פֿון די רוסישע לי־בעראַלן, געוועזענע מיטגלידער פֿון קערענסקיס רעגירונג, פּראָפֿעסאָר פֿיאָדאָר קאָקאָשקין און ד״ר אַנדרעי שינגאָריאָוו. פֿון פּלעכאַנאָוון האָט מען געזוכט צו באַהאַלטן די דאָזיקע שרעקלעכע נייס. אָבער פֿאַר פּלעכאַ־נאָווס פֿריינד איז קלאָר געוואָרן, אַז דער פֿראַנצויזישער שפּיטאָל איז אויך ניט קיין זיכערער פּלאַץ פֿאַר אים, כאָטש די באָלשעוויסטישע מאַכט האָט, באַלד נאָך דער רעוויזיע ביי פּלעכאַנאָוון, וואָס האָט אַרויסגערופֿן אַ שטורעם מיט פּראָטעסטן מצד אַלע סאָציאַליסטישע און דעמאָקראַטישע עלעמענטן פֿון לאַנד, אַרויסגעגעבן אַ דעקרעט, אַז אַ וואַך זאָל גלייך געשטעלט ווערן „אָפּצוהיטן די פּערזאָן און דאָס אייגנטום פֿון דעם בירגער ג. וו. פּלעכאַנאָוו". אַלע האָבן געוווּסט, אַז דאָס איז נישט מער ווי אַ שטיק היפּאָקריטסטווע מצד די באָלשעוויסטישע פֿירער, ווייל נאָך דער דער־מאָרדונג פֿון קאָקאָשקינען און שינגאַריאָוון, האָט די סאָוועט־רעגירונג אויך אַרויסגעגעבן אַ דעקרעט צו מאַכן אַ שטרענגע אונטערזוכונג און אַרעסטירן די מערדער, אָבער די מערדער זיינען געבליבן אויף דער פֿריי, כאָטש אַלעמען זיינען זייערע נעמען געווען באַוווּסט און זיי האָבן דערנאָך אַפֿילו פֿאַרנומען וויכטיקע אַמטן אין דער סאָוועט־רעגירונג.

פּלעכאַנאָווס פֿריינד און די דאָקטוירים וואָס האָבן אים געהיילט, האָבן גענומען אים איינריידן, אַז מע זאָל אים אַריבערפֿירן אין אַ סאַנאַטאָריע אין פֿינלאַנד. פּלעכאַנאָוו האָט זיך ענדלעך אונטערגעגעבן און דעם 23סטן

יאנואר 1918, האָט ער, אין דער באָלשעוויטונג פֿון זיין פֿרוי און א דאָקטער, פֿאַרלאָזן זיין היים־געלעבטע פּעטראָגראַד, וווּהין עס איז אים שוין ניט באַשערט געווען זיך אומצוקערן א לעבעדיקער.

10

אין דער פֿינלענדישער סאַנאַטאָריע איז אים מיט יעדן טאָג געוואָרן אַלץ ערגער און ערגער. אָבער ביז דער לעצטער מינוט האָט אים זיין מעכטיקע גייסטיקע קראַפֿט ניט פֿאַרלאָזן. די ערשטע צייט האָט ער מיט דער שארפֿסטער אויפֿמערקזאמקייט נאָכגעפֿאָלגט די טראַגישע געשעענישן אין רוסלאַנד. באַלד אָבער איז אין פֿינלאַנד אויך אויסגעבראָכן א בירגערקריג און די פֿאַרבינדונג צווישן פֿינלאַנד און פּעטראָגראַד איז כמעט אין נאַנצן איבערגעריסן געוואָרן. עס איז אוממעגלעך געווען צוצוקומען צו דער סאַנאַטאָריע, וווּ פֿלעכאַנאָוו האָט זיך געפֿונען, און אַפֿילו צייטונגען האָט מען אויך ניט געקענט אַהין רעגלמעסיק צושיקן פֿון פּעטראָגראַד. אין יענע טעג פֿלעגט פֿלעכאַנאָוו בעטן, מע זאָל אין דער הויך אים פֿאַרלייענען די גריכישע פּאָעטן און די שטעלן וואָס פֿלעגן אים צום בעסטן געפֿעלן, פֿלעגט ער צווינגען, מען זאָל זיי אים איבערלייענען עטלעכע מאָל.

ערשט אין פֿעברואַר 1918 האָט זיך לייוו דייטשן איינגעגעבן צו באַקומען א דערלויבעניש פֿון דער סאָוועט־רעגירונג צוצופֿאָרן קיין פֿינלאַנד צו פֿלעכאַנאָוון. פֿלעכאַנאָוו האָט זיך שטאַרק דערפֿרייט מיט זיין אלטן פֿרײַנד און מיטקעמפֿער. ער האָט דייטשן פֿאַרשאָטן מיט פֿראָגעס וועגן אַלע געשעענישן אין פּעטראָגראַד און אין אַנדערע שטעט. און כאָטש די דאָקטוירים האָבן אים פֿאַרבאָטן א סך צו רעדן, האָט ער כסדר איבערגעריסן דייטשן און זיך באַמיט אויסצוטייטשן אויף זיין שטייגער דייטשעס ענטפֿערס וועגן די לעצטע פּאָליטישע געשעענישן און פֿאַרענדיקט האָט ער יעדן מאָל מיט די ווערטער: „יאָ, רוסלאַנד איז פֿאַרלאָרן! יאָ, רוסלאַנד איז פֿאַרלאָרן".

דייטש האָט דאָס מאָל לאַנג ניט געקענט פֿאַרבלייבן ביי פֿלעכאַנאָוון. ער האָט גלייך געמוזט צוריקפֿאָרן קיין פּעטראָגראַד. אין א חודש ארום, אָבער, האָט זיך אים ווידער איינגעגעבן צו באַקומען א דערלויבעניש אריינצופֿאָרן קיין פֿינלאַנד. דאָס מאָל האָט ער געטראָפֿן פֿלעכאַנאָוון אין א סך אן ערגערן צושטאַנד. ער האָט געשפּיגן מיט בלוט, ער האָט געשפּירט, אז זיינע טעג זיינען געציילטע. ער האָט אָבער ניט געוועדט וועגן זיך. אים האָט געמאַטערט דער גערַאנק, וואָס די באָלשעוויסטישע פֿירער טרייבן רוסלאַנד אין אָפּגרונט אריין. די דאָקטוירים האָבן שוין אים דעמאָלט אין

נאָנצן פֿאַרבאָטן צו רעדן. אָבער ווען דער שרעקלעכער הוסט פֿלעגט אים נאָר אָפּלאָזן, פֿלעגט ער ניט אויפֿהערן רעדן. ער האָט זיך אינטערעסירט מיט אַלץ וואָס האָט נאָר געהאָט א ברעקל באַדייטונג. ווען ער פֿלעגט מיד ווערן, פֿלעגט ער בעטן דייטשן אַז ער זאָל אים פֿאַרלייענען הויך פֿון ליעם־קאָווס, טשעכאָווס און מאָפּאַסאַנס ווערק.

„במשך צענדלינגער יאָרן, — שרייבט דייטש, — איז מיר ניט איין מאָל אויסגעקומען צו שמועסן מיט פֿלעכאַנאָוון אויג אויף אויג, הערן זיינע געשפּרעכן מיט אַנדערע, אָדער הערן אים אין רעפֿעראַטן און אויף פֿאַרשיידענע פֿאַרזאַמלונגען. אָבער קיין מאָל זיינען זיינע רייד ניט געווען אַזוי מערקווירדיק אָריגינעל און שפּאַנענדיק, ווי איצט, און נאָר באַזונדערס איז געווען דער טאָן זיינער. זיין געניאַלער קאָפּ האָט געהאַלטן אין איין אַרבעטן און עס פֿלעגן ביי אים געבאָרן ווערן די פֿאַרשיידנסטע געדאַנקען, דערינערונגען און פֿאַרגלייכונגען. דאָ, אין דער שטילקייט און רואיקייט, אָן דער טאָגטעגלעכער אַרבעט, האָבן זיך ביי אים געזומען אַרויסריסן די אַלע אוצרות, וואָס האָבן זיך אין זיין קאָפּ אָנגעזאַמלט במשך די פֿיל יאָרן און וועלכע ער האָט ניט אויסגענוצט געגונג".

פֿאַר דער וועלט־מלחמה, ווען פֿלעכאַנאָוו האָט זיך איין מאָל באַקלאָגט פֿאַר וויקטאָר אַדלערן אויף לענינען, האָט אַדלער אים געזאָגט: „וואָס ווילט איר? לענין איז דאָך אייער גייסטיקער זון". פֿלעכאַנאָוו האָט אים אויף דעם געענטפֿערט: „אויב שוין יאָ א זון מיינער, איז ער ניט קיין געזעץ־לעכער, נאָר א ממזר".

ווען מען האָט פֿלעכאַנאָוון פֿאַרגעוואָרפֿן, אַז לענין און די באָלשעוויקעס האָבן זיך אויפֿגעאָדעוועט אויף זיין מאַרקסיסטישער טעאָריע, האָט ער געענטפֿערט, אַז לענינס טאַקטיק איז אין דער אמתן ניט די טאַקטיק פֿון מאַרקסן, נאָר פֿון באָקונינען, דעם פֿאָטער פֿון אַנאַרכיזם, און נאָך מער פֿון באָקונינס תלמיד, דעם רעוואָלוציאָנערן אוואַנטוריסט ניעטשאיעוו, וואָס האָט געפֿריידיקט, אַז דער ציל הייליקט די מיטלען און וואָס האָט זיך בא־נוצט מיט שווינדל, ליגן און אַפֿילו מאָרד, כדי צו דערגרייכן זיין רעווא־לוציאָנערן ציל. פֿלעכאַנאָוו האָט דערביי דערמאָנט א ווערטל פֿון באַרימטן רוסישן פּובליציסט און קריטיקער ניקאָלאַי מיכאַילאָווסקי, אַז מען קען ניט האַלטן פֿאַראַנטוואָרטלעך דעם גרויסן ענגלישן נאַטור־פֿאָרשער טשאַרלז דאַרווין, וואָס האָט געשריבן וועגן דעם קאַמף פֿאַרן דאָזיין, פֿאַר די האַנד־לונגען פֿון א „דאַרווינסטל", וואָס וועט אין נאָמען פֿון דאַרווינס טעאָריע אַרויסשפּרינגען אין גאַס און כאַפּן די פֿאַרביגייער פֿאַרן קאָלנער. „פּונקט אַזוי, — האָט פֿלעכאַנאָוו געזאָגט, — קען מען אויך מיך ווי א טעאָרעטי־קער פֿון רוסישן מאַרקסיזם נישט האַלטן פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר יעדער אומזיניקער אָדער פֿאַרברעכערישער האַנדלונג פֿון יעדן רוסישן „מאַרקסיא־

נאָק" אָדער פֿון יעדער גרופּע „מארקסיאַטן"... איך טראַכט עד־היום, אז די באָלשעוויסטישע טאקטיק שטעלט מיט זיך פֿאָר אן אבסאָלוט אומגעזעצלעכן אויספֿיר פֿון יענע טאקטישע כללים, וואָס איך האָב געפֿריידיקט, שטיצנדיק זיך אויף דער לערע פֿון קאַרל מארקס און פֿרידריך ענגעלס. איך האָב געזייט וויי, לענין זייט וויל גראָו. מע דארף ניט זיין קיין אַגראָנאָם צו וויסן דעם אונטערשייד צווישן די צוויי געוויקסן"...

פּלעכאַנאָוו און לענין זיינען זיך ווירקלעך פֿונאַנדערגעגאַנגען אין זייער בליקן אויף דער פּארטיי, אויף איר ארגאַניזאַציע, איר פֿירערשאַפֿט און איר גייסט. זיי זיינען זיך אויך פֿונאַנדערגעגאַנגען אין זייער בליק אויף דער רוסישער רעוואָלוציע און אָט די מיינונג־פֿאַרשיידנקייטן צווישן זיי האָבן זייער באַגעגענישׂ אין 1895, וועו פּלעכאַנאָוו האָט דעם 25־יאָריקן לענינען געזאָגט: „איר קערט זיך אום צו די ליבהאַלן מיטן רוקן, און מיר — מיטן פּנים". אין די יאָרן פֿון דער ערשטער רעוואָלוציע האָט זיך פּלעכאַנאָוו אויסגעדריקט, אז דער אונטערשייד צווישן אים און לענינען איז: „וואָס לענין טראַכט נאָר ווי אזוי איזאַלירט מען די רעאַקציע, כדי מעגלעך צו מאַכן דעם זיג פֿון דער רעוואָלוציע". פּלעכאַנאָוו האָט אויך געזאָגט, אז לענין איז א „גרויסער אוטאָפּיסט מיט א קליינטשינקער אוטאָפּיע אין קעשענע" און אז לענין „לויפֿט שטענדיק פֿאָרויס אַפֿילו דעמאָלט, וועו דאָס לעבן קערט זיך אום צו אים מיטן רוקן". פּלעכאַנאָוו האָט אָבער ניט געהאט קיין מוט עפֿנטלעך מודה צו זיין זיך, אז זיין פּראָפּאַגאַנדע פֿון שטרענגן ארטאָדאָקסאַלן מארקסיזם האָט צום טייל צוגעגרייט דעם באָדן פֿאַר באָלשעוויזם אין רוסלאַנד. די וועלט־מלחמה און, איבערהויפּט, די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד האָבן געצווונגען פּלעכאַנאָוון צו ענדערן א סך זיינע פֿריערדיקע מיינונגען. דייטש איז געווען איינער פֿון די פֿיר, וואָס האָבן אין יאָר 1883 צוזאַמען מיט פּלעכאַנאָוון, געגרינדעט די ערשטע גרופּע צו פּראָפּאַגאַנדירן מארקסיזם אין רוסלאַנד. ער איז אויך נאָך דער רעוואָלוציע פֿארבליבן א מארקסיסט. אין 1922 האָט ער מודה געווען, אז פּלעכאַנאָוו האָט אין זיינע געשפֿרעכן מיט אים, אין דער פֿינלענדישער סאַנאַטאָריע, ניט איין מאָל זיך געווענדט צו אים מיט דער פֿראָגע, וואָס האָט, „קענטיק, אים, פּלעכאַנאָוון, זייער טיף געמאַטערט": „צי האָבן מיר ניט צו פֿרי, איז דער אָפּגעשטאָנענער, פּויערישער, האַלב־אַזיאַטישער רוסלאַנד אָנגעהויבן די פּראָפּאַגאַנדע פֿון מאַרקסיזם?".

אין גיכן האָט פּלעכאַנאָוו באַקומען א בלוטשטורץ. די דאָקטוירים האָבן אים פֿאַרבאָטן ארויסצוריידן א וואָרט, אָבער אַפֿילו דעמאָלט האָט ער אויך ניט נעקענט זיך איינהאַלטן און ניט טיילן זיך מיט דייטשן מיט זיינע

געדאַנקען. ער פֿלעגט דאַן אָנשרייבן דייטשן פֿאַרשיידענע פֿראַגעס אויפֿן פּאַפּיר און ארויסזאָגן זיינע מיינונגען וועגן זיי און וועגן פֿאַרשיידענע פּערזאָנען. סוף מאַרץ איז דייטש ווידער געצוונגען געווען זיך אומצוקערן קיין פּעטראָגראַד, כדי צו באַקומען מעדיקאַמענטן און פּראָדוקטן פֿאַר פֿלעכאַנאָוון. אָבער נאָך דעם, ווי די „וויסע" האָבן אין גאַנצן באַזיגט די באָלשעוויקעס אין פֿינלאַנד, איז פֿינלאַנד פֿולשטענדיק אָפּגעשניטן געוואָרן פֿון פּעטראָגראַד און דייטש האָט שוין ניט געקענט ווידער קומען צו אים. פֿלעכאַנאָוו האָט געוווסט אז ער שטאַרבט. וועלן ער האָט געזאָגט ראָזאַליע מאַרקאָוונען, אז ער פֿילט דעם אָנקום פֿון סוף, האָט זי אָנגעהויבן זיך אַמפּערן מיט אים, וועלנדיק פֿאַרטרייבן פֿון אים דעם געדאַנק וועגן טויט. אָבער פֿלעכאַנאָוו האָט איר ענערגיש געענטפֿערט: „דו ווייזט ארויס א שוואַכקייט. מיר ביידע, איך און דו, זיינען אַלטע רעוואָלוציאָנערן און מיר דאַרפֿן זיך האַלטן ווי אזעלכע". דערנאָך האָט ער צוגעגעבן: „און ענדלעך, וואָס איז אַזוינס דער טויט בכלל? א פֿאַרוואַנדלונג פֿון מאַטעריע. דו זעסט, — אָט די בעריאָזע, — האָט ער זיך אומגעקערט מיטן פּנים צום פֿענצטער, וואָס איז געווען אָפֿן אין סאָד אַריין, — אפֿשר וועל איך אויך ווען עס איז פֿאַרוואַנדלט ווערן אין א בעריאָזע. מיט וואָס איז דאָס אַזוי שלעכט?".

די לעצטע שעה פֿאַרן טויט, ווען פֿלעכאַנאָוו האָט זיך שוין געפֿונען אין גסיסה־צושטאַנד, דערציילט ראָזאַליא מאַרקאָוונא, האָט ער אָפּט, אָן ווערטער, עמיצן געסטראָשעט מיטן פֿויסט. עס איז קיין ספֿק ניט, אז דאָס האָט ער געמיינט „זיי". דעם 30סטן מאי, 1918, 2 א זייגער ביי טאָג איז ער געשטאָרבן.

אין פּעטראָגראַד האָבן זיינע פֿרייַנד וועגן דעם ניט געוווסט. ערשט אין עטלעכע טעג ארום איז פֿון פֿינלאַנד אָנגעקומען קיין פּעטראָגראַד א דאָמע, וואָס האָט טעלעפֿאָנירט דייטשן, אז פֿלעכאַנאָוו איז געשטאָרבן און אז זיין פֿרוי בעט, מען זאָל באַקומען א דערלויבעניש ביי דער סאָוועטן־מאַכט אַריבערצופֿירן פֿלעכאַנאָוום קערפּער קיין פּעטראָגראַד, וויל ער האָט פֿאַרן טויט אויסגעדריקט דעם וווּנטש, מען זאָל אים מקבר זיין אויפֿן פּעטראָ־גראַדער ליטעראַרישן בית־עולם, לעבן דעם רוסישן קריטיקער ביעלינסקי. (פֿלעכאַנאָוו איז געווען א גרויסער פֿאַרערער פֿון ביעלינסקין און אויך א קרוב זיינער. זיין מאַמעס מיידלשער נאָמען איז אויך געווען ביעלינסקי).

אויפֿן זעלבן פֿינלענדישן וואָקזאַל פֿון פּעטראָגראַד, וווּ די רוסישע אינטעליגענציע און גרויסע מאַסן ארבעטער האָבן מיט 14 חדשים פֿריער, מיט באַגייסטערונג באַגעגנט דעם לעבעדיקן פֿלעכאַנאָוו, וועלן ער איז אָנגעקומען פֿון אויסלאַנד, האָט איצט א קליינע צאָל נאָענטע פֿרייַנד און פֿאַרערער באַגעגנט זיין באַלזאַמירטן קערפּער. די סאָוועטן־מאַכט האָט

ארויסגעגעבן א באפּעל צו די פּעטראָגראָדער ארבעטער, אז זיי זאָלן ניט גיין צו פּלעכאַנאָוום לויה. גרינאָרי זינאָוויעוו, וועלכער איז דעמאָלט געווען דער פֿרעזידענט פֿון דער פּעטראָגראָדער „קאָמונע" האָט, אין זיין רעדע וואָס ער האָט געהאַלטן אויף דער זיצונג פֿון פּעטראָגראָדער סאָוועט, פֿאַרענדיקט מיט די ווערטער: „פּלעכאַנאָוו געהערט ניט אונדז, ער געהערט דער בורזשואַזיע, און זאָל די בורזשואַזיע גיין נאָך זיין לוויה".

דער מער באַווּסטזיניקער טייל פֿון די פּעטראָגראָדער ארבעטער האָט ניט געפֿאָלגט דעם דעקרעט. אין דער לוויה־פּראָצעסיע האָבן אָנטייל גענומען עטלעכע הונדערט טויזנט מענטשן. די צאָל ארבעטער אָבער צווישן זיי איז געווען, פֿאַרהעלטנismäßig, קליין. אזוי האָט דער „זיגרייכער" פּראָלעטאַריאַט אָפּגעדאַנקט זיין גרויסן לערער און וועגווייזער, וועלכער האָט זיין גאַנצן לעבן געווידמעט דעם קאַמף פֿאַר א פֿרייען רוסלאַנד און פֿאַר דעם וווילזיין און גליק פֿון דער ארבעטנדיקער מענטשהייט.

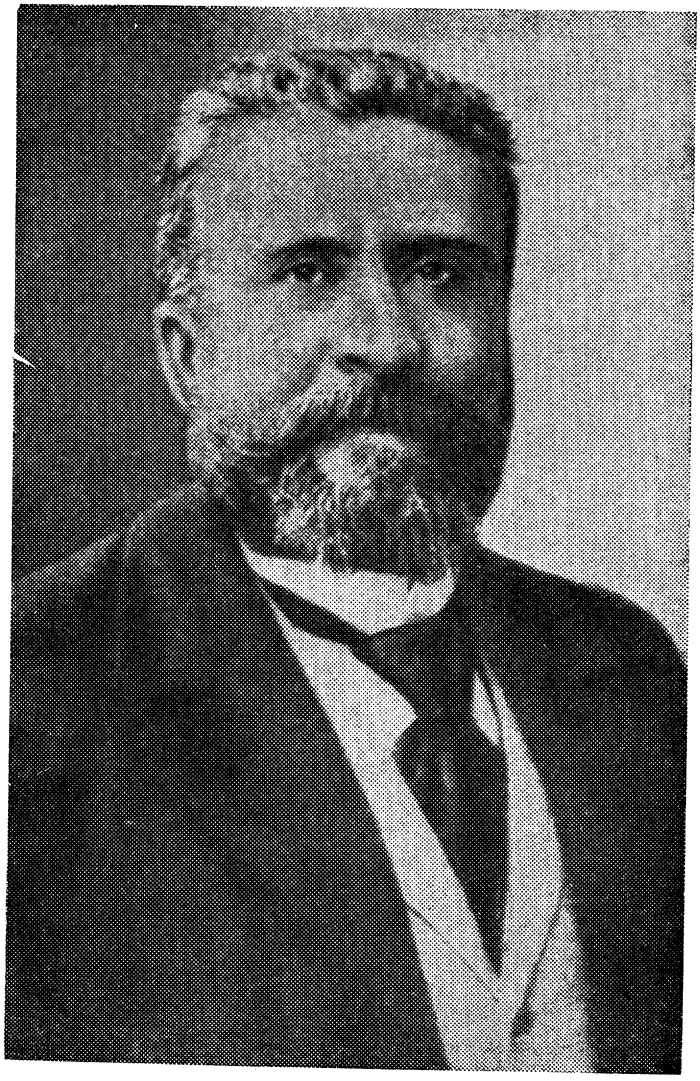

זשאַן זשאָרעס

(1914 — 1859)

זשאן זשאָרעס

(1914 — 1859)

1

זשאן זשאָרעס איז געבוירן געוואָרן דעם 3טן סעפּטעמבער, 1859, אין דעם קלייגעם פֿראַנצויזישן שטעטל קאַסטרע, וואָס געפֿינט זיך פֿרום 350 מיל פֿון פּאַריז. זיין טאַטע איז געווען א קליידער־פֿאַבריקאַנט, וועלכער האָט שפּעטער זיך באַזעצט אויף א קליינער פֿאַרם. זשאָרעסעס מאַמע איז געווען אַן אינטעליגענטע פֿרוי, מיט א פֿעסטן כאַראַקטער און א פֿרומע קאַטאָליטשקע. זי האָט אויך געשטאַמט פֿון קליידער־פֿאַבריקאַנטן. איר זיידע, פֿון דער מאַמעס צד, איז געווען א פּראָפֿעסאָר פֿון פֿילאָזאָפֿיע. זשאָרעסעס טאַטע האָט אין דער משפּחה געהאַט הויכע מיליטערליים.

זשאן זשאָרעס האָט באַקומען א רעליגיעזע דערציאונג און ער האָט זיך פֿון אַנהייב געלערנט אין א רעליגיעזער שול. צו 10 יאָר איז ער אַנגעקומען אין א מיטל־שול, וואָס ער האָט באַווכט צוזאַמען מיט זיין ברודער לואי, וועלכער איז געווען מיט א יאָר יינגער פֿון אים. זיי האָבן דאַן געווויינט אויף א פֿאַרם און זיי פֿלעגן דאַרפֿן גיין צופֿוס יערן טאָג עטלעכע מיל אַהין און צוריק. קיינער פֿון די יינגלעך האָט ניט געוואָלט צו ווערן א פֿאַרמער. די מאַמע האָט געהאַט די אַמביציע צו מאַכן אירע זין פֿאַר „מענטשן". דעם יינגערן, לואין, האָט זי בדעה געהאַט אַרויסצוגעבן אין א פֿלאָטן־שול (ער איז טאַקע שפּעטער געוואָרן אַן אַדמיראַל) און זשאָנען, וועלכער האָט נאָך אַלם יונגער יינגל אַרויסגעוויזן אויסערגעווייניקעכע פֿעאיקייטן, האָט זי באַשלאָסן צו לאָזן ווייטער שטודירן. צו 17 יאָר איז זשאן אַוועקגעפֿאָרן קיין פּאַריז שטודירן אין א דאַרטיקן הויכשול. אין הויכשול האָט ער אַלעמען איבערראַשט מיט זיין מערקווירדיקן זכרון און מיט זיין גרויסן דורשט נאָך ווישן. נאָך אַיידער ער האָט געענדיקט די שול, האָט ער שוין געקענט גענוג גריכיש צו לייענען די ווערק פֿון די גריכישע פֿילאָזאָפֿן אין אָריגינאַל; גענוג לאַטיין צו קענען שרייבן פֿריי אויף דער שפּראַך פֿון ציצעראָ און גענוג דייטש צו שטודירן די ווערק פֿון די דייטשע דיכטער און פֿילאָזאָפֿן.

אין 1878 איז זשאַרעס אָנגעקומען אין דעם באַרימטן פּאַריזער עקאָל נאָרמאַל, א הויכשול, וואָס פּלעגט צוגרייטן לערער פֿאַר די מיטלשולן. דאָס איז געווען דער בעסטער אוניווערזיטעט פֿאַר הומאַניטאַרע וויסנשאַפֿטן. פֿון אָט דעם עקאָל נאָרמאַל זיינען אַרויסגעקומען פֿיל פֿון די פֿראַנצויזישע פֿילאָזאָפֿן, היסטאָריקער און שריפֿטשטעלער, ווי אָגוסט בערגסאָן, היפּאָליט טענ, אָלאַר, ראָמיין ראָלאַן, לעאָן בלום, עדואַרד העריאָ א. א.

זשאַרעס האָט זיך ספּעציאַליזירט אין געשיכטע און אין פֿילאָזאָפֿיע. שוין דאַן האָט זשאַרעס זיך פֿאַראינטערעסירט מיטן דייטשן סאָציאַליזם. אָבער זיין אינטערעס צו אים איז געווען מער א פֿילאָזאָפֿישער ווי א פּאָליטישער. אים האָט אינטערעסירט די טעאָרעטישע זייט פֿון דעם מארקסיזם, ניט די סאָציאַליסטישע באַוועגונג. מיט סאָציאַלע פּראָבלעמען האָט ער זיך דאַן אָפּגענעבן ניט מער ווי די אַנדערע סטודענטן. דעם אוניווערזיטעט האָט ער געענדיקט מיט אויסצייכענונגען און ער האָט באַלד געקראָגן א שטעלע ווי א לערער אין א מיטלשול אין א פֿראַנצויזישער שטאָט, ניט וויט פֿון דער פֿאַרם, וווּ זיינע עלטערן האָבן געווווינט. ער האָט געהאַט נאָר פֿינף תלמידים און האָט געדאַרפֿט לערנען מיט זיי נאָר 15 שעה א וואָך. א האַלבע וואָך פּלעגט ער פֿאַרברענגען ביי זיינע עלטערן אויף דער פֿאַרם. ער האָט דורך דער צייט א סך געלייענט און נאָכגעדענקט. אין צווויי יאָר אַרום האָט ער באַקומען א שטעלע ווי א לערער פֿון פֿילאָזאָפֿיע אין טולוזער אוניווערזיטעט.

די שטאָט טולוז איז דעמאָלט געווען דער קולטור צענטער פֿון דרום־מערב פֿראַנקרייך. א חוץ דעם אוניווערזיטעט איז דאָרט געווען נאָך א באַרימטע אינסטיטוציע — די גרויסע ראַדיקאַלע צייטונג „דעפּעש דע טולוז", אין וועלכע עם האָבן מיטגעאַרבעט א סך פֿון די בעסטע ראַדיקאַלע זשורנאַליסטן פֿון פֿראַנקרייך. זשאַרעס איז באַלד געוואָרן א מיטאַרבעטער פֿון דער דאָזיקער צייטונג. ער איז נאָך דאַן ניט געווען קיין אויסגעשפּראָכענער סאָציאַליסט. ער האָט אָבער אין גיכן איינגעזען, אז פּאָליטישע פֿרייהייט און עקאָנאָמישע רעאַקציע פֿאָרן זיך ניט און אז אויב די רעפּובליק וועט ניט קענען אינצוימען די כוחות פון עקאָנאָמישער רעאַקציע; אויב זי וועט ניט באַוויזן אַוועקצושטעלן אונטער א געזעלשאַפֿטלעכן קאָנטראָל די באַנקירן, די גרויסע לאַנד־אייגנטימער און פֿאַבריקאַנטן, ווי אויך די קירך, דאַן וועלן די אלע פֿרייהייטן אָפּגעשאַפֿט ווערן.

אין יאָר 1882 איז זשאַרעסעס טאָטע געשטאָרבן, זשאַרעסעס יינגערער ברודער, לואי, איז אַוועק אין פּלאָט און די מאַמע האָט זיך אריבערגעקליבן צו זשאַנען. זשאַן איז געווען פּונקט אזוי איבערגעבן צו דער מאַמען ווי זי צו אים. זי האָט געווווינט מיט אים צוזאַמען פֿריער אין אלבי, וווּ ער איז געווען א לערער אין א מיטלשול און שפּעטער אין טולוז.

וועז זשאַרעס האָט אין יאָר 1885 באַשלאָסן ארויסצושטעלן זיין קאַנ־דידאַטור אין די וואַלן צום פּאַרלאַמענט, איז די מאַמע געווען זייער שטאַרק קענן דעם. זי האָט געוואָלט, אַז איר באַליבטער זון זאָל ווייטער פֿאָרזעצן זיין אַקאַדעמישע קאַריערע. וואָס קען אַן אנשטענדיקער מענטש דערוואַרטן פֿון פּאָליטיק? האָט זי געמענהט, — אין בעסטן פֿאַל נאָר באַלידיקונגען און אין ערגסטן פֿאַל דערהרגעט צו ווערן פֿון א קעגנער. און זי וואָלט נע־ווים נישט געגעבן איר צושטימונג ווען נישט איר מאַנס קאָזין, אַדמיראַל בענדזשאַמין קאָנסטאַן זשאַרעס. ער האָט מיט איר אייגנעטענהט: „מיין טייערע קוזינע, האָט ער געזאָגט, לאָז זשאַנען גיין מיט זיין וועג. שרעק זיך ניט, ער ווייס וואָס ער טוט און יעדנפֿאַלס ניט דו און ניט איך קענען ענדערן זיין באַשלום. אים ציט צו פּאָליטיק ווי א קאַטשקע צום וואַסער".

מאַדאַם זשאַרעס האָט זיך אונטערגעגעבן: זי האָט איינגעזען, אַז דער אַדמיראַל איז גערעכט. א חוץ דעם האָט זשאַרעס זיך געקליבן אין גיכן חתונה צו האָבן מיט א מיידל, וועלכע איז איר, פּונקט ווי אים, געווען שטאַרק צום הארצן און זי, האָט די מוטער זיך געטראַכט, וועט שוין אויף אים גוט אויפּפּאַסן, וואָס ער זאָל ניט טאָן אין דער צוקונפֿט.

זשאַרעס איז נאָך ניט געווען אַלט פֿולע זעקס און צוואַנציק יאָר ווען ער איז אויסגעוויילט געוואָרן ווי א דעפּוטאַט צום פּאַרלאַמענט. ער האָט די ערשטע צייט געציטערט ארויפֿצוגיין אויף דער טריבונע פֿון פּאַרלאַמענט און האַלטן א רעדע. ער האָט געווּסט, אַז ער האָט נאָך א סך צו לערנען. ער איז נאָך דעמאָלט ניט געווען קיין אויסגעשפּראָכענער סאָציאַליסט. ער איז דערוויילט געוואָרן ווי א רעפּובליקאַנער און האָט אין פּאַרלאַמענט געשטימט צוזאַמען מיט די לינקע בירגערלעכע דעפּוטאַטן. מיט קיינעם פֿון די סאָציא־ליסטישע פֿירער איז ער דעמאָלט נאָך ניט געווען באַקאַנט. זשאַרעס אַליין האָט מיט א סך יאָרן שפּעטער געשריבן, אַז אַפֿילו וועז ער איז שוין געווען א דעפּוטאַט פֿון פּאַרלאַמענט און האָט שוין געהאַט דורכגעשטודירט די ווערק פֿון קאַרל מאַרקס, האָט ער נאָך ניט געווּסט, אַז עס זיינען פֿאַראַן אויך אין פֿראַנקרייך סאָציאַליסטישע גרופּעס, וואָס פֿירן אָן אַן אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע און קאַנקורירן אַיינע מיט די אַנדערע.

זשאַרעס האָט שפּעטער אויך דערציילט, אַז ער איז אייגנטלעך שוין דאַן אויך געווען א סאָציאַליסט. „מיינע ערשטע אַרטיקלען, וועלכע איך האָב פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער „דעפּעש דע טולוז". — האָט ער געשריבן, — „זיי־נען געווען אויסדריקלעך סאָציאַליסטישע, און ווי א דעפּוטאַט האָב איך וויניקער ווי אין א יאָר ארום געזאָגט: „אויף אַזא אופֿן וועלן מיר אַרבעטן צו פֿאַרווירקלעכן דעם סאָציאַליסטישן אידעאַל, צו וועלכן אַלע באַוועגט זיך". עס איז אמת, אַז איך האָב דאַן געמיינט, אַז עס איז מעגלעך פֿאַר אַלע רע־פּובליקאַנער צו באַוועגן זיך אין דער ריכטונג פֿון סאָציאַליזם אָן צוזאַמענ־

שטוימן. דאָס איז געווען א טעות פֿון מיין זייט, גיכער פֿון אַלץ א נאַיוועז אילוזיע פֿון דער יוגנט".

עס האָט לאַנג ניט געגומען זשאַרעסן אויסצוניכטערן זיך פֿון דער ראָזיקער נאַיוואָר אילוזיע. אין 1889 איז ער שוין געווען אַזוי אַנטוישט אין דעם בירגערלעכן לִיבעראַליזם, אַז ער האָט באַשלאָסן צוריקצוציען זיך פֿון פּאָליטיק און ער האָט געהאַט אָנגענעבן א ביטע, אַז מען זאָל אים צוריק־געבן זיין פּאַסטן אין טולוזער אוניווערזיטעט. זיינע פֿרײַנד אָבער איז דאָך געלונגען אים צו באַאיינפֿלוסן, אַז ער זאָל אין די וואָלן פֿון 1889 ווידער אַרויסשטעלן זיין קאַנדידאַטור. די פֿאַבריקאַנטן אָבער פֿון דעם דיסטריקט, אין וועלכן ער איז „געלאָפֿן", האָבן אָנגענוועגדט אַלע מיטלען אים צו באַזיגן און דאָס איז זיי אויך געלונגען.

אין די קומענדיקע דריי יאָר האָט זשאַרעס זייער א סך געלערנט און שטודירט. דאָס איז געווען דער וויכטיקסטער פּעריאָד אין זשאַרעסעס גיים־טיקער אַנטוויקלונג. אין די דריי יאָר האָט זיך פֿאַרמירט זיין וועלט־אַנשויאונג. און ער האָט פֿאַר זיך קלאָר געמאַכט זיין באַציאונג צום סאָציאַליזם און האָט אָנגעמערקט די גרונד־שטריכן פֿון זיין שפּעטערדיקער פּראַקטישער סאָציאַליסטישער פּראָגראַם.

2

זשאַרעס איז דערנענטערט געוואָרן צום סאָציאַליזם דורך לייענען די ווערק פֿון קאַרל מאַרקס פֿון איין זייט, און פֿון דעם פֿראַנצויזישן סאָציאַליסט מא־לאָן, פֿון דער צווייטער זייט. דער לעצטער איז קינדווייז געווען א פּאַסטעך און פֿאַרם־אַרבעטער. שפּעטער איז ער געוואָרן א קערבל־מאַכער. צו 30 יאָר איז ער געווען א מיטגליד פֿון דער פּאַריזער קאָמונע. שפּעטער האָט ער געגרינ־דעט דעם זשורנאַל „רעוויו סאָסיאַליסט", וואָס איז געווען א פֿרייַע טריבונע פֿאַר סאָציאַליסטן פֿון אַלע ריכטונגען. צו 45 יאָר האָט מאַלאָן אויפֿגעשריבן די געשיכטע פֿון דער פּאַריזער קאָמונע. און צו פֿופֿציק יאָר האָט ער פֿאַר־עפֿנטלעכט א בוך אונטערן נאָמען „סאָציאַליזם אינטעגראַל", וואָס האָט שטאַרק באַאיינפֿלוסט דעם סאָציאַליסטישן געדאַנק פֿאַר די קומענדיקע פֿופֿציק יאָר. זשאַרעס אַליין האָט געזאָגט, אַז ער האָט פֿון מאַלאָנען מער געלערנט ווי פֿון מאַרקסן.

מאַרקסעס גרויסער היסטאָרישער פֿאַרדינסט, האָט זשאַרעס מיט יאָרן שפּעטער געשריבן, איז וואָס ער האָט פֿאַראייניקט די אַרבעטער באַוועגונג מיטן סאָציאַליסטישן אידעאַל. פֿאַר מאַרקסן האָט די אַרבעטער באַוועגונג אין אייראָפּע ניט געהאַט פֿאַר אירע אויגן קיין באַשטימטן ענד־ציל. פֿון דער

אַנדערער זייט האָט דער סאָציאַליזם ניט געווײַסט, אַז „די אַרבעטער־באַוועגונג איז זיין לעבעדיקע פֿאָרווירקלעכונג און זיין קאָנקרעטע און היסטאָרישע קראַפֿט". אָבער דער נאָנצער סאָציאַליזם און דער קאָלעקטיוויזם קומט ניט פֿון מאַרקסן. דער פֿראַנצויזישער סאָציאַליזם האָט זשאָרעס געשריבן, וועט זיין געבויט אויף די פֿאָלגנדע דריי פֿונקטן:

„1) דער סאָציאַליזם וועט זיין לײַדנשאַפֿטלעך רעפֿובליקאַניש. מיר וועלן קיין מאָל ניט אָפּטיילן עקאָנאָמישע פֿראָגן פֿון פּאָליטישע אָדער סאָציאַלע, נערעכטיקייט פֿון פֿרייהייט, וועלכע זיינען געווען דער סאָציאַליזם פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע.

2) דער פֿראַנצויזישער סאָציאַליזם וועט זיין אין איין און דער זעלבער צייט וויסנשאַפֿטלעך און אידעאַליסטיש. ער וועט זיך ניט באַגנוגענען, ווי מאַרקס האָט עס געטאָן, צו באַהויפּטן, אַז די אָפּשאַפֿונג פֿון דער קאַפּיטאַליס־טישער סיסטעם איז אומפֿאַרמיידלעך. ער וועט אויך דעמאָנסטרירן, אַז די אָפּשאַפֿונג איז א נערעכטע.

3) דאָס וויכטיקסטע, דער פֿראַנצויזישער סאָציאַליזם וועט מיט א בא־זונדערער ענערגיע טאָן אַלץ כדי צו באַשיצן אין דער קאָלעקטיוויסטישער סיסטעם אַלע אינדיווידועלע ענערגיעס, אינדיווידועלע איניציאַטיוו, פּרי־וואַטע אָפּשפּאָרונגען און פֿריוואַטע רעכט. מיט איין וואָרט — פֿריוואַט־אייגנטום — אויף אַזוי וויַיט ווי דאָס איז געוצלעך און נויטיק".

דריי יאָר צײַט האָט זשאָרעס דאָס צווייטע מאָל פֿאַרבראַכט אין טולוז. ער איז געווען זייער פֿאָפולער אין שטאָט. צו זיינע לעקציעס יעדן שבת אָוונט אין אוניווערזיטעט פֿלעגט קומען א גרויסער און פֿאַרשידנאַרטיקער עולם: סטודענטן, אַרבעטער, געשעפֿטסלײַט און פּראָפֿעסיאָנאַלן. זיינע וועכנטלעכע אַרטיקלען אין דער „דעפּעש דע טולוז" פֿלעגן געלייענט ווערן פֿון א גרויסער צאָל מענטשן. ער איז דערוויילט געוואָרן ווי א מיטגליד פֿון דאָרטיקן שטאָט־ראָט און איז געוואָרן דער פֿאָרזיצער פֿון דעם בילדונגס־קאָמיטעט. גאָנץ טולוז האָט געוווּסט, אַז זשאָרעס האָט אָרגאַניזירט א פּראָפֿעסיאָנעלן און א קאָאָפּעראַטיוון פֿאַראיין צווישן די אַרבעטער פֿון זיין געגנט. און אַז ער האָט געשטיצט די קוילנגרעבער אין זייער סטרייק. און ווען דער קאָנ־סערוואַטיוואַר דעפּוטאַט פֿון יענער געגנט האָט אין 1892 רעזיגנירט פֿון פּאַרלאַמענט, האָט זשאָרעס ווידער אַרויסגעשטעלט זיין קאַנדידאַטור. ער איז „געלאָפֿן" אויף א סאָציאַליסטישער פּלאַטפֿאָרמע און איז דערוויילט געוואָרן. און א דאַנק איבערהויפּט די קוילנגרעבער פון דער געגנט איז זשאָרעס ביזן סוף פֿון זיין לעבן, אין א משך פֿון 21 יאָר, בלויז מיט איין איבערריים, ווידער אויסגעוויילט געוואָרן ווי א דעפּוטאַט.

אין פּאַרלויף פֿון א וועלכע־עס־איז דריי יאָר צייט נאָך זיין צווייטער דערווייַלונג ווי א דעפּוטאַט, האָט זשאַרעס זיך דערוואַרבן א רעפּוטאַציע ווי א גלענצנדער רעדנער און פּאַרלאַמענטאַריער מיט א גרויסער צוקונפֿט פֿאַר זיך.

די סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין פֿראַנקרייך איז דאַן געווען צעשפּאַלטן אויף פֿאַרשיידענע גרופּעס. אין 1879 האָט זשול געד, א תּלמיד און א פֿריינד פֿון קאַרל מאַרקס, געגרינדעט א סאָציאַליסטישע פּאַרטיי, אָבער געדם שטרענגער מאַרקסיזם האָט ניט אָפּגעלירט צו די פֿראַנצויזישע מאַסן. אין יאָר 1883 האָט זיך די פּאַרטיי געשפּאַלטן. דער דערמאָנטער מאַלאָן, פּאַל ברוים און אַנדערע סאָציאַליסטן, וועלכע זיינען געשטאַנען פֿאַר א מעסיקערער פּראָגראַם און פֿאַר א פּראַקטישערער טאַקטיק, האָבן פֿאַרלאָזן די פּאַרטיי. די אַרגאַניזירטע אַרבעטער, ווידער, האָבן זיך באַצויגן מיט אומצוטרוי צו אַלע פּאַליטיקער, ספּעציעל צו די סאָציאַליסטן פֿון בורזשואָזער אָפּשטאַמונג, און אַלע דעמאָקראַטיקע סאָציאַליסטישע פֿירער, מיט דער אויסנאַם פֿון איינעם אַדער צוויי, האָבן געשטאַמט פֿון בורזשואָזע פֿאַמיליעס.

ביים סוף פֿון די 80ער יאָרן זיינען אין פֿראַנקרייך געווען פֿינף קאָנקוּרירנדיקע גרופּעס, וועלכע האָבן פּרעטענדירט אויף דער אָנפֿירערשאַפֿט פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג. אין יאָר 1890 איז צוגעקומען נאָך א זעקסטע גרופּע. וועו זשאַרעס איז צום צווייטן מאָל דערווייַלט געוואָרן צום פֿאַר־לאַמענט זיינען שוין דאָרט געזעסן א גאַנצע רייַ אַנדערע סאָציאַליסטן. זשאַרעס האָט זיך געשטעלט די אויפֿגאַבע צו פֿאַראייניקן די אַלע גרופּעס אין איין פּאַרטיי. ער האָט אָנגעפֿירט א קאַמף פֿאַר אייניקייט אויף די שפּאַלטן פֿון דער פּאַריזער צייטונג „פּעטי רעפּובליק", וועלכע עס האָט אין יאָר 1893 אָפּגעקויפֿט דער יונגער סאָציאַליסטישער יוריסט אַלעקסאַנדער מילעראַן (מילעראַן האָט מיט יאָרן שפּעטער פֿאַרראָטן דעם סאָציאַליזם. ער איז דערנאָך געווען פֿיל מאָל פּרעמיער־מיניסטער פֿון פֿראַנקרייך און האָט געענדיקט זיין לעבן ווי א קאַנסערוואַטאָר).

זשאַרעסן איז געלונגען צו פֿאַראייניקן די מערסטע סאָציאַליסטישע גרופּעס אין איין פּאַרטיי. ער האָט דאַן פֿאַרנומען א מיטלע פּאָזיציע צווישן געדן און די אַנדערע מאַרקסיסטן און רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטן און די רע־פֿאָרמיסטישע סאָציאַליסטן, אָדער „פּאָסיביליסטן", ווי זיי האָבן זיך דאַן געוויפֿן, פֿון מילעראַנס ריכטונג.

אין יאָר 1897 איז זשאַרעס שוין געווען באַוווסט ווי א גוטער רעדנער אין פּאַרלאַמענט און ווי א געאַכטער פֿירער צווישן די אַרבעטער־מאַסן. מיט צוויי יאָר שפּעטער אָבער איז ער געוואָרן א נאַציאָנאַלע פֿיגור. דער ליבלינג פֿון דער יונגער ראַדיקאַלער פֿראַנצויזישער אינטעליגענץ און פֿון אַלע פּראָג־

רעסיוועס עלעמענטן פֿון לאַנד. ער איז געווארן נאָך זאַלאַן דער סאמע פּאָפּולערסטער מאַן צווישן די געביל־דעטע קלאַסן פֿון פֿראַנקרייך און דער באַליבטסטער סאָציאַליסטישער פֿירער ביי די פֿראַנצויזישע אַרבעטער־מאסן. דאָס האָט ער געהאַט צו פֿאַרדאַנקען די גרויסע ראָלע, וואָס ער האָט געשפּילט אין דעם דרייפֿוס־פּראָצעס.

3

זשאָרעס האָט אָנגעפֿירט אין פּאַרלאַמענט און אין דער פּרעסע א קאמף פֿאַר דרייפֿוסעס באַפֿרייאונג. איך ווייל בלויז אונטערשטרייכן, אז זשאָרעס איז געווען דער אייניציקער פֿון די סאָציאַליסטישע פֿירער פֿון פֿראַנקרייך, וועלכער האָט, אזוי שנעל ווי ער האָט זיך איבערצייגט, אז דרייפֿוס איז אומ־שולדיק, זיך אריינגעוואָרפֿן מיט לייב און לעבן אין דעם קאמף פֿאַר זיין באַפֿרייאונג און ער האָט הויך פּראָקלאַמירט, אז אמת און גערעכטיקייט זיינען וויכטיקער ווי פּאַרטיי־טאַקטיק, און אז אַפֿילו ווען די פּאַרטיי זאָל צייטווייליק א סך פֿאַרלירן דורך דעם, וואָס זי וועט זיך אינשטעלן שטאַרק פֿאַר דעם יידישן אָפּיצער, מוז זי עס אויך טאָן. פֿאַר זשאָרעסן איז די דרייפֿוס־אַפֿערע געווען א גרויסער מאָראַלישער און פּאָליטישער ענין, און ער האָט געקעמפֿט ווי א לייב פֿאַר דער פֿרייהייט און ערע פֿון דעם יידישן מאַרטירער.

אין יאָר 1898 האָט זשאָרעס, צוליב זיין קאמף פֿאַר דרייפֿוסן פֿאַרלאָרן זיין פּלאַץ אין פּאַרלאַמענט. ער האָט אָבער זיין קאמף ניט אָפּגעשטעלט און א דאָנק איבערהויפּט זשאָרעסן איז דער פּרעסטיזש פֿון דער סאָציאַליסטי־שער פּאַרטיי אומגעהייער געשטיגן אין פֿראַנקרייך נאָך דעם ווי דער גאַנצער שווינדל פֿון דער דרייפֿוס־פֿאַרשווערונג איז אויפֿגעדעקט געוואָרן.

די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי האָט באַקומען א נאָמען אין גאַנץ פֿראַנקרייך ווי די פּאַרטיי פֿון גערעכטיקייט, וואָס איז גרייט צו שטיצן מיט אַלע כוחות יעדן קאמף פֿאַר די רעכט פֿון אַלע געקריוודעטע און אונטערדריקטע, אָן אונטערשייד פֿון רעליגיע אָדער פֿון אָרעם און רייך. דאָס האָט צוגעצויגן צו דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי א סך יונגעלייט פֿון די רייען פֿון דער אינטע־ליגענץ און מיטקלאַס, וועלכע האָבן דערנאָך געשפּילט א באַדייטנדע ראָלע אין דער געשיכטע פֿון פֿראַנקרייך. אייגער פֿון די, וואָס זיינען דורך דער דרייפֿוס־אַפֿערע באַקערט געוואָרן צום סאָציאַליזם אין געווען לעאָן בלום. ער האָט צום ערשטן מאָל זיך באַקענט מיט זשאָרעסן אין 1897 אין דער הויז פֿון לוסיען הערד (לוסיען הערד איז, אגב, געווען דער יעניקער, וועלכער

האָט זשאָרעסן איבערצייגט. אַז דרייפוס איז אומשולדיק. אַ דאַנק זשאָרעסן זיינען אַ סך דרייפֿוסיסטן געוואָרן סאָציאַליסטן).

די דרייפֿוס־אַפֿערע איז געווען אַ מין פֿאָרשפּיל פֿאַר דער גרויסן קאַמף צווישן דעמאָקראַטיע און דער פֿינסטערער מאַכט, וואָס איז מיט אַ פּאָר צענדליק יאָר שפּעטער באַקאַנט געוואָרן אונטער דעם נאָמען „פֿאַשיזם". די עלעמענטן פֿון פֿאַשיזם זיינען שוין געווען אין פֿראַנקרייך אין סוף פֿון די 90קער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט.

נאָך דער באַפֿרייאונג פֿון דרייפֿוסן, ווען די ראַדיקאַלן זיינען געקומען צו דער מאַכט, האָט דער נייער פּרעמיער־מיניסטער וואַלדעק־רוסאָ צום ערשטן מאָל איינגעלאַדן אַ סאָציאַליסט אַריינצוטרעטן אין זיין קאַבינעט, און אין יוני, 1899, איז אַלעקסאַנדער מילעראַן געוואָרן מיניסטער פֿון האַנדל און אינדוסטריע. אויף דער קאָנפֿערענץ פֿון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי האָט זשאָרעס פֿאַרטיידיקט מילעראַנס אַריינטריט אין דעם מיניסטאָרן־קאַבינעט. ווען געד און די אַנדערע האָבן אים פֿאָרגעוואָרפֿן, אַז ער האָט דורך דעם פֿאַרראַטן דעם קלאַסן־קאַמף, האָט זשאָרעס געענטפֿערט:

„די היינטיקע געזעלשאַפֿט איז צעטיילט אין קאַפּיטאַליסטן און אַרבע־טער. אין דער זעלבער צייט אָבער ווערט זי באַדראָט פֿון אַ קאָנטר־אָפֿענסיווע פֿון אַלע כוחות פֿון דער פֿאַרגאַנגענהייט מיט אַ קאָנטר־אָפֿענסיווע פֿון דעם אַלטן פֿעאָדאַלן באַרבאַריזם און פֿון דער אַלמעכטיקער קירך, און עס איז די פֿליכט פֿון סאָציאַליסטן, ווען די רעפּובליקאַנער פֿרייהייט שטייט אין געפֿאַר, ווען די גייסטיקע פֿרייהייט איז אין סכנה, ווען די פֿרייהייט פֿון געוויסן ווערט באַדראָט, ווען אַלטע פֿאָראורטיילן לעבן אויף ראַסן־אַנטאַגאָניזמען און די שוידערלעכע רעליגיעזע מחלוקות פֿון פֿאַרגאַנגענע יאָרהונדערטער ווערן ווידער אויפֿגעהויבן — אין אַזאַ צייט איז די פֿליכט פֿון סאָציאַליסטישן אַרבעטער־קלאַס צו גיין פֿאָרויס מיט יענע טיילן פֿון דעם מיטל־קלאַס, וועלכע זיינען אַנטשלאָסן ניט צו גיין אויף צוריק. איך בין ווירקלעך דערשטוינט, וואָס מען דאַרף איבערחזרן אַזוינע עלעמענטאַרע אמתן, וועלכע האָבן באַדאַרפֿט זיין די ירושה און די וועגווייזער פֿון אַלע סאָציאַליסטן".

דעמאָלט זיינען אַזוינע רייד באַטראַכט געוואָרן פֿון אַלע מאַרקסיסטישע סאָציאַליסטן ווי שרעקלעכע אַפּיקורסות.

די מילעראַן־געשיכטע האָט געפֿירט צו אַ שפּאַלטונג אין דער פּאַרטיי. עס האָבן זיך געבילדעט צוויי סאָציאַליסטישע פּאַרטייען: איינע, אין שפּיץ פֿון וועלכער עס איז פֿאַרבליבן געד, און די צווייטע, — אָנגעפֿירט פֿון זשאָרעסן. עס האָט זיך אָנגעהויבן דער אינטערעסאַנטסטער פּעריאָד אין זשאָרעסעס לעבן, אין פֿאַרלויף פֿון וועלכן ער איז באַרימט געוואָרן איבער דער גאַנצער וועלט ווי אַ גרויסער סאָציאַליסטישער דענקער, שטאַטסמאַן

און פֿאָלקס־טריבון און ווי אַן אומדערמידלעכער קעמפֿער פֿאַר פֿרידן און פֿאַר דעם נצחון פֿון אמת און גערעכטיקייט אויף דער וועלט.

4

די פֿיר יאָרן, פֿון 1898 ביז 1902, וואָס זשאָרעס איז ניט געווען קיין דעפּוטאַט אין פֿאַרלאַמענט, זיינען געווען די פֿרוכטבארסטע יאָרן אין זיין לימערישער קאַריערע. ער פֿלעגט ווי פֿריער אלע וואָך שרייבן פּאָליטישע ארטיקלען אין דער סאָציאַליסטישער און ראַדיקאַלער פּרעסע. איין מאָל אין מאָנאַט פֿלעגט ער אויך אַרויסטרעטן אויף פּאָליטישע פֿאַרזאַמלונגען. אָבער דאָס איז ניט געווען זיין הויפּט־ארבעט. פֿון דער געשיכטע האָט ער געווּסט, אז די באַרימטע פֿראַנצויזישע „ענציקלאָפּעדיע" פֿון 18טן יאָרהונדערט האָט צוגעגרייט דעם באָדן פֿאַר דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע. האָט ער געפֿלאַנעוועט צו שאַפֿן א נייע ענציקלאָפּעדיע, וואָס זאָל אויס־פֿלאַסטערן דעם וועג פֿאַר א סאָציאַליסטישער איבערקערעניש אין דעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט. צוזאַמען מיט דער ענציקלאָפּעדיע האָט זשאָרעס אויך געפֿלאַנעוועט צו שאַפֿן א פֿאָלקס־אוניווערזיטעט, א פֿאָלקס־טעאַטער און א פּאָפּולערע פֿאָלקס־פּרעסע.

די סאָציאַליסטישע ענציקלאָפּעדיע האָט לכתחילה געזאָלט באַשטיין פֿון 12 בענדער. בלויז די צוויי ערשטע און דער לעצטער באַנד האָבן געזאָלט געשריבן ווערן פֿון זשאָרעסן אליין. די איבעריקע בענדער האָבן געזאָלט צוגעגרייט ווערן פֿון אַנדערע באַרימטע סאָציאַליסטישע שרייבער און גע־לערנטע. פֿון דעם פּלאַן איז אָבער גאָרנישט געוואָרן. די אַנדערע שרייבער האָבן ניט באַווּיזן אַנצושרייבן זייערע טיילן. האָט דעריבער זשאָרעס אליין אָנגעשריבן פֿינף בענדער. פֿיר פֿון די דאָזיקע בענדער, וואָס פֿאַר־נעמען איבער צוויי טויזנט געדיכטע זייטן און וועלכע באַהאַנדלען די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציע, האָט זשאָרעס אָנגעשריבן אין די יאָרן, צווישן 1898 און 1902.

זשאָרעסעס „סאָציאַליסטישע געשיכטע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע" איז פֿון די גרעסטע פֿראַנצויזישע היסטאָריקער אָנערקענט ווי א גרויס ווערק. דער באַרימטער פֿראַנצויזישער היסטאָריקער אָלאַר, האָט אין 1902 רעצענזירנדיק זשאָרעסעס „סאָציאַליסטישע געשיכטע" געשריבן:

„ער (זשאָרעס) האָט זיך אַרויסגעווּיזן צו זיין א היסטאָריקער אין פֿולן זינען פֿון וואָרט און ער האָט אָנגעשריבן, אויף ווי וויייט דאָס איז מענלעך אין געשיכטע, א ווערק פֿון אמת, א ווערק פֿון וויסנשאַפֿטלעכער אינס־פּיראַציע".

מיט צוואַנציק יאָר שפּעטער האָט אַ צווייטער באַרימטער פֿראַנצויזישער היסטאָריקער, מאַטיעז, געשריבן: „דעם מאָנומענט, וועלכן זשאָרעס האָט אַוועקגעשטעלט דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע, וועט פֿאַרבלייבן. די געשיכטעס, וואָס זיינען געשריבן געוואָרן פֿאַר אים, זיינען אַלע געווען פּאַרטייאיש. זשאָרעס האָט צום ערשטן מאָל אונדז געגעבן אַן עקאָנאָמיש און סאָציאַל בילד פֿון דעם גרויסן קריזיס, וואָס איז געווען דאָס וויגעלע פֿון דער מאָדערנער וועלט".

זשאָרעס האָט אויך געהאָלפֿן עפֿענען פֿאָלקס־אוניווערזיטעטן פֿאַר די אַרבעטער אין פּאַריז און אין אַנדערע שטעט, און שפּעטער האָט ער אויך געהאָלפֿן גרינדן אַ פֿאָלקס־טעאַטער. די ערשטע פּיעסע, וואָס איז געשפּילט געוואָרן אין דעם דאָזיקן טעאַטער, איז געווען אַ דראַמע מיטן נאָמען „דאַנטאָן", פֿון אַן אומבאַקאַנטן שריפֿטשטעלער, וועלכער איז געווען זשאָרעסעס אַ תלמיד. זשאָרעס האָט פֿריער געהאַלטן אַ לעקציע וועגן דער דאָזיקער דראַמע. מיט צוואַנציק יאָר שפּעטער איז די דראַמע „דאַנטאָן" געשפּילט געוואָרן מיט גרויס דערפֿאָלג אין די בעסטע טעאַטערס פֿון אייראָפּע און איר פֿאַרפֿאַסער, ראָמעין ראָלאַן, איז באַרימט געוואָרן איבער דער גאַנ־צער וועלט ווי איינער פֿון די וויכטיקסטע פֿראַנצויזישע שריפֿטשטעלער.

מאָדנע ווי דאָס זאָל איצט ניט קלינגען, איז עס אָבער אַ פֿאַקט, אַז אין מוזיק האָט זשאָרעס געהאַט אַ שוואַכקייט פֿאַר וואַגנערן און ספּעציעל פֿאַר זיין אָפּערע „מייסטער־זינגער". זשאָרעסן האָט אמת אינטערעסירט מער די ליברעטאָ פֿון דער דאָזיקער אָפּעראַ, ווי די מוזיק.

פֿון אַלע דראַמאַטורגן האָט זשאָרעס צום שטאַרקסטן געשעצט דעם נאָר־וועגיער הענריק איבסען.

זשאָרעס האָט ניט געהאַלטן פֿון „פֿרייער ליבע" אָדער פֿון דעם, וואָס עס ווערט פֿאַלש אָנגערופֿן מיט דעם דאָזיקן נאָמען. ער האָט געשריבן, אַז אַ פֿרוי, וואָס גיט זיך אָפּ צו אַ מאַן אָן אַ וועלכער־עס־איז גאַראַנטיע, איז ניט מער ווי אַ שקלאַף, וואָס קען צו יעדער צייט אַרויסגעוואָרפֿן ווערן אויפֿן גאַס.

זשאָרעס אַליין איז געווען אַ מוסטערהאַפֿטער פֿאַמיליע־מאַן. ער האָט ליב געהאַט זיין פֿרוי און כאָטש ער אַליין איז געווען אַן איבערצייגטער אַטעיסט און אַ קעגנער פֿון דער קירך, האָט ער דאָך ניט געשטערט זיין איינציקער טאָכטער מאַדעלעין גיין אין קירך מתודה זיין זיך פֿאַרן קאַטוי־לישן גלח, פּונקט ווי ער אַליין האָט פֿריער חתונה געהאַט אין קירך, ווייל זיין ווייב איז געווען אַ גלייביקע קאַטאָליטשקע און זי האָט עס געפֿאָדערט.

זשאָרעס האָט ניט געגלייבט אין קיין פּערזענלעכן גאָט אָדער אין יעזוסעס געטלעכקייט, אָבער האָט קיין מאָל ניט אָפּגעלאַכט פֿון די גלויביקע און האָט געשעצט דאָס גוטע, וואָס איז פֿאַראַנען אין קריסטנטום.

די וואַלן צום פֿראַנצויזישן פּאַרלאַמענט אין יאָר 1902 האָבן געבראַכט אַ זיג פֿאַר די לינקע פּאַרטייען. אויך זשאָרעס איז ווידער דערוויילט געוואָרן ווי אַ דעפּוטאַט. דער פּרעמיער־מיניסטער וואַלדעק־רוסאָ האָט רעזיגנירט און זיין פּלאַץ האָט פֿאַרנומען עמיל קאָמב, אַ שטרענגער רעפּובליקאַנער. ער האָט פֿאָרגעלייגט זשאָרעסן אַריינצוטרעטן אין זיין קאַבינעט. זשאָרעס האָט ניט געוואָלט ווערן קיין מיניסטער, אָבער ער איז דערוויילט געוואָרן ווי אַ וויצע־פֿאָרזיצער פֿון פּאַרלאַמענט און אַ מיטגליד פֿון דער וויכטיקער קאָמיסיע, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן צו קאָאָרדינירן די טעטיקייט פֿון אַלע לינקע רעפּובליקאַנישע פּאַרטייען און מיט וועלכער דער פּרעמיער־מיניסטער האָט זיך כסדר באַראַטן, ווען די רעגירונג פֿלעגט דאַרפֿן אָננעמען אַ באַשלוס וועגן אַ וויכטיקער פּרינציפּיעלער פֿראַגע. זשאָרעס האָט געהאַט דעם גרעסטן איינפֿלוס אין דער דאָזיקער קאָמיסיע און דורך דער קאָמיסיע האָט ער אויך שטאַרק באַאיינפֿלוסט די רעגירונג. זשאָרעס איז געווען דער איניציאַטאָר פֿון דער באַוועגונג אָפּצוטיילן די קירך פֿון שטאַט. אונטער זיין איינפֿלוס האָט די רעגירונג דורכגעפֿירט אַזאַ געזעץ. אַ טייל פֿון די רעאַקציאָנערע קאַטוילישע אָרדנס זיינען אויפֿגעלייזט געוואָרן און די אַנ־דערע זיינען געשטעלט געוואָרן אונטער אַ שטרענגן רעגירונגס־קאָנטראָל. דער געזעץ וועגן אָפּטיילן די קירך פֿון שטאַט איז ענדגילטיק אָנגענומען געוואָרן אין פּאַרלאַמענט אין יאָר 1905.

נאָך מיט אַ יאָר פֿריער, אין אַפּריל, 1904, האָט זשאָרעס געגרינדעט אַ נייע טעגלעכע צייטונג אין פּאַריז, די „הומאַניטע" (מענטשהייט), אין וועלכער ער האָט אָנגעפֿירט אַן ענערגישע קאַמפּאַניע פֿאַר דעם אָפּטיילן די קירך פֿון שטאַט.

צוליב די אינערלעכע שטרייטן אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג איז זשאָרעס געצוווּנגען געווען אויפֿצוהערן שטיצן די קאָמב־דעגירונג, און ווי אַ רעזולטאַט פֿון דעם איז די רעגירונג אין גיכן געפֿאַלן. די אָנהענגער פֿון זשול געד, ווי אויך די צווייטע סאָציאַליסטישע פֿראַקציע, וועלכע איז אָנגעפֿירט געוואָרן פֿון דעם געוועזענעם קאָמונאַר עדואַרד וואַליאַן, האָבן ניט געקענט מוחל זיין מילעראַנען, וואָס ער איז אַריינגעטראָטן ווי אַ מיט־גליד פֿון אַ בורזשואַזן מיניסטאָרן־קאַבינעט. ניט געקוקט אויף דעם, וואָס אַלס מיניסטער פֿון האַנדל און אינדוסטריע האָט מילעראַן דורכגעפֿירט אַ ריי וויכטיקע רעפֿאָרמען לטובת די אַרבעטער. זיי האָבן אויך ניט געקאָנט פֿאַרגעבן זשאָרעסן, וואָס ער האָט געשטיצט מילעראַנען. די קעגנער־שאַפֿט צו זשאָרעסן מצד די רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטן פֿון געדס חדר איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז זיי האָבן אין 1902 אַפֿילו אַרויסגעשטעלט אין זשאָרעסעס דיסטריקט אַן אייגענעם קאַנדידאַט קעגן אים, כאָטש זייער קאַנדידאַט האָט ניט געהאַט די מינדסטע אויסזיכטן דערוויילט צו ווערן.

פונקט ווי אין דער דרייפּוס־אַפֿערע, אַזוי אויך אין דעם קאַמף צווישן דער קירך און דעם שטאַט איז זשאָרעסז אויסגעקומען אויסצושטיין די ביטערסטע אטאקעס אויף אים מצד די נעדיסטז. נעד האָט געהאַלטן, אז סאָציאַליסטן דאַרפֿן ניט פֿאַרשוועכן זייער ענערגיע אויף דעם קאַמף קעגן דער קירך, וועלכע האָט צו יענער צייט שטאַרק באַאיינפֿלוסט דאָס נאַנצע פּאָליטישע לעבן פֿון פֿראַנקרייך. נעד איז, אגב, געווען א דעפּוטאַט פֿון א דיסטריקט, וווּ די גרויסע מערהייט פֿון די ווייַנער איז באַשטאַנען פֿון קאַטאָליקן.

אויף דעם נעמיינשאַפֿטלעכן קאָנגרעס פֿון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וואָס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין אַפּריל, 1903, אין באָרדאָ, האָבן די נעדיסטן שטאַרק אַטאַקירט מילעראַנען, זשאָרעסן און זשאָרעסעס דאָמאָלסטיקן נאַענטסטן מיטאַרבעטער, אַריסטיד בריאַן. (ער איז מיט יאָרן שפּעטער געוואָרן אוים סאָציאַליסט און איז פֿיל מאָל געווען פּרעמיער־מיניסטער פֿון פֿראַנקרייך. אין 1903 אָבער איז בריאַן נאָך געווען א היסער סאָציאַליסט). די נעדיסטן האָבן געפֿאָדערט, אז מילעראַן זאָל אויסגעשלאָסן ווערן פֿון דער פּאַרטיי דערפֿאַר, וואָס ער האָט געבראָכן די פּאַרטיי־דיסציפּלין און האָט זיך באַטייליקט אין דער אָפּיציעלער אויפֿנאַמע, וואָס איז געגעבן געוואָרן דעם רוסישן צאַר, וועו ער האָט באזוכט פּאַריז.

זשאָרעס האָט אויך קריטיקירט מילעראַנס האַנדלונג. ער האָט אָבער פֿאַרגעשלאָגן, אז מילעראַן זאָל בלויז געטאַדלט ווערן אָבער ניט אויסגעשלאָסן ווערן פֿון דער פּאַרטיי, און די דאָזיקע רעזאָלוציע איז אָנגענומען געוואָרן מיט א מערהייט פֿון 109 שטימען קעגן 98.

נעד און זיינע אָנהענגער האָבן דעריבער באַשלאָסן אריבערצוטראָגן די פֿראָגע, צי סאָציאַליסטן מעגן זיך באַטייליקן אין א ניט־סאָציאַליסטישער רעגירונג פֿאַרן גערויכט פֿון סאָציאַליסטישז אינטערנאַציאָנאַל. אויף זייער פֿאַרלאַנג איז די דאָזיקע פֿראָגע אַוועקגעשטעלט געוואָרן אויפֿן טאָג־אָרדענונג פֿון דעם קאָנגרעס פֿון סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל, וועלכער איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין זומער פֿון יאָר 1904 איז דער שטאָט אמסטערדאַם.

דער אמסטערדאַמער קאָנגרעס איז געווען דער גלענצנדסטער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַליסטישער צוזאַמענקונפֿט, וואָס איז ווען אָפּגעהאַלטן געוואָרן. דאָרט זיינען געווען דעלעגאַטן די בארימטסטע סאָציאַליסטן פֿון אַלע לענדער. פֿון פֿראַנקרייך זיינען געווען זשאָרעס, נעד, וואַליאַן און לאַפֿאַרג; פֿון דייטשלאַנד — אויגוסט בעבעל, פּאול זינגער, קאַרל קאוטסקי; פֿון ענגלאַנד — היינדמאַן, קעיר האַרדי און רעמזי מעקדאָנאַלד; פֿון רוסלאַנד — פּלעכאַנאָוו, לענין, „באבושקא" ברעשקאָווסקאיא, וויקטאָר טשערנאָוו; פֿון איטאַליע — ענריקא פֿערי, פֿיליפּא טוראַטי, אנזשעליקא באַלאַבאַנאָוא; פֿון פּוילן — איגנאַץ דאשינסקי, יוסף פּילסודסקי און ראָזא לוקסעמבורג;

פֿון דער שווייץ — הערמאַן גרייליך; פֿון האָלאַנד — פּעטרוּס טראָלסטראַ; פֿון שפּאַניע — פּאַבלאָ איגלעסיאַס; פֿון שוועדען — בראַנטינג; פֿון די באַלקאַנישע לענדער — בלאַגאָיעוו; פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן — מאָרים הילקוויט און דעניעל דעלעאָן.

אויפֿן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין אַמסטערדאַם איז פֿאָרגעקומען א גרויסע דעבאַטע צווישן די אזוי־גערופֿענע „רעפֿאָרמיסטן" און „רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסן" פֿון יענער צייט וועגן דער טאַקטיק פֿון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען אין די פֿאַרשיידענע לענדער. עס האָט זיך געהאַנדלט איבער הויפּט וועגן דעם, צי די פֿראַנצויזישע סאָציאַליסטן מענן אַרייַנטרעטן אין א בורזשואַזער רעגירונג, וואָס האָט א צוועק צו באַשיצן די רעפּובליק. אין פֿראַנקרייך זיינען דעמאָלט די סאָציאַליסטן געווען צעשפּאָלטן אויף עטלעכע באַזונדערע פּאַרטייען. די רעכטע סאָציאַליסטן האָבן זיך גרויפּירט אַרום זשאָרעסן, דער פֿירער פֿון די לינקע סאָציאַליסטן איז דאַן געווען זשול געד. א חוץ די דאָזיקע צוויי גרויסע פּאַרטייען זיינען געווען נאָך א פּאָר קלענערע סאָציאַליסטישע גרופּעס. דער אינטערנאַציאָנאַל האָט זיך באַמיט צו שאַפֿן אייניקייט צווישן די פֿראַנצויזישע סאָציאַליסטן. אויף יענעם קאָנגרעס האָט זשאָרעס געהאַלטן איינע פֿון די וויכטיקסטע רעדעס, וואָס איז שפּעטער אַרויסגעגעבן געוואָרן אין א באַזונדערער בראָשור אויף א סך שפּראַכן. אָט וואָס זשאָרעס האָט דעמאָלט צווישן אַנדערן געזאָגט:

„געווים, איך שטיי אויך פֿאַר אייניקייט, אָבער די אייניקייט דאַרף זיך ניט פֿאַרוואַנדלען אין א דריקנדער גלייכמעסיקייט. די רעכט פֿון דער פֿרייהייט מוז גאַראַנטירט ווערן. דער סאָציאַליזם וואָלט פֿאַרלאָרן דעם באַוווסטזיין, אז ער איז געראַטן, אויב ער וואָלט געווען באַגרענעצן די רעכט פֿון דער מינדערהייט.

מיר חזרן איבער כסדר, אז דער פּראָלעטאַריאַט דאַרף זיין פֿאַראייניקט אין א קלאַסן־פּאַרטיי. מיר פֿאָדערן, פּונקט ווי אַלע אַנדערע סאָציאַליסטן, די פֿאַרוואַנדלונג פֿון פּריוואַט־אייגנטום אין קהלישן אייגנטום. מיר קעמפֿן קעגן יעדער פֿאָרם פֿון עקספּלואַטאַציע. און מיר זיינען אויך אייניק אין דעם, אז אַלע רעפֿאָרמען זיינען ניט נאָר א מיטל צו פֿאַרלייכטערן די איצטיקע לײַדן פֿון דעם אַרבעטער־קלאַס, נאָר אז זיי דינען אויך צו פֿאַרשטאַרקן די קאַמפֿפֿעאיקייט פֿון אַרבעטער־קלאַס פֿאַר זיין ענד־ציל".

די רעזאָלוציע, וואָס איז פֿאַרגעשלאָגן געוואָרן אויפֿן קאָנגרעס איז געווען, אז סאָציאַליסטן וועלכע באַטייליקן זיך אין בורזשואַזע רעגירונגען דארפֿן אויסגעשלאָסן ווערן פֿון דער פּאַרטיי. פֿאַר דער רעזאָלוציע האָבן געשטימט בעבעל, קאוטסקי און געד. קעגן האָט געשטימט זשאָרעס. אָבער זשאָרעס האָט ניט אזוי פֿאַרטיידיקט די באַטייליקונג פֿון סאָציאַליסטן אין

ניט־סאָציאַל־דעמאָקראַטן, ווי ער האָט געזוכט צו איבערצייגן די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן, אז זייער טאקטיק איז א פֿאַלשע.

ווי אזוי, האָט ער געפֿרעגט, קענען די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן נעמען אויף זיך די אויפֿגאַבע צו דיקטירן די פּאָליטיק און טאקטיק פֿון די סאָציאַליסטישע פּארטייען אין די פֿרייע לענדער, וועו זיי אַליין האָבן ניט געהאט קיין שום דערפֿאַרונגען אין רעוואָלוציעס און אין פּאַרלאַמענטאַרישער דעמאָקראַטיע? „דער דייטשער פּראָלעטאַריאט, האָט זשאַרעס געזאָגט, האָט ניט אויסגעקעמפּט די אַלגעמיינע וואַלרעכט אויף באַריקאַדן, נאָר ער האָט עס באַקומען אלס מתנה פֿון אויבן... איר האָט ניט קיין רעוואָלוציאָנערע טראַדיציעס און האָט אויך נישט קיין פּאַרלאַמענטאַרישע מאכט. איר זייט דאָס איינציקן לאַנד וווּ א סאָציאַליסטישע מערהייט אין פּאַרלאַמענט וואָלט ניט געמיינט, אז די סאָציאַליסטן וועלן טאקע די באַלעבאַטים פֿון לאַנד. אייער פּאַרלאַמענט איז נאָר א האַלבער פּאַרלאַמענט, אָן עקזעקוטיוו מאכט, אָן רעגירונגס־מאכט, זיינע באַשלוסן קענען איגנאָרירט ווערן פֿון דער קייזערלעכער רעגירונג".

„די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן, האָט זשאַרעס ווייטער געזאָגט, זיינען ניט קוקנדיק אויף זייערע דריי מיליאָן שטימען פֿאקטיש מאכטלאָז און זיי פֿאַרמאַסקירן זייער מאכטלאָזיקייט מיט רעוואָלוציאָנערע טעאָריעס".

„וואַנדערוועלדע האָט דאָ געפֿונען פֿאַר נייטיק ארויסצוטרעטן קעגן די רעפֿאָרמיסטן, וועלכע ווילן רעפֿאָרמען ווי א מיטל צו פֿאַרשטאַרקן די בורזשואזע געזעלשאַפֿט. אָבער וווּ האָט איר געזען אָט די רעפֿאָרמיסטן? איך וויים ניט פֿון אזעלכע. אַלע רעפֿאָרמען זיינען בלויז שטופֿן אויפֿן וועג צו אונדזער ציל. די רעטונג פֿון דער רעפֿובליק, די פֿאַרפֿעסטיקונג פֿון פּאָליטישער פֿרייהייט, די אָפּטיילונג פֿון דער קירך פֿון דער מלוכה, ארבעטער־שוץ־געזעצן, די רעפֿאָרם פֿון דער שטייער־סיסטעם — דאָס זיינען אַלץ מיטלען צו דערגרייכן דעם רעוואָלוציאָנערן ענד־ציל, די באַפֿרייאונג פֿון דער אונטערדריקטער ארבעט.

„מיר ווילן ניט פֿאַרשווייגן די עקזיסטענץ פֿון קלאַסן־קעגנזאַצן. דער פּראָלעטאַריאָט דארף זיך ארגאַניזירן עקאָנאָמיש און פּאָליטיש. אויף אזוי ווייט בין איך איינשטימיק מיט דעם זין און מיטן תוך פֿון דער פֿארגעשלאָגענער רעזאָלוציע. אָבער די רעזאָלוציע זעט ניט, אז טאקע אין די אינטערעסן פֿון פּראָלעטאַרישן קלאַסן־קאמף דארף מען אפּעלירן צו די אַלע דעמאָקראַטישע כוחות אויסער דעם פּראָלעטאַריאָט, וואָס דרעמלען אין דער געזעלשאפֿט. מען דארף אָט די בורזשואזע דעמאָקראַטן מאכן נוצלעך פֿאַר די אינטערעסן פֿון ארבעטער־קלאַס, כדי צו קעמפֿן קענן דער רעאקציע און פֿאַר רעפֿארמען.

„די פֿאַרגעשלאָגענע רעזאָלוציע איז אין דעם פּרט דורכגעדרונגען מיט א קלייזלדיקן גייסט. דורך א רעזאָלוציע קען ניט געשאפֿן ווערן קיין אינטערנאַציאָנאַלע אייניקייט און מ'קען ניט בינדן די טעטיקייט פֿון פּראָלעטאַריאַט. וואָס איז דער פֿונדאַמענט פֿון אָט דער רעזאָלוציע? זי איז דורכגעדרונגען מיט אַן אומצוטרוי צו דעם פּראָלעטאַריאַט. די פֿאַרפֿאַסער פֿון דער רעזאָלוציע האָבן מורא, אַז דער פּראָלעטאַריאַט קען זיך פֿאַרלירן אין די קאָמפּראָמיסן און אַז ער וועט אויפֿגעפֿירט ווערן פֿון דעם וואָס ער וועט קאָאָפּערירן מיט דער בורזשואַזיע דעמאָקראַטיע. פֿון איין זייט שרייבט מען צו דעם פּראָלעטאַריאַט די ברייטסטע ציל. מ'זאָגט אים, אַז ער וועט דערָאבערן די גאַנצע וועלט, אַז ער וועט שאפֿן א נייע געזעלשאפֿט, און פֿון דער אַנדערער זייט האַלט מען אים פֿאָר אַזוי מינדערוויִריק און ניט־רייף, אַז מען ציטערט, אַז ער זאָל זיך ניט לאָזן באַשווינדלען. וואָס רייפֿער עס איז דער ארבעטער־קלאַס פּו א לאַנד, וואָס שטאַרקער ער איז, אַלץ אַנטשיידי־קער נעמט ער אָן אונזער טאַקטיק (דאָס היסט, זשאַרעסעם טאַקטיק — ד. ש.); דאָרט וווּ עס עקזיסטירט פֿולשטענדיקע פֿרייהייט פֿון באַוועגונג און פֿון האַנדלונג, דאָרטן שווימען אין דער ארבעטער־באַוועגונג אַרויף נייע פּראָבלעמען. אַזוי איז דאָס אין איטאַליע, אין בעלגיע, אין ענגלאַנד א״א. אין ענגלאַנד איז די סאָציאַליסטישע באַוועגונג שוואַך ניט דערפֿאַר, ווי עס דענקט בעבעל, וואָס די ענגלישע בורזשואַזיע האָט פֿאַרשטאַנען ווי אַזוי דורך קלייניקע רעפֿאָרמען אָפּצוציען די ארבעטער פֿון דעם, אַז זיי זאָלן זיך אַר־גאַניזירן אין אַן אייגענער פּאַרטיי, נאָר דערפֿאַר, וואָס די ענגלישע סאָציא־ליסטן, וועלכע זיינען פֿאַרהיפּנאָטיזירט דורך דער טעאָריע פֿון קאַטאַסטראָפֿע (דאָס היסט, אַז דער סאָציאַליזם וועט קומען ווי א רעזולטאַט פֿון דעם, וואָס דער קאַפּיטאַליזם וועט פֿלוצלונג צוזאַמענברעכן און די ארבעטער וועלן מאַכן א סאָציאַלע רעוואָלוציע. — ד. ש.), האָבן ניט באַוויזן צו קומען צו אַן ענגער באַירונג מיטן ארבעטער־קלאַס דורך פּראַקטישער טאָג־טעגלעכער ארבעט. איצט אָבער מערקט זיך אויך דאָרטן ווי דער סאָציאַליסטישער גע־דאַנק דערנענטערט זיך אַלץ מערער צו דער פּראָפּאַסיאָנעלער באַוועגונג".

ווען זשאַרעס האָט געהאַלטן די דאָזיקע רעדע איז די ענגלישע לייבאָר־פּארטיי נאָך אויף דער וועלט ניט געווען. דעם טאָן אין דער ענגלישער סאָציא־ליסטישער באַוועגונג האָבן דעמאָלט גענעבן די פֿירער פֿון דער מארקסיסטיש שטרענג־אויסגעהאַלטענער „סאָשעל דעמאָקראַטיק פֿעדעראַציאָן", וואָס האָט געפֿרעדיקט „רעוואָלוציאָנערן סאָציאַליזם" און האָט פֿון אויבן ארונטער געקוקט ניט נאָר אויף די פֿירער פֿון די קאָנסערוואַטיווע פּראָפּאַסיאָנאַלע־פֿאַראיינען, נאָר אויך אויף קיער, הארדין און די אַנדערע „רעפֿאָרמיסטן", וועלכע האָבן שפּעטער דורך זייער פּראַקטישער און אומדערמידלעכער ער־

בעט אין די פראָפּעסיאָנעלע־פּאַראיינען געבראכט דערצו, אז ס'וואָלן געשאפן ווערן די לעיבאר פּארטיי. זשאַרעס האָט געהאלטן, אז די פּאָלשע טאקטיק פון די ענגלישע „רעוואָלוציאָנערע" סאָציאָל־דעמאָקראטן איז שולדיק אין דעם, וואָס דער סאָציאָליזם מאכט ניט קיין פּאַרשריט אין ענגלאַנד. די ווירקלעכקייט האָט טאקע באַוויזן, אז ער איז געווען געראכט.

די מאיאָריטעט פון קאָנגרעס האָט אָבער געשטימט פּאַר דער רעזאָלוציע. זשאַרעס האָט געקענט איינאָרירן דעם באשלוס פון אינטערנאַציאָנאלן סאָציאָליסטישן קאָנגרעס. ער וואָלט געקענט ווערן א מיניסטער פון א ראַדיקאַלער רעגירונג, ווי דאָס האָט געטאָן מילעראן. און א גרויסער טייל פון די פראַנצויזישע סאָציאָליסטן וואָלט אים דורכוים געשטיצט. ער איז געווען איבערצייגט, אז די אמסטערדאמער רעזאָלוציע איז געווען א טעות. ער האָט אָבער דאָך באשלאָסן זיך צו אונטערוואַרפן דעם באשלוס פון אינטערנאַציאָנאל האָפּנדיק, אז אים וועט אויף די שפּעטערדיקע קאָנגרעסן געלינגען צו באַווען די מאיאָריטעט סאָציאָליסטן פון די אַנדערע לענדער אנצונעמען א מער פּראַקטישע קאָנסטרוקטיווע פּאָליטיק.

א חוץ דעם איז זשאַרעס געווען איבערצייגט, אז די אינטערעסן פון דער פּראַנצויזישער דעמאָקראַטיע, פון סאָציאָליזם און פון דעם וועלט־פרידן פּאַדערן א באַלדיקע פּאַראייניקונג פון אַלע סאָציאָליסטישע גרופּן אין פּראַנקרייך אין איין פּארטיי און די דאָזיקע פּאַראייניקונג וועט ניט מעגלעך זיין, אויב ער זאָל זיך ניט אונטערוואַרפן דעם באשלוס פון אינטערנאַציאָנאל.

זשאַרעס האָט דעריבער באַלד נאָך דעם אמסטערדאמער קאָנגרעס רעזיגנירט פון דעם נעמיינזאַמען קאָמיטעט פון אַלע לינקע פּארטייען אין פּאַרלאַמענט. אין 1905 האָט ער זיך באַטייליקט אין דעם פּאַראייניקונג־קאָנגרעס פון דער פּראַנצויזישער סאָציאָליסטישער פּארטיי און האָט שלום געמאכט מיט געדן. מילעראן איז אַוועק פון דער סאָציאָליסטישער פּארטיי. שפּעטער האָבן זיין ביישפּיל אויך נאָכגעפּאָלגט בריאן און וויוויאני. אָבער וואָליאן, פּרעסענסע, רענאדעל און אַנדערע פּראָמינענטע סאָציאָליסטן, וואָס זיינען נעוועז קעגן געדם טאקטיק, זיינען פּאַרבליבן אין דער פּאַראייניקטער פּארטיי. נעד, זשאַרעס און וואָליאן זיינען צוזאַמען געזעסן אין דעם שטענדיקן אדמיניסטראַטיוון קאָמיטעט אדער אקציאָנס־קאָמיטעט פון דער פּארטיי. אָבער ווי דער הויפּט־רעדאקטאָר פון דער „הומאַניטע" און ווי דער פירער פון דער סאָציאָליסטישער פּראקציע אין פּארלאַמענט איז זשאַרעס געוואָרן דער אנערקענטער פירער פון דער פּאַראייניקטע סאָציאָליסטישער פּארטיי.

די „הומאַניטע" האָט פון אָנהויב געהאט א גאַנץ קליינע צירקולאַציע. אָבער וואָס ווייטער איז דער פּרעסטיזש פון דער צייטונג אלץ מער געשטיגן.

זי האָט געהאַט צווישן אירע שטענדיקע מיטאַרבעטער אַזוינע באַרימטע שריפֿטשטעלער ווי אַנאַטאָל פֿראַנס, אָקטאַוו מירבאָ, זשול רענאָר, לוסיען הערד, לעאָן בלום און אַנדערע. דער לייטאַרטיקל פֿלעגט כמעט יעדן טאָג געשריבן ווערן פֿון זשאָרעסן אַליין.

אין די ערשטע יאָרן פֿון 20טן יאָרהונדערט איז אין די סאָציאַליסטישע קרייזן פֿון אייראָפּע זייער פֿיל דיסקוטירט געוואָרן די פֿראַגע וועגן אַ גענעראַל־סטרייק. די סינדיקאַליסטן־אַנאַרכיסטן האָבן שטאַרק פּראָפּאַגאַנדירט דעם געדאַנק פֿון אַ רעוואָלוציאָנערן גענעראַל־סטרייק, וואָס זאָל מאַכן אַ סוף צו דער קאַפּיטאַליסטישער הערשאַפֿט. זשאָרעס האָט דעמאָלט פֿאַרעפֿנט־לעכט אַן אַרטיקל: „גענעראַל־סטרייק און רעוואָלוציע", אין וועלכן ער האָט געשריבן:

לויט מיין מיינונג קען אַ גענעראַל־סטרייק זיין דערפֿאָלגרייך און נוצלעך נאָר אונטער דריי באַדינגונגען:

„1. ס'איז נייטיק, אַז דער ציל צוליב וועלכן דער סטרייק איז דער־קלערט געוואָרן, זאָל ווירקלעך מיט זיך פֿאָרשטעלן די אמתע און טיפֿע שטרעבונגען פֿון דעם אַרבעטער־קלאַס;

„2. ס'איז נייטיק, אַז די געזעלשאַפֿטלעכע מיינונג פֿון לאַנד זאָל אין איר גרויסער מערהייט שוין זיין גענוג רייף, אַז זי זאָל אָנערקענען די גערעכ־טיקייט פֿון דעם דאָזיקן ציל, און

„3. ס'איז נייטיק, אַז דער גענעראַל־סטרייק זאָל זיין ניט קיין פאַר־מאַסקירטער גוואַלד־מיטל, נאָר די פֿאַרווירקלעכונג פֿון געזעצלעכן רעכט פֿון סטרייק, אַ מער סיסטעמאַטישער, אַ גרעסערער און מיט אַ קלאָר־אויסגע־דריקטן קלאַסן־כאַראַקטער.

„פֿריער פֿון אַלץ איז נייטיק, אַז די גאַנצע מאַסע אָרגאַניזירטע אַרבעטער זאָל זיין באַגייסטערט פֿאַרן ציל, צוליב וועלכן דער סטרייק איז דערקלערט געוואָרן".

ווען די פּראָפֿעסיאָנעלע פֿאַראיינען פֿון די מער באַוווסטזיניקע און אָרגאַני־זירטע אַרבעטער זאָלן אונטערן איינפֿלוס פֿון אַ באַשטימטער פּראָפּאַגאַנדע אָנהייבן אַ קאַמף פֿאַר אַן אַכט־שעהדיקן אַרבעטסטאָג אָדער פאַר אַרבעטס־לאָזע פֿאַרזיכערונג־געזעצן און די מאַכטהאָבער זאָלן זיך שטעלן קעגן דעם אָדער זאָלן זוכן אַרויסצודרייען זיך פֿון נאָכגעבן די דאָזיקע פֿאָדערונגען, וועט דער אַרבעטער־קלאַס אין דער טיפֿעניש פֿון זיין באַוווסטזיין געפֿינען גענוג ענערגיע און ליידנשאַפֿט צו דערקלערן אַ גרויסן, דויערנדיקן־סטרייק.

אָבער באַגייסטערונג אַליין איז נאָך ניט גענוג. אַפֿילו ווען דער אַרבע־טער־קלאַס זאָל אַליין אָנהייבן דעם קאַמף מיט זיין אייגענעם ווילן און ניט

דערפֿאר וואָס די אָרגאַניזאַציע האָט דעם קאַמף אַרויסגערופֿן, וועט עס אויך ניט ענדערן די לאַגע. עס איז נאָך נייטיק, אַז דער אַרבעטער־קלאַס זאָל איבערצייגן אַ באַדייטנדן טייל פֿון דער געזעלשאַפֿטלעכער מיינונג, אַז זיינע פֿאָדערונגען זיינען געזעצלעכע און זיי קענען גלייך פֿאַרווירקלעכט ווערן.

ס'איז נשוט קיין צו מיינען, אַז אַ סאָציאַליסטישע רעוואָלוציע קען זיין אַ רעזולטאַט פֿון מיספֿאַרשטענדניש; אַז מ'קען דעם אַרבעטער־קלאַס אַרייַנציען אין אַ קאַמף, וואָס זאָל איבערשטיגן זיינע אייגענע צילן. ענדערונגען אין די געזעלשאַפֿטלעכע באַציאונגען קענען ניט קומען ווי אַ רעזולטאַט פֿון אַ פּלינקער מאַנעווער. אויב אָבער מען זאָל די אַרבעטער פֿריער זאָגן קלאָר, אַז זיי דאַרפֿן פֿאַרלאָזן די פֿאַבריקן מיטן געדאַנק צוריקצוקערן זיך אהין בלויז דאָן, ווען דער קאַפּיטאַליזם וועט אָפּגעשאַפֿט ווערן, וועט דער רעזולטאַט זיין ניט קיין בעסערער. דער שכל־הישר און דער אינסטינקט פֿונעם אַרבעטער־קלאַס וועלן אים זאָגן, אַז אזא קאַמפּליצירטע געזעלשאַפֿט ווי אונדזערע קען ניט באַנייט ווערן דורך אַ פּלוצלונג־אויסגעבראָכענעם אויפֿשטאַנד. די באַנייאונג מוז פֿאָרקומען ווי אַ רעזולטאַט פֿון אַ לאַנגזאַמער אַרבעט פֿון די פֿאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס און דורך אַ ריי רעפֿאָרמעס.

איך האָב אין אַן אַנדער פּלאַץ שוין פֿולשטענדיק באַווויזן, אַז דער דערפֿאָלג פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע פֿון יאָר 1789 איז געווארן מעגלעך נאָר דערפֿאַר, וואָס הינטער דער רעוואָלוציע איז געשטאַנען די ריזיקע מערהייט פֿון פֿאָלק. אַ סאָציאַלע רעוואָלוציע נייטיקט זיך, לויט מיין מיינונג, נאָך מער אין דעם מיטגעפֿיל פֿון דער ריזיקער מערהייט פֿון פֿאָלק.

איך באַהויפּט, אַז די סאַמע ענערגישסטע אָנשטרענגונגען פֿון אַ סאָציאַליסטישער מינדערהייט וואָלטן געווען ניט געניג צו פֿאַרווירקלעכן אונדזער ציל און אַז מיר דאַרפֿן דעריבער אַריבערגעוויינען אויף אונדזער זייט די סימפּאַטיע, אויף ווי ווייט מעגלעך, פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט. און אָט פֿאַר וואָס:

פֿריער פֿון אַלץ וועט די רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטישע מינדערהייט האָבן פֿאַר זיך ניט קיין פּאַסיווע, ניט רירעוודיקע מאַסע. פֿאַר די לעצטע 120 יאָר, דאָס הייסט, זינט דער גרויסער רעוואָלוציע האָט די מענטשלעכע ענערגיע, וואָס איז אויפֿגעוועקט געוואָרן נאָך אין דער עפּאָכע פֿון רענעסאַנס, ווידער אויפֿגעלעבט מיט אַן אויסערגעווייַנלעכער קראַפֿט. צוויישן אַלע קלאַסן, אונטער אַלע באַדינגונגען, געפֿינען מיר איצט אַן אַקטיוון ווילן, טעטיקע קרעפֿטן. דער מענטש האָט אומעטום אָנגעהויבן צו פֿילן זיין האַלבן שלאָף און פֿון פּאַסיוויטעט, אָבער אויך די קליין־בורזשואַזיע ווייזט אַרויס טעטיקייט. ניט

קוקנדיק אויף די שווערע עקאָנאָמישע באַדינגונגען, וועלכע דריקן איר אָפּט, איז זי נאָך ווייט ניט געבראָכן און זי מאַכט פֿאַרשיידענע פֿאַרזוכן צו שטעלן זיך אויף די פֿיס. און הגם זי זוכט אָפּט איר רעטונג אין פֿאַרשיידענע רעאַקציאָנערע פּלענער, פֿירט זי אָפּט אָן א נידערטרעכטיקע פּאָליטיק, און איז דורכגעדרונגען מיט א נוצלאָזן נאציאָנאַליזם, שטעלט זי מיט זיך דאָך פֿאָר אן אַקטיוון פֿירנדיקע קראַפֿט. מען קען זיכער זיין אז זי, די קליין־בורזשואַזיע וועט אַרויסווייזן אן אַנטשיידענעם ווידערשטאַנד דער סאָציאַ־ליסטישער באַוועגונג, ווען מען וועט איר כאָטש טיילוויז באַצייטנס ניט צוציען צו דער דאָזיקער באַוועגונג.

פונקט אזוי האָבן די קליינע אייגנטומער, די פּויערים, פֿון די צייטן פֿון דער רעוואָלוציע אָן, געשפּילט אין אונדזער געשיכטע א גאַנץ וויכטיקע ראָלע זייענדיק געניגט אין איין צייט צו דער רעאַקציע און אין אַנדער צייט צו דער ליבעראַלער באַוועגונג. אין יאָר 1851 האָבן זיי זיך דערשראָקן פֿאַרן רויטן געשפּענסט און האָבן געהאָלפֿן דורכפֿירן די מלוכה־איבערקע־רעניש און די ווידער־אויפֿשטעלונג פֿון דער מאָנאַרכיע. שפּעטער זיינען זיי בישלעכווייז אריבער אויף דער זייט פֿון דער רעפּובליק, און איצט שטעלן זיי מיט זיך פֿאָר א שטאַרקע שטיצע פֿאַר דער רעפּובליק. זיי פֿאַרשטייען אויסגעצייכנט זייער פּאָליטישע מאַכט. זיי זיינען אריינגעדרונגען אין די שטאָט־פֿאַרוואָלטונגען, זיי קענען דערוויילט ווערן ווי דעפּוטאַטן אין פּאַרלאַמענט און אין סענאַט און זיי וואָלטן פֿאַר קיין פֿאַל ניט דערלאָזן אזא סאָציאַלע באַוועגונג, וואָס וואָלט זיי אין גאַנצן איגנאָרירט. דעריבער האָלט איך פֿאַר פֿאַלש די מיינונג, אז כדי צו זיגן איז פֿאַר די סאָציאַליסטן בלויז גענוג, אז די פּויערים זאָלן בלייבן פּאַסיוו און אז זיי וועלן זיך כלומרשט ניט אריינמישן אין דער סאָציאַלער רעוואָלוציע. ביי גרויסע געזעלשאַפֿטלעכע באַוועגונגען וועט קיין איין באַדייטנדע סאָציאַלע קראַפֿט ניט פֿאַרבלייבן נייטראַל. וואָר עס וועט זיין ניט מיט אונדז, דער וועט זיין קעגן אונדז.

א חוץ דעם, אין א קאָלעקטיוויסטישער געזעלשאַפֿט וועט זיך פֿאַדערן די מיטאַרבעטערשאַפֿט פֿון די פּויערים. זייער ווידערשטאַנד וועט זיין גענוג אָפּצושוואַכן און אומצוברענגען די רעוואָלוציע. זיי אָנערקענען זייער מאַכט און זיי וועלן זי ניט אַרויסלאָזן פֿון די הענט. זייער פֿעאיקייט צו איניציאַטיוו אין עקאָנאָמישע פֿראָגן, וועלכע זיי האָבן אַרויסגעווויזן אין פֿאַרלויף פֿון די לעצטע יאָרן, זייער באַגייסטערטע שטרעבונג צו פֿראָגרעס — דאָס אלץ ווייזט, אז זיי וועלן ניט בלייבן קיין גלייכגילטיקע און פּאַסיווע צושויער פֿון די גרויסע סאָציאַלע באַוועגונגען, וואָס זייערע רעזולטאַטן וועלן תיכף מוזן האָבן א ווירקונג אויף זייער אייגענעם לעבן. זיי וועלן ווערן אָדער אָנהענ־גער פֿון דער באַוועגונג אָדער אירע קעגנער.

מען דארף נאך צוגעבן דערצו אז די פריוויליגירטע קלאסן פון אונדזער צייט האבן איצט א סך א גרעסערן איינפלוס און דעריבער אויך א סך א גרעסערע מאכט, ווי די הערשנדע קלאסן פון פאר־דער־רעוואלוציע פון 1789. די אינדוסטריעלע בורזשואזיע איז נאך זייער לעבנספעאיק און זי פאלגט נאך דעם גאנג פון דעם וויסנשאפטלעכן פראגרעס. זי פירט כסדר איין אלץ נייע מעטאדן פון פראדוקציע און באנייט די פראדוקציע־מיטלען. אפילו אויף דעם געביט פון סאציאלן קאמף, פון קלאסן־קאמף, באנייט זי אויך שטענדיק אירע קאמפס־מעטאדן. וואס פאר א געוואלדיקער אונטערשייד ס'איז צווישן דער פריערדיקער ענערגיע פון דעם קאפיטאליסט פון אונדזער צייט מיטן גביר פון די אמאליקע צייטן. אייניקע פון אונדזערע קאפיטאליסטן, פונקט ווי די באוווסטע אמעריקאנער מיליאנערן, האבן, קען מען זאגן, געירשנט נאפאלעאנס ענערגיע.

דעם ארבעטער־קלאס וועט, אזוי ארום אויסקומען ארויסצוריסן פריוויליגיעס ניט ביי זאלאזע פארשלאפענע קלאסן, נאר ביי ענערגישע און דרייסטע קלאסן, וועלכע פארמאגן א בריטן האריזאנט. ווי אזוי־זשע וועט דער ארבעטער־קלאס זיין אימשטאנד דורכצופירן די דאזיקע אויפגאבן, אויב ער וועט ניט האבן אויף זיין זייט די גאנצע נאציע?

אויב די גרויסע מאסע פון פאלק וועט זיין פיינדלעך צו אים, וועט ער פשוט צעריבן ווערן. נאר אויב אפילו די גרויסע מאסע פון פאלק זאל בלויז ניט האבן קיין צוטרוי צו אים, וועט די בורזשואזיע תיכף זען צו פארוואנדלען אט דעם אומצוטרוי אין א פיינדשאפט.

די אויסערגעווויינלעכע רירעוודיקייט וואס איז כאראקטעריסטיש פארן מאדערנעם לעבן, די אויפגעוואכטע ענערגיע פון די מאסן, מאכן אוממעגלעך אנטשיידענע האנדלונגען פון א מינאריטעט.

צווייטנס, די איבערקערעניש אין די אייגנטום־באציאונגען, וועלכע דער סאציאליזם וויל און קען דורכפירן, איז פיל ברייטער, פיל טיפער און פיל קאמפליצירטער ווי די איבערקערעניש, וואס איז אין 1789 געמאכט געווארן פון דער בורזשואזער רעוואלוציע.

דאס קאפיטאליסטישע אייגנטום געפינט זיך אין די הענט פון פיל מענטשן. דער קאפיטל איז צופיל צעברעקלט. מיר געפינען קליינע אייגנטימער אומעטום, אפילו אין די דערפער, און אויב א מינדערהייט זאל אין אין שיינעם טאג גענגען דורך א רעוואלוציע צו פארניכטן דאס קאפיטאליסטישע אייגנטום, וואלט עס ארויסגערופן א וויידערשטאנד אפילו דארט, וווּ עס איז איצט שווער דאס פארויסצוזען. די קליינע און מיטלע אייגנטימער ווערן אין נעזעלשאפטלעכן אייגנטום נאר אין דעם פאל, ווען מען זאל זיי

ברענגען דערצו שטופֿנווייז, און דורך גאַנץ באַשטימע אַקטן, ווו זייערע אינטערעסן וועלן זיין פֿאַלשטענדיק פֿאַרזיכערט. דורכפֿירן אָבער די רעפֿאָר־מען און איינשטעלן אָט די גאַראַנטיעס קען מען נאָר דורך רואיקע פֿאָרהאַנד־לונגען און דורך דעם געזעצלעכן ווילן פֿון דער מערהייט פֿון פֿאָלק.

פֿונקט אַזוי וועט זיין אומענלעך אַן איבערקערעניש אין דעם ערד־אייגן־טום און דער איבערגאַנג צו א ברייט קאָמוניסטישער פֿאָרם, אַזוי לאַנג ווי די פֿויערים־אייגנטימער וועלן ניט זיין דורכאויס באַשיצט. די צושטימונג פֿון די מיטגלע פֿויערים איז ספּעציעל נייטיק דערפֿאַר, וואָס די צאָל קליינע פֿויערים ווערט וואָס ווייטער אַלץ קלענער. זיי אָבער וועלן ניט צושטיין צו א באַוועגונג, וועלכע וועט זיך אָנהייבן פֿלוצלונג און די רעזולטאַטן פֿון וועלכער זיי קענען פֿריער ניט פֿאַרויסזען. זיי וועלן נאָר דאַן געבן זייער צושטימונג צו אַזא באַוועגונג, וען זיי וועלן האָבן א מגלעכקייט צו באַ־טייליקן זיך אין איר און וועלכע וועט, פֿאַרגרעסערנדיק זייערע פּראָדוק־ציע־קרעפֿטן אַן זייער וואויזיין, אויך באַרואיקן זיי פֿולשטענדיק וועגן די צילן און דעם תוך פֿון סאָציאַליזם.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלץ. אין יאָר 1789 איז פֿאַר דער רעוואָלוציע געשטאַנען אין באַצוג צו פּריוואַט־אייגנטום בלויז א נעגאַטיווע אויפֿגאַבע. די רעוואָלוציע צעשטערט, אָבער ניט געשאַפֿן. זי האָט עקספּראָפּריאירט די פֿאַרמעגנס פֿון די קירכעס און האָט זיי דערנאָך אויסגעפֿאַרקויפֿט. זי האָט זיי תיכף פֿאַרוואַנדלט אין פּריוואַט־אייגנטום לויט דעם סאָרט, וועלכער האָט פֿריער עקזיסטירט, פֿונקט אַזוי האָט זי, פֿאַרניכטנדיק די פּריווילעגיעס פֿון די פֿעאָדאַלע באַראָנען, בלויז באַפֿרייט די פֿויערים פֿון די שוועריע שטייער־לאַסטן. דעם פֿונדאַמענט אָבער פֿון פּריוואַט־אייגנטום האָט זי ניט אָנגערירט. דער פֿויער איז געווארן בלויז א פֿעסטערער אייגנטימער פון דעם, וואָס ער האָט שוין פֿריער פֿאַרמאָגט. אויף אַזא אופֿן האָט די רעוואָלוציע ניט אַרוים־גערופֿן קיין נייע פֿאַרמען פֿון אייגנטום. זי האָט ניט געשאַפֿן קיין נייע סאָציאַלע אָרדענונג. זי האָט זיך באַנוגנט בלויז מיט צעריסן די אַלטע פֿענטעס. פֿאַר יענער רעוואָלוציע איז ניט געשטאַנען די אויפֿגאַבע פֿון אַר־גאַניזאַציע און פֿון שאַפֿן א נייע אָרדענונג. די געזעלשאַפֿט האָט דערוואַרט פֿון דער רעוואָלוציע, אַז זי זאָל בלויז צעשטערן דאָס אַלטע און אַזוי שנעל ווי דער צעשטערונגס־פּראָצעס איז פֿאַרענדיקט געווארן, האָט די געזעל־שאַפֿט אַליין מיט דערפֿאָלג פֿאַרגעזעצט די אָנגעהויבענע אַרבעט.

א סאָציאַליסטישע רעוואָלוציע וועט אָבער ניט קענען באַגונגענען זיך בלויז מיט צעשטערן די קאַפּיטאַליסטישע אָרדענונג. זי וועט נאָך דאַרפֿן שאַפֿן א נייע אָרדענונג. זי וועט דאַרפֿן רעאָרגאַניזירן די פּראָדוקציע אויף גאַנץ נייע יסודות און רעגולירן די אייגנטום־באַציאונגען. שטעלט זיך

אויף א מינוט פֿאר, אז מאַרגן וועט די קאַפּיטאַליסטישע אָרדענונג פֿאַרניכטעט ווערן, שטעלט זי פֿאָר אז דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָפֿיט איז פֿאַרניכטעט, אז די געזעלשאַפֿט איז באַפֿרייט פֿון צאָלן אירע חובות, אז מען דאַרף מער ניט צאָלן קיין דירה־נעלט, אז די פֿאַרמער צאָלן מער ניט קיין ארענדע, אז זיי דאַרפֿן מער ניט אוועקגעבן א העלפֿט פֿון זייערע פּראָדוקטן צו די קאַפּיטאַליסטישע פֿאַרמיטלער; מיט איין וואָרט, אז עס עקזיסטירן מער ניט קיין רענט, קיין פּראָפֿיט, קיין דיווידענדן און קיין איינקונפֿטן פֿון פּראָדוקציע. אויב אָבער עס וועט גלייך נאָך דער צעשטערונג פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער אָרדענונג ניט געשאַפֿן ווערן א סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציע, אויב די געזעלשאַפֿט וועט ניט וויסן אין פֿאָרוים, ווער און ווי אזוי אָט די ארבעט וועט געפֿירט ווערן, וואָס עס וועלן זיין די פֿונקציעס פֿון דער מלוכה, פֿון די שטאָט־פֿאַרוואַלטונגען און פון די פּראָפֿעסיאָנעלע־פֿאַראיינען און לויט וועלכע פּרינציפּן דער פּראָדוצירער וועט באַקומען באַצאָלט פֿאַר זיין ארבעט; אויב די געזעלשאַפֿט וועט ניט זיין אימשטאַנד צו פֿאַרזיכערן, אז די נייע סאָציאַלע אָרדענונג זאָל פֿונקציאָנירן ווי געהעריק, וועט זי גלייך אריינפֿאַלן אין אָפּגרונט פֿון צרות און אומאָרדענונגען און זי וועט סוף כל סוף אומקומען.

אָבער אַ נייע סאָציאַלע אָרגאַניזאַציע קען ניט געשאַפֿן ווערן פֿון אַ מינאָריטעט. די קען פֿונקציאָנירן נאָר מיט דער צושטימונג פֿון דער ריזיקער מערהייט בירגער. און בלויז די מערהייט איז אימשטאַנד ביסלעכווייז אויסצוהאַדעוועז די שפּראָצונגען פֿון דער נייער געזעלשאַפֿט. נאָר אָט די ריזיקע מערהייט קען ביסלעכווייז פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער אומאָרדענונג שאַפֿן פֿאַרשיידענע נייע פֿאָרמען פֿון סאָציאַליסטישן אייגנטום: קאָאָפּעראַטיוון, שטאָטישן און מלוכה־אייגנטום. און זי וועט פֿאַרניכטן די לעצטע שטיצפֿונקטן פֿון קאַפּיטאַליזם ניט פריער ווי עס וועט פֿאַרפֿעסטיקט ווערן דער פֿונדאַמענט פֿון דער סאָציאַליסטישער אָרדענונג, אין אָט דער אומגעהויערער ארבעט פֿון געזעלשאַפֿטלעכן אויפֿבוי איז נייטיק די באַטיילִיקונג אויף ווייט מעגלעך פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט.

מען דאַרף ניט פֿאַרגעסן דעם גאַנץ נייעם און גראַנדיעזן כאַראַקטער פֿון דער סאָציאַלער רעוואָלוציע. איר ציל איז דער וווילזיין פֿון דער גאַנצער מענטשהייט. צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע וועט א גרויסע סאָציאַלע רעפֿאָרמע האָבן ווי איר ציל ניט צו פֿאַרבייטן די הערשאַפֿט פֿון איין קלאַס אויף דער הערשאַפֿט פֿון א צווייטן קלאַס, נאָר די פֿולשטענדיקע אָפּשאַפֿונג פֿון קלאַסן און די שאַפֿונג פֿון א סאָציאַליסטישער געמיינשאַפֿט.

אין די רעוואָלוציעס פֿון 1830 און 1848 האָט די אויפֿגעשטאַנענע רעוואָלוציאָנערע מינאָריטעט געקענט דענקען, ריידן און צווינגען די געזעלשאַפֿט צו דענקען, אז די רעוואָלוציאָנערע מינאָריטעט דריקט אויס די מיי־

נונגען פֿון דער מערהייט, ווייל ביי דעם דעמאָלסדיקן באַגרענעצטן וואַל־רעכט האָט מען ניט געקענט וויסן אויף זיכער די שטימונג פֿון דער מערהייט פֿון פֿאָלק. איך רעד ניט וועגן דער פֿראַנצויזישער אימפּעריע, וועלכע איז געפֿאַלן גיכער ווי אַ רעזולטאַט פֿון דער נידערלאַגע פֿון איר אַרמיי, ווי אַ רעזולטאַט פֿון דער רעוואָלוציע. אָבער די מערקווירדיקע שוואַכקייט פֿון דער קאָמונע, אין יאָר 1871, איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט קעגן זיך אַ פּאַרלאַמענט, וועלכער, ווי רעאַקציאָנער ער איז ניט געווען, האָט ער דאָך אוסגעזען ווי אַ דערוויילטער אויפֿן גרונט פֿון אַלגעמיינעם גלייכן וואַלרעכט, וואָס האָט אויסגעדריקט דעם ווילן פֿון פֿאָלק.

די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי אָבער באַגנוגנט זיך ניט בלויז מיט פֿאָדערן אַלגעמיינעם און גלייכן וואַלרעכט. זי פֿאָדערט אויך פּראָפּאָרציאָנעלע פֿאַרטרעטערשאַפֿט. און דאָס מיינט, אַז יעדער טייל פֿון דער געזעלשאַפֿט, יעדע באַזונדערע שטרעמונג אין לאַנד און אין דער געזעלשאַפֿט, זאָל געפֿינען איר אויסדרוק אין פּאַרלאַמענט. דאָס מיינט שטרעבן דערצו, אַז יעדע באַזונדערע פּאַרטיי זאָל אין פּאַרלאַמענט האָבן די צאָל דעפּוטאַטן, צו וועלכער זי איז באַרעכטיקט לויט דער צאָל אָנהענגער אירע אין לאַנד. און דאָס מיינט צו דערקלערן פֿאַר ניט גילטיק יעדן געזעץ, וועלכער איז ניט אַ רעזולטאַט פֿון דעם פֿריי אויסגעדריקטן ווילן פֿון דער מערהייט פֿון פֿאָלק. די אַלגעמיינע מיינונג פֿון סאָציאַליסטן איז, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציע וועט דורכגעפֿירט ווערן מיט דעם ווילן פֿון פֿאָלק, מיט דער קראַפֿט פֿון דער מערהייט. בלויז די אָנהענגער פֿון אַ גענעראַל סטרייק פֿון אַ רעוואָלוציאָנערן כאַראַקטער גלייבן אין דעם, אַז דער אַרויסטריט בלויז פֿון דעם אינדוס־טריעלן פּראָלעטאַריאַט אָדער אַפֿילו נאָר פֿון זייער מער אַקטיוון און באַ־וווסטזיניקן טייל וועט זיין גענוג כדי צו מאַכן אַ סאָציאַלע רעוואָלוציע און איינפֿירן אַ קאָמוניסטישע אָרדענונג.

כדי צו פֿאַרזיכערן דעם דערפֿאָלג פֿון סאָציאַליזם מוזן מיר פֿריער פֿון אַלץ באַקענען די געזעלשאַפֿט מיט זיין ציל און מיט זיין עצם כאַראַקטער, און צעשטערן אויף אַזאַ אופן אַ סך פֿאַלשע אָנגענומענע מיינונגען וועגן דעם כאַראַקטער פֿון סאָציאַליזם, וואָס זיינען געשאַפֿן געוואָרן פֿון אונדזערע קעגנער און אָפֿטמאָל אויך פֿון אונדז אַליין".

6

אין יולי פֿון יאָר 1905 האָבן די דייטשע צייטונגען מודיע געווען, אַז זשאָרעס וועט קומען קיין בערלין האַלטן אַ רעדע פֿאַר די דייטשע אַרבעטער וועגן וועלט־פֿרידן. דער דעמאָלסדיקער דייטשער קאַנצלער פֿאָן ביולאָוו האָט

גלייך אוועקגעשיקט א צירקולאר צום דייטשן אמבאסאדאר אין פאריז, אז ער זאל לאזן וויסן זשארעסאן, אז די דייטשע רעגירונג פארבאט אים ארויס־צוטרעטן אויף אן עפנטלעכער פארזאמלונג אין בערלין. ביולאוום בריוו איז פארעפנטלעכט געוואָרן אין אייניקע צייטונגען און האָט דאן פארשאפט א גרויסע סענסאציע. זשארעס האָט געמוזט אויפגעבן זיין רייזע קיין בערלין. ער האָט אבער די רעדע, וואָס ער האָט זיך דארט געקליבן צו האלטן, פארעפנטלעכט גלייכצייטיק אין בערלינער „פאָרווערטס" און אין זיין אייגענער פאריזער צייטונג „הומאניטע". צווישן אנדערן האָט זשארעס אין דער רעדע געשריבן:

„ביי היינטיקן טאָג קען אין דער מאָדערנער אייראָפע די זאך פון גערעכטיקייט און פרייהייט בשום אופן ניט פארווירקלעכט ווערן דורך א מלחמה. מען קען פאר קיין פאל דורך א מלחמה ניט לייזן די קעגנזייטיקע קריוודעם פון אין פאלק צום צווייטן. געווים זיינען פאר די לעצטע אנדערהאלבן הונדערט יאר א סך געוואלדטאטן באגאנגען געוואָרן אין אייראָפע דורך די פאר־שיידענע פעלקער. די וונדן וואָס זיי האבן אנגעמאכט זיינען עד־היום ניט פארהיילט געוואָרן. זיי לעבן אינעם באווופטזיין פון מיליאָנען דענקנדיקע מענטשן. די רעזולטאטן פון דעם דריקן ווי א שווערע משא אויף אייראָפע און אויף דער גאנצער וועלט און נאר מיטן ווופקם פון דעמאָקראטיע און סאציא־ליזם קענען די דאָזיקע ליידן פארלייכטערט ווערן און די שמערצליכע פראגע געלייזט ווערן. מיטן ווופקם פון דעמאָקראטיע וועט די שטימונג פון דער מענשלעכער פערזענלעכקייט ווערן דער פונדאמענט פון נאציאָנאלן און אינטערנאציאָנאלן רעכט.

„דער סאציאליזם שטרעבט נאטירלעך צו ארגאניזירן די גאנצע מענטש־הייט, אבער די דאָזיקע ארגאניזאציע דארף ניט זיין קיין ארויפגעצוונגענע. זי דארף פארקומען לויטן געזעץ פון גערעכטיקייט און געזעלשאפטלעכער הארמאָניע, וואָס זאל גאראנטירן, אז קיין איין פאלק זאל דעם צווייטן פאלק ניט עקספלואטירן. דער סאציאליזם שטרעבט צו שאפן פאר יעדן באזונ־דערן פאלק דאָס רעכט אויף פרייער אלייניבאשטימונג אין די ראמען פון דער גאנצער מענטשהייט, פונקט ווי ער וועט יעדן איינצלנעם מענטשן פארזיכערן דאָס רעכט אויף פרייער זעלבסטבאשטימונג צווישן זיין אייגענעם פאלק. אבער נאר דער פרידן קען פארזיכערן דעם וווקם פון דעמא־קראטיע און פון סאציאליזם.

„...דער אינטערנאציאָנאלער ארבעטער־קלאס, וועמען עס שטייט פאר צו נעמען אויף זיך די נאבעלע אויפגאבע צו וועקן די מענטשהייט, דארף נוצן די גאנצע קראפט פון זיין מאכט כדי צו העלפן אויפהאלטן דעם פרידן. יעדער צוזאמענשטויס צווישן דייטשלאנד, ענגלאנד און פראנקרייך, אדער

צווישן צווייַ פֿון די דאָזיקע לענדער, וואָלט געווען אַן אומגליק פֿאַר דער גאַנצער מענטשהייט (אונטערגעשטראָכן פֿון זשאָרעסן אַליין — ד. ש.) די דאָזיקע פֿעלקער זיינען אַלע דריי גלייכע נויטוועניקע פֿאַקטאָרן פֿון קולטור. א בלוטיקער צוזאַמענשטויס צווישן אָט די דריי פֿעלקער וואָלט געדראָט צו פֿארניכטן אונדזער גאַנצע פֿאָליטישע און פֿארלאַמענטאַרישע סיסטעם, אונדזער בירגערלעכע און רעליגיעזע פֿרייהייט, אונדזער פֿילאָזאָפֿיע און וויסנשאַפֿט, אונדזער סאָציאַליסטישע לערע. מיט איין וואָרט, די אַלע דערַאָבערונגען צו וועלכע מיר האָבן זיך שוין דערשלאָגן, און צו וועלכע מיר האָפֿן זיך צו דערשלאָגן אין דער צוקונפֿט. עס איז שווער פֿאָרויסצוזען וואָס פֿאַר א ריזיקע צאָל קולטורעלע אוצרות עס שטייען אין געפֿאַר פֿאַר־ניכטעט צו ווערן דורך דער אָפּשוואָכונג אַפֿילו נאָר פֿון איינער פֿון די דריי פֿעלקער. די דריי פֿעלקער קענען אָן צווייפֿל אויסנוצן זייערע געניאַלע פֿעאיקייטן פֿאַר בעסערע ציל, ווי די פֿינסטערע כוחות פֿון האַס און צושטע־רונג, וועלכע זיי וועלן אין פֿאַל פֿון א מלחמה לאָזן אַנטוויקלען זיך אויף דער וועלט.

„א קאַמף פֿאַרן וועלטמארק, וועלכן ענגלאַנד און דייטשלאַנד וואָלטן געפֿירט מיט דער הילף פֿון קאַנאַדען, וואָלט געצווונגען גאַנץ אייראָפּע איבערצולעבן נאָך א מאָל די אַלע ליידן און די גאַנצע טראַגעדיע פֿון נאַפּאָלעאָנס עפּאָכע".

אָט די וועלטער זיינען געשריבן געוואָרן מיט 9 יאָר פֿאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה און ווער קען זאָגן, אַז דאָס וואָס זשאָרעס האָט דעמאָלט פֿאָרויסגעזאָגט איז ניט מקוים געוואָרן?

צווישן אַנדערן האָט זשאָרעס געזאָגט, אַז אַן אייראָפּעאישע מלחמה קען מיט זיך ברענגען א רעוואָלוציע אין אייראָפּע, אָבער זי קען פֿונקט אַזוי אויך ברענגען מיט זיך „א לאַנגן פֿעריאָד פֿון קאָנטר־רעוואָלוציאָנערע קריזיסן פֿון א גרויזאַמער רעאַקציע, פֿארביטערטן נאַציאָנאַליזם, דיקטאַטור און שרעקלעכן מיליטאַריזם".

זשאָרעס איז ניט געווען קיין געשוואָרענער פּאַסיפֿיסט. אין א רעדע, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דעצעמבער, 1905, האָט ער די שלום־פּאָליטיק פֿון דער סאָציאַליסטישער פּארטיי פֿארמולירט אין די פֿאָלגנדע פֿונקטן:

ערשטנס, מוז די פֿארטיידיקונג־מאַכט פֿון לאַנד פֿארשטאַרקט ווערן ביז דעם העכסטן גראַד, דורך ברענגען אין הארמאָניע די מיליטעריש אינסטי־טוציעס מיט די באַדינגונגען פֿון דער רעפּובליקאַנער דעמאָקראַטיע. זשא־רעס האָט געפֿאָדערט, אז די אַרמיי זאָל גרינדלעך רעאָרגאַניזירט ווערן, אז זי זאָל פֿארוואַנדלט ווערן אין א פֿולשטענדיקער פֿאָלקס־ארמיי, וואָס זאָל זיין פֿעאיק צו באשיצן אי די רעפּובליקאַנישע אָרדענונג און אי דאָס לאַנד.

צווייטנס, מוז מען זען צו פֿאַרשטאַרקן די איניקייט און די שלאַג־פֿעאיקייט פֿון די ארבעטער־מאַסן אין יערן לאַנד, כדי דורך א געמיינזאַמען און קאָאַרדינירטן דרוק פֿון ארבעטער קלאַס אויף אַלע רעגירונגען, פֿאַרמיידן דעם אויסברוך פֿון מלחמות און אויב א מלחמה זאָל דאָך אויסברעכן, זאָלן די ארבעטער פֿון גאַנץ אייראָפּע טאָן אַלץ מעגלעכעם צו רעדוצירן די קאַמפּס־פֿעאיקייט פֿון די פֿאַרבראָכענע רעגירונגען, וואָס האָבן אָנגעהייבן די מלחמה.

דריטנס וויל ן די פֿראַנצויזישע סאָציאַליסטן, אז די רעגירונג פֿון דער פֿראַנצויזישער רעפּובליק זאָל פֿאַרלייגן אַלע אנדערע פֿעלקער, אז אַלע מענלעכע קאָנפֿליקטן צווישן זיי זאָלן געלייזט ווערן דורך ארביטראַזש.

מיט צוויי יאָר שפּעטער, אויפֿן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין שטוטגאַרט, האָט זשאָרעס דערקלערט אין זיין רעדע, אז אין פֿאַל א מלחמה זאָל אויסברעכן, וועט זיין די פֿליכט פֿון די סאָציאַליסטישע פּארטייען פֿון אַלע לענדער אריינצוווארפֿן זיך מיט לייב און לעבן אין דעם קאַמף קעגן דעם אגרעסאָר, אפֿילו ווען דער אגרעסאָר זאָל זיין זייער אייגענע פֿאָטערלאַנד, און ווי אַן אגרעסאָר זאָל באַטראַכט ווערן דער צד וואָס וועט זיך אָפּזאָגן צו פֿאַרלאָזן זיך אויף ארביטראַזש.

די פֿירער פֿון די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן אָבער זיינען ארויסגע־טראָטן קעגן זשאָרעסעס פּלאַן. זיי האָבן געטענהט, אז די סאָציאַליסטן זאָלן אין א מלחמה זיך שטעלן אויף דער זייט פֿון דעם צד, ווענדעם זיג עם קען העלפֿן דער ווייטערדיקער אנטוויקלונג פֿון סאָציאַליזם און דעמאָקראַטיע.

זשאָרעס איז געווען פֿאַרצווייפֿלט. ווער, האָט ער געפֿרענט, וועט באַ־שליסן, וועמענס זיג אין דער מלחמה עס קען גיכער העלפֿן דער אנטוויקלונג פֿון סאָציאַליזם און דעמאָקראַטיע? אין איין לאַנד וועלן די סאָציאַליסטן באשליסן לטובת איין צד און אין א צווייטן לאַנד, לטובת דעם קעגנערישן צד. דער רעזולטאַט פֿון דעם וועט זיין, אז די ארבעטער און סאָציאַליסטן וועלן קעמפֿן איינע קעגן די אנדערע. אָבער די דייטשע דעלעגאַטן האָבן זיך געהאַלטן פֿעסט ביי זיך און דער רעזולטאַט איז געווען, אז דער קאָנגרעס האָט איינשטימיק אָנגענומען א קאָמפּראָמיס־רעזאָלוציע, וואָס האָט די פֿראָגע געלאָזט ווייטער העננען אין דער לופֿטן.

איצט, איז זשאָרעסעס שטאַנדפּונקט דער אני־מאמין פֿון אַלע דעמאָ־קראַטישע און סאָציאַליסטישע פּארטייען פֿון דער גאַנצער וועלט.

זשאָרעס איז ניט געווען אזוי נאַיוו צו דענקען, אז די סאָציאַליסטן זיינען שוין ווירקלעך שטאַרק גענוג צו קענען ניט דערלאָזן די רעגירונגען אָנצוהייבן א מלחמה. ער האָט זיך כסדר גערעכנט מיט דעם פֿאַקט, אז א מלחמה קען צו יעדער צייט דאָך אויסברעכן און ער איז נעווען איבערצייגט, אז ווען

עם זאָל קומען צו א מלחמה, וועט פֿראַנקרייך ניט זיין שטאַרק גענוג צו קענען באשיצן זיך קעגן אַן אינוואזיע מצד דייטשלאַנד. האָט ער זיך ניט באַגנוגנט מיט דעם, וואָס ער האָט אָנגעפֿירט אַן ענערגישע אקציע פֿאַר שלום, נאָר ער האָט גלייכצייטיק אויך זייער פֿיל זיך פֿאַרנומען מיט דער פֿראַגע פֿון נאַציאָנאַלער שוץ. ער האָט אין פֿאַרלויף פֿון עטלעכע יאָר גרינדלעך דורכגעשטודירט די אַלע פֿראַגן פֿון מיליטערישער טעכניק און נאָך לאַנגע באַראַטונגען מיט א גרופּע פֿון די פֿעאיקסטע יונגע אָפֿיצירן האָט ער אין 1910 פֿאַרעפֿנטלעכט א גרויס ווערק אונטערן נאָמען „די נייע ארמיי".

אינעם בוך האָט זשאָרעס פֿאַרויסגעזאָגט, אז אין פֿאַל פֿון א מלחמה וועט דייטשלאַנד אָן א וואַרנונג אַרייַנדרינגען קיין פֿראַנקרייך דורך בעלגיע און אז זי וועט אַריינוואַרפֿן אין דעם קאַמף, ניט נאָר איר שטענדיקע ארמיי, נאָר אויך אירע רעזערוון, כדי צו קענען וואָס שנעלער פֿאַרנעמען פּאַריז און צווינגען פֿראַנקרייך צו קאַפּיטולירן. זשאָרעס איז אַרויסגעטראָטן קעגן דער מאַקטיק וואָס איז רעקאָמענדירט געוואָרן פֿון די דעמאָלטסדיקע מיליטערישע פֿירער פֿון פֿראַנקרייך. ער האָט שטאַרק געלויבט נאָר איין יונגן פֿראַנצויזישן געניראַל, וועלכער האָט דאָן נאָך ניט געשפּילט קיין גרויסע ראָלע אין דעם פֿראַנצויזישן געניראַל־שטאַב און די מיליטערישע פֿירער האָבן זיך צו אים דאָן ווייניק צוגעהערט. דער דאָזיקער געניראַל איז געווען פֿערדינאַנד פֿאָש, וועלכער האָט שפּעטער, אין 1918, ווי דער הויפּט־קאָמאַנדיר פֿון די אַלאירטע ארמייען אין פֿראַנקרייך, באַזיגט דייטשלאַנד.

דער ענגלענדער, דוש. העמפֿדען דזשעקסאָן, שרייבט אין זיין בוך „זשאָרעס — זיין לעבן און טעטיקייט", פֿון וועלכן מיר נעמען ארוים אָט די אַלע פֿאַקטן, אז „די נייע ארמיי" אנטהאַלט די מערקווירדיקסטע פֿאָרויס־זאָגונגען פֿון דעם, וואָס עס האָט פּאַסירט אין 1914 און אין 1940. וועגן ענגלאַנד האָט זשאָרעס דאָן געשריבן, אז זי מוז אָדער העלפֿן דער וועלט איינפֿירן א נייע פּאָליטיק וואָס זאָל מעגלעך מאַכן אַן אַלגעמיינע אנטוואָפֿענונג און פֿאַריאָגן דעם קאָשמאַר פֿון מלחמה און אינוואזיע, אָדער, אויב דאָס איז ניט מעגלעך, מוז זי איינפֿירן אָבליגאַטאָרישן מיליטער־דינסט.

זשאָרעס האָט פֿאַרגעשלאָגן א געוויסע פּלאַן, ווי אזוי די פֿראַנצויזישע ארמיי זאָל רעאָרגאַניזירט ווערן. דער פֿראַנצויזישער געניראַל־שטאַב האָט זשאָרעסעס פּאַרשלאָגן איגנאָרירט, דער עיקר דערפֿאַר, וואָס זיי זיינען געווען צו אינטעליגענט. אָבער א סך פֿון זיי זיינען שפּעטער אָנגענומען געוואָרן.

דער ענגלישער געלערנטער דר. ג. ג. קאָלטאָן (ניט קיין סאָציאַליסט) האָט אין 1916 געשריבן אין זיין פֿאָרווארט צו דער ענגלישער אויסגאָבע פֿון זשאָרעסעס בוך: „ער (זשאָרעס) איז דער גרעסטער שטאַטסמאַן, אין

אונדזער דור, וועלכער האָט אויסגעארבעט א פּולשטענדיקע און ערנסטע טעאָריע פֿון נאַציאָנאַלן שוץ אין פֿאַרבינדונג מיט סאָציאַלן פּראָגרעס".

זשאָרעס איז שטענדיק אויסגעקומען צו פֿירן א קאַמף אויף צוויי פֿראָנטן מיט א מאָל. פֿון איין זייט, מיט די רעאַקציאָנערן פֿון רעכטס און פֿון דער צווייטער זייט, מיט די פֿאַרשיידענע עקסטרעמיסטן פֿון לינקס, מיט די אַנארכיסטן, סינדיקאַליסטן און רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטן.

זשאָרעס איז פֿריער פֿון אַלץ געווען א דעמאָקראַט. סאָציאַליזם איז פֿאַר אים געווען די לאָגישע אַנטוויקלונג פֿון די דעמאָקראַטיש־סאָציאַלע רעפֿאָרמען; די סאָציאַליזאַציע פֿון די פּראָדוקציע־מיטלען, האָט ער געהאַלטן, זיינען נייטיק, כדי אַלע זאָלן קענען גלייך genießen פֿון די ברכות פֿון דער דעמאָקראַטיע. סאָציאַליזם האָט פֿאַר זשאָרעסן געמיינט עקאָנאָמישע דעמאָקראַטיע. ער האָט זיך אָבער ניט געקענט פֿאָרשטעלן קיין סאָציאַליזם אָן דעמאָקראַטיע און אָן פֿרייהייט פֿאַר אַלעמען. זשאָרעס איז געווען איבערצייגט, אז סאָציאַליזם קען און וועט אייגעפֿירט ווערן נאָר שטופנווייז און בלויז דורך דעמאָקראַטישע מעטאָדן און נאָר דאַן ווען די סאָציאַליסטן וועט געלינגען דורך פּראָפּאַגאַנדע, אַגיטאַציע און דורך קאָנסטרוקטיווער פּאָליטיק געווינען אויף זייער זייט די רייזיקע מערהייט פֿון דער גאַנצער באַפֿעלקערונג.

קיינער קען ניט זאָגן, וואָס זשאָרעס וואָלט געטאָן אין די יאָרן פֿון דער וועלט־מלחמה און שפּעטער, ווען ער וואָלט געלעבט. מען קען אָבער באַשטימט זאָגן, וואָס ער וואָלט ניט געטאָן. ער וואָלט ניט געארבעט פֿאַר א נידערלאַגע פֿון פֿראַנקרייך און אירע אַליאירטע אין דער מלחמה. ער וואָלט ניט געפֿרוידיקט צו פֿאַרוואַנדלען די מלחמה אין א בירגערקריג אין יעדן לאַנד באַזונדער און וואָלט זיכער ניט געשטיצט דעם באָלשעוויזם נישט אין רוסלאַנד און נישט אין קיין אַנדער לאַנד.

זשאָרעס איז פֿון אַלעמען אַנערקענט געווָארן ווי איינער פֿון די גרעסטע אַראַטאָרן אין דער וועלט. ער האָט אין איין און דער זעלבער צייט אַפּגעלירט אי צום שכל, איז צו די געפֿילן און אי צום עסטעטישן געשמאַק פֿון די צו־הערער. און זיינע רעדעס זיינען שטענדיק געווען איבערצייגנד. ער האָט גערעדט מיט א נביאישן טאָן. אַפֿילו זיינע קענגער פֿלענן זיך צו זיינע רעדעס צוהערן מיטן גרעסטן אינטערעס און ניט זעלטן פֿלענן זיי באַצוי־בערט ווערן פֿון זשאָרעסעס רייד.

7

זשאַרעס פֿלעגט צוםווינציקסטן צוועלף שעה און מער פֿאַרברענגען אין דער היים, אין זיין קלייַנער הויז אין פּאַסי. ער פֿלעגט געווויינלעך אויפֿ־שטיין האַלב נאָך זעקס אין דער פֿרי און נעמען אַ שפּאַציר פֿאַר אַ שעה צייט אַיידער אָנצייַסן. נאָך דעם ווי זיין טאָכטער מאַדעלײַן און דער זון לואי פֿלעגן אַוועקגיין און מאַדאַם זשאַרעס פֿלעגט זיך נעמען צוקלייבן די הויז, פֿלעגט זשאַרעס צוזאַמענקלייבן זיין קאָרעספּאָנדענץ און פֿלעגט אַוועק צו זיך אין קאַבינעט אויפֿן צווייטן שטאָק. דער גאַנצער צימער איז געווען פֿאַרלייגט מיט ביכער און אומעטום האָבן זיך געוואָלגערט פֿאַרשיידענע צייטונגען. זשאַרעס פֿלעגט לייענען און שרייבן ביי אַ פֿיר שעה. דערנאָך פֿלעגט ער עסן אין דער היים, אָדער אין שטאָט, ווען ער פֿלעגט זיך אויסלן ניט צו פֿאַרשפּעטיקן די באַן קיין פּאַריז. ער פֿלעגט שטענדיק פֿאָרן מיטן צווייטן קלאַס און פֿלעגט מערסטנס שטיין אויף דער פּלאַטפֿאָרמע. די קאָנדוקטאָרן האָבן שוין אים גוט געקאָנט און זיי פֿלעגן אָפֿט אויפֿהייבן די צייטונגען, וואָס פֿלעגן אַרויספֿאַלן פֿון זיינע איבערגעפֿאַלטע קעשענעס און זיי פֿלעגן לאָכן, ווען זשאַרעס פֿלעגט אָפֿט זיך כאַפּן, אַז ער האָט ניט ביי זיך קיין קלייננעלט צו באַצאָלן פֿאַר דער רייזע.

געלט האָט פֿאַר זשאַרעסן קיין מאָל קיין שום ווערט ניט געהאַט. זיין גאַנצן לעבן ביזן טויט האָט ער ניט געווווסט, צי ער איז אַרעם אָדער רייך. מאַדאַם זשאַרעס האָט עס גראָד צו־גוט געווווסט. זי האָט שטענדיק געהאַט שווערייטן מיט צאָלן די וועכנטלעכע הוצאות און האָט בשום אופֿן ניט געקענט פֿאַרשטיין, פֿאַר וואָס די אַרטיקלען וואָס ער שרייבט פֿאַר דעם זשור־נאַל „רעוויו סאָסיאַליסט" און פֿאַר דער „הומאַניטע" ווערן ניט באַצאָלט און פֿאַר וואָס ער גיט אַוועק דער פּאַרטיי אָדער גרויסן טייל פֿון דעם געהאַלט, וואָס ער קריגט ווי אַ דעפּוטאַט פֿון פּאַרלאַמענט.

אין פּאַרלאַמענט פֿלעגט זשאַרעס פֿאַרברענגען אַ מאָל גאַנצע אַכט שעה פֿון מעת לעת. ער האָט קיין מאָל ניט דורכגעלאָזן קיין וויכטיקע זיצונג. און ווען ער איז ניט געווען פֿאַרנומען אין פֿאַרשיידענע קאָמיסיעס פֿלעגט ער זיצן אין ביבליאָטעק און צוגרייטן זיינע רעדעס, אָדער ער פֿלעגט שמועס־טן מיט די אַנדערע קאָלעגן זיינע און אויסגעפֿינען פֿון זיי די ניטיקע אינפֿאָרמאַציע. ווען די זיצונג פֿון פּאַרלאַמענט פֿלעגט זיך שלײַסן, פֿלעגט ער פֿאָרן אין רעדאַקציע פֿון דער „הומאַניטע" און דאָרט פֿלעגט ער צוזאַמען מיט די אַנדערע מיטגלידער פֿון דער רעדאַקציע אויספֿלאַנעווען דעם אינ־האַלט פֿון דעם מאָרגנדיקן נומער פֿון דער צייטונג, פֿלעגט שרייבן דעם לייטאַרטיקל און אין דער זעלבער צייט שפּילן אַ שאַך מיט עמיצן פון די

מיטארבעטער. א מאל פלעגט ער אין אוונט א שעה אדער צוויי פארברענגען אין א קאפע מיט דעם שריפטשטעלער אנאטאל פראנס, אדער מיט עמיצן אנדערש, דיסקוטירנדיק פארשיידענע ליטעראַרישע און פילאזאפישע פראגן. אהיים פלעגט ער זיך צוריקקערן שפעט אין אוונט.

אזוי פלעגט ער פארברענגען זיין נאנצע צייט. בלויז זומער פלעגט ער ארויספארן אויף א פאר וואכן צייט אין דער קליינער דארפס־הויז, וועלכע מאדאם זשארעס האט געירשנט פון איר פאטער.

פון צייט צו צייט פלעגט זשארעס פארן קיין בריסעל צו די זיצונגען פון דער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער ביורא, אדער קיין האלאנד, שוויץ, אדער דייטשלאנד, צו די קאנגרעסן פון סאציאליסטישן אינטערנאציאנאל. א מאל פלעגט ער מאכן א טור איבער די פראנצויזישע שטעט מיטן צווק צו זאמלען געלט פאר דער „הומאניטע". אין זיין פרייער צייט פלעגט ער לייענען די קלאסיקער און פארשיידענע פילאזאפישע ווערק.

זשארעס שוואכקייט איז געווען, וואס ער איז געווען א צו־גרויסער אפּטימיסט. ער האט נעגלייבט, אז דער מענטש איז פון דער נאטור גוט. ער איז געווען איבערצייגט, אז די דייטשע סאציאל־דעמאקראטן זיינען פעאיק זיך אפּזאגן פון מלחמה, ווען קייזער ווילהעלם זאל זיי באפעלן. זשארזש קלעמאנסאָ איז נאָך אין יאר 1905 געווען קעגן זשארעסן: „ווילהעלם דער צווייטער", האט קלעמאנסאָ געזאגט, „וויסט, אז ווען ער זאל ניט באשלוסן ארויסצונעמען דעם שווערד פון שייד, פאר א גוטן צווק אדער פאר בייזן, וועט ער האבן הינטער זיך דאס נאנצע דייטשע פאלק, מיט בעבעלס סאציאליסטן אין די פאדערשטע רייען און קיין אינציקער פון זיי וועט דארט ניט פעלן".

די זעלבע מיינונג האבן אויך ארויסגעזאגט אנדערע פראנצויזישע סאציאליסטן. שארל אנדלער, דער איבערזעצער פון קארל מארקסעס ווערק אויף פראנצויזיש און דער פארפאסער פון א געשיכטע פון דעם דייטשן סאציאליזם, האט אין יאר 1912 געשריבן, אז די דייטשע ארבעטער זיינען פוגקט ווי די דייטשע קאפיטאליסטן פאר א פאליטיק פון באוואפענונג און ווען דייטשלאנד זאל ארייננעצוויגן ווערן אין א מלחמה, אן אונטערשייד פון דעם צי אין א פארטיידיקונגס־מלחמה, צי אין אן אנגריף־מלחמה, וועלן די דייטשע סאציאליסטן קיין מאל ניט וועלן, אז זי זאל באזיגט ווערן.

זשארעס אבער האט נעגלייבט אין דעם פאסיפיזם פון די דייטשע ארבעטער און דאס איז געווען זיין גרעסטער טעות. ווען דער עסטרייכישער ערצהערצאג פערדינאנד איז דעם 28סטן יוני, 1914, דערהרגעט געוואָרן אין סאראיעוואָ פון א סערבישן טעראריסט, האט קיינער אין פאריז ניט געדענקט, אז דאס קען פירן צו א מלחמה אין אייראפע. די פראנצויזישע

רעגירונג האָט די זאַך געגומען ערנסטער, דאָך ניט אַזוי פֿיל ערנסט, אַז עס זאָל צוליב דעם נייטיק זיין אָפּצולייגן דעם געפֿאַנטן וויזיט פֿון דעם פֿראַנצויזישן פֿרעזידענט פּואַנקאַרע און פֿון דעם פֿרעמיער־מיניסטער וויוויאַני קיין פּעטערבורג. אין די קריטישע יולי־טעג פֿון 1914 זיינען דער פֿראַנצויזישער פֿרעזידענט און דער פֿרעמיער־מיניסטער, וועלכער איז גלייכצייטיק אויך געווען מיניסטער פֿון אויסלענדישע אָנגעלעגנהייטן, געווען אין רוסלאַנד. זשאַרעס האָט געפֿילט, אַז איראָפּע שטייט אויפֿן שוועל פֿון דעם גרעסטן פּאָליטישן און דיפּלאָמאַטישן קריזיס האָט ער דעריבער באַשלאָסן פֿון איין זייט אויסצואיבן זיין איינפֿלוס וויא פּובליציסט און וויא פֿירער פֿון איינער פֿון די גרעסטע פּאַרטייען אין פֿאַרלאָמענט, אויף דער פֿראַנצויזישער רעגירונג, אַז זי זאָל זען ווירקן אויף עסטרייך־אונגאַרן, דייטשלאַנד און רוסלאַנד, אַז דער סכסוך צווישן סערביע און עסטרייך־אונגאַרן זאָל דערליידיקט ווערן אויף א פֿרידלעכן אופֿן. צווייטנס, האָט זשאַרעס געזוכט צו ווירקן דורך דעם סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל, אַז די סאָציאַליסטן פֿון אַלע לענדער זאָלן אין דעם זין אויסאיבן א שטאַרקן דרוק אויף זייערע רעגירונגען און אָפּהאַלטן זיי פֿון מלחמה.

העמפֿדען דזשעקסאָן באַמערקט, אַז מען דארף ניט פֿאַרגעסן, אַז זשאַרעס האָט דעמאָלט געאַרבעט אין דער פֿינצטער. פּונקט ווי אַלע אַנדערע סאָציאַליסטן אין איראָפּע, האָט אויך זשאַרעס דעמאָלט קיין אַנונג ניט געהאַט וועגן די געהיימע אָפּמאַכן, וואָס האָבן עקזיסטירט צווישן די רעגירונגען פֿון די פֿאַרשידענע לענדער, און ספּעציעל וועגן די פּעלקער פֿון עסטרייך־אונגאַרן און דייטשלאַנד.

זשאַרעס איז דעריבער שארף אַרויסגעטראָטן קעגן פּואַנקאַרעס וויזיט קיין פּעטערבורג. אין דער זעלבער צייט איז ער געווען שטאַרק פֿאַרנומען צוגרייטנדיק דעם ספּעציעלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס, וואָס איז אָפּגעהאַלטן געווארן דעם 14טן יולי אין פּאַריז.

דער קאָנגרעס האָט מיט א קליינער מערהייט אָנגענומען א רעזאָלוציע, אַז אין פֿאַל עס וועט אויסברעכן א מלחמה, זאָלן די אַרבעטער דערקלערן א גענעראַל־סטרייק, ספּעציעל אין די אינדוסטריעס, וואָס פּראָדוצירן וואָפֿן און אַמוניציע. די פֿראַנצויזישע סאָציאַליסטן האָבן גוט געווּסט, אַז אזא סטרייק וואָלט געקענט העלפֿן פֿאַרמיידן א מלחמה נאָר דאָן, ווען ער זאָל דורכפֿירט ווערן גלייכצייטיק אין אַלע לענדער.

דעם 19טן יולי האָט זשאַרעס געשריבן:

„דער אינטערנאַציאָנאַל וועט קיין מאָל ניט אויפֿפֿאָדערן די מאַסן פֿון איין לאַנד אַרויסצוגיין אין א גענעראַל־סטרייק קעגן מלחמה, סיידן ער האָט

די פֿאַרזיכערונג, אז די אַרבעטער פֿון אַלע לענדער וועלן באשטימט אַרויס אין סטרייק".

די רעאקציאָנערע פֿראַנצויזישע פּרעסע האָט אויפֿגעהויבן א שרעקלעכע העצע קעגן זשאָרעסן. איין צייטונג האָט אַפֿילו אָפֿן געשריבן, אז זי וועט ניט זיין איבערראַשט, ווען א פֿאַנאַטיקער זאָל איינפֿאַך דערשיסן זשאָרעסן.

דעם 27סטן יולי האָט עסטרייך דערקלערט קריג סערביע. זשאָרעס האָט נאָך אלץ געהאָפֿט, אז מען קען פֿאַרמיידן אַן אייראָפּעאישע מלחמה, און ער האָט ניט אויפֿגעהערט צו אַפּעלירן צו דער פֿראַנצויזישער רעגירונג, אז זי זאָל זיך ניט לאָזן אַריינציען אין א מלחמה.

דעם 28סטן יולי איז זשאָרעס אַוועקגעפֿאָרן קיין בריסעל צו דעם ספּעציעלן מיטינג פֿון דער ביורא פֿון דעם סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל. דאָרט איז באַשלאָסן געוואָרן, אז די סאָציאַליסטן פֿון פֿראַנקרייך און פֿון דייטשלאַנד זאָלן אויסאיבן א שטאַרקן דרוק אויף זייערע רעגירונגען לטובת שלום. דעם 30סטן יולי אין אָוונט האָט זשאָרעס זיך צוריקגעקערט קיין פּאַריז און האָט אויפֿגעשריבן א לייט־אַרטיקל אין דער „הומאַניטע", אין וועלכן ער האָט אויסגעדריקט זיין פֿעסטע איבערצייגונג, אז כאָטש די אינטערנאַציאָנאַלע לאָגע איז אַן ערנסטע, איז דער לעצטער שאַנס פֿאַר א פֿרידלעכן אויסגלייך פֿון דעם סכסוך נאָך ניט פֿאַרשוווּנדן. די נאַציאָנאַליסטישע פּרעסע האָט זשאָרעסן באשולדיקט אין פֿאַרראַט, אז ער איז א דייטשער אַגענט. אויף מאָרגן האָט זשאָרעס, אין שפּיץ פֿון א סאָציאַליסטישער דעלעגאַציע, באַזוכט דעם אויסלענדישן מיניסטעריום און ער האָט פֿאַרלאַנגט, אז די פֿראַנצויזישע רעגירונג זאָל ווירקן אויף דער רוסישער רעגירונג, אז זי זאָל ניט דערקלערן קיין אַלגעמיינע מאָביליזאַציע. אָבער באַלד נאָך דעם ווי די סאָציאַליסטישע דעלעגאַציע האָט פֿאַרלאָזן דעם אויסלענדישן מיניסטעריום, איז אָנגעקומען די נייעס, אז קייזער ווילהעלם האָט דערקלערט קריגס־צושטאַנד.

זשאָרעסן האָט זיך אָבער נאָך אלץ ניט געוואָלט גלייבן, אז דאָס מיינט מלחמה. אבט א זייגער אין אָוונט איז ער געקומען אין דער רעדאַקציע פֿון דער „הומאַניטע" א שטאַרק צעטראָגענער. „די טעאָטאַנישע (דייטשע) דיפּלאָמאַטיע איז אזא ברוטאַלע און היפּאָקריטישע, ווּאָס איך האָב קיין מאָל נאָר ניט פֿאַרדעכטיקט", האָט ער באַמערקט צו איינעם פֿון די סאָציאַליסטישע דעפּוטאַטן.

עמיצער האָט זשאָרעסן דערמאָנט, אז זיי האָבן א גאַנצן טאָג ניט געגעסן. „לאָמיר בעסער איצט ארונטערגיין און עסן". זיי זיינען אַרונטער אין א דערבייאיקן רעסטאָראַן. צוואַנציק מינוט פֿאַר צען, וועו זיי האָבן שוין כמעט

פֿאַרענדיקט עסן, האָט זיך דערהערט א שאָס און א פֿרוי האָט אויסגעשריען „זשאַרעם איז טויט".

זשאַרעם איז אַנידערגעפֿאַלן, זיין האַרץ האָט נאָך געקלאַפּט, אין א פּאָר מינוט אַרום איז ער אויסגעגאַנגען.

דער מאַן, וואָס האָט דערשאָסן זשאַרעסן, איז ניט געווען קיין טעראָריסט. ער האָט זשאַרעסן קיין מאָל פֿריער ניט געזען. ער איז געווען א צעדרייטער שאָוויניסט (זיין מאַמע איז א לאַנגע צייט געווען אין א משוגעים־הויז). ער האָט פֿון אָנהייב געפֿלאַנעוועט צו פֿאָרן קיין בערלין דערשיסן דעם דייטשן קייזער, אָבער וועגן די פּאַריזער נאַציאָנאַליסטישע צייטונגען האָבן אויפֿגעהייבן א געשריי, אז זשאַרעם איז דעם קייזערס אַן אַגענט, האָט ער באַשלאָסן צו דערהרגענען זשאַרעסן.

דער גרויסער דענקער, שטאַטסמאַן, מענטשן־פֿרײַנד און פֿאָלקס־טויער איז געטייט געוואָרן אין דעם רעכטן בלי פֿון זיין לעבן, אין א מאָמענט וועגן ער האָט, מער ווי עמיצער אַנדערש, געקענט שפּילן א קאָלאַסאַלע ראָלע אין דער ווייטערדיקער געשיכטע פֿון דער וועלט.

אַלע אָנהענגער פֿון פֿרייהייט, שלום און מענטשלעכע רעכט וועלן שטענדיק מיט ליבע און אכטונג דערמאָנען דעם נאָמען זשאָן זשאָרעס.

עדוארד בערנשטיין

(1932 — 1850)

עדואַרד בערנשטיין

(1850 — 1932)

1

עדואַרד בערנשטיין איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1850 אין בערלין אין א יידישער פֿאַמיליע. ער איז געווען דאָס זיבעטע קינד ביי זיינע עלטערן. נאָך אים זיינען געבוירן געוואָרן נאָך אַכט קינדער. זיין טאַטע, יעקב בערנשטיין, האָט באַלאַנגט צו יענעם דור דייטשע יידן, וואָס האָבן אַוועקגענג־וואָרפֿן דעם אַלטפֿרענקישן יידישן „הויקער", און זיינען אַוועקגענאַנגען צו מלאכה און טאַקע צו פֿיזישער אַרבעט אין דער מאָדערנער אינדוסטריע. ער איז געוואָרן א מאַשיניסט און לאָקאָמאָטיוו־פֿירער אויף אייזנער פֿון די ערשטע דייטשע אייזנבאַנען און האָט אָפּגעאַרבעט אויף זיין שטעלע עטלעכע און דרייסיק יאָר, ניט דורכלאָזנדיק קיין אייניציקן טאָג, אין פֿראָסט און ווינט, אין היץ און רעגן.

אויפֿגעהאָדעוועט אין דער שטרענגער אַרבעט־דיסציפּלין פֿון פֿאָטער, אַרומגערינגלט מיט בערלינער אַרבעטער, צווישן וועלכע זיי זיינען געווען די אייניציקע יידן, האָט דער יונגער בערנשטיין אין דער זעלבער צייט אויך ניט פֿאַרלאָזן זיין גייסטיקע אַנטוויקלונג. זייענדיק פֿיזיש זייער א שוואַך קינד (די דאָקטוירים האָבן מורא געהאַט, אז ער וועט לאַנג ניט לעבן!), האָט ער ניט געוואָגט צו נעמען זיך פֿאַר שווערער פֿיזישער אַרבעט.

עדואַרד אַדער „עדי" ווי מען האָט אים גערופֿן פֿאַרצויגן, האָט זיך אויסגעלערנט לייענען יונג און ער פֿלעגט נאָך אַלס קינד א סך לייענען ביז שפּעט אין אָוונט. ער האָט געהאַט א גוטן קאָפּ און האָט פֿאַרמאָגט א זעלטענעם זכרון. אין גימנאַזיע האָט ער זיך געלערנט זייער גוט, אָבער צו זעכצן יאָר האָט ער געמוזט פֿאַרלאָזן די גימנאַזיע און אַוועקגיין אַרבעטן ווי אַן אָנגעשטעלטער אין א באַנק. ער האָט אָבער ניט אויפֿגעהערט צו לייענען און צו שטודירן און כאָטש ער האָט ניט באַקומען קיין אוניווערזיטעט בילדונג, איז ער דאָך מיט דער צייט געוואָרן איינער פֿון די אָנגעזעענסטע אינטעלעק־

טאָלן אין א באַוועגונג, אין וועלכער עם זיינען געווען א סך מענער און פֿרויען מיט אוניווערזיטעט־בילדונג.

בערנשטיין דערציילט אין זיין אויטאָביאָגראַפֿיע, אז יינגלוויז פֿלעגט ער אָפֿט הערן ווי מענטשן פֿלעגן אין זיין אָנווועזנהייט זאָגן: „אך, דער יינגל וועט העכסטנס דערציען נאָך א יאָר אָדער צוויי". איין מאָל, וען ער איז שוין אַלט געווען 17 יאָר, האָט אים זייער שכן, אין וועמעם הויז ער פֿלעגט אָפֿט פֿאַרברענגען, געזאָגט: „עדוארד, דו וועסט קיין צוואַנציק יאָר ניט דערציען". אָבער עדוארד האָט זיך פֿון אָט־די אַלע שוואַרצע נביאות וויניק אָפּגענעסן דאָס הארץ. ער האָט זיך צוגעווויזן צו דעם געדאַנק אז אים איז ניט באַשערט לאַנג צו לעבן און ער איז דערפֿאַר געוואָרן פֿאסיוו. ער האָט געהאַט א גוטן קאָפּ און האָט פֿאַרמאָגט א זעלטענעם זכרון. אין דער שול האָט ער זיך געלערנט זייער גוט, אָבער נאָר דערפֿאַר וואָס אים פֿלעגט אַלץ אָנקומען זייער לייכט. גייסטיק אָבער איז ער יינגלוויז געווען וויניק אָנטוויקלט. קיינער האָט זיך מיט זיין גייסטיקער אָנטוויקלונג ניט אָפּגענעבן. דער טאַטע איז געווען א פֿאַרנומענער מענטש. די עלטערע צווויי ברידער האָבן שוין געהאַט פֿאַרלאָזן דאָס הויז, וועלכער איז ער יינגלוויז געווען וויניק אָנטערגעוואַקסן, און די מאַמע איז געווען צופֿיל פֿאַרטאָן אין הויז. אויך זיינען די ווויונונגס־באַדינגונגען ניט געווען קיין גינסטיקע פֿאַר גייסטיקער אַרבעט. אין הויז איז שטענדיק געווען א טומל. קיין ביכער זיינען אין הויז ניט געווען. אָפֿילו שולביכער פֿאר די קינדער פֿלעגט מען מוזן קויפֿן געניצטע, ווייל קיין נייע ביכער איז דער טאַטע ניט געווען ביכולת צו קויפֿן. עדוארדס שול־חברים האָבן אָדער געווויינט צו־ווייט פֿון אים אָדער זיי זיינען געווען קינדער פֿון פֿאַרמעגלעכע עלטערן, מיט וועלכע ער האָט זיך ניט געקענט אינטים באַפֿרייַנדן. ווי א יינגל האָט ער זיך געחברט נאָר מיט קינדער פֿון אָרעמע מיטלקלאַס־מענטשן אָדער פֿון אַרבעטער.

בערנשטיינס עלטערן האָבן געהערט צו דער יידישער רעפֿאָרם־געמיינדע. די אָנהענגער פֿון רעפֿאָרם־יידנטום פֿלעגן פֿייערן זונטיק ווי דער רו־טאָג און פֿלעגן ניט אָפּהיטן קיין כשרות. זיין טאַטנס עלטערער ברודער, אהרן בערנשטיין, איז געווען איינער פֿון די גרינדער פֿון דער בערלינער רעפֿאָרם־געמיינדע און איז אָפֿילו אין פֿאַרלויף פֿון מערערע יאָרן געווען איר פֿריידיקער.

אהרן בערנשטיין איז געווען דער גרינדער און יאָרנלאַנגער לייטאַרטיקל־שרייבער פֿון דער בערלינער לִיבעראַלער „פֿאָלקס־צייטונג". ער האָט אין א משך פֿון 40 יאָר געפֿירט א לעבן פֿון א געלערנטן. ער איז דער פֿאַרפֿאַסער פֿון א סך ביכער איבער נאַטורוויסנשאַפֿט, וועלכע זיינען איבערזעצט געוואָרן אין א סך שפּראַכן, אויך אין יידיש. אין יאָר 1877 האָט דער אוניווערזיטעט פֿון טיורינגען אים געגעבן דעם טיטול „ערן־דאָקטאָר". אויף זיין פֿלימענים

עדוארד האָט אהרן בערנשטיין ניט געהאַט קיין שום איינפֿלוס; ערשטנס, מחמת דעם וואָס זיי האָבן געווויינט ווייט איינע פֿון די אַנדערע און, צווייטנס, וויל עדוארד איז געווען זייער א שעמעוודיקער און ער פֿלעגט זיך האַלטן פֿון ווייטן פֿון גרויסע מענטשן. ער פֿלעגט דעם פֿעטער אהרן באַוונדערן פֿון ווייטן.

אויך די שול האָט אויף עדוארדן קיין איינפֿלוס ניט געהאַט. א סך זאכן, וואָס ער האָט דאָרט געלערנט, האָבן אים אינטערעסירט, אָבער האָבן אים ניט געטריבן צו דענקען זעלבסטשטענדיק. איין מאָל, ווען ער איז אלט געווען 10 יאָר, האָט א לערער אין שול ביי אים א פֿרעג־געטאָן: „ווי אַזוי וועסטו ווי א ניט־קריסט נאָכן טויט אַריינקומען אין גן־עדן?" עדוארד האָט אים אויף דעם געענטפֿערט: „ווען איך וועל זיין א בראָווער מענטש, און תמיד האַנדלען יושרדיק און טאָן גוטס צו א סך מענטשן".

דעם לערער האָט עדוארדס ענטפֿער ניט צופֿרידנגעשטעלט און ער האָט אים געגעבן אָנצוהערן, אז דער דירעקטער וועג צום גן־עדן איז דורך אָננעמען קריסטנטום. עדוארד האָט אויף דעם ניט געענטפֿערט. ער האָט נאָכגעטראַכט איבער דער פֿראַגע און איז געקומען צום שלום, אז „אויב יעזוס קריסטוס איז טאַקע אַזוי גוט, ווי עס שילדערט אים דער עוואַנגעליום, דאַן וועט ער דאָך מיר אויך מוחל זיין וואָס איך בין ניט קיין קריסט. איך בין דאָך א זון פֿון יידישע עלטערן".

ווי א יידיש קינד האָט עדוארד ניט באַדאַרפֿט באַזוכן אין דער שול די לעקציעס פֿון רעליגיע־אונטערריכט, אָבער ער האָט אָפֿט זיי בייגעווווינט ווי א צוהערער און ער דערציילט, אז דער „נייער טעסטאַמענט, דער עוואַנגעליום מיט זיינע פֿערזענלעכקייטן האָבן אים פֿיל שטאַרקער אינטערעסירט, ווי די פֿון דעם „אלטן טעסטאַמענט", פֿון דער ביבל, וועלכע זיינען אים געווען פֿרעמד. אַזוי ווי ער האָט געווויינט זייער ווייט פֿון דער סינאַגאָגע, האָט ער זעלטן געקענט אָנטיילנעמען אין א גאָטס־דינסט, פֿלעגט ער אָנשטאָט דעם זיך פֿון צייט־צו־צייט אַריינכאַפּן אין דער עוואַנגעלישער קירך, וואָס האָט זיך געפֿונען ניט ווייט פֿון זייער הויז. די עלטערן האָבן אים אין דעם ניט געשטערט, אָבער נאָך דעם געשפּרעך מיטן לערער האָט דער קליינער עדוארד ביי זיך אָפּגעמאַכט: „אויב איך בין א יוד, דאַרף איך טאַקע זיין אַן אמתער יוד", און דאָס ערשטע וואָס ער האָט באַשלאָסן איז געווען מער ניט צו עסן קיין חזיר־פֿלייש. „איך עס מער ניט קיין חזיר־פֿלייש", האָט ער אין מאָל דערקלערט ביים טיש. „מיר זיינען יידן און יידן איז פֿאַרבאָטן צו עסן חזיר. דעריבער וועל איך מער קיין חזיר־פֿלייש אין מויל ניט נעמען". דער טאַטע, וועלכער איז געווען א זייער טאָלעראַנטער מענטש, האָט אים אויף דעם געענטפֿערט: „שיין, עס מער ניט קיין שווייגען־פֿלייש!"

נאָך ווי א יינגל האָט עדוארד זיך פֿאראינטערעסירט מיט ליבעראַלע אידעען. איין מאָל האָט די מאַמע געבראַכט אויפֿצוהענגען אויף דער וואַנט אייניקע ליטאָגראַפֿישע בילדער פֿון די קעמפֿער פֿאַר דעמאָקראַטיע אין די יאָרן 1848-1850. אונטער יעדן בילד האָט זיך געפֿונען א געוויסער אויס־שפֿרוך פֿון דעם באַטרעפֿנדיקן קעמפֿער. עדוארד האָט זיי אַלע שטודירט. דעם שטאַרקסטן אייגדרוק האָבן אויף אים געמאַכט די ווערטער, וואָס זיינען געשטאַנען אונטער דעם בילד פֿון א מאַן מיט אַן אויסדריקלעך יידישן פּנים, וועלכע האָבן געזאָגט: „דאָס איז דאָך דער אומגליק פֿון די קיניגן, וואָס זיי ווילן ניט הערן דעם אמת!" און אונטער דעם איז געווען דער נאָמען יאָהאַן יאַקאָבי.

„ווער איז דאָס?" — האָט עדי געפֿרעגט ביי דער מאַמען.

„דאָס איז א זייער בארימטער מאַן", האָט די מאַמע געענטפֿערט, „א גרויסער פֿאָלקס־פֿרײַנד".

עדי האָט זיך דורך דעם שטאַרק פֿאראינטערעסירט מיט דעם דאָזיקן מאַן, אויך זיינע ווערטער האָבן זיך שארף איינגעקריצט אין זיין זכרון. דעם אמתן זין פֿון די דאָזיקע ווערטער האָט ער ערשט מיט א פּאָר יאָר שפּעטער פֿארשטאַנען.

ביז א יאָר עטלעכע און צוואַנציק איז עדוארד געווען א דייטשער פּאַטריאָט. ווען עס איז אין יאָר 1870 אויסגעבראָכן די מלחמה מיט פֿראַנק־רייך, איז ער געווען פֿלאַם־פֿייער ניט קענן דעם פֿראַנצויזישן פֿאָלק, נאָר קענן נאָפּאָלעאָן דעם 3טן, וועמען ער האָט ביטער געהאַסט ווי דעם מערדער פֿון דער פֿראַנצויזישער רעפּובליק פֿון 1848. „נאָפּאָלעאָן טאָר ניט זיגן", האָט עדוארד געשריבן צו זיינעם א פֿרײַנד, וועלכער איז פֿאַרוואונדעט געוואָרן אין דער מלחמה. „נאָך דער צווייטער פֿאַרלוירענער שלאַכט טרעט איך אריין אין דער ארמיי ווי א פֿרײַוויליקער".

דער פֿרײַנד אָבער האָט געקוקט אויף דער זאַך א סך ניכטערער, און ער האָט אים געראָטן ניט צו איילן זיך אריינצוטרעטן אין דער ארמיי, ווייל „מיר וויסן אייגנטלעך ניט", האָט ער געזאָגט „וואָס עס איז ווירקלעך פֿאָרגעקומען הינטער די רעגירונגס־קולישן, איידער די מלחמה האָט אויסגעבראָכן".

עדין האָט דער ענטפֿער פֿון זיין פֿרײַנד ניט צופֿרידנגעשטעלט. דערווייל איז נאָפּאָלעאָן נאָך דער שלאַכט ביי סעדאַן געפֿאַנגן געוואָרן געפֿאַנגען פֿון די דייטשן און אין פֿראַנקרייך איז פּראָקלאַמירט געוואָרן די רעפּובליק. עדי האָט געהאַלטן, אז איצט מוז די מלחמה זיך ענדיקן. אָבער אזוי ווי דאָס איז ניט געשען, האָט ער פֿאַרלוירן יעדן אינטערעס אין דער מלחמה, ער האָט אויפֿגעהערט לייענען די באריכטן פֿון דער מלחמה און דערנאָך האָט ער

זייער ווייניק געוווּסט וועגן דער פּאַריזער קאָמונע, וואָס איז פּראָקלאַמירט געוואָרן פֿון די פֿראַנצויזישע אַרבעטער, סאָציאַליסטן און אַנדערע ראַדי־קאַלן. אין אַ יאָר אַרום אָבער איז ער שוין געווען אויף אַ פֿאַרזאַמלונג צום יאָרצייט פֿון דער קאָמונע. ער איז דעמאָלט שוין געווען אַ סאָציאַל־דעמאָקראַט.

2

דעם שטויס אַריינצוטרעטן אין די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע קרייזן האָט אים געגעבן די פֿאָלגנדע פּאַסירונג: אין אָקטאָבער, 1871, איז אין בראַונ־שווייג, אין דעם דאָרטיקן קריגסגעריכט, פֿאָרגעקומען אַ פּראָצעס קעגן די אָנפֿירער פֿון איין פֿליגל פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, וועלכע האָבן מיט אַ יאָר פאַר דעם, נאָך נאַפּאָלעאָנס מפּלה ביי סעדאַן, הויך געפֿאָדערט, אַז די מלחמה קעגן פֿראַנקרייך זאָל תיכף אָפּגעשטעלט ווערן און גלייכצייטיק האָבן זיי אויך פּראָטעסטירט קעגן דעם, אַז דייטשלאַנד זאָל מיט גוואַלד צונעמען ביי פֿראַנקרייך די צוויי פּראָווינצן עלזאַס און לאָטע־רינגען. די דאָזיקע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פֿירער זיינען אָנגעקלאָגט גע־וואָרן אין הויך־פֿאַרראַט און זיי זיינען געשמידטע אין קייטן אַוועקגעשיקט געוואָרן אין דער פּרייסישער פֿעסטונג לעטצען, ווו זיי זיינען זיבן מאָנאַטן צייט געזעסן ווי געפֿאַנגענע. דאָס קריגסגעריכט האָט זיי פֿאַרמשפּט צו הויכע טורמע־שטראָפֿן. שפּעטער האָט דער העכערער געריכט זיי פֿאַרקירצט דעם טורמע־טערמין און זיי זיינען באַפֿרייט געוואָרן.

פֿון אַלע בערלינער טעגלעכע צייטונגען האָט נאָר איינע געדרוקט אויס־פֿירלעכע באַריכטן פֿון דעם פּראָצעס. דאָס איז געווען די ראַדיקאַלע „דעמאָ־קראַטישע צייטונג", וועלכע איז מיט אַ קורצער צייט פֿאַר דעם געגרינדעט געוואָרן. אַזוי ווי איינער פֿון אירע גרינדער איז געווען דער דערמאָנטער יאָהאַן יאַקאָבי, האָבן בערנשטיין און זיינער אַ נאָענטער חבר, באַדינג, אויסגעשריבן די דאָזיקע צייטונג. מיט גרויס אינטערעס האָבן זיי ביידע נאָכגעפֿאָלגט די פֿאַרהאַנדלונגען פֿון דעם פּראָצעס קעגן די סאָציאַל־דעמאָ־קראַטישע פֿירער. דאָ האָבן זיי צום ערשטן מאָל דערזען די סאָציאַל־דעמאָ־קראַטיע אין אַ גאַנץ אַנדער ליכט, ווי זי פֿלעגט כסדר פֿאָרגעשטעלט ווערן אין די אַנדערע בערלינער צייטונגען. זיי האָבן זיך ביידע פֿון דעמאָלט אָן שטאַרק פֿאַראינטערעסירט מיט דער דאָזיקער באַוועגונג. אָנהייב 1872 זיינען זיי באַקאַנט געוואָרן מיט אַ געוויסן סאָציאַל־דעמאָקראַט אַ געוועזענעם מיטגליד פֿון רייכסטאַג. בערנשטיין האָט שוין פֿריער געהאַט געלייענט עטלעכע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע ווערק, אָבער זיי האָבן אויף אים ניט געמאַכט קיין שטאַרקן איינדרוק. פֿון דעם געוועזענעם סאָציאַל־דעמאָקראַ־

טישן דעפוטאט האבן זיי זיך דערווּוסט וועגן דעם קאמף, וואס איז דעמאלט אנגענאנגען צווישן די דייטשע סאציאל־דעמאקראטיע. די דייטשע סאציאל־דעמאקראטיע איז דעמאלט געווען צעטיילט אין צוויי פיינדלעכע לאגערן — דער „אלגעמיינער דייטשער ארבעטער פאראיין" פון די אנהענגער פון פערדינאנד לאסאל (לאסאל אליין איז שוין דעמאלט געווען טויט) און די „סאציאל־דעמאקראטישע ארבעטער פארטיי", וואס אירע פירער זיינען געווען אויגוסט בעבעל און ווילהעלם ליבקנעכט. די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי איז געווען גייסטיק פארבונדן מיטן ערשטן אינטערנאציאנאל, אין שפיץ פון וועלכן עס איז געשטאנען קארל מארקס.

בערנשטיין האט שפעטער דערציילט, אז אים האט צוגעצויגן צום סאציאליזם ניט די עקאנאמישע פראגראם פון דעם אדער יענעם פליגל פון דער סאציאל־דעמאקראטיע, נאר דער אינטערנאציאנאליזם. די מוטיקע האלטונג בעבעלס און ליבקנעכטס דורך דער צייט פון דער דייטש־פראנצויזישער מלחמה און נאכן קריג האט ארויסגערופן ביי אים א געפיל פון טיפסטער באוווּנדערונג און באגייסטערונג. אין גיכן האט ער זיך פערזענלעך געטראפן מיט בעבעלן.

אין 1872 זיינען בעבעל, ליבקנעכט און אדאלף העפנער, דער מיטרעדאקטאר פון דער סאציאל־דעמאקראטישער צייטונג, וואס איז רעדאקטירט געווארן פון ליבקנעכטן, דערשינען אין ליפציג פאר א געריכט אויף דער קלאגע פון הויך־פארראט. דעמאלט זיינען בעבעל און ליבקנעכט פארוורטיילט געווארן צו צוויי יאר. איידער בעבעל איז ארעסטירט געווארן אין טורמע, האבן די בערלינער סאציאל־דעמאקראטן ארגאניזירט פאר אים א „באנקעט". בערנשטיין און זיין פרײַנד באדינג זיינען אויך געווען ביי יענעם באנקעט, צו וועלכן עס זיינען געקומען ארום 299 מענטשן. בעבעל האט געהאלטן א באגייסטערטע רעדע און ווען נאך דער רעדע האט איינער פון די בירגערלעכע דעמאקראטן, וואס איז דארט געווען, אים געשטעלט די פראגע: „ווען וועט, לויט אייער מיינונג, פארקומען די דערווארטעטע רעוואלוציעס?" האט בעבעל געענטפערט: „איך גלייב, אז שפעטסטנס אין א יאר צוואנציק ארום".

די רעוואלוציע אין דייטשלאנד איז, ווי באווּוסט, פארגעקומען ערשט אין 47 יאר ארום. און דאס איז ניט געווען יענע סאציאליסטישע רעוואלוציע, וועלכע בעבעל האט אין 1872 געזען אין זיין פאנטאזיע.

נאך אין יאר 1866 האט בערנשטיין געמוזט נאכגעבן זיין טאטנס פאר־לאנג און אנשטאט ווייטער צו שטודירן, צוגרייטן זיך צו ווערן מיט דער צייט א סוחר. דורך די באמיאונגען פון זיינעם א פעטער איז ער אנגענעקומען ווי א לערניונג אין א בערלינער באנק־געשעפט. דורך די פיר יאר, וואס ער

האט דאָרט געארבעט, האָט באמת א סך געלערנט. אין 1871 האָט ער טאקע לייכט באקומען א שטעלע אין ראָטשילדס בערלינער באנק. און דאָס וואָס ער האָט אין די אלע יאָרן ווי א באנק־אָנגעשטעלטער אויסגעפונען וועגן די ספעקולאציעס אויף דער בירושע, האָט, ווי ער האָט שפעטער אליין דערציילט, זייער פֿיל בייגעטראָגן צו דעם, אז ער זאָל זיך אָנשליסן אין דער סאציאל־דעמאָקראטיע .ער האָט זיך דעמאָלט שטארק באַפֿרײַנדעט מיט דעם יונגן זאָטל־מאכער איגנאַץ אָוער, וועלכער האָט שוין דעמאָלט געשפּילט א גרויסע ראָלע אין דער בערלינער סאציאל־דעמאָקראטישער אָרגאניזאציע. בערנשטיין האָט אָנגעהויבן ארויסצוטרעטן אויף פֿאַרזאַמלונגען ווי אַן אַגיטאַטאָר. ער אליין האָט שפּעטער געשריבן, אז ווי אַן אַגיטאַטאָר האָט אים אוער „אנטדעקט". קיין אמתער פֿאָלקס־רעדנער איז בערנשטיין אָבער קיין מאָל ניט געווארן. „פֿאַר דעם", — האָט ער געשריבן, — „האָט מיר קודם־כל געפעלט די אינערלעכע רואיקייט אויף דער טריבונע און דער וויץ און שנעלער פֿאַרגלייך. מיינע רעדעס האָבן אויך ניט פֿאַרמאָגט קיין אָראַטאָרישע באַפּוצונגען. ביידע זאָכן האָב איך געזוכט צו פֿאַרבייטן מיט זאַכלעכקייט און פֿאַרשטענדלעכקייט, און איך האָב זיך באמיט צו באַגייסטערן די צו־הערער פֿאַר פּאָזיטיוע אויפֿגאבן, איידער צו צעווארעמען זייערע לוידנשאפֿטן".

מיט דעם געהאלט, וואָס ער האָט באקומען אין באנק, האָט ער געקענט מאכן א שיין לעבן. איז ער דעריבער געווען אין דער גליקלעכער לאגע צו קענען ארבעטן אין דער פּארטיי און ארויסטרעטן ווי אַן אגיטאַטאָר, ניט באקומענדיק דערפֿאַר קיין שום געצאָלט. כמעט זיין גאנצע פֿרייע צייט האָט ער אָפּגענעבן דער פּארטיי. די ארבעט אין דער פּארטיי און דער קאמף מיט די לאסאַליאנער האָבן אַוועקגענומען אזוי פֿיל פֿון זיין צייט און ענערגיע, אז ער האָט פֿאַר א לאַנגער צייט ניט געהאט די מעגלעכקייט זיך צו פֿאַראינטערעסירן טיפֿער מיט דער טעאָריע פֿון סאציאליזם.

וועו די סאציאל־דעמאָקראטישע אָרגאניזאציע פֿון בערלין האָט אין 1877, אונטער דער אָנפירונג פֿון יאָהאַן מאָסט (דער שפּעטערדיקער אנאַרכיסט) אויף גרויסע פֿאַרזאַמלונגען אַגיטירט די ארבעטער, אז זיי זאָלן ארויס־טרעטן פֿון דער קירך, האָט בערנשטיין ווי א ייד געהאלטן פֿאַר זיין פֿליכט צו טאָן דאָס זעלבע, וואָס די קריסטן אין דער פּארטיי האָבן געטאָן, און ער איז אָפּיציעל ארויסגעטראָטן פֿון דער יידישער „רעליגיאָנס־געמיינשאפֿט", מיט וועלכער אים האָט פֿאקטיש שוין לאנג נאָרניט פֿאַרבונדן.

מיט יאָרן שפּעטער האָט ער געשריבן, אז „וועו עס האָט זיך דערנאָך (אין די 80קער יאָרן) אָנגעהויבן די אנטיסעמיטישע פּראָפּאַגאנדע, האָב

איך ניט פֿאַרגעסן אָפּצוצאָלן מיין מאַראַלישן חוב וואָס איך בין שולדיק מיין יידישער אָפּשטאַמונג".

אין זומער פֿון יאָר 1878 האָט דער יונגער סאָציאַליסטישער געלערנטער ד־ר קאַרל העכבערג, דער אַרויסגעבער פֿון דעם סאָציאַליסטישן זשורנאַל „צוקונפֿט", פֿאַרגעשלאָגן עדוואַרד בערנשטיינען, אַז ער זאָל ווערן דער סעקרעטאַר פֿון דער רעדאַקציע. דער זשורנאַל האָט זיך געדרוקט אין דער שווייץ און האָט זיך אָפּגענעבן מיט פֿראַגן פֿון סאָציאַליסטישער טעאָריע. בערנשטיין איז שוין דעמאָלט געווען אַן אָנהענגער פֿון דער מאַרקסיסטישער לערע. העכבערג, ווידער, איז געווען א קעגנער פֿון מאַרקסיזם. ער איז געווען אַן עטישער סאָציאַליסט. דאָך האָט בערנשטיין אָנגענומען זיין פֿאַרשלאָג, ווייל העכבערג איז געווען א זייער טאָלעראַנטער און גוט־האַרציקער מענטש, אַן אמתער אידעאַליסט. ער האָט זיך אָנגעשלאָסן אַן דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער באַווענונג גראָד אין דער צייט פֿון דעם אַנטי־סאָציאַליסטן־נעזעץ, ווען סאָציאַל־דעמאָקראַטן זיינען גערודפֿט געוואָרן פֿון דער רעגירונג, און ער האָט זייער פֿיל אַרויסגעהאָלפֿן דער פּאַרטיי. שפּעטער האָט העכבערג בייגעטראָגן א גרויסן טייל פֿון די קאָסטן אויף אַרויסצוגעבן אין אויסלאַנד דעם אָרגאַן פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, וועלכער האָט זיך געדרוקט אין ציריך און פֿלעגט פֿון דאָרט אין געהיים אַרײַנגעשמוגלט ווערן קיין דייטשלאַנד. העכבערג האָט די אָלע יאָרן, וואָס די צייטונג איז דערשינען, זי געשטיצט. ער האָט אויך אַרויסגעגעבן אין ציריך א „יאָרבוך פֿאַר סאָציאָלער וויסנשאַפֿט", אין וועלכן עס האָבן מיטגעאַרבעט סאָציאַליסטן פֿון פֿאַרשיידענע ריכטונגען.

דעם 12טן אָקטאָבער, 1878, האָט בערנשטיין פֿאַרלאָזן בערלין און איז אַוועקגעפֿאָרן קיין שווייץ. ער האָט געדענקט, נאָר פֿאַר א קורצער צייט. עס איז אים אָבער באַשערט געווען צו פֿאַרבלייבן אין אויסלאַנד ווי א פּאָליטישער עמיגראַנט עטלעכע און צוואַנציק יאָר.

3

אין דער שווייץ האָט בערנשטיין צוזאַמען מיט העכבערגן זיך צוערשט באַזעצט אין דער שטעטל לוגאַנא. דאָרט האָבן דעמאָלט געלעבט א צאָל סאָציאַליסטישע עמיגראַנטן פֿון פֿראַנקרייך און איטאַליע. איינער פֿון זיי איז געווען דער באַווסטער פֿראַנצויזישער סאָציאַליסט מאַלאָן, דער פֿאַר־פֿאַסער פֿון א געשיכטע פֿון סאָציאַליזם אוין פֿון א רייע אַנדערע ווערק. מאַלאָן איז געווען דער יעניקער, וועלכער האָט איינגעבראַכט זשאָן זשאָרעסן אין דער סאָציאַליסטישער באַווענונג.

אין 1879, ווען די גאנצע סאציאליסטישע פּרעסע אין דייטשלאנד איז אונטערדריקט געוואָרן, האָט די סאציאל־דעמאקראטישע פּארטיי באשלאָסן ארויסצוגעבן דעם „סאציאל־דעמאקראט" אין צוריך. דער ערשטער רעדאקטאָר פון דער צייטונג איז געווען גאָרג פּאָלמאָר, א סאציאל־דעמאקראט פון אריסטאקראטישער אפשטאמונג, וועלכער האָט דערנאָך נעשפּילט א גרויסע ראָלע אין דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע. בערנשטיין איז פון אָנהייב צוגעצויגן געוואָרן צו דער צייטונג ווי א נאָענטער מיטאַרבעטער. אין 1880 אָבער איז ער געוואָרן דער הויפּט־רעדאקטאָר פון „סאציאל־דעמאקראט".

נאָך פּריער האָט דר. העכבערג פּארבעטן קיין צוריך קאָרל קאָוטסקין, ער האָט אים באשטימט א יערלעכן געהאַלט, כדי ער זאָל זיך קענען אָפּגעבן אויסשליסלעך מיט ווייסנשאפטלעכע פּאָרשונגען און שריפטשטעלערישער ארבעט פּאַרן „סאציאל־דעמאקראט".

אין צוריך האָט זיך בערנשטיין נאָענט באַפרײַנדעט מיט קאָוטסקין. זיי האָבן איינע די אַנדערע דערנאָנצט. בערנשטיין איז געווען פּאַרבונדן מער מיט דער פּראקטישער ארבעטער־באַוועגונג; קאָוטסקי, ווידער, האָט זיך פּאַרנומען איבערהויפּט מיט טעאָרעטישע פּראָגן.

קאוטסקי איז אין דער יוגנט געווען זייער א פּרײַלעכער, לעבעדיקער יונג. ער האָט ליב גהאַט צו זינגען און טאַנצן און אַמוזירן זיינע פּרײַנד מיט נאַכקרימען פּאַרשיידענע ארטיסטן און סונצנמאַכער. אויגוסט בעבעל, דער דעמאָלסדיקער פּירער פון דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע, דער־ציילט אין זיינע זכרונות, אז ווען קאוטסקי און בערנשטיין, וועלכע זיינען דאָן אין צוריך שטענדיק געווען צוזאמען, פּלעגן זינגען א קאָמישן דועט, פּלענט דער עולם איינפּאַך זיך קייכן פון געלעכטער.

אין דריי מאָנאַטן ארום ווי בערנשטיין איז געוואָרן רעדאקטאָר, האָט ער געוואָלט רעזיגנירן ווי א רעדאקטאָר דערפּאַר, וואָס ער האָט געפּילט, אז ער איז ניט־געווג באַהאַוונט אין סאציאליסטישער טעאָריע צו קענען פּאַר־נעמען אזא פּאַראַנטוואָרטלעכן פּאָסטן. אָבער פּרידריך ענגעלס האָט מיט אים איינגעטענהט, אז ער זאָל ניט רעזיגנירן. ענגעלס האָט אין א בריוו צו אים שטאַרק געלויבט זיין רעדאקציע און „א חוץ אלעמען, האָט ענגעלס געשריבן: „זע איך ניט ווער עס קען איצט פּאַרנעמען אייער פּלאַץ, אזוי לאַנג ווי ליבקנעכט איז אין טורמע".

בערנשטיין איז פּאַרבליבן דער רעדאקטאָר.

אזוי גיך ווי ווילהעלם ליבקנעכט, דער צווייטער פּירער פון דער סאציאל־דעמאקראטישער פּארטיי אין דייטשלאנד, איז באַפרייט געוואָרן, איז ער געקומען קיין צוריך צו דיסקוטירן מיט בערנשטיינען וועגן רעדאקציאנעלע

אנגעלענהייטן. ליבקנעכט איז געווען א גלענצנדער רעדנער און א טאלאנט־פולער זשורנאליסט. ער האט געקענט שרייבן פאליטישע ארטיקלען אדער פאלעמישע קריטיק אונטער די שווערסטע באדינגונגען: אין וואגאן פון א לויפנדן צוג, פונקט ווי אין א צימער, וואם איז געווען פול מיט מענטשן, וועלכע האבן גערעדט הויך אויפן קול. בערנשטיין דערציילט, אז ער האט ליבקנעכטן איין מאל געזען שרייבנדיק אן ארטיקל, זייענדיק דער פארזיצער אויף א זייער טומלדיקער פארזאמלונג. איין מאל האט אים בערנשטיין געבעטן אנשרייבן אן ארטיקל פאר דעם נאענטסטן נומער פון „סאציאל־דעמאקראט", צום יובילי פון א וויכטיקער פאסירונג אין דער געשיכטע פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע. „זיכער", האט ליבקנעכט געענטפערט, „איך וועל עס גלייך טאן". ער איז אריין אין א צווייטן צימער און אין א שעה ארום איז ער אריינגעקומען און אים דערלאנגט א גלענצנדן ארטיקל, וועלכער האט פארנומען די גאנצע ערשטע זייט פון „סאציאל־דעמאקראט". צו זיינע רעדעם פלעגט זיך ליבקנעכט זעלטן צוגרייטן. „די בעסטע רעדע, וואס איך האב ווען געהערט פון אים", שרייבט בערנשטיין, „איז געווען אין גאנצן אן אימפראוויזאציע".

אין דעצעמבער, 1880, איז בערנשטיין, אין דער באגלייטונג פון אויגוסט בעבעלן, געפאהרן קיין לאנדאן צו באזוכן דאקטאר מארקסן און פרידריך ענגעלסן. בעבעל איז געקומען דירעקט פון דייטשלאנד דורך בריסעל. בערנשטיין אז געקומען פון דער שוויץ דורך ליאן. אין לאנדאן האט זיי ביי דער שיף באגעגנט א דייטשער חבר, וועלכער האט זיי אוועקגעפירט אין א האטעל, וווּ עם פלעגן זיך אפשטעלן א סך דייטשן. אויף מארגן זיינען זיי ביידע, בערנשטיין און בעבעל, געפאהרן צו ענגעלסן. בערנשטיין האט געהאט בדעה נאר צו ברענגען בעבעלן צו ענגעלסן און דאן צוריקפאהרן אין האטעל, מחמת ענגעלס האט געהאט פארבעטן צו זיך נאר בעבעלן. אבער ווען בערנשטיין האט זיך געקליבן אוועקגיין, איז ארויסגעקומען ענגעלס און האט אים ניט געלאזט אוועקגיין. ענגעלס האט גלייך אוועקגעשטעלט אויפן טיש א פלאש גוטן וויין, האט זיי מכבד געווען און פארפירט מיט זיי א פאליטישן געשפרעך.

ענגעלס איז שוין דעמאלט געווען א מאן פון א יאר זעכציק. ער איז געווען א הויכער. א שלאנקער, זייער א טעמפעראמענטפולער און לעבנס־לוסטיקער. דיסקוטירט האבן זיי וועגן דער ריכטונג פון דעם „סאציאל־דעמאקראט", מיט וועלכער ענגעלס איז ניט געווען איינשטימיק. דער רע־דאקטאר פון „סאציאל־דעמאקראט" איז נאך דעמאלט געווען פאלמאר. אין מיטן פון דער דיסקוסיע האט ענגעלס זיך אויפגעהויבן פון פלאץ און געזאגט: „נו, איצט איז צייט צו גיין צו מארקסן!" זיי האבן זיך אנגעטאן

און זייגען אַרויס פֿון הויז צוזאַמען מיט ענגעלסן. בערנשטיין האָט געוואָלט נעמען אָפּשייד פֿון זיי. אָבער ענגעלס האָט אים ניט אָפּגעלאָזט: „ניין, ניין, קומט מיט אונדז צוזאַמען צום מאָר".

„צום מאָר?" — האָט בערנשטיין אויף אים אויסגעשטעלט אַ פֿאַרוווּנ־דערטע פּאָר אויגן. „ווער איז עס אַזוינס?" (מאָר איז אויף דייטש אַ שוואַרצער פֿון דער אַראַבישער ראַסע פֿון נאָרד־אַפֿריקע).

„מאַרקס, פֿאַרשטייט זיך", האָט ענגעלס געענטפֿערט.

דעם צונאָמען „מאָר" האָבן מאַרקסן געגעבן זיינע טעכטער, ווייל ער האָט געהאַט פּעך שוואַרצע האָר און אַ טונקעלן געזיכט. אין 1880 איז שוין מאַרקס געווען אין גאַנצן גראָ. מאַרקס האָט געוווינט ניט ווייט פֿון ענגעלסן אויף געטלאַנד פּאַרק־ראָוד אין אַ פּריוואַט הויז.

מאַרקס האָט זיי אויפֿגענומען ביי זיך אין קאַבינעט. ער האָט זייער פֿריינדלעך באַגריסט בעבעלן, איינפֿאַך ווי אַן אייגענעם ברודער. אויך בערנשטיינען האָט ער פֿריינלעך אויפֿגענומען. הגם מאַרקס איז געווען מיט צוויי יאָר עלטער פֿון ענגעלסן, האָט ער אָבער אויסגעקוקט אַ סך עלטער פֿון אים. מאַרקס האָט זיין גאַנצן לעבן געליטן דחקות און נויט. ער האָט גערעדט שטיל, מיטן טאָן פֿון אַ פּאַטריאַרך, און זיינע שוואַרצע אויגן האָבן געפֿינקלט מיט אַ פֿריינדלעכן שמייכל. עס איז געווען אַ גאַנץ אַנדערער קאַרל מאַרקס, ווי בערנשטיין האָט זיך אים געהאַט פֿאָרגע־שטעלט. ווען בערנשטיין האָט מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער זיך אויסגעדריקט פֿאַר ענגעלסן, אַז „דער אמתער מאַרקס" איז אַ האָר ניט ענלעך אויף דעם מאַרקסן וועלכן ער האָט זיך פֿאָרגעשטעלט אין זיין פֿאַנטאַזיע, האָט ענגעלס באַמערקט: „דער מאָר קען נאָך אַפֿילו איצט אויך שטאַרק דונערן". און בערנשטיין האָט טאַקע באַלד געהאַט די געלעגנהייט צו איבערצייגן זיך אין דעם. מאַרקס איז געוואָרן שטאַרק בייז, ווען בערנשטיין האָט פּרובירט פֿאַר־טיידיקן אַ בוך, פֿון וועלכן מאַרקס האָט ניט געהאַלטן.

בערנשטיין האָט אויף ביידן, אויף ענגעלסן און מאַרקסן, געמאַכט אַ זייער גוטן איינדרוק.

אַ וואָך צייט האָבן בערנשטיין און בעבעל פֿאַרבראַכט אין לאָנדאָן אין דער געזעלשאַפֿט פֿון ענגעלסן און מאַרקסן. ניט איין מאָל איז אין זייערע שמועסן זיי אויך אויסגעקומען צו ריידן וועגן פּערדינאַנד לאַסאַלן, דער גרויסן יידיש־דייטשן סאָציאַליסטישן רעדנער און פֿירער, וועלכער איז שוין דאַן געווען 16 יאָר טויט. אין מאַרקסעס הויז, דערציילט בערנ־שטיין, האָט מען זעלטן געקענט הערן אַ גוט וואָרט וועגן לאַסאַלן. לאַסאַל האָט אין יאָר 1862 באַזוכט מאַרקסן אין לאָנדאָן און ער האָט אויף דער מאַרקס פֿאַמיליע, באַזונדערס אויף די פֿרויען, געמאַכט אַ זייער ניט־גינסטיקן

איינדרוק, איבער הויפט צוליב זיין פראַנטעוואַטן אויסזען. מאַרקס אַליין, וועלכער האָט לאַסאַלן געגוג שארף קריטיסירט פֿאַר אַנדערע זאכן, פֿלעגט אים דאָך פֿאַרטיידיקן קעגן די אַטאַקעס פֿון זיין פֿרוי און זיינע טעכטער.

מאַרקסעס פֿרוי איז שוין דעמאָלט געווען זייער קראַנק. דאָך, וועז זי האָט אין א פּאָר טעג אַרום איינגעלאַדן בעבעלן און בערנשטיינען אויף מיטאָג איז זי אַרונטער פֿון קראַנקן־בעט און איז געזעסן מיט זיי ביים טיש. זי איז געווען א העכסט־געבילדעטע פֿרוי, וואָס האָט געשטאַמט פֿון אן אריסטאַקראַטישער דייטשער פֿאַמיליע. זי האָט זייער פֿרייגעלעך געשמועסט מיט די געסט, איז אָבער געווען געצוווונגען אין גיכן צו פֿאַרלאָזן דעם טיש און צוריק אַוועק אין בעט. ביים עסן זיינען אויך געווען מאַרקסעס אַלע דריי טעכטער. געשמועסט האָט דעמאָלט בערנשטיין נאָר מיט דער יינגסטער טאָכטער עלעאָנאָר. מיט יאָרן שפּעטער איז בערנשטיין מיט איר זייער נאָענט באַפֿרייונדעט געווארן. עלעאָנאָר איז דעמאָלט, אין יאָר 1880, געווען א בליענדע שיינע יונגע מיידל פֿון 24 יאָר, מיט פֿעך שוואַרצע האָר; מיט איר טאַטנס שוואַרצע אויגן און מיט אן אויסערגעווייגלעך מוזיקאַלישער שטימע. זי איז געווען זייער א לעבעדיקע און זי איז א סך מער ווי אירע צוויי עלטערע שוועסטער געווען איבערגענעבן דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. זי איז גליכצייטיק אויך געווען שטאַרק פֿאַרקאָכט אין טעאַטער. זי האָט געטרוימט צו ווערן אן אקטריסע.

פֿון איר טאַטן, וועלכער איז ביז א געוויסן גראַד געווען איר לערער און דערציער, האָט עלעאָנאָר צווישן אַנדערם איבערגענומען די גרויסע פֿאַרערונג פֿאַר שעקספּירן, וועמען זי האָט איינפֿאַך פֿאַרגעטערט. פֿון טאַטן און פֿון דער מאַמען האָט זי אויך איבערגענומען די לידנשאַפֿטלעכע ליבע צו טעאַטער־קונסט.

דער רעזולטאַט פֿון בערנשטיינס און בעבעלסעס באַזוך ביי מאַרקסן און ענגעלסן אין לאָנדאָן איז געווען וואָס בערנשטיין האָט אין דעצעמבער, 1880, איבערגענומען די רעדאַקציע פֿון ציריכער „סאָציאַל־דעמאָקראַט". ווי דער רעדאַקטאָר פֿון „סאָציאַל־דעמאָקראַט" איז בערנשטיין געשטאַנען אין שטענדיקער קאָרעספּאָנדענץ מיט ענגעלסן און אויך מיט מאַרקסן, אזוי לאַנג ווי יענער האָט געלעבט. אין די בריוו זיינען געווייגלעך באַהאַנדלט געווארן פֿראַגן פֿון פּאָליטיק און פֿון סאָציאַליסטישער טאַקטיק.

מיט פֿיר יאָר שפּעטער, אין 1884, האָט בערנשטיין נאָך א מאָל אָפּגעגעבן א וויזיט ענגעלסן אין לאָנדאָן. קאַרל מאַרקס איז שוין דעמאָלט געווען טויט. (ער איז געשטאָרבן אין 1883). בערנשטיין איז געווען א דעלעגאַט פֿון דער שווייצאַרישער ארבעטער באַוועגונג אויף א קאָנפֿערענץ, וואָס איז אָפּגעהאַלטן געווארן אין פֿראַנקרייך. אויף דער איינלאַדונג פֿון דעם

דייטשישן סאָציאַל־דעמאָקראַטישן קלוב אין פּאַריז האָט בערנשטיין דאָרט געגעבן א לעקציע. וועגן ענגעלס האָט זיך דערוווּסט, אז בערנשטיין איז אין פּאַריז, האָט ער אים איינגעלאָדן צו קומען קיין לאָנדאָן אויף א באזוך. ענגעלס איז דעמאָלט געווען פֿאַרנומען מיט ברענגען אין אָרדענונג מאַרקסעס פֿאַרלייבענע מאַנוסקריפּטן און קאָרעספּאָנדענץ, און בערנשטיין האָט אין פֿאַרלויף פֿון עטלעכע וואָכן אים אין דעם אַרויסגעהאָלפֿן.

4

אין 1884 האָט בערנשטיין חתונה געהאַט מיט פֿרוי רעגינא צאָדעק, וועלכע האָט זיך צעשיידט מיט איר ערשטן מאַן, ווייל ער איז געווען גייסטיק קראַנק. קיין אייגענע קינדער האָט בערנשטיין ניט געהאַט. נאָר זיין פֿרוי האָט פֿון דעם ערשטן מאַן געהאַט א זון און א טאָכטער, וועלכע האָבן די אַלע יאָרן געלעבט צוזאַמען. די פֿרוי האָט בערנשטיינען שפּעטער פֿיל אַרויסגעהאָלפֿן אין זיין אַרבעט.

אין נאָוועמבער, 1887. האָט בערנשטיין א דריטן מאָל, ווידער אין דער באַגלייטונג פֿון אויגוסט בעבל, באַזוכט לאָנדאָן. דעם מאָל זיינען זיי געקומען פֿאַרהאַנדלען מיט די ענגלישע סאָציאַליסטן וועגן אָרגאַניזירן אַן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס. וואָס האָט געזאָלט אָפּגעהאַלטן ווערן אין א יאָר אַרום. בערנשטיין האָט זיך דאַן באַקענט מיט עדוואַרד עוועלינגן, וועלכער האָט חתונה געהאַט מיט מאַרקס טאָכטער עלעאָנאָרן און צוליב וועמען זי איז שפּעטער באַגאַנגען זעלבסטמאָרד. בערנשטיין און בעבל האָבן אָפּגעהאַלטן א קאָנפֿערענץ מיט הענרי ה. הייַנדמאַן, דעם פֿירער פֿון דער ענגלישער „סאָשיל דעמאָקראַטיק פֿעדעראַציאָן", און מיט דעם בארימטן פּאָעט און קינסטלער וויליאַם מאָריס, דעם גייסטיקן פֿירער פֿון דער „סאָשיאליסט ליג", וואָס האָט זיך געהאַט אָפּגעשפּאָלטן פֿון דער „סאָשיל דעמאָקראַטיק פֿעדעראַציאָן".

בערנשטיין און בעבל האָבן ניט געהאַט די מעגלעכקייט צו טרעפֿן זיך מיט די פֿירער פֿון די ענגלישע פּראָפֿעסיאָנעלע פֿאַראיינען, וואָס זיינען דאָן געווען זייער קאָנסערוואַטיוו, און די מערסטע פֿון זיי האָבן אָפֿילו קיין באַגריף ניט געהאַט, אז אויפֿן איראָפּעאישן קאָנטינענט איז אויך פֿאַראן אַן אַרבעטער באַוועגונג. דערפֿאַר אָבער זיינען בערנשטיין און בעבל בייגעווען געווען אויף א דעמאָנסטראַציע פֿון אַרבעטסלאָזע, וואָס איז פֿאַרגעקומען א זונטיק ביי טאָג אויף טראַפֿאַלגאַר סקווער אין לאָנדאָן. די פּאָליציי האָט געהאַט פֿאַרבאָטן די דאָזיקע דעמאָנסטראַציע, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליקט ניט נאָר די סאָציאַליסטישע קלובן, נאָר אויך די מער ראַדיקאַלע

פון די ליבעראלע ארבעטער־קלובן. די דעמאנסטראנטן זיינען געווען ניט־באוואפנט, ווען די פאליציי האט זיך גענומען זיי צעטרייבן, האבן אנדערע געשטעלט א ווידערשטאנד. איבער הויפט האבן צוויי פון דעם עולם געקעמפט ווי די לייבן קעגן דער פאליציי. איינער פון זיי איז געווען אן ארבעטער פון א יאר 30 און דער צווייטער א רייך־געקליידעטער דזשענטלמאן, וועלכן קיי־נעם וואלט ניט איינגעפאלן אנצונעמען פאר א רעוואלוציאנער. דער ערשטער איז געווען דער יונגער סאציאליסטישער אגיטאטאר זשאן בוירנס, וועלכער האט דערנאך געשפילט א גרויסע ראלע אין דער סאציאליסטישער ארבעטער באוועגונג און איז מיט 18 יאר שפעטער געווען א מיטגליד פון א ליבעראלן מיניסטעראבינעט. דער צווייטער איז געווען קאניגס־גרעהאם, א מיטגליד פון פארלאמענט פון דער שטאט גלאזגא, וועלכער איז אויסגעקליבן געווארן ווי א ראדיקאל, איז שפעטער אריבער צו די סאציאליסטן און איז דערנאך זיין גאנצן לעבן פארבליבן אין דער סאציאליסטישער באוועגונג. ביידע זיינען זיי פארטיילט געווארן צו זעקס וואכן טורמע פאר שטערן דעם „אויטאריטעט פון דער מלוכה". פארטיידיקט אין געריכט האט זיי א יונגער און פעאיקער אדוואקאט וועלכער איז נאר־וואס דערוויילט געווארן ווי א מיטגליד פון פארלאמענט און וועמען א סך האבן דעמאלט פארויסגעזאגט א גרויסע פאליטישע קאריערע. זייער נבואה איז טאקע אויך מקוים געווארן. דער יונגער אדוואקאט איז געווען הערבערט אסקווית, דער שפעטער־דיקער באריסטער פירער פון די ליבעראלן און פרעמיער־מיניסטער פון ענגלאנד.

ווי דער רעדאקטאר פון „סאציאל־דעמאקראט" האט בערנשטיין זיך אויס־געצייכנט בפרט מיט זיינע קלוגע, טאלאנטפולע ארטיקלען איבער פאליטישע פראגן. מיט די טעארעטישע פראבלעמען פון סאציאליזם האט ער זיך פאר־אינטערעסירט ערשט שפעטער, אונטער דעם אינפלוס פון קאוטסקין. ער האט צוזאמען מיט קאוטסקין זיך באטייליקט אין דער פארפאסונג פון דעם בוך „קארל מארקס עקאנאמישע לערע". ער האט אויך פארעפנטלעכט אין „סאציאל־דעמאקראט" א רייע ארטיקלען וועגן די גרונטגעדאנקען פון דער מארקסיסטישער לערע. די דאזיקע ארטיקלען זיינען געווען אונטערגעשריבן מיט א פסעודאנים.

דער „סאציאל־דעמאקראט" האט וואס וויטער באקומען אלץ א גרעסערן איינפלוס אין דייטשלאנד. דאס האט זייער ניט געשמעקט דער דייטשער רעגירונג און דער סוף איז געווען, אז זי האט אויסגעווירקט, אז דער רעדאקטאר און דער גאנצער סטאף פון „סאציאל־דעמאקראט" זיינען אין 1888 ארויסגעשיקט געווארן פון דער שווייץ. זיי האבן זיך אריבער־געקליבן קיין לאנדאן. דארט האט בערנשטיין געהאט די מעגלעכקייט צו ער־

בעטן אין דער ביבליאָטעק פֿון בריטישן מוזעאום און פֿארטיפֿן זיינע קענטנישן און גלייכצייטיק אויך צו באַקענען זיך גרינטלעך מיטן ענגלישן לעבן, מיט דער ענגלישער דעמאָקראַטיע און מיט דער ענגלישער ארבעטער באַוועגונג.

פֿרידריך עונגעלס האָט בערנשטיינען אויפֿגענומען ווי א טייערן גאַסט. ענגעלס איז געווען א דעמאָקראַט ניט נאָר לויט זיינע איבערצייגונגען; ער איז אויך געווען דורך און דורך דעמאָקראַטיש אין זיינע געפֿילן און באַציאונגען מיט מענטשן. ער האָט געשטאַמט פֿון א רייכער פֿאַמיליע און איז אליין אויך געווען פֿארמעגלעך. אָבער ער איז געווען באַפֿרײַנדט מיט מענטשן פֿון אַלערלײ קלאַסן. צו זיך אין הויז פֿלעגט ער איינלאָדן נאָר אַזוינע מענטשן, וואָס האָבן געהאַט גרויסע פֿארדינסטן פֿאַר דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג אָדער אַזוינע, וואָס האָבן זיך אויסגעצייכנט מיט זייער געלערנטקייט און וויסן. וועו עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן א סאָציאַליסט, האָט ענגעלס ניט געמאַכט קיין אונטערשייד צווישן א מארקסיסט און אַנטימארקסיסט. ביי ענגעלסן אין הויז איז בערנשטיין באַקאַנט געוואָרן מיט א סך סאָציאַליסטן, ראַדיקאַלן און געלערנטע פֿון גאַנץ אייראָפּע.

אין לאָנדאָן איז בערנשטיין אויך באַקאַנט געוואָרן מיט בערנאַרד שאָו, וועלכער איז דעמאָלט געווען א טעטיקער סאָציאַליסט, אייניר פֿון די פֿירער פֿון דער „פֿאַביאַנער געזעלשאַפֿט". די „פֿאַביאַנער געזעלשאַפֿט" איז געגרינדעט געוואָרן אין 1883 פֿון א גרופּע מענטשן, וועלכע האָבן געגלויבט, אז די עקזיסטירנדע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע סיסטעם דאַרף געענדערט ווערן, אָבער נאָר שטופֿנווייז. זיי זיינען געווען אָנהענגער פֿון דער טאַקטיק פֿון דעם רוימישן געניראַל, פֿאַביוס קונקטאַטאָר, וועלכער האָט שטענדיק געוזוכט אָפּצולייגן אויף וואָס לענגער אן אָפּענע שלאַכט און דורך דעם אויסצומאַטערן דעם שונא. א דאַנק אָט דער טאַקטיק איז עס די רוימער געלונגען צו באַזיגן דעם באַרימטן קריגס־פֿירער האַניבאַל.

די גרינדער פֿון דער „פֿאַביאַנער געזעלשאַפֿט" האָבן געגלייבט אין דער טאַקטיק פֿון „אויסמאַטערן" דעם קאַפּיטאַליזם און דערפֿאַר האָבן זיי זיך א נאָמען געגעבן פֿאַביאַנער. א קלאָר אויסגעשפּראָכענעם סאָציאַליסטישן כאַראַקטער האָט די „פֿאַביאַנער געזעלשאַפֿט" אָנגענומען דאָן, וועו צו איר זיינען צוגעשטאַנען בערנאַרד שאָו און סידני וועב. די פֿאַביאַנער געזעלשאַפֿט איז געווען בלויז א פּראָפּאַגאַנדע אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט זיך פֿאַרנומען מיט שטודירן סאָציאַלע פֿראַגן. אין דער פֿאַביאַנער געזעלשאַפֿט האָט מען געקענט טרעפֿן סאָציאַליסטן פֿון יעדער ריכטונג, פֿון עקסטרעמע אַנארכיסטן ביז די מעסיקסטע סאָציאַלע רעפֿאָרמער.

די פּאביאנער האָבן ניט געגלויבט אין קלאסנקאמף און זיי האָבן אין זייער פּראָגראַם אויסדריקלעך דערקלערט, אז זיי וועלן זיך מיט זייער פּראָפּאגאנדע צו אַלע שיכטן פון דער באפעלקערונג, ניט בלויז צו די, וועלכע לויפן אונטער די הערשנדע פּארטעלטענישן, נאָר אויך „צו די יעניקע וואָס פּראָפּיטירן פון די דאָזיקע פּארטעלטענישן", ווייל זיי זיינען זיכער אז אויך די קאפּיטאליסטן און אנדערע פּריוויליגירטע מענטשן קען מען לייכט איבערצייגן ווי גוט דער פּרייער סאָציאליזם וועט זיין פּאר אלעמען. בערנשטיין האָט דעמאָלט קריטיש זיך באצויגן צו דער טעטיקייט פון די פּאביאנער. מיט יאָרן שפּעטער, אָבער, האָט ער זיך מודה געווען, אז ער האָט זיי פשוט ניט פּארשטאנען.

„מען מוז אפּלעבן א לענגערע צייט אין לאנד, האָט בערנשטיין געשריבן, און באקענען זיך מיט איר געשיכטע, כדי ווירקלעך צו קענען פּארשטיין איר פּאָלק".

ענגלאַנד האָט געקוקט זייער קרום אויף דעם, וואָס בערנשטיין חברט זיך צופּיל מיט די פּאביאנער און בערנשטיין האָט אָן צווייפל א סך געלערנט פון די ענגלישע סאָציאליסטן. אָבער עס איז ניט ריכטיק, אז ער איז געווארן א קריטיקער פון מארקסיזם אונטער דעם איינפלוס פון די פּאביאנער, ווי א טייל סאָציאליסטישע היסטאָריקער באהויפטן. בערנשטיין האָט עס געלייקנט. אין איינעם פון זיינע בריוו שרייבט ער, אז ער האָט זייער הויך געשעצט די פּאביאנער נעזעלשאפט און אירע פירער, אָבער ער האָט שטענדיק אָנגערקענט, אז זייער ספּעציעלע פּאָרמע פון אגיטאציע און פּראָפּאגאנדע פּאר סאָציאליזם איז גוט צוגעפּאסט נאָר פּאר די ענגלישע באדינגונגען, אָבער ניט פּאר די קאָנטינענטאָלע לענדער.

בערנשטיין איז באלד ווי ער איז געקומען קיין לאָנדאָן נאָענט באקאנט געווארן אויך מיט הענרי היינדמאַנען. דעם פירער פון דער ענגלישער מארקסיסטישער „סאָשעל־דעמאָקראטיק פעדעראציע", און מיט דעם באַרימטן פּאָעט, מאָלער און שריפּטשטעלער וויליאם מאָריס, וועלכער איז דער־מאָלט געווען דער פירער פון דער „סאָשעליסט ליג", וואָס האָט זיך אפּגע־שפּאלטן פון דער „סאָשעל־דעמאָקראטיק פעדעראציע". זיי אלע זיינען געווען באַפריינדט מיט ענגלאַנד. די פּאביאנער אָבער פלעגן ניט גיין צו ענגלאַנד אין הויז דערפּאר, וואָס זיי האָבן דאָרט ניט געוואָלט באגעגענען זיך מיט דר. עדוואַרד עוועלינגן, עלעאַנאָר מארקס מאַן, וועמען זיי האָבן באטראכט פּאר א שארלאטאַן און אן אוממאָראַלישן מענטשן. (ווי עס האָט זיך שפּעטער ארויסגעוויזן, זיינען זיי טאקע געווען געראטן און עלעאַנאָר מארקס איז צוליב אים באגאנגען זעלבסטמאָרד).

היינדמאַן, וועלכער איז פֿאַר אַ סך יאָרן געווען דער געשוואָרענער וואָרטזאָגער פֿון מאַרקסיזם אין ענגלאַנד, האָט בערנשטיינען איין מאָל געזאָגט, אַז ער גלויבט ניט, אַז מאַרקס האָט ווען עס איז פֿאַרשטאַנען ענגלאַנד און אַז עס איז אַ פֿאַקט, אַז דער פֿאַרפֿאַסער פֿון „קאַפּיטאַל", וועלכער האָט געוווּסט אַזוי פֿיל וועגן ענגלאַנד און האָט איבערשטיגן אַזוי פֿיל ענגלישע שרייבער אין זיין אַנאַליטישער קריטיק פֿון דער סאָציאַלער און פּאָליטישער אַנטוויקלונג פֿון ענגלאַנד, האָט קיין מאָל ניט באַנומען דעם ענגלישן נאַציאָ־נאַלן גייסט.

5

אין 1890 איז דער אַנטי־סאָציאַליסטן געזעץ אָפּגעשאַפֿט געוואָרן אין דייטשלאַנד. בערנשטיינען אָבער האָט די דייטשע רעגירונג ניט מוחל געווען זיין פֿאַרברעכן, וואָס ער האָט רעדאַקטירט דעם „סאָציאַל־דעמאָקראַט", און זי האָט אים ניט דערלויבט צוריקצוקערן זיך קיין דייטשלאַנד. ער איז פֿאַרבליבן אין לאָנדאָן נאָך גאַנצע צען יאָר.

באַלד ווי דער אַנטי־סאָציאַליסטן געזעץ איז אָפּגעשאַפֿט געוואָרן איז דער לאָנדאָנען „סאָציאַל־דעמאָקראַט" אָפּגעשטעלט געוואָרן. אָנשטאָט אים האָט אין בערלין אָנגעהויבן צו דערשיינען דער טעגלעכער „פֿאָרווערטס" און בערנשטיין איז געוואָרן זיין לאָנדאָנער קאָרעספּאָנדענט.

אין 1894 האָט קאַוטסקי אָנגעהייבן אַרויסגעבן אין דייטשלאַנד דעם וואָכן־זשורנאַל „די נייע צייט", וואָס האָט זיך אָפּגעגעבן מיט פּראָבלעמען פֿון סאָציאַליסטישער טעאָריע און אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק. בערנשטיין איז געוואָרן אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער פֿון דעם דאָזיקן זשורנאַל. ער האָט דאָרט פֿאַרעפֿנטלעכט אַ רייע טעאָרעטישע אַרבעטן, ווי „די סאָציאַלע לערע פון פֿון אַנאַרכיזם" און אַנדערע. ער האָט אויך אָנגעשריבן אַ גרויסע איינליי־טונג צו די „שריפֿטן און רעדעס פֿון פֿערדינאַנד לאַסאַל", אין וועלכער ער האָט געגעבן אַן אַלזייטיקע אָפּשאַצונג פֿון לאַסאַלן און זיין באַדייטונג פֿאַר אַנאַרכיזם" און אַנדערע. ער האָט אויך אָנגעשריבן אַ גרויסע איינליי־ווערק איבער די „סאָציאַליסטישע טענדענצן און דעמאָקראַטישע שטרע־מונגען אין דער גרויסער ענגלישער רעוואָלוציע". ראָס דאָזיקע ווערק האָט געצויגן צו זיך גרויס אויפֿזען אויך פֿון די ענגלישע היסטאָריקער און איז שטאַרק געלויבט געוואָרן אין דער ערנסטער ענגלישער פּרעסע. ביז דאַן האָט בערנשטיין אין דער ענגלישער פּרעסע ניט מיטגעאַרבעט און די ענגלענ־דער האָבן אים ניט געקענט. ערשט שפּעטער האָט דער רעדאַקטאָר פֿון דעם ראַדיקאַלן לאָנדאָנער זשורנאַל „נעישאָן" אים איינגעלאַדן ווי אַ מיט־אַרבעטער און ער האָט דאָרט פֿאַרעפֿנטלעכט אַ סך אַרטיקלען.

מיט דעם דערמאנטן קראווטשינסקי־סטעפניאק האָט בערנשטיין זיך געהאט זייער נאָענט באַפֿרײַנדט. אין 1890 איז קראווטשינסקי דערהרגעט געוואָרן פֿון אַן אָנקומענדיקן עקספֿרעסצוג. אין זיין אויטאָביאָגראַפֿיע באַשרײַבט בערנשטיין דעם אומפֿאַרגעסלעכן איינדרוק, וואָס עס האָט אויף אים געמאַכט סטעפניאַקס לוויה. דער טאָג איז געווען א כמאַרנער. נאָכן ארון זיינען נאָכגענאַנגען ביי א טויזנט מענטשן. די גרויסע מערהייט פֿון זיי איז באַשטאַנען פֿון יידישע ארבעטער, עמיגראַנטן פֿון רוסלאַנד. צום ערשטן מאָל אין זיין לעבן האָט בערנשטיין געזען פֿאַר זיך אזא גרויסע מאַסע יידישע פּראָלעטאַריער (אין בערלין און אין צירעך, וווּ ער האָט פֿריער געלעבט, זיינען אין יענע יאָרן קיין יידישע ארבעטער כמעט ניט געווען).

עס איז באַשלאָסן געוואָרן, אז די הספּדים זאָלן געהאַלטן ווערן פֿון דער פּלאַטפֿאָרמע אויפֿן וואָקזאַל, פֿון וואַנען דער קערפּער האָט באַדאַרפֿט אָפּגעפֿירט ווערן אין קרעמאַטאָריום. דער ערשטער האָט גערעדט אַן ענגלישער סאָציאַליסט. נאָך אים האָט גערעדט בערנשטיין אין נאָמען פֿון די דייטשע סאָציאַליסטן און נאָך בערנשטיינען פּיאָטר קראָפּאָטקין אין נאָמען פֿון אַלע רוסישע רעוואָלוציאָנערן און סאָציאַליסטן. קראָפּאָטקין האָט גערעדט מיט גרויס געפֿיל און ליבע וועגן סטעפניאַקן. זיין רעדע האָט אַלעמען טיף דערשיטערט.

„שטענדיק וועט איך דענק וועגן דעם פּאָטריאָרך פֿון דעם רוסישן אַנאַרכיזם", — האָט בערנשטיין מיט א סך יאָרן שפּעטער געשריבן, — „דערשיינט פֿאַר מיר זיין בילד, ווי איך האָב אים דעמאָלט געזען פֿאַר מיינע אויגן. אָט דאָ שטייט א מאַן פֿון אייראָפּעאישער בארימטקייט, א באַווסטער גלעלערנטער, ביים ארון פֿון איינעם וועמענס ווערק עס זיינען געלייענט געוואָרן אין אַלע לענדער, א העלדישער און געטרייער סאָלדאַט אין דעם קאַמף פֿאַר דער פֿרייהייט פֿון זיין פֿאָלק און פֿאַר דער באַפֿרייאונג פֿון אַלע אונטערדריקטע, און ארום זיי אַן עולם פֿון א טויזנט פֿון די אָרעמסטע פּראָלעטאַריער, וועלכע האָבן געקוקט אויפֿן טויטן מאַן ווי אויף איינעם פֿון זייערע העלדישע פֿארקעמפֿער. און בלויז מיט א פּאָר מעטער ווייטער פֿון אָט די אבלים גייט אַן דאָם לעבן פֿון דער ענגלישער הויפּשטאָט גלייכגילטיק, אומבאַמערקט, פֿונקט ווי די מענער אויף דער פּלאַטפֿאָרמע ביי דער לוויה וואָלטן אויסגערופֿן אַלערליי סחורות אויף א יאַריד".

אָט דער קאָנטראַסט האָט אויף בערנשטיינען געמאַכט א זייער פֿיינלעכן איינדרוק און האָט זיך אויף אייביק אײַנגעקריצט אין זיין זכרון.

בעת בערנשטיין האָט געלעבט אין צירעך האָט ער אין דעם „סאָציאַל־דעמאָקראַט" איין מאָל געשריבן, אז דער שטילשטאַנד אין דער אייראָפּעאישער ווירטשאַפֿט וועט שנעל פֿירן צו אַן אַלגעמיינעם קראַך פֿון דער קאַפּי־

טאָליסטישער סיסטעם. אזוי האָבן דעמאָלט געגלייבט ענגעלס, קאָוטסקי און די מערסטע אַנדערע סאָציאַליסטישע פֿירער. בערנשטיינס פֿרייַנד ד"ר העכבערג, האָט אים דאָן אין א בריוו געשריבן: „דו מאַכסט א טעות די קאַפּיטאַליסטישע ווירטשאַפֿט איז א סך פֿעאיקער צוזופֿאַסן זיך צו נייע אומשטענדן ווי דו דענקסט".

דעמאָלט האָבן העכבערגס ווערטער אויף בערנשטיינען קיין באַזונדערן אייַנדרוק ניט געמאַכט. אָבער נאָך דעם ווי ער האָט אָפּגעלעבט א לענגערע צייט אין ענגלאַנד און זיך נענטער באַקענט מיט דעם גאַנצן מעכאַניזם פֿון דער עקזיסטירנדיקער עקאָנאָמישער אָרדענונג און מיט דער ענגלישער אַרבעטער באַוועגונג און איבער הויפּט, ווען עס האָט זיך אין די 90קער יאָרן אָנגעהויבן אין דייטשלאַנד און אַנדערע לענדער פֿון אייראָפּע א פּעריאָד פֿון עקאָנאָמישער פּראָספּעריטי, האָט ער געפֿונען פֿאַר נייטיק קלאָר צו מאַכן פֿאַר די סאָציאַליסטן אין דייטשלאַנד, אז זיי וועלן טאָן גוט, ווען זיי וועלן ביים באַשלוסן וואָס פֿאַר א פּאָליטיק צו פֿירן פֿאַרגעסן וועגן דעם קומענדיקן קראַך פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער אָרדענונג און אין זייער אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע ניט נוצן מער אַזוינע אויסדרוקן, וואָס שטאַמען פֿון יענעם געדאַנק.

וואָס לענגער בערנשטיין האָט געלעבט אין ענגלאַנד, וואָס מער ער איז באַקאַנט געוואָרן מיט דער ענגלישער דעמאָקראַטיע, אַלץ מער האָט ער אָנגעהויבן צו צוויפֿלען אין דער ריכטיקייט פון א סך פֿון די גרונט־לערעם פֿון מאַרקסיזם. א לענגערע צייט האָט ער זיך געקווייַנקלט, צי ער זאָל אָפֿן ארויסטרעטן מיט זיין קרטיק קעגן דער דאָזיקער לערע. אין 1895 האָט ער צוליב דעם געוואָלט אין גאַנצן אויפֿגעבן זיין זשורנאַליסטישע טעטיקייט. און ער האָט אָפֿילו אונטערגעהאַנדלט וועגן אַננעמען א שטעלע אין א באַנק אין טראַנסוואַל, אָבער פֿון דעם איז גאָרניט געוואָרן.

אין הערבסט 1896 האָט בערנשטיין פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער „נייער צייט" א סעריע אַרטיקלען אונטערן טיטל „פּראָבלעמען פֿון סאָציאַליזם", אין וועלכע ער האָט זיך באַמיט טאָרעטיש צו באַגרינדן אָט דעם געדאַנק וועגן דער וויכטערדיקער טאַקטיק פֿון דער פּאַרטיי.

ער איז ניט געווען דער אייניציקער, און אָפֿילו ניט דער ערשטער, וואָס האָט אַזוינע געדאַנקען ארויסגעזאָגט אין דער סאָציאַליסטישער פּרעסע. מיט א יאָר פֿריער האָט דער סאָציאַל־דעמאָקראַט ברונאָ שענלאַנק געשריבן, אז „עס איז צייט צו רעווידירן די סאָציאַליסטישע באַגריפֿן". אויך פֿאָלמאַר, דער געוועזענער ערשטער רעדאַקטאָר פֿון „סאָציאַל־דעמאָקראַט", און עדוואַרד דאַוויד האָבן זיך אויסגעדריקט אין דעם זעלבן זין. אָבער דאָס זיינען געווען צופֿעליקע באַמערקונגען, וואָס האָבן באַירט אייניצלנע פּראָגן. בערנשטיין

האָט די פֿראָגע באַהאַנדלט אַלזוייטיק און גרינטלעך. אין אייניעם פֿון זיינע ארטיקלען אין דער „נייע צייט" האָט ער צווישן אַנדערן געשריבן:

„איך בין אָפֿן מודה, אז איך האָב פֿאַר דעם, וואָס מען פֿארשטייט געווייניקער אונטער דעם „ענדציל" פֿון סאָציאַליזם", וויניק זין און אינטערעס. דער דאָזיקער ציל, וואָס ער זאָל ניט זיין, מיינט פֿאַר מיר גאָרנישט; די באַוועגונג איז אַלץ און אונטער דער באַוועגונג מיין איך פֿונקט אַזוי די אַלגעמיינע באַוועגונג פֿון דער געזעלשאַפֿט, ד. ה. דעם סאָציאַלן פֿראָגרעס, ווי די פֿאַליטישע און עקאָנאָמישע אַגיטאַציע און אָרגאַניזאַציע צו ווירקן אויף דעם פֿראָגרעס".

די דאָזיקע ווערטער האָבן ארויסגערופֿן א שטורעם אין די סאָציאַליסטישע רייען. א סך האָבן דעם דאָזיקן זאַץ אויסגעטייטשט אין דעם זין, אז בערנשטיין האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון סאָציאַליזם. עס האָבן זיך דערהערט שטימען, אז מען דאַרף אים אויסשליסן פֿון דער פּארטיי.

געאָרג פּלעכאַנאָוו, דער פֿאָטער פֿון רוסישן מארקסיזם, האָט אין א בריוו צו פּאול אקסעלראָדן, דאָטירט דעם 12טן פֿעברואַר, 1898, געשריבן: „איך בין שיער ניט קראַנק געווארן פֿון בערנשטיינס ארטיקלען; איבערהויפּט האָט א שטאַרקן אייַנדרוק אויף מיר געמאַכט זיין צווייטער ארטיקל. דאָס איז דאָך א פֿולשטענדיקער אָפּזאָג אי פֿון דער רעוואָלוציאָנערער טאַקטיק אי פֿון קאָמוניזם. דאָס פֿאַרדריסלעכסטע איז, וואָס מיט עפּעס איז ער יאָ גערעכט. איך וויל אָנפֿרעגן ביי קאָוטסקין וואָס ער מיינט וועגן דעם".

פּלעכאַנאָוו האָט געשריבן צו קאָוטסקין, אז ער זאָל אָנהייבן א קאַמף קעגן בערנשטיינען. זיין בריוו צו קאָוטסקין, אין וועלכן ער האָט געגעבן א כאַראַקטעריסטיק פֿון בערנשטיינען, האָט פּלעכאַנאָוו פֿאַרענדיקט מיט די ווערטער „אָט דאָס איז דער שוואַ!"

קאָוטסקי האָט געענטפֿערט פּלעכאַנאָוון, אז בערנשטיין האָט, נאָטירלעך, א גרויסן טעות מיט זיין „רעוויזיאָניזם". ער איז אָבער דורכוים ניט דער שונא פֿון ארבעטער קלאַס. פּלעכאַנאָוו האָט געענטפֿערט אויף דעם קאָוטסקין, אז אויב ער, קאָוטסקי, וויל ניט ארויסטרעטן קעגן בערנשטיינען מיט דער גאַנצער שארפֿקייט, וואָס עס פֿאַדערט זיך, איז ער, פּלעכאַנאָוו, עס גרייט צו טאָן. (קאָוטסקי האָט פּלעכאַנאָוון טאַקע שפּעטער דערלויבט צו ענטפֿערן בערנשטיינען אין דער „נייע צייט"). פּלעכאַנאָוו האָט וועגן דעם געשריבן אויך צו בעבלן און צו ווילהעלם ליבקנעכטן. אין א בריוו צו אקסעלראָדן דעם זעלבן יאָר, שרייבט פּלעכאַנאָוו: „איך האָב באקומען בריוו פֿון בעבלן אין ליבקנעכטן. „בעבל דריקט מיר פֿעסט די האַנט" פֿאַר מיין ארטיקל קעגן שמידן (א צווייטער „רעוויזיאָניסט" — ד. ש.) און ער איז זייער צופֿרידן פֿון דעם, וואָס, ווי ער זעט פֿון מיין בריוו צו קאָוטסקין, האָב איך

באַשלאָסן צו אַטאַקירן בערנשטיינען, און ער בעט מיך, אַז איך זאָל פֿאַרזעצן די פֿאַלעמיק. לויבקנעכט שרייבט: „זעצט פֿאָר, שלאָגט וואָס שטאַרקער!" בעבעל שרייבט אין זיין בריוו צו מיר: „איך האָב געשריבן בערנשטיינען, אַז איך האַלט אים מער ניט פֿאַר מיינעם אַ חבר". (די אַלע בריוו זיינען פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן ערשט אין 27 יאָר אַרום).

די פֿראַגע וואָס פֿאַר אַ שטעלונג מען זאָל נעמען צו בערנשטיינס „אפּיקורסות" האָט געזאָלט באַהאַנדלט ווערן אויפֿן שטוטגאַרטער קאָנגרעס פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין 1898. אַזוי ווי בערנשטיינען איז געווען פֿאַרבאָטן צו קומען קיין דייטשלאַנד, האָט ער צוגעשיקט צום צוזאַמענפֿאָר אַ מעמאָראַנדום, אין וועלכן ער האָט קלאָר־געמאַכט זיינע געדאַנקען. דער מעמאָראַנדום איז פֿאַרגעליינט געוואָרן אויפֿן צוזאַמענפֿאָר, און צו בערנשטיינס גרויסער איבערראַשונג, איז צווישן אַנדערע שארף אַרויסגעטראָטן קעגן אים זיין יאַרנלאַנגער נאָענטסטער פֿרײַנד, קאַרל קאָוטסקי.

דער צוזאַמענפֿאָר האָט קיין באַשטימטן באַשלוס וועגן דעם ניט אָנגענומען, נאָר קאָוטסקי און אויך ווִיקטאָר אַדלער, דער פֿירער פֿון דער עסטרײַכישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, האָבן אויסגעדריקט דעם וווּנטש, אַז בערנשטיין זאָל די געדאַנקען, וועלכע ער האָט אַרויסגעזאָגט אין די „פֿראָבלעמען פֿון סאָציאַליזם", וייטער אַנטוויקלען און אַרויסגעבן אין אַ באַזונדערן בוך, וואָס ער האָט אויך געטאָן. דאָס בוך, „די פֿאָרויסזעצונגען פֿון דעם סאָציאַליזם און די אויפֿגאַבן פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע", איז אַרויס אין זומער 1899 און איז איבערגעזעצט געוואָרן ניט נאָר אין אַלע איראָפּעאישע שפּראַכן, נאָר אויך אין יאַפּאַנעזיש. ס'האָט זיך מיט דעם בוך געטומלט אין גאַנץ אירָאָפּע. אין דעם בוך האָט בערנשטיין זיך באַמיט צו באַווייזן, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציע, וואָס דאַרף מיט איין קלאַפּ פֿאַרניכטן דעם קאַפּיטאַליזם און ברענגען סאָציאַליזם, איז ניט אַזוי נאָענט ווי מאַרקס האָט געגלייבט; אַז דער קלאַסן־קאַמף פֿאַרשאַרפֿט זיך ניט וואָס ווייטער אַלץ מערער און דער מיטלשטאַנד פֿאַרשווינדט ניט, ווי מאַרקס האָט פֿאָרויסגעזאָגט; אַז דער אַרבעטער קלאַס איז נאָך אין קיין לאַנד ניט פֿעאיק איבערצונעמען די גאַנצע מאַכט; אַז סאָציאַליזם איז מעגלעך איינצופֿירן נאָר דאָרט, וווּ עס הערשט פֿולשטענדיקע דעמאָקראַטיע, און אַז אין די ראַמען פֿון דער עקזיסטירנדער געזעלשאַפֿטלעכער אָרדענונג איז מעגלעך דורך געזעצגעבונג, קאַמף פֿון די פֿראָפֿעסיאָנעלע פֿאַריינען און דורך די קאָאָפּעראַטיוון כסדר צו פֿאַרבעסערן די לאָגע פֿון דעם אַרבעטער קלאַס און שטופֿווייז איבערבויען די גאַנצע געזעלשאַפֿט אויף סאָציאַליסטישע יסודות.

די פֿרײַנדשאַפֿט צווישן בערנשטיינען און קאָוטסקי איז צולײַב דעם אָפּגעקילט געוואָרן און קאָרל מאַרקסעס יענגסטע טאָכטער, עלינאָרא, האָט אין 1898, מיט א קורצער צייט אײַדער זי איז באַנאַנגען זעלבסטמאָרד, זײַך באַקלאָגט אין א בריוו צו קאָוטסקין, אז בערנשטיין ווערט לעצטנס שנעל אויפֿגערעגט, אז ער שאַפֿט זיך אומעטום שונאים און זי האָט שטאַרק מורא, אז בערנשטיין לאָזט זיך אויסנוצן פֿון די פֿאַביאַנער „ווי א ווערקצײַג אין זײַער אַנטי־מאַרקסיסטישן קאַמף".

קאָוטסקי און בעבל האָבן בערנשטיינען געגעבן אָנצוהערן, אז דאָס בעסטע וואָלט געווען ווען ער זאָל פֿרײַוויליק רעזיגנירן פֿון דער סאָציאל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. אַנדערע אָרטאָדאָקסאָלע מאַרקסיסטן זײַנען גענגען נאָך ווײַטער און האָבן געפֿאָדערט, אז מען זאָל אים אויסשלײַסן פֿון דער פּאַרטיי.

בערנשטיין האָט ניט רעזיגנירט פֿון דער פּאַרטיי און מען האָט אים אויך ניט אויסגעשלאָסן. ער האָט דעמאָלט, פּוקט ווי אין די שפּעטערדיקע יאָרן, מוטיק און דרייסט געקעמפֿט פֿאַר זײַנע איבערציגונגען, פֿאַר דעם וואָס האָט באַטראַכט ווי א וויסנשאַפֿטלעכן אמת.

פֿון בערנשטיינס בריוו, דערוויסן מיר זיך, אז עס איז געווען א צייט, ווען בערנשטיין האָט זיך געפֿילט אזוי אינזאַם, אז ער האָט געטראַכט וועגן באַגיין זעלבסטמאָרד.

אויגוסט בעבל, דער פֿירער פֿון דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראַטיע, איז פֿון אָנהייב געווען פֿאַר דעם, אז בערנשטיין זאָל אויסגעשלאָסן ווערן פֿון דער סאָציאל דעמאָקראַטישער פּאַרטיי פֿאַר זײַן „אפּיקורסות". אין א בריוו צו וויקטאָר אַדלערן, דעם פֿירער פֿון דער עסטרייכישער סאָציאל־דעמאָקראַטיע, האָט בעבל געשריבן: „איך האָב ניט מורא, אז א סך וועלן אַוועק מיט בערנשטיינען, אויב ער זאָל אויסגעשלאָסן ווערן פֿון דער פּאַרטיי". אָבער נאָך דעם ווי ער האָט געמאַכט א שטילע אונטערזוכונג, האָט ער אויסגעפֿונען, אז ער האָט א טעות געהאַט. „די גאַנצע געשיכטע וואָלט געווען פֿון קלײנער באַדײַטונג — האָט בעבל, אין אַפּריל 1899, געשריבן צו אַדלערן: „ווען עס וואָלט זיך געהאַנדלט נאָר וועגן איין בערנשטיינען אַליין. די צרה איז וואָס מיר האָבן א סך אזוינע און די מערסטע פֿון זיי פֿאַרנעמען וויכטיקע פּאָזיציעס אין דער פּאַרטיי".

6

אין וואָס איז באשטאַנען בערשטיינס „אפּיקורסות"? וואָס אזוינס האָט ער געפֿריידיקט, וואָס האָט אזוי שטאַרק אויפֿגעבראַכט קעגן אים די אָנגעזעענסטע מאַרקסיסטישע סאָציאַליסטן?

„דעמאָקראַטיע — האָט בערנשטיין געשריבן — איז גלייכצייטיק אי אַ ציל, אי אַ מיטל. עס איז אַ מיטל אין דעם קאַמף פֿאַר סאָציאַליזם און אין דער זעלבער צייט איז עס די פֿאָרם, וואָס דער סאָציאַליזם וועט אָננעמען, ווען ער וועט פֿאַרווירקלעכט ווערן".

די דעמאָקראַטיע שאַפֿט ניט אָפּ די קלאַסן. אָבער זי לערנט די סאָציאַלע קלאַסן צו קאָאָפּערירן איינע מיט די אַנדערע. די ווירקלעכקייט האָט באַוויזן, אַז וואָס לענגער עס עקזיסטירן אין אַ מאָדערנער מלוכה די דעמאָקראַטישע אינסטיטוציעס, אַלץ מער אויפֿמערקזאַמקייט און אַכטונג ווערט דאָרט געשאָנקען צו די רעכט פֿון די מינדערהייטן און אַלץ מער פֿאַרלירט דאָרט דער פּאַרטיי־קאַמף דעם כאַראַקטער פֿון קעגנזייטיקן האַס.

„די דעמאָקראַטיע — האָט בערנשטיין געשריבן — קאָן, אמת, ניט אויפֿטאָן קיין וווּנדער. זי קאָן ניט אין אַזאַ לאַנד ווי די שווייץ, וווּ דער אינדוסטריעלער אַרבעטער־קלאַס שטעלט מיט זיך פֿאָר אַ מינדערהייט פֿון דער באַפֿעלקערונג, איבערגעבן דעם דאָזיקן קלאַס די פּאָליטישע מאַכט. זי קאָן אויך נישט אין אַזאַ לאַנד ווי ענגלאַנד, וווּ דער אַרבעטער קלאַס שטעלט מיט זיך פֿאָר דעם צאָלרייכסטן קלאַס פֿון דער באַפֿעלקערונג, מאַכן אים פֿאַר דעם באַלעבאָס פֿון דער אינדוסטריע, טיילווייז דערפֿאַר, וואָס דער אַרבעטער־קלאַס אַליין איז ניט גענייגט צו דעם און טיילווייז אויך צוליב דעם, וואָס דער אַרבעטער קלאַס פֿילט זיך ניט גענוג אַנטוויקלט כדי צו קאָנען נעמען אויף זיך די אויפֿגאַבן, וואָס זיינען פֿאַרבונדן מיט דעם. אָבער אין ענגלאַנד, ווי אין דער שווייץ און אויך אין פֿראַנקרייך, אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, אין די סקאַנדינאַווישע לענדער א.אַ. האָט די דעמאָקראַטיע זיך אַרויסגעוויזן ווי די מעכטיקע טרייבקראַפט פֿון סאָציאַלן פּראָגרעס".

דעמאָקראַטיע מיינט אין פּרינציפּ די פֿאַרניכטונג פֿון קלאַסן־הערשאַפֿט. אויב ניט די פֿאַרניכטונג פֿון די קלאַסן גופֿא. מען רעדט וועגן דעם קאָנסערוואַטיוון כאַראַקטער פֿון דעמאָקראַטיע. אין אַ געוויסן זין איז דאָס ריכטיק אונטער אַן אָרדענונג, וואָס איז דער היפּוך פֿון דעמאָקראַטיע. ווייסן קיין מאָל ניט אירע אָנהענגער, ווי אירע קעגנער, ווי גרויס עס איז ווירקלעך זייער מאַכט און איינפֿלוס. אין אַ דעמאָקראַטיע, אָבער, דערוויסן זיך שנעל די פּאַרטייען און די קלאַסן, וועלכע שטייען הינטער זיי, די גרענעצן פֿון זייער מאַכט, און יעדעס מאָל נעמען זיי זיך נאָר צו דעם, וואָס עס איז מעגלעך אונטער די אומשטענדן צו פֿאַרווירקלעכן. אַפֿילו, ווען די פּאַרטייען אין אַ דעמאָקראַטיע שטעלן אַרויס עטוואָס גרעסערע פֿאָדערונגען, ווי זיי דענקען צו דערגרייכן, כדי צו האָבן אַ מעגלעכקייט דערנאָך אַרונטערצולאָזן פֿון די פֿאָדערונגען ביי דעם אומפֿאַרמיידלעכן קאָמפּראָמיס — און דעמאָקראַטיע איז די העכסטע שול פֿון קאָמפּראָמיס — ווערט עס אויך געטאָן מעסיק".

צווישן דער סאציאל־דעמאקראטיע און די ליבעראלע פארטייען, וועלכע פארטרעטן די אינטערעסן פון דער קאפיטאליסטישער בורזשואזיע, מוז, נאטירלעך, עקזיסטירן א פיינדשאפט. אבער „וואס איז שייך דעם ליבעראליזם וויי א וועלט־היסטארישע באוועגונג — האט בערנשטיין געשריבן — איז דער סאציאליזם, לויט זיין גייסטיקן אינהאלט, דער געזעצלעכער יורש פון ליבעראליזם... די סאציאל־דעמאקראטיע האט די פארזיכערונג פון בירגערלעכער פרייהייט שטענדיק געשטעלט העכער ווי די פארווירקלעכונג פון א וועלכער עס איז עקאנאמישער פאדערונג. די עטאבלירונג און די פארזיכערונג פון דער פרייהייט פון דער מענטשלעכער פערזענלעכקייט, איז דער ציל פון אלע סאציאליסטישע מאסמיטלען, אפילו אויך פון אזוינע, וואס זענען אויס ווי ארויפגעצווונגענע.

„קיין איינציקער דענקענדער סאציאליסט אין ענגלאנד — האט בערנשטיין געשריבן — טרוימט שוין איצט מער ניט וועגן דעם קומענדיקן זיג פון סאציאליזם, ווי א רעזולטאט פון אן אנטשיידענער איבערקערעניש. קיינער טראכט ניט וועגן דעם, אז דער פארלאמענט זאל ווען פארכאפט ווערן פון דעם רעוואלוציאנערן פראלעטאריאט. דערפאר שענקט מען דאדט א סך מער אויפמערקזאמקייט דער ארבעט אין די מוניציפאליטעטן און אין די אנדערע ארגאנען פון זעלבסטפארוואלטונג און מען זאגט זיך וואס ווייטער אלץ מער אפ פון דער פריערדיקער אונטערשעצונג פון דער ארבעטער באוועגונג.

„פון א קלאס, וואס די מערסטע פון אים לעבט אין שלעכטע ווינונגען, איז ניט גענוג געבילדעט, האט זייער א נידעריקן לעבנס־סטאנדארד, קאן מען ניט פאדערן יענע הויכע אינטעלעקטועלע און מאראלישע אנטוויקלונג, וועלכע איז נייטיק פאר א סאציאליסטישער אדרעגונג".

בערנשטיין האט דערפאר געפאדערט, אז מען זאל פון סאציאליסטישן לעקסיקאן אומבאדינגט ארויסוואַרפן די ווערטער „דיקטאטור פון פראלעטאריאט". „וואס פאר א זין האט עס — האט ער געשריבן — איבערצוחזרן די פראזע וועגן דיקטאטור פון פראלעטאריאט, אין דער צייט, וועו די פאר־שטייער פון דער סאציאל־דעמאקראטיע שטעלן זיך דאדט וו׳ עס איז נאר מעגלעך אויפן באדן פון פארלאמענטארישער טעטיקייט, פון פראפארציאנע־לער פארטרעטערשאפט און פאלקס־געזעצגעבונג — אלץ אזוינע מעטאדן, וואס זיינען דער היפוך פון דיקטאטור".

די ארבעטער דארפן מיר נעמען אזוי ווי זיי זיינען און זיי זיינען, אין אלגעמיין, ניט אזוי פארארעמט געווארן, ווי דער „קאמוניסטישער מאני־פעסט" פון קארל מארקס און פרידריך ענגעלס האט עס פארויסגעזאגט, און

אויך ניט אַזוי פֿריי פֿון אָבערגלויבנס, ווי דאָס האָבן אונדז געוואָלט פֿאַרזי־כערן די יעניקע, וואָס חנפֿענען די אַרבעטער.

„וואָס איז שייך דער דיקטאַטור פֿון פּראָלעטאַריאַט, וואָלט דאָרט ווו דער אַרבעטער־קלאַס פֿאַרמאָגט ניט קיין זייער שטאַרקע עקאָנאָמישע אָרגאַני־זאַציעס און האָט דורך דעם אָנטייל אין די אָרגאַנען פֿון זעלבסטפֿאַרוואַלטונג ניט דערגרייכט אַ הויכע שטופֿע פֿון גייסטיקער זעלבסטשטענדיקייט — דאָרט וואָלט די דאָזיקע דיקטאַטור געמיינט אַ דיקטאַטור פֿון קלוב־רעדנער און פֿון ליטעראַטן. די יעניקע, וועלכע זעען אין דער אונטערדריקונג פֿון די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס און אין דער אויסשליסונג פֿון די אַרבעטער פֿון דער געזעצגעבונג און פֿון דער פֿאַרוואַלטונג די העכסטע קונסט פֿון רעגי־רונג, וואָלט איך ניט געוווּנטשן, אַז זיי זאָלן דערפֿילן אויף זייערע פּלייצעס די רעזולטאַטן פֿון אַזאַ דיקטאַטור און פּונקט אַזוי ווייניק וואָלט איך עס גע־וווּנטשן דער אַרבעטער־באַוועגונג גופֿא".

פֿון דעם אַלעמען האָט בערנשטיין געצויגן דעם שלוס, אַז די אויפֿגאַבע פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע דאַרף זיין ניט צוצוגרייטן אַ סאָציאַליסטישע רעוואָלוציע, נאָר צו קעמפֿן פֿאַר לעבנס־וויכטיקע סאָציאַלע רעפֿאָרמעס און אין דער ערשטער ריי פֿאַר דעמאָקראַטישע פֿרייהייטן און רעכט.

קאַוטסקי האָט שאַרף קריטיקירט בערנשטיינס בוך אין אַרטיקלען אין בערלינער „פֿאָרווערטס" און אין דער „נייע צייט". אויפֿן צוזאַמענפֿאָר פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אין 1899 האָבן די דעבאַטן וועגן דעם אָנגעהאַלטן פֿיר טעג צייט. בעבעל האָט איינגעלייטעט די דיסקוסיע אין אַ זעקס־שעהדיקער רעדע און צום שלוס איז אָנגענומען געוואָרן אַ רעזאָלוציע, אַז די פּאַרטיי האָט ניט קיין אורזאַך אָפּצוזאָגן זיך פֿון אירע פֿונדאַמענטאַלע אנשויאונגען אָדער זיי צו ענדערן.

איגנאַץ אַוער, וועלכער איז געווען בערנשטיינס נאָענטסטער אידעען־חבר אין דייטשלאַנד, האָט אים צוגעשיקט אַ קאָפּיע פֿון דער רעזאָלוציע צוזאַמען מיט אַ בריוו, אין וועלכן ער האָט אים געשריבן, אַז ער זאָל זיך ניט נעמען צום האַרצן, וואָס אין פֿראַגן פֿון טעאָריע בלייבט אַלץ ביים אַלטן. וויכטיק איז וואָס אין פֿראַגן פֿון טאַקטיק וועט די פּאַרטיי מוזן האַנדלען אַזוי ווי ער, בערנשטיין, רעקאָמענדירט.

אין 1900 האָט בערנשטיין סוף־כל־סוף באַקומען די דערלויבניש צוריק־צוקומען קיין דייטשלאַנד. ער האָט תיכף פֿאַרלאָזן לאָנדאָן און איז אָפּגעפֿאָרן קיין בערלין.

7

וועז בערנשטיין האָט אין אָנהייב 1901, נאָך די 22 יאָר וואָס ער האָט אָפּגעלעבט אין גלות ווי א פּאָליטישער עמיגראַנט, זיך צוריקגעקערט קיין בערלין, איז ער אַלט געווען 51 יאָר. ער האָט אָבער אויסגעקוקט מיט א צען יאָר יינגער. ער איז געווען פּוֹל מיט לעבן, מיט מוט און ענערגיע און ארבעטס־לוסטיק. ער איז גלייך אריינגעטראָטן ווי א מיטגליד אין דער דאָרטיקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אָרגאַניזאַציע און איז אָפּט אַרויסגעטראָטן אויף פֿאַרזאַמלונגען ווי א רעדנער און לעקטאָר. אָבער אין די העכערע פּאַרטיי־קרייזן האָט מען אים כמעט ווי באָיקאָטירט. זיין נאָענטסטער פֿרײַנד, קאַרל קאָוטסקי, האָט מיט אים איבערגעריסן אַלע באַציאונגען. אין דער „נייער צייט" האָבן קאָוטסקי, פּלעכאַנאָוו און אַנדערע אָרטאָדאָקסאַלע מאַרקסיסטן אים כסדר אַטאַקירט און ער האָט ניט געהאָט די מענלעכקייט זיי צו ענטפֿערן. ניט נאָר די „נייע צייט", נאָר אויך דער בערלינער „פֿאָרווערטס" האָט זיך אָפּגעזאָגט צו דרוקן זיינע ארטיקלען. ער איז געווארן א שטענדיקער מיטאַר־בעטער פֿון דעם „רעפֿאָרמיסטישן" זשורנאַל „סאָציאַליסטישע מאָנאַטס־העפֿטע", וואָס איז אַרויסגעגעבן געווארן פֿון ד"ר יָאָזעף בלאָך.

בערנשטיין האָט געהאַט גרויס ענטמת נפֿש, ניט נאָר פֿון דעם וואָס זיינע אַמאָליקע בעסטע פֿרײַנד האָבן זיך פֿון אים אָפּגעקערט, נאָר אויך פֿון דעם, וואָס די קעגנער און פֿײַנד פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָבן אים שטאַרק געלויבט. די דייטשע רעגירונג און די בירגערלעכע פּאַרטייען האָבן געהאָפֿט, אז בערנשטיין וועט שפּאַלטן די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטי. אויך אין רוסלאַנד און אין פּוילן האָבן די קעגנער פֿון סאָציאַליזם געליבט גרויס האָפֿענונגען אויף בערנשטיינען. וועז א רוסישע איבערזעצונג פֿון בערנשטיינס בוך „די פֿאָרויסזעצונגען פֿון סאָציאַליזם" איז אָנהייב 1901 ארויס לעגאַל אין פּעטערבורג, האָט זובאַטאָוו, דער הויפּט פֿון פּאָליטישן שפּיאָנאַזש אין רוסלאַנד, געגעבן לייענען דאָס בוך צו ארעסטירטע סאָציאַל־דעמאָקראַטן אין מאָסקווער טורמע, דערקלערנדיק זיי, אז ער, זובאַטאָוו, איז אויך א „בערנ־שטיניאַנער".

אין עסטרייכישן פּאַרלאַמענט האָט דער פֿירער פֿון די אַנטיסעמיטן געזאָגט אין א רעדע, אז די יידן ווינען א זייער כיטרע פֿאָלק. וועז זיי זיינען געווען ארעם, האָט דער ייד קאַרל מאַרקס געפֿריידיקט, אז די קאַפּיטאַליסטישע סיסטעם מוז פֿאַרניכטעט ווערן און אז סאָציאַליזם איז אומפֿאַרמיידלעך. איצט, וועז די יידן אין איראָפּע זיינען געווארן רייך, קומט דער ייד עדוארד בערנשטיין און באַווייזט, אז סאָציאַליזם איז נאָר ניט נייטיק און אז עס איז ניט מענלעך אין גאַנצן אָפּצושאַפֿן די קאַפּיטאַליסטישע אָרדענונג.

אָט דער פֿאַקט, וואָס ניט נאָר די ליבעראַלע זשורנאַליסטן, נאָר אויך פֿירער פֿון די רעאַקציאָנערע פּאַרטייען און פֿאָרשטייער פֿון רעאַקציאָנערע רעגירונגען האָבן געלויבט בערנשטיינען, און וואָס די אָנגעזעענסטע לעגאַלע מאַרקסיסטן אין רוסלאַנד, וועלכע האָבן געהאַלטן מיט בערנשטיינען, זיינען אין גיכן אַריבער אין ליבעראַלן לאַגער איז, אין אַ גרויסער מאָס, געווען פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר דעם, וואָס פּלעכאַנאָוו האָט מיט אַזאַ אויסערגעוויינ־לעכער שאַרפֿקייט אַטאַקירט בערנשטיינען אין דער דייטשער סאָציאַליסטישער פּרעסע, אַזוי גוט ווי אין דער רוסישער און פּאָול אַקסעלראָד, וועלכער איז געווען בערנשטיינס אַ פּערזענלעכער פֿריינד, האָט זיך פֿולשטענדיק סאָלידאַרי־זירט מיט פּלעכאַנאָוון.

בערנשטיין האָט זיך דעמאָלט געפֿילט זייער איינזאַם. ער האָט אָבער קיין מאָל ניט געטראַכט צו פֿאַרלאָזן די סאָציאַליסטישע רייען. ער האָט געהאָפֿט, אַז מיט דער צייט וועלן זיינע אידייען טריאומפֿירן. אין יאָר 1902 האָט די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי אים אַרויסגעשטעלט ווי איר קאַנדידאַט פֿאַר דעפּוטאַט פֿון רייכסטאַג פֿון דער שטאָט ברעסלאַו און ער איז דערוויילט געוואָרן מיט אַ גרויסער מערהייט. ער איז פֿאַרבליבן אַ דעפּוטאַט, מיט אַ קורצער איבעררייסונג, ביז 1928, ווען ער איז שוין געווען פֿיזיש און גייסטיק זייער אָפּגעשוואַכט. אין רייכסטאַג האָט בערנשטיין זיך ספּעציעל אָפּגעגעבן מיט די פֿראַגן פֿון שטייערן און האַנדלס־פּאָליטיק און ער איז אַ סך מאָל אַרויסגעטראָטן אין רייכסטאַג אין נאָמען פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פֿראַקציע מיט רעדעס וועגן דער אויסלענדישער פּאָליטיק פֿון דער דייטשער רעגירונג.

אין יאָר 1905 האָט ער פֿאַרעפֿנטלעכט אַ צווייטן בוך, „די היינטיקע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין דער טעאָריע און פּראַקטיק". אין 1906 איז ער אויך געוואָרן אַ לעקטאָר אין דער הויכשול, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן פֿון די פֿרייע דייטשע געווערקשאַפֿטן. ער האָט אויך מיטגעאַרבעט אין מאַרטין בובערס זשורנאַל „די געזעלשאַפֿט", און איז געווען דער בערלינער קאָרעס־פּאָנדענט פֿון דער באַרימטער רוסישער ליבעראַלער צייטונג „רוסקיאַ וויעדאָמאָסטי", וואָס איז אַרויסגעגאַנגען אין מאָסקווע.

ווען דער עסטרייכישער ערץ־הערצאָג פֿראַנץ פֿערדינאַנד, דער יורש פֿון עסטרייכישן טראָן, איז דעם 28סטן יוני, 1914, דערמאָרדעט געוואָרן פֿון סערבישע טעראָריסטן, האָט בערנשטיין גלייך דערפֿילט אַז עס שמעקט מיט אַן אייראָפּעאישער מלחמה. דעם 31סטן יולי איז אין פּאַריז דערמאָר־דעט געוואָרן דער גרויסער סאָציאַליסטישער פֿירער און קעמפֿער פֿאַר שלום זשאַן זשאָרעס. אין דייטשלאַנד האָבן דעמאָלט אַ סך געגלייבט, אַז זשאָרעסעס מערדער איז געווען אַן אַגענט פֿון דער צאַרישער רעגירונג. די רוסישע

רעגירונג איז געווען פֿאראינטערעסירט, אז פֿראנקרייך זאל אריין אין דער מלחמה קעגן דייטשלאנד, און זשארעס האט ביטער געקעמפט קעגן דעם. וואס עס איז דעמאלט פֿארגעקומען הינטער די קוליסן פֿון די אויסלענדישע מיניסטעריומס און גענעראל־שטאבן פֿון עסטרייך, אונגארן און דייטשלאנד, האבן די סאציאליסטן פֿון דייטשלאנד און עסטרייך־אונגארן ניט געוווסט. זיי זיינען געווען אונטער דעם פֿאלשן איינדרוק, אז די מלחמה איז פֿראוּא־צירט געווארן פֿון דער צארישער רעגירונג און אז דייטשלאנד און עסטרייך האבן געזוכט צו פֿארמיידן א קריג. דערמיט דערקלערט זיך, וואס ווען דער קריג האט אויסגעבראכן, האבן די סאציאל־דעמאקראטישע דעפּוטאטן פֿון פֿון רייכסטאג דעם 4טן אויסגוסט געשטימט פֿאר באוויליקן דער רעגירונג די נייטיקע קרעדיטן אויף צו פֿירן די מלחמה. אפֿילו קארל ליבקנעכט (ווילהעלם ליבקנעכטס זון), וועלכער איז געווען א פֿייערדיקער אנטי־מיליטאריסט, האט אויך דעם 4טן אויגוסט ניט געשטימט קעגן דעם.

עדוארד בערנשטיין איז אבער געווען איינער פֿון די ערשטע צווישן די דייטשע סאציאל־דעמאקראטן, וועלכער האט אין גיכן איינגעזען אז די סאציאל־דעמאקראטיע איז באגאנגען א גרויסן פֿעלער, וויל זי האט גע־שטימט פֿארן קריג. צום זעלבן שלום זיינען אויך געקומען קארל קאוטסקי און הוגו האאזע, דער פֿארזיצער פֿון דער סאציאל־דעמאקראטישער פֿראקציע אין רייכסטאג.

שפּעטער האט בערנשטיין אין א רעדע, וואס ער האט געהאלטן אין ברעסלאו, דערקלערט, אז אים טוט שטארק ווי, וואס די סאציאל־דעמאקרא־טיע און ער אליין האבן אין אויגוסט 1914 ניט פֿראקלאמירט א גענעראל־סטרייק קעגן קריג. דער גענעראל־סטרייק — האט ער געזאגט — וואלט זיכער געווען א דורכפֿאל, אבער דאס וואלט אמוויניקסטנס געמיינט, אז די סאציאל־דעמאקראטיע האט געטאן איר פֿליכט.

8

אין יוני, 1915, האבן בערנשטיין, קאוטסקי און האאזע ארויסגעלאזט אן אויפֿרוף, אין וועלכן זיי האבן אנגעוויזן אויף דעם אמתן כאראקטער פֿון דער מלחמה. דעמאלט איז צוריק אפּגעפֿרישט געווארן די אלטע פֿריינד־שאפֿט צווישן בערנשטיינען און קאוטסקין. פֿון דער אנדער זייט, אבער, איז בערנשטיין דורך דעם געקומען אין א קאנפֿליקט מיט דער גרויסער מער־הייט פֿון זיינע „רעפֿארמיסטישע" פֿריינד, וועלכע זיינען ,מיט ווייניק אויס־נאמען, אלע געווען פֿאר דער וויטערדיקער באוויליקונג פֿון מיליטעריש קרעדיטן. אויך ד"ר יאזעף בלאך, דער ארויסגעבער פֿון די „סאציאליסטישע

מאָנאַטהעפֿטע", איז געווארן א דייטשער סופֿער־פֿאַטריאָט און בערנשטיין האָט צוליב דעם אויפֿגעהערט מיטצוארבעטן אין דעם זשורנאַל. ער האָט צוריק אָנגעהויבן שרייבן פֿאַר קאָוטסקים „נייע צייט". אָבער אין גיכן האָט די פֿאַרטיי צוגענומען ביי קאָוטסקין די „נייע צייט" און באַשטימט פֿאַר רעדאַקטאָר היינריך קונאָווי, אַן אָנהענגער פֿון דער מאיאָריטעט. דער שטרייט צווישן דער מאיאָריטעט און דער מינאָריטעט אין דער פֿאַרטיי האָט זיך וואָס ווייטער אַלץ מער פֿאַרשאַרפֿט,

דעם 20סטן אויגוסט, 1915, וועו עס איז אין רייכסטאָג ווידער באַ־האַנדלט געוואָרן דער קריגס־בודזשעט, האָט בערנשטיין צוזאַמען מיט עמלעכע און דרייסיק אַנדערע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטן זיך צוריק־געהאַלטן פֿון שטימען. מיט 9 טעג שפּעטער, וועו עס איז ווידער געקומען צו אַזא אָפּשטימונג, האָבן 20 דעפּוטאַטן געשטימט קעגן און בערנשטיין איז געווען איינער פֿון זיי.

אין מערץ, 1916, האָט האַאַז אין רייכסטאָג געהאַלטן א שאַרפֿע רעדע קעגן דער מלחמה, און ער איז דערפֿאַר אויסגעשלאָסן געוואָרן פֿון דער פֿאַרטיי. זיבעצן אַנדערע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטן, צווישן זיי אויך בערנשטיין, האָבן זיך סאָלידאַריזירט מיט האַאזען און האָבן געגרינ־דעט אַן אייגענע פֿראַקציע, „די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעטס־געמיינ־שאַפֿט". מיט א יאָר שפּעטער האָבן די מיטגלידער פֿון דער דאָזיקער פֿראַקציע געשאַפֿן די „אומאָפּהענגיקע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי פֿון דייטשלאַנד".

בערנשטיין און קאָוטסקי זיינען גראָד געווען קעגן דעם, אַז מען זאָל גרינדן א באַזונדערע פּאַרטיי. זיי האָבן געהאָפֿט, אַז עם וועט זיך סוף־כל־סוף זיי איינגעבן צוריק אַרויפֿצופֿירן די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי אויפֿן ריכטיקן וועג און זיי ביידע זיינען אַריינגעטראָטן אין איר ווי מיטגלידער. בערנשטיין האָט אָבער קיין מאָל ניט געגומען קיין אַקטיוון אָנטייל אין איר. ער האָט זיך מער באַשעפֿטיקט מיט ליטעראַרישער טעטיקייט און ער האָט קיין מאָל ניט אויפֿגעגעבן די האָפֿענונג צו זיין ביכולת צוריק צו פֿאַראייניקן ביידע סאָציאַלישע פֿראַקציעס.

בערנשטיין איז געווען איינער פֿון די ערשטע סאָציאַליסטישע דענקער, וואָלכער האָט נאָך מיט א צייט פֿאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה אָנגעווויזן, אַז אינטערנאַציאָנאַליזם שליסט ניט אויס די ליבע צום אייגענעם לאַנד און צום אייגענעם פֿאָלק; אַז מען קען ניט דערוואַרטן, אַז פֿון אַלע פֿעלקער זאָל אמאָל ווערן איין פֿאָלק, און אַז דאָס איז גאָר אויך ניט וויכטיק.

נאָך אין 1899 האָט בערנשטיין אין די „פֿאַרויסזעצונגען פֿון סאָציאַליזם" געשריבן, אַז די פֿראַגע אין „קאָמוניסטישן מאַניפֿעסט" פֿון קאַרל מאַרקס און פֿרידריך ענגעלס, אַז „א פּראָלעטאַריער האָט ניט קיין פֿאָטערלאַנד", האָט

זיך געקענט באציען נאר אויף די רעכטלאָזע ארבעטער פון די פערציקער יאָרן פון 19טן יאָרהונדערט, וועלכע זיינען געווען אויסגעשלאָסן פון געזעלשאַפטלעכן לעבן, אָבער איצט (אין 1899) האָט די באדייטונג פון דער פּראָזע זיך שטארק פאַרקלענערט און זי וועט זיך וואָס שנעלער פאַרקלענערן, וואָס מער דער ארבעטער וועט פון א פּראָלעטאַריער פאַרוואַנדלט ווערן אין א בירגער. דער ארבעטער, וועלכער איז געווארן א גלייכבארעכטיקער וויילער פון דער מלוכה און פון די מוניציפּאַליטעטן, און דעריבער אן אָנטיילנעמער אין דעם אלגעמיינעם וווילשטאַנד פון פאלק; דער ארבעטער, וועמענס קינדער עם ווערן דערצויגן פון דער געזעלשאַפט, פאר וועמעס געזונט די געזעלשאַפט זארגט זיך, וועמען די געזעלשאַפט באשיצט פון גוואַלדטאטן — אזא ארבעטער וועט האָבן א פאָטערלאַנד... „די פּוליטענדיקע פאַרשווינדונג פון נאציאָנען איז נאָר ניט ווינשענסווערט, און מען קען אויך ניט דערוואַרטן, אז דאָס זאָל ווען פאַרווירקלעכט ווערן".

אין יעדער פון די קריגם־פירנדיקע לענדער זיינען געווען קליינע גרופּן סאָציאַליסטן, וואָס זיינען ניט געווען צופרידן מיט דער שטעלונג פון די סאָציאַליסטישע פּארטייען צום קריג. עס זיינען געווען צווישן זיי אזוינע, וועלכע האָבן געהאלטן, אז די ארבעטער פון דער נאציע וועלט דארפן זיך ארויסמישן און דורך רעוואָלוציאָנערע מיטלען אָפּשטעלן דעם קריג. זיי האָבן געדענקט, אז די ארבעטער דארפן צוריק אויפשטעלן זייער סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאל, וועלכער איז מיטן אויסברוך פון קריג פאַרניכטעט געווארן, און דורך דעם אינטערנאַציאָנאל מאכן א דרוק סיי אויף די רעגירונגען און סיי אויף די פּעלקער, אז זיי זאָלן שלום, וואָס זאָל זיין באזירט אויף יושר און גערעכטיקייט אוז וואָס זאָל זיין אָננעמבאר פאר אלע צדדים. און עס זיינען אויך געווען אזוינע ווי לענין און זיינע חברים, וואָס האָבן אין דער אמתן גארניט געוואָלט, אז די מלחמה זאָל וואָס שנעלער אָפּגעשטעלט ווערן, נאָר וואָס האָבן געהאלטן, אז איצט איז געקומען די צייט צו פאראייניקן אלע רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטן אין איין אינטערנאַציאָנאל, וואָס זיין אויפגאבע זאָל זיין „צו פאַרוואַנדלען די אימפּעריאַליסטישע מלחמה אין א בירגערקריג אין יעדן לאנד".

דעם 5טן סעפּטעמבער, 1915, איז אין דער קליינער שווייצאַרישער שטעטל צימערוואַלד פאַרגעקומען א קאָנפערענץ פון אט די אלע סאָציאַליסטישע אנטי־מלחמה גרופּן, וואָס האָבן זיך גערופן „אינטערנאַציאָנאַליסטן".

„פאַר דער צימערוואַלדער קאָנפערענץ, — האָט שפּעטער דערציילט בערנשטיין, — איז אין בערן פאַרגעקומען א בראָטונג פון אייניקע דעלעגאטן. ווי מערהייט, איינער פון די פראַנצויזישע לינקע סאָציאַליסטן, וואָס האָבן אנטיל גענומען אין דער בראָטונג, האָט שפּעטער באשריבן, האָט

לענין שוין דעמאָלט געפֿאָדערט, אַז די קאָנפֿערענץ זאָל זיך, ערשטנס, קאָנס־
טיטואירן ווי אַ דרימער אינטערנאַציאָנאַל, און, צווייטנס, אַז זי זאָל גלייך
אַרויסלאָזן אַן אויפֿרוף צו די אַרבעטער־מאַסן און סאָלדאַטן פֿון אַלע
לענדער,אַז זיי זאָלן דערקלערן אַ געניראַל־סטרייק קעגן קריג. שוין אויף
דער באַראַטונג האָט מערהייט אָנגעווויזן לענינען, אַז אַזאַ אויפֿרוף קען ניט
ברענגען קיינע ממשותדיקע רעזולטאַטן ביי דער שטימונג, ווּאָס עס הערשט
צווישן די מאַסן פֿון אַלע לענדער. לענין און זיינע פֿרייַנד האָבן זיך אָבער
ניט געלאָזט איבערצייגן. די דעבאַטע וועגן דער פֿראַגע האָט געדויערט אַכט
שעה צייט. די זעלבע סצענע האָט זיך שפּעטער איבערגעחזרט אין דער־
רעזאָלוציע־קאָמיסיע פֿון דער צימערוואַלדער קאָנפֿערענץ. דאָרט איז עס
געקומען צו אַ שאַרפֿן צוזאַמענשטויס צווישן דעם פֿאָרשטייער פֿון די לינקע
סאָציאַליסטן פֿון דייטשלאַנד, גראָרג לעדעבור, און לענינען. פֿונקט ווי מער־
הייט, האָט אויך לעדעבור באַקעמפֿט לענינס פֿאָדערונג ווי אַ צוועקלאָזע,
און דערביי האָט ער אויך געהאַלטן. נאָך דעם ווי די דעלעגאַטן וואָלטן
צוריקקערן זיך אין זייערע לענדער, וואָלט דאָס אָננעמען פֿון אַזאַ רעזאָלוציע
געמיינט אַ צוועקלאָזע זעלבסט־אויפֿפֿאָפֿרונג. זיי וואָלטן, קומענדיק אַהיים,
גלייך געשטעלט געווארן צו אַ קריגס־גריכט און דערשאָסן געווארן, און
וואָלטן מיט זייער טויט פֿאַקטיש קיין זאַך ניט אויפֿגעטאָן.

„לענין, וועלכער איז די גאַנצע צייט פֿון דער דעבאַטע געזעסן אוים־
געשפּרייט אויף אַ ווייכן דיוואַן, האָט ניט אַרויסגעווויזן דעם מינדסטן אינ־
טערעס צו די אַרגומענטן פֿון זיינע קעגנער. יעדעס מאָל, וואָס ער האָט געענט־
פֿערט אויף די רעדע פֿון אַ קעגנער, האָט ער געריידט אַלץ מיט אַ מער
באַלייידיקנדן און סאַרקאַסטישן טאָן, און וועז ניט די אַריינמישונג פֿון דעם
רוסיש־רומענישן סאָציאַליסט ראַקאָווסקי, וואָלט די קאָנפֿערענץ אין גאַנצן
אויפֿגעריסן געווארן, ווייל סיי די פּראַנצויזישע און סיי די דייטשע דעלעגאַטן
האָבן זיך אָפּגעזאָגט אָנצונעמען לענינס משוגענעם פֿאָרשלאָג. עס איז
אָנגענומען געווארן אַ קאָמפּראָמיס־רעזאָלוציע. לענין אָבער האָט אי אין
דער קאָמיסיע און אי אויף דער קאָנפֿערענץ גופֿא געשטימט קעגן דער
רעזאָלוציע.

„אין מיטן פֿון דער וועדטערשלאַכט צווישן לענינען און לעדעבורן, דער־
ציילט מערהיים, האָט לעדעבור, ענטפֿערנדיק אויף לענינס אַ סאַרקאַסטישע
באַמערקונג, אויסגערופֿן, אַז ער לעדעבור, פֿאַרלאַנגט ניט פֿון לענינען, אַז
ער זאָל פֿאָרן אין רוסלאַנד און דאָרט אַרויסטרעטן אין זין פֿון דער רעזאָ־
לוציע, וואָס ער שלאָגט דאָ פֿאָר, ווייל דאָס מיינט אַ זיכערער טויט דורך
דערשיסן. לענין אָבער פֿאַרלאַנגט פֿון אים, אַז ער, לעדעבור, זאָל מקריב זיין
אייגענעם לעבן, בעת ער, לענין, וועט זיך בלייבן רואיק לעבן אין דער שווייץ.

„לענין, — שרייבט בערנשטיין, — איז ווירקלעך פֿאַרבליבן אין דער שווייץ און ער האָט זיך צוריקגעקערט אין רוסלאַנד צוזאַמען מיט זיינע פֿרײַנד ערשט נאָך דעם ווי די רעוואָלוציע האָט שוין געזיגט".

בערנשטיין האָט אין די יינגערע יאָרן זיך כמעט ניט אינטערעסירט מיט יידישע ענינים. אָבער זיין צוגעהעריקייט צום יידישן פֿאָלק האָט בערנשטיין קיין מאָל ניט פֿאַרלוירן. יעדעס מאָל, ווען דאָס האָט זיך געפֿאָדערט, פֿלעגט ער גלײַך באַמערקן, אז ער איז א ייד.

אין 1917 האָט בערנשטיין פֿאַרעפֿנטלעכט אין בערלין א בראָשור אויף דייטש, „די אויפֿגאַבן פֿון די יידן אין דער וועלט־מלחמה", אין וועלכער ער האָט, צווישן אַנדערן, געשריבן:

„איך פֿיל זיך צופֿיל ווי א דייטש צו קענען זיין א ציוניסט, אָבער איך קען פֿאַרשטיין דעם ציוניזם ווי א קענן־געווער קענן די מלוכהשע און סאָציאַלע באַגרענעצונגען, פֿון וועלכע די יידן קומט אויס צו לײַדן אַפֿילו אין פֿראָגרעסיוע לענדער. איך בין אויך ניט בלינד צו זען, אז די אידעאַליסטישע עלעמענטן אין ציוניזם קענען האָבן א ווערט פֿאַרן קולטורעלן לעבן. אויך בין איך מיט דער מיינונג, אז דער ציוניזם שטייט ניט אין קיין נייטיקער סתירה צום וועלט־בירגערלעכן דענקען, אויב דער ציוניסט איז נאָר ניט קיין שאָוויניסט פֿון יידנטום.

„דער אמתער וועלטבירגער איז דער, וואָס זוכט צו זיין שעפֿעריש און מעטיק פֿאַר דער וועלט, ד. ה. פֿאַר דער גרויסער פֿאַמיליע פֿון פֿעלקער. אָבער אויספֿירן דאָס אויף א ווירקזאַמען אופֿן קען ער נאָר דורך דער פֿאַרמיטלונג פֿון די מיטגלידער פֿון דער פֿאַמיליע.

„אין דעם זין קען דער ציוניסטישער ייד, אזוי גוט ווי דער דייטשער, דער ענגלישער און פֿראַנצויזישער ייד, דענקען און האַנדלען ווי א וועלט־בירגער... אויף אים איז אויסגעפֿאַלן דער גורל צו שטעלן זיך קענן די העצעריין פֿון איין פֿאָלק קענן צווייטן און צו באַקעמפֿן מיט אַלע כוחות דעם נאַציאָנאַליסטישן סם. אָט דעם עלעמענטאַרן חוב האָט אויף אים ערויפֿגעלייגט די געשיכטע פֿון זיין פֿאָלק, די שטעלונג פֿון יידנטום אין דער נאָענטער וועלט, וואָס ווערט אויף א נאַטירלעכן אופֿן געשטויסן צו וועלט־פֿאָליטישן דענקען; די געשיכטע פֿון יידישן פֿאָלק, וואָס האָט געמאַכט די יידן פֿאַר מיטבירגער פֿון אַלע פֿעלקער".

מיט עטלעכע יאָר שפּעטער האָט בערנשטיין, ארויסגעוויזן אַן אקטיוע סימפּאַטיע צום סאָציאַליסטישן ציוניזם.

די רוסישע רעוואָלוציע פֿון מערץ, 1917, האָבן בערנשטיין, ווי אַלע אנדערע סאָציאַליסטן פֿון דער גאַנצער וועלט, ענטוזיאַסטיש באַגריסט. ער איז אָבער געווען דער אייניציקער דייטשער סאָציאַליסט, וועלכער איז נאָך אין

זומער 1917 שארף ארויסגעטראָטן קעגן באָלשעוויזם און קעגן די יעניקע ליגקע סאָציאַליסטן פֿון רוסלאַנד און פֿון אַנדערע לענדער, וועלכע האָבן געפֿרייַדיקט אז שולדיק אין דער מלחמה איז דער קאַפּיטאַליזם.

וועו די סאָציאַליסטן פֿון א ריי לענדער פֿון איראָפּע האָבן אין זומער, 1917, זיך געקליבן צוזאַמענצורופֿן אין שטאָקהאָלם אַן אינטערנאַציאָנאַלע סאָציאַליסטישע קאָנפֿערענץ, האָט בערנשטיין אין אַן ארטיקל „סטאָקהאָלם און פֿעלקער־פֿרידען", וועלכן ער האָט פֿארעפֿנטלעכט אין דעם זשורנאַל „אינטערנאַציאָנאַלע רונדשוי", געשריבן, אז די סאָציאַליסטן דארפֿן האָבן דעם מוט אויסצופֿארשן גרינטלעך די פֿראָגע, ווער עס זיינע די אמתע שולדיקע אין דער מלחמה. מען קען ניט אלץ ארויפֿוואַרפֿן נאָר אויפֿן אימפּעריאַליזם און אַנדערע אָביעקטיווע כוחות, אז זיי האָבן ארויסגערופֿן די מלחמה. קיין צווייפֿל ניט, האָט בערנשטיין געשריבן, אז די אָביעקטיווע אומשטענדן האָבן געשאפֿן א גינסטיקן באָדן פֿאר מלחמה, „אָבער דאָס מיינט ניט, אז מענטשן זיינען אין גאַנצן ניט פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאר דעם, וואָס די מלחמה האָט אויסגעבראָכן. מענטשן זיינען א פּראָדוקט פֿון דער געשיכטע, ניט אירע אויטאָמאַטן. דעריבער דארף מען באַשטיין אויף דעם, אז עס זאָל פֿעסטגעשטעלט ווערן די ספּעציעלע פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט פֿון די יעניקע, וועלכע האָבן אָנגעצונדן די שריפֿה".

וועו די באָלשעוויקעם האָבן, באַלד נאָך דעם ווי זיי האָבן פֿאַרכאַפּט די מאַכט אין פּעטראָגראַד און מאָסקווע, געשלאָסן א וואָפֿנשטילשטאַנד מיט דייטשלאַנד און אָנגעהויבן אין ברעסט־ליטאָווסק די אונטערהאַנדלונגען מיט די פֿארטרעטער פֿון דער מאָנארכיסטישער און מיליטאַריסטישער דייטשלאַנד וועגן א סעפּאַראַטן־שלום, האָט בערנשטיין אָפּגעדרוקט אין מאַקסים גאָרקיס צייטונג, „נאָוואיא זשיזן", אין פּעטראָגראַד אַן ארטיקל, אין וועלכן ער האָט געשריבן אז די באָלשעוויסטישע פֿירער האַנדלען אזוי ווי זיי וואָלטן געווען באַצאָלטע אגענטן פֿון דער קייזערלעכער רעגירונג, און ער האָט געוואָרנט אז די באָלשעוויסטישע פֿירער גרייטן צו „ניט קיין שלום פֿאר רוסלאַנד און פֿאר דער מענטשהייט וואָס לוידט פֿון דער מלחמה, נאָר דעם אויסערגעווייניקלעך־גרויזאַמען טריאומף פֿון דעם דייטשן אימפּעריאַליזם".

מען האָט געדארפֿט האָבן א סך מוט ארויסצוקומען דעמאָלט מיט אזא ארטיקל אין א רוסישער צייטונג.

מיט דריי יאָר שפּעטער, דעם 14טן יאַנואַר, 1921, האָט בערנשטיין אָפּגעדרוקט אן ארטיקל אין בערלינער „פֿאָרווערטס", אין וועלכן ער האָט געשריבן, אז ער האָט פֿעסטגעשטעלט, אז די באָלשעוויקעם האָבן גענומען ביי דער דייטשער רעגירונג ניט ווייניק ווי 50 מיליאָן גאָלדענע מארקן, כדי ארונטערצוואַרפֿן די קערענסקי־רעגירונג און שלימן דערנאָך א סעפּאַראַטן

שלום מיט דייטשלאַנד. בערנשטיין האָט אין דעם דאָזיקן אַרטיקל אויפֿגע־פֿאָדערט די באָלשעוויקעס, אַז זיי זאָלן אים אָנקלאָגן אָדער אין אַ דייטשן געריכט, אָדער פֿאַר אַ קאָמיסיע פֿון סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל, ווען זיי געפֿינען אַז ער האָט אויף זיי געמאַכט אַ בלבול. די קאָמוניסטן האָבן אים, נאַטירלעך, גוט אָפּגעזידלט און ניט אָנגעקלאָגט פֿאַר קיינעם.

די ערשטע רעוואָלוציאָנערע רעגירונג פֿון דייטשלאַנד, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן, אין נאָוועמבער 1918, נאָך דעם ווי קייזער ווילהעלם איז אַראָפּ־געזעצט געוואָרן פֿון טראָן, איז באַשטאַנען פֿון זעקס „פֿאָלקס־באַפֿולמעכ־טיקע" (מיניסטאָרן, דריי פֿון זיי מיטגלידער פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטי־שער פּאַרטיי און דריי פֿון דער „אומאָפּהענגיקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי"). בערנשטיין איז אין די ערשטע עטלעכע חדשים געווען געהילפֿס־פֿינאַנץ מיניסטער. בערנשטיין האָט זיך כסדר באַמיט צוריק צו פֿאַראייניקן די צוויי פֿראַקציעס. ער איז ווידער אַריינגעטראָטן ווי אַ מיטגליד אין דער אַלטער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. די „אומאָפּהענגיקע", אָבער, האָבן אים פֿאַרבאָטן צו געהערן גלייכצייטיק צו ביידע פּאַרטייען. האָט ער ניט־ווילנדיק רעזיגנירט פֿון דער „אומאָפּהענגיקער" פּאַרטיי. אָבער אין דער אַלטער פּאַרטיי איז אים ווידער אויסגעקומען שטאַרק צו קעמפֿן קעגן די נאַציאָנאַליסטישע עלעמענטן.

אויפֿן צוזאַמענפֿאָר פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, אין 1919, האָט מען אים שטאַרק איבערגעריסן אין זיין רעדע, ווען ער האָט געזאָגט:

„דער 3טער און 4טער אויגוסט פֿון 1914 זיינען געווען די פֿינסטערסטע טעג אין מיין לעבן... פֿון מיין שטאַנדפּונקט איז אונדזער שטימע (פֿאַרן קריגס־בודזשעט) דעמאָלט געווען אַ קאַטאַסטראָפֿע אויך פֿאַר אונדזער פֿאָלק, ווי פֿאַר דער גאַנצער ציוויליזירטער וועלט. ווען מיר וואָלטן דעמאָלט געזאָגט „ניין", וואָס מיר האָבן געהאַט די פֿולע רעכט צו טאָן, אָדער ווען מיר וואָלטן זיך בלויז אָפּגעהאַלטן פֿון שטימען, וואָלט דאָס דייטשע פֿאָלק זיכער ניט געווען ערגער ווי עס איז איצט. אָבער מיליאָנען סאָלדאַטן וואָלטן ניט געהרגעט געוואָרן און מיליאָנען וואָלטן ניט פֿאַרקריפּלט געוואָרן".

אין מאַרץ 1921 האָט בערנשטיין, אין אַ רעדע אין רייכטאַג, געהאַט דעם מוט צו זאָגן אָפֿן פֿאַר דער גאַנצער וועלט, אַז „די שולד פֿאַר דעם אויסברוך פֿון דער מלחמה פֿאַלט אויף דער קייזערלעכער רעגירונג".

„אַן אינטערעס אין מלחמה, האָט בערנשטיין געשריבן אין 1923, האָט איבעראַל נאָר אַ מינדערהייט פֿון די קאַפּיטאַליסטן. די ריזיקע מערהייט פֿון די קאַפּיטאַליסטן אין אַלע לענדער איז פֿאַראינטערעסירט אין שלום. די מלחמה פֿון 1914 האָבן אַרויסגערופֿן יענע עלעמענטן פֿון דייטשלאַנד,

עסטרייך און רוסלאַנד, וועלכע האָבן געהערט צו דער פֿאַר־קאַפּיטאַליסטישער ציוויליזאַציע און געלעבט מיט די אָנזיכטן פֿון יענער ציוויליזאַציע. די מלחמה איז נאָר דערפֿאַר געוואָרן אומפֿאַרמיידלעך, ווייל די יעניקע עלעמענטן פֿון דער געזעלשאַפֿט, וועמעס אינטערעסן און אָנזיכטן זי האָט וויידערשפּראָכן, זיינען טיילווייז געווען ניט אָרגאַניזירט און טיילווייז זיינען זיי באַזייטיקט געוואָרן פֿון באַשטימען די פֿראַגן פֿון מלחמה און שלום".

שפּעטער, דעם 20סטן אויגוסט 1926, האָט ער, אין אַן אַרטיקל „גוט מיינעניקע אַמעריקאַנער אויף אַ פֿאַלשן וועג", פֿאַרדאַמט דעם אַמעריקאַנער היסטאָריקער פּראָפֿעסאָר הערי עלמער באַרנס דערפֿאַר, וואָס ער האָט „נאָך אַן אַזוי גערופֿענער אונטערזוכונג" כלומרשט פֿעסטגעשטעלט, אַז רוסלאַנד און פֿראַנקרייך טראָגן די הויפּטשולד פֿאַר דער מלחמה. „בארנס — האָט בערנשטיין געשריבן — איז אַ קרבן פֿון פּראָפּאַגאַנדע און ער האָט זיך דערלויבט צו וועלן דער „פֿראָנט" פֿאַר עטלעכע רעאַקציאָנערע דייטשע אָרגאַניזאַציעס".

אין 1920, ביי די וואַלן צום ערשטן רייכסטאָג אונטער דער רעפּובליק, איז בערנשטיין ווידער דערוויילט געוואָרן וויי אַ דעפּוטאַט פֿון דעם פּאַטסדאַמער וואַלקרייז. אין זומער, 1921, איז ער פֿאַרבעטן געוואָרן פֿון בערלינער אוניווערזיטעט צו געבן אַ קורס לעקציעס איבער „שטרייט־פֿראַגן פֿון סאָציאַליזם אַמאָל און איצט". זיינע לעקציעס זיינען געווען שטאַרק באַזוכט און זיינען שפּעטער פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן אין אַ באַזונדער בוך. ניט פֿאַרענדיקט איז געבליבן זיין „געשיכטע פֿון דער דייטשער רעוואָלוציע", דער ערשטער טייל פֿון וועלכן עס איז ארויס נאָך אין 1921.

צו קאָוטסקין האָט בערנשטיין זיך באַצויגן מיט דער גרעסטער ליבע, אַפֿילו אויך אין די לאַנגע יאָרן, וועלן זיי זיינען געווען צעקריגט. שפּעטער, אין צייט פֿון דער מלחמה, וועלן די אַלטע פֿרייַנדשאַפֿט צווישן זיי איז ווידער באַניי געוואָרן, האָט קאָוטסקי ניט איין מאָל עפֿנטלעך דערקלערט, אַז אין אַ סך פֿונקטן איז ער, קאָוטסקי, געווען אומגערעכט. און געראַטן איז געווען בערנשטיין. אויך מיט פּאָול אַקסעלראָדן איז בערנשטיין נאָך דער רעוואָלוציע צוריק שטאַרק באַפֿרייַנדעט געוואָרן.

פֿון דעם ערשטן טאָג אָן פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע איז בערנשטיין אַרויסגעטראָטן שארף קעגן די באָלשעוויקעס. ער האָט באַשולדיקט די באָלשעוויסטישע פֿירער, אַז אין זייער דורשט נאָך מאַכט האָבן זיי „באַר־באַריזירט" קאַרל מאַרקסעס ציוויליזירטע עוואָלוציאָנערע לערעס און זיי האָבן אין גאַנצן איגנאָרירט מאַרקסעס עקאָנאָמישע טעאָריע, לויט וועלכער סאָציאַליזם קאָן איינגעפֿירט ווערן נאָר אין אַ הויך־אַנטוויקלטן אינדוסטריעלן לאַנד, וואָס רוסלאַנד איז עס לכל הדעות ניט.

בערנשטיינס קאמף פֿון איין זייט קעגן די דייטשע נאציאָנאַליסטן אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי און פֿון דער צווייטער זייט קעגן דעם לינקן פּראָבאָלשעוויסטישן פֿליגל האָבן אים געשאַפֿן אַ סך קעגנער אין דער פּאַרטיי. אין 1927 האָט ער זיך, אין אַ בריוו צו קאַוטסקין, באַקלאָגט, אַז ער פֿילט זיך זייער איינזאַם. סיי שטאַמפּפֿערס „פֿאָרווערטס" און סיי הילפֿערדינגס „געזעלשאַפֿט" דרוקן ניט זיינע אַרטיקלען.

פֿראַנץ קורסקי. וועלכער איז אין פֿאַרלויף פֿון אַ סך יאָרן געווען זייער נאָענט באַפֿריינדעט מיט בערנשטיינען, האָט אין 1932 געשריבן, אַז אַלע בערנשטיינס פֿריינד האָבן געהאַט דעם געפֿיל, אַז ער איז דער בעסטער מענטש אויף דער וועלט. „ביי דער מערקווירדיקער שאַרפֿקייט פֿון זיין פֿאַרשטאַנד, ביי זיין אויסגעשפּראָכענער קריטישער נאַטור, איז ער געווען די פֿאַרקערפּערטע גוטסקייט אַליין. זיין גוטסקייט אין פּשוטן זינען פֿון וואָרט איז געווען אומבאַשרייבלעך. זיין שטענדיקע גרייטקייט צו העלפֿן אַ מענטשן האָט באַזונדערס אין די לעצטע 12-13 יאָר פֿון זיין לעבן אָפּגע־נומען אַ גרויסן טייל פֿון זיין צייט, פֿון זיינע כוחות און, ווי מיר דוכט זיך, אויך פֿון זיינע מאַטעריעלע מיטלען. מאַטעריעלע הילף פֿלעגט ער געבן אַזוי געהיים, אַז נאָר אַ גאַנץ נאָענטער מענטש האָט געקענט מערקן וואָס דאָ קומט פֿאָר".

ר. אַבראַמאָוויטש, וועלכער איז אויך אַ סך יאָרן געווען באַפֿריינדעט מיט בערנשטיינען, האָט אין זיינע זכרונות אויך אָנגעוויזן, אַז אים האָט שטאַרק געצויגן צו בערנשטיינען ניט נאָר דער גייסטיקער פֿאַרגעניגן פֿון שמועסן מיט אַזאַ אינטערעסאַנטן מענטשן, נאָר אויך בערשטיינס מאָראַלישע פּערזענלעכקייט. „ער איז געווען, — שרייבט אַבראַמאָוויטש, — אַזוי ווי אָנגעזאַפּט מיט אַקטיווער גוטסקייט. ער האָט ניט געקענט זען אַ מענטש, וואָס נייטיקט זיך אין עפּעס, און ניט אָנבאָטן אים גלייך זיין הילף. „אין אָט דער אַקטיווער גוטסקייט איז ניט נאָר געווען אַ „פּינטעלע ייד" — ער האָט זיין הילף פּונקט אַזוי געגעבן צו ניט־יידן, אָבער דער יידישער מאָמענט האָט געשפּילט אַ געוויסע ראָלע. ער איז אין די לעצטע יאָרן פֿון זיין לעבן געוואָרן אַ סך מער פֿאַראינטערעסירט אין יידישע פּראָבלעמען, ווי אין זיינע יונגע יאָרן, און ספּעציעלע סימפּאַטיע האָט ער אַרויסגעוויזן פאַרן סאָציאַליסטישן ציוניזם, אָבער גוטסקייט איז געווען אַ שטריך פֿון זיין נאַטור, ניט פֿון טעאָרעטישער איבערצייגונג".

דער אַלטער בערנשטיין איז געווען זייער באַשיידן אין זיינע מיטלען, געלעבט ווי אַ נידעריקער מיטלקלאַס אינטעליגענט. געהאַט אַ קליינע דירה אָן אַן עלעוואַדאָר, אויפֿן דריטן שטאָק און ער איז שוין דעמאָלט געווען העכער 75. ער פֿלעגט אַרומגיין ווינטערצייט אין אַן אַלטן פּעלץ, וואָס ער

פֿלעגט קיין מאל ניט אויסטאָן אויף א פֿאַרזאַמלונג — געהאט אויף דעם אן אייגענע טעאַריע.

אָבער זיין מיטהילף איז שטענדיק באשטאַנען ניט אין א קליינער נדבה. ער פֿלעגט שטעלן אין דינסט פֿון די הילף־באַדערפֿטיקע זיין גרויסן מאַראַלישן אינפֿלוס. א בריוו צו א מיניסטער, א רעקאָמענדאַציע פֿאַר א יונגן סטודענט צו דעם בילדונגס־מיניסטער, צום רעקטאָר פֿון אוניווערסיטעט, א צעטעלע צום „ווויונונגס־אמט" כדי צו קריגן א דירה (אין יענע יאָרן האָט מען ניט געקאָנט קריגן קיין דירה אָדער אפֿילו א צימער אָן דער דערלויבעניש פֿון דעם ווויונונגס־קאָמיטעט פֿון דער שטאָט).

בערנשטיין איז געווארן א מין ניט־אָפֿיציעלער פֿראָטעקטאָר פֿאַר יידישע יונגעלייט פֿון מזרח־אייראָפּע, רוסישע, ליטווישע, פּוילישע, גאַליזישע, רומענישע. זיין באַשיידענע ווויונונג איז געווארן דער „אדרעס" פֿאַר אלע יידישע יונגעלייט פֿון אָט די לענדער. אין פּאָליציי־פֿרעזידיום האָט מען זיך געוויצלט, אז יעדער מזרח־ייד האָט אין קעשענע א בריוו פֿון עדוארד בערנשטיין. און ניט געקוקט אויף דעם, האָט מען זיך מיט די בריוו דאָך געערבנט.

מיט זיין פֿרוי רענינא צאָדעק האָט בערנשטיין אין גליקלעכער האַרמאָניע אָפּגעלעבט 37 יאָר. זי האָט שטענדיק געארבעט צוזאמען מיט אים. ביי אים אין קאַבינעט זיינען שטענדיק געשטאַנען צוויי שרייבטישן. ביי איינעם איז ער געזעסן און געארבעט, ביים צווייטן — פֿלעגט זי איבערשרייבן זיינע אַרטיקלען און זיי איבערשרייבן אויך אויף אַנדערע שפּראַכן, אויב דאָס איז נייטיק געווען. זי פֿלעגט אויך שרייבן א טייל פֿון זיינע בריוו. זי איז געשטאַרבן פֿלוצלונג אין יאָר 1924. ער איז שוין דעמאָלט אלט געווען 74 יאָר. אין קרעמאַטאָריום, ווו איר קערפּער איז פֿאַרברענט געווארן, האָט ער אליין געהאלטן די טרויער־רעדע, און ווי קורסקי דערציילט, „האָט די רעדע אלעמען טיף דערשיטערט".

בערנשטיינס 75־יאָריקער געבורטסטאָג איז פֿון דער סאָציאל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי געפֿייערט געווארן אויף א מאסן פֿאַרזאַמלונג. אין 1930 אין זיין 80־יאָריקער געבורטסטאָג געפֿייערט געווארן אויף אן אינטימען באַנקעט, צו וועלכן עס זיינען איינגעלאָדן געווארן ארום 120 פֿאַרשטייער פֿון דער סאָציאל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי און פֿון די פֿרייע געווערקשאפֿטן, ווי אויך פֿאַרטרעטער פֿון דער רוסישער סאָציאל־דעמאָקראַטיע און פֿון רוסישן „בונד" און דרויי פֿערזענלעכע בערנשטיינס פֿרייַנד: דוד קאָגען, פֿראַנץ קורסקי און פּאול אָלבערג. די הויפּט־רעדע אויף דעם באנקעט האָט געהאלטן דער דעמאָלסטיקער סאָציאל־דעמאָקראַטישער קאָנצלער הערמאַן מיולער.

אין זיינע לעצטע יאָר האָט בערנשטיין ניט אויפֿגעהערט צו וואָרנען דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי צו שטיין אויף דער וואַך קעגן די טויט־פֿיינט פֿון דער רעפֿובליק, וועלכע באַזיצן ריזיקע פֿינאַנציעלע רעסורסן און אַ מעכטיקע פּרעסע און „אָט די מענטשן — האָט ער געשריבן אין יאָר 1928 — הינטער וועמען עס שטייען בפֿרט די גרויסע גוט־באַזיצער און די גרויסע קאַפּיטאַליסטן פֿון דער שווערער אינדוסטריע, אַרבעטן מיט פֿרייד האָנט אין האָנט מיט די קאָמוניסטן".

אן יאַנואַר 1932, מיט אַ קאַרגן יאָר פֿאַר זיין טויט, וועט די היטלעריסטן זיינען שוין געווואָרן אַ מאַכט, האָט בערנשטיין געשריבן צו קאָוטסקין: „דו ביסט גערעכט, אז מיר קאָנען איינע די אַנדערע וויינטשן נאָר כוחות צו קאָנען איבערלעבן אָט די אומגלויקלעכע צייטן אָן שאָדן. וואָס וועט זיין דער סוף? וועט דאָס פֿאַר וואָס מיר האָבן געאַרבעט אונדזער גאַנצן לעבן אָפּגעהיט ווערן? מיר, ווי אלטע קעמפֿער, קאָנען אַזוינע געדאַנקען ניט נעמען לייכט אין אָנגעזיכט פֿון דער ערנסטער סיטואַציע. אַזוי ווי די גרויסע עקאָנאָמישע דעפּרעסיע האָט געבראַכט אַן אלוועלטלעכן עקאָנאָמישן קריזיס, קאָנען אונדזערע פֿיינד, ווי דו זאָגסט אין דיין בריוו, שליסן אַ פֿאַראייניקטן פֿראָנט אין דעם פּאַסיקן מאָמענט. ווי די זאָך זאָל ניט זיין, מוזן מיר וואַרטן. דערווייל האָב איך פֿולן גלויבן אין דער ענרגיע פֿון אונדזער פּאַרטיי. זי וועט ממשיך זיין איר אַרבעט".

בערנשטיין האָט געפֿילט דעם אָנקומענדיקן שטורעם. אָבער אים האָט „אָפּגענלויקט": ער איז געשטאָרבן דעם 18טן דעצעמבער 1932, מיט זעקס וואָכן פֿאַר דעם ווי היטלער איז אריין אין מאַכט.

דעם 3טן דעצעמבער, 1932, זיינען ביי בערנשטיינען אין הויז נאָך געווען אַ פּאָר געסט. ער האָט נאָך דערציילט אנעקדאָטן, געזונגען אלטע פֿרייליעכע לידער און זיך געפֿילט גוט. אויף מאָרגן אָבער איז ער קראַנק געוואָרן אויף לונגען־אנטצינדונג און דעם 18טן דעצעמבער, 2 אזייגער ביי טאָג, איז ער געשטאָרבן. זיין לויה איז געווען אַ ריזיקע דעמאָנסטראַציע, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטיילִיקט הונדערטער דעפוטאַטן פֿון רייכסטאָג, דעפוטאַציעס פֿון אוניווערזיטעטן און פֿון רעגירונגען, מיט דעם מעיאָר פֿון דער שטאָט בערלין און די מיטגלידער פֿון דער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג, און מיט צענדליקע טויזנטער אַרגאַניזירטע אַרבעטער, וועלכע זיינען נאָכגעגאַנגען נאָך דעם ארון.

קאַרל קאָוטסקי האָט אין טאָג פֿון דער לויה געשריבן אין בערלינער „פֿאָרווערטס": „בערנשטיין איז געווען מיין עלטסטער, מיין בעסטער פֿרייַנד אין דער פּאַרטיי פֿאַר מער ווי א האַלבן יאָרהונדערט... אין צייט פֿון דעם אַנטי־סאָציאַליסטישן געזעץ האָבן מיר איינער דעם אַנדערן געפֿונען. אין

צייט פֿון א צווייטן שווערן קריזיס, אין דער וועלט־מלחמה, האָבן מיר זיך ווידער געפֿונען איינער דעם אַנדערן. ער האָט געשפּאָלטן די פּאַרטיי, אָבער ער האָט פֿאַראייניקט „עדין" (אַזוי פֿלעגן רופֿן בערנשטיינען זיינע אינטימע פֿרײַנד. — ד. ש.) און מיך אין א נייער האַרציקער געמיינשאַפֿט. ער איז ווידער געוואָרן דער יעניקער פֿון מיינע חברים, וועלכער איז געשטאַנען נאָענט צו מיר. אין אַלע סטאַדיעס פֿון דער וועלט־מלחמה, פֿון דער רעוואָלוציע, פֿון דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פֿון דייטשלאַנד און פֿון דער וועלט איז מער ניט אויפֿגעקומען קיין איין פֿראַגע, וואָס זאָל אונדז צעטיילן. מיר האָבן אין אַלע פֿראַגן געהאַט דעם זעלבן שטאַנדפּונקט. דערצו האָט אויף ס'ניי אויפֿגעבליט אונדזער פֿערזענלעכע פֿרײַנדשאַפֿט, וועלכע איז ביי מיר אַרויסגעוואַקסן פֿון דעם געפֿיל פֿון וואַרעמסטער סימפּאַטיע פֿאַר דעם מאַן, וועלכער האָט נעווינסט ווי אַזוי צו פֿאַראיניקן אין זיך ליבנסווערדיקייט, זעלבסטלאָזיקייט, גייסט און הומאָר, צוזאַמען מיט דער דרייסטקייט און מיט דער קראַפֿט פֿון א קעמפֿער, וועלכער שטעלט אַלץ איין אין קאָן פֿאַר זיינע איבערצייגונגען און מיט דער שאַרפֿזיניקייט און אומדערמידלעכקייט פֿון א דענקער און א פֿאָרשער, וועלכער איז באַזעלט מיט אַן אייביקן דורשט נאָך אמת".

אָט דאָס איז געווען עדוארד בערנשטיין...

בערנשטיין צוזאַמען מיט זשאָרעסן, קאָן מען זאָגן, זיינען די אמתע פֿאָטערס פֿון דעם מאָדערנעם דעמאָקראַטישן סאָציאַליזם.

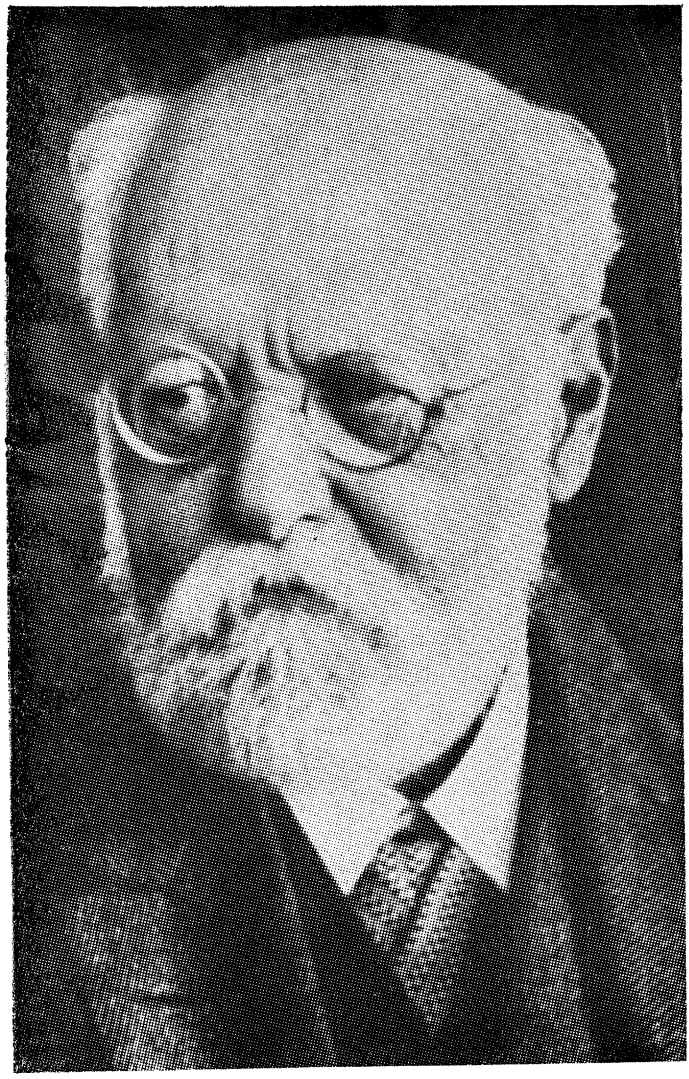

קאַרל קאַוטסקי

(1938 — 1854)

קאַרל קאָוטסקי

(1938 — 1854)

1

קאַרל קאָוטסקי איז געבוירן געוואָרן דעם 16טן אָקטאָבער, 1854, אין דער שטאָט פּראָג. זיין טאַטע איז געווען א משיך און די מאַמע א דייטשקע. זיין מאַמע טאַטע איז געבוירן געוואָרן אין ווין, אָבער זיין מאַמעס זיידע האָט געשטאַמט פֿון אונגארן (ריכטיקער פֿון קראָאַטיע, וואָס איז דעמאָלט געווען א טייל פֿון אונגארן) און איז געווען פֿאַרהיראַט מיט אַן איטאַליענערין. זיין מאַמעס מאַמע איז געווען אַן עסטרייכערין. קאָוטסקיס זיידע פֿון דעם טאַטנס צד איז געווען א טשעך, וועמענס מאַמע עס איז געווען פֿון פּוילישער אָפּשטאַמונג.

קאָוטסקיס עלטערן זיינען געווען אינטעליגענטע ליבעראַלע מענטשן. דער טאַטע איז געווען א מאָלער, די מאַמע — א שוישפּילערין און ראָמאַנשרייבערין. קאַרל, וועלכער איז געווען זייער ערשט קינד, איז אויסגעוואַקסן אין אַטמאָספֿערע פֿון האָס קעגן דעם רעאַקציאָנערן רעזשים, וואָס האָט דעמאָלט עקזיסטירט אין עסטרייך־אונגארן. לויט זיין אָפּשטאַמונג האָט ער געזאָלט זיין נעניגט צו אינטערנאַציאָנאַליזם, אָבער צוליב אויסערלעבע אומשטענדן איז זיין ערשטע פּאָליטישע אידעע געווען די נאַציאָנאַליסטישע אידעע. ער איז אין אָנהייב געווען א הייסער טשעכישער נאַציאָנאַליסט.

אין 1863 האָבן זיינע עלטערן פֿאַרלאָזט פּראָג און זיך באַזעצט אין ווין. די ווינער באַפֿעלקערונג האָט דעמאָלט ניט געקענט פֿאַרטראָגן די טשעכן. אין דער דייטשער שול האָט מען דעם יונגן קאַרל פֿאַרפּאָלגט ווי א טשעך און ער האָט דעריבער ניט געקענט ניט האַלטן זיך פֿון ווייטן פֿון די דייטשן און זיי ניט פֿאַראכטן. אָבער זיין מוטערשפּראַך איז געווען דייטש. די ניין יאָר וואָס קאָוטסקי האָט אָפּגעלעבט אין ווין האָט ער פֿאַרבראכט כמעט אויסשליסלעך אין א דייטשער סביבה און ער האָט בישלעכווייז אָנגענומען זיך צו פֿילן ווי א דייטש. ער האָט אָבער אויך געהאַט א וואַרעמען געפֿיל פֿאַר די אונגארן און פֿאַר די איטאַליענער. ער האָט שטאַרק פֿאַרערט דעם

אונגארישן פֿרייהייטס־קעמפֿער קאָשוט און נאָך מער דעם איטאַליענישן פֿרייהייטס־קעמפֿער גאַריבאַלדי.

ער האָט געהאָפֿט, אז זיי וועלן אומברענגען די עסטרייך־אונגארישע רעאַקציאָנערע מלוכה און עס וועט דעמאָלט געשאַפֿן ווערן אויך א פֿרייע טשעכישע רעפּובליק.

אין 1870, וועו עס איז אויסגעבראָכן דער פֿרייסיש־פֿראַנצויזישער קריג, זיינען קאָוטסקים סימפּאַטיעס — ווי די סימפּאַטיעס פֿון אַלע אַנדערע טשעכן — געווען אויף דער זייט פֿון פֿראַנקרייך. ער איז געווען באַגייסטערט פֿאַר דער פֿראַנצויזישער רעפּובליק און דערנאָך פֿאַר דער פּאַריזער קאָמונע. דער הערָאישער קאַמף און די אונטערדריקונג פֿון דער קאָמונע האָבן אויפֿן 17־יאָריקן קאָוטסקין געמאַכט א טיפֿן איינדרוק. דעמאָלט האָט ער זיך עס פֿאַראינטערעסירט מיטן סאָציאַליזם. ער האָט געלייענט אַלץ וואָס ער האָט נאָר געקאָנט קריגן וועגן סאָציאַליזם, איבערהויפּט וועגן דעם פֿראַנצויזישן סאָציאַליזם, ווי אויך וועגן דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע. צוגלייך מיט דעם האָבן אויף אים א שטאַרקע ווירקונג געהאַט די צוויי יידיש־דייטשע שריפֿטשטעלער היינריך היינע און לודוויג בערנע. און די ענגלישע דענקער און געלערנטע דזשאָן סטיוּאַרט מיל, באָקל און טשאַרלז דאַרווין.

מיט א סך יאָרן שפּעטער האָט קאָוטסקי געשריבן, אז אין סאָציאַליזם איז ער צוערשט פֿאַראינטערעסירט געוואָרן לייענענדיק די ראָמאַנען פֿון דער פֿראַנצויזישער שריפֿטשטעלערין זשאָרזש זאַנד, וועלכע האָבן אויף אים געמאַכט דעם טיפֿסטן איינדרוק. א פּאָזיטיוון ווירקונג אָבער וועגן סאָציאַליזם האָט ער באַקומען לייענענדיק שפּעטער די היסטאָרישע ווערק פֿון דעם פֿראַנצויזישן סאָציאַליסט לואי בלאַן.

צוליב קראַנקהייט איז ער פֿאַרבליבן אין גימנאַזיע לענגער ווי אַנדערע. אין ווינער אוניווערזיטעט איז ער אריינגעטראָטן ערשט אין 1874, וועו ער איז אַלט געווען 20 יאָר. ער האָט צוערשט שטודירט אויפֿן פֿילאָזאָפֿישן פֿאַקולטעט. אין א יאָר אַרום איז ער אריינגעטראָטן ווי א מיטגליד אין דער עסטרייכישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, און האָט אין גיכן אָנגענומען שרייבן אין דער „גלייכהייט", דעם דעמאָקראַטישן אָרגאַן פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי.

נאָך אין גימנאַזיע האָבן דעם יונגן קאָוטסקין מער פֿון אַלץ אינטערעסירט היסטאָרישע אַרבעטן, און וועו ער איז אָנגעקומען אין אוניווערזיטעט האָט ער באַשלאָסן צו ווערן א היסטאָריקער. ער האָט זיך אויך שטאַרק אינטערעסירט מיט נאַטור־ווייסנשאַפֿט. דער דאַרוויניזם האָט דעמאָלט גענומען געפֿאָנגען די גאַנצע געבילדעטע וועלט. דער יונגער קאָוטסקי איז געוואָרן אַן ענטוזיאַסטישער דאַרוויניסט און ער האָט ניט אַנדערש געוואָלט

ווי אָנוועגדן דעם דאָרוויניזם אויף דער געזעלשאַפֿטלעכער אַנטוויקלונג. אָבער ווי א סאָציאַליסט האָט ער זיך געמומען פֿלייסיק שטודירן אויך עקאָנאָמישע ווייסנשאַפֿטן. ער האָט געקראָגן דעם ערשטן באַנד פֿון קאַרל מאַרקסעס „קאַפּיטאַל". אָבער אזוי ווי דער אונטערטיטל פֿון „קאַפּיטאַל" איז „א קריטיק פֿון פּאָליטישער עקאָנאָמיע", האָט ער באַשלאָסן, אז ער מוז צוערשט שטודירן די פּאָליטישע עקאָנאָמיע גופֿא. ער האָט איבערגעלייענט די ווערק פֿון די אַלע קלאַסישע עקאָנאָמיסטן. קיין מאַרקסיסט איז ער דעמאָלסט נאָך ניט געווען. פֿאַרקערט, זיין ערשט וויסנשאַפֿטלעך ווערק „די ווירקונג פֿון דער פֿאַרמערונג פֿון דער באַפֿעלקערונג אויפֿן פּראָגרעס פֿון דער געזעלשאַפֿט", וואָס איז געווען א קריטיק פֿון דער טעאָריע פֿון דעם ענגלישן עקאָנאָמיסט מאַלטוס, איז געווען טיילוויז געווענדט אויך קעגן מאַרקסן.

„איך בין צוגעשטאַנען צו דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי — האָט קאוטסקי געשריבן מיט א סך צענטליק יאָר שפּעטער — ניט ווי א באַוווּסטזיניקער רעוואָלוציאָנער. און איך האָב שטאַרק מורא געהאַט אַרונטערצופֿאַלן אונטער דעם איינפֿלום פֿון א וועלכן עס איז „אויטאָריטעט" אַדער „שול". מיט אומצוטרוי בין איך צוגעטראָטן צו שטודירן די ווערק פֿון קאַרל מאַרקס און פֿרידריך ענגעלס און וואָס וויניקער איך האָב זיי פֿאַרשטאַנען, אַלץ העכער בין איך געשטיגן אין מיינע אייגענע אויגן צוליב זייער „אייגנזייטיקייט" און אַלץ שטאַרקער האָב איך געפֿילט א באַדערפֿענישׂ זיי צו קריטיקירן".

אין 1875 האָט קאוטסקי אָנגעהויבן שרייבן אַרטיקלען אין דער לייפּציגער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער צייטונג, פֿון וועלכער וילהעלם ליבקנעכט איז געווען דער רעדאַקטאָר. ער איז אזוי שריפֿטלעך באַקאַנט געוואָרן מיט ליבקנעכטן און אין א יאָר אַרום האָט ער באַזוכט לייפּציג און האָט דאָרט זיך געטראָפֿן מיט ליבקנעכטן און מיט דעם צווייטן דעמאָלסטדיקן סאָציאַל-דעמאָקראַטישן פֿירער פֿון דייטשלאַנד, אויגוסט בעבעל.

קיין לעבן פֿון שרייבן אין דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּרעסע האָט מען דעמאָלסט ניט געקאָנט מאַכן. די סאָציאַליסטישע צייטונגען זיינען דעמאָלסט געווען זייער אָרעם און זיי האָבן פֿאַר אַרטיקלען ניט געצאָלט, האָט קאוטסקי זיך א לענגערע צייט געשלאָגן מיט דער דעה: וואָס פֿאַר א קאריערע ער זאָל פֿאַר זיך אויסקלייבן. צוערשט האָט ער געטראַכט ווען שטודירן יורישפּרודענץ, כדי דערנאָך צו ווערן אַן אַדוואָקאַט. ער האָט אָבער באַלד זיך איבערצייגט, אַז ער טויג ניט צו דעם. האָט ער אין דרימן סעמעסטער זיך צוריק אומגעקערט צו פֿילאָזאָפֿיע. ער האָט אָבער גלייכצייטיק אויך שטודירט קונסט.

זיין טאַטע, ווי שוין אויבן געזאָגט, איז געווען א מאָלער. דעם טאַטנס מאַטע אויך. איז ער אויסגעוואָקסן אין א מאָלערישער אַטמאָספֿערע און אין

די יאָרן וואָס ער האָט געלערנט אין גימנאַזיע, האָט ער אויך א סך געצייכנט אוו געמאָלן. עס איז אים דעריבער אייגנעפֿאַלן צו מאַכן א פּרוּוו צו ווערן א פֿראָפֿעסיאָנעלער מאָלער. אָבער נאָך אייניקע מאָנאַטן פֿון פֿאַרנעמען זיך מיט מאָלעריי, האָט ער אָנגעהויבן צו לײַדן אויף די אויגן און ער האָט מיט גרויס באַדויערן געמוזט אויפֿגעבן די מאָלעריי. זיינע לערער האָבן אים גראָד פֿאַרזיכערט, אז ער האָט טאַלאַנט, אָבער מען קאָן ניט ווערן קיין באַדייטנדער קינסטלער, ווען מען גיט זיך גיט אָפּ אין גאַנצן צו דער קונסט. מען קאָן ניט זיין אַן אמתער קינסטלער און גלייכצייטיק אַקטיוו זיך פֿאַר־נעמען מיט וויסנשאַפֿט און פּאָליטיק. דאָס איז נאָר מעגלעך געווען פֿאַר אַזוינע זשעניען ווי מיקעל אַנדזשעלאָ אדער לעאָנאַרדאָ דא וינטשי.

האָט קאוטסקי באשלאָסן צו נעמען זיך צו אַן אַנדער קונסט. מער נאָך ווי מיט מאָלעריי איז זיין פֿאַמיליע געווען פֿאַרבונדן מיטן טעאַטער. זיין טאַטע און דעם טאַטנס טאַטע זיינען געווען טעאַטער־מאָלער און זיין מאַמע — א שוישפּילערין, וועלכע האָט געשריבן ניט נאָר ראַמאַנען, נאָר אויך דראַמעס, נאָך דעם ווי זי איז צוליב קראַנקהייט געווען געצוווּנגען צו פֿאַרלאָזן די בינע. שוין ווען ער איז געווען א גימנאַזיסט האָט דער יונגער קאוטסקי אויך פֿרובירט שרייבן ראַמאַנען און פּיעסן. איין סאָציאַלן ראַמאַן, וועלכן ער האָט אָנגעשריבן אין 1875, האָט ער אפֿילו געפֿרוווט צו פֿאַרעפֿנט־לעכן. די האַמבורגער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע צייטונג, צו וועלכער ער האָט צוגעשיקט דעם מאַנוסקריפּט, האָט אים אין גיכן דעם מאַנוסקריפּט צוריק־געשיקט, ווייל דער פֿאַראַנטוואָרטלעכער רעדאַקטאָר פֿון דער צייטונג איז גראָד דעמאָלסט ארעסטירט געוואָרן און איז איינגעשפּאַרט געוואָרן אין טורמע. קאוטסקי אליין, אָבער, האָט באַלד באשלאָסן דעם ראַמאַן ניט צו פֿאַרעפֿנטלעכן, ווייל ער איז אים אליין ניט געפֿעלן געווען. ער האָט דאַן אָנגעשריבן א דראַמע, וועלכע איז אין 1878 טאַקע אויפֿגעפֿירט געוואָרן אין ווין. זי איז אָבער דורכגעפֿאַלן. זיינע פרײַנד האָבן אים געראַטן וויטער צו שרייבן. אָבער די אויפֿפֿירונג פֿון זיין ערשטער פּיעסע האָט אים איבער־צייגט, אז ער פֿאַרמאָגט ניט דעם נייטיקן דראַמאַטישן טאַלאַנט. קאוטסקי האָט דאַן אויפֿגענעבן אלע פּלענער צו ווערן א פֿראָפֿעסיאָנעלער קינסטלער און ער האָט באשלאָסן וואָס שנעלער צו פֿאַרענדיקן דעם אוניווערזיטעט און באקומען זיין דאָקטאָר־טיטול. ער האָט באַדאַרפֿט פֿאַר דעם צוגרייטן א דיסערטאַציע. זיין אויבנדערמאָנטער בוך האָט פֿאַר דעם ניט געטויגט, האָט ער גענומען ארבעטן אויף א היסטאָרישן ווערק. ער האָט אויסגעקליבן אלס טעמע „טאַמאַס דושעפֿערסאָנס באציאונגען צו דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע", און האָט זיך גענומען פֿלייסיק שטודירן די אמעריקאַנער געשיכטע. מיט דער געשיכטע פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע איז ער שוין פֿון פֿריער געווען גוט באקאַנט. ער האָט געארבעט אויף דעם טאָג

און נאַכט און האָט שוין גענומען פֿילן דעם באָדן אונטער זיינע פֿיס, אָבער עס איז אים ניט באַשערט געווען צו פֿאַרענדיקן די דאָזיקע אַרבעט.

דער יונגער פֿראַנקפֿורטער געלערנטער, דר. קאַרל העכבערג (אַ ייד), וועל־כער איז דערצו נאָך געווען אַ גאַנץ פֿאַרמעגלעכער מענטש, האָט מיט אַ קורצער צייט איידער דער אַנטי־סאָציאַליסטן געזעץ איז איינגעפֿירט געוואָרן אין דייטשלאַנד, זיך אָנגעשלאָסן אָן דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. ער האָט געשטיצט די פּאַרטיי מיט געלט און האָט געגרינדעט עטלעכע צייטשריפֿטן, וועלכע האָבן געזאָלט דינען דער סאָציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדע. צוליב זיין שלעכטן געזונט־צושטאַנד איז ער געצוווּנגען געווען צו באַזעצן זיך אין דער פֿראַנצויזישער שווייצאַריע, אין לוגאַנאַ. ווי זיין פּריוואַטער סעקרעטאַר האָט אים באַגלייט דער יונגער באַנק אָנגעשטעלטער עדואַרד בערנשטיין, וועלכער איז שוין דעמאָלסט געווען אַ סאָציאַל־דעמאָ־קראַט. ווען עס איז אין דייטשלאַנד איינגעפֿירט געוואָרן דער אַנטי־סאָציאַ־ליסטן געזעץ און די גאַנצע סאָציאַליסטישע פּרעסע איז אונטערדריקט געוואָרן, האָט העכבערג צוזאַמען מיט בערנשטיינען, אין פֿרילינג פֿון 1879, זיך אַריבערגעקליבן קיין ציריך, כדי צו שאַפֿן דאָרט אַ פּרעסע פֿאַר דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועגונג אין דייטשלאַנד. און אין אייניקע חדשים אַרום האָט ער אַרויסגעגעבן דעם ערשטן באַנד פֿון זיינע „יאָרביכער פֿאַר סאָציאַל־וויסנשאַפֿט און סאָציאַל־פּאָליטיק", און ער האָט אויך געהאָלפֿן דער פּאַרטיי אין ציריך אַרויסצוגעבן אַן איינעם אָרגאַן, דעם „סאָציאַל־דעמאָקראַט", וואָס האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען אין האַרבסט 1879. פֿאַר די דאָזיקע אויסגאַבן האָט העכבערג זיך גענייטיקט אין ליטעראַרישע כו־חות, וואָס עס איז דעמאָלסט געווען ניט אַזוי לייכט צו געפֿינען. ליבקנעכט האָט אים אָנגעוויזן אויף קאַוטסקין און אין פֿאַרלויף פֿון יאָר 1879 האָט קאַוטסקי אים פֿון ווין צוגעשיקט אַרטיקלען. אין גיכן האָט דר. העכבערג איינגעלאַדן קאַוטסקין, אַז ער זאָל קומען קיין ציריך און ווערן דאָרט אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער פֿון זיינע וויסנשאַפֿטלעכע צייטשריפֿטן.

2

אין יאַנואַר, 1880 איז קאַוטסקי אַוועקגעפֿאָרן קיין ציריך, און דאָרט האָט זיך פֿאַר אים אָנגעהויבן אַ ניי לעבן: פֿאַר דעם איז קאַוטסקי אַ לענגערע צייט געווען אַ מיטאַרבעטער פֿון דער דייטשער רעוואָלוציאָנער סאָציאַליסטי־שער צייטונג „פֿרייהייט", וואָס יאָהאַן מאָסט, דער שפּעטערדיקער באַרימטער אַנאַרכיסט, האָט אַרויסגעגעבן. קאַוטסקי איז דעמאָלט אַליין געווען זייער רעוואָלוציאָנער געשטימט. אָבער ווען יאָהאַן מאָסט איז געוואָרן אַן אַנאַר־

כיסט און האָט אָנגעהויבן פריידיקן „פראָפּאַגאַנדע דורך טאַט", ד"ה, טעראָר קעגן די הערשער פֿון דער וועלט, האָט קאַוטסקי אויפֿגעהערט צו שרייבן אין דער „פֿרייהייט".

אין ציריך איז קאַוטסקי אינטים באַפֿריינדט געוואָרן מיט בערנשטיינען, וועלכער איז דערנאָך געוואָרן זיין ביטערסטער קעגנער, און מיט יאָרן שפּע־טער צוריק זיין אינטימסטער פֿריינד.

דורך העכבערגן איז קאַוטסקי אויך באַקאַנט געוואָרן מיט קאַרל מאַרקסן און פֿרידריך ענגעלסן, ווי אויך מיט אַ סך רוסישע רעוואָלוציאָנערן. מיט אייניקע פֿון זיי, ווי מיט פּאַול אַקסעלראָדן, איז ער אַפֿילו נאָענט באַפֿריינדעט געוואָרן אויף דעם גאַנצן לעבן. ער האָט זיך דאָרט אויך געטראָפֿן מיט דער באַרימטער וועראַ זאַסוליטש.

ווען עס איז אין 1880 דערשינען זיין אויבן־דערמאָנטער בוך, האָט ער צוגעשיקט אַ קאָפּיע צו ענגעלסן, אַז ער זאָל שרייבן זיין מיינונג וועגן אים. ענגעלס האָט עטלעכע שטעלן פֿון דעם בוך קריטיקירט .ער האָט אָבער פֿאַרענדיקט זיין בריוו צו קאַוטסקין מיט די ווערטער: „איר זייט איינער פֿון די ווייניקע פֿון דעם יינגערן דור, וואָס האָט זיך באַמיט ווירקלעך עטוואָס צו לערנען". און ער האָט אים דערמוטיקט צו קומען קיין לאָנדאָן, ווו מאַרקס און ענגעלס האָבן דעמאָלסט געלעבט, צו שטודירן אין בריטישן מוזעאום די היסטאָרישע און עקאָנאָמישע ליטעראַטור.

דר. העכבערג איז ניט געווען קיין מאַרקסיסט. ער איז געווען אַ מעסיקער סאָציאַליסט. אויך קאַוטסקי איז נאָך דעמאָלט ניט געווען קיין מאַרקסיסט. ער איז אָבער געווען אַ רעוואָלוציאָנערער סאָציאַליסט. דר. העכבערג האָט זייער הויך געשעצט מאַרקסן און ענגעלסן און ער האָט געוואָלט זיי ביידן צוציען ווי מיטאַרבעטער פֿאַר זיינע „יאַרביכער". מאַרקס און ענגעלס האָבן דעמאָלט געלעבט אין ענגלאַנד. האָט העכבערג פֿריער געשיקט קיין לאָנדאָן בערנשטיינען, וועלכער איז געווען זיין סעקרעטאַר, אָנצוקניפּן פֿאַרבינדונגען מיט זיי. דערנאָך איז ער אַליין געפֿאָרן קיין לאָנדאָן דורכצו־שמועסן זיך מיט זיי. און אין פֿרילינג פֿון 1881 האָט ער אַוועקגעשיקט קאַוטסקין קיין לאָנדאָן אונטערצוהאַלטן גוטע באַציאונגען מיט די צוויי אַלטע סאָציאַליסטישע דענקער.

מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער ווי קאַוטסקי האָט באַקומען ענגעלסעס בריוו, איז אָנגעקומען די נייעס פֿון פּעטערבורג, אַז די רעוואָלוציאָנערן האָבן ענדלעך דערהרגעט דעם צאַר אַלעקסאַנדער דעם צווייטן. די דאָזיקע נייעס האָט אַרויסגערופֿן אַ גוואַלדיקע באַגייסטערונג צווישן די רעוואָלוציאָנערן און סאָציאַליסטן פֿון אַלע לענדער. אַלע זיינען דעמאָלט געווען זיכער (דאָס איז געווען אין מאַרץ, 1881), אַז די לאַנג דערוואַרעטע רוסישע רעוואָלוציע האָט זיך ענדלעך אָנגעהויבן. אין ציריך איז נאָך דעם זעלבן טאָג אָפּגעהאַלטן

געוואָרן אַ גרויסע סאָציאַליסטישע פֿאַרזאַמלונג צו פֿייערן דעם אָנהייב פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע. קאַוטסקי האָט, פֿאַרשטייט זיך, אויך זיך באַ־טייליקט אין דער פֿאַרזאַמלונג. אויף מאָרגן נאָך דער פֿאַרזאַמלונג איז ער אַוועקגעפֿאָרן קיין לאָנדאָן.

אויפֿן וועג קיין לאָנדאָן האָט קאַוטסקי זיך אָפּגעשטעלט אין פּאַריז, און דאָרט איז ער צום ערשטן מאָל באַקאַנט געוואָרן מיט געאָרגי פּלעכאַנאָוון, וועלכער איז שפּעטער געוואָרן, אַזוי ווי ער, איינער פֿון די באַדייטנדסטע טעאָרעטיקער פֿון מאַרקסיזם. ווי אַלע אַנדערע רעוואָלוציאָנערן און סאָציאַ־ליסטן, האָט אויך פּלעכאַנאָוו דעמאָלט דערוואַרט, אַז די דערמאָרדונג פֿון צאַר וועט ברענגען מער פֿרייהייט אין רוסלאַנד. אַזוי האָבן אויך געדענקט קאַרל מאַרקס און פֿרידריך ענגעלס.

באַלד נאָך זיין אָנקומען קיין לאָנדאָן איז קאַוטסקי אַוועק צו ענגעלסן. ענגעלס האָט אים אויפֿגענומען זייער פֿריינדלעך. ער האָט אים אויספֿירלעך אויסגעפֿרעגט וועגן דעם צושטאַנד פֿון דער באַוועגונג אין עסטרייך און אין דער שווייץ און האָט אים איינגעלאַדן צו פֿאַרברענגען ביי אים אין הויז יעדן זונטיק אָוונט.

די דאָזיקע זונטיק־אָוונטן ביי ענגעלסן איז הויז זיינען געווען אַ שטענדיקע אינסטיטוציע. דאָרט פֿלעגט מען טרעפֿן קאַרל מאַרקסעס יינגסטע טאָכטער עלענאָראַ אָדער „טוסי", ווי מען פֿלעגט איר רופֿן פֿאַרצויגן; איר שוועסטער לאַאוראַ צוזאַמען מיט איר מאַן פּאָל לאַפֿאַרג. ענגעלס איז שוין דעמאָלט געווען אַן אַלטער. זיין צווייטע פֿרוי איז געשטאָרבן אין יאָר 1878 און די גאַנ־צע באַלעבאַטישקייט אין זיין הויז האָט דעמאָלט געפֿירט זיין פֿרויס אַ פּלימע־ניצע, וועלכע האָט זיך אויפֿגעהאָדעוועט ביי ענגעלסן אין הויז. זייער אָפֿט פֿלעגן צו די זונטיק־אָוונטן ביי ענגעלסן אין הויז אויך קומען צוויי פֿריינד זיינע פֿון מאַנטשעסטער: דער פּראָפֿעסאָר פֿון כעמיע פֿון מאַנטשעסטער אוניווערזיטעט קאַרל שאָרלעמער און דער טעקסטיל־פֿאַבריקאַנט סעם מור. ביידע האָבן זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט דער טעאָריע פֿון סאָציאַליזם, ווי אויך מיט דער פּראַקטישער אַרבעטער־באַוועגונג און זיינען געווען איבער־צייגטע מאַרקסיסטן. דאָס זיינען געווען די שטענדיקע באַזוכער פֿון ענגעלסעס זונטיק־אָוונטן. אין יאָר 1881 זיינען צוגעקומען נאָך אַ פּאָר.

די געסט, וועלכע פֿלעגן יעדן זונטיק אָוונט פֿאַרברענגען ביי ענגעלסן אין הויז, האָבן מיט זיך פֿאָרגעשטעלט אַ מין קליינעם אינטערנאַציאָנאַל. לעבן דעם רוס לעוו האַרטמאַן איז געזעסן דער פֿראַנצויז פּאָל לאַפֿאַרג. לעבן דעם ענגלענדער מור — דער זון פֿון דעם באַוווסטן דייטשן סאָציאַליסט זאָרגע, וועלכער איז געבוירן און אויפֿגעהאָדעוועט געוואָרן אין אַמעריקע. פֿון מאַרקסעס דריי טעכטער איז די עלטסטע, דזשעני, געבוירן געוואָרן אין

פּאריז, די צווייטע, לאָאורא, אין בריסעל און די דריטע, עלענאָרא, — אין לאָנדאָן. אויפֿגעהאָדעוועט געוואָרן זיינען אָלע דריי אין ענגלאַנד, אָבער דערצויגן געוואָרן זיינען זיי פֿון דייטשע עלטערן און פֿרוי העלענאַ דעמוט, וועלכע איז געווען די „דייטשע נשמה" פֿון דער מאַרקס־פֿאַמיליע.

ענגעלס און פּראָפֿעסאָר שאַרלעמער זיינען דערצויגן געוואָרן אויף דער דייטשער לימעראַטור און פֿילאָזאָפֿיע. אָבער ביידע זיינען זיי געווען שטאַרק אַנגליזירט. ענגעלס האָט נאָך א חוץ דעם זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט אירישע ענינים. ניט בלויז ווי א פֿרייהייטס־קעמפֿער, נאָר אויך צוליב זיינע פֿערזענלעכע באַציאונגען. ענגעלסעס ערשטע פֿרוי, פּונקט ווי די צווייטע, זיינען געווען אירישע. קאָוטסקי, ווידער, איז געווען אַן עסטרייכער פֿון טשעכישער אָפּשטאַמונג, וואָס האָט אין זיך געהאַט אויך דייטשיש, פּויליש און איטאַליעניש בלוט.

די געשפֿרעכן ביי ענגעלסעס טיש פֿלעגן געווינלעך געפֿירט ווערן אין דריי שפּראַכן: דייטש, פֿראַנצויזיש און ענגליש. יעדער האָט געריידט אויף דער שפּראַך, אין וועלכער עס איז לייכטער געווען אויסצודריקן זיינע געדאַנקען. כמעט יעדער אויינער פֿון ענגעלסעס געסט האָט זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט טעאָרעטישע פֿראָגן, ווי אויך מיט דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־באַוועגונג. אָבער ביי ענגעלסן אין הויז האָט מען זיך פֿאַרנומען ניט נאָר שטענדיק מיט דיסקוסיעס וועגן די פּראַבלעמען פֿון דער מענטשהייט. ענגעלס איז געווען א העכסט לעבנס־לוסטיקער מענטש. ער האָט ליב געהאַט צו לאַכן און צו דערציילן פֿאַרשיידענע הומאָריסטישע עפּיזאָדן פֿון זיין פֿאַרנאַנגהייט. ער פֿלעגט אויך זינגען, ווען ער איז געווען אין א פֿרייליעכער שטימונג און פֿלעגט אויפֿפֿאָדערן אַנדערע צו זינגען. מער פֿון אָלעמען פֿלעגט זינגען דער ענגלענדער מור, וואָס האָט געקענט א סך ענגלישע לידלעך. ווען קאָוטסקי איז געוואָרן א שטענדיקער מיטגליד פֿון דער גרופּע געסט, וואָס פֿלעגט יעדן זונטיק אָוונט פֿאַרברענגען ביי ענגעלסן, האָט מען אים אויך געצוווינגען צו זינגען פֿאַרשיידענע לידער, וואָס ער האָט גערן געטאָן.

קאָוטסקי — דערציילט עדוארד בערנשטיין אין זיין אויטאָביאָגראַפֿיע — איז דעמאָלט געווען זייער א לעבעדיקער, פֿרייליעכער יונגערמאַן, וואָס האָט געקאָנט זינגען, טאַנצן און אַמוזירן זיינע פֿרייַנד מיט זיינע ווונדערבאַרע אימיטאַציעס פֿון קונצן־מאַכערס, ווי אויך ווי א פֿאַנטאַסטישער טענצער.

באַלד נאָך זיין אָנקומען קיין לאָנדאָן, האָט קאָוטסקי אויך באַזוכט קאַרל מאַרקסן. די אַטמאָספֿערע ביי מאַרקסן אין הויז, אין 1881, איז געווען א גאַנץ אַנדערע ווי ביי ענגעלסן אין הויז. דאָס האָט זיך געמוזן טיילווייז פֿון דעם, וואָס כאָטש מאַרקס און ענגעלס זיינען ווי טעאָרעטיקער און פּאָליטיקער

געווען ווי צוויי מענטשן מיט איין האַרץ און איין נשמה, און זיי זיינען פֿון זייער פֿריסטער יוגנט אָן ביז צום טויט פֿאַרבליבן גייסטיק איניק און אייניקע שטימיק וועגן די פֿאַרשיידנסטע פּראָבלעמען, האָבן זיי אָבער ווי מענטשן זיך גוואַלדיק אונטערשיידט אויפֿן צווייטן אין אַלע הינזיכטן.

קודם כל אין אויסערלעכן אויסזען: ענגעלס איז געווען הויך און שלאַנק. מאַרקס, וועלכער איז אויך ניט געווען קיין קלייינגעוויקסיקער, איז דאָך געווען פֿיל קלענער און א ביסל אייגנעבויגן. זייערע געווויינהייטן זיינען געווען פֿאַרשיידענע. ענגעלס איז געווען א ספּאָרטסמען, האָט ביזן טויט יעדן טאָג געמאַכט גימנאַסטישע איבונגען און פֿלעגט א סך שפּאַצירן אויף דער פֿרייער לופֿט. ער פֿלעגט זיך שטענדיק באַקלאָגן פֿאַר פֿריינד אויף מאַרקסן, וואָס אים קומט אָן שווער צו אנטשליסן זיך צו פֿאַרלאָזן זיין שרייבציימער און נעמען א שפּאַציר. כאָטש מאַרקס איז געווען אין גאַנצן מיט צוויי יאָר עלטער פֿון ענגעלסן, האָט ער דאָך אויסגעקוקט א סך עלטער.

ענגעלס איז בכלל געווען א וועלטלעכער מענטש. אין מאַנטשעסטער האָט ער א סך יאָרן געהאַנדלט אויף דער בירזשע. ער האָט דאָרט אויך געהאַט א רייטפֿערד און פֿלעגט אויך אָפֿט אַרויספֿאָרן אויף יאַגד.

מאַרקס, ווידער, איז געווען א קאַבינעט־מענטש. ענגעלס האָט פֿאַרמאָגט א רייכערע פֿאַנטאַזיע פֿון מאַרקסן און זיינע אינטערעסן זיינער געווען מער וועלטלעכע ווי מאַרקסעס. די שטילקייט, וואָס האָט אין יאָר 1881 געהערשט אין מאַרקסעס הויז, האָט זיך איבערהויפֿט דערקלערט מיט דעם, וואָס מאַרקסעס פֿרוי האָט זינט יאָרן געליטן פֿון א קענסער (דעם 2טן דעצעמבער, 1881, איז זי טאַקע געשטאָרבן). מאַרקס האָט געווּסט, אז איר קראַנקהייט איז אַן אומהיילבאַרע און ער האָט דערפֿון שטאַרק געליטן.

ווען קאָוטסקי האָט דאָס ערשטע מאָל באַזוכט מאַרקסן, האָט פֿרוי מאַרקס אים אויפֿגענומען אין אויפֿנאַם־צימער און האָט זיך גאַנץ לעבהאַפֿטיק מיט אים אונטערהאַלטן. קאָוטסקי האָט זיך פֿריער געהאַט א סך אָנגעהערט פֿון באַקאַנטע אין דער שווייץ וועגן מאַרקסעס גאַליגקייט. דערצו האָט אים נאָך ווילהעלם ליבקנעכט געהאַט דערציילט, אז ער, קאָוטסקי, האָט א שלעכטן נאָמען ביי מאַרקסן צוליב דעם, וואָס ער האָט פֿריער מיטגעאַרבעט אין יאָהאַן מאַסטס „פֿרייהייט". קאָוטסקי האָט דעריבער איבערגעטראָטן די שוועל פֿון מאַרקסעס צימער מיט א שטאַרקער האַרץ־קלאַפּעניש. „איך האָב מורא געהאַט — האָט קאָוטסקי מיט עטלעכע צענדליק יאָר שפּעטער געשריבן — אז איך זאָל זיך אין גאַנצן ניט פֿאַרלירן, פּונקט ווי דער יונגער היינריך חייגע האָט זיך פֿאַרלאָרן ביי זיין באַגעגעניש מיט גטעטן און ער האָט ניט געפֿונען קיין בעסערע זאַך ווען וואָס צו רירן מיט אים ווי ווען די זיסע פֿלויטן, וואָס וואַקסן אויפֿן וועג פֿון יענע קיין ווייטאַר".

דער אונטערשייד אין עלטער צווישן מארקסן און קאוטסקין איז אין 1881 געווען בערך דער זעלבער, ווי צווישן געטען און היינען אין 1824. מארקס איז אלט געווען 63 יאר, קאוטסקי — 26. קאוטסקים שרעק איז אבער געווען אן אומזיסטע. מארקס האט אים אויפגענומען מיט א פרײנדלעכן שמייכל, וואס האט גלײך קאוטסקין געמאכט פֿילן זיך היימיש.

מארקס האט די ערשטע זאך זיך נאכגעפֿרעגט ביי קאוטסקין אויף זיין מאמען. קאוטסקים מאמע איז דעמאלט געווען מער אנגעזעהן אין דער עסטרײַכישער סאציאלדעמאקראטיע, ווי אויך אין די אויגן פֿון דער מארקס־פֿאמיליע, ווי ער אליין. קאוטסקים מאמע געווען א שוישפֿילערין און א שריפֿטשטעלערין. אונטערן זונם איינפֿלום איז זי געווארן א סאציאליסטקע. אין יאר 1876 האט זי אנגעהייבן דרוקן ראמאנען אין דעם סאציאל־דעמאקראטישן פֿאמיליען־בלאט „די נייע וועלט". די מערסטע ראמאנען אירע, וואס זיינען געווען דורכגעדרונגען מיט א סאציאליסטישער טענדענץ, האבן געהאט א גרויס דערפֿאלג. איר ראמאן „סטעפֿאן פֿאן גרילענהאף" איז אויפֿגענומען געווארן מיט באגייסטערונג פֿון פובליקום, ווי אויך פֿון א סך דעמאלטיקע קריטיקער.

קאַרל מארקסעס פֿרוי און מארקס אליין האבן זייער שטארק געהאלטן פֿון אירע ראמאנען. דעריבער האט מארקס די ערשטע זאך זיך נאכגעפֿרעגט ביי קאוטסקין וועגן זיין מאמען. דערנאך האבן זיי געשמועסט וועגן פֿאר־שיידענע אנדערע ענינים. וועז קאוטסקי האט אים געפֿרעגט צי עס איז ניט געקומען די צייט ארויסצוגעבן זיינע געזאמלטע ווערק, האט מארקס געענט־פֿערט, אז זיינע „געזאמלטע ווערק דארפֿן ערשט געשריבן ווערן".

„מיר ביידע — שרייבט קאוטסקי — האבן זיך ניט פֿארגעשטעלט, אז זיין ליטעראַרישע און וויסנשאפֿטלעכע קאריערע איז דעמאלסט פֿאקטיש שוין געווען צום סוף".

פֿארן אוועקגיין האט מארקס אים איינגעלאדן, אז ער זאל אים באלד ווידער באזוכן. קאוטסקי איז נאך א פֿאר מאל געווען ביי מארקסן. מארקס האט זייער שארף קריטיקירט א סך פֿון די דעמאלסטיקע פֿירער פֿון די דייטשע סאציאליסטן. דאקעגן האט ער שטארק געלויבט אויגוסט בעבעלן. אויך פֿון עדוארד בערנשטיינען האט ער שטארק געהאלטן. בערנשטיינען האט ער באזונדערס געלויבט פֿאר דעם, וואס ער האט געפֿירט גוט די רעדאקציע פֿון „סאציאל־דעמאקראט" אין ציריך. „בערנשטיין — האט מארקס געזאגט איז דער ריכטיקער מאן אויפֿן ריכטיקן פּלאץ".

אויף מארקסן האט דער יונגער קאוטסקי דעמאלסט ניט געמאכט קיין גוטן איינדרוק. אין א בריוו צו זיין טאכטער דזשעני, האט מארקס זיך וועגן אים אפֿגערופֿן זייער קריטיש. אבער קאוטסקין אליין האט ער עס ניט געלאזט פֿילן.

קאוטסקי דערציילט, אז מארקס, פונקט ווי ענגעלס, פֿלעגט ווערן אָנגעצונדענער, ווען אים איז אויסגעקומען צו האָבן צו טאָן מיט פֿאַלשקייט אָדער זעלבסטצופֿרידענער אומוויסנהייט. דאָך האָט ער, ווי קיין אַנדערער, געקאָנט הארציק לאַכן איבער פֿאַרשיידענע מענטשלעכע שוואַכקייטן און קאָמישע פֿאַסירונגען. מארקסעס טעכטער פֿלעגן שטענדיק דערציילן וועגן דער טבע, וואָס זייערע עלטערן האָבן געהאַט צו לאַכן אָן א שיעור.

צו ענגעלסן אין הויז פֿלעגט מארקס אין יענער צייט זעלטן קומען. דאָך האָט ער זיך אינטערעסירט מיט אַלץ, וואָס דאָרט פֿלעגט פֿאָרקומען. ער האָט אַפֿילו געווונסט ווער אין וועמען איז דאָרט פֿאַרליבט.

3

אין יולי, 1881, האָט קאוטסקי זיך אפּגעזעגנט אין לאָנדאָן מיט ענגעלסן און מארקסן און איז צוריק אַוועקגעפֿאָרן קיין צירעך. אונטער בערנשטיינס רעדאַקציע איז דער „סאָציאַל־דעמאָקראַט" גָעוואָרן א סך לינקער, ווי ער איז געווען אונטער דעם פֿריערדיקן רעדאַקטאָר. אויך קאוטסקי איז דעמאָלט געווען ראַדיקאַל געשטימט. אָבער דר. העכבערג, דער רייכער דייטשער ייד וואָס האָט געשטיצט פֿינאַנציעל דעם „סאָציאַל־דעמאָקראַט", איז וואָס ווייטער געווארן אַלץ רעכטער. ער איז געווארן ניט נאָר א שטאַרקער דייטשישער פּאַטריאָט, נאָר אויך דער ערשטער דייטשער סאָציאַליסט וואָס איז געווארן אָן אָנהענגער פֿון דער דייטשער קאָלאָניאַלער פּאָליטיק.

די פּאָליטיק, וועלכע בערנשטיין און קאוטסקי האָבן געפֿירט אין „סאָציאַל־דעמאָקראַט", איז געווען דער היפּך פֿון זיינער. האָט ער דעריבער אָפּגעשטעלט זיין סובסידיע צו דעם „סאָציאַל־דעמאָקראַט". פֿון דעם האָט דער „סאָציאַל־דעמאָקראַט" נאָר געווונען: ער האָט זיך געשטעלט אויף זיינע אייגענע פֿיס. ער איז שוין געווארן זייער ניטיק פֿאַר דער פּאַרטיי אין דייטשלאַנד און האָט שוין געקאָנט עקזיסטירן אָן העכבערגס שטיצע.

קאוטסקי אָבער האָט שוין ווייטער ניט געקאָנט ארבעטן אין העכבערגס אויסגאַבן. האָט ער אין מאי, 1883, פֿאַרלאָזט צירעך און צוריק זיך באַזעצט אין ווין.

אין יאָר 1883 האָט קאוטסקי חתונה געהאַט מיט דער יידישער פֿריילין לואיזע שטראַסער און האָט זיך אריבערגעצויגן פֿון ווין קיין שטוטגאַרט, ווו ער איז געווארן דער רעדאַקטאָר פֿון א סאָציאַל־דעמאָקראַטישער מאָנאַט־שריפֿט „די נייע צייט". ער איז שוין דעמאָלט געווען א מארקסיסט און דער זשורנאַל האָט געזאָלט פּראָפּאַגאַנדירן די זעלבע אידעען פֿון מארקסיזם,

וואָס דער „סאָציאַל־דעמאָקראַט" האָט זיך דאָך געדרוקט אין דער פֿרייער שווייץ, בעת די „נייע צייט" האָט זיך געדרוקט אין דייטשלאַנד, וווּ עס איז דעמאָלט געווען אין קראַפֿט דער אַנטי־סאָציאַליסטן געזעץ. „די נייע צייט" האָט געזאָלט זיין דער טעאָרעטישער זשורנאַל פֿון דער פּאַרטיי, בעת דער „סאָציאַל־דעמאָקראַט" איז געווען איבער הויפּט א קאָמפּס־אָרגאַן. בערנ־שטיין איז אויך געווארן א מיטאַרבעטער פֿון דער „נייע צייט".

אין שטוטגאַרט אָבער האָט קאָוטסקי לאַנג ניט געקאָנט פֿאַרבלייבן. די „נייע צייט" האָט דעמאָלט נאָך ניט געקאָנט שטיין אויף אירע אייגענע פֿיס. וועג דער זשורנאַל איז געגרינדעט געווארן, איז באַשטימט געווארן אז דער רעדאַקטאָר זאָל באַקומען א געהאַלט פֿון 250 מאַרק א מאָנאַט, אָבער באַלד פֿון אָנהייב איז דער אַרויסגעבער געווען געצווונגען ארונטערצושניידן קאָוטסקיס געהאַלט אויף 150 מאַרק. פֿאַר די 150 מאַרק האָט קאָוטסקי געזאָלט ניט נאָר טאָן די גאַנצע רעדאַקציאָנאַלע אַרבעט, נאָר אויך דרוקן דאָרט אַלע אַרטיקלען, וואָס ער וועט שרייבן. קיין סך מיטאַרבעטער האָט דער זשורנאַל די ערשע פּאָר יאָר ניט געהאַט, האָט קאָוטסקי אַליין געמוזט אויספֿילן א העלפֿט פֿון יעדן נומער. א חוץ דעם האָט ער נאָך פֿון דעם מא־גערן געהאַלט באַדאַרפֿט קויפֿן פֿאַרשיידענע ביכער, צייטונגען, זשורנאַלן און אַלץ וואָס איז נייטיק געווען פֿאַר דער רעדאַקציע. אַזוי, אז פּאַר אים און זיין פֿרוי פֿלעגט זיך פֿאַקטיש אָפּשטעלן ניט מער ווי 30 מאַרק א וואָך. מיט אַזא קלייניר סומע איז געווען דורכוים אוממעגלעך פֿאַר צוויי מענטשן דורכצולעבן זיך. האָט ער געמוזט דעריבער זוכן אַנדערע זייטיקע פֿאַרדינסטן. ער האָט פֿון צייט צו צייט קאָרעספּאָנדירט אין דער לִיבעראַלער „ציריכער פּאָסט". אָבער וואָס מ'שטיינס געזאָגט האָט ער געקאָנט מיטטיילן אַן אויסלענדישער צייטונג פֿון שטוטגאַרט? האָט ער דעריבער באַשלאָסן צוריקצופֿאָרן קיין ציריך, מיט דער האָפֿענונג צו ווערן דאָרט א שטענדיקער מיטאַרבעטער פֿון דער „ציריכער פּאָסט", און אויף אַזא אופֿן, מער אָדער ווייניקער, פֿאַרזיכערן זיין מאַטעריעלע עקזיסטענץ.

אין אָקטאָבער, 1883, איז קאָוטסקי צוריקגעקומען קיין ציריך. אַרום דער זעלבער צייט האָט זיין פֿאָטער, דער מאָלער, אויפֿגעמאָלן א פּאַנאָראָמע (א סעריע גרויסע בילדער, וואָס שטעלן פֿאָר א רייע סצענעס, וואָס לויפֿן פֿאַרבּיי די אויגן פֿון דעם באַאַבאַכטער). די דאָזיקע פּאַנאָראָמע איז געווען אויף אן אויסשטעלונג אין ווין און האָט דאָרט געהאַט א גרויסן דערפֿאָלג. אים איז דעריבער אייngעפֿאַלן צו פֿרובירן אויסשטעלן די פּאַנאָראָמע אויך אין לאָנדאָן און ער האָט זיך געוועדעט צום זון, צו קאַרל קאָוטסקין הייסט עס, אז ער זאָל פֿאָרן קיין לאָנדאָן אויסגעפֿינען צי מען קאָן אין א פּאַסעג־דער געגנט, פֿאַר א בילליקן פּרייז קריגן א פּלאַץ וווּ אויסצושטעלן די

פאַנאַראַמע און בכלל וואָס פאַר אַן אויסזיכטן עס זיינען פאַראַן דאָרט פאַר אַזאַ אויסשטעלונג.

קאַוטסקי האָט מיט פרייד זיך אָנגעכאַפּט אָן דער געלעגנהייט צו פאָרן נאָך אַ מאָל קיין לאָנדאָן און טרעפן זיך מיט ענגעלסן (קאַרל מאַרקס איז שוין דעמאָלט געווען טויט).

עס האָט זיך גראָד אַזוי געמאַכט, אַז אין דעם טאָג ווען קאַוטסקי איז ווידער געקומען קיין לאָנדאָן און האָט באַזוכט ענגעלסן, איז געווען ענגעלסעס געבורטסטאָג. ענגעלס איז אָבער יענעם טאָג געווען קראַנק און איז געלעגן אין בעט. עס זיינען אים געקומען גראַטולירן צו זיין געבורטסטאָג „טוסי" (מאַרקס יינגערע טאָכטער עלעאָנאָראַ) און איר מאַן ד"ר עדוואַרד עוועלינג. קאַוטסקי האָט דעמאָלט צום ערשטן מאָל זיך געטראָפן מיט עוועלינגן און עוועלינג האָט אויף אים געמאַכט אַן אָפּשטויסנדן איינדרוק. שפּעטער, ווען ער איז מיט אים נעענטער באַקאַנט געוואָרן און ער האָט אויסגעפונען, אַז עוועלינג איז ניט נאָר אַ וויציקער מיטשמועסער ,נאָר אויך אַן איבערגעגעבענער סאָציאַליסט, אַ פלאַמיקער רעדנער און אַן אומ־דערמידלעכער פּאַרטיי־טוער, איז דער ערשטער איינדרוק וואָס ער האָט באַ־קומען פון אים אָפּגעשוואַכט געוואָרן. שפּעטער אָבער האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז דער ערשטער קאַוטסקיס איינדרוק איז געווען אַ ריכטיקער. טוסי איז צוליב אים באַגאַנגען זעלבסטמאָרד.

אין יאָר 1881, ווען קאַוטסקי האָט דאָס ערשטע מאָל באַזוכט לאָנדאָן, איז די סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין ענגלאַנד געווען נאָך אין אירע ווינד־לעך. די אָרגאַניזאַציע, וועלכע הענרי מייערס היינדמאַן, דער ערשטער ענג־לישער מאַרקסיסט, האָט דעמאָלט געגרינדעט, האָט זיך גערופן „דעמאָקראַ־טיק פעדעריישן" און איר פּראָגראַם איז ניט געווען קיין סאָציאַליסטישע. יעדער אויפריכטיקער בירגערלעכער ליבעראַל האָט זיך געקאָנט אונטער־שרייבן אונטער דער דאָזיקער פּראָגראַם.

אַ חוץ היינדמאַנען זיינען אין ענגלאַנד אין 1881 געווען בלויז נאָך צוויי סאָציאַליסטן־מאַרקסיסטן: בעלפאָרט באַקס און עלעאָנאָראַ מאַרקס. אין 1883 אָבער זיינען שוין אין ענגלאַנד געווען אַ סך אַנדערע סאָציאַליסטן, וואָס זיינען שוין דעמאָלט געווען באַרימט, אָדער זיינען שפּעטער געוואָרן באַרימט, ווי צום ביישפּיל דער ריכטער וויליאַם מאָריס אָדער דער באַרימטער דראַמאַטורג בערנאַרד שאָו, סידני און ביטריס וועב, דזשאָן בורנס און אַנדערע. זיי האָבן שוין דאַן אַרויסגעגעבן אַן אייגענע מאַנאַטשריפט און אין יאַנואַר 1884 האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען היידנמאַנס וואָכנבלאַט „דזשאַסטיס", ווי אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אָרגאַן.

די צאָל מאַרקסיסטן אָבער ניט נאָר אין ענגלאַנד, נאָר אין דער גאַנצער וועלט, איז דעמאָלט געווען זייער קליין און פון די יחידים, וואָס האָבן זיך

יאָ געהאָלטן פֿאַר מאַרקסיסטן, האָבן מאַרקס און ענגעלס אויך קיין נהת ניט געהאַט. מאַרקס אליין האָט זיך ניט איין מאָל באַקלאָגט, אז זיין טעאָריע ווערט שלעכט פֿאַרשטאַנען פֿון זיינע תלמידים.

פּאָל לאַפֿאַרג, מאַרקס איידעם, למשל, איז געווען איינער פֿון די ערשטע אייראָפּעאישע סאָציאַליסטן, וועלכער איז באַקערט געוואָרן צום מאַרקסיזם. אָבער פֿון לאַפֿאַרגס שריפֿטן — דערציילט קאָוטסקי — איז מאַרקס אזוי אויפֿגעבראַכט געוואָרן, אז ער האָט אויסגערופֿן: „אויב דאָס איז מאַרקסיזם — דאַן בין איך ניט קיין מאַרקסיסט!"

אין א בריוו צו ענגעלסן האָט מאַרקס מיט א קורצער צייט פֿאַר זיין טויט געשריבן: „לאַפֿאַרג איז אין דער אמתן דער לעצטער תלמיד פֿון באַקונינען (דעם פֿאָטער פֿון אַנאַרכיזם — ד. ש.), וועלכער גלייבט אין אים ערנסט".

פֿון זיין צווייטן אייִדעם, לאָנגע (דער פֿאָטער פֿון דעם שפּעטער באַקאַנטן פֿראַנצויזישן סאָציאַליסט זשאן לאָנגע) האָט מאַרקס אויך קיין נחת ניט געהאַט. מיט באַדויערן האָט ער אין דעם זעלבן בריוו צו ענגעלסן געשריבן: „לאָנגע איז דער לעצטער פֿראַנצויזישער פּרודאָניסט (אַנהענגער פֿון דעם פֿראַנצויזישן אַנארכיסט פּרודאָן — ד. ש.) און לאַפֿאַרג — דער לעצטער באַקוניסט! דער טייוול זאָל זיי נעמען!..."

דורך דער צייט, וואָס קאָוטסקי האָט דעם צווייטן מאָל פֿאַרבראַכט אין לאָנדאָן, האָט ער זיך אזוי באַפֿריינדט מיט ענגעלסן, אז זיי זיינען אריבער אויף „דו". פֿון יאָר 1883 אָן האָט ענגעלס באַטראַכט עדוואַרד בערנשטיינען און קאָוטסקין פֿאַר די ריכטיקסטע פֿאַרטרעטער פֿון דער מאַרקסיסטישער טעאָריע.

פֿון לאָנדאָן איז קאָוטסקי צוריק אַוועקגעפֿאָרן קיין ציריך. מאַטעריעל האָט זיך די קאָוטסקים דעמאָלט געלעבט זייער שלעכט. האָבן זיי באַשלאָסן סוף 1884 ווידער אַריבערצוקלייבן זיך קיין לאָנדאָן.

אויפֿן וועג פֿון ציריך קיין לאָנדאָן האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט אויף א קורצער צייט אין ווין און אין בערלין. אין בערלין האָט קאָוטסקי זיך געטראָפֿן מיט בעבלן, ליבקנעכטן און מיט די אַנדערע דעמאָלסטדיקע פֿירער פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. קאָוטסקי דערציילט, אז דעמאָלסט האָט מען אויף אים און אויף בערנשטיינען אין א סך קרייזן פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע געקוקט קרום דערפֿאַר, וואָס זיי זיינען געווען... מאַרקסיסטן. אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פֿראַקציע פֿון דייטשן רייכסטאָג, וועלכע איז דורך דער צייט פֿון דעם אַנטי־סאָציאַליסטן געזעץ געווען די אָנפֿירערין פֿון דער פּאַרטיי, האָבן בערנשטיין און קאָוטסקי געהאַט מער קעגנער ווי פֿרײַנד. איינער פֿון קאָוטסקים דעמאָלסדיקע הויפּט־קעגנער איז געווען דער סאָציאַליסטישער דעפּוטאַט וויערעק (דער פֿאָטער פֿון דעם שפּעטער־באַקאַנטן דייטשן פֿראָפּאַגאַנדיסט אין אַמעריקע און פֿאַרטיי־

דיקער פֿון די נאַצים דושאַרדזש סילווענסטער וויערעק, וויערעקס זון, ווידער, דער פּאַעט און היסטאָריקער, פֿראַפֿ. פֿיטער וויערעק, איז איצט איינער פֿון די אָנגעזעענסטע לִיבעראַלע פּובלִיציסטן אין אַמעריקע).

אָבער נאָר וויכטיק איז פֿאַר קאָוטסקין נעווען זיין באַגעגעניש מיטן סאָציאַל־דעמאָקראַט היינריך בראָון. קאָוטסקי איז מיט אים געווען באַ־פֿרײַנדט נאָך פֿון ווין. בראָון האָט חתונה געהאַט מיט א טאָכטער פֿון א יידישן פֿאַבריקאַנט אין ווין, מיטן נאָמען היינריך שפּיגלער. בראָונס יונגע פֿרוי, פּונקט ווי אירע ברידער, האָבן זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט דער סאָציאַלִיסטישער באַוועגונג. וועג בראָון האָט געפֿרעגט ביי קאָוטסקין פֿאַר וואָס ער האָט באַשלאָסן צו באַזעצן זיך אין לאָנדאָן, האָט קאָוטסקי אים געענטפֿערט, אַז ערשטנס, וויל ער האָבן די מעגלעכקייט צו זיין לעבן ענגלִסן, פֿון וועמען ער האָפֿט א סך צו לערנען. צווייטנס, וועט ער דאָרט זיך קאָנען באַנוצן פֿאַר זיינע וויסנשאַפֿטלעכע ארבעטן מיט דער רייכער ביבלִיאָטעק פֿון בריטישן מוזעאום און דריטנס, האָפֿט ער אין לאָנדאָן מיט דער צייט צו קאָנען געפֿינען זשורנאַלִיסטישע ארבעט, פֿון וועלכער ער זאָל קאָנען מאַכן א לעבן. בראָון האָט זיך באַמיט אים צו באַווייזן, אַז די ביידע מאָטיוון זיינען סותר איינער דעם צווייטן: וואָס מער צייט ער וועט אָפּ־געבן פֿאַר זשורנאַלִיסטישער ארבעט, אַלץ וויניקער צייט וועט דאָך אים פֿאַרבלִיבן אויף צו שטודירן. קאָוטסקי האָט צוגעגעבן, אַז ער איז טאָקע גערעכט. אָבער ער האָפֿט דאָך, אַז אין לאָנדאָן וועט ער קאָנען רואיקער לעבן און אָנגיין מיט זיינע וויסנשאַפֿטלעכע ארבעטן.

אָט דער געשפּרעך מיט בראָונען האָט געהאַט א גרויסע ווירקונג אויף קאָוטסקיס וויטערדיקן לעבן. אין א גאַנץ קורצער צייט אַרום, וועג קאָוטסקי איז צום דריטן מאָל געקומען קיין לאָנדאָן, האָט ער באַקומען א בריוו פֿון ווין, פֿון בראָונס רייכן שוואַער, היינריך שפּיגלער, אַז ער וואָלט שטאַרק באַדויערט, וועג ער, קאָוטסקי, זאָל זיין גאַנצע קראַפֿט פֿאַרבריכן אויף צייט־טונגס־ארבעט, כדי צו קאָנען א לעבן מאַכן. ער, שפּיגלער, וואָלט זיך שטאַרק געפֿרייט וועג ער וואָלט געקאָנט בייטראָגן דערצו, אַז קאָוטסקי זאָל די צייט, וואָס ער וועט פֿאַרברענגען אין לאָנדאָן, קענען אויסנוצן פֿאַר זיינע וויסנ־שאַפֿטלעכע פֿאָרשונגען אוג זאָל זיך ניט דאַרפֿן זאָרגן פֿאַר פּרנסה. ער האָט אים פֿאָרגעלייגט צו שיקן יעדן חודש פֿינף פֿונט סטערלינג.

„דער אָנבאָט איז געווען אזא הארציקער אוג איז געמאַכט געוואָרן אזוי איינפֿאַך — האָט קאָוטסקי מיט א סך יאָרן שפּעטער געשריבן — אז איך האָב גאָרניט טראַכטנדיק אים אָנגענומען". אוג פֿאַר די פֿינף יאָר צייט, וואָס קאָוטסקי האָט דאָן פֿאַרבראַכט אין לאָנדאָן (פֿון 1885 ביז 1890) פֿלעגט ער יעדן מאָנאַט באַקומען פֿון שפּיגלערן א בריוו מיט פֿינף פֿונט סטערלינג. שפּיגלער האָט אים אויפֿגעהערט צו שיקן דאָס געלט דאָן, וועג קאָוטסקי האָט

אים געלאזט וויסן, אז דער ארויסגעבער פון דער „נייער צייט" איז שוין אין א לאנג צו צאלן אים א גרעסערן געהאלט און ער נייטיקט זיך דעריבער מער ניט אין קיין זייטיקער שטיצע.

אין יאר 1935, דריי יאר פאר זיין טויט, האט קאוטסקי געשריבן: „צוויי רייכע יידישע סאציאליסטן זיינען געווען די יעניקע, וואס האבן ביים אנהייב פון מיין קאריערע מיר געהאלפן דורכשטופן זיך פארויס. דער ערשטער איז געווען קארל העכבערג, וועלכער האט מיר געגעבן די מעגלעכקייט צו ווירקן אין דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע, און א דאנק דעם האב איך זיך שפעטער צוזאמענגעטראפן מיט מארקסן און ענגעלסן. דער צווייטער איז געווען היינריך שפיגלער, וועלכער האט מיר געגעבן א מעגלעכקייט אין משך פון פינף יאר צייט צו קאנען רואיק שטודירן אין לאנדאן. העכבערג און שפיגלער זיינען שוין ביידע לאנג טויט. שפיגלער איז געווען זייער א צוריקגעהאלטענער און באשיידענער מענטש און ער האט געוואלט, אז קיינער זאל קיין מאל ניט וויסן פון דעם, אז ער האט געשטיצט קאוטסקין. איצט אבער דארף איך מיט דעם ווענטש זיינעם מער ניט רעכענען. איך פיל א באדערפענישׂ, איידער איך שטארב, עפנטלעך פאר דער גאנצער וועלט אויסצודריקן מיין דאנק אט דעם פריינד, וועלכער האט מיר אזוי פיל געהאלפן".

ענגעלס האט, נאטירלעך, קאוטסקין און זיין פרוי אויפגענומען זייער הארציק. יעדן זונטיק נאך מיטאג און אוונט פלעגן זיי ביידע פארברענגען ביי ענגעלסן. ענגעלסעס פלימעניצע האט אין 1881 חתונה געהאט און די באלעבאטישקייט ביי ענגעלסן אין הויז האט נאך קארל מארקסעס טויט געפירט העלענע דעמוט, וועלכע איז אין פארלויף פון צענדליקער יארן געווען דער „גוטער גייסט" פון מארקסעס קינדער און אין 1883, וען מארקס איז געשטארבן האט זי זיך אריבערגעצויגן צו ענגעלסן. זי איז געווען א קלוגע, געבילדעטע און באשיידענע פרוי, האט זי געשאפן אין ענגעלסעס הויז אן אנגענעמע אטמאספערע.

אין לאנדאן איז קאוטסקי דעמאלט באקאנט געווארן מיט ווילהעם מארקסן און אויך מיט בערנארד שאו. שאו איז דאן נאך געווען ניט דער גרויסער דראמאטורג, נאר א מוזיק־קריטיקער אין פארשידענע צייטונגען. באריכט איז ער דעמאלט געווען דער עיקר ווי א זייער טעטיקער און טאלאנטפולער סאציאליסטישער פראפאגאנדיסט.

אין מאי 1888 האבן קאוטסקים עלטערן אים מיט זיין פרוי פארבעטן צו פארברענגען דעם זומער ביי זיי אין א קליין שטעטל ביים ים אין עסטרייך. דעם 14טן יוני האט קאוטסקי צוזאמען מיט זיין פרוי פארלאזט עסטרייך. קאוטסקי האט געוואלט אראפכאפן זיך אויף א פאר טעג קיין שטוטגארט, ווו עם האט זיך געדרוקט די „נייע צייט", פון וועלכער ער איז געווען דער

רעדאַקטאָר. קאַוטסקיס פֿרוי האָט געזאָלט פֿאָרן גלייך קיין ווין צו באַזוכן איר מוטער. זיי זיינען געפֿאָרן צוזאַמען ביז דער שטאָט מאַינץ. אין מאַינץ האָבן זיך זייערע וועגן צעשיידט: קאַוטסקי איז אַוועקגעפֿאָרן קיין שטוטגאַרט און זיין פֿרוי — קיין ווין. פֿון שטוטגאַרט איז קאַוטסקי באַלד אַוועקגעפֿאָרן צו זיינע עלטערן, קיין זאַלצבורג. קאַוטסקיס פֿרוי אָבער איז אַהין ניט גע־קומען. אין גיכן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די צעשיידונג אין מאַינץ איז געווען אַ צעשיידונג אויפֿן גאַנצן לעבן.

קאַוטסקי אַליין האָט מיט אַ סך יאָרן שפּעטער דערציילט, אַז זיין צו־זאַמענלעבן מיט זיין ערשטער פֿרוי האָט אין פֿאַרלויף שוין פֿון די ערשטע יאָרן אָנגענומען אַזעלכע פֿאָרמען, אַז זיי האָבן ניט געקאָנט ווייטער לעבן גליקלעך צוזאַמען און אַזוי ווי קיין קינדער האָבן זיי ניט געהאַט, איז געבליבן אַז זיי זאָלן זיך שיידן.

דער זומער פֿון 1888 האָט זיך געענדיקט מיט דעם, וואָס קאַוטסקי האָט פֿאָרגעשלאָגן זיין פֿרוי אַ גט. זי האָט איינגעשטימט צו דעם און זיי האָבן אָנגענומען די נייטיקע מיטלען עס דורכצופֿירן אַזוי שנעל ווי מעגלעך. צוליב דעם האָט קאַוטסקי שוין געמוזט פֿאַרבלייבן דערווייל אין ווין. זיין פֿרוי איז אָנגעקומען אויף קורסן צו לערנען זיך פֿאַר אַן אַקושערין. אַלץ איז צוגע־גאַנגען אין דער בעסטער אָרדענונג. הגם זיי האָבן געלעבט באַזונדער, זיינען זיי אָבער דאָך געווען באַפֿריינדט און פֿלעגן זיך אָפֿט טרעפֿן ביי וויקטאָר אַדלערן (דער פֿירער פֿון די עסטרייכישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן) אין הויז. די פֿריינד זייערע האָבן שוין אָנגעהויבן גלייבן, אַז זיי וועלן זיך צוריק צוזאַמענ־קומען. אָבער אין אָקטאָבער 1889 האָבן זיי זיך אָפֿיציעל געשיידט און קאַוטסקי האָט איצט געקאָנט צוריקקערן זיך קיין לאָנדאָן.

פֿאַר דעם יאָר צייט, וואָס ער האָט פֿאַרבראַכט אין ווין, האָט ער זיך באַפֿריינדט מיט פֿריילין לואיזע ראָנספּערגער, די יונגע יידישע פֿריינדין פֿון זיין מוטער. ער האָט זיך אין איר פֿאַרליבט און באַלד נאָך דעם ווי ער האָט זיך געשיידט מיט זיין ערשטער יידישער פֿרוי, האָט ער חתונה געהאַט מיט לואיזען.

ווען קאַוטסקי איז צוריקגעקומען קיין לאָנדאָן האָט ער געפֿונען, אַז אין ענגעלסעס באַציאונג צו אים איז פֿאָרגעקומען אַ גרויסע ענדערונג און טאַקע צוליב דעם, וואָס ער האָט זיך געשיידט מיט זיין פֿרוי.

4

אין יאָר 1890 האָט די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אָפּגעהאַלטן אַ גרויסן זיג אין די וואַלן פֿאַר אַ נייעם רייכסטאַג. אין רעזולטאַט פֿון דעם

דאזיקן זיג, איז דער אייזערנער קאנצלער ביסמארק געפאלן. באלד נאך דעם איז אפגעשאפט געווארן דער אנטי־סאציאליסטן געזעץ אין דייטשלאנד, וואס ביסמארק האט געהאט איינגעפירט. אין דער סאציאליסטישער באוועגונג פון דייטשלאנד האט זיך אנגעהויבן א נייע עפאכע. קאוטסקים „נייע צייט", וואס איז ביז דאן געווען א מאנאטשריפט, איז פארוואנדלט געווארן אין א וואכנשריפט. רעדאקטירן אין לאנדאן א וואכנשריפט, וואס דרוקט זיך אין שטוטגארט, איז געווען אוממעגלעך. איז קאוטסקי דעריבער געווען געצווונגען צו פארלאזן לאנדאן און באזעצן זיך אין שטוטגארט.

אין נאוועמבער, 1890, ווען העלגאנ דעמוט, וועלכע האט געפירט די באלעבאטישקייט אין ענגעלסעם הויז, איז געשטארבן, האט ענגעלס געשריבן צו קאוטסקים ערשטער פרוי אין ווין און האט איר איינגעלאדן צו קומען קיין לאנדאן, אפשר וועט זי מסכים זיין צו בלייבן ביי אים. זי האט די איינלאדונג אנגענומען און איז טאקע פארבליבן ביי ענגעלסן אין הויז. ענגעלס האט געפילט, אז די יונגע פרוי האט געבראכט א גרויסן קרבן דערמיט וואס זי איז פארבליבן ביי אים, דעם 70־יאריקן מאן, און ער איז דעריבער איר געווען שטארק דאנקבאר פאר דעם ביזן טויט.

נאך אין יאר 1888 האט קאוטסקי פארעפנטלעכט זיין ערשטע גרויסע ארבעט „טאמאס מאר און זיין אוטאפיע". אין א יאר ארום איז דערשינען זיין בוך „די קלאסן־קעגנזאצן אין דער גרויסער פראנצויזישער רעוואלוציע".

אין יאר 1890, ווען דער אנטי־סאציאליסטן געזעץ אין דייטשלאנד איז אפגעשאפט געווארן, איז דער דייטשער „סאציאל־דעמאקראט", די צייטונג וועלכע האט זיך געדרוקט אין לאנדאן און וועלכע בערנשטיין האט רעדאקטירט, אפגעשטעלט געווארן. אנשטאט דעם לאנדאנער „סאציאל־דעמאקראט" האט אנגעהויבן דערשיינען אין בערלין א טעגלעכע סאציאל־דעמאקראטישע צייטונג „פארווערטס". בערנשטיין איז פארבליבן אין לאנדאן און ער האט פון דארט קארעספאנדירט אין „פארווערטס" און גלייכצייטיק אויך געשריבן פאר קאוטסקים „נייע צייט".

די רעארגאניזירטע לעגאלע סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי אין דייטשלאנד זיך ענייטיקט אין א נייער פראגראם. דער צענטראל־קאמיטעט פון דער פארטיי האט צו דעם ערפורטער צוזאמענפאר פון דער פארטיי, אין 1891, פארגעשלאגן א פראיעקט פון א פראגראם. קאוטסקי האט צוגעגרייט אן אנדער פראיעקט. דעם טעארעטישן טייל פון דער פראגראם האט ער אליין אנגעשריבן. דעם פראקטישן טייל האט אנגעשריבן בערנשטיין. ענגעלסן און בעבלן איז בעסער געפעלן געווארן קאוטסקים און בערנשטיינס פראיעקט און דער דאזיקער פראיעקט איז טאקע מיט אייניקע ענדערונגען אנגענומען געווארן פון צוזאמענפאר. קאוטסקי איז דאן באשטימט געווארן

אָנצושרייבן א קאָמענטאַר אויף דער פּראָגראַם און אין 1892 איז דערשינען זיין בוך „די ערפורטער פּראָגראַם", וואָס איז דערנאָך איבערזעצט געוואָרן אין א סך שפּראַכן און איז שפּעטער שטודירט געוואָרן פון מיליאָנען סאָציאַליסטן אין דער גאַנצער וועלט.

אין זעלבן יאָר, 1892, האָט קאָוטסקי נאָך א מאָל באזוכט לאָנדאָן און האָט דאָרט א פּאָר מאָל ווידער פאַרבראַכט ביי ענגעלסן. זיין ערשטע פרוי איז, נאַטירלעך, דאָרט אויך געווען ביי אַלע צוזאַמענקונפטן און זיי האָבן גאָנץ געמיטלעך געשמועסט וועגן פאַרשיידענע ענינים. קאָוטסקי האָט געהאַט דעם איינדרוק, אז זי איז צופרידן, וואָס זיי האָבן זיך געשיידט. ענגעלס האָט אויך געשיינט צו זיין צופרידן, וואָס אַלץ האָט זיך געענדיקט גוט. עס איז אָבער ניט באַשערט געווען, אז קאָוטסקי און זיין ערשע פרוי זאָלן פאַרבלייבן גוטע פריינד. דורך דער צייט וואָס זי האָט געלעבט ביי ענגעלסן, האָט זי אָנגעהויבן צו שרייבן אַרטיקלען אין דיווינער סאָציאַליסטישע צייטונגען. די אַרטיקלען פלעגט זי אונטערשרייבן לואיזע קאָוטסקי. אַזוי ווי קאָוטסקים צווייטע פרוי האָט אויך געהייסן לואיזע און קאָוטסקים מאַמע איז אויך געווען א שריפטשטעלערין און א מיטאַרבעטערין פון פאַרשידענע ווינער צייטשריפטן, האָבן די לייענער ניט געוווסט „ווער איז ווער". קאָוטסקים א פּריינד האָט אים אויפמערקזאם געמאַכט אויף דעם פלאָנטער וואָס קומט פון דעם אַרויס און ער האָט אויסגעדריקט די מיינונג, אז זיין ערשטע פרוי וואָלט באַדאַרפט אונטערשרייבן אירע אַרטיקלען „לואיזע קאָוטסקי־שטראַסער (שטראַסער איז געווען איר מיידלשער נאָמען). איז קאָוטסקין איינגעפאַלן אָנצופּרעגן ביי ענגעלסן וואָס ער דענקט וועגן דעם. די פּרוי האָט זיך באַלד דערוווסט פון דעם און זי האָט זיך דערפּילט טיף באַליידיקט. זי האָט אין דעם דערזען אַן אינטריגע פון איר געוועזענער שוויגער, פון קאָוטסקים מאַמע, וועמען עס שטייט ניט אָן, וואָס זי טראָגט דעם זעלבן נאָמען. אין דער אמתן האָט קאָוטסקים מאַמע די מינדסטע אַנונג ניט געהאַט וועגן דעם. עס האָבן ניט געהאָלפן די אַלע דערקלערונגען קאָוטסקים. די פּרוי איז אים פאַרבליבן א שונא דעם גאַנצן לעבן.

אין יאָר 1893 זיינען קאָוטסקי און זיין ערשטע פּרוי בײדע געווען דעלעגאַטן צום אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין ציריך. זיי האָבן אָבער די גאַנצע צייט ניט אויסגערעדט קיין איין וואָרט איינער צום צווייטן.

ענגעלס, וועלכער איז דאָרט אויך געווען, האָט פּריינדלעך זיך באַגריסט מיט קאָוטסקין און האָט פאַרבראַכט מיט אים. קאָוטסקים ערשטע פּרוי איז אָבער דערבּיי ניט געווען. ביי קאָוטסקין איז פאַרבליבן דער איינדרוק, אז ענגעלס איז צוליב דער געשיכטע מיט דער פּרוים נאָמען געבליבן אויף אים אָנגעשטויסן.

דעם זעלבן יאָר האָט קאָוטסקי פֿאַרעפֿנטלעכט עטלעכע בראָשורן און אין א יאָר אַרום — דעם ערשטן באַנד פֿון זיין גרויס ווערק „די פֿאָרלויפֿער פֿון דער מאָדערנעם סאָציאַליזם".

אין 1896 האָט עדוואַרד בערנשטיין פֿאַרעפֿנטלעכט אין קאַרל קאָוטסקיס וואָכנשריפֿט „די נייע צייט" א סעריע אַרטיקלען אונטערן טיטל „פֿראַבלעמען פֿון סאָציאַליזם", אין וועלכע ער האָט קריטיקירט די דעמאָלסדיקע אָנשוי־אונגען פֿון די דייטשישע מאַרקסיסטן. מיט א סך יאָרן שפּעטער האָט קאָוטסקי געשריבן, אז ווען בערנשטיין האָט אָנגעהויבן זיין סעריע אַרטיקלען, איז דאָס אים, קאָוטסקין, געווען „זייער סימפּאַטיש", ווייל ער האָט אין דעם געזען א המשך פֿון דעם, וואָס ענגעלס און ער אַליין, קאָוטסקי, האָבן מיט א סך יאָרן פֿריער אָנגעהויבן. אָבער וואָס ווייטער בערנשטיין האָט אין זיינע אַרטיקלען, אין 1897 און 1898 קריטיקירט דעם מאַרקסיזם, אַלץ אומרו־איקער איז קאָוטסקי געווארן.

אין „קאָמוניסטישן מאַניפֿעסט" האָט קאַרל מאַרקס געשריבן:

„אונדזער עפּאָכע, די עפּאָכע פֿון דער בורזשואַזיע, צייכנט זיך אויס איבער הויפּט מיט דעם, וואָס זי פֿאַראייַנפֿאַכט די קלאַסן־קעגנזאַצן. די גאַנצע געזעלשאַפֿט צעשפּאַלט זיך אלץ מער און מער אויף צוויי גרויסע פֿיינדלעכע לאָגערן, אויף צוויי קעגנערישע קלאַסן: בורזשואַזיע און פּראָלעטאַריאַט".

מיט יאָרן שפּעטער האָט, מאַרקס, אמת, שוין געריידט וועגן דריי קלאַסן פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט: לויז־אַרבעטער, קאַפּיטאַליסטן און לאַנד־אייגנטימער. אָבער די אומפֿאַרמיידלעכקייט פֿון סאָציאַליזם האָט ער באַגריי־דעט ניט בלויז מיט דעם, וואָס דער קאַפּיטאַל קאָנצענטרירט זיך אין די הענט פֿון אייניקלע גרויסע קאַפּיטאַליסטן — דאָס לייקענען ניט היינט צו טאָג אפֿילו קאַפּיטאַליסטישע געלערנטע — נאָר מיט דעם, וואָס פֿון איין זייט מוז דער קאַפּיטאַליזם פֿון זיך אַליין צוזאַמענברענגן דערפֿאַר, וואָס „די קרי־זיסן, וועלכע לייגן אין סאַמע תוך פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע וועלן כסדר ברייטער און שארפֿער". „די קריזיסן — לייענען מיר אין דער „ערפֿורטער פּראָגראַם", מאַכן, אז די אַלגעמיינע אומזיכערקייט זאָל וועלן דער נאַרמאַלער צושטאַנד פֿון דער געזעלשאַפֿט און זיינען א באַוויז, אז די פּראָדוקטיווע כוחות זיינען אַריבערגעוואַקסן די היגטיק געזעלשאַפֿט און אז דאָס פּריוואַט־אייגנטום אויף די פּראָדוקציע־מיטלען איז ניט אין הסכם מיט זייער אַנטוויקלונג און פֿאַרנינפֿטיקער אויסנוצונג".

דאָס איז, אזוי צו זאָגן, דער אָביעקטיווער פּראָצעס, וואָס פֿירט צו דעם אומפֿאַרמיידלעכן צוזאַמענברוך פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט. דער קאַפּיטאַליזם פֿירט אָבער, לויט קאַרל מאַרקסן, אויך צו דעם, אז די לאַנג פֿון די גרויסע מאַסן פֿון פֿאָלק זאָל וואָס ווייטער ווערן אַלץ ערגער און ערגער. די קאָנצענטראַציע פֿון אַלע רייכטימער אין די הענט פֿון די גרויסע קאַפּיטאַ־

ליסטן און לאַנד־אייגנטימער פֿירט צו דעם, אז די אַלע קלייניע קאַפּיטאַליסטן, קרעמער, העגדלער און פּויערים זאָלן פֿאַרשווינדן. פֿאַר אָט די אַלע שיכטן פֿון פֿאָלק מיינט די וויייטערדיקע אַנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם, ווי די „ער־פֿורטער פּראָגרעס" זאָגט, „אַלץ א גרעסערע אומזיכערקייט פֿון זייער עקזיס־טענץ, אַלץ א גרעסערער עלנט, אוגטערדריקונג און פֿאַרשקלאַפֿונג".

מיט איין וואָרט, דער קאַפּיטאַליזם ברענגט דעם פּראָלעטאַריאַט בלויז אומגליק און פֿאַרשקלאַפֿונג. דער קאַפּיטאַליזם וועלט אומדערטרעגלעך פֿאַר דער גרויסער פּראָלעטאַרישער מאַסע, פֿון דער באַפֿעלקערונג, און די דאָזיקע מאַסע האָט קיין אַנדער וועג ניט צו ראַטעווען זיך פֿון אונטער־גאַנג ווי באַקעמפֿן דעם קאַפּיטאַליזם.

אָט דאָס זיינען געווען די צוויי יסודות פֿון קאַרל מאַרקס לערע וועגן דער אומפֿאַרמיידלעכקייט פֿון סאָציאַליזם. איז געקומען בערנשטיין און האָט באַווויזן, אז סיי די טעאָריע וועגן דעם אומפֿאַרמיידלעכן צוזאַמענ־ברוך פֿון קאַפּיטאַליזם און סיי די טעאָריע וועגן דעם, אז אונטער דעם קאַפּי־טאַליזם מוז דער עלנט און די פֿאַרצווייפֿלונג פֿון די מאַסן וועלן וואָס ווייטער אַלץ גרעסער און שארפֿער, זיינען ניט ריכטיק.

בערנשטיין האָט אויפגעוויזן, אז די קלאַסן־צעטיילונג אין דער היינטיקער געזעלשאַפֿט איז גאָרניט אזא איינפֿאַכע, ווי מאַרקס האָט זיך פֿאָרגעשטעלט. וואָס נוגע די פּויערים, האָבן אַפֿילו די שטרענג אָרטאָדאָקסאַלע מארקסיסטן שפּעטער אויך געמוזט צוגעבן, אז זיי וועלן ניט איינגעשלונגען פֿון די רייכע לאַנד־אייגנטימער, נאָר פֿאַרקערט, אז די אַבסאָלוטע צאָל פּויערים האָט זיך אין אַלע לענדער פֿאַר די לעצטע יאָרן שטאַרק פֿאַרגרעסערט, און עס איז ניטאָ קיין סיבה אז זייער צאָל זאָל אין דער נאָענטער צוקונפֿט ווערן קלענער.

אָבער אויך אין דער שטאָטישער אינדוסטריע און אין האַנדל ווערן די מיטלשיכטן ניט פֿאַרשווונדן.

קאַרל מאַרקס האָט, צום ביישפּיל, אין גאַנצן אויסגעלאָזן די פֿראָגע וועגן די טעכנישע און האַנדלס־אָנגעשטעלטע, וואָס שטעלן מיט זיך איצט פֿאָר א ריזיקע ארמיי און וואָס זיינען ניט קיין קאַפּיטאַליסטן און ניט קיין פּראָלע־טאַריער אין דעם מארקסיסטישן זין.

געאָרג פֿלעכאַנאָוו, דער פֿאָטער פֿון רוסישן מארקסיזם, וועלכער איז גע־ווען קאָוטסקים א פֿריינד און א מיטאַרבעטער פֿון זיין „נייע צייט", האָט כסדר געמאָנט ביי קאָוטסקין פֿאַרוואָס ער ענטפֿערט ניט אויף בערנשטיינס ארטיקלען. קאָוטסקי האָט געלאָזט פֿלעכאַנאָוון ענטפֿערן בערנשטיינען. ער אַליין, אָבער, האָט אין א בריוו צו פֿלעכאַנאָוון, דאַטירט דעם 22סטן יוני 1898,געשריבן, אז ערשטנס, האָט ער קיין צייט ניט, ווייל ער האַלט אין פֿאַרענדיקן זיין בוך וועגן דער אַגראַר־פֿראָגע; צווייטנס, איז בערנשטיין געווען זיין נאָענטסטער חבר און מיטקעמפֿער אין פֿאַרלויף פֿון די לעצטע 18 יאָר,

און עם איז אים דעריבער ניט לייכט צו דערקלערן קריג זיין אלטן מיטקעמפֿער. „זאל זיין, אז דאָס איז א סענטימענטאלע אורזאך — האָט קאוטסקי געשריבן — אבער אט דער געפֿיל איז אין מיר דאָך זייער לעבעדיק. און נאָך מער וויל זיך מיר ניט אנפֿאלן אויף בערנשטיינען דערפֿאר, וואָס איך וויים ווי שטאַרק ער אליין ליידט פֿון דער ענדערונג, וואָס איז פֿאָרגעקומען אין זיינע אנשויאונגען, וואָס פֿאר א גרויסן אינערלעכן קאמף דאָס רופֿט ארויס אין זיין נשמה".

אבער ווען בערנשטיין האָט איבערגעארבעט זיינע ארטיקלען און זיי ארויסגעגעבן אין 1899 אין א באזונדער בוך, אונטערן טיטל: „די פֿאָרויסזעצונגען פֿון סאָציאַליזם — האָט קאוטסקי אים דערקלערט קריג.

אין זיין בוך און אין אייניקע ארטיקלען, וואָס ער האָט דערנאָך פֿאר־עפֿנטלעכט, האָט בערנשטיין זיך באמיט צו באווייזן, אז דער קלאַסן־קאמף פֿארשווינדט ניט, ווי קארל מארקס האָט פֿאָרויסגעזאָגט; אז די וויטערדיקע אנטוויקלונג פֿון קאַפּיטאַליזם מיט זיינע כסדרדיקע קריזען מוז ניט אומפֿארמיידלעך ברענגען צו א קאטאסטראָפֿע, צו א צוזאמענברוך פֿון דער עקזיסטירנדיקער אָרדענונג, צו א סאָציאלער רעוואָלוציע, וועלכע דארף, לויט מארקסעס טעאָריע, מיט איין קלאַפ פֿארניכטן דעם קאַפּיטאַליזם און ברענגען סאָציאַליזם.

בערנשטיין האָט אויך אָנגעוויזן, אז דער ארבעטער קלאַס איז אין קיין לאַנד נאָך ניט פֿאויק איבערצונעמען די גאַנצע מאַכט; אז סאָציאַליזם וועט מעגלעך זיין איינצופֿירן נאָר דאָרט, וווּ עם הערשט פֿולשטענדיקע דעמאָקראַטיע, און אז אין די ראַמען פֿון דער עקזיסטירנדער געזעלשאַפֿטלעכער אָרדענונג איז מעגלעך, דורך געזעצגעבונג און דורך דעם קאמף פֿון די פֿראַפֿעסיאָנעלע־פֿאַראיינען און דורך קאָאָפּעראַטיוון, צו פֿארבעסערן די לאָגע פֿון די ארבעטער־מאַסן און שטופֿנווייז איבערבויען די געזעלשאַפֿט אויף סאָציאַליסטישע יסודות.

פֿון דעם אלעמען האָט בערנשטיין געצויגן דעם שלום, אז די אויפֿגאַבע פֿון סאָציאַליסטן דארף זיין ניט צוצוגרייטן א סאָציאלע רעוואָלוציע, נאָר צו קעמפֿן פֿאר לעבנס־וויכטיקע סאָציאלע רעפֿארמעס און אין דער ערשטער רייד פֿאר דעמאָקראַטישע פֿרייהייטן און רעכט.

קאוטסקי איז שארף ארויסגעטראָטן קעגן בערנשטיינען. אויסער די פֿאַלעמישע ארטיקלען, וואָס ער האָט אין יענע יאָרן געשריבן קעגן בערנשטיינען, האָט ער ארויסגעגעבן א בוך אונטערן טיטל: „בערנשטיין און די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּראָגראַם". און אויפֿן צוזאמענפֿאָר פֿון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין שטוטגארט, וווּ עס איז דיסקוטירט געוואָרן בערנשטיינס „אפּיקורסות", האָט קאוטסקי געהאלטן א לאַנגע רעדע, אין וועלכער ער האָט צווישן אנדערן געזאָגט: „אויב בערנשטיין גלייבט, אז

מיר מוזן האָבן פֿריער דעמאָקראַטיע, כדי מיר זאָלן דערנאָך קאָנען פֿירן דעם אַרבעער־קלאַס שטופֿנווייז צום זיג, זאָג איך, אז די זאָך איז גראָד פֿאַרקערט מיט אונדז: דער זיג פֿון פּראָלעטאַריאַט איז די פֿאָרבאַדינגונג פֿאַר דעם זיג פֿון דעמאָקראַטיע".

די גרויסע מאַיאָריטעט פֿון די דעלעגאַטן האָט שטורמיש אָפּגעלאָדירט קאָוטסקיס ווערטער. נאָך א גרעסערן אָפּלאָז האָט קאָוטסקי באַקומען, ווען ער האָט אויסגערופֿן: „גלייבט דען עמיצער, אז אָט דער זיג איז מעגלעך אָן א קאָטאַסטראָפֿע איך ווינטש עס, אָבער איך גלייב ניט אין דעם".

אין א פּאָר יאָר ארום האָט קאָוטסקי געשריבן:

„פֿון די ערשטע שריט פֿון מיין פּאַרטיי־טעטיקייט האָב איך אין אונדזער פּאַרטיי געקעמפֿט קעגן דעם, וואָס מען באַצייכנט איצט מיטן נאָמען „בערנשטיניזם" און אַלץ וואָס איך האָב אויסגעפֿונען און איבערגעלעבט דורך דעם פֿערטל יאָרהונדערט פֿון מיין פּאַרטיי־טעטיקייט, האָט בלויז מיך פֿאַרפֿעסטיקט אויף מיין שטאַנדפּונקט. אמת, דער וועג צו אונדזערע אידעאַלן האָט זיך ארויסגעוויזן לענגער און דאָרנדיקער, ווי ער האָט זיך מיר פֿאָרגעשטעלט אין דעם פֿרייַלעכן לויכט פֿון דער ערשטער יוגנט. אָבער ווען איך מעסט אונדזערע דערגרייכונגען ניט מיט דער מאָס פֿון מיינע וווּנטשן, פֿון מיין קורצן אינדיווידואַלן לעבן, נאָר ווען איך קוק מיט די אויגן פֿון א היס־טאָריקער און ניט פֿון א קעמפֿנדיקן אינדיווידום זע איך, אז מיר האָבן באַדייטנד זיך דערנענטערט צו אונדזער ציל".

מיט יאָרן שפּעטער האָט קאָוטסקי צוגעגעבן, אז אין א סך פֿרטים איז בערנשטיין דאָן געווען גערעכט און ניט ער. אָבער אין אָנהייב פֿון 20סטן יאָרהונדערט האָט קאָוטסקי אויפֿגעהערט צו דרוקן בערנשטיינס אַרטיקלען אין דער „נייע צייט" און ער האָט איבערגעריסן מיט אים אַלע באַציאונגען.

די „נייע צייט" איז געווארן דער אָרגאַן פֿון די אַווי גערופֿענע אָרטאָדאָקסאַלע מאַרקסיסטן, אין וועלכן עס האָבן זיך באַטייליקט די אָנגעזעענסטע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע שריפֿטשטעלער פֿון דער גאַנצער וועלט. קיין אַנדער סאָציאַליסטישע צייטשריפֿט אין וועלכער שפּראָך האָט ניט געהאָט אזא גרויסן איינפֿלוס אויפֿן אינטערנאַציאָנאַלן סאָציאַליזם, ווי קאָוטסקיס „נייע צייט". די מערסטע יונגע סאָציאַליסטן זיינען באַקערט געווארן צום מאַרקסיזם דורך לייענען ניט קאַרל מאַרקסעס ווערק, נאָר קאָוטסקיס פּאָפּולאַריזאַציעס פֿון מאַרקסיזם, ווי זיין „עקאָנאָמישע לערע פֿון קאַרל מאַרקס", די „ערפֿורטער פּראָגראַם" און אַנדערע זיינע בראָשורן און ביכער.

אין יאָר 1908 איז ארויס קאָוטסקיס גרויס ווערק „די אָנטשטייאונג פֿון קריסטנטום", וואָס איז באַלד איבערזעצט געווארן אין א סך שפּראַכן.

אין 1910 איז ארוים א צווייט גרוים ווערק זיינם „פֿארמערונג און אנטוויק־לונג אין דער נאטור און אין דער געזעלשאפֿט". אין 1914 — „ראסע און יודענטום".

קאוטסקים ווערק קאנען איינגעטיילט ווערן אין צוויי גרופּעם: איין גרופּע נעמט אריין די ארטיקלען, אין וועלכע ער באהאנדלט די מארקסיסטישע טעאריע גופֿא; די צווייטע גרופּע באשטייט פֿון אזעלכע ארבעטן, וואם דער־קלערן פֿארשיידענע היסטאריש־עקאנאמישע און אלגעמיין־פּאליטישע און קולטור־היסטארישע דערשיינונגען אין ליכט פֿון דער מארקסיסטישער טעאריע.

בערנשטיין האט אין יאר 1924 געשריבן, אז דער ווערטפֿולסטער טייל פֿון קאוטסקים ארבעט באשטייט אין דעם, וואס ער האט אויפֿגעטאן פֿאר דער דערקלערונג און באלייכטונג פֿון דער געשיכטע.

ווי א סאציאל־עקאנאמיסט — האט בערנשטיין געשריבן — איז קאוטסקי אין תוך פֿארבליבן א תלמיד פֿון קארל מארקס און פֿרידריך ענגעלס און ווי אזעלכער וועט ער פֿארבלייבן. נאר אנדערש טרעט ער ארוים ווי א היסטאריקער. דא ליגט זיין באזונדערע קראפֿט. ער האט ארבעטן וואס מאכן אים פֿאר א זעלבסטשטענדיקן וויסנשאפֿטלעכן פֿאָרשער. ער האט געוואָרפֿן א נייי ליכט אויף וויכטיקע היסטארישע פֿאקטן".

די זעלבע מיינונג האבן וועגן קאוטסקים היסטארישע ווערק אויך א סך אנגעזעענע געלערנטע, וועלכע זיינען ניט קיין סאציאליסטן.

5

„די מלחמה פֿון 1914, וואס האט אויפֿגעטרייסלט די גאנצע וועלט, האט ארונטערגעריסן קרוינען און צעשטערט מלוכות — האט קאוטסקי געשריבן אין 1924 — איז פֿאר מיר געווען א גרויסע איבערקערעניש אין לעבן". איידער די מלחמה איז אויסגעבראכן זיינען אלע דייטשע סאציאל־דעמאקראטן געווען איינשטימיק, אז מען מוז טאן אלץ מעגלעכעם ניט צו דערלאזן, אז די מלחמה זאל אויסברעכן. אין גאנץ דייטשלאנד זיינען ערב דער מלחמה פֿארגעקומען גרויסע סאציאליסטישע דעמאנסטראציעס קעגן מלחמה. אבער, וועו די מלחמה האט זיך דאך אנגעהויבן, האט די גרויסע מערהייט פֿון די סאציאל־דעמאקראטישע דעפּוטאטן פֿון רייכסטאג באשלאסן צו שטימען פֿאר די קריגס־קרעדיטן, וואס די רעגירונג האט פֿארלאנגט. א קלייניע מינאָרי־טעט איז געווען קעגן דעם. קאוטסקי האט פֿארנומען א מיטעלע פּאזיציע. ער איז געווען פֿאר דעם, אז די סאציאל־דעמאקראטישע דעפּוטאטן זאלן זיך

צוריקהאַלטן פֿון שטימען און זאָלן דערבּיי דערקלערן, אַז זיי וואָלטן געקאָנט באַווילּיקן קרעדיטן נאָר צו אַזאַ רעגירונג, וואָס וואָלט פֿייערלעך דערקלערט, אַז זי וועט פֿירן מלחמה נאָר פֿאַר פֿאַרטיידיקונג און וועט זי ברענגען צו אַ שנעלן שלום אָן אַנעקסיעס, קאָנטריבוציעס און וועלכע עס איז גוואָלט־טאַטן. אָבער קיינער האָט דאָן קאָוטסקים פֿאָרשלאָג ניט אונטערשטיצט. אין יאָר 1923 — האָט קאָוטסקי געשריבן — די גרויסע מערהייט האָט געשטימט פֿאַר די קריגס־קרעדיטן; די קלייַנע מינדערהייט האָט זיי אָפּגעוואָרפֿן. איך האָב פֿאַרנומען אַ מיטלסטע פּאָזיציע, ווי בעבעל און ליבקנעכט האָבן פֿאַר־נומען אין 1870, וועו זיי האָבן ניט געוואָלט אַרויסטרעטן ניט פֿאַר דעם פּריוויסישן קעניג און ניט פֿאַר דעם פֿראַנצויזישן אימפּעראַטאָר, און זיי האָבן דעריבער אין גאַנצן ניט געשטימט.

מען איז אפֿשר געווען גערעכט, וועו מען האָט אָנגעוויזן, אַז אַזאַ גרויסע פּאַרטיי, ווי עס איז אין 1914 געווען די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, האָט בשום אופֿן ניט געקאָנט זיך צוריקהאַלטן פֿון שטימען. האָב איך דאָך אָבער געפֿאָדערט, אַז מען זאָל ניט די גוטהייסונג און ניט די צוריקווייזונג ניט אָננעמען אָן תנאים. די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע וואָלט געקאָנט באַווילּיקן די קרעדיטן נאָר צו אַזאַ רעגירונג, וואָס וואָלט פֿייערלעך און אָפֿן דערקלערט, אַז זי וועט פֿירן די מלחמה נאָר פֿאַר פֿאַרטיידיקונג און וועט זיי ברענגען צו אַ שנעלן שלום אָן אַנעקסיעס, קאָנטריבוציעס און וועלכע עס איז גוואָלדטאַטן.

אין אַ צייט, וועו די לוידנשאַפֿטן זיינען אויפֿגערייצט, אין אַ צייט פֿון מלחמה און רעוואָלוציעס דאַרף מען זיך שטעלן אויף איין באַשטימטער זייט. בין איך דעריבער מיט מיין מיטלסטער פּאָזיציע געבליבן כמעט פֿולשטענדיק איינזאַם. און אַזוי בין איך געבליבן סיי אין דער צייט פֿון מלחמה און נאָך אַ שטיק צייט נאָך דער מלחמה.

פֿון דעם אָנהייב פֿון מיין פּאַרטיי־טעטיקייט און ביז דער מלחמה בין איך אַלע מאָל געווען מיט דער גרויסער מערהייט פֿון דער פּאַרטיי, בעת די קריטיקער פֿון רעכטס און פֿון לינקס זיינען כסדר געווען אין אָם־באַדייטנדער מינדערהייט.

איצט, פֿאַרקערט, בין איך געקומען אין אַ ווידערשפּרוך מיט דער גרויסער מערהייט פֿון דער פּאַרטיי און האָב אויך ניט צופֿרידנגעשטעלט די מינדערהייט.

איצט, פֿאַרקערט, בין איך געקומען אין אַ סתירה מיט דער גרויסער לינקער פֿליגל מיט ראָזאַ לוקסעמבורג און קאַרל ליבקנעכט בראש, וואָס זיינען אין דער צייט פֿון דער מלחמה אָנגערופֿן געוואָרן „סאָציאַל־פּאַטריאָטן." איצט איז זייער אַטאַקע אויף מיר געוואָרן נאָך אַ טאָפּלט שטאַרקערע. דאָס האָט געמוזט האָבן אַ געוויסן איינפֿלוס אויף די מעסיקערע עלעמענטן פֿון

דער אפאזיציע: זיי האבן נאך אלץ געפילט צו מיר אכטונג, אבער שוין ניט אן צוויפלען און וואקלונגען".

שוין אין אנהייב 1915 האבן בערנשטיין און הוגא האאזע, דער פארזיצער פון דער סאציאל־דעמאקראטישער פראקציע אין רייכסטאג, איינגעזען, אז די סאציאל־דעמאקראטיע איז באגאנגען א גרויסן פעלער דערמיט, וואס זי האט געשטימט פאר קריג. דעמאלט האט קאוטסקי זיך צוריק שטארק דערנענטערט צו בערנשטיינען.

„אין דער מלחמה — האט אין יאר 1924 געשריבן קאוטסקי — האבן מיר וויידער געפונען איינער דעם צוויטן. יעדער פון אונדז האט אפגעהיט זיינע טעארעטישע באזונדערקייטן. אבער אין פראקטישע פראגן האבן מיר כמעט אלע מאל איינגעשטימט און אזוי איז דאס געבליבן ביז היינטיקן טאג".

אין יוני 1915 האבן קאוטסקי, בערנשטיין און האאזע ארויסגעלאזט דעם באריטן מאניפעסט „דער געבאט פון דער שטונדע", אין וועלכן זיי האבן אנגעוויזן אויף דעם אמתן כאראקטער פון דער מלחמה. אין אויגוסט 1915 האבן שוין עטלעכע און דרייסיק סאציאל־דעמאקראטישע דעפוטאטן זיך צוריקגעהאלטן פון שטימען פאר קרידים־בודזשעט און אין ניין טעג ארום, וועו עס איז נאך א מאל פארגעקומען אין רייכסאג אזא אפשטימונג, האבן צוואנציק דעפוטאטן געשטימט קעגן און בערנשטיין איז געווען איינער פון זיי. (קאוטסקי איז ניט געווען קיין דעפוטאט). אין 7 מאנאטן ארום האבן בערנשטיין און אנדערע 16 דעפוטאטן געגרינדעט א באזונדערע אנטי־מלחמה פראקציע אין רייכסטאג. מיט א יאר שפעטער האבן די מיטגלידער פון דער דאזיקער פראקציע געשאפן „די אומאפהענגיקע סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי פון דייטשלאנד".

קאוטסקי און בערנשטיין זיינען ביידע געווען קעגן דעם, אז מען זאל גרינדן א באזונדערע פארטיי. זיי האבן געהאפט, אז עס וועט זיך זיי סוף כל סוף איינגעבן צוריק ארויפצופירן די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי אויפן ריכטיקן וועג. אבער וועו די נייע פארטיי איז געגרינדעט געווארן, זיינען זיי ארייגעטראטן אין איר אלס מיטגלידער.

אין די מלחמה־יארן האט קאוטסקי פארעפנטלעכט עטלעכע נייע ווערק, ווי: די נאציאנאלע און די אימפעריאליסטישע מלוכה און א בונד פון לענדער"; „די פראיניקטע שטאטן פון מיטל־איראפע", „די באפרייאונג פון די פעלקער" און אנדערע.

אין אקטאבער 1917 האט דער קאמיטעט פון דער אלטער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי צוגענומען ביי קאוטסקין די „נייע צייט", וועלכע ער האט אויפגעבויט. דאס איז פאר אים געווען א גרויסער קלאפ.

„אָט די געצוויונגענע צעשיידונג מיט דער היים פֿון מיין שאַפֿן, וועלכע איך האָב אויפֿגעבויט, דורך וועלכע איך האָב זיך פֿאַרבונדן מיט די גרויסע פֿאַרטרעטער פֿון מאָדערנעם סאָציאַליזם און וועלכער איך האָב געגעבן מער כאַראַקטער — אָט די צעשיידונג איז פֿאַר מיר געווען נאָך א שווערער קלאַפּ צוליב דעם, וואָס דאָס איז צונויפֿגעפֿאַלן מיט מיין גרויסער איזאָלאַציע.

און אָט די איינזאַמקייט מיינע איז נאָך גרעסער געוואָרן, וועו עס איז אויפֿגעקומען דער באָלשעוויזם. ווי ווייט איך האָב געקאָנט, האָב איך אינאַרירט די אָנפֿאַלן פֿון די „סאָפֿארטאַקיסטן" אויף מיר, ווייל אונטער די צענזור־באַדינגונגען איז פֿאַר מיר געווען אומבאַקוועם צרויסצוטרעטן קעגן די אָפּאָזיציאָנעלע עלעמענטן.

גאָר אַן אַנדער סיטואַציע איז אָבער געוואָרן, וועו די באָלשעוויקעם האָבן פֿאַרכאַפּט אין רוסלאַנד די רעגירונגס־מאַכט, און כדי ניט צו טיילן זיי מיט די אַנדערע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, האָבן זיי צעטריבן די סאָציאַליסטישע גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג און האָבן איינגעפֿירט א סיסטעם פֿון טעראָר קעגן אַלע ניט־קאָמוניסטן. און דאָס אַלץ האָבן זיי געטאָן מיט דער אָפּפֿענונג, אז עס וועט זיי געלינגען מיט איין קלאַפּ און איבערנאַכט מאַכן פֿון רוסלאַנד א פֿולשטענדיקע קאָמוניסטישע געזעלשאַפֿט.

ווי נאָר עס איז מיר געלונגען צו זען קלאָר, וואָס עס איז פֿאָרגעקומען אין רוסלאַנד נאָך דער אָקטאָבער־איבערקערעניש, האָב איך געהאַלטן פֿאַר מיין חוב באַלד ארויסצוטרעטן קעגן דעם, און אויך קעגן דער מיינונג, אז אזא אָפּגעשטאַנען לאַנד, ווי רוסלאַנד, קאָן אריבעריאָגן דעם אינדוסטריעלן מערב אויפֿן וועג צו סאָציאַליזם, און קעגן דער משוגענער פֿאַרשטעלונג, אז מען קאָן איינפֿירן סאָציאַליזם מיט איין מעכטיקן קלאַפּ, און נאָך דערצו דורך א פּריוויליגירטער מינדערהייט, וואָס שטייט אין א ווידערשפּרוך צו דער אומגעהויערער מערהייט פֿון פֿאָלק, אזוי אז מען דאַרף אָט די אומגעהויערע מאַסן האַלטן אין צוים מיט געוואָר און דורך טעראָר.

שוין אין זומער 1918 האָב איך פֿאַרעפֿנטלעכט מיין ערשטע ארבעט קעגן באָלשעוויזם, „די דיקטאַטור פֿון פּראָלעטאַריאַט", דערנאָך, אין 1919, „טעראָריזם און קאָמוניזם", און אין 1921 — „פֿון דעמאָקראַטיע צו מלוכה־קנעכטשאַפֿט".

עס פֿארשטייט זיך, אז מיין אנטשיידענער ארויסטריט קעגן באָלשעוויזם האָט אויפֿן העכסטן גראד אויפֿגעבראַכט קעגן מיר די „סאָפֿארטאַקיסטן", וואָס האָבן פֿון זינט דער רעוואָלוציע זיך א נאָמען געגעבן קאָמוניסטן. אָבער קעגן מיר זיינען אויך געווען א סך „אומאָפּהענגיקע", און צווישן זיי אַפֿילו אזעלכע, וואָס האָבן געהאַלטן, אז איך בין גערעכט, נאָר ביי דער דעמאָקטיקער סיטואַציע, האָבן זיי געזאָגט, מיינט אָנפֿאַלן אויפֿן באָלשעוויזם די

זעלביקע זאך ווי באקעמפן די רוסישע רעוואלוציע. זיי האבן דעריבער געהאלטן, אז מיינע ארויסטרעטונגען זיינען ווייניקסטנס ניט צייטיק.

שוין מיין ערשטע ארבעט קעגן באלשעוויזם האט קענן מיר ארויסגערופן צוויפל ביי אייניקע פון מיינע בעסטע פרײנד.

ווען עס איז אין נאוועמבער 1919 אויסגעבראכן די רעוואלוציע אין דייטשלאנד און עס איז געשאפן געווארן א סאציאליסטישע רעגירונג, וואס איז באשטאנען פון א גלייכער צאל פארטרעטער פון ביידע סאציאליסטישע פארטייען, איז קאוטסקי באשטימט געווארן ווי א געהילף פון מלוכה־סעקרעטאר פאר אויסלענדישע ענינים. קאוטסקי האט גרינטלעך דורכגעשטודירט די אלע געהיימע דאקומענטן וועגן דער אנטשטייאונג פון דער מלחמה און שפעטער, ווען ער איז שוין אוועק פון מיניסטעריום, האט ער ארויסגענעבן א בוך מיטן נאמען „ווי אזוי עס איז אנטשטאנען די מלחמה". קאוטסקי האט אין דעם בוך קלאר ארויסגעבראכט, אז די מלחמה איז ארויסגערופן געווארן ניט פון די קאפיטאליסטן פון אלע לענדער, ווי די באלשעוויקעם און לינקע סאציאליסטן האבן באהויפט, נאר אז די קרעפטן וואס האבן געפירט צו דער מלחמה האבן געהערט צו דער פאר־קאפיטאליסטישער עפאכע; זיי זיינען געווען די פארשטייער ניט פון קאפיטאליזם, נאר פון פעאדאליזם. אין עסטרייך־אונגארן זיינען עס געווען די אונגארישע מאגנאטן. זיי האבן עס אויסגעאיבט אן עקאנאמישן און פאליטישן דרוק אויף סערביע, וואו די נאציאנאלע באוועגונג איז זיי געשטאנען ווי א דארן אין אויג. אין אלע לענדער זיינען עס געווען די מיליטאריסטן, וועלכע האבן ארויסגעקוקט אויף מלחמה. און דייטשלאנד האט ארייניגעשטויסן אין דער מלחמה דער דייטשער מיליטאריזם. קאוטסקי איז געווען דער ערשטער וואס האט אויף דעם אנגעוויזן.

ווען די „אומאפהענגיקע סאציאליסטישע פארטיי" האט אין 1919 באשלאסן צוצושטיין צום דריטן (קאמוניסטישן) אינטערנאציאנאל, איז קאוטסקי ארויסגעטראטן פון דער פארטי (בערנשטיין איז נאך פריער ארויסגעטראטן). צו דער אלטער פארטי, אבער, האט קאוטסקי אויך ניט געקאנט צושטיין. ער האט שוין געהאט באשלאסן צו פארלאזן דייטשלאנד און זיך באזעצן אין ווין. אבער אין 1920 האט די „אומאפהענגיקע פארטיי" זיך געשפאלטן. איין טייל האט זיך פאראייניקט מיט די קאמוניסטן, דער צוויי־טער טייל איז פארבליבן אנטי־קאמוניסטיש. קאוטסקי האט דאן אנגעוועגדעט אלע זיינע כוחות צו ברענגען צו א פאראייניקונג פון די צוויי סאציאל־דעמאקראטישע פארטייען. ער האט ענגומען שאפן א פונדאמענט פאר א נייער פראגראם, וואס זאל אנטשפרעכן די נייע לאגע און די נייע אנשויאונגען און אזוי איז דערשינען זיין בוך „די פראלעטארישע רעוואלוציע און איר

פּראָגראַם". אין א קורצער צייט אַרום איז די פֿאַראייניקונג פֿון די ביידע פּאַרטייען טאַקע פֿאַרגעקומען.

אין דער „פּראָלעטאַרישער רעוואָלוציע און איר פּראָגראַם" און אין „די מאַטעריאַליסטישע אויפֿפֿאַסונג פֿון דער געשיכטע". די צוויי גרויסע אַרבעטן וועלכע קאָמפּלעטירן דאָס פֿאַרפֿנטלעכט אין זיינע לעצטע צען יאָר, גיט ער אָפֿן צו, אז א סך פֿון מאַרקסעס טעאָרעטישע באַהויפּטונגען האָבן זיך אַרויסגעוויזן פֿאַר ניט ריכטיק. איך וועל דאָ ברענגען נאָר א פּאָר אויסצוגן ווי א ביישפּיל. „דאָס פּויערטום — שרייבט קאָוטסקי אין דער „פּראָלעטאַרישער רעוואָלוציע" (זייט 48 רוסישע אויסגאַבע) קען בשום אופֿן ניט צוגעראַכנט ווערן צו די קלאַסן, וואָס גייען באַרג אַראָפּ, ווי די „ערפֿורטער פּראָגראַם" האָט עס אויפֿגעוויזן... גלייכצייטיק מיטן פּויערטום און מיט די שטאָטישע קלײַנבירגער מוזן מיר אָנווייזן אויף נאָך א וויכטיקן סאָציאַלן שיכט, וועלכער האָט אין דער צייט ווען די „ערפֿורטער פּראָגראַם" איז פֿאַרפֿאַסט געווואָרן, נאָך ניט געשפּילט קיין שום ראָלע און האָט פֿיגורירט איבערהויפּט ווי א צוגאָב. דאָס איז דער שיכט פֿון די „קאָפֿ־אַרבעטער" אָדער „אינטעליגענטן", צווישן וועלכע די אָנגעשטעלטע און באַקאַנטע צייכענען זיך אויס מיט זייער צאָל און באַדייטונג. פֿאַר דער צייט (זינט די „ערפֿורטער פּראָגראַם" איז פֿאַרפֿאַסט־געווואָרן) איז דער שיכט קאָלאָסאַל אויסגעוואַקסן אין צאָל און האָט זיך פֿאַרוואַנדלט אין א מיטל־גרופּע, וואָס אונטערשיידט זיך שטאַרק פֿון דער בורזשואַזיע און דערנענטערט זיך סיי לויט איר קלאַסן־לאָגע, סיי לויט אירע אָנזיכטן צום פּראָלעטאַריאַט".

ווייטער, אויף זייט 57, שרייבט קאָוטסקי:

„אין מיינע שלום־קאָמענטאַרן צו דער „ערפֿורטער פּראָגראַם" האָב איך אַרויסגעוואָגט די האָפּענונג, אז די קלײַנע פּויערים, וועלכע ווערן שנעל רוינירט, וועלן צושטיין צום פּראָלעטאַריאַט, אזוי שנעל ווי זיי וועלן זיך איבערצייגן אין דער האָפּענונגסלאָזיקייט פֿון זייער לאָגע. איך דעם פּונקט האָבן מיר געהאַט א טעות. די פּויערים ווערן ניט פֿאַראַרעמט, נאָר פֿאַרקערט, אין א סך פֿאַלן גייען זיי נאָר באַרג אַרויף".

ווייטער, אויף זייט 72, שרייבט קאָוטסקי, אז מאַרקסעס פֿאָרויסזאָגונג, אז וואָס ווייטער מוז די לאָגע פֿון די אַרבעטער ווערן אַלץ ערגער און ערגער, הנט זיך אַרויסגעוויזן פֿאַר ניט ריכטיק וויל „א דאַנק דעם אָרגאַניזירטן קאַמף פֿון אַרבעטער־קלאַס, ווערט זיין לאָגע איצט וואָס ווייטער אַלץ בעסער.

אויף זייט 82 שרייבט קאָוטסקי, אז דער פּונקט וועגן די קריזיסן אין דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט, וואָס געפֿינט זיך אין דער „ערפֿורטער פּראָגראַם". און וואָס איז געבויט אויף מאַרקסעס טעאָריע וועגן קריזיסן, „איז,

פֿארשטייט זיך, אַלט געוואָרן און קומט ניט נאָך די לאַגע, ווי זי איז הייַנט צו טאָג".

אויף זייט 126-127 פֿון זיין בוך „די פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציע" שרייבט קאָוטסקי:

„מיר האָבן אַלע סיבות צו דענקען, אַז די קומענדע פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציע, ד. ה., די דערַאָבערונג פֿון דער פּאָליטישער מאַכט מצד דעם פּראָלעטאַריאַט, וועט פֿאָרקומען אויפֿן גרונד פֿון דעמאָקראַטיע, מיט אַנדערע ווערטער, אויף אַ פֿרידלעכן וועג".

„קעגן דעם פֿרידלעכן כאַראַקטער פֿון דער פּראָלעטאַרישער רעוואָלוציע — שרייבט קאָוטסקי — שטעלט מען אונדז אַרויס דעם אַרגומענט, אַז קיין הערשנדער קלאַס זאָגט זיך מיט גוטן ניט אָפּ פֿון דער מאַכט. דאָס איז, פֿאַרשטייט זיך, אמת. עס וואָלט געווען זייער נאַיוו צו זאָגן, אַז מען קען מיט גוטע רייד פֿועלן ביים הערשנדן קלאַס, אַז ער זאָל פֿרייוויליק אָפּטרעטן זיין פּאָזיציע, אָדער אַז דער קאַפּיטאַליסטן־קלאַס וועט וועלן־עס־איז מיטן פּראָגרעס פֿון דער ציוויליזאַציע אויף אַזוי פֿיל דורכגעדרונגען ווערן מיטן סאָציאַליסטישן גייסט, אַז ער וועט אָן א קאַמף אָפּטרעטן דעם פּראָלעטאַריאַט זיין הערשאַפֿט.

„עס איז קיין צווייפֿל ניט, אַז דער פּראָלעטאַריאַט וועט ניט איינגענעמען די פּאָליטישע מאַכט, אויב ער וועט שוין פֿאַר דעם ניט פֿאַרשטעלן מיט זיך א מעכטיקע אידעאָלאָגדע קראַפֿט. אָבער די באַדייטונג פֿון דער דעמאָקראַטיע פֿון פּראָלעטאַריאַט אין יעדן באַשטימטן מאָמענט, און דאָס מאַכט פֿאַר אומנייטיק צו וועלן זיך צו די מיטלען פֿון באַוואָפנטן קאַמף כדי צו דערגרייכן אָט דעם ציל".

וויטער באַווייזט קאָוטסקי, אַז צי דער שטימצעטל איז א מאַכט, צי ניט, וועלכע זיך אָן דעם, ווער עס זיינען די מענטשן, וואָס באַנוצן זיך מיט אים. אויב דאָס זיינען לומפּן־פּראָלעטאַריער, וואָס זיינען גרייט צו וואַרפֿן זיך אין די אָרעמס היינט פֿון די סאָציאַליסטן און מאָרגן פֿון די קאָמוניסטן, אָדער פֿאַשיסטן — וועלן זיי, דורך זייערע שטימצעטלען ניט דערַאָבערן די פּאָליטישע מאַכט. אויב אָבער דאָס זיינען באַווּסטזיניקע אַרבעטער, וואָס שטעלן מיט זיך פֿאַר א מערהייט פֿון דער געזעלשאַפֿט, און די געזעלשאַפֿט קען זיך אָן זייער אַרבעט ניט באַגיין, דאַן איז זייער שטימען פֿאַר דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי א באַוויזן, אַז זיי האָבן אָנערקענט זייער מאַכט.

„זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, זאָגט קאָוטסקי, אַז דער שטימצעטל שטעלט מיט זיך פֿאַר א מאַכט נאָר אונטער די באַדינגונגען פֿון דעמאָקראַטישע מיטלען א קאַמף פֿאַר דער דעמאָקראַטיע גופֿא. אונטער א דעספּאָטישן רעזשים קען מען דורך פֿרידלעכע מיטלען קיין דעמאָקראַטיע ניט אויסקעמפֿן".

קאוטסקי פֿאַרענדיקט דעם קאַפּיטל וועגן רעוואָלוציע מיט די פֿאָלגנדע ווערטער:

„די רעוואָלוציאָנערסטע פֿון די רעוואָלוציאָנערן וועלן פֿראָטעסטירן קעגן מיין אויפֿפֿאַסונג פֿון דער פּראָלעטאַרישער רעוואָלוציע. פֿאַר זיי איז א רעוואָלוציע אָן בלוט־פֿאַרגיסונג און אָן טעראָר ניט קיין אמתן רעוואָלוציע, נאָר א נעבעכדיקער, צעקראָכענער רעפֿאָרמיזם. מיט זייערע אָנזיכטן וועגן רעוואָלוציע ווייזן זיי בלויז וויּ קאָנסערוואַטיוו זייער מח איז, טראָץ זייערע רעוואָלוציאָנערע פֿראַזן" („די פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציע" זייט 127).

קאוטסקי זאָגט, אלזא, נאָענט קלאָר און דייטלעך, אז דער ארבעטער קען און וועט קומען צו דער מאַכט ניט דורך א רעוואָלוציע, נאָר דורך מעטאָדן פֿון דעמאָקראַטיע אויף א פֿרידלעכן אופֿן.

אין אן אנדער פּלאַץ זאָגט קאוטסקי, אז דער קאַפּיטאַליזם וועט קיין מאָל ניט צוזאַמענברעכן פֿון זיך אַליין. דער סאָציאַליזם, זאָגט ער, וועט קומען ניט דערפֿאַר וואָס דער קאַפּיטאַליזם וועט אונטערגיין.

„איך האָב מקבר געווען געוויסע אילוזיעס — האָט קאוטסקי געשריבן אין 1924 — כ'האָב אָנערקענט און פֿאַרריכט געוויסע טעותן. מיינע אנשויאונגען האָבן ביז דער נאָר לעצטער צייט דורכגעמאַכט א נאָענ באַשטימטע עוואָלוציע. אָבער איך וועל שוין שטאַרבן אַן אומהיילבאַרער מאַרקסיסט".

נאָך דעם האָט קאוטסקי נאָך געלעבט 14 יאָר און ער האָט אָנגעשריבן — א חוץ א סך ארטיקלען און בראָשורן — דריי קאַפּיטאַלע ווערק: „דער היסטאָרישער מאַטעריאַליזם", „קריג און דעמאָקראַטיע" און „סאָציאַליסטן און קריג". אין יענע ווערק האָט ער, נוצנדיק זיין אויסדרוק, „מקבר געווען" נאָך וויטערע אילוזיעס זיינע און איז זייער וויט אַוועק פֿון דעם רעוואָלוציאָנערן מאַרקסיזם, וועלכן ער האָט געפֿריידיקט אין זיינע פֿריערדיקע ווערק.

די לעצטע ווערק האָט ער אָנגעשריבן אין ווין, וווהין ער האָט זיך אַריבערגעקליבן אין יאָר 1924.

דורך די אַלע יאָרן האָט אים אין זיין ארבעט א סך אַרויסגעהאָלפֿן זיין פֿרוי לואיזע. זי איז געווען זיין סעקרעטאַרין, זיין אַרויסגעבערין און האָט געפֿירט אַלע אונטערהאַנדלונגען מיט זיינע פֿאַרלעגער. זי איז אויך געווען טעטיק אין דער פּאַרטיי. זי האָט אַליין אויך איבערזעצט ביכער און האָט אויך געשריבן ארטיקלען און ביכער.

אין זיינע לעצטע ארטיקלען און בראָשורן האָט קאוטסקי געווארנט די סאָציאַליסטן און די ארבעטער פֿון דער גאַנצער וועלט, אז דער וועג פֿון דיקטאַטור און בירגערקריג, צו וועלכן עס רופֿן די קאָמוניסטן, פֿירט אומפֿאַרמיידלעך אין גיהנום־אַריין, און אז נאָר דורך פֿרייהייט און שלום, דורך דעם קאמף קעגן מלחמה און פֿאַר דער אויפֿהאַלטונג און וווייטערער

אויסברייטונג פֿון דער דעמאָקראַטיע קאָן די מענטשהייט קומען צו א שענע־רער, מענטשלעכערער און יושרדיקערער אָרדענונג.

אָבער א טייל פֿון אונדזערע סאָציאַליסטן, האָט קאָוטסקי געשריבן אין יאָר 1934, שטעלן זיך ניט צופֿרידן מיט די וועגלעכקייטן, וואָס די דעמאָקרא־טיע ניט יעדער גרויסער מאַסן־פּאַרטיי, צו אָרגאַניזירן און דערציען אירע אָנהענגער און פֿירן זיי צו פּאָליטישער און עקאָנאָמישער מאַכט. זיי פֿאָר־לאַנגען א קאָנסטיטוציע, א רעגירונגס־פֿאָרם, וואָס זאָל אונדז ניט נאָר געבן די מעגלעכקייט די פּאָליטישע מאַכט צו דערָאָבערן, נאָר וואָס זיל די מאַכט, וועלכע מיר וועלן האַלטן אין אונדזערע הענט, פֿאַרזיכערן אויף שטענדיק אונטער אַלע אומשטענדן. אזא מין גאַראַנטיע דערוואַרטן יענע סאָציאַליסטן פֿון דער דיקטאַטור פֿון דער אייגענער פּאַרטיי. און דאָס מיינט נייטיקערוויז די דיקטאַטור פֿון די פֿירער פון דער פּאַרטיי איבער אַלץ און אַלעמען און איבער דער פּאַרטיי גופֿא.

די דיקטאַטור קאָן אויך ניט מיט אַלע אירע מעטאָדן פֿאַרזיכערן, אז איר פּאַרטיי, די הערשנדע פּאַרטיי פֿון דער דיקטאַטור, וועט אונטער אַלע אומשטענדן אויסהאַלטן די פּאָליטישע מאַכט אין אירע הענט. וויניקסטנס ניט אין אונדזער צייט פֿון שפּעטן קאַפּיטאַליזם, וואָס ברענגט מיט זיך אומגעריכטע און מאָדנע קריזיסן און צוזאַמענברוכן. דאָס איז די נאָרישע אויסגלייבענישן פֿון די היטלער־לייט, אז ווען מען וועלט איין מאָל דיקטא־טאָר, בלייבט מען שוין דיקטאַטאָר אויף שטענדיק.

קיין דיקטאַטור קאָן זיך זייער לאַנג ניט האַלטן. יעדע דיקטאַטור פֿירט אויך צו איר אייגענעם אונטערגאַנג, אָדער צו א גרויסער אומצופֿרידן־קייט פֿון דער באַפֿעלקערונג מיט זיינע נייע הארן און הערשער. עס איז קיין מאָל ניט פֿאַרגעקומען, אז א דיקטאַטור זאָל פֿרייוויליק אויפֿגעבן איר מאַכט, אָדער זי זאָל ברענגען אזעלכע לעבנס־באַדינגונגען, אז די אַרבעטנדע מאַסן זאָלן איר שטיצן.

דעריבער איז דיקטאַטור פֿונקט אזא קנאַפּע גאַראַנטיע, ווי דעמאָקראַטיע, פֿאַר א פּאַרטיי, וואָס וויל אָנהאַלטן איר מאַכט שטענדיק. און זי איז אויך ניט אזא גאַראַנטיע פֿאַר אונדזער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי.

די דיקטאַטור איז פֿונקט אזא קנאַפּע פֿאַרזיכערונג, ווי דעמאָקראַטיע, אַפֿילו ווען אין דער מלוכה וועלן אָפּגעשאַפֿט ווערן אַלע קעגנזאַצן און קאַמפֿן. די דיקטאַטור גיט נאָר אַנדערע מיטלען אויסצומפֿן די אַלע קעגנזאַצן, ווי דעמאָקראַטיע.

אין א דיקטאַטור איז ניט מעגלעך, אז די פּאָליטישע מאַכט זאָל איבערגיין פֿון איין פּאַרטיי צו אַן אַנדערער, סיידן דורך א בלוטיקן צוזאַמענברוך,

אינערלעכן אָדער אויסערלעכן. דאָס, וואָס מען האַלט די מאַסן מיט געוואַלט אין געהאָרכזאַמקייט, קאָן הייבן ביי זיי די אומצופֿרידנקייט, דעם רעוואָלוציאָנערן פּאָטענציאַל. אָבער גלייכצייטיק שוואַכט דאָס אָפּ זייער פֿעאיקייט פֿאַר פֿרייער אָרגאַניזאַציע און צו באַנעמען קלאָר די וועלט. וועג די דיקטאַטור האַלט אָן געוג לאַנג צו מאַכן דאָס פֿאַר אַן אַלגעמיינער דערשיינונג, וועט דאָס באַזייטיקן פֿון דיקטאַטור פֿירן צו אַן אַנדער דיקטאַטור, אָדער צו אַ צושטאַנד פֿון פֿולשטענדיקער אומאָרדנונג. ביידע זאַכן זיינען אַ שטערונג איינצושטעלן אַ העכערע געזעלשאַפֿטלעכע אָרדנונג.

אַזוי לאַנג ווי די דעמאָקראַטיע גופֿא איז געזיכערט קאָן זיך טרעפֿן, אַז אַ פּאָליטישע פּאַרטיי, וועלכע האָט ביז איצט געהערשט, זאָל פֿאַרלירן אַ טייל פֿון אירע וויילער און איר פּאָליטישע מאַכט. אָבער אויך וועג זי בלייבט אין אַ מינדערהייט, אין אָפּאָזיציע, האָט זי אַלע אירע רעכט צו אָרגאַניזירן זיך און אָנצופֿירן איר פּראָפּאַגאַנדע, און זי קאָן דערוואַרטן, אַז זי וועט דורך איר טעטיקייט, דורך פּראָפּאַגאַנדע ווידער קומען צו דער מאַכט.

אין אַ דעמאָקראַטישער אָרדנונג, וועו אַן אַרבעטער־פּאַרטיי האָט אַ פּאָליטישע אָדער עקאָנאָמישע נידערלאַגע, איז דאָס פֿאַר איר נאָר אַ גרונד צו פֿאַרשטאַרקן איר טעטיקייט און דורכפֿירן אַ שטרענגערע זעלבסט־קריטיק, באַטראַכטן אירע אייגענע ביי־איצטיקע פֿעלערן. אין אַ דעמאָקראַטישער אָרדענונג איז דער ציל פֿון פּאָליטישן און עקאָנאָמישן קאַמף מער אויסצוברייטערן די פֿרייע אָרגאַניזאַציע פֿון די מאַסן, רייכער מאַכן זייערע פּאָליטישע און עקאָנאָמישע דערפֿאָרונג. דאָס מיינט פֿאַרשטאַרקן זייער פֿעאיקייט אַליין אייגצואָרדנען און צו פֿאַרוואַלטן די מלוכה און דאָס עקאָנאָמישע לעבן.

די אַרבעטנדיקע קלאַסן קאָנען זיך ניט באַגיין אָן דער דעמאָקראַטיע אַפֿילו דאָרטן, וווּ זיי האָבן ניט קיין פּאָליטישע מאַכט. די דיקטאַטור וויידער שעדיקט די אַרבעטער־קלאַסן גייסטיק און מאַטעריעל אַפֿילו דאָרטן, וווּ זי געפֿינט זיך אין די הענט פֿון אַרבעטער־פֿריינד.

די דיקטאַטור קאָן בלייבן עקזיסטירן נאָר אַזוי לאַנג ווי זי האַלט די מאַסן אין אונטערטעניקייט און דערשטיקט ביי זיי דעם גייסט פֿון קריטיק און פֿון איניציאַטיוו. וועג דאָס האַלט אָן אַ לענגערע צייט, מוז דאָס פֿירן צום אונטערגאַנג פֿון דעם פּאָלק און פֿון דער מלוכה. אַזאַ ווירקונג איז אומפֿאַרמיידלעך, אַפֿילו וועג די דיקטאַטור שטעלט זיך סאָציאַליסטישע ציל, וויל די סאָציאַליסטישע ציל קאָנען דערגרייכט ווערן נאָר וועג די אַרבעטנדיקע קלאַסן מיט באַגייסטערונג, פֿאַרשטענדעניש און גייסטיקער זעלבסטשטענדיקייט פֿאַר דער נייער אָרדנונג אין דער געזעלשאַפֿטלעכער ווירטשאַפֿט און אין מלוכה־לעבן.

נאָר אין דער דעמאָקראַטיע, ביי א פֿרייען קאַמף פֿון אַלע גייסטיקע שטרעמונגען אין דער באַפֿעלקערונג, קאָן דער ארבעטער־קלאַס אַנטוויקלען די קראַפֿט און די פֿעאיקייט זיך אַליין צו באַפֿרייען און אַליין פֿארוואַלטן די פּראָדוקציע, דאָס עקאָנאָמישע לעבן. און נאָר אין דער דעמאָקראַטיע קאָן די פֿעאיקייט און קראַפֿט פֿון דעם ארבעטער־קלאַס אַזוי ווירקן, אז עס זאָל קאָנען געשאַפֿן ווערן אַן עקאָנאָמישע אָרדענונג, וואָס זאָל שטיין העכער פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער, — אַזאַ אָרדנונג וועלכע מארקס און ענגעלס האָבן אין זייער „קאָמוניסטישן מאַניפֿעסט" אָנגערופֿן „א געזעלשאַפֿט, א פֿאַראייניקונג פֿון מענטשן, וווּ די פֿרייע אַנטוויקלונג פֿון יעדן איינצלנעם איז דער באַדינג פֿאַר דער פֿרייער אַנטוויקלונג פֿון אַלעמען".

די נאַציאָנאַליזאַציע פֿון די נאַטירלעכע רייכטימער און פֿון די מיטלען פֿון פּראָדוקציע — האָט קאוטסקי דערקלערט — איז ניט קיין ציל, נאָר בלויז א מיטל. דער ציל פֿון סאָציאַליזם איז די באַפֿרייאונג פֿון דער מענטשלעכער פּערזענלעכקייט. סאָציאַליזם איז מעגלעך נאָר דאָרט, וווּ די מערהייט פֿון דער באַפֿעלקערונג וויל דאָס האָבן און איז פֿעאיק צו שאַפֿן א סאָציאַליסטישע געזעלשאַפֿט. שלום און פֿרייהייט זיינען די נויטוועניקסטע פֿאָרבאַדינגונגען פֿאַר דער אויפהייבונג פֿון דער געזעלשאַפֿט צו א העכערער, מער פּראָדוקטיווער און מער צופֿרידנשטעלנדער פֿאָרם.

דער סאָוועטישער קאָמוניזם איז פֿונקט דער היפּך פֿון סאָציאַליזם.

„וואָס אַווינם איז דער ציל, צו וועלכן מיר סאָציאַליסטן, שטרעבן? — האָט קאוטסקי געשריבן אין יאָר 1928 אין דעם צייטונג־זשורנאַל „טריבונא", וואָס איז דעמאָלט דערשינען אין טשעכאָסלאָוואָקיע, — די פֿאַרניכטונג פֿון קאַפּיטאַליזם? ניין. מיר ווילן מער, זאָגט ער, עס זיינען פֿאַראַן א סך וועגן וווּ אַזוי צו פֿאַרניכטן דעם קאַפּיטאַליזם. די סאָציאַליסטישע ארגאַניזאַציע פֿון דער פּראָדוקציע שטעלט מיט זיך פֿאָר נאָר איינע פֿון די מעגלעכע לעזונגען פֿון אָט דער פֿראַגע. מען קען זיך דאָך אָבער פֿאָרשטעלן די צעשטערונג פֿון קאַפּיטאַליזם און די איינפֿירונג פֿון דער קליין־פּראָדוקציע אויפֿן אָרט פֿון דעם קאַפּיטאַליזם. עס קען אויך פּאַסירן, אז א געוויסע דעספּאָטישע רעגירונג זאָל צונעמען בײַ די קאַפּיטאַליסטן זייער אייגנטום און זי אַליין זאָל פֿארנעמען דעם פּלאַץ פֿון די פֿרידיקע קאַפּיטאַליסטן. אין אזא פֿאַל וואָלטן די ארבעטער, אָנשטאָט וואָס זיי האָבן פֿריער געשקלאַפֿט פֿאַר די קאַפּיטאַליסטן, איצט געווארן נאָך גרעסערע שקלאַפֿן פֿון דער דעספּאָטישער רעגירונג".

סאָציאַלע דענקער און קעמפֿער

7

קאַוטסקי האָט זיין גאַנץ לעבן זיך אויך שטאַרק אינטערעסירט מיט דער יידן־פֿראַגע. ער איז געווען אַ קעגנער פֿון ציוניזם און האָט געוואָלט באַווייזן, אַז יידן שטעלן מיט זיך ניט פֿאָר קיין באַזונדערע ראַסע, ווי די דייטשע און עסטרייכישע אַנטיסעמיטן האָבן געהאַלטן. לויט קאַוטסקים מיינונג זיינען קיין ריינע ראַסן בכלל ניטאָ אויף דער וועלט. אין מערב־אייראָפּע — האָט ער געשריבן — אַסימילירן זיך די יידן שנעל מיט די פֿעל־קער צווישן וועלכע זיי לעבן. אויך אין רוסלאַנד וועלן זיי זיך אַסי־מילירן נאָך דעם ווי זיי וועלן דאָרט באַקומען אַלע רעכט. אין דער זעלבער צייט, אָבער, איז קאַוטסקי זיין גאַנץ לעבן געווען אַ הייסער פֿריינד פֿון „בונד" און פֿון דער יידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. אַ יאָר פֿאַר זיין טויט האָט ער צום 40טן יוביליי פֿון „בונד" צוגעשיקט אַ האַרציקע באַגרי־סונג צום „בונד" אין פּוילן און האָט פֿאָרויסגעזאָגט אים אַ גוטע צוקונפֿט.

קורץ נאָך דער פֿאַשיסטישער איבערקערעניש אין עסטרייך האָט קאַוטסקי עמיגרירט קיין טשעכאָסלאָוואַקיע. אין די לעצטע צען יאָר פֿון זיין לעבן האָט ער אָפֿט געשריבן אין ניו־יאָרקער יידישן „פֿאָרווערטס". אַ גאַנצע רייע פֿון זיינע אַרטיקלען, וועלכע זיינען דערשינען אין „פֿאָרווערטס", זיינען אין עסטרייך ניט געדרוקט געוואָרן, ווייל די עסטרייכישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן זיינען דעמאָלט געווען זייער לינק און זיי האָבן זיך ניט געוואָלט צוהערן צו קאַוטסקים שאַרפֿער קריטיק פֿון דעם באָלשעוויזם און פֿון לינקן סאָציאַליזם.

אין מערץ 1938, מיט אַ קורצער צייט איידער היטלער האָט פֿאַרנומען עסטרייך, זיינען די קאַוטסקים אַרויסגעפֿלויגן קיין אַמסטערדאַם, ווו די האָלענדישע סאָציאַליסטן האָבן זיי אויפֿגענומען מיט גרויס פּאַראַד. דאָרט איז קאַוטסקי אין גיכן געשטאָרבן. זיין פֿרוי איז אין 1944 געשטאָרבן אין אַ נאַצי קאָנצענטראַציע־לאַגער.

איך וועל פֿאַרענדיקן מיט די פֿאָלגנדע ווערטער, וועלכע עדואַרד בערנ־שטיין האָט געשריבן צו קאַוטסקים 70־יאָריקן יוביליי:

„קאַוטסקי, דער קעמפֿער פֿונעם היסטאָרישן אמת, איז אויך געווען דער קעמפֿער פֿאַר גערעכטיקייט צו אַלע פֿעלקער. וואָס קאַוטסקי האָט געגעבן דעם סאָציאַליזם ווי אַ היסטאָריקער, האָט מער ווי אַ באַדייטנדיקן אויפֿקלע־רונגס־ווערט. עס איז אויך גלייכצייטיק און אומעטום אַן אויפֿרוף. אַן אויפֿ־רוף צו פֿאַרטיידיקן דעם אמת, צו פֿאַרטיידיקן אונטערדריקטע פֿעלקער. עס איז אַן אויפֿרוף צו פֿאַרווירקלעכן דאָס וואָס דער אמת ווייזט אונדז אָן ווי יושר און גערעכטיקייט".

און אין פֿאַרלויף פֿון די עטלעכע און זעכציק יאָר פֿון זיין שריפֿטשטעלע־רישער טעטיקייט האָט ער אָנגעשריבן, קאָן מען זאָגן, אַ גאַנצע ביבליאָטעק

— צענדליקער ביכער און בראשורן — ניט נאר איבער דער געשיכטע און, דער טעאריע פון סאציאליזם און מארקסיזם, נאר אויך וועגן פארשיידענע סאציאלע און נאציאנאלע באוועגונגען און פראבלעמען פון דער וויטער פארגאנגנהייט, ווי אויך פון אונדזער צייט.

א סך פון קאוטסקים ווערק זיינען איבערזעצט געוואָרן אין אלע ציווי־ליזירטע שפראכן. ער איז געווען דער רבי פון עטלעכע דורות סאציאליסטן.

קאוטסקי איז געווען ניט סתם א סאציאליסטישער דענקער. ער איז גלייכצייטיק אויך געווען א נביא פון סאציאליסטישן גלויבן. פאר אים איז סאציאליזם שטענדיק געווען מער ווי א פאליטישע און עקאנאמישע לערע. עס איז געווען א מאראלישע וועלט־אנשויאונג.

קאוטסקי האט געגלייבט, אז סאציאליזם מוז זיין געבויט אויף די פרינ־ציפן פון אמת, יושר און פרייהייט. אן דעם איז סאציאליזם ניט מעגלעך. דעריבער האט ער אזוי שטארק באקעמפט דעם באלשעוויזם כמעט פון דעם ערשטן טאג אן, וועו די באלשעוויקעם האבן פארכאפט די מאכט.

קאוטסקי, קאן מען זאגן, איז געווען איינער פון די פאר געציילטע ניט־רוסישע ראדיקאלע און סאציאליסטישע דענקער און שריפטשטעלער, וואס איז אפילו אין טעאריע קיין מאל ניט איינגעגאנגען אויף קאמפראמיסן מיטן באלשעוויזם. ער איז פארבליבן אן אויסגעהאלטענער סאציאל־דעמאקראט.

אים מער ווי עמיצן אנדערש האט די פרייע וועלט צו פארדאנקען וואס די סאציאליסטישע און ראדיקאלע אינטעליגענץ און די דענקנדע אינטעלי־גענץ און די דענקנדע אינטעליגענטערע ראדיקאל־געשטימטע ארבעטער פון דער גאנצער וועלט האבן זיך באפרייט פון די באלשעוויסטישע אילוזיעס און די פרייע פראפעסיאנעלע־פאראיינען און די סאציאל־דעמאקראטישע פארטייען זיינען געווארן די שטארקסטע זיילן פון דער דעמאקראטיע אין אלע לענדער.

ער איז געשטארבן אין עלטער פון 84 יאר.

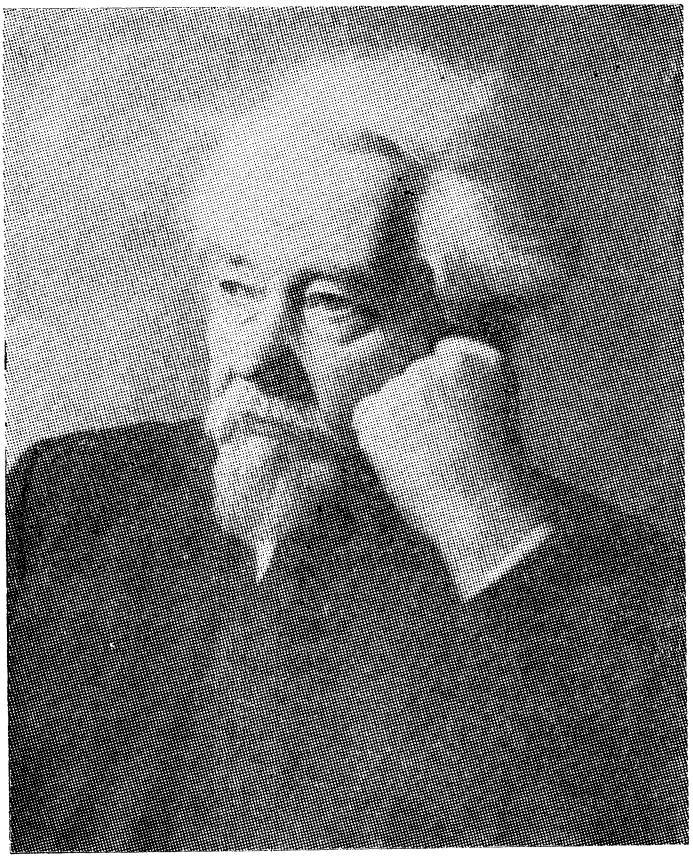

ויקטאָר טשערנאָוו

(1952 — 1873)

ווִיקטאָר טשערנאָוו

(1952 — 1873)

1

ווִיקטאָר טשערנאָוו איז געווען דער לעצטער פֿון די גרויסע רוסישע רעוואָלוציאָנערן און סאָציאָליסטן און דער לעצטער פֿון די באַדייטנדיקע סאָציאָליסטישע טעאָרעטיקער אין דער ערשטער העלפֿט פֿון איצטיקן יאָר־הונדערט. אין משך פֿון כמעט א האַלבן יאָרהונדערט האָט טשערנאָוו זיך געפֿונען אין די פֿאָדערשטע רייען צווישן די קעמפֿער פֿאַר א פֿרייער דעמאָקראַטישער און סאָציאָליסטישער רוסלאַנד. ער איז געשטאַנען ביים וויגעלע פֿון דער רוסישער פּאַרטיי סאָציאָליסטן־רעוואָלוציאָנערן (עס־ער), וואָס האָט פֿון אירע רייען אַרויסגענעבן אַזוי־פֿיל נאָבעלע קעמפֿער און מאַרטירער פֿאַר די אידעאַלן פֿון פֿרייהייט, מענטשלעכקייט און סאָציאָלער גערעכטיקייט. ער איז געווען דער הויפּט־טעאָרעטיקער פֿון דער דאָזיקער פּאַרטיי, דער פֿאַרפֿאַסער און באַגרינדער פֿון איר פּראָגראַם, און — אין די ערשטע 15 יאָר פֿון איר עקסיסטענץ — איר אָנערקענטער פֿירער. אין דער זעלביקער צייט איז ער אויך געווען איינער פֿון די אָנגעזעענסטע ערנסטע פּובליציסטן און זשורנאַליסטן אין רוסלאַנד. ער איז געווען דער הויפּט־רעדאַקטאָר פֿון אַלע צענטראַלע צייטונגען און זשורנאַלן, וואָס די עס־ערישע פּאַרטיי האָט אַרויסגעגעבן, פֿריער אין אויסלאַנד און דערנאָך אין רוסלאַנד, ביז דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש. טשערנאָוו איז ניט געווען קיין קאַבינעט־מענטש, ער איז אויך געווען א קעמפֿער, ער האָט זיך אַקטיוו באַטייליקט אין אַלע צוזאַמענפֿאָרן און קאָנפֿערענצן פֿון זיין פּאַרטיי און פֿון מאָציאָליסטישן אינטערנאַציאָנאַל. ער האָט געשפּילט א גרויסע ראָלע אין די ביידע רוסישע רעוואָלוציעס: אין דער רעוואָלוציע פֿון 1905-1907 און אין דער רעוואָלוציע פֿון 1917-1919. ער איז כסדר אַרויסגעטראָטן ווי א לעקטאָר און רעדנער אויף פֿאַרשיידענע פֿאַרזאַמלונגען, ניט נאָר פֿון סטודענטן און אינטעליגענטואַלן, נאָר אויך פֿון פּויערים, אַרבעטער, סאָלדאַטן און מאַטראָסן.

וויקטאר מיכאילאוויטש טשערנאוו איז געבוירן געווארן דעם 7טן נאוועמבער, 1873, אין טיף רוסלאנד, אין סאמארער גובערניע. ער איז געווען א זון פון א רעגירונגס־באאמטן. ער האט זיך געלערנט פריער אין גימנאזיע אין סאראטאוו, דערנאך אין דארפאט (יוריעוו), דערנאך האט ער שטודירט אין מאסקווער אוניווערסיטעט. ער האט פון קינדווייז אן א סך געלייענט און זיך זייער פרי גייסטיק אנטוויקלט. וועז ער איז נאך געווען א יונגער גימנאזיסט, איז ער געווארן א רעוואלוציאנער און סאציאליסט אונטערן איינפלום פון דער הומאניטארער רוסישער ליטעראטור און פון עטלעכע רעוואלוציאנערן פון עלטערן דור, וואס זיינען געווען פארשיקט אין סארא־טאוו. ווי א סטודענט אין מאסקווער אוניווערסיטעט האט ער ניט נאר פליי־סיק שטודירט פארשידענע ווייסנשאפטן, נאר ער האט זיך אקטיוו באטייליקט אין דער רעוואלוציאנערער פראפאגאנדע צווישן די סטודענטן. אין 1894 האט מען אים ארעסטירט און איינגעשפארט אין דער פעטראפאוולאווסקער פעסטונג אין פעטערבורג, ווו ער איז אפגעזעסן אן ערך א דריי פערטל יאר און דערנאך האט מען אים ארויסגעשיקט אונטער פאליציי־אויפזיכט אין דער פראווינץ.

אין זיינע מעמוארן דערציילט טשערנאוו מיט וואס א יראת הכבוד ער איז אריבערגעטראגן די שוועל פון פעטראפאוולאווסקער פעסטונג. „איך בין גלייך אויסגעוואקסן אין מיינע אויגן", — שרייבט ער — „איך אין פעטרא־פאוולאווסקער פעסטונג! אין דער זעלביקער פעסטונג, ווו עם זיינען פאר מיר געזעסן עטלעכע דורות קעמפער, וואס זייערע נעמען האבן מיר ארויס־גערעדט מיט גרויס ערפורכט. א געפיל פון שטאלץ האט דורכגענומען מיין נשמה. אין דער זעלביקער רגע אבער האט אן אנדער געפיל, א געפיל פון אומרו ארויסגעשטופט דאס פריערדיקע געפיל. עס איז דאך מגלעך, אז אט איבער דעם דיל, באהאלטנדיק אונטער דעם טורמע־סופיט זיינע אומעטיקע געדאנקען, האט אמאל ארומגעשפרייזט ניקאלאי טשערנישעווסקי (דער גרויסער רוסישער סאציאליסט דעמקער, פובליציסט און ליטעראטור־קרי־טיקער, וואס איז אין די זעכציקער יארן פון פאריקן יארהונדערט עטלעכע יאר אפגעזעסן אין פעטראפאוולאווסקער פעסטונג און דערנאך האט מען אים פארשיקט אויף קאטארגע אין סיביר — ד. ש.). מגלעך, אז אט דורך דעם פענצטערל האט ארויסגעקוקט מיט זיין מוטיקן און שטאלצן בליק זשעלייאבאוו (אנדרעי זשעלייאבאוו, דער פירער פון דער פארטיי „נארא־נאיא וואליא", וואס איז אין 1881 אויפגעהאנגען געווארן — ד. ש.). אבער וואס האב איך געטאן צו פארדינען אט דעם אויסערגעווייניקן כבוד צו שטעלן מיינע פים אין זייערע סליאדן? אין די לאנגע טורמע־פארנאכטן, אייידער מע פלעגט ארייגטראגן דעם לאמפ אין מיין קאמער, האט מיין פאנ־

טאָזיע אומדערמידלעך געאַרבעט. איך פֿלעג זיך אזוי לעבעדיק פֿאָרשטעלן מיינע פֿאַרגנייגן, פֿלעג ארויסרופֿן זייערע געשטאַלטן, פּונקט ווי זייערע שאָטנס פֿלעגן קומען צו מיר און אריינשושקען מיר אין אויער ווי א צוואה עפּעס אזוינע אומקלאָרע באַגייסטערנדיקע רייד".

אָט דער „צוואה" פֿון די נאָבעלע רוסישע פֿרייהייטס־קעמפֿער צווישן די פֿריערדיקע דורות איז טשערנאָוו געבליבן טרויי זיין נאַנצן לעבן.

אין די נייַנציקער יאָרן פֿון פֿאָריקן יאָרהונדערט זיינען אין רוסלאַנד נאָך ניט געווען קיין פּאָליטישע פּאַרטייען און אויך ניט קיין באַדייטנדיקע ארבעטער־ארגאַניזאַציעס, אָדער וועלכע־עס־איז פּויערים־פֿאַראיינען. עס האָבן נאָר אין געווּסט עקסיסטירט געהיימע רעוואָלוציאָנערע און סאָציאַליסטישע קרייזלעך פֿון ארבעטער און פֿון דער שטודירנדיקער יוגנט. די רוסישע רעוואָלוציאָנערע און סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ איז דעמאָלט געווען צעטיילט אין צוויי לאַגערן. צו אַיין לאַגער האָבן געהערט די „נאַראָדניקעס" (פֿאָלקסטימלעכע סאָציאַליסטן), צום צווייטן לאַגער די מאַרקסיסטן. די „נאַראָדניקעס" האָבן געלעבט מיט די אידעאַלן און טראַדיציעס פֿון דער פּאַרטיי נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ, וואָס האָט אין די יאָרן 1879־1882 מיט איר הערואישן קאַמף קעגן דער צאַרישער זעלבסטהערשאַפֿט און פֿאַר א פֿרייער רוסלאַנד אויפֿגעשטורעמט די גאַנצע וועלט. אין די נייַנציקער יאָרן איז די פּאַרטיי „נאַראָדנאַיא וואָליאַ" געווען שוין פֿולשטענדיק פֿאַרניכטעט. די מערסטע אירע פֿירער זיינען אומגעקומען מיט א מאַרטירער־טויט. די וואָס זיינען געבליבן לעבן זיינען געווען איינגעשפּאַרט אין קאַטאָרזשנע טורמעס.

די „נאַראָדניקעס" פֿון די זעכציקער, זיבעציקער און אַכציקער יאָרן זיינען געווען איבערצייגט, אז רוסלאַנד קען אויסמיידן די קאַפּיטאַליסטישע פֿאַזע פֿון עקאָנאָמישער אנטוויקלונג, וואָס די מערב־אייראָפּאישע לענדער האָבן דורכגעמאַכט און אז זי קען גלייך אריבערשפּרינגען פֿון איר עקאָנאָמישער אָפּגעשטאַנענקייט אין סאָציאַליסטישן גן־עדן אריין. דאָס רוב „נאַראָדניקעס" האָבן געגלייבט, אז דער רוסישער פּויער האָט א געבאָרענע נייגונג צו סאָציאַליזם. זיי האָבן ניט געהאַלטן פֿון דער אָנגענומענער מיינונג פֿון די מאַרקסיסטן, אז סאָציאַליזם קען איינגעפֿירט ווערן נאָר דורך דעם קאַמף פֿון דעם ארבעטער קלאַס, דער עיקר פֿון די פֿאַבריק־ארבעטער. זיי האָבן געמיינט, אז אזוי ווי דער רוסישער פּויער האָט א געבאָרענע נייגונג צו סאָציאַליזם קען דעריבער דער פּויער אין רוסלאַנד שפּילן די ראָלע, וואָס עס שפּילט אין אַנדערע לענדער דער ארבעטער־קלאַס.

די מאַרקסיסטן, ווידער, האָבן געהאַלטן, אז דער איינציקער רעוואָלוציאָנערער קלאַס אין רוסלאַנד איז דער פּראָלעטאַריאָט. זיי האָבן אָפּגעלייקנט די באַהויפּטונג פֿון די נאַראָדניקעס, אז די פּויערים זיינען געניינט צו

סאציאליזם, און אז דער קאפיטאליזם האט ניט קיין צוקונפט אין רוסלאנד. די מארקסיסטן האבן אנגעווייזן, אז רוסלאנד ווערט שנעל פארוואנדלט אין א קאפיטאליסטיש לאנד און אז דער קאמף פאר פרייהייט און סאציאליזם אין רוסלאנד קען נאר דעמאלט געקרוינט ווערן מיט דערפאלג, ווען ער וועט גע־פירט ווערן פון אן ארגאניזירטן און קלאסנבאווסטזיניקן פראלעטאריאט. אין די נייַנציקער יאָרן האבן שוין אין א סך שטעט פון דער רוסישער אימ־פעריע עקסיסטירט מארקסיסטישע אדער סאציאל־דעמאקראטישע קרייזלעך פון אינטעליגענטן און ארבעטער. צוגלייך מיט די מארקסיסטישע קרייזלעך האבן אין א סך שטעט פון רוסלאנד עקסיסטירט אויך געהיימע קרייזלעך פון אלע נאראדאוואלצעם אדער סאציאל־רעוואלוציאנערן, ווי זיי האבן זיך גערופן. אין 1898 האבן די מארקסיסטן געגרינדעט די רוסלענדער סאציאל־דעמאקראטישע ארבעטער פארטיי, אין וועלכער עם איז אויך אריין דער „בונד", וואס איז געגרינדעט געווארן אויף א קאנפערענץ אין ווילנע מיט א יאר פריער.

וויקטאר טשערנאוו איז פון אנהייב אן געווען געניגט צו די נאראדני־קעס. אין יאר 1899 איז ער אוועקגעפאָרן קיין אויסלאנד און דארט האט ער צוזאמען מיט עטלעכע אלטע מיטגלידער פון דער „נאראדנאיא וואליא" פראפאגאנדירט דעם געדאנק, אז עס איז נייטיק צו שאפן אין רוסלאנד א נייע סאציאליסטישע פארטיי, וואס זאל זיין נעבויט אויף די פרינציפן פון דער רעוואלוציאנערער נאראדניטשעסטוואָ, און וואס זאל זיך אריינטירן ניט נאר אויף די פאבריק־ארבעטער, ווי עס האבן געפריידיקט די מארקסיסטן, נאר אויך אויפן פויערטום און אויף דער אינטעליגענץ. נאך פאר זיין אפ־פאָרן קיין אויסלאנד האט טשערנאוו פארעפנטלעכט א ריי ארטיקלען אין דעם לעגאלן פעטערבורגער זשורנאל „רוסקאיא באגאטסטוואָ", רעדאקטירט פון דעם בארימטן קריטיקער, פובליציסט און סאציאלאג ניקאלאי מיכאי־לאָווסקי, וואס איז געווען דער גייסטיקער פירער פון די רעוואלוציאנערע נאראדניקעס. אין די דאזיקע ארטיקלען האט טשערנאוו טעאָרעטיש באגרינ־דעט פון אן עקאנאמישן און סאציאלאגישן שטאנדפונקט די נייע פראגראם. און ווען עס האט זיך אין 1901 אין רוסלאנד געגרינדעט די פארטיי סאציא־ליסטן רעוואלוציאנערן, האט גרעגאָרי גערשוני, אייגנער פון די גרינדער און הויפטפירער פון דער נייער פארטיי, באשטימט וויקטאר טשערנאוון און מיכאאיל נאצן צו רעדאקטירן איר ארגאן, די „רעוואלוציאנאיא ראסיא", וואס האט זיך געדרוקט פריער אין רוסלאנד און איז דערנאך אריבערגע־פירט געווארן קיין אויסלאנד.

די פּאַרטיי סאָציאָליסטן־רעוואָלוציאָנערן האָט זיך באטראַכט פֿאַר דער יורשטע פֿון דער „נאַראָדנאיא וואָליא". איר סאָציאָליזם איז געווען געבויט אויף די לערעם פֿון די רוסישע סאָציאָליסטישע דענקער אָלעקסאַנדער הערצען, ניקאָלאַי טשערנישעווסקי, פּיאָטר לאַווראָוו און ניקאָלאַי מיכאַי־לָוווסקי, דער עיקר פֿון די לעצטע צוויי. זיי האָבן געפֿריידיקט, אז עס איז די פֿליכט פֿון יעדן אנשטענדיקן, געוויסנהאַפֿטן מענטשן צו דינען דעם פֿאָלק און ארבעטן פֿאַר זיין וווילזיין. „יעדער מענטש, וואָס לעבט אויף דער וועלט — האָט לָאַווראָוו געשריבן — איז פֿאַרפֿליכטעט צו באַצאָלן דעם חוב, וואָס ער קומט די פֿריערדיקע דורות פֿאַר זייערע אומגעהערטע ליידן און מאַטער־נישן, וואָס האָבן געגעבן די מעגלעכקייט דעם איצטיקן דור צו באַנוצן זיך מיט געווינסע באַקוועמלעכקייטן און לעבן מער אָדער ווייניקער אין קאָמפֿאָרט".

סאָציאָליזם, די באַפֿרייאונג פֿון די ארבעטנדיקע מאַסן פֿון עקאָנאָמישער שקלאַפֿערײ איז פֿאַר די פֿאָטערס פֿון דער רעוואָלוציאָנערער נאַראָדניטשעסט־וואָ געווען ניט קיין ציל פֿאַר זיך אַליין, נאָר א מיטל צו דערהויבן די מענטש־לעכע פּערזענלעכקייט און מאַכן מעגלעך דעם גייסטיקן און מאָראַלישן פֿראָג־רעס פֿון דער מענטשלעכער פּערזענלעכקייט.

„יעדע ענדערונג אין דער געזעלשאַפֿטלעכער אָרדענונג", האָט געשריבן מיכאַילָוווסקי, „קען קוואַליפֿיצירט ווערן ווי א פֿראָגרעסיוו נאָר אויף אזוי פֿיל, אויף וויפֿל זי דערנענטערט אונדז צו דער פֿאַרווירקלעכונג פֿון די פֿאָרמען פֿון צוזאַמענלעבן, וועלכע אנטשפּרעכן אַממערסטן דער אנטוויק־לונג פֿון דער מענטשלעכער פּערזענלעכקייט, דער באַפֿרידיקונג פֿון אירע באַדערפֿענישן, דער דערגרייכונג פֿון א גרעסערער סומע פֿון גליק פֿאַר א גרעסערע צאָל פֿון אינדיווידואָמס".

אין אָנהייב פֿון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט איז רוסלאַנד שוין ניט געווען קיין אויסשליסלעך פּויערן־לאַנד, ווי זי איז געווען אין הערצענס און טשער־נישעווסקיס צייטן. און טשערנאָוו איז געווען דער יענער וואָס האָט מאָדער־ניזירט אָדער אייראָפּעאיזירט די נאַראָדניטשעסטוואָ. „פֿאַר מיר, האָט ער נאָך אין אָנהייב פֿון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט דערקלערט, — זיינען מיכאַי־לָוווסקי און לָאַווראָוו פֿון איין זייט, און מאַרקס פֿון דער צווייטער אין א גלייכער מאָס די גרויסע לערער פֿון סאָציאָליסטישן געדאַנק". טשערנאָוו איז דעמאָלט געווען א רעווויזיאָניסטישער מאַרקסיסט אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע און אן אנטי־מאַרקסיסט אין פֿילאָסאָפֿיע און סאָציאָלאָגיע. ער האָט גע־האַלטן, אז דער שוואַכסטער פּונקט אין מאַרקסיזם איז די לערע וועגן קלאַסן־

קאמף. ער האָט געלויקנט, אז די געשיכטע פון דער מענטשהייט איז א גע־שיכטע פון קלאסנקאמף, ווי קארל מארקס האָט באהויפטעט, אָדער אז מען קען אלץ דערקלערן מיטן קלאסנקאמף און אז קלאסן „זיינען א פֿארענדיקטע אומטיילבארע און אבסאָלוטע קאטעגאריע".

אין דריי וויכטיקע פונקטן זיינען טשערנאָוו און די סאָציאַליסטן־רעוואָ־לוציאָנערן זיך פֿונאנדערגעגאנגען מיט די סאָציאַל־דעמאָקראָטן. אין קעגנ־זאץ צו די סאָציאַל־דעמאָקראָטן, וואָס האָבן געפֿריידיקט די טעאָריע פון עקאָנאָמישן מאַטעריאַליזם און וואָס האָבן געהאַלטן, אז דער איינצלנער מענטש, ווי גרוים ער זאָל ניט זיין, שפּילט פֿאַקטיש ניט קיין ראָלע אין דער געשיכטע, האָבן די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן, אנערקענענדיק די וויכטיקע ראָלע פון עקאָנאָמישע פֿאַקטאָרן אין דער געשיכטע, זיך דאָך אָפּגעזאָגט צו זען אין די עקאָנאָמישע פֿאַקטאָרן די איינציקע סיבה פון אלע ענדערונגען אין דער געזעלשאַפֿט. די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן האָבן, ווי זייערע לע־רער לאַוראָוו און מיכאילאָווסקי, באהויפטעט, אז די „קריטיש־דענקענדיקע פערזענלעכקייטן" שפּילן א זייער וויכטיקע ראָלע אין דעם היסטאָרישן פּראָגרעס.

פונקט ווי די „נאראָדנאיא וואָליא", האָט אויך די פּארטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן געגלייבט אין טעראָר ווי א מיטל צו באשטראָפֿן יענע הויכע באאמטע, וואָס זיינען געווען פֿאראנטוואָרטלעך פֿאר די גרויזאמע רעפּרע־סיעס פון דער צארישער רעגירונג, ווי אויך ווי א מיטל צו צעטרייסלען די צארישע זעלבסט־הערשאַפֿט און צו צווינגען דעם צאר אויסצופֿירן א פֿרייע קאָנסטיטוציאָנעלע אָרדענונג אין לאנד. דער טעראָר פון די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן האָט ניט געהאָט קיין שום געמיינשאַפֿטלעכם מיטן „רויטן טעראָר", וואָס עס פּראָקטיצירן באָלשעוויקעם. די עס־ערן האָבן גע־האַלטן פֿאר מעגלעך צו דערהרגענען אזעלכע פיינד פון פֿאָלק ווי א פֿאָן־פֿלעווע, אָדער ווי דער גרויספֿירשט סערגיי אלעקסאַנדראָוויטש, דערפֿאר וואָס זיי זיינען געווען פֿאראנטוואָרטלעך פֿאר דער אונטערדריקונג פון דער פֿריי־הייט אין לאנד און די סאָמע עלעמענטאַרסטע בירגערלעכע רעכט, פֿאר דעם הונגער און אָרעמקייט פון די ארבעטנדיקע מאסן, פֿאר די פּאָגראָמען אויף יידן, פֿאר דערשיסן ארבעטער און פּויערים און פֿאר דער גרויזאמער בא־האַנדלונג פון די אלע, וואָס האָבן געמאַכט אפֿילו נאָר צו העלפֿן דעם מינדסטן פֿאָר־זוך צו באַפֿרייען זיך פון דעם יאָך אָדער אפֿילו נאָר צו העלפֿן דעם פֿאָלק צו באַגרייפֿן זיין לאָגע. פונקט ווי די „נאראָדנאיא וואָליא", האָט אויך די עס־ערישע פּארטיי אנטשידן פֿאַרדאָמט די טאקטיק פון פּאָליטישע מאָרד אין דעמאָקראָטישע לענדער, וווּ עס עקסיסטירט פֿרייהייט פון וואָרט און פון פּרעסע און וווּ די רעגירונג איז פֿאראנטוואָרטלעך צום פֿאָלק. די עס־ערישע

פּאַרטיי האָט כסדר דערקלערט, אז זי וועט תיכף אָפּשטעלן דעם טעראָריס־טישן קאַמף, ווי נאָר עס וועלן אין רוסלאַנד איינגעפֿירט ווערן די עלעמענ־טאַרע פֿאַליטישע גראַנטיעס, וואָס עקסיסטירן אין אַלע ציוויליזירטע לענ־דער. נאָך דער רעוואָלוציע פֿון 1917 איז די פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלו־צאָנערן אַנטשיידן אַרויסגעטראָטן קעגן טויטשטראָף און קעגן מאָרדן די באָזיגטע פֿאַרשטייער פֿון דעם אַלטן רעזשים.

אין קעגנזאַץ צו די מאַרקסיסטן, וואָס האָבן באַהויפּטעט, אז די „עקאָנאָ־מיש־פֿאַרגעשריטענע לענדער דאָס בילד פֿון זייער אייגענער צוקונפֿט", דאָס הייסט, אז די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג פֿון אַלע לענדער גייט אויף דעם זעלבן וועג, האָבן די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן געטענהט, אז, הגם די האָפֿענונג פֿון די אַלטע נאַראָדניקעס, אז רוסלאַנד וועט קענען אויסמיידן די תקופֿה פֿון קאַפּיטאַליסטישער אַנטוויקלונג, זיינען ניט מקוים געווָארן, האַלטן זיי אָבער דאָך, אז וואָס שפּעטער א וועלכע־עס־איז לאַנד טרעט אַרויף אויפֿן וועג פֿון קאַפּיטאַליסטישער אַנטוויקלונג, אַלץ ווייניקער שאַנסן האָט זי צו אַנטוויקלען די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציע אין אַזא מאָס, ווי דאָס איז מעגלעך געווען אין די פֿאָרגעשריטענע לענדער, און די פּאַראַזיטישע פֿאָרמען פֿון קאַפּיטאַליס־טישער עקספּלואַטאַציע רואינירן דאָס לאַנד און גרייטן דאָרט ניט צו יענע פֿאָרבאַדינגונגען, וואָס דער קאַפּיטאַליזם דאַרף לויט דער מאַרקסיסטישער לערע צוגרייטן.

און ענדלעך האָבן די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן, להיפוך צו די סאָציאַל־דעמאָקראַטן, געהאַלטן, אז אין די עקאָנאָמיש צוריקגעשטאַנענע לענדער איז דער איבערגאַנג צו סאָציאַליזם מעגלעך, אַפֿילו ווען זיי זאָלן פֿריער ניט דורכגיין אַלע שטופֿן פֿון קאַפּיטאַליסטישער אַנטוויקלונג, און אז דער טרענער פֿון סאָציאַליזם דאַרף זיין ניט בלויז דער אינדוסטריעלער אַרבעטער־קלאַס, נאָר דאָס אַרבעטנדיקע פֿאָלק, וואָס נעמט אין זיך אריין אי דעם פּראָלעטאַריאַט, אי דאָס אַרבעטנדיקע פּויערטום און די אַרבעטנדיקע אינטעליגענציע, בעת די סאָציאַל־דעמאָקראַטן האָבן געוואָלט זיך שטיצן בלויז אויפֿן אַרבעטער־קלאַס און די פּויערים האָבן זיי צוגערעכנט צום בורזשואַזן קלאַס.

וועו עס האָט אין הערבסט 1905 אויסגעבראָכן די ערשטע רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, האָט טשערנאָוו זיך אומגעקערט קיין רוסלאַנד און ער איז גלייך געוואָרן דער הויפּטפֿירער פֿון דער פּאַרטיי, כאָטש דעמאָלט האָט זיך שוין געהאַט אַרויסגערוקט אין דער עס־ערישער פּאַרטיי א גאַנצע רייַ יונגע טאַלאַנטפֿולע רעדנער און שרייבער. נאָך פֿריער זיינען צו דער דאָזיקער פּאַרטיי צוגעשטאַנען די מערסטע פֿון די אמאָליקע טוער פֿון דער „נאַראָדנאיא

וואליא", וואס האבן זיך צוריקגעקערט פון קאטארגע און סיביר. טשערנאוו האט נענומען אן אקטיוון אנטייל אין די רעוואלוציאנערע געשעענישן פון די יארן 1905-1907. די עס־ערישע פארטיי איז געווען די „רוסישסטע" פון אלע רוסישע פארטייען. זי האט געהאט מיליאנען אנהענגער צווישן די פויערים, ארבעטער און דער אינטעליגענץ. נאך אין דער ערשטער דומע, אין יאר 1906, האבן די פויערים־דעפוטאטן אנגענומען די אגראר־פראגראם פון דער פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן, וואס איז פארפאסט געווארן פון טשערנאוון. און די פויערים־פראקציע אין דומע („טרודאוויקעס") האט אויך אין אלע פאלן פראגן קאארדינירט אירע טעטיקייטן מיט דער פארטיי סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן. די וואלן צו דער ערשטער דומע האבן די סאציאליסטישע פארטייען באיקאטירט, אבער אין די וואלן צו דער צווייטער דומע האט די עס־ערישע פארטיי ארויסגעשטעלט אירע קאנדידאטן אין א סך געגנטן און עטלעכע צענדליק פון זיי זיינען דערוויילט געווארן. אונטער דעם אנראר געזעץ־פראיעקט פון די סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן האבן זיך אונטערגעשריבן 106 דעפוטאטן.

טשערנאוו האט די גאנצע צייט געלעבט אומלעגאל אין רוסלאנד. איין מאל איז די פאליציי געקומען אין מיטן טאג מאכן א רעוויזיע אין דער רעדאקציע פון דער לעגאלער עס־ערישער צייטונג, וואס איז דעמאלט ארויס־געגאנגען אין פעטערבורג. טשערנאוו איז געווען איר הויפט־רעדאקטאר און אים איז געלונגען צו אנטלויפן פון דער פאליציייאישער פאסטקע דורך ארויסשפרינגען דורכן פענצטער פונעם צווייטן שטאק.

3

די סאציאליסטן־רעוואלוציאנערן האבן אנגעפירט א ריזיקע טעטיקייט צווישן די ארבעטער, פויערים, סאלדאטן, אפיצערן און דער אינטעליגענץ פון גאנצן לאנד. די רעוואלוציע פון 1905-1907 איז אונטערדריקט געווארן, אבער די לאזונג „ערד און פרייהייט", וואס די פארטיי עס־ער האט אנגע־שריבן אויף איר פאן, איז אויף שטענדיק איינגעבאקן געווארן אין די הער־צער פון מיליאנען פויערים אין גאנץ רוסלאנד. אין יאר 1908 האט טשער־נאוו פארלאזן רוסלאנד, כדי צו באטייליקן זיך אין דער קאנפערענץ פון דער פארטיי עס־ער, וואס איז אפגעהאלטן געווארן אין לאנדאן. ער האט בדעה געהאט גלייך נאך דער קאנפערענץ צוריקצוקערן זיך קיין רוסלאנד. אבער ער איז פארבליבן אין אויסלאנד ביז 1917. אין די יארן פון דער רעאקציע, וועו עס איז פעסטגעשטעלט געווארן, אז דער פירער פון דער טעראריסטישער קאמפס־ארגאניזאציע אין דער פארטיי עס־ער א מיטגליד פון צענטראל־

קאָמיטעט יעווגעני (יונה) אַזעף איז די גאַנצע צייט געווען אַן אַגענט־פּראָוואָ־קאַטאָר, איז אין די רייען פֿון דער פּאַרטיי אַריינגעטראָטן אַ שרעקלעכע דעמאָראַליזאַציע. אַ סך האָבן פֿאָרויסגעזאָגט אַז די פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן וועט שוין קיין מאָל נישט קומען צו זיך פֿון דעם דאָזיקן שרעקלעכן מאָראַלישן קלאַפּ. אָבער אַזוי שנעל ווי עס האָט אין אַ פּאָר יאָר אַרום אין רוסלאַנד ווידער אַ בלאָז געטאָן אַ פֿריי ווינטל, האָבן די עס־ערי־שע אָרגאַניזאַציעס דאָרט צוריק אויפֿגעלעבט.

אין יאָר 1912 האָבן די עס־ערן ווידער גענומען אַרויסגעבן טעגלעכע לעגאַלע צייטונגען אין רוסלאַנד. זיי האָבן אויך אַרויסגעגעבן אין פּעטערבורג אַ דיקן מאָנאַטלעכן זשורנאַל „זאַוויעטי", וואָס איז געווען איינער פֿון די בעסטע ראַדיקאַלע זשורנאַלן, וואָס איז ווען אַרויס אין רוסלאַנד. טשערנאָוו איז געווען איינער פֿון די רעדאַקטאָרן און הויפּט־מיטאַרבעטער פֿון דעם זשורנאַל. אין דער זעלבער צייט האָט ער אויך רעדאַקטירט דעם דריי־מאָנאַט־לעכן טעאָרעטישן זשורנאַל פֿון דער פּאַרטיי, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען אין פּאַריז. טשערנאָוו האָט זייער אַ סך געשריבן. זיינע פּאָפּולערע בראָשורן זיינען זיך צעגאַנגען אין אַ סך הונדערטער טויזנטער עקזעמפּלאַרן. און זיינע טעאָרעטישע אַרטיקלען אין די לעגאַלע זשורנאַלן זיינען געלייענט געוואָרן פֿון דער גאַנצער פּראָגרעסיווער רוסישער אינטעליגענץ. טשערנאָוו האָט אויס־געאיבט אַ באַזונדערס גרויסן איינפֿלוס אויף דער פּויערישער אינטעלי־גענץ און אויף די אינטעליגענטן, וואָס זיינען געווען פֿאַרבונדן מיטן דאָרף, ווי די פֿאָלקס־לערער, אַגראָנאָמען, אָנגעשטעלטע פֿון די זעמסטוואָס אאַז"וו.

ווען דער צאַריזם איז אין מאַרץ 1917 געפֿאַלן, האָט טשערנאָוו צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע רעוואָלוציאָנערן־עמיגראַנטן, זיך צוריקגעקערט קיין פּע־טראָגראַד, ווו ער האָט גלייך פֿאַרנומען אַ זייער אָנגעזעענעם פּלאַץ. מע האָט אים דערוויילט פֿאַרן וויצע־פֿאָרזיצער פֿריער פֿון דעם פּעטראָגראַדער און דערנאָך פֿון אַלרוסישן סאָוועט פֿון אַרבעטער און סאָלדאַטן דעפּוטאַטן און אויך פֿאַרן ערן־פֿאָרזיצער פֿון דעם אַלרוסישן פּויערים־צוזאַמענפֿאָר. אין דער זעלבער צייט איז ער אויך געווען איינער פֿון די רעדאַקטאָרן פֿון דער פּעטער־בורגער טעגלעכער עס־ערישער פּאַרטיי־צייטונג. שפּעטער, ווען די רעגירונג איז רעאָרגאַניזירט געוואָרן אויף קאָאַליציע־יסודות, איז טשערנאָוו אַריין אין נייעם מיניסטאָרן־קאַבינעט ווי אַ מיניסטער פֿון לאַנדווירטשאַפֿט. די פּאַרטיי עס־ער איז דעמאָלט געווען די גרעסטע און איינפֿולסרייכסטע פּאַרטיי אין רוסלאַנד. אין די סאָוועטן און אין די פֿאַרשיידענע אַנדערע רעוואָלוציאָנערע קאָמיטעטן, ווי אויך אין אַ סך פֿון די דעמאָקראַטיש־דערוויילטע שטאָט־פֿאַרוואַלטונגען האָבן די עס־ערן געהאַט אַ מערהייט. פֿאַר די שטאָט־מעיאָרס

פון די ביידע הויפטשטעט, פון פעטראָגראד און מאָסקווע, זיינען דורך אלגע־
מיינע דעמאָקראַטישע וואלן דערוויילט געווארן סאָציאליסטן־רעוואָלוציאָ־
נערן. די פארטיי איז געוואקסן ווי אויף הייוון; אבער אינערלעך איז זי פון
סאמע אנהויב אן פון דער רעוואָלוציע און נאָך פון פאר דער רעוואָלוציע,
זינט דעם אנהויב פון דער מלחמה 1914, געווען געשפאלטן אין פארשיידענע
פראקציעס, וואס האבן איינע די אנדערע שטארק באקעמפט. די שפאלטונג,
וואס האט אין יאר 1917 געהערשט אין די רייען פון די סאציאליסטן־רעוואָ־
לוציאנערן, ווי אויך אין די סאציאל־דעמאקראטישע רייען, האט זייער א סך
בייגעטראגן צום זיג פון די באלשעוויקעס אין 1917 און 1918.

אין יאנואר 1918, ביי דער עפענונג פון דער גרינדונגס־פארזאמלונג,
דעם ערשטן דעמאקראטישן פארלאמענט אין רוסלאנד, וואס איז דערוויילט
געווארן פון נאנצן רוסישן פאלק דורך אלגעמיינע, גלייכע, דירעקטע און
פראפארציאנאלע וואלן, שוין נאך דעם ווי די באלשעוויקעס האבן געהאט
פארכאפט די מאכט, האבן די סאציאליסטן־רעוואָלוציאנערן געהאט א ריזיקע
מערהייט, און מע האט דערוויילט טשערנאָוון פארן פארזיצער. פאר אים האבן
געשטימט אלע קעגנער פון דער באלשעוויסטישער דיקטאטור. די גרינדונגס־
פארזאמלונג איז גלייך ביי איר ערשטער זיצונג, אויף לענינס באפעל, צעטריבן
געווארן פון באוואפנטע באלשעוויסטישע מאטראסן און לעטישע סאלדאטן.
טשערנאָוון אליין האבן די מאטראסן געסטראשעט צו דערשיסן. אין יענער
נאכט האט טשערנאָוו, לויט אלע די וואס האבן בייגעווינט די זיצונג פון דער
גרינדונגס־פארזאמלונג, ארויסגעווינען א זעלטענעם מוט און קוראזש.

נאך דער צעטרייבונג פון דער גרינדונגס־פארזאמלונג האט טשערנאָוו נאך
געלעבט עטלעכע יאר אומלעגאל אין רוסלאנד, אויסבאהאלטנדיק זיך די
נאנצע צייט פון דער טשעקא, דעמאלט איז עס נאך ניט געווען אזוי שווער.
דאס לעצטע מאל האט טשערנאָוו געלאזט פון זיך הערן אין רוסלאנד אין
1920. דאס איז געווען, וועו די ערשטע ענגלישע ארבעטער־דעלעגאציע האט
באזוכט רוסלאנד. דער מאסקווער דרוקער־פארבאנד, וואס די באלשעוויקעס
האבן נאך דעמאלט ניט באוויזן צו „קאמוניזירן", האט לכבוד דער ענגלי־
שער דעלעגאציע ארגאניזירט אן אפענעם מיטינג אין איינעם פון די גרעסטע
מאסקווער זאלן. נאך דעם ווי די אפיציעלע רעדנער האבן אפגערעדט, האט
זיך פון פובליקום אויפגעהויבן אן אלטער מאן מיט א לאנגער גרויער בארד
און האט פארלאנגט פון פארזיצער, ער זאל אים דערלויבן צו באגריסן
די געסט. דער פארזיצער, מ. קאמערמאכער, האט אים געגעבן דאס וואָרט.
דער „אלטער" איז ארויף אויף דער טריבונע און האט אין א גלענצנדיקער
רעדע אויפגעמאלן א בילד פון דער אמתער לאגע אין רוסלאנד, וואס איז
דעמאלט געווען א שרעקלעכע. די רעדע האט געמאכט א גוואלדיקן איינדרוק.

די באַלשעוויקעס, וואָס זיינען געווען אין זאַל האָבן אָנגעהויבן שרייען צום רעדנער: — „ווער זייט איר? וואָס איז אייער נאָמען". דער „אלטער" האָט רואיק געענטפֿערט: וויקטאָר טשערנאָוו; און אונטער די שטורמישע אַפּלאָדיסמענטן פֿון די פֿאַרזאַמלטע איז ער ארונטער פֿון דער פּלאַטפֿאָרמע, און איז תיכף פֿאַרשוווּנדן. אַלע אַנדערע פֿירער פֿון דער פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן זיינען שוין דעמאָלט געווען ארעסטירט. נאָר איין טשערנאָוון האָט די טשעקא נאָך ניט געקענט כאַפּן. ענדלעך אָבער איז טשערנאָוו געווען גענוגענען צו פֿאַרלאָזן רוסלאַנד. ער האָט א לענגערע צייט געלעבט אין פּראָג, דערנאָך אין פּאריז און אין 1941 איז ער אָנגעקומען קיין אַמעריקע.

4

טשערנאָוו איז געווען א מענטש פֿון אַלזייטיקן וויסן, ער איז געווען גוט באַהאַוונט אין סאָציאַלאָגיע, פֿילאָסאָפֿיע, אין עקאָנאָמישע און פּאָליטישע וויסנשאַפֿטן. ער איז אויך געווען א גרויסער קענער פֿון דער רוסישער און אַלוועלטלעכער ליטעראַטור. ער האָט שטאַרק ליב געהאַט פּאָעזיע. ער האָט איבערזעצט אויף רוסיש לידער פֿון דעם באַרימטן בעלגישן פּאָעט עמיל ווערהארן און ער האָט אַפֿילו אַליין אויך געשריבן לידער, מערסטנס פּאָליטיש־סאַטיריש. וועז מען זאָל צונויפֿנעמען אַלץ וואָס טשערנאָוו האָט אָנגעשריבן אין די פֿופֿציק יאָר פֿון זיין ליטעראַרישער טעטיקייט, וואָלט מען געקענט צוזאַמענשטעלן א 30-40 דיקע בענדער.

טשערנאָוו איז געווען א טיפּישער וועלטאַרוס (גרויס־רוס). ער האָט שטאָלצירט מיט דעם, וואָס ער האָט זיך אויפֿגענאָדעוועט אויף דער וואָלגע און וואָס זיין טאַטע האָט אין דער יוגנט אַליין געאַקערט די ערד. טשערנאָוו איז געווען א גרויס־רוס ניט נאָר לויט זיין אָפּשטאַם, נאָר אויך לויט זיין כאַראַקטער און גאַנצן מהות. זיין „רוסישקייט" האָט אים אָבער ניט געשטערט צו זיין אַן עכטער אינטערנאַציאָנאַליסט. ער האָט זיין גאַנץ לעבן געקעמפֿט נישט נאָר פֿאַר גלייכבאַרעכטיקונג פֿון אַלע פֿעלקער, דאָס האָבן געטאָן אויך אַנדערע סאָציאַליסטן. טשערנאָוו האָט געקעמפֿט אויך פֿאַר די נאַציאָנאַלע רעכט פֿון אַלע פֿעלקער פֿון רוסלאַנד. ער איז געווען פֿאַר אַן אומאָפּהענגיקער פּוילן נאָך דעמאָלט, וועז דאָס איז פֿון די מערסטע סאָציאַליסטן אין רוסלאַנד באַטראַכט געוואָרן פֿאַר א „רעאַקציאָנערע אוטאָפּיע". ער האָט זיך שטענדיק אינטערעסירט מיט דעם לעבן, מיט דער קולטור און מיט די פּראָבלעמען פֿון די אַנדערע פֿעלקער. ער האָט זיין גאַנץ לעבן געפֿריידיקט, אז רוסלאַנד זאָל פֿאַרוואַנדלט ווערן אין א פֿרייער פֿעדעראַטיווער רעפּובליק, ווו אַלע פֿעלקער זאָלן האָבן די זעלביקע רעכט וואָס די גרויס־רוסן.

מער ווי וועלכער־עס־איז אַנדערער רוסישער סאָציאַליסט אָדער ליבעראַל, האָט טשערנאָוו זיך שטענדיק אינטערעסירט אויך מיטן לעבן פֿון די יידן, ניט נאָר אין רוסלאַנד, נאָר אין דער גאַנצער וועלט. אויך אין זיין פּראָגראַם־רעדע אויף דער ערשטער און לעצטער זיצונג פֿון דער גרינדונגס־פֿאַרזאַמ־לונג, האָט טשערנאָוו ניט פֿאַרגעסן דאָס יידישע פֿאָלק. נאָך דעם ווי ער האָט פֿאַרזיכערט די אוקראַינער, די קאָזאַקן און די מוסולמאַנישע פֿעלקער פֿון רוסלאַנד, אַז די גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג וועט אָנערקענען זייערע סואווע־רענע רעכט, האָט ער געזאָגט: „און ענדלעך דערלויבט מיר צו זאָגן דאָס זעלביקע וועגן דעם שטיף־קינד פֿאָלק, דעם צום מערסטן גערודפֿטן פֿאָלק, דעם פֿאָלק, וואָס האָט ביז איצט געדינט ווי אַ שעיר לעזאזל פֿאַר די עקספּלואַ־מאַטאָרס פֿון דער גאַנצער וועלט. אויף אים, ווי אויף אַ פֿאָלק, האָבן זיי געפּרובירט אָפּווענדן די גאַנצע אומצופֿרידנקייט און דעם גאַנצן צאָרן פֿון די האָרעפּאַשנע מאַסן, וואָס קען ניט אויף אַ געזעצלעכן וועג געריכטעט ווערן אויף קיין אַנדערן פֿאָלק ווי אַזעלכעס, ווייל ביי אָט די פֿעלקער, אָן אויסנאַם, שטעלן די האָרעפּאַשנע מאַסן מיט זיך פֿאָר די ריזיקע מערהייט פֿון דער באַפֿעלקערונג. אויך דאָס יידישע פֿאָלק, וואָס פֿאַרמאָגט ניט קיין אייגענע טעריטאָריע, וועט אין די גרענעצן פֿון דער רוסלענדישער רעפּובליק האָבן די גלייכע רעכט מיט די אַנדערע פֿעלקער צו שאַפֿן זיינע אָרגאַנען פֿון זעלבסטפֿאַרוואַלטונג און אַרויסזאָגן אין זיי זיין ווילן".

דער שריפֿטשטעלער ש. אַנ־סקי .וואָס איז געווען אַן עס־ער פון ערשטן טאָג אָן זינט עס איז אויפֿגעקומען די פּאַרטיי און וועמען מע האָט דערוויילט ווי אַ דעפּוטאַט אין דער גרינדונגס־פֿאַרזאַמלונג אויף דעם עס־ערישער צעטל, האָט בדעה געהאַט, צוזאַמען מיט די איבעריקע נאַציאָנאַל־געשטימטע יידישע דעפּוטאַטן, פֿאָרצולייענען אַ דעקלאַראַציע אין נאָמען פֿון יידישן פֿאָלק. אָבער נאָך טשערנאָווס רעדע, איז אַנ־סקי צוגעגאַנגען צו טשערנאָוון און האָט אים געזאָגט: „ניין, עס איז איצט מער ניט נייטיק אָפּצוגעבן אַ באַזונדערע ריין־פּרינציפּיעלע דערקלערונג אין נאָמען פֿון יידנטום ווי אַזעלכן. אַלץ וואָס מיר דאַרפֿן, אַלץ אויף וואָס מיר האָבן רעכט איז געזאָגט געוואָרן מיט אַזאַ אָפֿנהאַרציקייט און קאַטעגאָרישקייט, וואָס מען דאַרף גאָר בעסער ניט. מיין פּראָיעקט פֿון דער דעקלאַראַציע לייג איך אַוועק אין מיין אַרכיוו".

טשערנאָוו איז געווען אַ הייסער אָנהענגער פֿון אַ יידישן שטאַט, נאָך מיט אַ צייט פֿאַר דעם, איידער עס איז געגרינדעט געוואָרן די יידישע מלוכה. ער איז אין די דרייסיקער יאָרן געפֿאָרן קיין ארץ ישראל צו באַקענען זיך דאָרט אויפֿן אָרט מיטן יידישן ישוב און באַזונדערס מיט די אויפֿטוונגען און דערגרייכונגען פֿון דער הסתדרות, וואָס איז אים געווען זייער נאָענט

צום האַרצן. ער האָט אין די קיבוצים געזען די פֿאַרווירקלעכונג פֿון זיינע אַלטע אידייען וועגן פֿרייע קאָלעקטיווע ווירטשאַפֿטן און קאָאָפּעראַטיוון און ער האָט דערנאָך אָנגעשריבן אַ ריי באַגייסטערטע אַרטיקלען וועגן דעם יידישן ישוב. טשערנאָוו האָט בעסער ווי וועלכער־עס־איז אַנדער ניט־ייד פֿאַרשטאַנען די יידן־פֿראַגע. ווען ער האָט גערעדט אָדער געשריבן וועגן אַ יידישער פּראָבלעם, האָט מען געקענט מיינען, אַז דאָס רעדט אָדער שרייבט אַ נאַציאָנאַל־געשטימטער אייראָפּעאיש־געבילדעטער ייד.

די זעלביקע פֿריינדשאַפֿט און דעם זעלבן טיפֿן אינטערעס האָט טשערנאָוו אַרויסגעוויזן אויך צו די אַנדערע אונטערדריקטע פֿעלקער. סאָציאַליזם האָט פֿאַר אים געמיינט ניט נאָר די נאַציאָנאַליזירונג פֿון די מיטלען פֿון פּראָדוק־צע, נאָר פֿריער ווי אַלץ אמתע פֿאָלקס־הערשאַפֿט און פֿולשטענדיקע דעמאָ־קראַטיע. נאָך אין אָנהייב פֿון 20סטן יאָרהונדערט איז ער אַרויסגעטראָטן פֿאַר אַ רעפֿערענדום און פֿאָלקס־איניציאַטיוו, פֿאַר פּראָפּאָרציאָנעלער פֿאַר־טרעטערשאַפֿט און ברייטער לאָקאַלער זעלבסט־פֿאַרוואַלטונג. טשערנאָוו איז געווען אַ גרויסער אָנהענגער פֿון קאָאָפּעראַטיוון, שטאָטישע און דאָר־פֿישע. טשערנאָוו איז געווען איינער פֿון די ערשטע סאָציאַליסטן אין אייראָפּע, וואָס האָט נאָך אין אָנהייב פֿון 20סטער יאָרהונדערט גערופֿן די אַרבעטער צו קעמפֿן פֿאַר איינפֿירן אַ מינימאַלן לוין און האָט אָנגעוויזן אויף דער נויטווענדיקייט פֿון דער מלוכה אויסצוהאַלטן די אַרבעטסלאָזע אויף דעם חשבון פֿון דער רעגירונג און פֿון די באַלעבאַטים. נאָך דעמאָלט האָט ער געוואָרנט קעגן דער געפֿאַר פֿון דעם אַזוי־גערופֿענעם „מלוכה־סאָציאַליזם". אין דער פּראָגראַם פֿון דער פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן, וואָס ער האָט פֿאַרפֿאַסט אין 1905 און וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אויפֿן ערשטן צוזאַמענפֿאָר פֿון דער פּאַרטיי, אין 1906, ווערט געזאָגט, אַז די פּאַרטיי וועט זיך באַציען „פּאָזיטיוו צו דער נאַציאָנאַליזאַציע אָדער דער פֿאַרגעזעל־שאַפֿטלעכונג פֿון געוויסע צווייגן פֿון דער פֿאָלקס־ווירטשאַפֿט נאָר אויף אַזוי פֿיל, אויף וויפֿל די דעמאָקראַטיזאַציע פֿון דער פּאָליטישער אָרדענונג און די פֿאַרהעלטעניש פֿון די געזעלשאַפֿטלעכע כוחות, ווי אויך דער כאַראַקטער גופֿא פֿון די מאָסמיטלען וועלן געבן גענוגנדיקע גאַראַנטיעס פֿאַר דעם, אַז די אָפּהענגיקייט פֿון דעם אַרבעטער־קלאַס מצד דער הערשנדיקער ביוראָ־קראַטיע זאָל דורך דעם ניט פֿאַרגרעסערט ווערן. „דערמיט אַליין, וואָרנט די פּאַרטיי סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן דעם אַרבעטער־קלאַס, קעגן יענעם „מלוכה סאָציאַליזם" וואָס איז אַ סיסטעם פֿון האַלבע מיטלען איינצושלע־פֿערן דעם אַרבעטער־קלאַס און טיילווייז אַ מלוכה־קאַפּיטאַליזם, ווו די פֿאַר־שיידענע צווייגן פֿון פּראָדוקציע און האַנדל זיינען קאָנצענטרירט אין די

הענט פֿון דער הערשנדיקער ביוראָקראַטיע צוליב אירע פֿיסקאַלע און פּאָלי־טישע צילן".

דאָס איז געשריבן געוואָרן מיט צוועלף יאָר פֿאַר דער באָלשעוויסטישער רעוואָלוציע. טשערנאָוו האָט ניט געקענט אָננעמען דעם באָלשעוויזם. און ער איז טאַקע געווען איינער פֿון די ערשטע רוסישע סאָציאָליסטן, וואָס האָט באַצייכנט די באָלשעוויסטישע איבערקערעניש ווי א קאָנטר־רעוואָלוציע. ער האָט אויף איין מינוט ניט אויפֿגענעבן דעם קאַמף קעגן דער באָלשעוויס־טישער טיראַניע.

א סך פֿון טשערנאָוס אידייען זיינען איצט אָנגענומען געוואָרן פֿון די מערסטע סאָציאָליסטישע פּאַרטייען אין דער וועלט. די פּרינציפּן־דעקלא־ראַציע פֿון דעם נייעם סאָציאָליסטישן אינטערנאַציאָנאַל האָט געקענט גע־שריבן ווערן פֿון וויקטאָר טשערנאָוון.

טשערנאָוו איז געווען זייער אַן איידעלער, ליבלעכער און טאָלעראַנטער מענטש. אַן אידעאָליסט פֿון דעם ריינסטן סאָרט, און א לעבנסלוסטיקער אָפּטימיסט. ער האָט ביזן טויט ניט פֿאַרלאָרן דעם גלויבן אין דעם ענדגילטיקן טריאומף פֿון די אידעאָלן פֿון פֿרייהייט, גלייכקייט, ברידערלעכקייט און מענטשלעכקייט, פֿאַר וועלכע ער האָט זיין גאַנץ באַווּסטזיניק לעבן אומדערמידלעך געקעמפֿט. אים איז ניט באַשערט געווען צו זען זיין היים־נעליבטע פֿאָטערלאַנד, אזא ווי ער האָט זי געוואָלט זען — א פֿרייע דעמאָקראַטישע סאָציאָליסטישע רעפּובליק — און שטאַרבן אין דער היים. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1952 אין גלות, אין ניו־יאָרק, ווי א היימלאָזער וואַנדערער, אָבער ער האָט זיין נאָמען אויף אייביק אייננעקריצט אין דער געשיכטע פֿון רוס־לאַנד און זיינע אידייען וועלן פֿריער אָדער שפּעטער טריאומפֿירן אין רוסלאַנד.

Bibliographie קוואלן

ראָבערט אָון

OWEN ROBERT. Enssays on the formation of the human character. Manchester, 1837.
OWEN ROBERT. The Life of Owen written by himself with selections from his writings and correspondence. Introduction by Max Beer. A. Knopf. New York, 1920.
OWEN ROBERT. A New View of Society and other writings. London, 1927.
JONES LLOYD. The Life, Times and Labors of Robert Owen. London, 1919.
GERTSEN A. Byloe i Dumy. (Russian.) Berlin, 1920.

שארל פוריע

SELECTIONS OF THE WORKS OF FOURIER, translated by Julia Franklin with introduction of Charles Gide. London, 1901.
FOURIER CHARLES. The Passions of the Human Soul, with an essay on him by Hugh Doherty. London, 1851.
BRICLANE ALBERT. The Social Destiny of Man. 1840.
PAZNITNOV K. Furie i russkie furieristy. (Russian), Moscow, 1918.

זשאזעף פרודאָן

PROUDHON PIERRE JOSEPH. General Idea of the Revolution in the 19th Century. London, 1923.
WOODCOCK GEORGE. Pierre Joseph Proudhon — A Biography. London, 1956.

ווילהעלם ווייטלינג

WEITLING WILHELM. Garantien der Harmonie und Freiheit. Mit einer biographischen Einleitung & Anmerkungen von Fr. Mehring. (German) Berlin, 1908.

WITTKE CARL. The Utopian Communist. A Biography of Wilhelm Weitling, Louisiana State University Press, 1950.

מאָזעס העס

HESS MOSES. Ausgewaehlte Schriften. Ausgewaehlt und eingeleitet von Horst Lademacher Koeln, 1962. (German.)

BERLIN ISAIAH. The Life and opinions of Moses Hess. Cambridge, England, 1959.

משה העס — רוים און ירושלים. איבערזעצט און אָפּהאנדלונג וועגן זיין לעבן, זיין ווירקונג און זיין פילאָזאָפּיע, פון דר. נחמן סירקין.

קאַרל מאַרקס

MEHRING F. Karl Marx — A Biography. (Russian, translated from German.) Moscow, 1920.

RUEHLE OTTO. Karl Marx, His Life and Work. New Home Library. New York, 1943.

NICOLAEVSKY AND MAENCHEN-HELFEN. Karl Marx, Man and Fighter. Lippincott Co. London, 1936.

KARL MARX. Auswahl und Eileitungen von Franz Borkenau. Fischer Buecherei. Frankfurt-Hamburg, 1936. (German.)

SEREBRYAKOVA GALINA. Karl Marx — A Biography. Moscow, 1962. (Russian.)

VOSPOMINANIYA O MARKSE I ENGELSE. A collection of articles. Moscow, 1937. (Russian.)

פרידריך ענגעלס

ENGELS FRIEDRICH. The Development of Socialism from Utopia to Science. Translated from German by Daniel De Leon, New York, 1901.

סאָצ׳אַלע דעמאָקראַטיע און קאָמוניזם

KAUTSKY KARL. Aus der Fruehzeit des Marxismus. Prague, 1935. (German.)
ENGELS & MARX. Ausgewaehlte Briefe von Karl Marx un Friedrich Engels. Berlin, 1953.
MAYER GUSTAV. Friedrich Engels — A Biography. London, 1936, Chapman & Hall.

פערדינאַנד לאַסאַל

BERNSTEIN EDUARD. Ferdinand Lassalle. Eine Wuerdigung des Lehrers und Kaempfers. Berlin, 1919.
BRANDES GEORG. Ferdinand Lassalle. New York, 1911, MacMillan Co.
FOOTMAN DAVID. The Primrose Path. A Life of Ferdinand Lassalle. London. The Chesset Press, 1946.
RACOVITZA HELENA. Meine Beziehungen zu Ferdinand Lassalle. Breslau, 1880. (German.)
SCHIROKAUER ARNOLD. Lassalle: The Power of Illusion and the Illusion of Power. New York, 1932, Century Co
PEREPISKA MEZHDU LASSALEM I MARKSOM. Berlin, 1923, (Russian.)
PISMA LASSALYA K MARKSU I ENGELSU. (Russian, translated from German.) St. Petersburg, 1905.

מיכאיל באקונין

BAKUNIN M. Sobranie sochineniy. Petrograd-Moscow, 1919.
STEKLOV YU. Michail Bakunin. Ego Zhizn i Deyatelnost. 4 vol. Moscow-Leningrad, 1927.
GUILLAUM. Internatsional. (Russian, translated from French.) Petersburg-Moscow, 1922.
GUILLAUM. Karl Marks i Internatsional. (Russian, translated from French.) Petersburg-Moscow, 1920.
PISMA BAKUNINA K GERTSEN UI OGAREVU. With remarks of Michail Dragomanov. Geneva, 1896.
KORNILOV A. Molodye Gody Mikhaila Bakhaila Bakunina, Moscow, 1915.

אלעקסאנדער הערצען

GERTSEN A. Polnoe sobranie sochineniy. 30 vol. Moscow, 1954-1965.
"KOLOKOL" GERTSEN I OGAREVA. Geneva, 1887.
GERTSEN. Literaturnoe Nasledstvo, 39-40. Moscow, 1930.
GERTSEN I OGAREV. Literaturnoe Nosledstvo, 41-61, 1954; 62, 1955; 63, 1956.
PLEKHANOV G. A. I. Gertsen, Sbornik statey, Moscow, 1924.
TUTCHKOVA-OVAREVA. Vospominaniya, Moscow, 1959.
CARR EDWARD HALLETT. The Romantic Exiles — a 19th Century Portrait Gallery. London, 1933.

ניקאלאי טשערנישעווסקי

CHERNYSHEVSKIY, N. G. Izbrannye Sochineniya. Moscow-Leningrad, 1950.
CHERNYSHEVSKIY, N. G. Avtobiografia. Dnevniki 1848-1853 godov. Moscow-Leningrad, 1928.
PANTELEEV, L. Iz Vospominaniy Proshlogo. Moscow, 1934.
NICOLAYEV P. Lichnye Vospominaniya o Chernyshevskom na Katorge. Moscow, 1906.
CHERNYSHEVSKIY V SIBIRE. Perepiska s Rodnymi. St. Petersburg, 1912-1913.
BOGDANOVICH T. Lyubov Lyudey Shestidesyatykh Godov. Leningrad, 1920.
PIPINA A. Lyubov v Zhizni Chernyshevskogo. Petrograd, 1919.
PLEKHANOV G. Chernyshevskiy N. G., Sochineniya, vol. 5, Moscow, 1925.
KOROLENKO V. Vospominaniya o Pisatelyakh. Moscow, 1934.
GUSEV N. Letopis Zhizni i Tvorchestva. L. N. Tolstogo. Leningrad, 1936.
SHAGANOV V. N. Chernyshevskiy na Katorge i v Ssylke. Vospominaniya. St. Petersburg, 1907.

פיאטר לאוראוו

MIRTOV P. (LAVROV) Istoricheskie Pisma. Geneva, 1891.
LAVROV P. Sotsialnaya Revolyutsiya i Starye Voprosy. Petrograd, 1921.
LAVROV P. Russkoy Revolyutsionnoy Molodezhi. London, 1874.
LAVROV P. Narodniki-Propagandisty Materialy, 1895.
VITIAZEV P. "Vpered", Sbornik Statey, posvyashchennykh pamyati Lavrova. Petrograd. 1920.
VITIAZEV P. Materialy dlya biografii P. L. Lavrova. Petrograd, 1921.
KNIZHNIK-VETROV G. Piotr Levrovich Lavrov. Moscow, 1930.
P. L. LAVROV. Stati, Vospominaniya, Materialy. Petrograd, 1922.
PAMYATI P. L. LAVROVA. Sbornik. Geneva. 1900.
LAVROV P. Avtobiografiya. "Vestnik Evropy". Petersburg, 1910, book 10.
LAVROV P. Stati v zhurnale "Vpered" 1873-1876. Zurich, London.
LOPATIN G. P. L. Lavrov. "Minuvshie Gody". Moscow, 1916.

צווייטער טייל

פיאטר קראפאטקין

KROPOTKIN P. Rechi Buntovshchika. St. Petersburg, 1906.
KROPOTKIN P. A. Zapiski Revolyutsionera. London, 1902.
KROPOTKIN P. A. Idealy i Deyatelnost y Russkoy Literature. St. Petersburg, 1907.
SBORNIK STATEY POSVYASHCHENNYKH PAMYATI P.A. KROPOTKINA, pod redaktsiey A. Borovogo i N. Lebedeva. Petersburg-Moscow, 1922.
P. A. KROPOTKIN. Sbornik statey, pod redaktsiey G. Maksimova. Chicago, 1922.

KROPOTKIN P. Sovremennaya Nauka I Anarkhiya. Moscow, 1921.

יעקאטערינא ברעשקאווסקאיא

BRESHKOVKAYA EK. Vospominaniya i Dumy. "Sotsialist-Revolyutsioner" No. 4. Paris, 1912.

VESTI O BABUSHKE. "Za Narod" No. 43. Paris, 1911.

BRESHKOVSKY CATERINE. The Little Grandmother of the Russian Revolution. Reminiscences and letters edited by Alice Stone Blacwell. Boston, 1919.

VOSMIDESYATILETIE E. K. BRESHKOVSKOY. Special issue of the Russian daily "Dni", No. 370, Jan. 26, 1924, Berlin.

BRESHKOVSKAYA EK. "1917 God", Novy Zhurnal" No. 38, New York.

BRESHKOVSKAYA EK. Rannie Gody, "Novy Zhurnal", No. 60, New York.

BRESHKOVSKAYA Ek. Kak ya Khochila v Narod "Novy Zhurnal" No. 60, N. Y.

אהרן זונדעלעוויטש

YAKHELMAN VL. Dalekoe Proshlce, "Vyloe" No. 13. Petrograd, 1920.

ZUNDELEVITCH AARON. Pisma k L. Deytchu. "Gruppa Osvobozhdeniya Truda" Sbornik No. 3. Moscow-Leningrad, 1925.

DEUTCH L. Aaron Zundelevitch. "Gruppa Osvobozhdeniya Truda" No. 2. Moscow, 1924.

PISMA ALEXANDRA MICHAILOVA v Sbornike. A. P. Pribylyuova i Vera Figner. "A.D. Michailov", Leningrad-Moscow, 1925.

ווערא פיגנער

FIGNER VERA. Sobranie Sochineniy. 5 vol. Leningrad-Moscow, 1934.

FIGNER VERA. Memuaren (Yidish) in 3 vol. New York, 1925.
ALDANOV M. Vera Figner, "Novyy Zhurnal" No. 3, New York.

הערמאַן לאָפּאַטין

LOPATIN GERMAN ALEKSANDROVICH. Avtobiografia, Pokazaniya, Stati i Stikhotvoreniya. Petrograd, 1922.
LAVROV P. GERMAN. G. Lopatin. Petrograd, 1919.
KUDRIN (N. RUSANOV.) German Lopatin. Galereya Shlisselburgskikh Uznikov. St. Petersburg, 1907.
BAKH A. Vospominaniya Narodovoltsa. "Byloe" Nos. 1-3. St. Petersburg, 1907.
NEVEDOMSKY M. Lopatin o Svoikh Vstrechakh s Marksom. "Novyy Den", May 4, 1918.
MELGUNOV S. Vstrechi S. G.A. Lopatinym. "Golos Minuvshego" 1920-1921. Moscow.
BERNSTEIN EDUARD. Karl Marks i Russkie Revolyutsionery. "Minuvshie Gody" No. 10. Moscow, 1908.

סטעפּניאַק קראַווטשינסקי

STEPNIAK S. Podpolnaya Rossiya. St. Petersburg, 1906.
ZASULITCH VERA. Sergei Mikhailovitch Kravchinskiy. Sbornik o Russkoy Literature. Moscow, 1960.
SHISHKO LEONID. Sergei Kravchinskiy i Kruzhok Chaykovtsev. St. Petersburg, 1906.
STEPNYAK S. Chego Nam Nuzhno i Nachalo Kontsa. London, 1892.
TARATUTA EVGENIYA. Fridrikh Engels i Sergei Kravchinskiy-Stepnyak. "Nauka i Zhizn", Moscow, 1965.

גראַג פלעכאַנאָוו

PLEKHANOV GEORG. Sochineniya, vol. 1. Geneva, 1905.
PLEKHANOV GEORG. Sochineniya. Edited by D. Riazanov, 24 vol. Moscow 1924-27.

דוד שוב

PLEKHANOV GEORG. O Voyne. Petrograd, 1916.
PLEKHANOV GEORG. God Na Rodine. 2 vol., Paris, 1924.
PLEKHANOV GEORG. Literaturnoe Nasledie Plekhanova, 8 vol., Moscow, 1934-40.
PEREPISKA G. V. PLEKHANOVA S P.B. AXELRODOM. 2 vol., Moscow, 1925.
DEUTCH L. Molodost Plekhanova. "Byloe". 1918, No. 13.
DEUTCH LEV. "Gruppa Osvobozhdeniya Truda", 6 vol., Moscow, 1924-28.
PLEKHANOVA R.M. Poslednie Dni Plekhanova. "Zarya". Berlin, 1924.
POTRESOV A. N. G. V. Plekhanov. "Byloe", No. 12, Petrograd, 1918.
SHUB D. G. V. Plekhanov v 1917 Godu. "Russkaya Mysl" No. 3, June 5, 1958, Paris.
VALENTINOV N. Tragediya G. V. Plekhanova. "Novyy Zhurnal" No. 20, 1948.
VALENTINOV N. Vstrechi s Leninym, New York, 1953.
TIKHOMIROV L. Plekhanov i Ego Druzya. Leningrad, 1925.
TIKHOMIROV L. Vospominanie Lva Tikhomirova, Moscow, 1927.

זשאן זשאַרעס

JEAN JAURES. Studies in Socialism. New York-London, 1906.
JEAN JAURES. Sotsialnye Etyudy. St. Petersburg, 1906.
JEAN JAURES. "Dve Rechi". Odessa, 1905.
REASE MARGARET. Jean Jaures, Socialist and Humanitarian. London, 1916.
JACKSON J. HAMPDEN. Jean Jaures. His Life and Work. London, 1943.

עדואַרד בערנשטיין

BERNSTEIN EDUARD. My Years in Exile. Brace Harcourt & Howe. New York.

סאָציאַליזם דעמאָקראַטיע און קאָמוניזם

BERNSTEIN EDUARD. Evolutionary Socialism. London, 1909.
BERNSTEIN EDUARD. Istoricheskiy Materilism St. Petersburg, 1901.
BERNSTEIN EDUARD. Obshchestvennoe Dvizhenie v Anglii. St. Petersburg, 1899.
BERNSTEIN EDUARD. Spornye Voprosy Sotsializma. Berlin, 1921.
BERNSTEIN EDUARD. Die Deutsche Revolution. Berlin, 1921.
BERNSTEIN EDUARD. Sozialismus Einst und jetzt. Berlin, 1923.

קאַרל קאַוטסקי

KAUTSKY KARL. Vospominaniya. Odessa, 1905.
KAUTSKY KARL. The Economic Doctrines of Karl Marx. London, 1925.
KAUTSKY KARL. The Social Revolution. Chicago, 1902.
KAUTSKY KARL. Terrorismus und Kommunismus. Berlin, 1919.
KAUTSKY KARL. Von Demokratie zu Staats Sklaverei. Berlin, 1921.
KAUTSKY KARL. Krieg und Demokratie. Berlin, 1932.
KAUTSKY KARL. Aus der Fruehzeit des Marxismus. Prague, 1935.
KAUTSKY, KARL. Sozialisten und Krieg. Prague, 1937.

ווי׳קטאָר טשערנאָוו

CHERNOV VICTOR. Zapiski Sotsialista-Revolyutsionera. Berlin, 1924.
CHERNOV VICTOR "Pered Burey". Vospominaniya s Biografiey V. M. Chernova — Borisa Nikolaevskogo. New York, 1953.
CHERNOV VICTOR. The Great Russian Revolution. Yale University Press. New Haven, 1936.